CONSTANTIN CESIANU

Salvat din infern

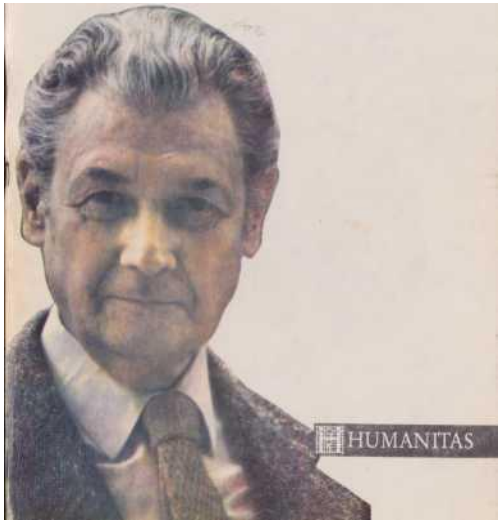

CONSTANTIN CESIANU

Salvat din inferni

M-am decis deci să scriu, dar nu un roman, nu istorisiri sau anecdote. Pentru realizarea scopului propus m-am gîndit că ar fi mai util să fac o mărturie despre cele văzute şi trăite de mine în temniţele şi lagărele de muncă forţată în timpul celor nouă ani de detenţie. Este deci vorba de un fragment din suferinţele îndurate de cei peste un milion de deţinuţi politici români. După opinia mea, această simplă relatare a celor trăite de un deţinut politic va fi utilă, alături de toate celelalte, celor care vor dori să cunoască şi să restabilească adevărul, atit despre soarta prizonierilor politici din România, cît şi despre metodele folosite pentru a-i nimici...

Ţin să spun că nu mi-am permis nici o fantezie, nici o exagerare, nici o dramatizare a faptelor, limitîndu-mă la a descrie ceea ce am trăit, ceea ce am văzut şi, numai în cazul „studenţilor de la Piteşti", ceea ce mi-au relatat numeroşi martori a căror bună-credinţă nu poate fi pusă la îndoială.

Lei 395
ISBN 973-28-0260-X

CONSTANTIN CESIANU

Salvat din infern

Traducere din limba franceză MARIA ALEXE

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

© Editura Humanitás, 1992. **ISBN**

973-28-0260-x

CONSTANTIN CESIANU s-a născut la București, la 26 februarie 1913.

Familia Cesianu se numea la origine Jianu, dînd legendelor noastre pe celebrul haiduc Iancu Jianu.

Numele de Jianu a fosit schimbat în Cesianu către sfîrșitul secolului al XIX-lea, după descoperirea pe pămîntul lor (Oltenia) a unei lespezi de mormînt în piatră a proconsulului roman pentru Dacia, Cesianus. Aceasită lespede a fost trimisă împăratului Napoleon al III-laa, ca o dovadă în plus în privința latinității neamului românesc. Ea se găsește în muzeul din Saint Germain en Laye.

Atît tatăl lui, cît și mama lui, Maria Ghika, vară cu Elena Văcărescu, i-au transmis dragostea pentru țară și hotărîrea timpurie de a face parte din corpul diplomatic, această a doua armată a țării.

Liceul l-a terminat la „Spiru Haret", serviciul militar la Școala de cavalerie de la Tîrgoviște, iar studiile superioare la Facultatea de Drep din București.

Timp de doi ani prepară concursul de intrare în Ministerul de Externe (diplomație), cele opt locuri fiind solicitate de 78 de candidați.

Este selecționat printre primii de către comisia prezidată de Nicolae Titulescu, în primăvara anului 1936.

Numit în 1938 director de cabinet al ministrului de externe Petrescu Comnen, ia parte la conferința de la Ankara, prezidată de Kemal Atatürk, a delegaților României, Greciei și Iugoslaviei În vederea examinării situației politice și a unor eventuale alianțe militare, dată fiind gravitatea situației în Europa.

Perioada premergătoare conferinței de la München a petrecut-o la Geneva împreună cu ministrul de externe, urmărind la sediul „Societății Națiunilor" (ONU de atunci) evoluția evenimentelor.

Face parte din cortegiul restrîns al regelui Garol al II-lea la Londra, primit cu mare fast de Marea Britanie, ce încerca să-şi recîştige prestigiul în Europa Centrală şi de Est după dezastrul de la München.

În octombrie 1939 e trimis la Roma, post important prin faptul că Italia nu era încă în război şi Roma era unul din locurile de întîlnire a tuturor diplomaţilor din lume.

E rechemat la Bucureşti în toamna anului 1942 şi numit şeful secţiei occidentale a diviziei politice. înaintat apoi ca subşef al Protocolului din Ministerul de Externe, e dat afară în 1947, împreună cu toţi colegii din minister, de Ana Pauker.

În 1948, în imposibilitate de a găsi de lucru, trece graniţa în Iugoslavia, de unde este extrădat României. Aici se situează perioada de aproape cinci ani de închisoare descrisă în carte.

Eliberat, găseşte de lucru ca muncitor pînă în 1959, cînd este din nou arestat şi condamnat la cinci ani pe criterii politice. Această nouă perioadă, asupra căreia au rămas unele note, nu a mai avut timpul să o descrie.

Eliberat în 1964, a reuşit să părăsească România la intervenţia personală a generalului de Gaulle, preşedintele Franţei în acel moment.

La Paris a fost secretar general al „Fundaţiei Carol", avînd întotdeauna o aatlvitate pe plan românesc. Atins de o tumoare canceroasă în 1976, a reuşit să obţină o remisiune şi a scris, după note preexistente, cartea despre prima detenţie.

Ales preşedinte al „Ligii pentru apărarea drepturilor omului în România", a reuşit afilierea ligii la „Federaţia internaţională pentru apărarea drepturilor omului", la congresul de la Montreal (1982).

Urmează o perioadă de mai bine de un an, în care, atins de o gravă metastază, a reuşit totuşi să redacteze amintiri din diplomaţie, cerute de Vlad Georgescu pentru Europa Liberă, care au fost transmise după moartea lui, survenită în septembrie 1983.

A fost înmormîntat la „Père Lachaise" în cavoul familiei Ghika, alături de mama lui. A rămas întotdeauna credincios devizei „a servi cauzei româneşti".

Cuvînt înainte

În ultimii ani au apărut numeroase lucrări consacrate represiunii practicate de statele comuniste împotriva oricărei forme de contestare a regimului lor.

Acesta este un fapt nou de o mare importanţă, căci ecoul acestor scrieri venite din Est face ca în sfîrşit lumea liberă să cunoască adevărul, adică să afle ce s-a petrecut şi se petrece în spatele cortinei de fier, adevărul despre îngrozitoarea tiranie pe care au îndurat-o şi o îndură ţările supuse jugului sovietic. Vocile care au avut curajul să se ridice pentru a transmite mesajul popoarelor lor aservite sînt numeroase şi unele atît de importante încît vreme îndelungată am crezut că nu este nevoie şi de vocea mea.

Totuşi, cu trecerea anilor am înţeles că timpul care se scurge şterge evenimentele din memoria tinerelor generaţii, şi aceasta cu atît mai mult dacă nu se găseşte nimeni care să le reamintească. Or, cum în ţările totalitare – şi în cele comuniste într-o măsură mai mare decît în toate celelalte – istoria este scrisă numai în manieră oficială, spre gloria partidului şi a regimului, neexistînd nici o posibilitate de a o contesta, este cert că pe măsură ce va trece timpul nimeni nu va mai şti că realitatea a fost total diferită. în consecinţă, există marele pericol ca posteritatea să fie înşelată asupra a ceea ce s-a petrecut în România după instaurarea comunismului şi să vină o zi în care nimeni nu va realiza cît de refractar a fost poporul român regimului comunist, şi nici modul în care a acţionat acesta din urmă pentru a-l obliga să cedeze.

Evident, la indicaţiile „consilierilor" sovietici, guvernul a aplicat întocmai procedeele KGB-ului, adică arestarea în cîţiva ani a peste un milion de persoane, ceea oe

a lovit toate clasele sociale ale ţării, necruţînd o *singură,* repet, o *singură* familie românească.

Dar bineînţeles că nu arestînd oameni se înfrînge rezistenţa unui popor. În acest scop s-a decis ca regimul aplicat „bandiţilor", „duşmanilor poporului" — cum erau numiţi deţinuţii politici – să fie de aşa natură încît nu numai cei scăpaţi vii şi nevătămaţi să nu mai cuteze nici cel mai mic protest, ci poporul în totalitatea sa, ştiind ce-l poate aştepta, să se supună.

Acest mare val de teroare fizică punînd fundaţii solide pentru puterea comunistă, regimul a continuat şi continuă să ţină în mînă un popor întreg cu ajutorul terorii psihologice, făcînd să planeze asupra lui spectrul revenirii armatelor sovietice. Agitînd ameninţarea unei noi ocupaţii (şi de această dată poate pentru totdeauna) a ţării de către ruşi, în cazul în care populaţia şi-ar manifesta nemulţumirea, guvernul de la Bucureşti ştie că îi ţine bine în mînă pe români, căci aceştia preferă orice prezenţei forţelor sovietice pe pămîntul lor.

Este inutil de adăugat că acest fapt convine pe deplin liderilor de la Kremlin, care, şi fără să o ocupe, sînt siguri de obedienţa României. Dacă nu ar fi aşa şi dacă nu ar fi siguri de acest fapt, este evident că sovieticii nu şi-ar fi retras armatele din România.

Există un aspect care ar fi deosebit de interesant de studiat, acela al dedesubturilor raporturilor sovieto-ro- mâne, dar pe care nu-l voi aborda, întrucît eu mi-am propus să explic ce anume m-a determinat să scriu „Mărturia" mea.

Ceea ce s-a petrecut în închisorile şi în lagărele de muncă forţată din România a avut ca scop nu numai de a frînge la poporul român orice spirit de rezistenţă, ci şi de a-l face să înţeleagă faptul că este abandonat de toţi, că niciodată nimeni nu-i va veni în ajutor. Într-adevăr, aşa cum astăzi se consideră că este imposibil ca în timpul ultimului război mondial nimeni şi mai ales persoanele importante ale acestei lumi să nu fi ştiut ce se petrecea în lagărele de exterminare germane, şe poate oare admite că oamenii de stat şi guvernele occidentale nu au fost la curent cu faptul că între 1947 şi 1964 închisorile şi lagărele româneşti erau locuri de exterminare? Desigur, nu o exterminare prin gazare, dar o exterminare lentă, de-a lungul anilor şi în suferinţe atroce, prin foame, epuizare

fizică şi absenţa îngrijirilor, a sute de mii de oameni. Este vorba de un adevărat genocid comis cu bună ştiinţă de către autorităţile comuniste române, şi într-o lume în stare de pace şi în oare numeroase forumuri internaţionale pretindeau că apără drepturile omului, nu s-a găsit un om de stat care să-şi ridice glasul pentru a protesta şi a denunţa ceea ce se petrecea în chiar inima Europei. Astăzi, puţini sînt chiar şi în Occident cei care ştiu ce s-a întîmplat în România; mai trist este faptul că acolo generaţiile de mîine – supuse unei propagande dirijate demenţial de către guvern – riscă şi ele să fie induse în eroare asupra a ceea ce s-a petrecut în propria lor ţară. în România, ca şi în toate ţările din Est supuse totalitarismului sovietic, sîntem pe cale de a asista la falsificarea istorici unei părţi a continentului nostru. între altele, tocmai această falsificare trebuie denunţată de cei care au trăit tragedia şi care, avînd acum şansa de a se afla în lumea liberă, pot să spună ceea ce poporul român, redus la tăcere, nu poate spune.

În cei nouă ani petrecuţi în închisoare alături de mii de tovarăşi de suferinţă, de multe ori i-am auzind expri- mînd speranţa că într-o zi se vor găsi unii dintre noi care să poată să .aducă la cunoştinţa lumii suferinţele îndurate de ei, precum şi oroarea, teroarea de care a avut parte poporul român. „Occidentul trebuie să înţeleagă că ceea ce s-a întîmplat la noi riscă să se întîmple şi acolo, dacă nu se iau măsuri energice pentru eradicarea răului", spuneau ei. „De asemenea – adăugau ei –, chiar dacă momentan noi toţi sîntem reduşi la tăcere şi nu putem lăsa o mărturie despre ce a trăit acest popor la jumătatea secolului al XX-lea, trebuie ca unii dintre noi să ajungă de cealaltă parte şi, prin mărturia lor, să transmită mesajul pentru generaţiile viitoare." împărtăşeam, desigur, opinia tovarăşilor mei de suferinţă şi cînd am avut şansa de a mă afla în lumea liberă m-am bucurat că voci importante venite din Est se ridicau pentru a clama lumii întregi cele petrecute de cealaltă parte a cortinei de fier, încercînd să deschidă ochii unei Europe şi unei Americi, cu bună ştiinţă oarbe şi egoiste, asupra îngrozitorului pericol ce le ameninţa.

Am fost fericit să constat că foşti deţinuţi politici publicaseră mai multe lucrări excelente despre cele trăite în închisorile comuniste româneşti şi, de aceea, iniţial, am considerat inutil să adaug şi amintirile mele. Totuşi,

reflectînd şi mai ales ţinînd seama de opinia prietenilor care trăiseră şi ei drama românească, optica mea s-a schimbat şi am ajuns la concluzia că pentru cei care vor voi să ştie adevărul despre cele trăite de România în aceşti ani, trebuie să existe posibilitatea de a se informa şi de a se documenta asupra a tot ce s-a întîmplat, şi, în acest sens, relatări fidele despre ceea ce a fost viaţa de zi cu zi a prizonierilor politici, relatări care să ofere o imagine exactă a închisorilor comuniste din România.

M-am decis deci să scriu, dar nu un roman, nu istorisiri sau anecdote. Pentru realizarea scopului propus m-am gîndit că ar fi mai util să fac o mărturie despre cele văzute şi trăite de mine în temniţele şi lagărele de muncă forţată în timpul celor nouă ani de detenţie. Este deci vorba de un fragment din suferinţele îndurate de cei peste un milion de deţinuţi politici români. După opinia mea, această simplă relatare a celor trăite de un deţinut politic va fi utilă, alături de toate celelalte, celor care vor dori să cunoască şi să restabilească adevărul, atît despre soarta prizonierilor politici din România, cît şi despre metodele folosite pentru a-i nimici.

Cînd am început să scriu această carte nu voiam ca ea să fie prea voluminoasă. Din păcate, intenţia de a da o mărturie dintre cele mai exacte despre ceea ce este viaţa deţinuţilor politici în România comunistă m-a obligat, după ce am descris prima mea detenţie, să scriu un al doilea volum, oonţinînd relatarea celei de-a doua detenţii politice, din 1959—1964, şi, fiindcă acest volum era mai mic decît primul, am introdus, pentru a crea un echilibru, şi un capitol referitor la anchete.

Ţin să spun că nu mi-am permis nici o fantezie, nici o exagerare, nici o dramatizare a faptelor, limitîndu-mă la a descrie ceea ce am trăit, ceea ce am văzut şi, numai în cazul „studenţilor de la Piteşti", ceea ce mi-au relatat numeroşi martori a căror bună-credinţă nu poate fi pusă la îndoială.

Sper că şi alţii vor contribui prin scrierile lor la această operă pe care eu o consider necesară şi care nu are alt scop decît acela de a fi o mărturie.

CONSTANTIN CESIANU

Paris, 1982

Introducere

Pentru ca cititorul să înţeleagă contextul în care se afla ţara în 1944, cînd pe de o parte a reuşit să treacă de partea Aliaţilor şi, pe de altă parte, a fost invadată de peste un milion de soldaţi sovietici, sînt necesare cîteva elemente privind istoria României.

Poporul român a rezultat, iniţial, din amestecul populaţiei dacice cu legionarii romani, care cuceriseră ţara. Incepînd din secolul al III-lea, cînd autorităţile şi forţele militare romane s-au retras, populaţii barbare venite din Asia şi din stepele Rusiei au traversat şi uneori s-au stabilit pentru un timp în aceste teritorii, în drumul lor către bogăţiile Bizanţului şi cucerirea Occidentului. În pofida acestor îngrozitoare încercări, descendenţii daco-ro- manilor au supravieţuit în mici comunităţi şi în voievodate, mai ales în regiunile subcarpatice, îndurînd uneori jugul invadatorilor şi sfîrşind întotdeauna prin a-i asimila.

După o evoluţie lentă, aceste comunităţi s-au extins, s-au unit şi, în secolul al XlV-lea, existau trm principate româneşti: Ţara Românească, Moldova şi Transilvania. Aceasta din urmă va fi în cea mai mare parte a istoriei ei sub dominaţia Austriei şi Ungariei, luptînd alături de ele împotriva invadatorului turc, în timp ce primele două şi-au păstrat multă vreme independenţa, împotri- vindu-se şi ele armatelor sultanului. Ele au făcut-o atît de curajos şi au obţinut adesea succese militare atît de mari, încît au fost de mai multe ori în centrul tentativelo *c* constituirii de alianţe împotriva turcilor şi, între altele, ca urmare a acestor victorii, Ştefan cel Mare primeşte din partea papei titlul de apărător al lui Christos. Astfel, aceste principate au fost, alături de unguri, polonezi şi sîrbi, bastionul de care s-a lovit la început valul islamic,

bastion la adăpostul căruia Europa de Vest a scăpat de cumpliţii cotropitori.

Din nefericire, chiar la acea dată, occidentalii, divizaţi de certuri şi interese divergente, au fost incapabili să opună turcilor un front unit care să împiedice căderea unei părţi a continentului sub dominaţia lor, şi ca atare ungurii, sîrbii şi românii au fost nevoiţi să se supună Porţii. Dar, spre deosebire de celelalte popoare din Balcani, care au fost încorporate imperiului turc, Ţara Românească şi Moldova şi-au păstrat totdeauna suveranitatea, adică armată proprie, administraţie proprie, legi proprii, voievozi – sau domni – proprii pentru a guverna, şi interdicţia pentru turci de a avea garnizoane sau moschei pe teritoriul lor. În schimb, principatele plăteau un tribut Porţii şi, în momentul numirii lor, domnii trebuiau să-şi declare loialitatea faţă de sultan.

în acea epocă, frontiera răsăriteană a Moldovei era constituită de fluviul Nistru, iar cea a cnezatului Moscovei era departe, spre nord, şi stepele Ucrainei răsunau de bătăliile purtate de polonezi, cazaci şi tătari. Nu era deci vorba de o prezenţă rusească la frontiera Moldovei. Moscoviţii au ajuns la Nistru abia sub Petru cel Mare, în înaintarea lor lentă, dar implacabilă spre Constanti- nopol.

Blocate între Sfîntul Imperiu şi imperiile rus şi turc, fiecare încercînd să le acapareze, cele două prinicipate şi-au datorat supravieţuirea numai unei fantastice abilităţi diplomatice care a ştiut să exploateze interesele opuse ale celor trei coloşi. Aceasta a durat pînă în 1812 cînd, profitînd de o conjunctură favorabilă, ruşii, cu aprobarea turcilor (care de fapt nu aveau nici o calitate pentru a ceda un teritoriu ce nu le aparţinea), şi-au însuşit jumătate din Moldova, adică regiunea dintre Nistru şi Prut,

în 1859, Ţara Românească şi Moldova s-au unit sub numele de România. Aceasta a obţinut independenţa după războiul pe care l-a dus alături de rusi împotriva turcilor în 1877.

în 1916, România a intrat în război de partea Antantei şi, cînd, în timpul revoluţiei ruse, Lenin a proclamat dreptul popoarelor Uniunii Sovietice la autodeterminare, populaţia din Basarabia, prin vocea reprezentanţilor ei din Sfatul Ţării, a proclamat în 1918 unirea ei cu România.

Tot în 1918 a proclamat unirea cu România şi Transilvania.

Politica României intre cele două războaie a constat în primul rînd în a se sprijinii pe democraţiile occidentale şi a-şi consolida poziţiile în Europa Centrală şi În Balcani. În acest scop, ea a fost unul dintre principalii membri ai Micii înţelegeri şi ai înţelegerii Balcanice[1]. Pe de altă parte, România a încercat să se protejeze împotriva ameninţării pe oare o reprezenta pentru ea Uniunea Sovietică, ale cărei intenţii imperialiste erau mult mai periculoase decît cele ale Rusiei ţariste. Pentru aceasta ea a semnat un acord defensiv cu Polonia.

România a fost singura ţară care s-a opus cu toate forţele diplomaţiei sale dezmembrării Cehoslovaciei şi Acordurilor de la München. Faptul că puterile occidentale au abandonat această ţară, după ce mai înainte abandonaseră Austria, a pus România într-o situaţie politică şi strategică dintre cele mai precare.

Totuşi, fidelă convingerilor ei democratice, prin acordurile semnate cu Marea Britanie şi Franţa în primăvara anului 1939, ea a încercat cu orice preţ să rămînă de partea aliaţilor ei, adică pe poziţii devenite în fond imposibil de apărat. într-adevăr, la acea dată aproape toate ţările din Estul şi Sud-Estul european se aliau sau încercau să încheie acorduri cu al III-lea Reich, ale cărui succese diplomatice se acumulau continuu. Acordurile Ribbentrop-Molotov au făcut ca situaţia politică şi strategică a României să devină tragică iar incapacitatea Franţei şi Marii Britanii de a susţine Polonia a spulberat ultimele speranţe ale României. Acum ea era înconjurată numai de puteri ostile, cu excepţia Iugoslaviei, care la acea dată se alăturase Germaniei, dar menţinea raporturi bune cu guvernul de la Bucureşti. Şi iată că la numai cîteva zile după capitularea Franţei, Uniunea Sovietică, ale cărei divizii, în număr de treizeci, erau masate la frontiera de est a României, a trimis, la 27 iunie 1940, un ultimatum Guvernului de la Bucureşti, somîndu-l ca în termen de trei zile să evacueze Basarabia şi nordul Bucovinei, deşi acest din urmă teritoriu nu aparţinuse niciCând Rusiei. între timp, bulgarii şi ungurii masau trupe

[1] **Mica înţelegere era constituită din România, Cehoslovacia şi Iugoslavia; din înţelegerea Balcanică făceau parte Grecia, România, Turcia şi Iugoslavia.**

la frontierele de sud şi de vest ale României. Cit despre germani, care prin acordurile Ribbentrop-Molotov din august 1939 împărţiseră cu sovieticii Europa de Est, ei au notificat brutal Bucureştiului ordinul de a ceda.

Două luni mai tîrziu, Bulgaria şi Ungaria, susţinute de al III-lea Reich, cereau României să le cedeze teritoriile pe care ele le revendicau. Iar cînd în septembrie 1940 reprezentanţii României refuzau la Viena să accepte dictatul pe care al III-lea Reich şi Italia voiau să-l impună în privinţa Transilvaniei, Ribbentrop a declarat că dacă România nu cedează, armata rusă, care continua să se consolideze la frontieră, va invada Moldova şi o va ocupa în întregime, bulgarii vor lua toată Dobrogea şi ungurii toată Transilvania. Cît priveşte Ţara Românească, unde se aflau zăcămintele de petrol, va fi ocupată de Germania şi astfel România va dispărea de pe hartă. într-o Europă supusă total celui de-al III-lea Reich, România a trebuit să cedeze.

Regimul nu a supravieţuit acestui şoc, regele Carol al II-lea a fost obligat să abdice în favoarea fiului său Mihai şi puterea a fost luată de legionari, un partid de extremă dreaptă. Generalul Antonescu, care nu era legionar şi care era cunoscut pentru probitatea şi energia sa, a fost plasat în fruntea guvernului. Curînd relaţiile dintre general şi legionari s-au deteriorat, aceştia încercînd să-l răstoarne prin forţă. Dar generalul, care avea de partea sa armata, a lichidat rebeliunea după trei zile de lupte; o parte din legionari au reuşit să fugă în Germania, unde au primit azil, alţii au umplut închisorile Jilava şi Aiud, unde am întîlnit mulţi în 1949—1950 şi chiar la douăzeci de ani de la arestarea lor, în 1960—1964.

Generalul Antonescu a luat titlul de „conducător" (echivalentul lui Duce la italieni şi al lui Führer la germani) şi a format un guvern compus în majoritate din militari.

Între timp, conform Dictatului de la Viena, trupe germane – aşa-zişi instructori – au ocupat ţara, ceea ce, pe de o parte, nu era pe placul românilor, dar pe de altă parte, le insufla oarecare linişte, căci de la ocuparea Basarabiei sovieticii îşi consolidau continuu dispozitivul militar de la frontiera română iar presa lor ataca violent guvernul de la Bucureşti. în plus, trupele lor efectuau permanent incursiuni grave şi sîngeroase pe teritoriul român, dovedind fără putinţă de tăgadă că, din

punct de vedere teritorial, intenţiile moscoviţilor nu se limitau la Basarabia. O dovadă o constituie faptul că, pe un ton ameninţător. Kremlinul a cerut ca Bucureştiul să-i acorde baze militare şi navale în diverse porturi ale României.

Este evident că poporul român nu putea nutri simpatie pentru regimul german care patronase partajarea şi cedarea a mai mult de o treime din teritoriul său. Totuşi, imensul pericol care o ameninţa la Est şi dorinţa de a redobîndi teritoriile cotropite de Uniunea Sovietică au condus în chip firesc România la situarea ei alături de Germania în 1941, pentru a participa la campania din Rusia.

Cînd armatele sovietice au pătruns pe teritoriul României în 1944, regele Mihai, susţinut de liderii vechilor partide (care, toate, fuseseră dizolvate), i-a arestat pe generalul – devenit mareşal – Antonescu şi guvernul său, a denunţat alianţa cu al III-lea Reich şi, cu sprijinul întregului popor şi al armatei, s-a alăturat americanilor, englezilor şi sovieticilor. Germanii au reacţionat violent, dar după trei zile de lupte românii erau stăpîni pe situaţie.

Această acţiune a regelui şi a liderilor partidelor fusese îndelung pregătită şi încă din 1943 se stabiliseră contacte secrete la Cairo între reprezentanţii regelui şi ai partidelor politice dizolvate din România pe de o parte, şi Aliaţi pe de alta. Din nefericire, americanii şi englezii, manifestînd o miopie şi o lipsă de concepţie politică stupefiante, au declarat interlocutorilor lor că sînt de acord ca România să se alăture Aliaţilor, dar că pentru aceasta trebuie să trateze exclusiv cu sovieticii. Era prima mare eroare politică a Londrei şi Washington-ului, eroare ce avea să fie urmată de multe altele, al căror rezultat a fost că s-*a cedat* ruşilor jumătate din Europa, ceea ce le-a permis să întreprindă toate acţiunile care ulterior şi în timp i-au condus la ocuparea poziţiilor de forţă pe care le deţin.

Prin urmare, începînd de la 23 august 1944 armata română a luptat pînă la sfîrşitul războiului alături de Aliaţi, fiind a patra ca importanţă (după sovietici, americani si englezi), atît prin numărul diviziilor angajate, cît şi prin pierderile suferite.

În acest timp, graţie trupelor care ocupau masiv ţara şi „consilierilor" impuşi în toate ministerele şi instituţiile,

guvernul sovietic insista pentru eliminarea partidelor politice democrate şi, în acelaşi timp, încerca să articuleze şi să întărească Partidul Comunist Român. Acest lucru era într-adevăr necesar, căci după cum afirmă comuniştii înşişi în „Istoria Partidului Comunist Român" scrisă de partidul însuşi, în România existau nu mai mult de o mie cinci sute de comunişti, la o populaţie de aproape douăzeci de milioane de locuitori. Într-adevăr, românii erau fun- ciarmente anticomunişti, în primul rînd pentru că 70% din populaţie consta din ţărani, care aproape toţi erau proprietari ai pămîntului pe care îl lucrau şi deci împotriva colectivizării, în al doilea rînd, pentru că de aproape două secole naţiunea întreagă ştia că prezenţa ruşilor pe teritoriul ei nu semnifica decît pierderea libertăţii şi a independenţei sale.

Iată deci ţara şi poporul în legătură cu care se ridică întrebarea: în virtutea cărui drept eliberatorii Churchill şi Roosevelt le-au dăruit Uniunii Sovietice în februarie 1945 la Ialta? Consecinţa nu a întîrziat, căci la 6 martie 1945, cînd întreaga armată română lupta în Cehoslovacia, Vişinski, ministrul de externe ale cărui tancuri patrulau în faţa palatului regal survolat de avioane sovietice, îl obliga pe regele Mihai să formeze un guvern în care toţi miniştrii, cu excepţia a doi sau trei, erau comunişti.

Nu voi intra în amănuntele acestei sechestrări progresive de către comunişti a ţării, sechestrare ce s-a lovit de rezistenţa disperată a unui întreg popor, a regelui, precum şi a partidelor politice. Mă voi limita la a spune că orice rezistenţă s-a dovedit a fi zadarnică, întrucît sprijinul celorlalte puteri s-a redus la cîteva vorbe bune de încurajare. De altfel, primul lucru pe care l-a făcut guvernul comunist sprijinit de armata sovietică a fost să dezarmeze toate unităţile române, pe măsură ce ele se întorceau de pe front. Au urmat „epurările", adică eliminarea masivă din funcţii a magistraţilor, militarilor, avocaţilor, funcţionarilor etc. şi punerea celor rămaşi sub tutela sindicatului comunist aflat sub ordinele partidului. Începînd din 1946 ritmul arestărilor s-a accelerat continuu şi a afectat toate clasele şi profesiile, începînd. fără excepţie, cu toţi oamenii politici şi aproape nici unul nu avea să mai iasă viu din închisoare. Printre primii arestaţi au fost marii democraţi Maniu şi Mihalache liderii Partidului Naţional-Ţărănesc, Dinu şi Gheorghe Brătianu, liderii Partidului Liberal – toţi decedaţi în închisoarea de la Sighet – şi Titel Petres-

cu, liderul Partidului Socialist, eliberat din închisoare muribund şi care s-a stins la spital la două săptămîni după ce fusese eliberat. Aceştia erau oamenii de stat care, împreună cu regele Mihai, reuşiseră să scoată România din gruparea totalitară şi să o aducă alături de Aliaţii occidentali şi care încercau, în pofida tuturor, să salveze instituţiile democratice ale ţării.

În acest timp, Partidul Comunist Român se organiza şi deschidea larg porţile pentru drojdia societăţii şi pentru toţi oportuniştii fascinaţi de poziţiile mirifice la care aveau să ajungă.

Curînd, autorităţile au început să-i alunge pe oameni din casele lor pentru a instala acolo pe protejaţii regimului, au fost arestaţi moşierii şi s-au intensificat arestările în rîndurile ţăranilor, muncitorilor, studenţilor şi intelectualilor.

Şi în acest timp Europa tăcea.

La 30 decembrie 1947 regele a fost obligat să abdice. După trei ani de eforturi, Partidul Comunist Român sprijinit masiv de Uniunea Sovietică era stăpîn pe situaţie. Nimic nu va mai împiedica aplicarea unui program al cărui element de bază va fi teroarea.

Capitolul I

Jilava (1049). Sosirea mea

Jilava este un nume care (cu excepţia epocilor de autentic regim democrat în România) a făcut să tremure multe generaţii, indiferent că era vorba – după cum erau vremurile – de persoane de stînga, de dreapta sau pur şi simplu de bărbaţi şi femei a căror vină era de a fi buni români.

Iniţial, Jilava era unul dintre cele douăsprezece forturi construite în timpul domniei lui Carol I şi care formau centura defensivă a Bucureştiului. Acest fort, elăd.t la 14 km de ceea ce la începutul secolului era marginea oraşului, este astăzi un bloc compact, amenințător, sinistru, care abia de se zăreşte, fiind ascuns de vîlcelele ,şi pădurile din jur.

Zidurile sale de beton, cu o grosime de cîţiva metri, sînt ascunse sub un strat de pămînt de 15-20 de metri pe care creşte iarbă şi de aceea pare a fi una din colinele din zonă. Dar cînd îl priveşti de aproape constaţi numeroase deosebiri. Astfel, un drumeţ avizat va observa, dacă santinelele îi vor permite, că la circa douăzeci de metri de fort există un zid împrejmuitor înalt de circa cincisprezece metri şi lat de zece metri. Deci între fort şi acest zid se află un fel de drum de patrulare dominat de o parte de cei treizeci de metri ai fortului şi de cealaltă de cei cincisprezece metri ai parapetului. Parapetul înălţat de o palisadă din lemn şi avînd numeroase miradoare nu este prea abrupt, ceea ce permite creşterea vegetaţiei şi face ca din exterior el să se confunde, să formeze un tot cu restul colinei. Sub acest zid se pătrunde printr-un tunel larg, protejat de două porţi enorme, cu doi batanţi fiecare şi placate cu fier. Chiar în interiorul zidului, pe distanţa de zece metri dintre intrarea şi ieşirea din tunel, se află

într-o parte camere de gardă şi în cealaltă celule de l-2 metri pe lungime şi tot atît pe lăţime.

După ce ieşi din tunel străbaţi cei douăzeci de metri ai drumului de patrulare şi ajungi sub colină, adică în fort.

în interiorul colinei există un labirint de tuneluri. Din loc în loc, uşi masive placate cu fier dau în încăperi dintre care unele, fără ferestre, erau iniţial depozite de muniţii, iar celelalte trebuiau ca în caz de conflict să-i adăpostească pe apărătorii fortului. încăperile se află deci sub treizeci de metri de beton şi de pămînt şi singura lor fereastră este la o înălţime de 1,80-2 metri. Late de doi metri şi cu gratii groase, aceste ferestre dau spre drumul de patrulare. Dată fiind grosimea zidurilor şi distanţa mică ce le separă de parapet, lumina care pătrunde în aceste veritabile vizuini este, chiar şi în zilele cele mai însorite ale minunatei veri româneşti, de un clarobscur murdar şi trist, ca al unui crepuscul de sfîrşit de toamnă.

Acestea sînt „camerele", celulele, în care mii de deţinuţi politici au fost azvîrliţi de autorităţile comuniste româneşti pentru săptămîni, luni, ani şi adesea pentru a muri.

Dar fortul Jilava are şi „un colţ retras". După ce străbaţi fortul dai de un al doilea drum de patrulare care înconjoară un al doilea fort, identic cu primul, dar, evident, mai mic. Aici găseşti tot celule cu sau fără ferestre, aceeaşi obscuritate sub miile de tone de pămînt şi de beton.

Jilava şi-a pierdut de multă vreme vocaţia eroică, devenind una dintre închisorile cele mai sinistre din România.

Fortul a fost mai întîi dezafectat şi apoi transformat în închisoare militară. Cînd, prin atentatele lor, legionarii[2] au început să îngrijoreze regimul, Jilava a devenit închisoare politică destinată aproape exclusiv membrilor acestei mişcări arestaţi din diverse motive.

Cînd în septembrie 1940 legionarii au venit la putere, în locul lor au ajuns la Jilava foştii oameni politici şi demnitari ai lui Carol al II-lea. într-o noapte, cei mai mulţi dintre ei au fost masacraţi chiar de legionari.

Regimurile se schimbă, dar închisorile rămîn şi, sub comunişti, Jilava a devenit locul în care erau trimişi deţinuţii după terminarea „anchetei" şi după ce se scosese

[2] **Partid de extremă dreaptă constituit de Corneliu Zelea Crdreanu în anii '20.**

de la ei tot ce se putuse scoate. Uneori se aflau aici şi persoane a căror anchetă fusese suspendată din diferite motive. De la Jilava, după luni de aşteptare, condamnaţii erau expediaţi la marile închisori din ţară şi (cînd acestea au devenit neîncăpătoare) la muncă forţată, la canalul Dunăre – Marea Neagră, în salinele de la Ocnele Mari, în Deltă şi în bălţile Dunării, la barajele de la Borzeşti şi Bicaz, în minele de cărbune sau de plumb, în diverse „colonii de muncă", pe scurt în „Gulagul" românesc.

Şi cum între 1947 şi 1962 ritmul arestărilor era furibund şi tribunalele militare făceau tot ce puteau pentru a transforma procesele în formalităţi simple şi rapide, la Jilava numărul deţinuţilor era enorm. Evident că nu s-a făcut nimic pentru ca ei să aibă condiţii de viaţă suportabile, dimpotrivă, regimul ce li s-a aplicat nu poate fi comparat decît cu acela de exterminare lentă şi sigură.

Eu însumi am fost de două ori în acest fort de tristă celebritate şi am întîlnit, între alţii, legionari ce ajunseseră acolo atît în timpul lui Carol al II-lea, cît şi în timpul mareşalului Antonescu. Am cunoscut acolo, cînd am fost închis a doua oară... am cunoscut... ei, bine... comunişti (căci aceasta este adesea soarta unora dintre ei după ce partidul lor vine la putere şi-i descoperă a fi „deviatori"), comunişti care cunoscuseră şi ei această închisoare înainte şi în timpul războiului.

Pentru o dată şi unii şi alţii – legionari şi comunişti – erau de acord să recunoască faptul că înainte ca armatele sovietice să fi impus României dictatura proletariatului, regimul de la Jilava era suportabil. În epoca „domniei burgheziei" deţinuţii politici puteau circula toată ziua în incinta închisorii şi pe drumurile de patrulare. Seara erau închişi în fortăreaţă, dar şi acolo puteau circula în voie. Aveau dreptul la corespondenţă, pachete şi, la dată fixă, primeau vizite şi aveau chiar avocatul lor. Era, în fond, regimul normal al oricărui deţinut într-o ţară democrată.

Dar cît de uluitoare ne păreau istorisirile lor, ce „închisori de vis" ne descriau ei nouă, care ne aflam în monstruoasa închisoare comunistă. Această închisoare a făcut să dispară în cîţiva ani, prin foame şi maltratări —- cu vreo trei excepţii, poate –, întreaga clasă politică a unei ţări de 20 de milioane de locuitori, între care atâţia oameni de stat de o mare integritate şi care luptaseră toată viaţa pentru independenţa patriei lor şi pentru

respectarea drepturilor omului; această închisoare comunistă a ucis sute de mii de țărani, de muncitori, de elevi, de studenți, de intelectuali, cu unicul scop de a instala autoritatea regimului, de a elimina orice tentativă de opoziție față de un sistem odios întregii națiuni și de a instaura o asemenea teroare, încît nimeni să nu îndrăznească să murmure cel mai mic protest, să formuleze cea mai neînsemnată critică.

Dar să revin la relatarea mea. Așa cum am spus, am stat la Jilava în două rînduri: prima oară la începutul anului 1949 și a doua oară la finele anului 1959, în total peste zece luni trăite în subteranele ei.

Deși primirea ce mi s-a făcut nu s-a demarcat prin nimic de cea acordată tuturor deținuților – cu unele variante, după epocă sau umoarea gardienilor –, țin să-mi încep mărturia relatînd acest mic episod trăit, alături de atîtea altele, în cei nouă ani de detenție politică.

Așadar, am sosit pentru prima oară la Jilava în martie 1949. Veneam de la Ministerul de Interne, unde petrecusem trei luni într-o celulă din al doilea subsol. Noi numeam aceste celule „submarine", căci nu aveau ferestre, aerul ne era trimis printr-un ventilator și puternicul bec electric ce ardea zi și noapte ne dădea impresia de „atemporalitate" și de ireal, pe care noi, deținuții, ne imaginam că trebuie să o aibă cei de pe submarine în lungile lor călătorii subacvatice.

Eram complet distrus, nu atît din cauza rigorii anchetei, cît de lipsa de aer și mai ales de foame. Pe atunci noi credeam că teribila înfometare la care eram supuși era menită să ne distrugă moralul și forța de rezistență pe durata anchetei. Mai tîrziu, trecînd dintr-o închisoare în alta, am înțeles – noi, deținuții politici –, că nu despre asta era vorba, ci pur și simplu de un sistem aplicat în toate închisorile, în scopul eliminării fizice a „dușmanilor de clasă".

În acel moment nu știam nimic despre toate acestea și, chiar dacă regretam despărțirea de cei doi tovarăși de celulă, eram fericit că ancheta se terminase și îmi spuneam că acolo unde voi fi dus nu putea fi mai rău.

în camionul celular, care din exterior apărea trecătorilor bucureșteni ca o nevinovată mașină de transportat

mărfuri, ascultam la ce spuneau cei vechi care, după indicii misterioase, încercau să se orienteze. Cum de reuşeau în acele condiţii? Fuseserăm îngrămădiţi în trei camioane celulare (dube, cum le spuneam noi) şi cum, după ce acestea se umpluseră, o treime eram afară, gardienii au găsit cea mai bună soluţie: au început să lovească cu pumnii, cu toroipanele şi cu picioarele pe cei aflaţi deja în dube, precum şi pe cei care din cauza încetinelii sau a politeţei nu reuşiseră să se urce. Rezultatul nu s-a lăsat aşteptat, şi ni s-a dovedit imediat că noţiunile unui gardian de închisoare asupra compresiei corpurilor sînt cu mult mai reale decît cele ale unui matematician sau fizician care calculează numărul de persoane ce pot să încapă într-un asemenea vehicul. Este adevărat că trei-patru gardieni s-au opintit să închidă uşile dubelor şi că loviturile date din belşug în gambele şi tibiile celor din dubă îi ajutaseră într-o manieră eficace; fapt e că se reuşise: încăpuserăm toţi, şi într-o obscuritate totală stăteam în poziţiile cele mai incredibile – într-un picior, cu un braţ în aer, cu torsul răsucit – aşa cum valul ultimilor prigoniţi ne aruncase unul peste altul. Trebuia să rezistăm aşa, nemişcaţi, pînă cînd deschiderea uşilor avea să ne facă să ţîşnim din carcera noastră, asemenea unui torent dintr-o ecluză care a cedat.

Ne întrebam îngrijoraţi încotro eram duşi, căci se întîmplase ca dubele să-şi transporte încărcătura de deţinuţi direct la Gherla sau la Aiud, adică la peste 500 de kilometri de Bucureşti. Avînd însă în vedere că majoritatea dintre noi urmau să fie judecaţi de tribunalul militar din Bucureşti, era puţin probabil să fim duşi departe de oraş. Şi am răsuflat uşuraţi aflînd verdictul celor mai vechi: ne îndreptam spre Jilava. Ce instinct, ce simţ de orientare îi ghidau? Mă întreb. Fapt este că după ce a mers un timp pe asfalt, maşina noastră a început să se legene şi să se clatine ca o ambarcaţiune pe o mare dezlănţuită. Nu mai era nici o îndoială. Părăsiserăm şoseaua şi, pe un mic drum de ţară, cele trei maşini se tîrau cu trista lor încărcătură către prea celebrul fort.

Brusc, maşina în care mă aflam s-a oprit. Se aud voci, ordine. Cîteva manevre ne-au aruncat, ne-au înghesuit şi mai tare pe unii în alţii. O nouă oprire, apoi, brusc, cu zgomot şi cu o violenţă plină de ură, uşile s-au deschis.

Un „nimeni nu mişcă" a reuşit să oprească revărsarea preaplinului din camion şi mi-a permis să văd în acel trist amurg de iarnă un spectacol cel puţin insolit:

Cele trei maşini ale noastre se opriseră în evantai (cu uşile din spate larg deschise) la vreo douăzeci de metri de poarta fortului. în faţa fiecăruia dintre cele trei camioane erau patru sau cinci gardieni înarmaţi cu pistoale enorme, demne de un film western şi, în spatele lor, erau alţi gardieni aşezaţi faţă în faţă pe două rînduri, la circa trei- patru metri unul de altul, două şiruri continui care traversau arcada, drumul de patrulare şi se opreau la intrarea fortăreţei propriu-zise. Toţi, în afară de doi sau trei, erau ţigani buni de spînzurat, recrutaţi probabil în satul Jilava, cu caschete puse strîmb pe claia de păr, cu uniforme în dezordine, pe jumătate încheiate şi cu cizmele pline de noroi. La început n-am observat, dar cînd deţinuţii au început să coboare din maşini am constatat că aceşti gardieni nu erau înarmaţi ca ceilalţi, cu pistoale, ci cu cozi de cazma, vine de bou, bastoane de cauciuc.

în acest amurg de iarnă, sub bătaia vîntului, copacii desfrunziţi de pe marginea micului drum se aplecau şi norii de zăpadă alergau foarte jos. Cîmpia ostilă şi tristă era pustie, nici ţipenie de om, nici o voce, nici un semn de viaţă, în jurul acestui fort abandonat de Dumnezeu şi de oameni. De pe înălţimea zidurilor de apărare care ne dominau cu cei cinsprezece metri de pămînt arid pe care smocurile de iarbă uscată păreau nişte plăgi, soldaţii ds gardă, cu căciulile lor ruseşti trase pînă la urechi, ne supravegheau din miradoare, cu mitralierele îndreptate spre noi.

Acum strigătele şi ordinele încetaseră şi ne apăsa liniştea. Numai vîntul care stîrnea din cînd în cînd vîrte- juri de praf aducea un pic de mişcare în acest peisaj încremenit. Mă aflam în camionul din dreapta, cramponat cu toate forţele de batantul uşii, ca să nu fiu aruncat la pămînt de presiunea celor din interiorul lui. în timp ce gardienii de la acest camion şi de la cel din centru îşi aşteptau rîndul, ceilalţi s-au îndreptat spre stînga agitînd ameninţător pistoalele. Mă uitam la ei şi mă întrebam unde putuseră fi găsite asemenea deşeuri ale umanităţii: capete lombroziene, feţe asimetrice sau de-a dreptul pocite, picioare strîmbe, corpuri gheboşate – păreau o hoardă de asasini. Şi ceea ce alarma îndeosebi era ferocitatea privirilor. Stăpîne absolute în acest fort oribil, departe de toţi, fără nici un control (şi chiar dacă ar fi existat, ar fi fost făcut tot de unul de-ai lor), de câte nu erau în stare aceste brute?

După coborîrea din camion, deţinuţilor li s-a ordonat să se alinieze la circa cinci metri unul de altul între două rînduri de gardieni şi să se îndrepte spre fort. Cînd primul prizonier a ajuns în dreptul primului gardian al închisorii, acesta i-a administrat o puternică lovitură de bîtă în spate. Surprins, îngrozit, deţinutul a început să alerge, dar a încasat altă lovitură de la al doilea gardian, apoi de la al treilea, al patrulea şi aşa mai departe, în total de la vreo şaizeci, pînă cînd a dispărut în adîncul fortului. Primul prizonier încasase cîteva lovituri şi deja gardienii înarmaţi cu pistoale îl împingeau pe al doilea spre brutele dezlănţuite, apoi pe al treilea şi aşa mai departe, pe toţi cei care se aflaseră în primul camion.

Din locul unde eram vedeam totul perfect:

Sus, în miradoare, soldaţii de la Securitate aveau mitralierele în poziţie, gata să-i secere pe „duşmanii poporului"; jos, lîngă camioane, de o parte gardieni ame- ninţînd cu imensele lor pistoale, de cealaltă gardieni înarmaţi cu bîte, care acţionau cu forţă pe măsură ce veneau „politicii".

în faţa lor – deţinuţii: fiinţe pe jumătate moarte, epuizate de lunile de tensiune din celulele anchetei, de tortură şi de foame. Livizi, vlăguiţi, neraşi de zece zile, abia ţinîndu-se pe picioare păreau nişte spectre, dar şi nişte momîi. Căci la Ministerul de Interne li se luaseră cureaua, bretelele, cravata, şireturile. Cum nu aveau dreptul să aibă nici ac şi aţă, îşi pierduseră aproape toţi nasturii, iar hainele ce se frecaseră luni de zile pe paturile de fier erau în zdrenţe.

Ştiam că toate aceste torturi fizice şi psihice făceau parte din politica de umilire, de demoralizare şi am încercat întotdeauna să ne facem că nu vedem, să ignorăm aceste mizerii. Dar acum ne era ameninţată însăşi v'aţa şi în orice caz riscam să fim schilodiţi pentru tot restul zilelor. Căci gardienii loveau din răsputeri, cu toată forţa lor de oameni beţi. Şi cel mai mult mă uimea ura cu care se dezlănţuiau. Cu feţe schimonosite, desfigurate de furie, ei loveau, loveau din ce în ce mai tare, din ce în ce mai repede, încercînd să nu rateze victima, de parcă ar fi fost vorba de o răfuială personală.

Cum se puteau feri toţi aceşti nenorociţi care abia se mai ţineau pe picioare, strîngîndu-şi cu o mînă pantalonii prea largi, avînd în cealaltă o mică boccea şi care, pentru a evita cît de cît loviturile trebuiau să alerge cu pantofii

fără şireturi, riscînd să-i piardă la fiecare pas? Unii erau bătrîni, nu vedeau fără ochelari şi nu înţelegeau ce se petrece, ce se întîmplă cu ei. Încercînd să-şi ţină pantalonii, să-şi salveze bocceaua, să-şi protejeze capul, pieptul, ei alergau cu paşi mărunţi, se împleticeau, pierdeau direcţia, asemenea unei insecte mari căreia i s-a smuls un picior. Aceştia erau chilipirul, bucuria gardienilor, care se repezeau asupra lor şi mai abitir. Dar uneori erau şansa celui sau celor care le urmau, căci torţionarii, preocupaţi de aceste cazuri – fie că îi vedeau de departe, fie că îi enervau –, neglijau sau ratau alţi deţinuţi, pentru a-i ciomăgi bine pe aceştia.

Trebuie spus că erau unii tineri ale căror reacţii ar fi stîrnit invidia unei extreme de rugbi. Demarare lentă, sprint frenetic, oprire instantanee, croşeuri, contre, toată gama şi, în pofida fricii, nu mă puteam abţine să-i urmăresc cu privirea şi să-i admir. Ce resurse aveau aceşti oameni, care cu numai cîteva minute mai înainte abia de se puteau mişca, din ce străfunduri ale energiei şi voinţei de supravieţuire îşi trăgeau ei forţele?

Şi pe aceştia gardienii îi reperau rapid şi se putea spune că-şi făceau un titlu din a nu-i rata. Chiar lăsau să le scape unii pentru a-i putea primi mai bine pe aceştia şi, conform tacticii lor, se aplecau sau se ridicau, pîndind cu bîta gata pregătită pentru a-i lovi mai bine, mai repede, mai tare.

îmi amintesc de un tînăr mai curînd scund, zvelt, cu un fuleu foarte rapid şi nervos. Prin fentele şi mai ales prin opririle sale bruşte, care îl dezechilibrau pe gardian, apoi prin relansările impetuoase, el a reuşit să treacă prin această ploaie de bîte fără a primi nici o lovitură şi să dispară în interiorul fortului.

Dar bolnavii, bătrînii, miopii, care abia puteau să alerge, care se împiedicau şi cădeau, de unde aveau ei forţa de a se ridica şi de a ajunge la intrarea în fort? Şi acolo ce ne aştepta? N-aveam timp să mă gîndesc; era clar că peste cîteva minute avea să-mi vină rîndul şi efectiv nu ştiam cum o să mă descurc. Să încerc să impresionez şi să străbat cu un aer demn aceste două şiruri de brute? După cîţiva metri aş fi fost estropiat, pe jumătate mort. Să alerg? Era îngrozitor cîte lovituri încasau cei care adoptau această tehnică; cel puţin două

treimi din cele oe le erau destinate. Şi totuşi, care era soluţia?

Prima dubă se golise şi acum venise rîndul ocupanţilor celei de a doua.

Agăţat de batantul uşii continuam să privesc la gardienii dezlănţuiţi şi din ce în ce mai întăriţaţi, la soldaţii aplecaţi asupra mitralierelor, care se uitau cu indiferenţă la acest spectacol, cu care erau desigur obişnuiţi, şi la nefericiţii pe care un suprem instinct de conservare încerca să-i salveze. Cel mai mult mă frapa faptul că toată această oroare se petrecea în cea mai mare linişte. Nici un strigăt, nici o injurie, nici din partea celor care loveau cu furie, nici din a celor care Încasau loviturile şi încercau să treacă.

Al doilea camion se golise şi ultimii lui ocupanţi, împinşi de gardieni, intrau în culoarul îngust. Urmam noi. Am fost daţi jos din dubă cu brutalitate şi, brusc, pînă să înţeleg ce se întîmplă, ţiganul mic şi urît, cu nişte cizme în care înota şi au un pistol aproape cît el de mare, care stătuse tot timpul aproape de uşa de care mă agăţasem, mă împinse fără menajamente în teribilul coridor.

Ceea ce a urmat a rămas pentru mine un mister. Tot ce îmi amintesc este că am văzut, la un metru de mine, în stînga, un ţigan uriaş care ţinea cu amîndouă mîinile o coadă de lopată şi mă privea drept în ochi. La trei-pa- tru metri mai încolo, în dreapta, simţeam o altă prezenţă ostilă. Şi apoi abisul. Ştiu că m-am năpustit de parcă aş fi fost uimărit de lupi, îmi amintesc de una sau două opriri şi relansări bruşte, cu o forţă pe care nu mi-o bănuiam, parcă văd privirea uluită a unui gardian oare lovise în gol şi se dezechilibrase din cauza opririi mele bruşte şi de sub nasul căruia am fugit mîncînd pămîn- tul, şi apoi sosirea mea în galop sub arcada fortului.

Nidoînd nu voi şti cum am străbătut cele două rîn- duri de torţionari, nicicînd nu voi şti dacă am încasat sau nu lovituri. Cred că nu am fost atins, dar se prea poate ca tensiunea, starea de surescitare în care mă aflam să fi fost atît de mari încît să nu fi simţit loviturile.

Sub arcadă erau cîţiva gardieni şi mai mulţi deţinuţi care gîfîiau. Aici mergea repede: doi sau trei gardieni aflaţi la intersecţia coridoarelor făceau din cînd în cînd semn cîte unui deţinut să pornească. Curînd a venit rîndul meu şi după ce am dat colţul ooridorului m-am tre

zit în faţa unui miliţian. Era un ţigan înalt. Foarte calm mi-a spus: dezbracă-te! Am început să-mi scot hainele şi, pe măsură ce i le-am dat, el le-a examinat pe toate părţile fără să spună o vorbă şi apoi, dispreţuitor, mi le-a aruncat la picioare. O percheziţie ca atîtea altele, şi, în sfîrşit, un gardian care îşi făcea corect meseria. Eu eram gol puşcă iar el, după ce mi-a aruncat la picioare hainele şi pantofii, mi-a arătat spre fundul coridorului şi mi-a spus foarte calm: ia-ţi hainele în braţe şi du-te la numărul 19.

M-am aplecat şi în timp ce îmi adunam boarfele, o ploaie de lovituri de bastoane de cauciuc s-a abătut pe spatele meu. Am sărit şi m-am năpustit pe coridor urmat de gardianul dezlănţuit care mă lovea din răsputeri. După cîteva fulehri am luat un mic avans, dar auzeam foarte aproape de mine tropăitul cizmelor lui pe cimentul coridorului, iar coridorul prelua şi amplifica acest zgomot. Numerele se succedau în faţa ochilor mei: 13. 14, 15, 16... şi, cu rapiditatea cu care gîndeşti în asemenea circumstanţe, mă întrebam ce se va întîmpla cînd voi ajunge la numărul 19 şi va trebui să-l aştept pe gardian să-mi deschidă uşa. Va fi desigur furios că-l întrecusem şi îşi va lua revanşa cînd voi fi ţintuit în faţa uşii.

17, 18, 19: o uşă enormă şi grea, de lemn placat cu fier. Mă aruno asupra ei la întîmplare: cedează, este deschisă. Şi un om complet gol, ţinîndu-şi hainele în braţe, se repede ca un bolid în încăpere sub privirile mirate – atît cit mai era posibil – a 45 de perechi de ochi.

Mă întorc, gardianul stă la uşă. Este pe cale să bage o cheie foarte mare într-o broască şi mai mare. Calm, indiferent, ca un lucrător conştiincios, spune: faceţi-i un loc pe prici. Uşa se trînteşte, cheia se răsuceşte zgomotos în broască şi coridorul răsună de paşii gardianului, care pleacă liniştit în căutarea altui client, pentru a-şi face meseria.

Capitolul II
O zi înir-o încăpere de sub pămînt

Cînd, complet gol, cu hainele în braţe, urmărit de gardianul care voia să mă oiomăgească, am intrat gloanţ în „camera" 19 şi cînd reprezentantul autorităţii, după ce a spus: „făoeţi-i un loc pe prici" a plecat răsucind cheia de două ori, am încercat un imens sentiment de siguranţă regăsită. Aceste lacăte, aceste zăvoare, aceste chei care pînă atunci mă îngrozeau, iată că acum mă puneau la adăpost de violenţa oarbă a brutelor de care nu mă puteam apăra şi a fost una din rarele dăţi (dar nu singura) cînd am fost fericit că mă aflu de această parte a uşii.

Evident, primul lucru pe care l-am făout a fost să încep să mă îmbrac. Dar din toate părţile au început să curgă întrebările. Hainele puse grămadă în faţa mea, indispensabilii traşi pe jumătate, nu mai ştiam unde îmi era capul. O voce spuse: lăsaţi-] să se îmbrace, după aia o să vorbim cui el. S-a făcut linişte şi sub privirile a vreo patruzeci de perechi de ochi m-am îmbrăcat, arun- cînd ocheade rapide în jur.

Mă aflam într-un soi de pivniţă lungă de vreo 15 metri, al cărei tavan boltit era la 3—4 metri deasupra capului meu. Cimentul care iniţial acoperise pămîntul fusese în parte ros de timp, în parte tocat de paşii deţinuţilor şi era mai degrabă pămînt, un pămînt umed care îşi reluase drepturile în acest mormînt. în primele clipe am simţit că mă sufocă mirosul de mucegai amestecat cu cel de urină care infesta încăperea. Şi cum putea să fie altfel? Nu ne aflam oare la 15 metri sub pămînt şi fereastra situată la aproape doi metri înălţime şi care dădea spre drumul de patrulare, nu era ea pe toată lăţimea de doi metri bine zăvorită de gardieni ? Şi una dintre cele două tinete (care se puteau goli numai o dată pe zi) nu era aproape plină? Cum va fi cînd amîndouă vor fi

pline ? La drept vorbind, n-am prea putut să-mi imaginez, căci după cîteva minute nasul meu, ca şi oel al camarazilor mei, se obişnuise cu aceste două mirosuri care pluteau în toate celulele Jilavei.

În timp ce isprăveam cu îmbrăcatul, aceeaşi voce calmă şi aşezată rupse tăcerea pentru a-mi spune că nu trebuia să mă las impresionat, că ceea ce s-a întîmplat a fost soarta mai tuturor celor sosiţi în acest fort şi că ar fi putut să fie şi mai rău.

Am înţeles foarte bine că mi se spuneau toate acestea pentru a mă linişti, pentru a mă relaxa după teribila tensiune în care fusesem şi, cu toate că nu aveam nevoie de încurajări, căci de îndată ce uşa se închisese îmi recăpătasem calmul, am fost mişcat şi recunoscător de primirea pe care acest necunoscut încerca să o facă necunoscutului care eram .pu însumi.

În fine, eram gata. Puteam să stau drept, să privesc în jurul meu, să răspund.

Atunci am văzut mai bine rîndurile de priciuri de-a lungul încăperii între care era un culoar de lăţimea uşii. Pe stînga erau două niveluri, pe dreapta unul singur. În afară de cîteva saltele de paie, care reveneau de drept celor mai vechi din celulă, am înţeles imediat că nu era nimic pe care să te culci în afară de nişte scînduri fixate pe capre, şi nimic cu oare să te înveleşti, în afară de o zdreanţă ce fusese cîndva pătură pentru cai – fiecare deţinut avînd cîte una.

Aşezaţi pe marginea pridurilor, prizonierii – cei de sus cu picioarele atîrnînd, cei de jos stînd turceşte, căci nu era bine să stai cu picioarele pe pardoseala umedă şi rece – mă priveau.

Unii au coborît, au venit la mine, şi după ce am făcut cunoştinţă, au început să-mi pună întrebări. Alţii îşi întindeau gîtul, îşi înclinau capul pentru a auzi mai bine.

Pe toţi îi interesau mai mult noutăţile politice. Ce se întîmpla afară? Ştia Occidentul la ce regim de teroare erau supuşi locuitorii de pe o jumătate de continent? Cum reacţiona? Li se va oere ruşilor să se retragă din teritoriile pe care le ocupaseră?

Căci nimeni nu-şi putea imagina că acest război îngrozitor fusese purtat numai pentru a înlocui dictatura Berlinului cu cea a Moscovei. Şi apoi emisiunile posturilor de radio americane nu-i încurajau continuu pe români

ıн'ı reziste? Nu le spuneau ele să se organizeze, să lupte, \â nu cedeze? Că în curînd vor fi liberi? Ei bine, cînd va fi ziua cea mare? Căci la urma urmelor închisorile gemeau de oameni de toate categoriile care se organizaseră pentru a lupta: ţăranii la sate, studenţii în facultăţi, militarii în armată, grupurile de muncitori şi de intelectuali în oraşe. Multe din aceste „organizaţii" erau puerile, dar unele erau serioase, ca cele ale militarilor care creaseră baze în munţi sau, în general, cele ale ţăranilor. Aceştia din urmă reprezentau o adevărată forţă, căci după luptele între români, ruşi şi germani, atîtea arme fuseseră abandonate sau pierdute, incit mai fiecare ţăran avea o puşcă sau un pistol automat, adesea o puşcă mitralieră, ba chiar o mitralieră sau uneori un obuzier Brandt. Şi toate ou muniţii din belşug.

Aceşti oameni, care toţi aveau experienţa anilor de front, în stepele Rusiei sau în Carpaţii Cehoslovaciei şi ale căror calităţi de combatanţi fuseseră apreciate de adversari ca şi de aliaţi, nu aşteptau decît un semnal pentru a sări în spatele ruşilor. Dar acest semnal trebuia dat, după care „eliberatorii" n-ar fi avut decît să înainteze lent: milioanele de ţărani-soldaţi ar fi aprins întreaga Europă Centrală şi Balcanii, hărţuindu-i pe sovietici, care nu şi-ar mai fi văzut capul de atîtea atacuri.

Cîţi ţărani n-am întîlnit în închisorile prin care am trecut, arestaţi pentru delictul de „organizaţie subversivă"? Îmi amintesc în special de unul pe care l-am cunoscut ohiar la Jilava şi care făcea parte dintr-un mare lot de ţărani arestaţi în Munţii Buzăului. Erau atît de convinşi că americanii se vor ţine de cuvînt şi ne vor ajuta să ne eliberăm (dumnezeule, de ce prestigiu se bucura pe atunci America, unica posesoare a bombei atomice!), încît au organizat o reţea în mai multe comune din văile din zonă. Prin focuri aprinse pe crestele munţilor ei urmau să avertizeze oă ziua Z sosise şi că se trecea la acţiune. Din nefericire, un foc aprins din greşeală pe una din creste a fost interpretat de unii oă „acum e momentul". Nu au fost prea mulţi aceia care crezuseră că au văzut semnalul şi care porniseră imediat pe potecile de munte pentru a ajunge la locul de adunare, unde... nu era nimeni. Dar Securitatea veghea şi nu i-a fost greu să afle despre ce era vorba. Mai multe batalioane speciale au încercuit zona şi, după un timp, cei cîţiva „partizani"

au fost capturaţi. Apoi, graţie bunelor metode folosite de Securitate în timpul anchetelor, zeci şi zeci de ţărani din Munţii Buzăului, toţi membrii acestei reţele, au avut aceeaşi soartă.

Şi cîte istorii de felul acesta n-am auzit în timpul anilor mei de închisoare!

Aceasta fiind atmosfera, este uşor de înţeles aviditatea cu care aşteptau noutăţile aceşti oameni, care înainte nu făcuseră deloc politică, dar care nutreau o încredere neclintită în promisiunea Americii că luptă pentru libertatea noastră.

Eu personal mă aflam în detenţie de patru luni, dar în timpul petrecut în subsolul Ministerului de Interne intrasem totuşi în contact cu persoane recent arestate. Aveam, aşadar, unele noutăţi, căci celula 19 „îngheţase", cum se spunea acolo, de circa patru luni. Deci în această încăpere de patru luni nu intrase nici un om din afară şi ca atare nu mai existase nici un contact cu exteriorul. Acesta era încă de pe atunci regimul de la Jilava.

Nici corespondenţă, nici pachete, nici cărţi, ziare, nici vorbitor, nici legături cu familia, cu avocatul şi nici măcar cu încăperile vecine. De fapt, din momentul arestării omul dispărea ca sub o trapă. Dar despre aceasta în alt capitol, cel consacrat anchetei şi procesului. Deocamdată eram la Jilava şi aduceam noutăţi noilor mei camarazi, noutăţi pe care eu însumi le culesesem în ultimele luni. Erau nesemnificative şi fiecare reacţiona conform caracterului şi temperamentului său, unii erau cuprinşi de o tristeţe sumbră, alţii încercau cu orice preţ să găsească motive de optimism în aceste noutăţi pe oare le aşteptau de atîtea luni, la care sperau, dar care nu le aduceau nimic.

Ele au înviorat totuşi atmosfera din această încăpere, în care de luni de zile, izolaţi de toţi şi de toate, mulţi din aceşti oameni se stingeau lent în chinurile foamei, cu speranţa într-un miracol. La ora mesei (a modestului tain), ţsumbrele coridoare slab luminate răsună de zgomotul paşilor şi al cazanelor şi încăperea este cuprinsă de agitaţia ce precede întotdeauna această clipă aşteptată ziua întreagă.

Oamenii îşi iau gamelele, unii se duc să bea apă din ciubărul de lîngă uşă (vizavi de tinetele aflate sub fereastră), ca să-şi umple stomacul. în fine, se aliniază unul după altul. Se deschide uşa: se vede numai o parte

a cazanului pe jumătate plin cu ceva apos. „Bucătarul", un deţinut de drept comun, stă aplecat, ţine capul în jos, ca să nu-i privească pe „politici" şi să nu le poată face nici cel mai mic semn (de exemplu o clipire din ochi ce ar putea însemna: vin americanii...). Oricum, nu i se vede decît boneta, fiind mascat de colţul uşii.

Gardianul, în picioare, priveşte cu un aer sever şi ascultă cum şeful camerei numără pe măsură ce gamelele ajungeau în faţa „bucătarului": 42, 43, 44... uşa se trânteşte. „Avem unul nou", strigă şeful camerei. Gardianul catadicseşte să răspundă: „azi nu e în porţie, o să mănînce mîine".

E ceva îngrozitor pentru un om care flămînzise luni de-a rîndul şi care trecuse prin proba intrării în fort. Dar nu era nimic de făcut şi mă resemnasem să aştept pînă a doua zi, cînd văd că mi se întinde o gamelă plină cu supă. La sugestia generalului Mardare, (cel care le spusese să mă lase să mă îmbrac în linişte, cel care în acest timp îmi spusese vorbe de încurajare), camarazii de cameră băduseră fiecare cîte o lingură de supă din porţia lor pentru noul venit.

Evident că celui care n-a cunoscut închisoarea din acea epocă ceea ce am spus poate să-i pară pueril. Dar celor care au cunoscut teribila foame de atunci, lupta desperată a deţinuţilor politici pentru supravieţuire, ca să nu moară de inaniţie, acest gest faţă de un om pe care îl cunoşti de numai două-trei ore le apare profund emoţionant şi denotă solidaritatea care exista între deţinuţii politici.

În timp ce mâneam, aşezaţi pe priciuri, uşa s-a deschis şi în cameră a fost aruncată o zdreanţă, cu explicaţia: „pentru ăla nou".

Era o jalnică rămăşiţă de pătură, de fapt o mică parte din ea. Ce-i drept, deţinuţii foloseau bucăţi din pături pentru a-şi cîrpi hainele sau – întrucît nu se dădea hîrtie – în loc de hîrtie igienică. Nu încăpea îndoială că aceasta fusese mult folosită în aceste scopuri, fiind plină de găuri aproape cît pumnul. Era atît de murdară, atît de slinoasă, încît aproape că stătea vertical. La toată această murdărie se adăugau petele mari de culoare închisă, suspecte. Pete de sînge. Poate că această bucată de pătură venea de la infirmerie şi noii mei camarazi

fură de părere că ultimul ei proprietar îşi scuipase pe ea plămînii înainte de a-şi da sufletul.

Iată deci cu ce aveam să mă apăr împotriva frigului acestui sfîrşit de iarnă, împotriva umezelii din această hrubă în săptămînile şi lunile pe care le voi petrece în această celulă.

„Dacă unul din noi pleacă de la Jilava şi are o pătură mai bună ţi-o va da şi va preda în inventar la plecare pe asta", mi-au spus camarazii spre a mă consola. încurajat (de altminteri aşa a şi fost peste cîteva săptămîni), mi-am întins pătura pe scîndurile ce trebuiau să-mi servească drept pat, m-am aşezat şi am căzut pe gînduri. Afară era noapte, fereastra scîrţîia sub rafalele vîntului care pătrundea şi în încăpere prin crăpăturile ei. Un tînăr, care reuşise să se agaţe de pervazul ferestrei şi să privească afară (lucru strict interzis) ne-a spus că ninge. Noroc că eram mulţi şi căldura noastră animală ţinea de bine de rău loc de sobă.

încăperea era luminată doar de un bec* de 75 W. În încăperea atît de mare aflată la mai mulţi metri sub pă- mînt el nu reuşea să dea decît o slabă pată de lumină ce se pierdea în obscuritate.

După simpatii şi afinităţi, pe priciuri se formaseră mici grupuri şi auzeam cum în semiobscuritate oamenii stăteau de vorbă în şoaptă.

Eram trist şi îngrijorat, dar (spre uimirea mea) nu demoralizat. în pofida tuturor îndoielilor, speram că va veni cîndva ziua cînd mari evenimente vor elibera ţara noastră şi porţile închisorilor se vor deschide şi pentru noi...

O umbră s-a apropiat şi m-a întrebat dacă nu voiam să vin la ei. I-am mulţumit interlocutorului şi l-am urmat într-un mic grup. Erau acolo generalul Mardare, un fost ministru din Partidul Naţional-Ţărănesc, al cărui nume l-am uitat, un brutar, un profesor de liceu şi un student. Din acel moment, în lunile cît am stat la Jilava mai ales cu ei am petrecut zilele şi orele triste ale serii, găsind în calmul, în demnitatea, în cuvîntul lor, căldura şi curajul ce mi-au permis să suport viaţa de la Jilava cu toate ororile ei şi să ţin piept cu seninătate adversităţilor.

în cei nouă ani de închisoare am cunoscut sute şi mii de oameni din toate clasele sociale, din toate partidele politice, de toate profesiile şi din toate colţurile României, dar mai ales de toate valorile morale, de la cei mîrşavi pînă la cei admirabili. Dintre toţi, cel căruia i-am păstrat

cea mai mare admirație și cel mai profund respect este generalul Mardare. De aceea, deși cartea aceasta nu are alt scop decît acela de a reda faptele și evenimentele trăite de mine în închisoare, voi face o excepție, căci ținuta și curajul său au fost un exemplu pentru cei aflați în preajma lui în acele dureroase circumstanțe.

De o mare inteligență și de o vastă cultură, nu era domeniu în care el să nu ne surprindă prin nivelul de cunoștințe.

Făcuse primul război la vînătorii de munte și fusese rănit. În timpul celui de-al doilea război mondial fusese locțiitorul șefului Statului Major al armatei române și apoi vicepreședinte al Crucii Roșii. Purtînd pe cap o că- ciuliță franțuzească pe care o avea de pe vremea marelui război, întotdeauna calm, ponderat și stăpîn pe sine, fără a admite concesii și nici compromisuri, el găsea mereu măsura justă în conflictele și incidentele care aveau loc inevitabil între deținuți sau între aceștia și gardieni. Dur ca o lamă de oțel, m-a impresionat prin sensibilitatea, maniera și dragostea cu care vorbea despre soția și copiii săi.

Cînd din diferite motive nervii oamenilor cedau și tensiunea devenea insuportabilă, el știa întotdeauna să găsească vorbele potrivite, formulele de aplanare a conflictelor și de destindere a atmosferei. Pentru ca ziua să treacă mai repede și pentru a ne ajuta să uităm de foamea care ne tortura, el organiza conferințe în care antrena pe toți, țărani, muncitori, intelectuali, dînd el însuși exemplu, și cu mult talent. De asemenea, în serile lungi cînd așteptam să sune stingerea și în sfîrșit să putem sta culcați, știa ca nimeni altul să ne facă să uităm de toate prin calitățile sale de cozeur. Fără a fi un optimist, nu ceda nici un moment descurajării și astfel echilibrul lui era salvator pentru cei cu moralul în derivă. A avea în preajmă o asemenea personalitate era un fapt providențial, mai ales pentru debutanții în această probă dură care este închisoarea. A murit (ca atîția alții) în închisoarea de la Aiud, de o pneumonie netratată, cu cîteva săptămîni înainte de expirarea condamnării.

Așadar, cu el și micul lui grup am petrecut prima seară la Jilava, și apoi atîtea altele, luni de-a rîndul.

în fine, a sunat „toaca" (o bucată de metal lovită de un ciocan). Imediat, fiecare s-a dus la locul lui, și la rîndul meu m-am întins pe pătura de pe scîndurile pline de crăpături prin care pătrundea frigul. Nici vorbă să te dezbraci.

Cel mult să-ţi scoţi pantofii. Mi se lăsase rucsacul, în care aveam o cămaşă, o pereche de indispensabili, o pereche de ciorapi, un prosop şi una sau două batiste – l-am folosit drept pernă. Noroc că aveam un palton îmblănit care îmi venea pînă la genunchi, asemănător cu cele purtate de ofiţerii de cavalerie. El mi-a servit drept înveli- toare, protejîndu-mi umerii şi şalele. Doamne, ce frig îmi era! Nu mai puteam. Şi atunci, vecinul meu de prici, brutarul din Galaţi, m-a învăţat cum să fac să mă încălzesc. S-a lipit complet de mine, din umeri pînă în tălpi. Am făcut la fel cu celălalt vecin de prici şi aşa, într-o masă compactă, de-a lungul întregului prici, am petrecut la Jilava nopţile de la sfîrşitul iernii 1948-1949. Semnalez această formulă, căci este dintre cele mai eficace şi a salvat pe mulţi dintre noi de la pneumonie şi de la alte maladii grave.

Prima mea noapte la Jilava, la 15 metri sub pămînt. În liniştea mormîntală şi la lumina palidă a becului, sub bolţile sumbre, trupuri vlăguite înghesuite unele în altele caută în lupta împotriva morţii un dram de repaos, un dram de căldură şi de uitare, de uitare a tot şi mai ales a foamei. Afară sufla un vînt de zgîlţîia ferestrele, iar santinelele, pentru a-şi da curaj sau pentru a ne impresiona, imitau urletul lupului. Era sinistru şi, ca şi la sosire, aveam sentimentul că sînt la capătul lumii, într-un loc în care ţi se poate întîmpla orice, în care nimeni nu te va apăra. Am adormit cu gîndul că nu voi mai ieşi.

Aceeaşi „toacă" ne-a smuls din abisul comatos în care eram cufundaţi. începea o nouă zi. O zi la Jilava. Afară era la fel de întunecat ca atunci cînd ne culcaserăm şi becul arunca aceeaşi pată de lumină în obscuritatea imensă a încăperii. Vîntul parcă încetase şi urletele şi lătrăturile santinelelor nu se mai auzeau. O liniştе apăsătoare domnea în aceste catacombe, în care cîteva mii de bărbaţi (şi destule femei), trezindu-se din somn, descopereau grozăvia destinului lor. Deşteptarea era, mai ales pentru cei noi, nedeprinşi cu închisoarea, unul dintre momentele cele mai grele ale zilei. Nemişcaţi, plini încă de amintirile lăsate de gîndurile şi visele din timpul nopţii, abordau cu teamă această nouă zi, îngrijoraţi şi înfricoşaţi în privinţa viitorului.

În afară de privarea de libertate, ceea ce face ca închisoarea să fie foarte greu de suportat este monotonia. Ace

leaşi gesturi, aceleaşi mişcări, aceleaşi ritualuri care se repetă de-a lungul zilelor, săptămînilor, lunilor, anilor... Şi cînd eşti în camere comune, promiscuitatea a zeci de fiinţe, fiecare cu deprinderile, maniile, pretenţiile, caracterul şi mai ales nervii lui, face coabitarea şi mai dificilă. La toate acestea comuniştii au adăugat noi elemente de natură să provoace suferinţe fizice şi morale şi mai mari. Unele erau aplicate prin ordin „de sus" în toate închisorile, pentru toţi prizonierii politici. Altele, „locale", depindeau de gradul de inventivitate al diverşilor comandanţi de închisoare.

Dintre dispoziţiile generale, una era pentru deţinuţi cel mai greu de îndurat, aceea de a nu putea să transmită sau să primească veşti de la familie. Fiecare se întreba ce se întîmplase cu ai săi după ce el fusese arestat. Fuseseră scoşi din casă, fuseseră concediaţi, copiii daţi afară din şcoală? Şi în acest caz, ce se va întîmpla cu ei? Cum vor supravieţui? Poate şi ei au fost arestaţi, bătuţi, torturaţi? Aceste gînduri îi înnebuneau pe oameni.

în afară de absenţa veştilor de la familie, ne tortura şi absenţa veştilor de afară. Ce poate fi mai îngrozitor decît să fii închis, să stai în condiţii mult mai proaste decît animalele şi să nu ştii decît ce se întîmplă în celulă, cînd singura speranţă este să fii eliberat graţie evenimentelor?

Dar toate acestea erau cu mult depăşite de cea mai mare, de cea mai îngrozitoare tortură la care erau supuşi deţinuţii politici români: foamea.

Această foame a secerat în anii următori zeci de mii de deţinuţi politici români. Această tortură pe care am îndu- rat-o toţi, acest spectru care bîntuie toate închisorile şi lagărele de muncă a fost de asemenea proporţii, încît, cu riscul de a mă repeta, voi reveni adesea, căci această foame a fost organizată de Ministerul de Interne comunist din România. Ea a fost ridicată la rangul de dogmă, în scopul de a-l umili pe prizonier, de a-i anihila orice forţă fizică, orice rezistenţă morală, transformînd lent, de-a lungul săptămînilor şi lunilor, în cazul cînd nu murea, corpul lui, şi adesea sufletul lui, într-un morman de suferinţe. împotriva tuturor acestora trebuia să luptăm, şi şansa de a scăpa putea să vină numai de la Dumnezeu şi de la un moral echilibrat.

Copleşit de aceste gînduri şi suferinţe îşi începea ziua deţinutul la Jilava, ca atîtea alte zeci, sute de mii de alţi deţinuţi politici din România (dar măcar aceia nu erau în subterane).

Alungîndu-şi tristeţea, el va face prima coadă, la tinetă. Era mai bine să te grăbeşti, căci dacă se umplea, trebuia să te abţii pînă la ora plimbării, care pentru celula 19 era la începutul după-amiezei. Posac, abătut, îşi aşteaptă rîndul, şi după ce a stat la coadă ca să se spele deasupra celeilalte tinete (fiecare toarnă apă din gamelă celui din faţa lui), se grăbeşte să se întoarcă în pat şi să se acopere cu paltonul, să-şi învelească picioarele cu haina, căci echipa de serviciu se grăbeşte: în celulă trebuie să se facă curat înainte de „deschidere". Este deci pentru noi cel mai bun pretext ca să ne mai odihnim puţin, în timp ce prin fereastra larg deschisă năvăleşte un aer glacial. Unul măturã gunoiul adunat sub priciuri şi celălalt spală cimentul deja umed al culoarului ce desparte camera în două.

Celula noastră, ca de altfel toată închisoarea, este cufundată în penumbră şi linişte. Culcaţi pe spate şi înveliţi pînă peste cap cu paltoanele —- ca să reziste mai bine la frigul glacial – deţinuţii nu scot o vorbă; unii încearcă să mai prindă cîteva minute de somn şi de uitare, alţii îşi imaginau intens clipele pe care ştiau că le trăiesc ai lor, dar cei mai mulţi se rugau. Era momentul rugăciunii, al rugăciunii fiecărui deţinut, acela în care, rămas doar cu suferinţa sa şi în solitudinea sa, în neant şi obscuritate, el încerca să intre în contact cu Divinitatea, să-i împărtăşească nenorocirea, durerea sa şi să primească liniştea, forţa şi speranţa. Era momentul cînd fără să-şi dea seama, aceşti oameni epuizaţi, flămînzi, torturaţi, dar care aveau (poate tocmai din cauză că erau astfel) un înalt grad de spiritualitate, sorbeau forţa care le permitea să meargă înainte şi, contrar previziunilor oricărui medic, să supravieţuiască.

După terminarea curăţeniei, oamenii ies de sub paltoane şi se aşază pe paturile lor mizerabile. Şi am constatat că la mulţi dintre cei care se rugaseră tristeţea şi descurajarea din primele clipe ale dimineţii au făcut loc liniştii, calmului şi chiar speranţei.

Nu ne dădeam jos de pe priciuri înainte de „deschidere", ca să nu lăsăm urme pe jos, pe porţiunea proaspăt spălată. Se conversa şi mulţi povesteau ce au visat sau

încercau să găsească în vise, cu ajutorul așa-zișilor inițiați care pretindeau că știu să le interpreteze, semne favorabile, motive de speranță.

Aduse de departe, de la un tunel la altul, rumori vagi scot Jilava din amorțeală. Se aud zgomote, de pași, de chei. Este „deschiderea". Toată lumea se aliniază, cei de sus pe marginea priciurilor, eei de jos de^a lungul culoarului. Cheile scrîșnesc în lacăte, în broaște, se trag zăvoarele și se deschide ușa. Cu un aer important, șeful gardienilor secondat de trei colegi de-ai lui ne numără și pleacă fără să spună o vorbă. Ușa se închide.

Acesta era momentul ales pentru rugăciunea făcută în comun. Se făcea dimineața, după deschidere, înainte de mizerul tain ce ni se dădea la micul dejun, și seara, înainte de cină. Era interzis, dar noi nu țineam seama. îmi amintesc că în fiecare zi, cu rîndul, un fost comandant de geniu și un legionar spuneau rugăciunile: Tatăl Nostru, Crezul și cîteva cuvinte pentru toți cei care sufereau în închisori și pe cuprinsul țării.

Primul, ofițerul, trăia într-o izolare totală, nu vorbea aproape deloc și părea obsedat de o idee fixă. în timpul anchetei fusese bătut îngrozitor în cap și cred că nu și-a revenit niciodată. în plus, suporta foarte greu absența hranei și asta îi agrava tulburările mintale.

îmi amintesc că într-o seară, cînd în cameră era aproape întuneric și abia terminase de spus Crezul iar oamenii, șezînd sau în picioare, tăcuți, încercau să se bucure de picul de lumină ce mai venea pe fereastră, a venit la mine și mi-a spus în șoaptă că a avut o revelație și a descoperit esența, sensul și misterul Creației și al vieții. Mi-am ascuns îndoiala și l-am rugat să mă facă părtaș, dar a refuzat, spunînd că nu avea dreptul și, ca halucinat, s-a întors în colțul său, în solitudinea sa.

Celălalt era legionar. înalt, blond, uscățiv, fusese parașutat în România de către americani, împreună cu alți camarazi.

Evident, faptul de a vedea că americanii parașutau spioni anticomuniști ne umplea de speranțe, căci nu putea avea altă semnificație în ochii noștri decît de preludiu al unor acțiuni mai importante sau chiar al acțiunii decisive. Dar ceea ce ne deruta era superficialitatea, sau lipsa de informație (care din ele – sau amîndouă?) a celor care au prezidat această acțiune. Cum de au putut crede că este posibil să parașutezi oameni într-o țară comunistă,

unde nimic nu se clintește fără ca autoritățile să știe și cum și-au putut închipui că acestea nu-i va prinde imediat pe acești nenorociți? În plus, într-un regim comunist feroce, în care cine îndrăznește să exprime cea mai mică nemulțumire riscă ani de închisoare, ce ar fi putut face acești parașutiști? Dîndu-li-se o așa-zisă misiune, practic au fost condamnați la moarte, fără a fi avut cea mai mică șansă de a face ceva. Atunci, repet, de ce? Superficialitate, incompetență, sau pur și simplu nevoia de a dovedi o activitate, de a justifica existența serviciilor care organizaseră asta?

Faptul era cu atît mai grav cu cît sute de oameni au fost arestați, torturați și condamnați la pedepse grele, între 5 și 20 de ani, pentru vina de a-i fi „ajutat" pe parașutiști. Nu numai cei care i-au adăpostit – aceștia au primit pedepsele cele mai grele –, ci și cei care au avut vreun contact cu ei, fără ca măcar să știe despre ce e vorba, cei care, întrebați fiind, le-a arătat o stradă, țărani care le-au dat apă, ciobani care le-au dat un pahar de lapte, toți acești oameni înfundau închisorile și cîți din ei vor mai ieși vii?

Mă întreb dacă cei care au avut această inițiativă au dat vreodată socoteală de crima, de crimele pe care le-au comis, fără să servească la nimic.

Cît despre acest legionar, el era foarte taciturn, nu i se auzea vocea decît cînd spunea rugăciunea. își petrecea timpul singur în colțul lui, aproape de fereastră, sau vorbind în șoaptă cu vecinul lui, Groza, un fost comandant legionar care, cu lanțuri la mîini și la picioare, aștepta să fie transferat la închisoarea în care urma să stea tot restul vieții.

Am avut rare ocazii să stau de vorbă cu parașutistul, dar știam că fusese anchetat și că acum aștepta procesul, deși nu era exclusă o nouă confruntare cu persoane bănuite de a-l fi ajutat. Nu-și făcea iluzii în privința a ceea ce-l aștepta... A fost executat împreună cu toți cei parașutați o dată cu el.

După deschidere și după rugăciune nu ne mai rămînea decît să așteptăm micul dejun (dacă poate fi numit așa). Dar înainte de asta se făcea controlul gratiilor. Ușile se trînteau și, din ce în ce mai aproape, auzeai loviturile de ciocan. în fine, cu mare zgomot (acesta era „stilul Jilava"), se deschidea ușa și doi sau trei gardieni precedați de un subofițer, toți țigani, intrau arborînd un aer

foarte important. Călcînd apăsat şi legănîndu-se cu un aer superior, se îndreptau spre fereastra ce fusese deschisă înainte de intrarea lor. Unul dintre ei avea în mîini un ciocan enorm: coada lui era de cel puţin un metru, iar partea metalică de 20 cm lungime şi 10 cm lăţime. Cel cu ciocanul se urca pe pervaz şi lovea puternic gratiile, ca să vadă dacă nu cumva fuseseră pilite în cursul nopţii; apoi, la fel de importanţi şi de dispreţuitori faţă de fauna ce mişuna în aceste hrube, plecau pentru a-şi continua în alte celule nobila misie.

în fine, venea „micul dejun." La acea dată ni se dădea terci. Mai tîrziu el a fost înlocuit cu o zeamă cu miros de zahăr ars, numită ceai. Dar acum era „terciul", foarte apreciat de deţinuţi. Făcut din mălai, terciul era un fel de mămăliguă uşor îndulcită şi aproape lichidă. Primeam atît cît intra într-un mic polonic, cît să înghiţi de cîteva ori, şi noi am fi mîncat cel puţin două gamele pline.

Amărît, îţi spălai gamela în apa murdară deja de la spălarea celor precedente şi, mai flămînd decît înainte, căci cele cîteva grame de mălai îţi excitaseră sucurile gastrice, încercai să omori timpul. Grupurile se formau după simpatii şi dimineaţa se tîra încet, interminabil, către momentul pe care îl aşteptam cu toată fiinţa noastră: dejunul. Din cînd în cînd, toată lumea tăcea şi asculta. O procesiune străbătea domol coridorul, trecea prin dreptul uşii noastre. Celulele se goleau pe rînd pentru plimbare. Aceasta începea la orele 9, dar cum izolarea dintre locatarii diverselor camere sau celule trebuia să fie totală, deţinuţii dintr-o celulă nu puteau fi scoşi decît după ce se închidea uşa în urma ultimului deţinut din celula precedentă. Ca atare, operaţia era foarte anevoioasă, şi nouă ne venea rîndul abia la începutul după-amiezei.

Cînd deţinuţii ieşeau din subterane şi ajungeau la drumul de patrulare, gardienii ordonau celor de „drept comun", care lucrau acolo, să se întoarcă cu faţa la perete, ca să nu vadă sau să fie văzuţi de „duşmanii poporului". Imaginaţi-vă ce mesaje ne-ar fi putut transmite. Un semn cu ochiul putea însemna „americanii au dat un ultimatum", un semn cu mîna – „ruşii se cară"... Era absolut grotesc.

Aici vreau să deschid o mică paranteză pentru a spune că, în general, în închisori, cei de drept comun >e purtau frumos cu prizonierii politici. Ei beneficiau de

toate drepturile: vorbitor, corespondență, pachete, hrană suficientă. Noi le spuneam „pinguini", căci la jocurile de noroc pierdeau tot, chiar paltonul, și atunci cum stăteau strînși unul în altul, dîrdîind, cu capul între umeri și mîinile înfundate în buzunare, semănau cu aceste păfeări.

Prizonierii de drept comun, care erau niște profesioniști ai locului, erau îngroziți de regimul la care eram supuși noi și cînd puteau ne dădeau un ajutor cît de mic – o veste, o vorbă de încurajare, o bucățică de pîine – vital pentru muribunzii care eram noi, și o făceau riscînd foarte mult.

Această atitudine a celor de „drept comun" față de „politici" s-a manifestat numai în închisorile în care ei erau doar în contact indirect cu aceștia din urmă (la Jilava, Aiud, Gherla). Dimpotrivă, la Canalul Dunăre— Marea Neagră cel mai mare dușman al deținutului politic era „pinguinul". De ce? Explicația este ușor de dat.

În închisoare soarta deținutului politic era atît de înspăimîntătoare, regimul la care era supus atît de revoltător, mizeria atît de mare, încît un alt deținut nu putea decît să se simtă solidar cu el.

La „Canal", însă, regimul deținutului politic era oricum mai bun (chiar dacă mai puțin bun decît al celui de drept comun). El avea dreptul să primească pachete și chiar îmbrăcăminte. Aveai, deci, _ ce să jefuiești, și deținuții de drept comun nu ezitau să" o facă —■ așa cum o făceau de altfel între ei. în plus, în această lume, care nu mai era închisă, deținutul politic, care venea cu principii de etică, era un intrus în universul celor de drept comun; el nu accepta să se supună regulilor, tarelor, codului lor, și încerca să-și păstreze demnitatea și probitatea. Toate acestea nu puteau face din el decît un dușman, pe care deținuții de drept comun îl urau.

Dar să revenim la Jilava. Cînd ordinele încetau, ceea ce însemna că deținuții care lucrau și plantoanele erau cu fața la perete, știam că ocupanții unei camere intrau pe drumul de patrulare. Atunci unul dintre noi se așeza în fața vizetei, ca gardianul, dacă s-ar fi uitat, să nu poată vedea ce se petrece în celulă, și cu toate că, așa cum am mai spus, acest lucru era sever pedepsit, unul dintre tineri se cățăra pe pervazul ferestrei. Se așeza pe burtă și ne spunea ce vedea. Fiind nou, am fost invitat

să privesc şi eu. Spectacolul era cutremurător; pe drumul de patrulare flancat de ziduri înalte de cîţiva metri, o coloană de patruzeci pînă la şaizeci de oameni se mişca greu, cu paşi mici. Slabi, gălbejiţi, erau adevărate cadavre, un tablou demn de Goya. în zdrenţe, căci de cit fuseseră tăvălite pe priciuri hainele lor erau complet rupte, în rînduri de cîte doi, susţinîndu-se unul pe altul, ei făceau acest efort supraomenesc de a ieşi de sub pămînt pentru a mai vedea iar soarele, a simţi vîntul, a auzi răsunînd voci în aer liber şi mai ales pentru a respira, a respira o gură din ozonul de care duceau atîta lipsă şi care le dădea o şansă de supravieţuire.

Patru mai viguroşi, sau mai degrabă mai puţin nevolnici, duceau doi cîte doi tinetele. Erau prea grele pentru ei. Făceau cîţiva paşi cu toţi muşchii încordaţi, clăti- nîndu-se din cauza greutăţii, strîmbîndu-se de durere, cu ochi ce păreau gata să iasă din orbite, şi epuizaţi se opreau, le puneau jos, ca să-şi tragă sufletul şi să-şi adune forţele. Ceilalţi înaintau cu greu în urma lor, privind cu aviditate cerul şi cele cîteva smocuri de iarbă de pe zid, în timp ce gardianul îi supraveghea indiferent, zorindu-i din cînd în cînd automat: „mai repede, mai repede" – dar fără a insista, căci vedea foarte bine că era imposibil.

Pentru mine spectacolul era halucinant, dar pentru tînărul care stătea pe burtă alături de mine, pe pervazul larg, era un adevărat jurnal de bord:

„Una din tinete este dusă de doi nou-veniţi. Din fericire, căci cei vechi nu mai puteau." Judecătorul cutare nu mai e. Ieri abia mergea. Poate că a murit... Nu, văd căciula lui la tînărul care îl sprijinea întotdeauna. Dacă ar fi murit i-ar fi luat căciula."

„Ăla înalt şi slab, ştiţi, cel care a căzut ieri, nu mai e. Ce slab era! Dacă n-a mai avut puterea să iasă ca să ia aer, chiar dacă n-a murit, n-o mai duce mult."

„A, bătrînelul, cel care nu mai poate merge singur, a ieşit şi astăzi. îl sprijină unul, dar el nu poate ţine pasul şi rămîne în urmă. Gardianul a oprit coloana şi îi zoreşte să o ajungă. Bătrînelul abia se mişcă. Mîine nu va mai ieşi."

Aşa se făceau comentarii pentru fiecare celulă şi astfel, în pofida secretului strict, noi ştiam cum moartea ne secera rîndurile.

Dimineața trecea exasperant de încet, căci în afară de veștile care ne veneau de la fereastră și care nu variau prea mult de la o zi la alta, ce puteam face? Să vorbim, dar despre ce? Toți acești oameni se aflau aici de luni de zile și toate subiectele de conversație fuseseră de mult epuizate, cunoscute și arhicunoscute.

Unii reușiseră să confecționeze din bucăți de pătură jocuri de șah. Piesele erau din miez de pîine, pe care jucătorii îl luaseră din rația lor (ceea ce era un sacrificiu supraomenesc, dată fiind foamea pe care o îndurau) .și pe care îl frămîntau într-un anume fel pentru a-l face solid. Vopseaua brună luată de pe perete, varul de pe bordura coridoarelor – pe care ce-i interesați îl răzuiau într-un moment de neatenție al gardienilor – serveau la colorarea pieselor. în locul cel mai ascuns al camerei, între primul și al doilea rînd de priciuri, cu spatele la ușă, acoperiți de alți deținuți, jucătorii de șah încercau să uite.

Alții se străduiau să coasă. Nu aveam dreptul la ac, ață, hîrtie, foarfece. Dar nasturii noștri cădeau, hainele se rupeau. Ce era de făcut? Și iar se recurgea la pături. Se rupea o bucată de pătură și apoi se scotea fir cu fir materialul necesar cusutului.

Cel mai greu era să procuri un ac. Pentru aceasta, zile de-a rîndul, în timpul plimbării, deținuții mergeau cu privirile ațintite în pămînt, căutînd ceva ce ar fi putut să fie transformat în ac: un capăt de sîrmă, un ac de cap, o agrafă rezolvau problema. Făcîndu-se că-i scapă pantoful din picior (căci ni se luaseră șireturile), căutătorul se apleca să și-l pună... și intra în posesia prețiosului obiect.

Un sentiment de complot reușit, de victorie ne cuprindea pe toți. Căci toți *știam,* toți *vedeam,* dar nici un mușchi al fețelor noastre nu se clintea, nici unul dintre noi nu întorcea capul, continuam să mergem în același ritm lent.

întorși în celulă continuam să ignorăm complet „evenimentul". Știam că ochiul gardianului ne pîndea prin vizetă pentru a vedea dacă după plimbare nu avem atitudini, conversații, gesturi oare să indice că am descoperit ceva, că am perceput Dumnezeu știe ce semne prevestitoare ale eliberării noastre.

Ah, această obsesie a spionajului, care în regimurile comuniste îi chinuiește și terorizează pe toți, de la cei

mai importanți pînă la cei mai neînsemnați, de la membrii Comitetului Central și de la miniștri pînă la gardienii de închisori și pînă la prizonierii înșiși!

Posesorul „obiectului" nu se va atinge de el pînă scara. Apoi, după „stingere", îl va ascunde cu grijă în crăpătura unei scînduri și abia a doua zi, în curs al dimineții (protejat de privirile indiscrete ale vizetei printr-un zid de corpuri), va începe să fasoneze acul. Zile de-a rîndul el va munci ca să subțieze obiectul, să-i facă un vîrf, lucrul cel mai dificil, să perforeze capătul prin care să treacă ața. Și ce instrumente va folosi spre a realiza aceste performanțe? Ei bine, pur și simplu o lingură. Căci fiecare aveam o lingură și o gamelă. Cozile lingurilor noastre erau ascuțite ca bricele. Le ascuțeam frecîndu-le unele de altele sau de pervazul de piatră al ferestrei. Cu ele tăiam pîinea cînd se făceau porțiile, cu ele tăiam păturile pentru a ne face hîrtie igienică (la cererile noastre de a ni se da hîrtie direcția a răspuns, prin intermediul gardienilor, că în loc de să folosim mîinile). Și tot cu cozile lingurilor ne tăiam unghiile de la mîini și de la picioare, operație neplăcută... dar cum nu aveam dreptul la foarfece...

Uneori, cînd acul era aproape gata, se rupea, și totul trebuia luat de la capăt. Dacă însă operația reușea, posesorul lui își oferea serviciile tuturor. în felul acesta el își ocupa timpul iar colegii lui își reparau hainele, care aveau atîtea petice, încît păreau niște costume de arlechin și nu se mai vedea nimic din materialul original. De aceea, păturile din care se tăia pentru a se face piese de șah, hîrtie igienică, fire de cusut și chiar încălțări se tot micșorau, ajungînd la dimensiunile celai care mi se dăduse mie.

O altă îndeletnicire era spălatul rufăriei. în principiu, acest lucru trebuia făcut cînd mergeam la duș, de două ori pe lună. Dar era imposibil, căci nu aveam timp. Ca atare, trebuia să spălăm în celulă. Aveam în acest scop o gamelă. Fiecare avea gamela lui, dar nu știu prin ce întâmplare în toate camerele erau una sau două gamele în plus, care serveau la spălatul rufăriei. Gardienilor nici prin cap nu le trecea să numere gamelele, așa că prețioasele obiecte nu erau amenințate în cazul percheziților.

Pentru gamela respectivă trebuia să-ți iei rînd cu cîteva zile înainte. O primeai după prînz, chiar înainte

de plimbare, cînd aveai dreptul la apa rămasă pe fundul ciuberelor. îţi scoteai indispensabilii şi cămaşa, practic nişte zdrenţe, şi le puneai la înmuiat în gamela plină pe trei sferturi cu apă. Cînd erau bine îmbibate treceai peste ele săpunul, cu precauţie, aşa încît să lase un strat subţire, apoi le împătureai frumos şi le îndesai în gamelă pînă cînd erau complet acoperite de apă. Le presai uşor (ca să nu le rupi) de cîteva ori şi le lăsai pînă a doua zi. Abia atunci, după dejun şi înainte de plimbare, cînd camarazii nu mai aveau nevoie de apă, puteai să iei apa de pe fundul ciuberelor (în acelaşi timp cu următorul care voia să spele) şi le clăteai puţin, întotdeauna la fel: presînd uşor pînă ieşea tot săpunul.

Rezultatul era surprinzător. Rufăria era curată de parcă venea de la spălătorie.

Evident că cei care jucau şah, cel care cîrpea* şi cel care spăla erau avantajaţi – aveau o ocupaţie. Şi totuşi, pentru toţi, dimineaţa era interminabilă şi încercam să omorîm timpul fie depănînd amintiri, fie căutînd înţelesul evenimentelor, fie scrutînd viitorul acestei lumi... Făceam toate astea de fapt ca să ne amăgim, să încercăm să uităm, să nu ne mai gîndim la mîncarea după care tînjea corpul nostru torturat şi înfometat.

întotdeauna careva trăgea cu urechea lîngă uşă şi ne semnala ce se petrece pe coridor. Am fost întotdeauna surprins de auzul lor fin, de precizia cu care interpretau fiecare mişcare, zgomotele cele mai mici. Şi cînd anunţau „pîinea a ajuns pe coridor", celula era cuprinsă de o agitaţie discretă. încercînd să arboreze un aer indiferent, fiecare începea să se pregătească pentru marele moment. Unii îşi scoteau batista în care îşi puneau pîinea, alţii gamela în care o fărîmiţau, alţii ascuţeau cozile lingurilor. Toate aceste treburi umpleau cele trei sferturi de oră dintre primirea pîinii şi primirea mîncării. Pîinea care ni se dădea se numea „pîinea Miciurin". Servilismul autorităţilor comuniste mersese atît de departe încît România, care produsese întotdeauna o pîine mult apreciată în Europa, recurgea la cunoştinţele genialei sale surori, Uniunea Sovietică, pentru a fabrica această pîine, pe care, evident, trebuia s-o aprecieze fiecare bun membru de partid. Pîinea avea o formă rectangulară, circa 800 gr, şi o coajă moale. Miezul nu era chiar o pastă vîscoasă, dar nici nu era departe. Se lipea de degete şi exala un miros de mucegai. încercam să-l

fărîmiţăm şi îl puneam în batiste la zvîntat. Mulţi îl ţineau aşa douăzeci şi patru de ore şi îl mîncau după ce se zvînta. Dar era periculos: în caz de percheziţie această pîine era confiscată, aruncată şi deci se pierdea o raţie preţioasă. Cu atît mai preţioasă cu cît era foarte mică: 70 de grame de pîine îmbibată de apă pe zi.

în fine, venea mîncarea. Se auzea cum doi „pinguini" puneau ciubărul în faţa uşii. Aceasta se deschidea şi gamelele se succedau într-un ritm infernal. Cei trei din echipa de serviciu şi le dădeau din mînă în mînă. Numărul 1 dădea gamela goală numărului 2, care scotea doar mîna pe uşă ca să pună gamela pe marginea ciubărului. Cu o mişcare rapidă, „bucătarul" (cu capul în jos) turna un polonic în gamelă, încercînd să nu frigă prea tare mîna echipierului de serviciu. Imediat, acesta dădea cu mîna dreaptă gamela numărului 3 şi cu mîna stîngă lua gamela următoare, gata pregătită de numărul 1. în acest balet nebun, numărul 3 se străduia să pună gamelele întîi în şir, apoi unele lîngă altele pe masa pusă pentru această ocazie lîngă uşă, dar care de obicei stătea la perete, lîngă ciubărul cu apă. Şeful camerei, ajutat de voluntari, aşeza gamelele de-a lungul mesei şi le număra. Cînd totul era gata, fiecare îşi lua gamela, se aşeza pe pat şi mînca. Mîncarea consta dintr-o zeamă fără urmă de grăsime în care pluteau cîteva boabe de orz sau cîteva frunze de varză. Seara se dădea la fel, cele două feluri de zeamă alternau. Iată al doilea motiv pentru care deţinuţii fărîmiţau pîinea: ca s-o pună în supă, după ce mai întîi sorbiseră o parte, şi să aibă impresia la sfîrşitul mesei că mîncaseră ceva mai consistent. Aşa cum am mai spus, unii, cînd auzeau apropiindu-se de uşă ciubărul cu mîncare, beau o cantitate destul de mare de apă, ca să-şi umple stomacul şi să sufere mai puţin la sfîrşitul mesei.

O dată pe săptămînă ni se dădea carne. Ea trebuia să suplinească absenţa grăsimilor şi caloriilor din mesele noastre. Era deci elementul numărul unu, care trebuia să ne ofere şansa de supravieţuire şi trebuia mîncat pînă la ultimul oscior. Dar ce era această carne? Ei bine, era aceeaşi zeamă lungă – e drept, cu urme de grăsime – numită supă de maţe.

După ce se dădea această supă şi se închidea uşa, din gamele se răspîndea în cameră un miros dezgustător, scîr- bos. Maţele nu fuseseră spălate, şi era monstruos să dai

unor nenorociți pe jumătate morți de foame această oroare. în afară de mațe, în gamele mai pluteau ceea ce gardienii numeau „deșeuri": dinți și buze de miel sau de viței de pe care nici măcar nu se curățase părul, ochi de animal, cu pupilă, cornee, pleoape și gene și chiar sex de vacă, de viței sau de alte animale.

Evident că primul reflex al noului venit era să nu se atingă de această oroare fetidă și dezgustătoare. Dar cum de obicei venea de la Securitate, unde fusese anchetat ■—• și acolo regimul alimentar era mai rău decît la Jilava (și decît în orice altă închisoare din țară) și nu mai văzuse carne de săptămîni sau de luni de la arestare –, dacă voia să supraviețuiască (și acesta era întotdeauna cazul), făcea un efort, se violenta ca să înghită aceste porcării. Ținîndu-și respirația, ca să nu simtă mirosul, înghițind aproape nemestecat, ca să țină cît mai puțin în gură masele gelatinoase, buzele groase și perii tari, efortul făcut de deținut să ingurgiteze toate acestea nu era comparabil decît cu acela de a le păstra în stomac fără a le regurgita.

După dejun, celuia noastră își acorda de obicei cîteva clipe de răgaz, nu prea multe, căci eram presați de rîn- dul nostru la plimbare, care venea (după estimările noastre) la trei sferturi de oră sau o oră după dejun. Or, înainte de asta, cei patruzeci și cinci de deținuți (sau numai cei care simțeau nevoia) trebuiau să folosească tineta.

Țin să prezint scuze celor care vor citi cele ce urmează. Am oroare de scabros și consider că, dacă se poate, trebuie evitat. Din nefericire, aici nu este vorba nici de un roman, nici de o încercare literară. Este vorba de o *mărturie.* Nu caut nici senzaționalul, nici amuzantul. Expunerea mea poate părea adesea ternă. N-are importanță. Spune adevărul. Scopul ei este să aducă la cunoștință o parte din cele petrecute în România sub regimul comunist, o mărturie veridică, dar palidă în comparație cu suferințele și durerile imense trăite în închisori. Consider deci că este pentru mine o datorie să relatez cele ce urmează, și multe altele, trăite mai tîrziu în închisoare și la Canal.

Revin, așadar, la folosirea tinetei, unul dintre cele mai mari coșmaruri ale vieții în închisoare. într-adevăr, dacă în privința tinetelor pentru urină lucrurile erau simple și toată lumea le putea folosi la orice oră din zi și din noapte, nu la fel era cu cele destinate altei nevoi.

În celulele sau camerele cu aerisire proastă (sau, cum era cazul la Jilava, fără aerisire) era de nesuportat menii nerea lor în încăpere după folosire. Or, cum nu erau .scoase decît la ora plimbării, trebuiau folosite cît mai repede şi cu puţin înainte de a se deschide uşa.

Chiar oameni liberi şi sănătoşi ar avea dificultăţi în respectarea riguroasă a unei asemenea discipline. Ce să mai spunem de nenorociţii ale căror intestine erau complet detracate de foame, de mizeriile pe care le mîncau. Adesea aceşti oameni nu puteau folosi tineta la oră fixă; clin cauza mîncării, aveau noaptea sau ziua crampe atroce. Pentru cel care se simţea ameninţat de acest pericol folosirea tinetei devenea o teroare, o idee fixă, o adevărată obsesie. Căci, în general, oamenii (desigur cei sănătoşi) erau neînduplecaţi pe această temă: interdicţia formală de a se folosi tineta mare în alt moment decît înainte de a fi scoasă. în celule în care domnea o atmosferă reprobabilă, am văzut oameni tăvălindu-se de durere, cărora nu li se permitea să meargă la tinetă pentru că nu era ora. Dimpotrivă, în altele astfel de cazuri erau exceptate, dar întotdeauna însoţite de priviri dezaprobatoare, remarci jignitoare, deschiderea largă a ferestrelor (ceea ce iarna însemna că toţi ceilalţi trebuiau să se învelească cu pătura sau paltonul). E drept că întotdeauna se găseau oameni care să ia apărarea „vinovatului". Dar pentru el cîtă suferinţă, cîtă ruşine, cîtă umilire.

Prin urmare, la cîteva minute după dejun se deschidea larg fereastra, iar noi ne înfăşuram în pături sau în paltoane şi ne înghesuiam în spaţiul din apropierea uşii. Tineta era adusă în mijlocul culoarului în cealaltă jumătate a camerei, lîngă fereastră, şi doi dintre noi (de obicei tineri) ţineau de cîte un capăt o pătură rămasă cît de cît întreagă; cu faţa la uşă, ţinînd unul cu mîna dreaptă partea dinspre dreapta culoarului şi celălalt cu stînga partea dinspre stînga culoarului, la înălţimea capului, formînd un paravan după care se afla numai tineta.

Şeful camerei întreba: „care sînt mai grăbiţi?" în fond, era firesc. Dar era umilitor să-i vezi pe aceşti oameni, aproape toţi respectabili şi demni de stimă, precipitîn- du-se spre tineta la care aspirau de mai multe ore.

Pe de altă parte, trebuia să te grăbeşti, căci deja din camera vecină răzbătea tropăitul surd al ocupanţilor care ieşeau la plimbare. Curînd va fi rîndul nostru, uşa se va deschide, tineta va fi luată şi cei care n-ajunseseră la ea

trebuiau să aştepte 24 de ore. Pentru a cîştiga timp, se mergea cîte doi. Tineta avea două toarte (în dreapta şi în stînga) şi trebuia ca cei doi să stea între ele, spate în spate şi încercînd să nu se atingă. în plus, aşezarea celor doi trebuia să fie perfect sincronizată, în caz contrar existînd pericolul îngrozitor de a o răsturna. De după paravan se auzeau dialoguri de genul: „poftiţi, generale, după dumneavoastră, domnule preşedinte; nici vorbă; generale, vă rog, domnule preşedinte", deşi fiecare din ei îşi aştepta cu nerăbdare rîndul. Era de rîs şi de plîns.

Cînd dinspre drumul de patrulare se auzea că ocupanţii camerei vecine se întorc de la plimbare, cei care-şi aşteptau rîndul erau cuprinşi de panică şi-i rugau pe cei doi să se grăbească. Asemenea incidente erau însă destul de rare, căci din fericire, în general, momentul începerii operaţiei era destul de bine calculat.

în fine, vecinii se întorceau. Uşa lor se închidea, a noastră se deschidea. „Plimbarea" – striga gardianul. Întîi erau scoase tinetele, apoi ciuberele de apă şi **la** urmă deţinuţii, doi cîte doi.

Din motive pe care le voi explica mai încolo, din nefericire, n-am ieşit decît de cîteva ori la plimbare, dar îmi amintesc teribila impresie de tristeţe lăsată de prima plimbare după sosirea la Jilava.

Ieşind din celulă intrai în coridorul pe care, la sosirea mea, îl străbătusem în asemenea viteză, încît nu văzusem nimic. Era un coridor lung şi sumbru, luminat din loc în loc de becuri electrice. Nu avea ferestre. Pereţii şi tavanul erau de culoare maronie şi, din loc în loc – uşile grele, cu zăvoare, ale celulelor.

Nu ştiu de ce pe coridor existau de o parte şi de alta, de-a lungul pereţilor, cîte un brîu lat dat cu var. Era strict interzis să calci pe ele şi era vai de cel care o făcea, mai ales dacă ducea tineta al cărei conţinut le putea stropi.

Coridorul dădea într-o încăpere mare: pe stînga era un fel de spălătorie, pe dreapta duşurile şi în faţă coridorul continua şi apoi cotea spre dreapta, dînd într-un tunel care traversa fortul pe toată lăţimea, de la drumul de patrulare exterior (unde ne plimbam noi) pînă la cel care înconjura fortul.

înaintam încet şi vecinul meu „îmi făcea" în şoaptă „onorurile casei": holul (aici te bate), spălătoria (bună

pentru percheziții), dușurile (chipurile pentru baie), apoi, coborînd și mai mult vocea: celula nr. *0*, a condamnaților la moarte.

Cu dușul aveam să fac cunoștință curînd. în principiu, de două ori pe lună (dar de obicei după trei și chiar patru săptămîni), programul de plimbare era suspendat și celulele erau duse – în același strict secret – ia baie. Cum celule erau foarte multe și cum baia trebuia să se facă într-o singură zi, ritmul era foarte rapid.

încă de dimineață se auzea cum deținuții din celelalte celule plecau și veneau. Cu circa un sfert de oră înainte, gardianul bătea cu piciorul în ușă și striga: „pregătirea pentru baie".

Asta însemna să te dezbraci rămînînd numai cu indispensabilii și cămașa și să-ți iei lenjeria curată, prosopul și săpunul ce ți se dădea la două săptămîni. îl primeam în bucăți de circa 30 cm lungime și 4 cm lățime – un soi de leșie verde, zgrunțos și atît de umed, încît părea humă scoasă din apă. Fiecare bucată se împărțea între cinci deținuți, care se grăbeau să-și pună porțiile la uscat pe fereastră sau pe scîndurile patului. După două- trei zile săpunul devenea utilizabil și trebuia să ajungă pentru toaleta de dimineață, la spălatul lenjerici și, firește, la baie, ceea ce însemna că trebuia folosit cu mare economie.

Cînd ne venea rîndul, ne îndreptam în șir spre dușuri. Să mergi în plină iarnă, sub pămînt, în cămașă și indispensabili și cu picioarele goale în pantofii scîlciați, în curentul de pe coridoarele umede și înghețate ale Jilavei, nu era de glumă, mai ales pentru niște oameni cu deficit de calorii și foarte slăbiți, cum eram noi.

Tremurînd, intrai în sala unde nu era cu mult mai cald decît pe coridoare și unde nu-ți prea venea să te dezbraci. Dar nu era timp de ezitări. Trebuia să te miști foarte repede, căci noi eram mai mult de patruzeci la (dacă îmi amintesc bine) vreo zece „căzi" și trei sau patru dușuri. Căzile erau niște mici copăi de ciment încastrate în perete, lungi de circa 80 cm, late de 50 cm și dotate cu un robinet. Se deosebeau de copăi numai prin aceea că aveau fundul plat. Intram cîte doi, ne muiam, ne săpuneam și ne spălam unul pe altul pe spate. Ne șter- geam și urmau alții la rînd. Cum, în principiu, trebuia spălată și lenjeria, mulți își puneau în cadă indispensabilii și cămașa, le săpuneau și le presau cu picioarele, spă-

lîndu-se şi spălîndu-le în acelaşi timp, şi încheiau toate aceste operaţii cu limpezitul, pe care îl făceau la robinet, pentru că trebuiau să lase rîndul altora. Totul se făcea în viteză şi într-un fel de frenezie care contrasta puternic cu starea noastră de slăbănogi. Aceşti oameni vlăguiţi, cadaverici, cu oasele ieşind prin piele şi care' se agitau ca nişte demoni în aburul sălii de baie, în strigătele gardianului care îi zorea, ofereau un spectacol dantesc.

Atunci am văzut pentru prima oară oameni cîndva ro- buşti, dar care slăbiseră într-atît încît pielea de pe pînteee le atîrna ca un şorţ pînă sub genunchi. Este adevărat că peste un an aveam să văd ceva şi mai rău la închisoarea de la Aiud.

În ce mă priveşte, nu am reuşit niciodată performanţa de acrobaţie şi de viteză de a mă spăla şi de a spăla şi lenjeria. La baie mă ocupam doar de mine iar lenjeria o spălam în gamelă (după sistemul descris mai sus).

După baie, unii în pielea goală, alţii cu lenjerie curată îmbrăcată la repezeală, cu prosopul pe cap, alergam J dacă se poate spune ←— cu pantofii care ne scăpau din picioare pe coridoarele reci pînă la camera care ne întîm- pina cu mirosul ei de mucegai şi de urină. Ne ştergeam bine, ne primeneam şi ne culcam, învelindu-ne pînă peste cap cu tot ce aveam şi strîngîndu-ne unul în altul ca să ne încălzim. Trebuie să spun că, în pofida frigului şi a acestor faimoase băi, n-am văzut ca cineva să Ti contractat o răceală în aceste închisori. Mi s-a explicat că faptul se datora cantităţii mari de acid uric – mare inamic al corizelor – ce plutea în aer. Poate că aşa este, dar mai cred că, în circumstanţe dramatice, cînd corpul este supus la încercări teribile, omul găseşte în străfundurile lui (pînă atunci ignorate) resurse, forţe şi o rezistenţă ce depăşesc orice previziune ştiinţifică. Am constatat acest lucru în închisoare, precum şi la muncă forţată – la canalul Dunăre—Marea Neagră şi în bălţile Dunării. Dar era nevoie de credinţă ¡şi de voinţa de a lupta. Dacă le pierdeai, erai pierdut.

Aceasta era deci „baia", pe care aveam s-o cunosc foarte curînd şi care era necesară, deşi în condiţiile în care decurgea era cel puţin penibilă.

Dar deocamdată pornisem la plimbare şi tocmai treceam prin faţa celulei nr. 0, a condamnaţilor la moarte.

Uşa aceasta mL s-a părut înspăimântătoare, mai sinistră clivît tot ce văzusem pînă atunci; ştiam că dincolo de ea sc aflau oameni ce urmau să moară, şi unii dintre ei erau nevinovaţi; mai ştiam ce suferinţe trebuiau să îndure condamnaţii la pedeapsa capitală.

În orice ţară civilizată, cel care trebuia să plătească cu viaţa pentru crimele sale (sau cum era cazul aici: crime inventate de guvern), condamnatul, era supus în ultimele lui zile unui tratament mai omenesc. Ei bine, sub regimul comunist, la Jilava şi în toate închisorile din România în care se aflau condamnaţi la pedeapsa capitală, ei erau supuşi la toate umilinţele, la toate torturile morale şi fizice inventate de directorul închisorii, de ofiţerul politic (ochiul Securităţii) şi de gardieni.

Celula era ca toate celelalte; evident că nu era încălzită, dar nu-mi amintesc (trebuie verificat) dacă avea fereastră sau era oarbă, deci luminată doar artificial. Condamnatul avea la picioare lanţuri grele care îl împiedicau să meargă, obligîndu-l să sară, şi lanţuri la fel de grele la mîini, ceea ce făcea dificilă orice mişcare, iar ca tortura să fie completă (căci este o tortură fizică şi psihică să porţi lanţuri), lanţul de la mîini era legat de cel de la picioare printr-un al treilea, ceea ce limita şi mai mult mişcările acestor nenorociţi.

Ca îmbrăcăminte: ciorapi, bocanci, cămaşă, indispensabili, haină şi pantaloni vărgaţi (ai închisorii), cei mai uzaţi şi care nu protejau deloc împotriva frigului. O pătură. Nici vorbă de palton ca să se înveleaască... nu era nevoie, oricum nu aveau dreptul să iasă la plimbare...

Mîncarea era mai proastă decît a celorlalţi deţinuţi: mai puţine boabe de arpacaş, mai puţine frunze de varză şi nici urmă de „carne". Puţină apă de băut şi de spălat. Condamnatul era tuns zero şi bărbierit foarte rar. Nu era dus la baie – ce nevoie mai avea?

Dar cel mai cumplit era modul cum se purtau gardienii cu cei condamnaţi la moarte... Milijienii deschideau mereu vizeta şi îi insultau, spunîndu-le că sînt vînduţi, stîrvuri şi cîte altele, însoţindu-şi invectivele cu înjurăturile cele mai triviale. Uneori chemau un deţinut, chipurile, ca să-i comunice ceva, şi cînd acesta se apropia, îl scuipau, aruncau pe el o gamelă de apă murdară, sau îl supuneau la cine ştie ce altă umilinţă. Culmea este că nu numai gardienii se dedau la astfel de acţiuni, ci şi ofiţerii de Securitate şi directorul închisorii..

În. această celulă nr. O, în care erau îngrămădiți condamnații și în care în cea mai mare mizerie fizică fiecare aștepta să fie dus la locul supliciului, domnea o tensiune îngrozitoare. Unii dintre ei nu aveau nimic comun cu deținuții politici și numai o întîmplare nenorocită îi adusese acolo. Unii erau foarte curajoși, alții resemnați, alții revoltați, alții disperați. Atmosfera era încărcată, explozivă și adesea între acești bieți torturați, înfometați, terorizați, care știau că-și trăiesc ultimele zile, izbucneau certuri violente.

Una dintre marile distracții, dintre amuzamentele gardienilor era următoarea:

Așa cum am spus, condamnații la moarte aveau lanțuri la mîini și la picioare. Dar un om nu este executat înlănțuit. Ca atare, înainte de execuție i se scot lanțurile, dar cum sînt fixate în nituri, ele nu pot fi înlăturate decît cu ajutorul unei nicovale și al unui ciocan. Deținutul se întinde pe jos, cu piciorul lîngă nicovală și cu lanțul pe ea. Două-trei lovituri zdravene de ciocan (cu riscul de a sfărîma oasele prizonierului) și nitul sare. Apoi celălalt picior, mîna stingă, mîna dreaptă, iată-l, uneori după luni de zile, liber în mișcări, liber ca să moară.

Am vorbit despre luni de așteptare. Da, au existat deținuți care au stat luni, chiar un an și mai mult în celula condamnaților la moarte, în această încăpere a terorii și a ororii, pentru ca într-o noapte să fie scoși spre a fi executați sau să li se comunice comutarea pedepsei în muncă silnică pe viață.

Dar să revenim la amuzamentul gardienilor. Deci, înainte de execuție, trebuiau scoase lanțurile și ca atare era nevoie de nicovală. Din cînd în cînd, seara, înainte de stingere, gardienii aduceau nicovala și ciocanul și le depuneau cu zgomot în fața celulei nr. 0.

Pentru condamnați era evident că în timpul nopții unul sau mai mulți dintre ei vor fi executați. Camera era cuprinsă de frică. Unii, așa cum am spus, încercau să-și țină curajul, dar unii cădeau pradă disperării, revoltei, asigurau că sînt nevinovați, își clamau dorința de a trăi. încercările de a-i calma nu lipseau, și totuși izbucneau certuri și chiar încăierări, unii cerînd să fie lăsați să moară în demnitate, alții refuzînd moartea.

Și în acest timp, dincolo de ușă, gardienii se amuzau...

Cu trecerea orelor, în celula nr. 0 se făcea liniște. Sub pămînt, Jilava se cufunda în tăcere și întuneric. Ingri-

joraţi, cu inima strînsă, cu urechile ciulite, condamnaţii la moarte încercau să perceapă cel mai mic zgomot: un gardian îşi făcea rondul, sau poate doi sau trei care voiau să continue amuzamentul şi ai căror paşi răsunau pe coridor, se opreau în faţa uşii... şi inimile păreau gata să sară din piepturi. Paşii se îndepărtau, inimile se linişteau şi aşteptarea îngrozitoare se reinstala. Noaptea se scurgea încet, ora deşteptării se apropia şi în inimile condamnaţilor se strecura o rază de speranţă – o speranţă pe care nu îndrăzneau s-o nutrească.

Cînd bătea „toaca" şi Jilava se trezea, gardienii veneau şi, printre hohote de rîs, insulte, înjurături şi lovituri de picior în uşă, luau nicovala. Epuizaţi de noaptea de coşmar, condamnaţii reacţionau fiecare în felul lui – de la lacrimi pînă la rugăciuni de mulţumire lui Dumnezeu – în timp ce torţionarii, mulţumiţi de distracţia ce şi-o oferiseră, se îndepărtau.

îmi amintesc că mulţi ani după epoca la care mă refer şi care se situează în iama şi primăvara 1949, prin 1963 sau 1964, am întîlnit la închisoarea Gherla un om care, prin 1957-1958, petrecuse cîteva luni în celula nr. 0. Cele ce mi-a spus corespundeau întru totul celor ştiute de mine şi despre care am vorbit. Deci în aproape zece ani nimic nu se schimbase.

În închisoare fiecare povestea cum ajunsese acolo, şi, evident, aşa a făcut şi tînărul cu care mă împrietenisem. Cred că este interesant să evoc aici amintirile legate de prietenul meu, înainte de a încheia relatarea primei mele zile la Jilava, o zi la care se vor adăuga atîtea altele, din ce în ce mai grele.

Tînărul, care în 1963-1964 avea 25-26 de ani, făcuse parte din „lotul[1] Lugoşianu". Prin 1957-1958 Lugoşianu avea vreo 20 de ani. Tatăl său fusese o figură marcantă a Partidului Naţional-Ţărănesc (cel mai puternic partid din România pînă la luarea puterii de către comunişti). Fost ministru plenipotenţiar la Roma, fost ministru, ginerele proprietarului ziarului cu cel mai mare tiraj din ţară, el a fost – ca absolut toţi oamenii politici români – arestat şi condamnat de autorităţile comuniste în 1946-1947. Familia sa a fost scoasă din casă şi mutată într-o cameră

' lot – grup dî persoane judecate împreună pîntru aceeaşi cauză (de exemplu, o organizaţie anticomunistă) şi care purta numele principalului acuzat

mizeră, unde soţia şi cei patru copii (trei fete şi un băiat) au încercat şi au reuşit să supravieţuiască.

Deşi considerat „pătat" prin „originea socială", băiatul, învăţînd bine, a reuşit să termine liceul. între timp, bătrî- nul Lugoşianu murise în închisoarea de la Sighet, iar fiul nutrea o ură implacabilă împotriva regimului comunist şi a terorii pe oare acesta o exercita asupra întregului popor român.

A decis să reacţioneze împotriva opresiunii, dar ştiind că o revoltă era imposibilă, a adoptat lupta clandestină, care porneşte cu un mic grup şi, treptat, prin multiplicarea grupurilor, se extinde în toată ţara. Dar pentru asta e nevoie de bani, şi de unde să-i iei într-o ţară comunistă decît de la stat? împreună cu cîţiva prieteni a jefuit casa unui magazin alimentar. Nu ştiu cîţi au participat la acest hold-up (doi, trei sau patru, mi se pare). Fapt este că după ce au luat banii şi au fugit, la strigătele casierei un miliţian a pornit în urmărirea lor şi a tras. Rănit la picior, Lugoşianu s-a prăbuşit, dar l-a împuşcat pe miliţian. A fost repede arestat de alţi milişteni alertaţi de împuşcături şi dus la Securitate, unde a fost supus unui interogatoriu sever, adică torturat cumplit. A făcut mărturisiri şi complicii lui au fost arestaţi. Dar în afară de ei au fost arestaţi mulţi alţii, care nu aveau nici o legătură cu acţiunea lui Lugoşianu. Fusese suficient ca el sau altul din grup să fi petrecut o noapte la vreunul, sau să fi fost prieten cu vreunul, ca respectivul să fie arestat.

Tînărul despre care vorbesc nu avea pe vremea aceea nici douăzeci de ani şi era şofer pe un camion care făcea naveta între Bucureşti şi un oraş de provincie. Nu-l cunoştea pe Lugoşianu şi nici nu ştia nimic de organizaţia pe care el voia s-o înfiinţeze. Dar, din nenorocire, cunoştea pe un membru al grupului. într-o zi, acesta i-a dat o scrisoare închisă şi l-a rugat să o predea unui prieten din oraşul în care mergea. Filiera a fost uşor de urmărit. Cine a predat scrisoarea? Tînărul şofer. Arestat imediat, el a fost acuzat de a fi fost agentul de legătură al grupului. Negările, faptul că nu ştia ce conţine scrisoarea, că nici nu-l cunoştea pe cel căruia îi dusese plicul, că toţi membrii grupului au declarat că el nu făcea parte din grup şi nu ştia de existenţa lui n-au ajutat la nimic. A fost condamnat la moarte împreună cu Lugoşianu şi alţi tineri, în majoritate minori (pe vremea aceea majoratul era la 21 de ani).

Așa a ajuns, împreună cu tot grupul, în celula nr. 0, unde erau și alți condamnați, cu care a împărțit suferințele luni de-a rîndul.

Pe Lugoșianu nu l-a cunoscut decît în această celulă a morții și de multe ori mi-a vorbit cu admirație de fermitatea acestui băiat care abia împlinise douăzeci de ani. Nu se plîngea niciodată, îi îmbărbăta pe cei slabi și mai nenorociți, era un model de curaj și de calm, singurul lui regret – un imens regret – era de a-i fi antrenat pe ceilalți tineri în acest dezastru.

După luni de așteptare și de tensiune, într-o noapte – la miezul nopții, căci la comuniști atunci au loc execuțiile •— ușa celulei s-a deschis și grupul Lugoșianu și alți cîțiva condamnați; la moarte au fost scoși pe coridor. Nicovala era acolo și coridorul mișuna de soldați ai Securității înarmați cu pistoale automate îndreptate spre nenorociții care abia se mai țineau pe picioare. Li s-au scos lanțurile și au fost puși să-și scoată pantalonii și hainele.

Înghețați de frică, de frig, de deznădejde, înconjurați de gărzi înarmate, tinerii au străbătut lungile subterane ale Jilavei. Au mers pe drumul de patrulare pînă aproape de poarta de intrare în fort și s-au oprit. Atunci, Lugoșianu, cu capul ras descoperit, cu picioarele goale în ghete, numai în indispensabili și cămașă în frigul nopții și al ultimelor clipe ale scurtei sale vieți, s-a apropiat de tovarășii de suferință și i-a îmbrățișat pe rînd, cerîndu-le iertare de a-i fi adus, fără voia lui, acolo.

Apoi fiecare a fost închis în cîte o celulă de așteptare sau de triere de sub arcada de la intrarea în fort. Acestea erau încăperi foarte mici, ceva mai mult de un metru lungime pe o jumătate de metru lățime. Nimic pe care să te așezi, în afară de pămîntul bătătorit, nici o lumină, în afară de cea care se strecura prin crăpăturile ușii de la reflectoarele de pe drumul de patrulare.

Și din nou a început o lungă și nemiloasă așteptare. Se auzeau voci, pași care se apropiau și se îndepărtau, și fiecare, în celula sa, își spunea: acum or să vină să mă ia. Și în aceste ultime clipe ce le mai acordau călăii, tinerii băteau încet în pereții celulelor vecine, vestind camarazilor că mai sînt acolo, întrebîndu-i dacă mai sînt în viață și transmițîndu-le un ultim adio, înainte de a intra în eternitate.

Se aude un zgomot de motor și două jeepuri cu toate farurile aprinse se opresc la poartă, în fața intrării. În

unul se afla şoferul şi trei gradaţi, în celălalt – doi soldaţi, toţi din trupele de Securitate, şi un miliţian, înarmaţi cu pistoale mitralieră.

Tînărul meu prieten se uita prin crăpăturile uşii.

Primul scos din celulă a fost Lugoşianu. Se pare că a strigat ceva prietenilor lui, dar zgomotul motorului, ordinele şi tropăitul cizmelor i-au acoperit vocea. înşfăcat, aruncat în jeep, în cîteva clipe a dispărut pentru totdeauna.

Pentru cei rămaşi, lunga aşteptare a reînceput. Toţi ştiau ce va urma, căci scenariul – mereu acelaşi – era bine cunoscut. Jeepul va goni pînă la „Valea piersicilor", în apropierea fortului. Acolo, Lugoşianu, tot numai în cămaşă şi indispensabili, va fi dat jos şi pus să meargă drept înainte în faţa jeepului, pe drumul îngust şi pustiu. Avînd în spate toate farurile aprinse, Lugoşianu va merge cu această lumină în faţă şi cu întunericul în jur, pînă cînd o rafală de pistol mitralieră îi va curma calvarul. în fine, subofiţerul de miliţie, al cărui nume l-am uitat, îi va da lovitura de graţie.

Din locul unde se afla, prietenul meu nu putea auzi nimic, dar din unele celule ale fortului se auzeau în depărtare rafalele din „Valea piersicilor" în timpul execuţiilor.

Acum aşteptarea devenise insuportabilă pentru cei rămaşi şi, deşi se temeau de ea, întoarcerea jeepurilor părea că se prelungeşte interminabil. în fine, le-au auzit venind în goana mare, intrînd în tunel, virînd şi luînd poziţie de plecare. Cine va urma? Au scos un altul şi maşinile morţii au pornit val-vîrtej. Vecinii prietenului meu băteau discret în perete: toc-toc-toc, mai sîntem aici, mai sîntem în viaţă. El le răspundea prin acelaşi semnal, asemenea unuia îngropat de viu care mai avea mîinile libere.

Intervalul dintre plecarea şi revenirea jeepurilor făcea aşteptarea şi mai grea.

A treia, a patra cursă; de fiecare dată prietenul meu îşi zicea că următorul va fi el. A cincea, a şasea cursă, şi al şaselea corp căruia gloanţele îi curmaseră suferinţele. Şi din nou aşteptarea, aşteptarea nesfîrşită, insuportabilă; apoi îngrozitorul tropăit de cizme care se apropie, gardienii şi soldaţii Securităţii, toţi înarmaţi, care îi scot afară, îi încolonează doi cîte doi şi, prin aceleaşi coridoare, îi readuc în fort, îi introduc într-o sală plină de lume. Printre cei de faţă el vede avocatul, procurorul, anchetatorul, ofiţeri de Securitate, directorul închisorii... Procu

rorul dă citire unui text, şi durează mult pînă cînd cei scăpaţi înţeleg că pedeapsa capitală le-a fost comutată în muncă silnică pe viaţă. Apoi procurorul citeşte o diatribă patetică despre bunătatea şi mărinimia de care dau dovadă regimul, partidul şi guvernul faţă de duşmanii poporului.

Prizonierii sînt luaţi şi azvîrliţi într-o celulă în care vor avea parte de un regim aproape la fel de inuman ca cel din celula nr. 0, cu singura deosebire că ştiu că au scăpat cu viaţă. Abia după mai multe luni vor ajunge în închisorile în care îşi vor executa pedeapsa.

Toate acestea s-au petrecut în 1957. Peste patru ani închisoarea pe viaţă a fost abolită şi pedeapsa maximă a fost fixată la 25 de ani. În 1963, cînd l-am cunoscut, acest tînăr ispăşise deja mai bine de şase ani. Mai avea ceva mai puţin de 19 ani. Dar în 1964, cînd România voia, din motive economice, să strîngă relaţiile cu Occidentul, ea s-a văzut obligată să deschidă porţile închisorilor pentru zecile de mii de deţinuţi politici. Amnistia a fost generală, iar tînărul meu prieten, care scăpase în chip miraculos de plutonul de execuţie şi care apoi crezuse că îşi va sfîrşi zilele în închisorile comuniste, şi-a redobîndit libertatea după şapte ani de detenţie. Mai puţin decît unul oare dosise aur sau decît un nenorocit care, după ce ascultase radio Londra sau radio Paris, avusese nefericita idee să trăncănească despre „minciunile debitate de aceste mizerabile posturi capitaliste".

Şi după toate acestea să nu crezi în Destin, să nu crezi în miracole?

Dar iată că ne-am îndepărtat de plimbarea noastră – una din puţinele pe care le-am făcut în cele patru luni cît am stat la Jilava.

După ce a ieşit din fortăreaţă, coloana noastră a luat-o la stînga, pe drumul de patrulare, în ritmul lent al celor care duceau tinetele şi, după cîţiva paşi, s-a oprit în dreptul cîtorva „pinguini", care, cu faţa la perete şi mîinile la ceafă, aşteptau să ne îndepărtăm. Tinetele au fost puse jos şi în timp ce noi ne continuam plimbarea, deţinuţii de drept comun se ocupau de tinete şi de ciuberele pentru apă – pe primele le vărsau într-un canal şi pe celelalte le umpleau de la un robinet.

Noi am mers destul de mult pe drumul de patrulare, pînă la o scară de lemn care se clătina şi, după ce am urcat cele cîteva trepte, am ajuns în partea de sus a fortului.

De îndată ce am ieşit de sub pămînt, am fost izbit de savoarea aerului proaspăt, de lumină (deşi era o vreme posomorită şi tristă), de mişcarea oamenilor, a unui ciine, a ierbii care se pleca în bătaia vîntului, de zgomotele care aminteau că afară viaţa continua: o voce care bombănea la bucătărie, un ciocan cu care se bătea un cui, un ceaun trîntit... Cit era de frumos!

în afară de scurta mea ieşire din ajun, la sosire, cind, date fiind condiţiile în care avusese lor recepţionarea noastră, nu avusesem timp să profit de fericirea de a mă găsi în aer liber, trecuseră patru luni de cind nu mai ieşisem şi acum mă bucuram din plin de aceste lucruri atît de preţioase: aerul, cerul, mişcarea, viaţa.

Pe măsură ce urcam, vîntul devenea tot mai pătrunzător şi peisajul văii înconjurătoare se deschidea în faţa ochilor noştri. Şi abia cînd am ajuns pe platforma destinată plimbărilor noastre, aflată în partea superioară a fortăreţei, am înţeles ce era Jilava. Un fel de colină mare şi teşită, ale cărei ridicături fuseseră nivelate, care domina (abia vizibil) cîmpia din jur. Mici văi naturale, drumuri de patrulare tăiate chiar în colină separau si lega» aceste forturi al căror interior era împănat de galerii, camere, unele complet betonate, care iniţial fuseseră depozite de arme, muniţii, alimente, de încăperi mai mari sau mai mici.

Pe platforma înconjurată de sîrmă ghimpată şi de o balustradă, fiecare din noi încerca să profite cît mai mult de aerul curat, elementul vital al supravieţuirii. Unii inspirau şi expirau adînc, alţii făceau exerciţii de gimnastică, alţii mergeau (încet sau foarte repede) în lung şi în lat. Cei mai slăbiţi stăteau pe pămîntul gol şi tremurau de frig în zdrenţele cu care erau îmbrăcaţi, în fine, cîţiva stăteau sprijiniţi de balustradă şi priveau cu aviditate în depărtare. M-am apropiat. Jos, peisajul era dezolant: pilcuri de arbori, pajişti, un drumeag pustiu – cel pe care venisem. Nici o fiinţă omenească, nici un animal pe aceste cîmpuri; numai ciorile se roteau croncănind sub cerul posomorit.

Camarazii mei vorbeau, arătînd cu degetul: acolo e Bucureştiul, în direcţia asta e cutare cartier, în aceea cutare... Am privit: nu se vedea nimic, Bucureştiul era prea departe. Dar pentru aceşti oameni faptul de a vedea direcţia în care se afla oraşul, cînd cu cîtva timp înainte, sub pămînt, li se părea că este într-o altă lume, într-o

lume inaccesibilă şi ireală, faptul de a şti că acolo, în direcţia în care priveau, se aflau fiinţe care îi iubeau şi se gindeau la ei îi tulbura şi, în acelaşi timp, le dădea curaj.

N-am rezistat şi am încercat şi eu să fixez în acel orizont îndepărtat locul în care se aflau ai mei. Exact
în partea opusă a oraşului, căci noi ne aflam la sud, iar eu locuiam la nord. Dar oare mai erau acolo? Oare soţia şi copiii mei, unul de şapte şi unul de patru ani, nu fuseseră scoşi din casă? Mai tîrziu voi afla că aşa se întâmplase. Dar deocamdată, ca toţi ceilalţi, nu puteam decît să mă tem şi să sper.

„Incolonarea", se auzi după cinci-zece minute vocea gardianului; la întoarcere drumul a fost mult mai greu, căci mulţi dintre noi nu mai aveau putere să coboare scara perpendiculară şi instabilă; ei se ţineau de balustradă, dar, ca să nu cadă, trebuiau ajutaţi de ceilalţi. în fine, cu chiu, cu vai, am coborit, în drum echipa de serviciu a luat tinetele şi ciuberele de apă, şi, prin tunele şi coridoare, ne-am întors în celulă.

Fereastra şi uşa fuseseră lăsate larg deschise, ca să se aerisească. Degeaba: cînd am intrat m-a izbit mirosul puternic de gunoi, de urină şi de mucegai. Mai rău decît într-un grajd, era mai degrabă ca într-o cocină.

După plimbare, oamenii erau întotdeauna mai puţin apăsaţi, aveau un moral mai bun. Luaseră contact cu viaţa şi, discret, se întrebau unii pe alţii dacă remarcaseră ceva, un semn de natură să dezvăluie o rază de speranţă. Ca să reziste, unii dintre noi aveau absolută nevoie de un asemenea dopaj. De aceea, pentru a menţine moralul camarazilor, unii inventau poveşti cam de felul acesta: „Aţi văzut? Gardienii păreau foarte preocupaţi; înseamnă că se întâmplă ceva" sau „Cînd am trecut pe lingă «.pinguinii» care stăteau cu faţa la perete, unul a întors puţin capul şi mi-a făcut cu ochiul, adică e bine", şi pînă la veşti dintre cele mai fanteziste ca, de exemplu: „un deţinut de drept comun mi-a şoptit că americanii i-au somat pe ruşi să se retragă din ţările Europei de Est".

La auzul unor asemenea „ştiri" prizonierii erau cuprinşi de o mare agitaţie. Se formau mici grupuri, se comenta în şoaptă şi mulţi erau cuprinşi de un fel de euforie. Trebuie să recunosc însă că mulţi rămîneau sceptici.

Personal, am fost întotdeauna împotriva acestui drog al falselor veşti bune, căci după entuziasmul primelor zile, cînd deţinutul vedea că timpul trece şi nu se întîmplă nimic, el ajungea într-o demoralizare vecină cu disperarea.

în privinţa moralului deţinuţii puteau fi împărţiţi în mai multe categorii:

Cei al căror cuvînt de ordine era: „ura, curînd la gară şi apoi acasă". Ei erau plini de încredere şi aşteptau eliberarea de la o zi la alta, de la o săptămînă la alta. Dar cînd vedeau că săptămînile şi lunile treceau şi în viaţa noastră cotidiană nu se producea nici cea mai mică schimbare, ei cădeau pradă unui pesimism profund, unei adevărate neurastenii, negau totul, încetau să mai spere şi, pierzînd dorinţa de a lupta, treptat se stingeau.

O a doua categorie era formată din cei a căror deviză era: „aici o să murim". Pe aceştia trebuia să-i zgîlţîi, să le ridici moralul. Unii, încurajaţi de noi, continuau să lupte pentru supravieţuire, dar şi dintre aceştia se stingeau – cei care nu mai aveau nici un resort, care pierduseră orice speranţă.

Cei din aceste două categorii erau în pericol şi trebuia să se încerce temperarea unora – care atunci cînd erau smulşi din visurile lor te tratau drept defetist – şi încurajarea celorlalţi, care refuzau să mai spere, dar se agăţau de cei care – cu moderaţie – le ridicau moralul.

A treia categorie era cea bună. Aici erau cei care aveau cele mai multe şanse de a depăşi toate încercările. Ei se aflau pe linia de mijloc: nici prea mult optimism, nici prea mult pesimism; linia speranţei şi a moderaţiei. Erau navele de cursă lungă care, de bine de rău, treceau prin vînt şi furtună.

Experienţa atîtor ani de închisoare m-a învăţat două lucruri.

Primul: că moralul avea o importanţă capitală. Din ziua în care îşi pierdea speranţa, dorinţa de a lupta pentru a supravieţui, omul era condamnat.

Al doilea: credinţa. Cei care au avut-o au dat cel mai mare procent de supravieţuitori. în rugăciune ei găseau liniştea, credinţa, un fel de acceptare a Destinului, dar dublate de o speranţă dură ca o lamă de oţel.

După ce gardianul a închis uşa, cei mai obosiţi s-au înlins pe pat, apoi, după ce fiecare s-a aşezat la locul lui si ne-am odihnit un timp, conferenţiarul din acea zi a început să vorbească.

Conferinţele erau interzise de către administraţie. Duşmanii poporului nu se aflau în închisoare pentru a se cultiva. Cu toate acestea, în toate închisorile se ţineau conferinţe, adesea chiar adevărate cursuri.

Toată lumea era îndemnată să vorbească, şi fiecare avea timp să-şi pregătească expunerea: ţăranii – despre viaţa, tradiţiile lor, despre creşterea animalelor şi despre agricultură, muncitorii – despre munca lor, intelectualii despre specialitatea lor (istorie, literatură, teologie), la fel profesorii (fizică, astronomie etc.), ofiţerii – despre strategia, istoricul unor bătălii, oamenii politici, diplomaţii – despre evenimentele politice (cauzele, consecinţele acestora) ş.a.m.d.

În monotonia abrutizantă a celulelor, aceste conferinţe aveau un dublu avantaj, şi anume acela că ofereau o preocupare şi întreţineau memoria conferenţiarului. Zile de-a rîndul înainte de a face expunerea îi vedeai pregătindu-se —• mergeau prin celulă în lung şi în lat, duşi pe gînduri, cu sprîncenele încruntate. Conferinţele aveau şi avantajul că aflam o mulţime de lucruri şi că petreceam într-un fel, să zicem agreabil, după-amiaza. Uneori oratorul nu reuşea să termine înainte ca masa de seară să ajungă pe coridorul „celularului" nostru. în acest caz, se întrerupea şi continua a doua zi.

Mulţi dintre noi dădeau lecţii de limbi străine: franceză, engleză, germană. Şi acest fapt era aspru pedepsit, ceea ce nu-i împiedica însă pe oameni (mai ales pe elevi şi studenţi) să-şi asume riscul şi, chiar după ce erau pedepsiţi, să reînceapă. Limba cea mai solicitată era franceza şi aproape că nu a fost celulă din atîtea închisori prin care am trecut în care să nu fi avut mai mulţi elevi.

în unele închisori, ca cea de la Aiud, unde se aflau cei mai de seamă intelectuali ai României (în afară de cea de la Sighet, destinată foştilor oameni de stat şi în privinţa căreia exista un secret absolut) şi unde într-o singură celulă puteai întîlni cele mai mari celebrităţi ale facultăţilor sau ale baroului, aceste somităţi ţineau adevărate cursuri, ce durau luni de-a rîndul şi erau urmărite cu pasiune de către elevi şi studenţi care îşi uimeau profesorii prin cunoştinţele dobîndite. După un an sau doi de contact cu aceşti eruditi, ei ştiau mai mult decît un doctor în drept, în filozofie sau în fizică şi uneori faptul de a fi transferaţi dintr-o celulă într-alta le permitea să

se îmbogăţească cu o nouă disciplină sau să împărtăşească altora cunoştinţele ce le dobîndiseră.

Astfel, flămînzi, terorizaţi, umiliţi, aceşti oameni păstrau în ei o flacără preţioasă: dorinţa de a împărtăşi tinerilor cunoştinţe şi aceştia – dorinţa de a se îmbogăţi cu tezaurele de inteligenţă şi cultură aruncate de comunişti în adîncurile temniţelor, unde se vor stinge unele după altele.

Nu-mi amintesc cine a vorbit, ce conferinţă s-a ţinut în prima seară petrecută în penumbra cavoului nostru. Îmi amintesc numai că vorbitorul a trebuit să încheie precipitat, căci pe coridor se auzeau „bucătarii" care ne aduceau anemica raţie de seară.

Aşadar, începusem viaţa de închisoare; prima mea noapte şi prima mea zi la Jilava se încheiaseră.

Capitolul III

Se strînge şurM. Regimul se înăspreşte

Cînd, graţie sprijinului armatei sovietice, comuniştii au venit la putere în România, regimul de la închisoarea Jilava era omenos. Dimineaţa, aşa cum am spus, după ce se făcea „numărătoarea", uşile camerelor rămî- neau deschise şi deţinuţii puteau circula toată ziua pe coridoare, puteau merge dintr-o celulă în alta sau pe drumul de patrulare. La date fixe ei puteau scrie cărţi poştale, puteau primi corespondenţă, pachete şi aveau dreptul la vorbitor. Li se permitea chiar să facă foc şi să-şi fiarbă unele alimente pe drumul de patrulare iar supravegherea era atît de „suplă" încît unii gardieni făceau oficiul de poştaşi, transmiţînd discret bileţele ale deţinuţilor către familie şi viceversa.

Cu venirea comuniştilor toate acestea s-au schimbat. Nici pomeneală de vorbitor, pachete, corespondenţă, uşi deschise. Locul gardienilor-tătici a fost luat de brute cărora o instrucţie specială le luase şi ultima rămăşiţă de simţ al omeniei, dacă îl avuseseră.

Dar asta nu era de ajuns. Este evident că în concepţia liderilor comunişti, arestările nu vizau numai reprimarea comploturilor. Începînd din 1947, orice putea fi motiv de arestare, încarcerare, condamnare a celor numiţi de ei „duşmanii poporului", pentru simplul motiv că erau împotriva regimului comunist.

Era vorba de a teroriza o naţiune întreagă şi de a-i anihila orice rezistenţă. Pentru aceasta orice mijloc era bun, şi de cîte ori nu s-au văzut oameni arestaţi fără motiv şi cărora anchetatorii se străduiau în săptămînile şi lunile de anchetă să le inventeze un delict în baza căruia să-i trimită pentru ani sau pentru restul zilelor în închisorile arhipline ale ţării. Şi de cîte ori nu-i trimiteau acolo fără a le fi intentat un proces, fără a le fi

găsit un cap de acuzare. Dar a aresta, a închide, a ţine oamenii (inocenţi sau nu) ani de-a rîndul în închisoare nu era suficient. Trebuia ca atunci cînd deţinutul ar fi fost eliberat (dacă ar fi fost), el să fie atît de îngrozit şi de distrus de regimul la care fusese supus, încît să nu mai îndrăznească să formuleze vreodată nici cea mai neînsemnată critică la adresa regimului.

Pe de altă parte, cum închisorile construite de regimul burghez erau absolut insuficiente pentru toţi cei vizaţi de regimul comunist – chiar dacă în camere numărul deţinuţilor ar fi fost împătrit sau încincit – şi cum nimeni nu urma să fie eliberat decît după mulţi ani, evident că trebuia găsită o posibilitate de evacuare a surplusului.

În faţa acestor două evidenţe – o soluţie foarte simplă: în închisori să se instituie un regim în care mortalitatea să facă ravagii în rîndurile deţinuţilor. Această formulă prezenta numeroase avantaje. Voi menţiona doar trei:

în primul rînd, cei care ar fi scăpat ar fi fost atît de slăbiţi fizic şi moral încît n-ar mai fi îndrăznit să facă vreo mişcare şi ar fi inspirat o teroare salutară celor cărora le-ar fi relatat, pe ocolite, ororile trăite; or, cum nu exista familie română, de la cea mai modestă pînă la cea mai bogată, să nu aibă deţinutul sau deţinuţii ei, operaţia era rentabilă;

în al doilea rînd, cei care mureau făceau loc noilor veniţi;

în al treilea rînd, prin moartea tuturor acestor oameni nu se distrugea numai o clasă, ci o mare parte din ceea ce formase structura statului român, de la simplul consilier comunal, de la învăţătorul şi preotul din sat, pînă la cei mai înalţi membri ai magistraturii, armatei, universităţii, Bisericii, vieţii politice.

La toate acestea se adăuga un factor deloc neglijabil: economia ce se făcea prin hrănirea acestor deţinuţi cu un număr de calorii care nu reprezenta nici jumătate din ceea ce era considerat minim pentru supravieţuirea unui om.

Ce-i drept, în 1947—1952 arestările se succedau în asemenea ritm, încît nici prin această formulă guvernul român nu reuşea să soluţioneze problema cazării a zeci şi sute de mii de arestaţi. A trebuit deci să inventeze faimosul „Canal Dunăre – Marea Neagră"; un canal ce

urma să lege fluviul de mare, Dunărea continuînd să se verse în Marea Neagră. Dar realitatea este că acest canal va înghiți în muncile forțate, asemănătoare celor din Gulag, un număr enorm de deținuți politici.

La Canalul Dunăre – Marea Neagră, ale cărui prime jaloane au fost puse în vara anului 1949, dar care s-a dezvoltat începînd din 1950, voi reveni în alte capitole.

Deocamdată, abia sosisem la Jilava, unde domnea regimul inuman descris în capitolele precedente. Trebuie să spun că toți eram convinși că nu putea să dureze, că, din rațiuni necunoscute nouă, ni se impuseseră aceste restricții și că în curînd se va reveni la o viață penitenciară mai umană, căci prelungirea acelei situații însemna moartea, mai devreme sau mai tîrziu, a celor mai mulți dintre noi.

Și nu ne înșelam. Acelea erau ultimele zile ale „acelei Jilave". Curînd după sosirea mea situația a început să se schimbe, dar contrar așteptărilor noastre, să se agraveze. Și aceasta ca urmare a măsurilor luate de noul director al închisorii, numit cu instrucțiuni speciale de către Ministerul de Interne.

Noul director, Maromet, de tristă celebritate, va aplica aceste instrucțiuni cu o ură dintre cele mai crunte și mai feroce, strîngînd tot mai mult șurubul prin inovațiile pe care le aducea. A procedat astfel pînă cînd mai mult nu se putea și nu mai existau decît două posibilități:

o parte (cea a autorităților) să aștepte ca cei mai slabi dintre noi să moară;

cealaltă parte (noi) să se agațe cu toate forțele, și mai ales cu toată voința de a trăi, de speranța că într-o zi ceva ne va salva, adică vom fi luați de la Jilava și trimiși în alte închisori unde, speram, regimul va fi mai puțin dur.

Pentru a se înțelege disprețul guvernului comunist față de viețile a zeci și sute de mii de români arestați ar fi suficientă menționarea numelor acelor brute pe care le-a numit directori de închisori și de lagăre și relatarea faptelor lor. S-ar putea face un capitol tragic care ar reprezenta în istoria umanității o rușine la fel de mare ca ororile la care s-au dedat temnicerii lagărelor germane, sovietice și, desigur, ai celor din celelalte țări satelite ale Moscovei.

Din păcate, nu am elementele necesare pentru un astfel de studiu (în România au fost zeci de închisori, zeci

de lagăre de muncă forţată, şi cu nu le-am cunoscut pe toate). De aceea, mă voi limita, în cursul povestirii mele, la acele figuri sinistre care m-au frapat cel mai mult. Una dintre ele era Maromét. Cu un fizic şi mai ales cu o faţă de degenerat, vorbind cu mare dificultate, elementar, primar, aproape analfabet, noul director al Jilavei era un fost paznic de grădină publică. Se înscrisese în partidul comunist, intrase în miliţie şi prin zelul cu care se manifestase faţă de „duşmanii poporului" proaspăt arestaţi îşi cîştigase încrederea „organelor" superioare ale Miliţiei şi Securităţii. Ura şi cruzimea îl recomandau ca director ideal pentru închisoarea comunistă destinată deţinuţilor politici. Iar dacă funcţia sa depăşea cu mult posibilităţile sale intelectuale, era cu mult peste ce ar fi putut visa el ca „realizare socială", nu-i nimic, cu atît mai bine: tocmai dotorită acestui fapt el va fi şi mai devotat partidului, va fi în stare să facă orice pentru a se menţine într-un post atît de nesperat.

Primul lucru pe care l-a făcut cînd a venit la Jilava a fost să-i schimbe pe vechii gardieni şi să pregătească alţii. La Jilava s-a organizat o şcoală pentru gardieni, în care se ţineau cursuri speciale. Au fost aduşi aici tineri miliţieni care au fost îndoctrinaţi în sensul că noi eram „duşmanii poporului", că nu eram animaţi decît de ideea de a lua puterea şi de a aduce poporul român în stare de sclavie şi că datoria lor era să ne nimicească. Li se spunea că pentru noi nici un tratament nu era prea dur, că împotriva deţinuţilor politici erau admise orice maltratări, şi cu cît gardianul va fi mai brutal şi mai fără milă, cu atît mai mari vor fi şansele lui de a face o carieră strălucită. Prezenţa lui Maromét în fruntea acestei celebre închisori nu era de altminteri cea mai bună dovadă că aceste afirmaţii erau întemeiate?

Şcoala aceasta a dat roade. îmi amintesc că eram de citeva săptămîni la Jilava, cînd a venit primul grup de miliţieni noi. Ei au fost repartizaţi la diverse secţii ale închisorii, şi unul dintre ei la noi. Era un ţăran tînăr din judeţul Năsăud (Transilvania). Om aşezat, simpatic şi în'eligent, el era îngrozit de cele ce vedea la Jilava şi, discret, ne arăta simpatie. Ei bine, n-a fost nevoie decît de trei săptămîni de îndoctrinare pentru ca acest băiat de treabă să devină o adevărată brută, unul din gardienii IVI mai detestaţi şi mai temuţi de prizonieri.

Prin urmare, prima realizare a lui Maromet a fost această şcoală, o realizare de cea mai mare importanţă, răci contactul între deţinut şi gardian este permanent (chiar dacă adesea imprevizibil) şi poate crea un climat îngrozitor de opresiune şi de teroare.

Imediat ce soseau la Jilava, deţinuţii trebuiau „puşi în condiţie". Aşa se explică „primirea" ce li se făcea. Prizonierii trebuiau înfricoşaţi, copleşiţi, ca să înţeleagă bine că „autoritatea" avea toate drepturile, în timp ce ei nu aveau nici un ajutor, nici o posibilitate de a se apăra şi foarte puţine şanse de a scăpa.

Trebuie să spun că dacă şcoala înfiinţată de era excelentă – din punctul lui de vedere –, cert este că şi elevii erau, în general, bine aleşi, deosebit de dotaţi şi erau încîntaţi să aplice şi să perfecţioneze metodele învăţate.

Aici voi deschide o mică paranteză: deţinuţii politici erau, evident, din toate categoriile sociale, de toate profesiile. Dar categoria cea mai detestată de gardieni, şi aceasta de departe şi fără excepţie, era cea de învăţător şi de profesor. Cînd un gardian te întreba „tu ce ai fost" era de preferat să-i spui că ai fost orice decît să-i spui că ai fost învăţător, căci riscai să-ţi atragi cele mai crunte persecuţii, deoarece gardienii te considerau un fel de inamic personal.

Noi ne explicam această ură prin faptul că, în general, gardienii erau selecţionaţi dintre fiinţele cele mai abjecte, cele mai limitate şi că, deci, date fiind capacităţile lor intelectuale, şcoala le lăsase amintiri foarte neplăcute.

Este însă amuzant de văzut care era categoria socială care îi impresiona cel mai mult – sau mai degrabă singura care îi impresiona. Ei bine, de cîte ori n-am auzit gardieni spumînd în mustrările lor analfabete învăţate la şcoala lui Maromet: „ăi fi fost tu magistrat, ăi fi fost tu general, ăi fi fost tu ministru, ăi fi fost tu chiar contabil- şef, aici nu eşti decît un deţinut".

Contabilul-şef era pentru ei sumumul; el avea banii, el îi distribuia, deci el era cel mai tare.

Astfel, de la cel din urmă gardian, care se amuza terorizîndu-i pe condamnaţii la moarte, pînă la director, care îşi dădea toate silinţele să tortureze mai multe mii de deţinuţi – iată pe ce mîini încăpuserăm.

Cînd am venit la Jilava, Maromet, şi el nou venit, era abia în stadiul de pregătire a acţiunii sale şi a gardienilor. Paralel cu pregătirea acestora, el a trecut la înfăptuirea proiectelor şi situaţia s-a deteriorat rapid. Prima etapă a constat în a-i instrui pe miliţieni să se poarte cît mai dur posibil cu deţinuţii politici. A doua a constat în înrăutăţirea continuă a hranei. Deja insuficientă, acum ea se împuţina din zi în zi. Nu cantitativ, ci ca valoare nutritivă. Ciuberele erau la fel de pline, dar conţineau din ce în ce mai puţine frunze de varză, mai puţin arpa- caş, orz, mai puţine grăsimi şi deşeuri de came – o zeamă lungă în care pluteau unele din aceste alimente.

Şi foarte curînd a început coşmarul, căci corpurile noastre nu erau decît o imensă durere şi într-un efort deznădăjduit de a supravieţui se hrăneau din propria lor substanţă. Această tortură nu poate fi descrisă. Numai cei care au trăit-o, care timp de săptămîni, luni, ani au cunoscut senzaţia că se mănîncă pe ei înşişi, numai aceia pot înţelege grozăvia agoniei îndelungate şi lente a deţinuţilor politici în închisorile comuniste din România. Foamea, obsesia hranei erau atît de insuportabile, încît în toate celulele şi în toate camerele deţinuţii au decis să se interzică formal orice conversaţie, orice aluzie la hrană. Cea mai mică firimitură de pîine era un bun de preţ şi prin performanţe de ingeniozitate (dată fiind lipsa oricăror unelte) în fiecare celulă se construiau balanţe cu care se cîntărea şi se împărţea pîinea, aproape la gram, aşa încît fiecare să aibă şanse egale de supravieţuire. La fel se proceda cu deşeurile de carne care erau scoase din supă şi tăiate în părţi egale. Se recurgea la tot felul de trucuri pentru a avea în celulă o gamelă în plus, profitînd de neatenţia gardianului care supraveghea distribuirea şi de complicitatea tacită a „bucătarului" (un deţinut de drept comun), care observa, dar nu ne dădea de gol.

În prezent, întreaga viaţă era axată pe hrană, cu toate că subiectul nu era abordat decît pentru a elabora planuri menite să aducă un mic surplus colectivităţii.

Să nu vorbeşti. Dar mai ales să încerci să nu te gîn- deşti, să nu mai simţi această durere puternică ce se întindea în tot corpul. Nici noaptea nu scăpăm de acest coşmar, căci visam mîncare, o mîncare inaccesibilă chiar şi în visurile noastre. Cînd mă trezeam noaptea auzeam oamenii scrîşnind din dinţi, în somn, din cauza foamei.

Curînd au apărut primele semne de distrofie. Membrele noastre au început să se umfle, mîinile, şi mai ales picioarele – labele şi gleznele – erau atît de umflate incit nu ne mai puteam încălţa. Pielea era întinsă şi subţiată, foarte sensibilă şi crăpa. Uneori era albă, uneori (tocmai fiindcă era atît de întinsă) roşie, şi dacă apăsai, rămînea o adîncitură care dispărea după foarte mult timp. Erau semnele caracteristice distrofiei pe care o voi întîlni în lagărele de muncă forţată („colonii", cum erau numite cu pudicitate) unde m-au trimis, împreună cu atîţia alţii, STAPÎNII ţării.

Aceasta era deci prima fază a distrofiei, şi de îndată ce simptomele ei apăreau, aveai de ce să fii foarte îngrijorat, căci urma destul de repede (în funcţie de rezistenţa fiecăruia) a doua fază. Or, dacă în acest prim stadiu al distrofiei procesul putea fi stopat prin ameliorarea hranei, în al doilea stadiu acest lucru nu mai era posibil. Acest al doilea stadiu apărea într-un moment nedeterminat. În faza preliminară lui deţinutul devenea scheletic, cu picioare enorme, mîini umflate îngrozitor şi un corp cu aspect cadaveric. Starea lui de slăbiciune era atît de mare incit de-abia mai putea merge. Atunci începea a doua fază. Ca să spun lucrurilor pe nume, el avea o diaree cumplită. Corpul lui nu mai asimila nimic, nu mai reţinea nimic, tot ce mînca era eliminat sub formă lichidă. în acest stadiu omul nu mai avea nici o şansă, chiar dacă primea îngrijiri. Am văzut mai tîrziu, în alte închisori sau la Canalul Dunăre – Marea Neagră, distrofici ajunşi în acest stadiu şi care, prin diverse concursuri de împrejurări, fuseseră trimişi la infirmerie spre a fi trataţi. Pentru aproape toţi a fost inutil, nu au fost salvaţi. La drept vorbind, ce îngrijiri se dădeau la infirmerie? Nişte orz decorticat foarte sec (adică fără lichid) şi cîteva sulfamide. Or, pe atunci, la Jilava nici nu putea fi vorba de a merge la infirmerie. Inventivul Maromet suprimase vizitele medicale şi în cele patru luni petrecute la Jilava în 1949 n-am văzut nici un medic, nici măcar un felcer. Puteai să mori, că nimeni nu se uita la tine. Aceasta şi făceau nefericiţii distrofici. Dar pînă atunci de cîte suferinţe aveau parte! Cîte suferinţe nu au îndurat şi toţi ceilalţi deţinuţi care, începînd de la un abces sau o durere de dinţi pînă la tuberculoză, trecînd prin toate maladiile cunoscute în închisoare, nu au primit nici **o** îngrijire.

Bineînţeles, toate acestea făceau acum parte din viaţa Jilavei şi decurgeau la fel în toate celulele, de-a lungul săptămînilor şi lunilor. Dar între timp Maromet nu şomase şi în mai puţin de două săptămîni, în ritmul de una la două sau trei zile, a trecut la aplicarea noilor lui reforme, care ne-au luat prin surprindere. Astfel, într-o dimineaţă am constatat că liniştea nu mai era tulburată de obişnuita mişcare din celulele care erau scoase la plimbare. Nu se auzea nici un zgomot, o linişte mormîn- tală domnea în galeriile subterane. Tînărul nostru pîndar s-a căţărat pe pervazul larg al ferestrei. Nici un deţinut politic la orizont; în rest, pe drumul de patrulare totul părea normal, gardienii şi „pinguinii" îşi vedeau de treabă.

Ce putea să însemne asta? Toată dimineaţa comentariile s-au ţinut lanţ şi ipotezele cele mai fanteziste au fost avansate de extremiştii optimismului şi pesimismului care, desigur, opinau că ceea ce se petrecea se datora unui eveniment extern.

Primii erau convinşi că americanii făceau presiuni asupra guvernului român, care reacţiona în acest mod, dar va fi silit să cedeze în faţa unicilor posesori ai bombei atomice.

Ceilalţi, dimpotrivă, opinau că guvernul dăduse ordin ca regimul deţinuţilor politici să fie înăsprit, ştiind foarte bine că Occidentul ne abandonase.

La ora cînd celula noastră trebuia să iasă la plimbare, şeful camerei a procedat ca şi cînd nu s-ar fi schimbat nimic. Tinetele au fost aduse la uşă, echipa de serviciu s-a aşezat lîngă ele şi noi toţi ne-am încolonat doi cîte doi, gata de ieşire.

în acest timp, pe coridor se auzeau zgomote ciudate, dar nu reuşeam să ne dăm seama ce se întîmplă.

Uşa s-a deschis, tinetele au fost luate şi coloana s-a pus în mişcare, dar, cu un gest autoritar, gardianul a oprit-o. „Numai tinetele şi ciuberele de apă în faţa uşii", a strigat el. Au fost puse. „Şi plimbarea?", a protestat şeful camerei cînd cei care le duseseră s-au întors. „Nici o plimbare", a strigat gardianul şi a trîntit uşa.

După ce s-au luat precauţiile de rigoare (mascarea vizetei), cei care ieşiseră cu tinetele ne-au spus ce se în- tîmpla pe coridor. Mai mulţi deţinuţi de drept comun stăteau cu faţa la perete şi cu mîinile pe ceafă. Acestea erau deci zgomotele pe care le auziserăm. Aceşti deţinuţi

de drept comun, pe care noi nu trebuia să-i vedem şi nici ei nu trebuiau să ne vadă, vor lua tinetele şi ciu- berele de apă, le vor goli şi, respectiv, le vor umple, şi apoi le vor aduce în faţa uşii. Aşa s-a şi întîmplat după cîteva minute. A doua zi operaţia s-a repetat, la fel a treia zi. Acum nu încăpea nici o îndoială că eram la strict secret, fiind privaţi de plimbare.

Această plimbare nenorocită, pe care o aşteptam cu atîta nerăbdare, care spărgea monotonia zilei şi în care timp de cincisprezece-douăzeci de minute puteam respira aer proaspăt, simţi vîntul, vedea cerul, soarele, puteam trăi... ne era luată. Pentru noi, care eram subalimentaţi, trăiam sub pămînt într-o atmosferă pestilenţială – camera avea o singură fereastră, aproape inaccesibilă (şi în orice caz interzisă) căci dădea pe drumul de patrulare – lovitura putea fi mortală.

Peste două-trei zile, cînd încă mai eram marcaţi de nelinişte, imediat după ceea ce noi numeam micul dejun, uşa a fost literalmente trîntită de perete şi în cameră au năvălit vreo cincisprezece sau douăzeci de gardieni cu figuri asasine, printre care am recunoscut pe unii care ne primiseră la sosire, şi tot cam atîţia stăteau în faţa uşii. Acum erau înarmaţi cu bite şi pistoale enorme gen Far-West, cum mai văzusem la coborîrea din dubă. Unii s-au dus pînă în fundul celulei, alţii s-au oprt la jumătatea ei, pe culoarul dintre paturi. Toţi strigau, dar noi eram atît de năuciţi şi ei, surescitaţi, se exprimau atît de prost, încît noi nu înţelegeam nici ce ne spun, nici ce se petrece. Stupefiaţi, unii stînd încă pe pat, alţii ridioîn- du-se într-un reflex de apărare, am rămas nemişcaţi, cu desăvîrşire buimaci.

„N-auzi, banditule, n-auzi? Afară, afară" urlau ei, şi loviturile cădeau ca grindina pe spinările, pîntecele, picioarele şi capetele noastre. Urmăriţi pe paturile de sus de către gardieni, camarazii noştri cădeau ca o avalanşă între cele două rînduri de paturi, peste noi, dar şi peste gardieni, care acum se bucurau din toată inima. Loveau cu sete în toate părţile. Evident că nu putea fi vorba de vreo ripostă. Asta ar fi fost consideratâ rebeliune şi, după o judecată sumară, am fi sfîrşit ca Lugoşianu şi bieţii lui camarazi în Valea Piersicilor.

Complet stupefiaţi – invazia, strigătele şi, în plus, cei care cădeau peste noi ne înnebuniseră ■— am înţeles un singur lucru: că trebuie să ieşim cît mai repede. Şi ca un

torent (înghesuindu-ne să ieşim cit mai repede pe uşă) ne-am năpustit pe coridor, unde ne aşteptau alţi gardieni. Partea dreaptă a coridorului era barată de cîţiva dintre ei, nu ne rămînea decît să alergăm pe partea stingă, flancaţi de miliţienii care ne hărţuiau strigînd: „mai repede, mai repede, bandiţilor", ne înjurau şi ne loveau la în- tîmplare. Am parcurs deci în triplu galop coridoarele, fără să înţelegem ce se întîmplă, şi am fost duşi într-o încăpere enormă fără ferestre, care trebuie să fi fost iniţial depozit de muniţii. N-am avut timp să văd mare lucru şi ni s-a strigat: „faţa la perete şi mîinile la ceafă".

Am luat poziţia ordonată şi am încercat să văd, să înţeleg ce ni se pregătea. Dar nu era deloc uşor, căci gardienii patrulau în spatele nostru şi era imposibil să mişti un pic capul şi să te uiţi într-o parte fără să încasezi o ploaie de lovituri. Deci nu puteam să văd, dar auzeam cum camarazii mei veneau alergînd şi, în strigătele miliţienilor, se aruncau cu faţa la perete. Curînd eram toţi acolo; noi şi vreo douăzeci de gardieni. O voce a ordonat: „Nu te întorci, te dezbraci de tot, îţi pui hainele jos lîngă tine şi rămîi cu faţa la perete şi mîinile la ceafă." Eram acolo vreo patruzeci de oameni, dar evident că nu era de demnitatea unui gardian să vorbească la plural. Folosea deci o gramatică nouă, tutuindu-ne la plural, aşa cum învăţase la şcoala nouă.

Evident că nu asta mă preocupa, ci faptul de a înţelege ce se întîmplă, ce se vrea de la noi. De ce această violenţă, această desfăşurare de forţe, aceste pistoale? De ce trebuia să stăm dezbrăcaţi cu faţa la perete? Mi-am amintit că în urmă cu opt ani în aceste celule fuseseră masacraţi prizonieri (ce-i drept, de către legionari) şi m-am întrebat dacă nu cumva ne aşteaptă aceeaşi soartă.

Din fericire, n-a durat prea mult ca să înţeleg de ce fuseserăm aduşi; era vorba de o percheziţie neobişnuită care avea un triplu scop:

să ni se ia orice obiect pe care l-am confecţionat pentru a ne uşura viaţa (o lingură care taie, piese de şah, ace etc.). Bineînţeles că bucăţile de pătură găsite în buzunare atrăgeau o ploaie de lovituri asupra nenorocitului care nu înţelesese că în închisoare nu ai dreptul la hîrtie igienică;

să ni se ia orice efecte suplimentare (pulover, batistă) pe care vreun deţinut, plecînd, ni le lăsase ca să avem un minimum de îmbrăcăminte;

să ne demoralizeze, atît prin violența acțiunii, cit și prin pierderea obiectelor care, în condițiile noastre, erau atît de prețioase.

Aceasta a fost una dintre cele mai severe percheziții, și am cunoscut zeci de acest fel. Fiecare obiect era luat de un gardian, examinat minuțios, sucit, învîrtit, pipăit cu atenție, ca și cînd acești nenorociți arestați de luni și ani de zile puteau avea cine știe ce documente importante și secrete. în spatele milițienilor, subofițeri supravegheau plini de importanță operația.

Pe măsură ce erau descoperite, obiectele interzise erau aruncate în mijlocul încăperii și adesea gestul era însoțit de înjurături admirative pentru inventivitatea și dibăcia „bandiților".

A urmat percheziția corporală, făcută de un gardian supervizat de un subofițer.

Regret că trebuie să fiu din nou trivial, dar din moment ce este vorba de o mărturie trebuie spus tot, sau aproape tot. Ni s-a cerut deci să deschidem gura, să desfacem degetele de la mîini și de la picioare, să ridicăm brațele, ca nu cumva să fi ascuns ceva la subțiori. A urmat partea „intimă" a percheziției: cu fața la gardian trebuia să-i arăți bine că acolo nu aveai nimic ascuns, apoi, cu spatele la gardian, cu picioarele depărtate, aplecat în unghi drept trebuia să-ți apuci fesele cu mîinile și să le desfaci în așa fel încît gardianul și șeful lui să se convingă că nici acolo nu se ascunsese nimic de vigilența lor.

Odios și umilitor!

Apoi te îmbrăcai și intrai în coloana care deja se formase. Curînd am terminat toți și, doi cîte doi, am revenit pe coridor, lăsînd în mijlocul încăperii un morman de zdrențe și de obiecte mizere: trofeele lor, comorile noastre.

întorși în celulă am găsit totul alandala. Bruma de lenjerie era azvîrlită pe paturi, căptușeala paltonului meu fusese tăiată, ca să se vadă dacă nu ascunsesem ceva, săpunul fusese tăiat în două sau trei.

Toate lingurile tăioase fuseseră confiscate și înlocuite cu altele. Dar asta nu ne-a împiedicat ca după cîteva zile să le facem și pe ele la fel de tăioase. Din trei ace cîte erau în celulă două fuseseră găsite; ne rămăsese doar unul, și cum nu mai eram scoși la plimbare nu puteam spera să confecționăm altele. Cît despre gamele, nici de

astă dată nu fuseseră numărate, aşa că cea pentru spălat rămăsese.

Evident că această percheziţie a provocat o dereglare importantă în viaţa celulei noastre. Dar n-am avut timp nici s-o comentăm, nici să medităm asupra ei, căci un nou eveniment şi apoi altele care au urmat ne-au dovedit că era vorba de un plan ce viza izolarea din ce în ce mai mare şi exterminarea noastră.

De data asta dimineaţa trecuse repede şi de-abia făcusem ordine în celulă şi în lucrurile noastre, cînd *a* venit masa. S-au făcut pregătirile obişnuite şi echipa de servici s-a aşezat la pîndă, aşteptînd să se deschidă uşa ca să dea gamelele. Dar nu s-a deschis uşa, ci vizeta, iar gardianul a strigat: „gamelele prin vizetă".

Pînă acum, chiar cu uşa larg deschisă, cel care era de serviciu trebuia să fie foarte atent cînd lua gamela plină din mîna „bucătarului", ca să nu se verse nici un strop. Dar acum totul era inutil, căci deschiderea era numai cu puţin mai mare decît gamela şi, în plus, „bucătarul" era terorizat de un gardian care îl zorea „mai repede, mai repede", şi aproape că arunca gamela prin vizetă opărîndu-ţi mîinile cu supa fierbinte, aşa că (nenorocire!) o mare cantitate din preţiosul lichid curgea pe jos.

Situaţia era deci următoarea: plimbarea interzisă, scoaterea tinetelor interzisă, chiar deschiderea uşii pentru primirea hranei interzisă. Maromet va mai inventa ceva?

În primele două zile nu s-a întîmplat nimic important. Probabil că gardienii erau ocupaţi cu percheziţio- narea celorlalte celule, care fuseseră la fel de uluite ca noi, căci zidurile Jilavei erau atît de groase, încît nu se putea comunica prin Morse şi noi nu-i putusem avertiza pe veciei de pericolul ce-i ameninţa.

Dar a treia zi am avut o nouă surpriză. În mijlocul zilei, uşa s-a deschis şi în cameră au intrat trei gardieni. Doi au rămas la uşă în timp ce al treilea, înarmat cu o trusă de unelte, s-a dus la fereastră şi s-a căţărat pe pervaz. Ajuns sus, şi-a scos ciocanul şi nişte cuie şi a fixat cei doi batanţi ai ferestrei, aşa încît să nu mai poată fi deschisă.

îmi amintesc că am fost atît de stupefiaţi, încît mult după plecarea gardienilor a domnit o linişte mormîn- tală, în cameră nu se auzea decît zgomotul îndepărtat al ciocanului care ţintuia fereastra celulei vecine.

Cine mai putea crede că nu era vorba de o izolare şi mai mare?! Această ultimă măsură echivala cu o sentinţă de moarte: chiar înainte, cînd hrana mai avea ceva calorii şi cînd prizonierii erau scoşi la plimbare, absenţa alimentelor şi a aerului făcea ca treptat, cei mai slabi dintre noi să ajungă într-o lume cu siguranţă mai bună. Ce va fi cu noi acum, închişi zi şi noapte în umezeală, miros de tinete şi fără posibilitatea de a aerisi celula?

Direcţia considera – sau mai sus se considera – că nu se murea destul de repede la Jilava?

Ei bine, nu se terminase. După două zile gardienii au venit din nou şi de această dată au vopsit geamurile ferestrelor, ca să nu mai avem nici o rază de lumină.

Această biată lumină anemică pe care o primeam sub pămînt, acel colţişor de cer pe care îl vedeam şi care ne amintea că sus, afară, exista încă viaţă, şi asta era prea mult pentru noi, şi asta ni se lua.

Ce puteam face, ce trebuia să facem? Să ne revoltăm? însemna să „le" facem jocul, din moment ce voiau să ne extermine. Dacă ne-am fi revoltat, ne-ar fi masacrat, ar fi montat un proces de rebeliune şi rezultatul ar fi fost acelaşi, şi nici unul dintre noi n-ar fi scăpat. în plus, o asemenea acţiune ar fi avut consecinţe nefaste pentru toţi deţinuţii de la Jilava.

Să facem greva foamei? Rezultatul ar fi fost acelaşi.

¿Am ajuns la concluzia că, dacă nu voiam să le facem jocul şi să cădem în cursă, dacă voiam să avem o şansă de a scăpa, trebuia să ne ţinem bine şi să încercăm să găsim în noi resursele morale şi fizice care să ne ajute să suportăm lovitura... pînă în ziua cînd imprevizibilul ne va salva, sau mai degrabă îi va salva pe cei care nu vor sucomba.

Peste două zile Maromet şi-a desăvîrşit opera. Ni s-a luat becul. Unicul bec chior care dădea o mică pată de lumină în dreptul uşii – nici la asta nu aveam dreptul.

La cincisprezece metri sub pămînt, în umezeală, cu fereastra (care dădea spre drumul de patrulare) complet blocată şi geamurile vopsite, aşa ca nici aerul şi nici lumina să nu mai pătrundă în celulă, fără să mai ieşim, fără să mai vedem soarele şi cerul, cu uşa celulei tot timpul închisă, în miros de mucegai, de urină, de excremente, înfometaţi, fără nici o îngrijire medicală, urma să

trăim în semiîntuneric în plină zi şi în întuneric total noaptea, îngropaţi de vii în imensul mormînt colectiv de la Jilava.

Toate cele despre care am vorbit fac parte din măsurile de ordin general luate de Maromét şi care au fost aplicate la Jilava în primele zile ale primăverii lui 1949. În plus, existau grozăviile pe care gardienii sau administraţia le inventau pentru a ne face viaţa şi mai grea. Este vorba de „gluma" cu nicovala făcută condamnaţilor la moarte... şi cîte altele.

Voi da unul sau două exemple.

Astfel, într-o zi, uşa celulei s-a deschis. Semiobscuritatea camerei a fost cit de cit risipită de bruma de lumină ce venea de pe coridor. în prag s-au oprit doi gardieni: şeful „celularului" nostru şi un ţigănuş, a cărui expresie feroce mă frapase cînd venisem la Jilava şi în timpul percheziţiei.

Cum stăteam pe paturi, ne-am ridicat ca să vedem despre ce este vorba. Indiferent, şeful celularului stătea rezemat de uşă. Dar ţigănuşul scruta cu priviri pătrunzătoare pe fiecare. După cîteva clipe a arătat cu degetul către un student care stătea în rîndul de sus şi i-a spus: „Tu, de-acolo, dă-te jos". „Eu?", a întrebat tînărul. „Da, tu". Studentul a coborît şi, tîrîndu-şi pantofii, i-a urmat pe gardieni în coridor.

I-am auzit îndepărtîndu-se, şi după un minut sau două am auzit un zgomot de parcă cineva bătea covoare şi nişte urlete îngrozitoare, urletele unui om jupuit de viu. Mărturisesc că am simţit că-mi îngheaţă sîngele în vine, şi cred că la fel simţeau şi camarazii mei de suferinţă, căci purtate de bolţi din galerie în galerie, toată închisoarea, cufundată în obscuritate şi marcată de spectrul morţii, răsuna de lovituri şi urlete.

Asta a durat, iar cînd uşa s-a deschis din nou, mai mulţi gardieni înfierbîntaţi au adus într-o pătură o zdreanţă omenească şi au aruncat-o în celulă.

După ce l-am îngrijit, după ce şi-a mai revenit şi a putut să vorbească, tînărul ne-a povestit ce s-a întîmplat.

L-au dus pînă la acel soi de rotondă subterană în care dădea coridorul nostru. Acolo erau cinci sau şase gării ioni înarmaţi cu cozi de lopată. înainte de a putea face vreo mişcare, i-au pus un sac în cap şi au început să-l lovească din răsputeri cu bîtele. Cu sacul lipit de corp,

incercînd să-şi protejeze capul cu braţele, respirînd anevoie şi nevăzînd de unde veneau loviturile, nenorocitul sărea, alerga la fiecare lovitură. Şi acest spectacol, al celor două picioare care alergau sub un sac, care săreau sub lovituri sau se loveau de pereţi, îi amuza copios pe miliţieni. Şi ca jocul să aibă mai mult haz, îl asezonau cu strigăte: păzea, la dreapta, fugi în stînga, apleacă-te, şi se prăpădeau de rîs, văzînd eschivele orbeşti şi inutile ale victimei, sau o prindeau într-o „contră" lansată de toate bîtele.

Oricît de distractiv ar fi fost, trebuie să recunoaştem că jocul nu fusese inventat întru amuzarea gardienilor noştri. Dacă îi amuza, cu atît mai bine, dar scopul era de a ne slăbi şi mai mult, prin asemenea manifestări, rezistenţa fizică şi morală şi de a face să pătrundă în sufletele şi în corpurile noastre epuizate cea mai cumplită frică, frica animalică.

Bineînţeles că celula noastră nu a fost singura căreia i s-a aplicat acest tratament. De cîte ori n-a răsunat Jilava de loviturile îngrozitoare (atît de violente încît mă întrebam cum de un om mai putea scăpa viu) şi de ţipetele victimei alese la întîmplare.

În ce priveşte alegerea, chiar dacă era efectiv făcută la întîmplare, eu am impresia că gardienii preferau oameni tineri, căci rezistau mai bine, nu se prăbuşeau de la primele lovituri, dimpotrivă, alergau, săreau, se zbă- teau, făcînd astfel jocul mai amuzant şi prelungindu-l.

Deci la toate celelalte mizerii s-a adăugat aceastã sabie a lui Damocles pe care fiecare o simţeam deasupra capului.

O altă maltratare, mult mai nevinovată, era următoarea:

Mai mulţi gardieni stăteau în prag şi unul dintre ei striga: „toată lumea jos". Coboram şi ne înghesuiam pe culoarul dintre paturi. Atunci un miliţian ordona: „Culcat sub paturi". Trebuia să ne aruncăm la pămînt, dar dacă stînd în picioare încăpeam toţi pe acest culoar, în poziţie culcat era imposibil. Deci ne aruncam unii peste alţii şi încercam să ne vîrîm sub paturi. Dar acolo nu era destul loc, căci paturile nu erau prea înalte. Fiecare încerca să avanseze, să se tîrască în întuneric, primind din partea camarazilor, care se grăbeau şi ei ca să scape de loviturile miliţienilor, lovituri involuntare de picioare, de coate în cap sau peste faţă.

Sub paturi era foarte murdar, pămîntul era negru, umed şi degaja un miros înţepător. Abia reuşeam să ne înghesuim într-o împletire incredibilă de corpuri, braţe, şi se auzea ordinul: „Toată lumea în picioare pe culoar". Cum să ieşide acolo — şi să ieşi repede – cînd între tine şi culoar erau atîţia, cînd un braţ era prins sub careva, picioarele erau prinse şi ele sub altcineva, iar pe cap aveai pieptul unui alt deţinut? Te zbăteai ca un peşte prins în plasă, dădeai, primeai, adesea în plină faţă, lovituri de coate, de genunchi, de gheată, fireşte involuntar, şi, în fine, gîfîind, cu hainele pline de pămînt, eram pe culoar. Dar abia reuşisem să ieşim, uneori nici nu reuşiseră toţi, că iar se ordona: „Culcat sub paturi". Ne grăbeam din nou, lovindu-ne de cei care încercau să iasă şi avîndu-i în circă pe cei care încercau să intre cît mai repede.

Cînd ritmul impus de gardieni nu era prea rapid – deşi era greu şi extenuant – reuşeam să intrăm şi să ieşim de sub paturi într-o oarecare ordine. Dar, cînd, din răutate, gardienii accelerau tot mai mult ritmul, adevărate valuri, adevărate vîrtejuri umane se loveau, se agăţau, încercând, unii să se arunce la pămînt, alţii să iasă de sub paturi, alţii să se vîre sub ele. Se poate oare imagina ce însemna acest efort pentru nişte oameni lipsiţi de hrană, de aer, de lumină, pentru nişte oameni extenuaţi, flămînzi, ajunşi la ultima limită a forţelor?

La fiecare nou ordin aveam impresia că era ultima oară cînd ne mai ridicam, că data următoare vom rămîne pe jos, surzi la strigăte, insensibili la ameninţări şi la lovituri. Dar de fiecare dată reîncepeam.

Apoi, în fine, ordinul: „în picioare sub pat". Atunci, sprijinindu-te în pămînt, sau de un vecin care încerca să facă la fel, te ridicai în genunchi şi apoi în picioare. Şi toată instalaţia, imensul nostru pat de scînduri era sălţat, proiectat în aer şi ne cădea în cap.

Se terminase. Miliţienii plecau. Epuizaţi, abia mai respirînd, plini de pămînt pe haine, pe mîini, pe faţă, ne aşezam jos să ne revenim.

Cîteva ore aveam a ne îndeletnici cu refacerea patului şi cu adunarea lucrurilor. Dar cîte calorii preţioase, cîte forţe – vitale nouă în lupta pentru supravieţuire — ■ pierduserăm!

Acesta era regimul la Jilava în primăvara anului 1949. Căci ce se aplica în celula noastră se aplica sistematic în

toate celelalte încăperi ale aşa-numitului „celular" – adică celulele din fortăreaţa propriu-zisă.

Aşa cum am spus la începutul relatării mele, în interiorul fortului şi separată de acesta de un al doilea drum de patrulare, se afla „Anexa". Ea era, desigur, mai mică decît fortul, se afla tot sub pămînt şi era compusă din două coridoare în care dădeau camere foarte mari, unele oarbe, dar marea majoritate cu cîte o fereastră spre al doilea drum de patrulare. Aici condiţiile de viaţă erau mai proaste decît la noi din cauza numărului incredibil de oameni pe care-i înghesuiseră acolo şi continuau să aducă. în timp ce la noi, în camere de treizeci de oameni eram patruzeci-patruzeci şi cinci, acolo, în săli de şaizeci de persoane erau pînă la trei sute. Faptul pare incredibil, totuşi toţi cei care au cunoscut Jilava acelor ani vor confirma spusele mele.

A afirma că în anexă deţinuţii politici trăiau în condiţii inumane ar însemna minimalizarea adevărului. Acolo condiţiile erau pur şi simplu dantesti. înghesuiala era atît de mare, încît oamenii nu puteau să stea toţi în acelaşi timp culcat sau şezînd. O parte din deţinuţi trebuia să rămînă în picioare, pentru ca ceilalţi să stea jos, pe pămînt, căci paturi nu existau. Nu te puteai mişca, iar dacă voiai să ajungi la tinetele aflate lîngă uşă trebuia să întreprinzi o adevărată expediţie, stre- curîndu-te printre oameni, rugîndu-i să se lipească unii de alţii şi astfel să reuşeşti să treci. Cînd, de cele mai multe ori după vreo cincisprezece minute, ajungeai în sfîrşit la destinaţie, trebuia să stai la rînd, căci tinetele, deşi multe, nu erau totuşi cîte ar fi fost necesare.

Cu apa era mai simplu. Gamela se dădea din mînă în mînă pînă la ciubărul de apă şi revenea pe aceeaşi cale. Dar cum aproape întotdeauna circulau mai multe gamele în acelaşi timp şi prin aceleaşi mîini (mai ales în apropierea ciubărului), adesea se rătăceau şi ajungeau la alte destinaţii. Or, cum în închisoare simţul proprietăţii este foarte dezvoltat, faptul provoca multă agitaţie, proprietarul strigînd cît îl ţinea gura că primise o altă gamelă, şi insistînd s-o capete pe-a lui. Şi iar între aceste corpuri înghesuite unele în altele începeau să circule gamele, şi iar, din aceleaşi motive, aceste obiecte preţioase nu ajungeau întotdeauna la proprietar. Realmente preţioase, căci, din cauza înghesuielii infernale, în aceste camere era îngrozitor de cald chiar şi iarna. Vara

ele erau adevărate cuptoare umede, din cauza unui fel de aburi ce se ridicau din toate aceste corpuri transpirate şi care, condensîndu-se, picurau de pe tavan. Oamenii stăteau numai în indispensabili; din cauza transpiraţiei şi a faptului că stăteau efectiv lipiţi, trupurile lor erau acoperite de escare.

În general, nimeni nu se mai mişca din locul în care eşuase la sosire decît pentru a merge la tinete. Aşa se face că uneori oameni care se cunoşteau şi se aflau în aceeaşi cameră nu aveau habar unul de altul, cum s-a întîmplat cu doi fraţi, care erau în aceeaşi celulă, dar nu s-au regăsit decît după trei zile, cînd grefierul a chemat pe unul dintre ei la uşă ca să-i comunice pedeapsa.

în aceste camere exista un fel de disciplină liber consimţită, sau mai curînd una datorată faptului că aceşti oameni erau conştienţi că anarhia echivala pentru ei cu moartea.

Aici nu erau echipe de serviciu. Nici nu puteau fi organizate, căci erau peste trei sute de persoane şi, în plus, zilnic unii plecau şi alţii veneau (în aceste camere deţinuţii erau aduşi după proces şi de aici plecau la închisoarea în care urmau să-şi execute pedeapsa). Serviciul, adică introducerea hranei şi transportarea pînă pe coridor a tinetelor şi a ciuberelor de apă, era făcut de voluntari – în general de către cei care se aflau aproape de uşă.

Mesele erau şi ele un calvar, căci, mai ales vara, mîn- carea fierbinte făcea ca în cameră să fie şi mai cald.

în privinţa recuperării gamelelor nu erau probleme. Fiecare avea un număr şi înainte de masă gamelele erau stivuite pe coridor în ordine numerică. După ce erau umplute reveneau, din mînă în mînă, la proprietari. Se făcea linişte şi nu se auzeau decît voci care murmurau: unu, unu, unu, unu; şi deja veneau: doi, doi, trei etc., şi se dădeau în fundul camerei, în timp ce numerele mari, şi deci ultimele gamele, erau pentru cei aflaţi aproape de uşă.

Bucătarul umplea gamelele în mare viteză, avea de lucru nu glumă cu cele peste 300 de porţii, şi cu aceeaşi viteză treceau din mînă în mînă, deşi te frigeau de fierbinţi ce erau.

Apoi această supă fierbinte trebuia mîncată în această cameră supraîncălzită. Deţinuţii erau flămînzi, n-aveau răbdare să aştepte să se mai răcească, iar lichi-

(lui fierbinte făcea ca aceste trupuri torturate, înfometate si extenuate să transpire prin toţi porii.

Am spus că în timpul meselor se făcea linişte. De fapt, în aceste camere era un vacarm îngrozitor de dimineaţa pînă seara. Sub aceste bolţi, trei sute de persoane vorbind în şoaptă şi tot ar fi fost gălăgie. Se poate imagina ce era cînd fiecare încerca să acopere vocea vecinilor.

Cît priveşte somnul, era ceva de coşmar, deoarece nimeni nu putea sta culcat. Se dormea chircit, sprijinit de altul, adesea cu capul pe genunchii vecinului. Dimineaţa te trezeai înţepenit, frînt de oboseală din cauza poziţiilor nefireşti în care reuşiseşi să aţipeşti.

Pentru a merge în timpul nopţii la tinete era nevoie de adevărate performanţe de răbdare şi de echilibru. Trebuia să stai mult într-un picior pînă găseai un locşor în care să-l pui pe celălalt, pe care abia ţi-l trăgeai de unde era. Pînă la destinaţie străbăteai adevărate meandre. Adesea te dezechilibrai, căzdeai peste oameni, dar nimeni nu protesta. Cînd reveneai constatai că unul întinsese picioarele, altul se mişcase, şi cu multă greutate reuşeai să-ţi faci un pic de loc şi să te chircești spre a te odihni.

Spre deosebire de noi, celor din anexă li se lăsase lumina electrică, geamurile nu le-au fost vopsite şi nici ferestrele blocate. O, nu, administraţia n-a făcut-o din mărinimie, ci pur şi simplu pentru că, dacă ar fi aplicat aceste măsuri, toţi aceşti oameni ar fi murit în cîteva zile. Or, tocmai asta trebuia evitat, ca nimeni să nu poată spune că în România comunistă deţinuţii politici erau exterminaţi în masă.

În „celularul" nostru situaţia se agrava din zi în zi. întunericul, duhoarea, foamea chinuitoare ne epuizau. Distrofia era generală, unii dintre noi mergeau la tinetă de 12 pînă la 16 ori pe zi, alţii ajunseseră să urineze din oră în oră.

Cei care la început fuseseră optimişti erau acum total demoralizaţi. Nu mai sperau, nu se mai agăţau de nimic şi aşa se face că dintre ei au murit cei mai mulţi.

Evident că nici cei care la început erau pesimişti nu o duceau mai bine. Totuşi, cum ei nu cunoscuseră îngrozitoarea cădere de la apogeul optimismului în cea mai adîncă desperare, moralul lor era mai bun şi, ca urmare, printre ei mortalitatea a fost mai mică.

în fine, cel mai bine se ţineau deţinuţii care nu fuseseră nici excesiv de optimişti, nici pesimişti.

Şi ei vedeau lucrurile în negru, dar făceau eforturi să nu-şi piardă speranţa. Ei au rezistat cel mai bine la toate încercările prin care am trecut atunci la Jilava şi, în general, în toate închisorile. Aceasta dovedeşte cît de important este ca în circumstanţe foarte grave să nu te ambalezi nici într-un sens, nici în altul, ci să fii echilibrat şi să păstrezi o voinţă fermă de a lupta şi de a te salva. Corpul omului are resurse necunoscute şi surprinzătoare, rezerve nebănuite care nu au aproape niciodată prilejul să iasă din străfundurile în care se află. Ele pot oferi o incredibilă forţă de rezistenţă, dar pentru asta trebuie susţinute de voinţă, speranţă şi credinţă.

Cred că aceasta din urmă a salvat mulţi deţinuţi de la o moarte aproape sigură. în închisoare ne rugam mult. Bineînţeles, se rugau cei care erau credincioşi, dar şi mulţi care niciodată nu fuseseră. Unii dintre aceştia din urmă se rugau deoarece îşi ziceau că asta îi va ajuta, poate, să iasă de acolo. După cîteva săptămîni sau luni, văzînd că nu intervenea nimic, ei se supărau pe Dumnezeu şi-i întorceau spatele. Asta însemna superficialitate şi de altfel asemenea oameni nu erau interesanţi, în general erau nişte mediocrităţi. Unii însă găsiseră într-adevăr credinţa şi, în pofida nenorocirilor ce se abă- teau asupra lor, credeau tot mai mult în Dumnezeu şi se rugau cu fervoare.

Ce-i drept, atmosfera de la Jilava se preta la meditaţie asupra misterelor vieţii, morţii, eternităţii. Postul, mai mult decît monahal, întunericul, liniştea în care trăiau oamenii, slăbiciunea lor extremă şi rugăciunile pe care ei le înălţau de sub această masă de pămînt către lumină, către adevăr, către cer confereau unora dintre ei o sensibilitate, o spiritualitate pe care nu le-ar fi do- bîndit niciodată şi pe care nu le vor regăsi.

în această epocă eu însumi am dobîndit în acest sens o acuitate a sentimentelor, a sensibilităţii cum nu am mai cunoscut vreodată. Ajunsesem să visez cu două-trei zile înainte ce urma să mi se întîmple.

Rugăciunea şi credinţa fiind marea consolare a celor mai mulţi dintre noi, aşteptam cu nerăbdare şi emoţie sărbătorile Paştelui.

Se ştie că pentru cei de credinţă ortodoxă această sărbătoare are o importanţă excepţională, fiind de departe

cea mai mare din întreaga Biserică creştină orientală şi cea mai dragă inimilor credincioşilor. în Săptămâna Mare oamenii postesc, merg la biserică, se spovedesc, se împărtăşesc. Sîmbătă, la miezul nopţii, în curţile şi în grădinile bisericilor se oficiază slujba religioasă, şi nu există român care în această noapte să nu ţină în mînă o luminare aprinsă şi să nu cînte împreună cu ceilalţi în timp ce se înconjoară biserica, în dangătul clopotelor: „Christos a înviat din morţi,

Cu moartea pre moarte călcînd."

Aşadar, în celula noastră şi (am aflat mai tîrziu) în toate celulele de la Jilava, ca de altfel în toate închisorile din România, Săptămîna Sfîntă, noaptea învierii şi Duminica Paştelui au fost trăite cu o mare fervoare.

În Vinerea Mare ni s-au dat nişte porţii de carne cum nu mai văzusem de mult. Asta, desigur, pentru că administraţia închisorii ştia că postim şi o făcea deci ca să ne tenteze.

Totuşi, cei mai mulţi dintre noi am postit în Vinerea Mare, adică nu ne-am atins de carnea ce ni s-a dat, unii nu au mâncat decît pîine iar alţii, deşi le era foame, nu au mîncat nimic toată ziua.

Poate fi înţeles sacrificiul pe care îl făceau aceşti oameni, care aproape că mureau de foame, pentru credinţa lor? Cînd zilnic fiecare firimitură de pîine era adunată cu grijă, cînd fiecare gram de carne era cîntărit cu minuţie, căci erau viaţa noastră – acum renunţam la aceste comori pentru a ne exprima credinţa şi speranţa în înviere.

Deşi în închisorile comuniste din România serviciul religios era interzis şi aspru pedepsit, noi am decis în unanimitate ca sîmbătă să oficiem liturghia de la miezul nopţii. Din nefericire, în celulă nu aveam nici un preot. Dar erau doi care în tinereţe fuseseră diaconi la ei în sat şi îşi aminteau vag rugăciunile ce se spun la Paşte. Ei s-au oferit să oficieze liturghia şi, în Săptămîna Mare, în şoaptă, cei doi au reconstituit-o într-un colţ al camerei.

Iniţial, problema cea mai dificilă părea a fi cea a orei. Evident că nimeni nu avea ceas, iar noi ţineam mult ca rugăciunile noastre să se înalţe către Cer în acelaşi timp cu cele ale tuturor românilor şi ale tuturor celor care ne erau dragi. Ce era de făcut? Soluţia s-a găsit repede. Fortul Jilava nu era departe de gara cu

acelaşi nume şi, în liniştea nopţii, auzeam fluieratul locomotivelor cînd trenurile plecau din staţie. Or, noi ştiam că ultimul tren de călători pleca din gara Jilava spre Bucureşti la orele douăzeci şi trei şi patruzeci de minute. Vom aştepta acest semnal şi vom începe liturghia. în toată Săptămîna Mare atmosfera în celulă a fost cu totul alta. Nici discuţii, nici controverse, nici dispute. Asupra oamenilor coborîse o mare linişte, încercau să se ajute, să se încurajeze unii pe alţii, fiecare să-l facă pe vecinul, pe prietenul său să-şi uite grijile şi sufe rinţele.

Sîmbătă, nimeni nu s-a atins de raţia de pîine, iar seara, cînd ni s-a adus supa, fiecare a pus-o, pipăind pe întuneric, cu mii de precauţii, sub bocceaua care îi servea drept pernă. Apoi ne-am întins pe paturile noastre de scînduri şi am aşteptat ca ultimul tren să plece din gara Jilava.

în celula noastră era noapte neagră, dar sînt convins că în aceste lungi ore (masa de seară ni se dădea la orele 18,30), deşi eram atît de slăbiţi, nimeni nu dormea. Gîndurile noastre zburau către exterior, către cei care, ştiam, se gîndeau mai mult ca oricînd la noi şi sufereau din cauza suferinţelor noastre, către cei pentru care rugăciunile noastre se înălţau către Cer în acelaşi timp cu ale lor.

Eram copleşiţi şi de amintirea vremurilor cînd ţara noastră era liberă şi cînd aceste sărbători religioase (acum aproape proscrise) erau pentru tot poporul un moment de fericire şi de comuniune.

Ca un imens mormînt comun, Jilava era cufundată în întuneric şi linişte. Cînd trenul a fluierat, încet, pe pipăite, atenţi să nu ne lovim unii de alţii, ne-am dat jos din pat (şi cei care erau sus, şi cei care erau jos) şi, strînşi unii lîngă alţii, am aşteptat. Era atît de întuneric încît, deşi ochii ni se obişnuiseră, era imposibil să identifici cine stătea în dreapta şi cine în stînga.

Se decisese ca cei doi diaconi să oficieze în mijlocul culoarului care despărţea camera în două şi, în timp ce ei orbecăiau ca să ajungă acolo, s-a auzit vocea generalului Mardare, cerînd iertare tuturor celor faţă de care greşise în vreo discuţie sau fără să vrea. Toţi am făcut la fel, după care s-a făcut linişte şi în acea obscuritate absolută, deasupra acelor trupuri înghesuite şi torturate s-au înălţat rugăciunile celor doi diaconi, ce se uneau

cu ale noastre şi ne umpleau sufletele de un imens elan de credinţă şi de speranţă.

A venit apoi momentul culminant, cel pe care îl aşteptam cu atîta emoţie şi în care ei au spus de trei ori: „Christos a înviat!" şi noi am răspuns din toată inima:

„Adevărat a înviat!"

După care, în liniştea mormîntală a Jilavei, din adîn- cimile unde ne aflam şi eram îngropaţi de vii, a ţîşnit din piepturile noastre cîntecul:

„Christos a înviat din morţi,
Cu moartea pre moarte călcînd,
Şi celor din morminte Viaţă dăruindu-
le."

L-am cîntat după obicei, de trei ori. Diaconii au reluat rugăciunile şi ne-au spus din nou:

„Christos a înviat!" şi noi am răspuns:
„Adevărat a înviat!"

şi din nou am intonat din toată inima acest cîntec minunat.

în timpul rugăciunilor auzeam mai departe sau mai aproape de noi acelaşi cîntec. în toate celulele, toţi deţinuţii avuseseră aceeaşi idee, şi toţi se rugau şi cîntau. Din adîncurile pămîntului unde erau îngropaţi de vii mii de deţinuţi politici se înălţa către cer minunatul cîntec al învierii.

Gardienii turbaseră de tot, alergau pe coridoare, strigau să încetăm, băteau în uşi cu pumnii şi cu picioarele.

Dar acum nimic nu ne mai putea opri, şi răspundeam torţionarilor cu cîntecele noastre, cu rugăciunile rostite de diaconi, şi toată Jilava răsuna de acest imn întru gloria lui Christos.

După terminarea liturghiei, foarte emoţionaţi, ne-am îmbrăţişat şi, orbecăind, ne-am întors la paturile noastre mizerabile unde ne aştepta pe fiecare gamela şi bucata de pîine. Ştiam că afară, în ciuda penuriei, fiecare făcuse sacrificii pentru ca, venind de la biserică, să gă

sească pe masă ouă roşii şi cozonac – şi noi respectam tradiţia, oferindu-ne acest sărăcăcios festin.

Am terminat repede şi apoi strînşi unul în altul am încercat să dormim. Era linişte, Jilava se cufundase din nou în întuneric şi tăcere. Şi deodată, venind de departe, parcă din fundul pămîntului, am auzit:

„Christos a înviat din morţi..."

Era o celulă care calculase greşit, dar continua să se roage, şi acum, micul mormînt rămas singur înălţa către cer cîntul speranţei:

„Christos a înviat!"

Capitolul IV

Sfîrşitul primei mele detenţii la Jilava

Am descris în capitolele precedente măsurile de exterminare lentă aplicată de Maromet, începînd din martie 1949, deţinuţilor politici la Jilava.

Este indiscutabil că miliţienii îndeplineau ordinele lui şi că, prin umilinţele de tot felul, el a imprimat o notă personală regimului de teroare pe care l-a instaurat în această închisoare. Dar nu încape îndoială că, dacă Maromet n-ar fi primit instrucţiuni din partea superiorilor, dacă ei nu i-ar fi dat directive precise în acest sens, el n-ar fi cutezat să se comporte astfel. Dovadă că, de la această dată, la intervale ce variază de la cîteva săptămîni la cîteva luni, treptat, în toate închisorile din România regimul s-a înăsprit şi măsuri mai mult sau mai puţin asemănătoare cu cele de la Jilava au fost aplicate deţinuţilor politici.

Acum la Jilava nouă nu ne mai rămîneau decît două speranţe: prima, foarte improbabilă şi care se referea la noi toţi – o revenire la o situaţie mai suportabilă; a doua, individuală – plecarea la proces sau la o nouă anchetă. în consecinţă, cînd uşa camerei noastre se deschidea la o oră neobişnuită, inimile noastre băteau năvalnic de teamă că cine ştie ce alte măsuri s-au luat împotriva noastră, şi de speranţă că schimbarea mult aşteptată s-a produs.

Dar zilele, săptămînile treceau şi nimic nu se mişca, în celulele noastre neaerisite de luni de zile duhoarea devenise de-a dreptul îngrozitoare şi miliţienii nici nu mai aveau curaj să intre. Făceau „numărătoarea" din pragul uşii. Renunţaseră şi la formalitatea verificării prin bătăi de ciocan a gratiilor de la ferestre – de vreme ce fuseseră blocate – şi se limitau la a le controla în treacăt.

În acest scop traversau val-vîrtej camera, întotdeauna cu o batistă la nas, se urcau repede pe pervazul ferestrei, controlau şi plecau val-vîrtej, strigînd că noi, politicii, sîntem mai rău ca porcii, căci în camerele noastre miroase mai rău ca într-o cocină.

Dacă, indignaţi de această rea-credinţă, le spuneam că n-aveau decît să lase să intre aer şi lumină în celulă, răspunsul era convingător: „Taci din gură, banditule!"

Cu trecerea zilelor şi a săptămînilor slăbiserăm şi mai mult, iar distrofia, de care sufeream toţi, făcuse progrese rapide.

Spre a cruţa bruma de forţe pe care le mai aveam stăteam aproape toată ziua în pat nemişcaţi. Cei mai mulţi dintre noi considerau totuşi că nu trebuia să lăsăm să ni se atrofieze muşchii şi că lipsa totală de mişcare putea accelera slăbirea. În privinţa asta fiecare proceda în felul său şi în funcţie de forţele pe care le mai avea.

Dimineaţa, unii schiţau cîteva mişcări de gimnastică (dar ele reclamau un oarecare efort) şi, de asemenea, exerciţii de respiraţie, ceea ce în atmosfera în care trăiam nu putea fi decît foarte dăunător.

Alţii îşi impuneau să parcurgă de un număr de ori lungimea culoarului, mergînd de la uşă la fereastră. Unii dintre aceştia erau atît de epuizaţi, încît după două sau trei lungimi ajungeau la capătul puterilor şi se trînteau pe pat, de unde nu se mai mişcau. Alţii însă mergeau, mergeau, cu paşi mici, ca nişte automate, numărînd lungimile făcute şi silindu-se să nu coboare sub norma propusă. Se vedea însă că din zi în zi paşii lor erau tot mai sacadaţi şi oboseala tot mai mare. În general, căderea acestora era bruscă şi rapidă.

Ca întotdeauna, cea mai bună formulă era cea de mijloc: să faci de două ori pe zi cîteva lungimi, mergînd încet, şi la cel mai mic semn de oboseală să te întinzi pe pat.

În celulă, în afară de aceste siluete care se mişcau încet în penumbră, domnea în general liniştea şi nemişcarea. Dar niciodată, chiar şi în momentele cele mai grele, n-am renunţat la conferinţele noastre. Era nu numai o disciplină pe care ne-o impuneam, ci şi o dovadă pentru toţi că nu cedam desperării, presiunii torţionarilor, că rămîneam în continuare noi înşine. Singura diferenţă era că acum toţi stăteam culcaţi şi ascultam, nemişcaţi,

pe cel care vorbea. Restul timpului ni-l petreceam stînd tot culcaţi alături de prietenii care ne făceau loc lîngă ei. Schimbam cîteva păreri cu ei şi fiecare aştepta să vină masa, să treacă ziua, să treacă timpul.

Timp de trei luni Jilava a rămas într-o imobilitate desăvîrşită. Apoi, într-o seară, după cină, pe la şase şi jumătate, cînd stăteam culcaţi şi în celulă era aproape întuneric, deodată, o lovitură puternică din exterior proiectează de perete cei doi batanţi ai ferestrei şi, sus, pe cerul încă luminat, apare silueta uriaşă a unui miliţian.

„Rămîi culcat, nu scoţi o vorbă, nu te mişti, altfel închid fereastra", a strigat şi a dispărut spre a merge să facă la fel cu fereastra celulei vecine.

Uluiţi de parcă am fi asistat la propria noastră înviere, am rămas încremeniţi, nu îndrăzneam să facem nici cea mai mică mişcare, de teamă să nu se risipească vraja: lumina, acea lumină filtrată a înserării, cobora în celula noastră de sus, din cerul pe care îl zăream limpede, real, de parcă l-am fi putut atinge cu mîna! Aerul proaspăt şi înmiresmat care năvălea în mormîntul nostru, aerul pe care îl respiram adînc, cu toată forţa plămînilor, acest aer, ce părea că ne pătrunde prin toţi porii, ne ameţea de parcă am fi fost scufundaţi în apă gazoasă.

Era în iunie, la vremea cînd salcîmii sînt în floare. Jilava era înconjurată de aceşti arbori şi în întreaga fortăreaţă plutea parfumul lor primăvăratic. Pentru cîteva clipe camera noastră a fost invadată de aceste efluvii divine – şi de atunci salcîmii înfloriţi îmi provoacă pentru o fracţiune de secundă o durere acută şi o fericire surdă, evocîndu-mi momentele de deznădejde şi de speranţă din acea seară. Şi sînt convins că la fel se întîmplă cu toţi cei care au scăpat cu viaţă din această epocă, din acest fort sinistru.

Ni se dădea aer! Evident că ne era dat într-un mod în care ne puteam bucura extrem de puţin de el, de vreme ce ni se interzicea să ne mişcăm, să ne apropiem de fereastră, mai rău, de vreme ce eram obligaţi să rămîneim culcaţi pe spate, într-o linişte absolută. Ce-are a face: după luni de zile de asfixie lentă puteam respira aer proaspăt.

Afară, „pinguinii" îşi încetaseră lucrul şi nu se auzea nici un zgomot, nici o voce, de parcă pe lume nu exista decît acest aer care năvălea pe fereastră ca o apă vie.

Aceasta a durat trei sferturi de oră sau o oră și apoi fereastra a fost închisă din nou și curînd duhoarea a învins în celula impregnată de vechile mirosuri.

Evident că faptul a fost îndelung comentat, dar experiențele trăite ne învățaseră să fim prudenți și nimeni nu a tras concluzii prea fanteziste. Totuși, două întrebări ne frămîntau. Prima, dacă faptul se va repeta și – dacă da – ce anume determinase această schimbare.

În seara următoare toți deținuții politici din Jilava stăteau culcați și așteptau. Iar cînd deținuții de drept comun care lucrau pe drumul de patrulare au plecat și în fort a coborît liniștea, miracolul s-a produs din nou: fereastra a fost deschisă. Și așa a fost pînă la plecarea mea de la Jilava, care a avut loc peste vreo două săp- tămîni.

Era deci vorba de o schimbare, de altfel singura pe care am văzut-o. Dar care era cauza? Este o întrebare la care nu aș putea da un răspuns exact. Poate că la originea acestei minime ameliorări aduse regimului de la Jilava era decizia guvernului român de a deschide un imens șantier, Canalul Dunăre – Marea Neagră, unde urmau să muncească numai deținuți. Este evident că dacă voiau să trimită acolo deținuți, aceștia nu puteau fi niște muribunzi. Or, primii deținuți au plecat la Canal în lunile iulie—august. Erau doar cîteva sute și ei urmau să pună bazele primelor două șantiere. Ei au dormit sub cerul liber, au construit primele miradoare, primele baraje de sîrmă ghimpată, primele barăci.

Bine, mi se va răspunde, dar de ce în celelalte închisori regimul era din ce în ce mai drastic? Pur și simplu pentru că, în 1949[1], foarte puțini deținuți erau trimiși la Canal și aproape toți numai de la Jilava. Trebuia deci (măcar în ultimul moment), să li se amelioreze cît de cit regimul. În primăverile următoare a fost la fel și în alte închisori din care deținuții urmau să plece la Canal.

La cîteva zile după ce ni s-a deschis pentru prima oară fereastra, pe cînd stăteam întinși pe spate și respiram aerul la care aveam dreptul timp de o oră. în dreptul ei s-a oprit un gardian-șef: „Nu mișcă nimeni" a strigat. „Oesianu e aici?" La răspunsul meu afirmativ mi-a spus să merg și să aștept la ușă. După cîteva minute aceasta s-a deschis și gardianul celularului m-a dus la o mică gheretă aflată în colțul coridorului. Acolo, așezat pe un

taburet, mă aştepta gardianul-şef. „Tu eşti Cesianu? De ce ai fost arestat?" m-a întrebat el, în timp ce gardianul se îndepărta pentru a patrula pe coridor, oprindu-se la fiecare uşă ca să se uite prin vizetă. Cînd acesta se îndepărtase suficient, gardianul-şef mi-a spus în şoaptă: „Am lucrat la dumneavoastră la vie şi de cînd am auzit că sînteţi aici vă caut. Cum vă simţiţi, aveţi nevoie de ceva?" Era un ţăran de pe la noi care încerca să mă ajute, deşi risca enorm. Dar gardianul se apropia din nou. Interlocutorul meu a ridicat din nou vocea: „în celula voastră se face politică? m-a întrebat pe un ton amenințător. „O, nu" am răspuns supus „ştiţi, oamenii se tem unii de alţii". „Trebuie să-mi spui adevărul, banditule" a continuat el; miliţianul se îndepărtase şi gardianul-şef mi-a şoptit: „Ce pot să fac pentru dumneavoastră?" Şi astfel, într-o conversaţie întreruptă de venirile şi plecările gardianului, am reuşit să dau acestui om de treabă adresa mea şi să-l rog să afle dacă ai mei mai sînt acolo şi dacă sînt sănătoşi.

M-a dat în grija gardianului, spunîndu-mi brutal: „O să te chem din nou peste cîteva zile".

Cînd m-am întors în celulă camarazii m-au întrebat ce s-a vrut de la mine şi le-am spus că s-a încercat să mă facă să-i spionez.

Peste cîteva zile am fost iar chemat în mica gheretă şi manevra s-a repetat. Am aflat astfel că familia mea fusese scoasă din casă. Gardianul-şef reuşise să afle noua adresă, dar nu îndrăznise să ia contact direct. Ştia însă că toţi erau sănătoşi. La despărţire, cu un gest brusc şi jenat, mi-a strecurat în buzunar (ce minune!) un săpun.

Iată: pentru că o dusese bine la noi la ţară, pentru că nu uitase acele vremuri şi modul cum fusese tratat la noi şi pentru că ura regimul comunist, acest om, deşi temeinic îndoctrinat de şefii lui, îşi risca libertatea (şi viaţa) ca să-mi dea un pic de curaj.

Şi cîţi nu erau ca el, dar, terorizaţi de şefi, trebuiau să adopte atitudini de care aveau oroare!

Peste mulţi ani l-am căutat şi am reuşit să-i dau de urmă. Din nefericire, murise şi regret că nu am putut să-i spun cît îi eram de recunoscător.

Peste cîteva zile am visat că luasem trenul şi că după un timp am fost dat jos într-o gară şi închis în closet. Pentru tălmăcitorii de vise era cert: curînd voi

fi dus la o altă închisoare. Şi într-adevăr, foarte curînd am fost chemat la uşa celulei şi mi s-a adresat bine cunoscuta întrebare ce semnifica transportarea: „Numele? numele tatălui, al mamei?" (ca să nu se facă vreo confuzie), „ia-ţi fucrurile". în cîteva clipe eram gata. L-am îmbrăţişat pe generalul Mardare – cu el mă voi întîlni pentru cîteva clipe în anul următor la închisoarea de la Aiud, unde va muri –, am făcut un gest de rămas bun tuturor camarazilor, foarte agitaţi, şi, purtat în marş forţat pe coridoare, am ajuns foarte curînd la drumul de patrulare. Aici am găsit cîteva cadavre vii. Scheletici, cu pete pămîntii pe faţă, cu picioare enorme, ai mîinile şi unii chiar cu feţele umflate de distrofie, aceşti oameni epuizaţi stăteau pe jos şi aşteptau ordinul. Nici eu nu arătam mai bine. Picioarele mele erau de două ori mai groase iar pielea de pe ele atît de întinsă încît aveam senzaţia că plesneşte. Sufeream mult. De altfel, de-abia reuşisem să mă încalţ, deşi pantofii nu aveau şireturi. Mîinile erau la fel de umflate iar capul, pe care mi l-am zărit într-un geam, era ca al unui lepros.

Formalităţile de plecare au fost repede îndeplinite şi, în nişte pungi de hîrtie, ni s-a dat hrană pe două zile. Apoi am fost îmbarcaţi în una din acele faimoase „dube" cu aspect de camion pentru transportul mărfurilor, în care venisem cu cîteva luni în urmă la Jilava. Acum făceam drumul în sens invers şi curînd am intrat în Bucureşti. Cu mare greutate am reuşit să privesc afară prin interstiţiile făcute în pereţii laterali ai dubei, pentru aerisire.

Să ies dintr-un mormînt cum era Jilava şi să mă aflu în plin oraş, foarte aproape de oameni care se duceau şi veneau, care erau liberi! Să fii despărţit de viaţă doar printr-o simplă tablă, mi se părea incredibil, ireal. Dar brusc mă trezesc la realitate: „duba" se oprise la intersecţia străzii Locotenent Lemnea şi Calea Victoriei, şi la trei metri de mine merge încet prietenul meu Jean Nieolescu-Dorobanţ. Trece pe lîngă acest camion de mărfuri, cu pantalonii albi bine călcaţi, cu haină, cravată, şi nici nu bănuieşte cîtă suferinţă este la cîţiva metri de el, în acest camion al durerii. Este acolo, neschimbat, aşa cum îl ştiam dintotdeauna, dovadă evidentă că viaţa merge înainte – în timp ce eu, eu sînt aici, de cealaltă parte, în altă lume, mort de luni de zile! îmi venea să-l strig, să ating cu vocea mea viaţa. Dar la ce bun? Mai

mult, riscam să-i fac un rău. Imagine fugitivă, el trece, se îndreaptă către destinul său, pe care în acel moment îl invidiez din toată ființa, iar „duba" demarează și mă duce către destinul meu. Aceasta este ultima amintire pe care o am despre Jean; a murit eurînd răpus de o boală incurabilă.

Ne îndreptam acum spre nordul orașului, spre gara de triaj Chitila. Cu cîțiva kilometri înainte de a ajunge acolo, „duba" a părăsit bulevardul și a luat-o pe niște străduțe. Curînd a început să se hurducăie, să se legene și să scîrțîie din toate articulațiile. În fine, se oprește. Zgomotul orașului nu se mai aude și o liniște eampestră ne înconjoară, spartă din cînd în cînd de ordine brutale. „Duba" demarează, se oprește, demarează din nou, face manevre. încerc să mă uit prin interstiții, dar nu pot să văd nimic, căci în fața mea e ceva. Așteptăm mult; e foarte cald, doar sîntem la început de iulie. în fine, ușa se deschide și ni se strigă să coborîm. De cînd cu cele pățite la Jilava am adoptat tactica de a nu mă grăbi, de a rămîne printre ultimii și între timp să-mi dau seama unde sîntem. Camionul se oprise în mijlocul cîmpu- lui, lîngă un rambleu înalt. El îmi acoperise vederea. Pe rambleu era un vagon poștal înconjurat de soldați de la Securitate cu puștile mitralieră îndreptate spre noi. La baza rambleului și de jur împrejurul „dubei" alți soldați ne amenințau cu armele lor automate.

Foarte slăbiți, am coborît. Drumul fusese obositor, aerul ne amețea, ne clătinam.

De parcă ne-am fi pregătit să-i atacăm, ofițerii, care stau în picioare lîngă oamenii lor înarmați, strigă demențial: „culcat, mîinile pe ceafă, culcat, culcat, mîinile pe ceafă". Ne aruncăm la pămînt. Poziția cu mîinile pe ceafă este incomodă, dar faptul că stăm culcați ne ajută să ne adunăm forțele. Doi sau trei ofițeri coboară de pe rambleu, se apropie, se uită la noi, îi .amenință pe cei care fac cea mai mică mișcare.

Sîntem acolo vreo cincisprezece nenorociți distrofici care abia ne mai ținem pe picioare și în jurul nostru zeci de soldați înarmați pînă-n dinți, care ne amenință și ne tratează de parcă am fi cel mai mare pericol pentru ei.

Se uită la noi cu ochi răi, amenințător.

Ce știu, ce li s-a spus? Pînă unde merge îndoctrinarea? Superiorii lor știu bine despre ce este vorba, dar

trebuie să dai dovadă de zel, să meriți avantajele de a fi ofițer de Securitate. Ce bine venită ar fi o tentativă de evadare sau măcar de revoltă! Asta le-ar permite să se evidențieze. Poate că „vigilența" ar fi recompensată chiar cu o avansare.

Dar nu se întîmplă nimic. Se aude un zgomot de motor și, hurducăindu-se pe pămîntul desfundat, o altă „dubă" se oprește lîngă a noastră. Dar ușile nu se deschid, căci „secretul" trebuie păstrat, prizonierii politici nu trebuie să se vadă sau să comunice între ei. Imagine perfectă a regimului și a farsei sinistre care se joacă, oare peste cîteva minute nu vom fi toți în același vagon, atunci la ce bun secretul?

Ni se ordonă să ne ridicăm, să ne apropiem de tera- sament și să ne urcăm în vagon. Nu e ușor, rambleul este inalt de peste doi metri, scara vagonului este și ea foarte înaltă.

Mă uit la „vagonul dubă". Este copia fidelă a unui vagon poștal. Cine ar putea crede că el transportă altceva decît colete și scrisori? Atașate la trenuri, aceste vagoane cutreieră țara, staționează în gări. Oamenii trec pe lîngă ele și nimeni nu bănuiește cîtă suferință este înăuntrul lor. Dar această manieră de a camufla totul, de a ascunde totul, de a aresta oamenii noaptea, de a-i transporta în vehicule ce par a fi camioane de mărfuri sau vagoane poștale nu reprezintă oare tot atîtea dovezi că autoritățile comuniste se tem ca nu cumva populația să afle cît de numeroase sînt arestările și să-și manifeste simpatia față de nefericiții deținuți?

Împingîndu-ne, ajutîndu-ne unii pe alții, ne cățărăm pe rambleu și ajungem la calea ferată. Ultima treaptă a scării vagonului este la nivelul capului meu. îmi arunc bocceaua în vagon și ridic mîinile ca să mă agăț de a doua treaptă. în acel moment doi soldați de Securitate, care se află sus, mă apucă de brațe și mă urcă în vagon. „Mergi în capătul culoarului", îmi spune unul din ei. Totul a decurs fără strigăte, fără amenințări, fără violență, chiar cu bunăvoință. Sînt foarte surprins și nu voi întîrzia să-mi exprim uimirea unuia mai vechi, care are experiența „vagoanelor dubă". îmi explică: aici nu sîntem la Jilava sau în altă închisoare ruptă de restul lumii. Vom fi o sută douăzeci pînă la o sută cincizeci de deținuți păziți doar de doi sau trei gradați de la Securitate și de șeful vagonului. „Duba" va staționa în gări

şi numai cîţiva metri ne vor despărţi de mulţime. Nu trebuie să ne enervăm, să ne exaltăm, căci pentru escorta noastră ar fi neplăcut dacă în vreo staţie vom începe să strigăm, să ne clamăm suferinţele. în toate gările, organele Securităţii locale simt avertizate de trecerea noastră, aşa că am fi imediat reduşi la tăcere, bătuţi, şi ni s-ar face nişte procese de toată frumuseţea pentru rebeliune, chiar dacă incidentul ar fi repede cunoscut în toată ţara şi gardienii aspru pedepsiţi pentru incapacitatea de a ne aduce la ordine. Deci, ei au tot interesul să fie îngăduitori cu noi, cu condiţia să nu le facem greutăţi.

Vagonul avea o mică platformă cu uşi pe ambele părţi. Apoi un fel de cameră de gardă cu masă, cuşete şi rastele pentru armele gardienilor. De aici pornea un culoar îngust, separat de camera de gardă printr-o uşă cu gratii groase ce ajungea pînă în tavan. Pe acest culoar, în dreapta şi în stînga erau cele şase uşi ale celulelor zise „individuale". Deşi ştiam ce însemna „sala comună", am fost fericit că nu am fost repartizat în una din aceste celule, căci, deşi prevăzute pentru o singură persoană, după cum arăta chiar denumirea, se întîmpla ca acolo să fie puşi şase-şapte deţinuţi, înghesuiţi ca sardelele, trebuind să călătorească în aceste condiţii două pînă la şase zile. Un infern.

Culoarul îngust era separat de „camera comună" prin- tr-o uşă blindată, foarte groasă.

Aveam şansa de a fi primii sosiţi dintre numeroşii deţinuţi ce urmau să vină din diverse închisori şi să fie îmbarcaţi în acest vagon. Ne-am aşezat deci pe locurile cele mai bune, cele din fund, unde nu riscam să fim prea mult deranjaţi de cei care veneau sau plecau şi de cei care mergeau la WC.

„Camera comună" era un compartiment care ocupa cam jumătate din vagon. Pe toată lungimea, de o parte şi de alta erau bănci de lemn. în mijlocul fiecăreia era o gaură: cele două WC-uri ale noastre. Pe mijlocul vagonului erau alte două bănci separate printr-un spătar înalt. Deci pe toată lungimea compartimentului, faţă în faţă, erau patru bănci cu spătar înalt, două de o parte a vagonului, două de cealaltă. Deasupra capetelor noastre era o plasă îngustă pentru bagaje. Pereţii vagonului aveau din loc în loc, la înălţimea capetelor noastre, nişte deschideri orizontale, invizibile din exterior, care serveau la

aerisire. Capacitatea compartimentului era de maximum 60 de persoane. Au înghesuit peste o sută treizeci.

Pe măsură ce „dubele" se descărcau, uşa ce dădea pe culoar se deschidea şi cei sosiţi erau împinşi înăuntru peste cei care, din lipsă de locuri, stăteau în picioare. De fiecare dată credeam că se terminase, că nu mai era loc nici măcar pentru un singur om, şi de fiecare dată cînd se deschidea uşa, soldaţii împingeau înăuntru alţii. Se producea agitaţie, fiecare încerca să-şi facă loc, îi călca pe cei din jur, îşi pierdea echilibrul. Toate acestea se petreceau într-un ritm lent, într-un fel de ralanti, dată fiind starea de slăbiciune extremă a acestor nefericiţi.

Călătoria urma să dureze mai multe zile, vagonul fă- cînd un lung periplu prin ţară. El debarca în fiecare oraş, în care era o închisoare importantă deţinuţii respectivi, îmbarca alţii, pentru diverse transferuri şi revenea, din închisoare în închisoare, la Bucureşti. Pentru circuitul complet „duba" avea nevoie de şapte pînă ia nouă zile. Ca atare, pentru unii dintre noi călătoria putea fi foarte lungă. Era deci imposibil să stai înghesuit, căci nu ora vorba de numai cîteva staţii de metrou. De aceea, încetul cu încetul, strîngîndu-ne unii în alţii, înghesuindu-ne, cu multă bunăvoinţă şi cu multă imaginaţie, am reuşit să ne liniştim. Cei care nu au avut ca noi, primii veniţi, norocul să găsească locuri pe bănci, s-au strecurat sub ele, alţii – mai zvelţi – s-au instalat în plasele de bagaje. Pentru mine rămîne un mister cum de reuşeau să stea acolo zile întregi (nu coborau decît cînd se duceau la WC), cum de nu ne cădeau în cap. în fine, alţii, dacă aveau doi-trei prieteni sau găseau oameni cumsecade care acceptau să-şi strîngă foarte mult genunchii şi să le facă loc pe podeaua vagonului, stăteau acolo într-o poziţie foarte incomodă.

Mi se spusese că o călătorie în „vagoane-dubă" era ceva dantesc, dar nu mi-aş fi imaginat nici pentru animale asemenea condiţii. Cum era posibil ca autorităţile să arate atîta dispreţ faţă de oameni, să-i supună la astfel de încercări, la astfel de torturi? Cum se putea concepe ca asemenea atrocităţi să se comită în chiar inima Europei, şi nimeni să nu ridice glasul, nici una din numeroasele asociaţii pentru protecţia drepturilor omului să nu protesteze, să nu se organizeze controale internaţionale?

O călătorie într-un „vagon-dubă" era întotdeauna penibilă. Totuşi, iarna era mai suportabil decît vara, cînd

acoperişul vagonului (care staţiona zile întregi pe linii de garare) devenea incandescent. în interior era un adevărat cuptor, în care nu pătrundea nici un pic de aer iar la această căldură se adăuga cea a atîtor corpuri înghesuite unele în altele.

Curînd toţi ne-am dezbrăcat şi am rămas numai în indispensabili. Dar unde să pui hainele? Din lipsă de loc, le-am împăturit şi le-am pus sub noi, ceea ce adăuga la toate celelalte mizerii încă una, căci stăteam foarte incomod şi, în plus, ţineau, cald.

Cel mai neplăcut era să mergi la WC. Pentru a ajunge, trebuia literalmente să treci peste .cei care stăteau pe podea, să te tîrăşti, să te strecori pînă la locul respectiv din centrul vagonului,, lîngă perete, în mijlocul unei bănci. Acolo trebuia să-l scoli pe cel care, din lipsă de altceva, se aşezase acolo şi care, în timp ce tu stăteai pe acel loc el stătea pe genunchii vecinilor sau chiar pe ai tăi. Respectivul şi cei de lîngă el erau într-adevăr de compătimit, căci, noi fiind mulţi şi în plus majoritatea suferind de distrofie, erau permanent deranjaţi. Şi cît era de penibil să stai acolo înconjurat de atîţia necunoscuţi, în faţa lor, chiar dacă ei se făceau că nu văd.

Dar nimeni nu se plîngea şi atmosfera era mai curînd optimistă. Veneam toţi din infern şi fiecare spera că după această încercare va urma ceva mai bun.

După re ne-am instalat, mulţi dintre noi n-au rezistat tentaţiei de a deschide pungile primite la plecarea de la Jilava. Hrană pentru două zile: pîine, slănină, brînză şi marmeladă. Nu era mult, dar cu economie, trebuia să ajungă, şi după atîtea luni de monotonie şi de foame, această varietate ni se părea o minune. Din păcate, fiind înfometaţi, mulţi dintre noi n-au avut puterea să se abţină şi tot gustînd din toate aceste minuni, într-o jumătate de oră le-au dat gata. Asta le-a agravat deranjamentele stomacale şi, în plus, două zile (sau mai mult, în cazul celor care mergeau mai departe) n-au mai avut ce să pună în gură.

Era îngrozitor de cald, sudoarea curgea pe noi de la ceafă pînă la călcîie, ne lipeam unii de alţii, ne sufocam. „Apă, apă, apă" a început să se strige din toate colţurile. Vizeta s-a deschis şi a apărut şeful vagonului. „Ce e scandalul ăsta?" a întrebat el pe un ton destul de amabil. „Ne e sete, vrem apă", s-a auzit din toate părţile. „Foarte bine", a spus, „veţi avea apă, cu condiţia

să nu faceţi gălăgie şi să vorbiţi încet. îndată vagonul va fi ataşat la un tren în Gara de Nord. Cît o să stăm în gară şi în toate gările în oare o să ne oprim nimeni n-are voie să vorbească. Aşa o să aveţi cîtă apă vreţi. Dacă nu, nici un strop. înţeles?" Toată lumea a înţeles foarte bine, s-au respectat ordinele date şi n-am dus lipsă de apă.

O, regim comunist, cine sînt acei mari cunoscători ai sufletului, ai naturii umane şi ai slăbiciunilor acestora care au ştiut la perfecţie să se servească de rău pentru a te face să triumfi!

Minciuna, invidia, ura, şantajul, suferinţa, frica, foamea, iată cu ce a fost înfrîntă rezistenţa unor popoare întregi obligate să se supună celei mai crunte tiranii.

Curînd în compartimentul nostru s-a zvonit că în convoi sînt şi femei. Este extraordinar cum în închisoare se află totul, chiar şi într^un tranzit scurt cum este o călătorie. Urechea exersată recunoaşte paşii sau vocile feminine, ochiul găseşte o crăpătură în uşă prin care poate să numere fustele care au trecut, alfabetul Morse duce veştile din perete în perete, din celulă în celulă.

Se părea că erau şase într-o celulă individuală toate politice, ca şi noi. La vestea că aici, alături de noi, se aflau femei, în acest infern unde noi credeam că numai bărbaţii erau forţaţi să trăiască – poate pînă la moarte –, la gîndul că şi femeile îndurau aceleaşi suferinţe, toate feţele s-au întristat, vocile au coborît şi ne-a cuprins o mare mîhnire amestecată cu revoltă.

O mică zguduire – era locomotiva oare ne ataşa. Ea ne-a dus pînă la trenul care urma să ne poarte către destinele noastre. Vagonul nostru era la începutul garniturii, chiar la capătul peronului şi auzeam oamenii strigîndu-se, rîzînd, luîndu-şi rămas bun. Respectând consemnul, tăceam sau vorbeam foarte încet.

Trenul se pune în mişcare, ia viteza de croazieră a personalului, uşa se deschide: şeful vagonului ne aduce două căldări mari de apă, care au fost repede golite şi pe care, la cererea noastră, le va umple din nou.

Călătoria a decurs fără incidente, cu lungi opriri pentru „vagonul-dubă" în gările oraşelor cu mari închisori: Piteşti, Craiova, Caransebeş, Lugoj. În aceste staţii, vagonul nostru era detaşat de garnitură şi trecut pe o linie do garare, departe; era un chin, căci soarele încingea

teribil pereţii de tablă. După cîtva timp se venea după oei care ajunseseră la destinaţie. în uşă apărea un ofiţer de Securitate şi striga pe rînd pe cei care trebuiau să coboare. După „secretul" care precedase îmbarcarea noastră, acum devenea interesant. Toţi încercam şă memorăm cît mai multe nume. în felul acesta, cînd vom ajunge în beciurile Securităţii sau ale unei închisori, vom putea -transmite camarazilor de celulă, sau prin „Morse", de la o celulă la alta: cutare şi cutare au fost transferaţi la Piteşti, cutare la Caransebeş. Şi din nou, în pofida acelui „strict secret" în ,care erau ţinuţi, prizonierii politici vor fi la curent, în chip uimitor, cu faptele şi mişcările camarazilor lor în diversele închisori din România.

Uneori pe lîngă vagonul nostru treceau şi feroviari. Ei ştiau ce este în vagon şi, făcîndu-se că vorbesc între ei, ne dădeau ultimele ştiri politice. La fel făceau şi cei care veneau ,să controleze roţile sau frânele. Era la începutul războiului din Coreea şi ei sperau, ca şi noi, că asta va determina plecarea ruşilor din România şi a comuniştilor de la putere.

După patruzeci şi opt de ore am ajuns la Timişoara, în această zonă fusesem arestat şi deci urma să fiu judecat de Tribunalul Militar din acest oraş. Dar pînă atunci, deşi fusesem anchetat la Ministerul de Interne, la Bucureşti, pentru crima de a fi încercat să fug în Occident, voi fi anchetat şi de Securitatea din acest oraş. Drept care, acolo am fost dus împreună cu alţi cîţiva deţinuţi.

Capitolul V

Reîntoarcerea şi Securitatea din Timişoara

Birourile Securităţii din Timişoara se aflau într-o frumoasă casă particulară ce fusese confiscată de la proprietarul ei, un mare industriaş. Subsolurile şi pivniţele fuseseră transformate în celule. Casele învecinate au fost şi ele confiscate pentru nevoile aceleiaşi instituţii, şi cum zidurile despărţitoare dintre proprietăţi au fost demolate, acum ele formau o mică fortăreaţă în mijlocul căreia, unde cîndva fuseseră grădini, se construia o oribilă clădire rectangulară, probabil viitoare birouri de anchetă şi noi celule, al căror număr nu era niciodată suficient faţă de arestările în continuă creştere.

Aveam tristul privilegiu de a fi cunoscut Securitatea din acest oraş cu cîteva luni în urmă, în împrejurări destul de dramatice. Dar pentru a vorbi despre ele trebuie să mă întorc la luna noiembrie a anului precedent (1948) cînd, în faţa arestărilor tot mai numeroase la care se deda guvernul comunist, dîndu-mi seama că nimeni nu va scăpa, am decis, ca atîţia alţi compatrioţi, să părăsesc ţara. Ca ei toţi şi eu eram convins că va fi numai pentru cîteva luni, în cel mai rău caz cîţiva ani, căci nimeni nu-şi închipuia că marile puteri occidentale nu vor interveni pentru ca toate ţările Europei de Est să fie eliberate de sub ocupaţia sovietică şi autorizate să se pronunţe liber asupra regimului politic pe care îl doreau. La acea dată se ieşea foarte greu din România, căci, din cauza exodului masiv care începuse încă din 1947, frontiera cu Ungaria era atît de împănată de miradoare, posturi de observaţie camuflate, reţele de sîrmă ghimpată, gropi invizibile, sonerii electrice, mine, dini lupi şi trupe de grăniceri speciale, încît devenise, ca să spun aşa, impermeabilă. Măsuri la fel de draconice fuseseră luate şi de-a lungul litoralului Mării Negre. Aceste două fron

tiere erau singurele locuri prin care, înfruntând mii de pericole, un mare număr de români reuşiseră să ajungă în lumea liberă. în plus, acum, pentru a-i descuraja total pe cei care voiau să părăsească ţara, delictul de trecere clandestină a frontierei a fost declarat (în fond pe drept) delict politic pedepsit cu 3 pînă la 10 ani de închisoare.

în 1948, cînd Tito a ieşit din Cominform şi a rupt relaţiile cu Uniunea Sovietică şi aliaţii ei, timp de cîteva luni (pînă cînd a fost şi ea întărită şi făcută impenetrabilă) frontiera iugoslavă putea fi trecută, cu riscuri mai mari sau mai mici, cu condiţia să ai călăuze din regiune. Deci un nou val de români au încercat să ajungă în Occident, traversînd această ţară.

Cum de multe luni căutam o posibilitate de a fugi, m-am gîndit imediat să profit de această ultimă ocazie oferită de cearta lui Tito cu restul lumii comuniste, pentru a ajunge în Italia traversînd clandestin Iugoslavia. Aveam totuşi unele reticenţe, căci, în timp ce de la cunoştinţele mele care fugiseră prin Ungaria sau pe mare parvenea, după cîteva săptămîni, de la Viena (primii) sau de la Istanbul (ceilalţi), semnul convenit pentru a anunţa că au ajuns în partea cealaltă – nici un semn de viaţă nu dădeau cei care, trecînd în Iugoslavia, ar fi trebuit să ajungă în Italia sau în Austria. Dar curînd temerile .mele au fost risipite de radio Belgrad, pe care îl ascultam cu regularitate, încercînd să aflu adevărul, în cadrul atacurilor la care se deda acest post de radio la adresa vecinilor staliniști, el lansa apeluri către populaţia statelor vecine, spunînd că cei care vor să fugă de regimurile comuniste din Albania, Bulgaria, Ungaria şi România vor găsi azil în Iugoslavia, unde vor fi primiţi ca refugiaţi politici.

Din acel moment m-am decis să trec clandestin frontiera iugoslavă şi întâmplarea, care face bine (sau rău) lucrurile, m-a ajutat să găsesc tocmai atunci o filieră care m-a dus la o călăuză serioasă şi sigură.

Acest om, un ţăran voinic şi inteligent, a venit să mă caute la Bucureşti şi apoi a-m călătorit noaptea pînă la Timişoara, deci aproape de frontieră. Acolo, pe drumuri întortocheate, m-a dus într-o casă de la periferie. Casa era tipică regiunii, cu spatele la stradă şi cu ziduri înalte ce ascundeau privirilor curtea şi grădina interioară. Mi s-a pus la dispoziţie o cameră mare şi frumoasă. îngrijit, hrănit admirabil, răsfăţat de gazde, care erau tot ţărani,

am petrecut ziua odihnindu-mă, căci ştiam că noaptea va fi obositoare. într-o cameră vecină cu a mea stătea un preot cu o faţă ascetică de Christ, pe care gazdele îl ascundeau de Dumnezeu ştie ce urmăriri.

Spre seară călăuza a venit să mă caute. Pe cînd mă aflam pe culoar gata să ies, o umbră mi-a tăiat drumul în semiobscuritate. Era preotul care, fără ca noi să fi schimbat vreo vorbă, fără să ştie cine eram şi unde mergeam, m-a binecuvîntat.

Pe stradă, conform instrucţiunilor ce mi le dăduse, mergeam în urma călăuzei, la vreo douăzeci de metri, şi mă întrebam care vor fi tovarăşii mei de drum. Căci îmi spusese că în acelaşi timp cu mine vor mai trece frontiera trei femei şi doi bărbaţi.

La gară nu mi-a fost greu să-i reperez pe tovarăşii mei de aventură după aerul lor degajat. Mai tîrziu mi-au spus că şi ei mă identificaseră imediat... Cei doi bărbaţi şi două dintre femei erau înalţi şi păreau de vreo treizeci de ani. Erau două cupluri. A treia femeie era mult mai scundă, brunetă şi părea mai tînără. Ne-am urcat în vagoane diferite.

Trenul era format din vagoane vechi dinainte de primul război mondial şi se tîra cu greu, făcînd legătura între Timişoara şi salba de comune de pe frontieră.

Date fiind tensiunea ce domnea atunci între cele două regimuri comuniste, român şi iugoslav, şi incidentele grave ce aveau loc permanent la frontiera celor două ţări, trenul era aproape gol, fiind rezervat aproape numai locuitorilor din satele din vecinătatea gărilor în care oprea. Mergea cu toate luminile stinse, iar eu ghemuit în fundul compartimentului, singur în tot vagonul, auzeam din cînd în cînd paşi şi vedeam cîte o umbră misterioasă strecurîndu-se pe culoar. Ştiind că trenul era supravegheat de agenţi ai Securităţii îmbrăcaţi civil, mă temeam în orice moment să nu fiu descoperit şi întrebat ce caut în zona interzisă. Pentru asta îmi pregătisem o întreagă poveste cum că voiam să cumpăr porc pentru Crăciun, acest animal fiind crescut în număr mare şi vîndut la preţuri mici în regiune. Dar erau puţine şanse de a fi crezut...

Din fericire nu s-a întîmplat nimic şi am ajuns cu bine în satul de frontieră. Noaptea era foarte întunecată şi gaia în care nu ardea decît un bec chior era cufundată în obscuritate. Dar peronul mişuna de lume, sosirea

trenului fiind în fiecare seară marea şi unica distracţie în această comună. Ţăranii vorbeau, rîdeau, îşi interpelau cei câţiva prieteni care coborau din tren; ai fi zis că eşti la bîlci. Nu departe de vagonul din care am coborît am văzut trei soldaţi cu arma pe umăr, foarte aproape de călăuză, care glumea cu prietenii bătîndu-i pe spate. Toţi aceşti oameni se cunoşteau, iar eu, îmbrăcat cum eram într-un costum sport, pe care mă străduisem să-l fac cît mai practic pentru expediţia în oare porneam, nu eram deloc în ton şi riscam să atrag atenţia. M-am ascuns după un pom şi am început să mă uit după viitorii mei tovarăşi de drum, dar şi ei se făcuseră nevăzuţi.

În fine, călăuza s-a despărţit de grup, a ieşit din gară şi a pornit cu paşi mari pe uliţa satului. Era un drum larg, bine bătătorit, fără trotuare, neluminat, mărginit de case cu obloanele închise. După mulţimea, zgomotul şi lumina slabă din gară, acum nu era decît liniştea, în întunericul adînc din jur încercam să nu pierd din vedere umbra care, la douăzeci de paşi înaintea mea, mergea din ce în ce mai repede. După vreo zece minute s-a oprit în faţa unui pridvor mare, a cărui uşă de lemn masiv interzicea intrarea în curte. Cîteva bătăi discrete şi o femeie a venit să ne deschidă. Imediat după noi au sosit şi ceilalţi. Abia aici am făcut cunoştinţă.

Erau într-adevăr două cupluri şi o tînără femeie al cărei soţ, un francez, fusese obligat, ca aproape toţi compatrioţii lui, să plece din România. Ea, fiind de origine română, nu a primit permisiunea de a pleca. Despărţită de soţ, poate pentru totdeauna, ea a decis să adopte această cale plină de riscuri pentru a ajunge la el.

Cei cinci tovarăşi de aventură erau foarte simpatici şi ne-am împrietenit repede.

Călăuza ne-a introdus într-o cameră mare, în mijlocul căreia trona o masă lungă avînd în jur bănci, pe care ne-am aşezat pentru a onora cina ce ni s-a oferit, în afară de noi, cei şase fugari, mai erau călăuza noastră, soţia şi cumnata sa şi doi bărbaţi care urmau să ne fie şi ei călăuze. De altfel, unul dintre ei va lua comanda expediţiei. S-a mîncat şi mai ales s-a băut mult: un vin prost şi drojdie de 60°. Eu unul am băut foarte puţin, doar atît cît să închin cu gazdele. Asta pentru că în general beau puţin, dar şi pentru că voiam să-mi păstrez luciditatea şi să am capul limpede.

I ia miezul nopţii am plecat în trei grupuri a cîte 1.M"i persoane. Primul grup era format din călăuza noas- lră, franţuzoaica (aşa îi voi spune de acum înainte, căci uşa i au spus mai tîrziu toţi cei care au trăit alături de mine această scurtă aventură) şi eu. Călăuza în mijloc, franţuzoaica în dreapta, eu în stînga, braţ la braţ, ca să nu ne pierdem în întuneric sau să cădem în gropi. La circa treizeci de metri în urma noastră venea al doilea grup, exact în aceeaşi formaţie şi apoi al treilea.

înaintam foarte încet, căci noaptea era foarte întunecată. Era frig în acea jumătate de noiembrie, plouase şi nori grei mai goneau pe cer, ceea ce ne convenea, dar ne îngreuna mersul prin noroiul de pe drum.

Am trecut pe lîngă casele din sat în linişte, blestemînd cîinii care lătrau la trecerea noastră.

în fine, am părăsit drumul, casele au rămas în urmă şi noi am pornit pe cîmp. Era o regiune uşor colinară, acoperită de vii şi de livezi. Curînd călăuza noastră s-a oprit, ne-a făcut semn să ne culcăm la pămînt şi ne-a spus că ne aflam într-o zonă extrem de periculoasă, că nu trebuie să vorbim deloc, nici măcar în şoaptă şi că trebuie să facem întocmai ce face el.

Norii se mai împrăştiaseră şi se vedea ceva mai bine. Călăuza numărul unu a luat conducerea; la circa zece metri mergea călăuza mea, apoi eu, şi în urma mea ceilalţi, în şir indian. Sistemul de a ne apropia de frontieră era următorul. Noi stăteam grupaţi, culcaţi la pămînt, fără să scoatem o vorbă, iar şeful călăuzelor dispărea în noapte. După cîteva minute de aşteptare vedeam o umbră. Era omul care se întorcea. Călăuza mea se ridica, se apropia de el şi schimbau cîteva cuvinte în şoaptă, l-a un semn al lor, la cîţiva metri distanţă unul de altul, porneam în şir indian cu paşi grăbiţi. După cîteva sute «le paşi, cei doi oameni se culcau la pămînt iar noi făceam la fel cînd ajungeam lîngă ei. Nimeni nu vorbea iar ei scrutau întunericul şi ascultau cu toată atenţia liniştea cîmpiei adormite. Apoi operaţiunea reîncepea.

Eram foarte calm, ochii mei se obişnuiseră cu întunericul şi constatam cu uimire că noaptea vizibilitatea diferă dacă stai culcat sau în picioare. în picioare eşti foarte* vulnerabil, căci nu vezi aproape nimic din ce este jos. Dacă stai întins pe pămînt, arborii, tufişurile, umbrele se proiectează pe cer şi poţi să distingi ¡Foarte bine, pe o anumită distanţă, orice mişcare. Acesta era

unul dintre cele mai mari pericole, căci ştiam că la t!iu tanţe egale, ascunşi în gropi special amenajate, cu arma în mină, soldaţii stăteau la pîndă.

Sistemul de supraveghere a frontierei româno-iugo- slave era următorul: din loc în loc (la distanţă de circa trei kilometri unul de altul) erau posturile de grăniceri. Fiecare post avea un mic post de gardă, telefon, cîinl lupi dresaţi să urmărească omul şi un mirador din car» observau orice mişcare. în general, postul de grăniceri român avea în faţa sa, la cîteva sute de metri, pandantul său iugoslav. Fiecare post de frontieră era legat de posturile vecine prin trei drumuri de patrulare paralele şi la distanţă de cîteva sute de metri unul de altul, drumuri ce mergeau de-a lungul frontierei şi care erau străbătute zi şi noapte de patrule însoţite de cîini. Între aceste drumuri, camuflate la nivelul solului, erau posturi fixe de observaţie. Sonerii electrice de alarmă legau aceste gropi de postul de care depindeau.

La acea dată, întrucît Iugoslavia era în relaţii foarte proaste cu România, se lucra la întărirea sistemului:

— gropi de circa trei metri adîncime, bine camuflate, în care puteau să cadă cei care se hazardau pe acolo şi, în cădere, declanşau sistemul de alarmă;

— cîmpuri de mine;

•— un cvadruplu rînd de sîrmă ghimpată înalt de 2,50 metri.

Dar, pentru moment, acolo unde încercam noi să trecem frontiera nu era sîrmă ghimpată, şi pericolul venea din partea paznicilor camuflaţi, a patrulelor cu cîini şi a soldaţilor din miradoare, care scrutau cîmpia cu binoclurile lor puternice.

Am mers deci destul de mult prin întuneric şi de trei ori chiar am alergat, ca să trecem drumurile de patrulare, şi apoi ne-am trîntit la pămînt. în fine, am ajuns pe un teren lat de vreo patruzeci de metri, gol, fără nici un fel de vegetaţie şi nivelat cu grijă. Această zonă se întinde de-a lungul întregii frontiere române şi este controlai â atent de patrulele care verifică dacă urme de paşi indică trecerea cuiva de cealaltă parte. Asta nu părea să îngrijoreze călăuzele noastre, căci am traversat în linişti' zona şi am ajuns în *no man's land* care desparte cele două ţări. Culcaţi pe burtă, am avut un ultim şi rapid conciliabul. Şeful călăuzelor mi s-a adresat spunîndu-mi: v-am observat în timpul serii şi am văzut că nu aţi

băut. 1X> acum dumneavoastră luaţi comanda grupului. Şi mi-a dat toate indicaţiile în privinţa felului în care trebuia să mergem pentru a străbate cei 7-8 kilometri de dealuri, păduri şi cîmpii pînă la satul iugoslav în care trebuia să ajungem. M-a îmbrăţişat urîndu-mi noroc şi ne-a spus: mergeţi şi spuneţi acolo ce se întîmplă la noi şi să vină să ne scape de comunişti. Apoi cei trei bărbaţi s-au ridicat şi s-au îndreptat spre frontiera română, pierzîndu-se în noapte.

în ce ne priveşte, am pornit în direcţia opusă şi am intrat în Iugoslavia. Eram în fruntea coloanei şi înaintam încet, căci trebuia să mă orientez după indicaţiile date de călăuză. în plus, terenul era dificil, deoarece pe arătură alunecam iar prin pădure şi prin hăţişuri trebuia să ne croim drum.

După cîteva minute am renunţat la orice precauţii. Eram destul de departe de frontieră şi nu mai exista riscul ca grănicerii români să ne urmărească spre a ne recupera iar de cei iugoslavi nu ne temeam, din moment ce veneam să le cerem azil politic. Curînd am observat că mica franţuzoaică dă semne de oboseală. Ca să nu rămînă în urmă, trebuia să mergem încet şi o dată sau de două ori chiar ne-a rugat să ne oprim. Noi, bărbaţii, aveam fiecare cîte o raniţă, femeile – cîte o sacoşă. Am luat într-o mînă sacoşa franţuzoaicei iar cu cealaltă am luat-o de braţ, ca s-o ajut şi astfel am mers mai repede.

Spre răsărit se ivise lumina palidă a zorilor. Ne-am oprit să ne odihnim. În cele şase ore de peripeţii ne legasem într-atît, încît aveam impresia că sîntem vechi prieteni. Şi atunci, cînd stăteam pe pămînt, unii furnind, alţii ronţăind o tabletă de ciocolată, tînăra femeie ne-a spus că la Bucureşti cunoscuse pe ataşatul militar al unei mari puteri occidentale (pe care nu îl voi numi), căruia îi furnizase în mai multe rînduri date pentru serviciile secrete în slujba cărora era el. într-o bună zi, acest ataşat militar îi spusese că devenise suspectă autorităţilor române şi că, întrucît eventuala ei arestare ar putea atrage şi arestarea lui şi a altor persoane, el îi va organiza fuga din România şi, cu ajutorul colegului său de la Belgrad, trecerea prin Iugoslavia, precum şi trecerea frontierei italiene. Asta convenea tinerei femei, care nu avea decît o singură dorinţă, aceea de a fi alături de soţul ei în Franţa. Ca atare, ne-a spus ea, în zorii

zilei o mașină o va aștepta la intrarea în satul spre care ne îndreptam și o va duce la Belgrad. Am decis deci ca următoarea oprire să fie la intrarea în sat, unde vom aștepta mașina. Se făcuse ziuă și am început să întîlnim țărani care mergeau la cîmp și care ne interpelau: români, români? Da, da, răspundeam noi, fericiți că acum eram în afară de pericol. Dădeau din cap și își continuau drumul. La un moment dat am întîlnit o căruță în care era un țăran voinic însoțit de cei doi fii ai săi. Ne-a întrebat și el: români? Iar cînd am răspuns afirmativ, el ne-a spus pe limba noastră (sînt mulți români în Banatul iugoslav): „ați fugit de dracul și ați dat de fiul lui".

Aceste cuvinte ne-au indispus și ne-am sfătuit ce să facem: să ne predăm autorităților iugoslave sau să luăm trenul de la proxima gară (toți aveam dinari) și să încercăm să ajungem la frontiera italiană, pe care s-o trecem clandestin. Această din urmă formulă ni se părea foarte aleatorie, știind că drumurile și gările de la frontieră mișunau de agenți ai UTBA (Securitatea iugoslavă) care, pentru a împiedica infiltrarea spionilor, încercau să-i intercepteze pe fugarii români, și că un grup destul de mare și de eteroclit ca al nostru nu putea trece neobservat. în plus, nimeni dintre noi nu știa boabă sîrbește și am fi fost imediat semnalați de funcționarul de la gară cînd am fi cerut bilete pentru Belgrad. De altfel, nu era exclus ca țăranii cu care ne-am întîlnit să fi semnalat grănicerilor iugoslavi prezența noastră. în fine, cele trei femei erau foarte obosite și nu ar fi rezistat la eforturile, cu siguranță mari, cerute de traversarea țării. în consecință, amintindu-ne și de apelurile lansate de Radio Belgrad către cei care voiau să se refugieze în Iugoslavia, am căzut de acord să jucăm cinstit și, după ce o încredințam pe franțuzoaică automobiliștilor care vor veni s-o caute, să ne prezentăm la autoritățile iugoslave pentru a cere azil politic.

Indicațiile date de călăuză erau foarte bune și cînd am ajuns la șosea eram la două-trei sute de metri de sat. Era o șosea dreaptă pe care se putea vedea tot pe distanță de peste un kilometru. Nici urmă de mașină. Se luminase de-a binelea, ne-am așezat pe marginea șoselei să așteptăm. Din cînd în cînd treceau țărani care nu ne adresau nici un cuvînt și ne examinau curioși.

Către orele 10 franțuzoaica ne-a spus că este evident că nu va veni nimeni, că de altfel bănuise ea că respec

tivul atașat militar voise să scape de ea și să fie el în siguranță, și că nu se va mai interesa de ea după ce va l'i ajuns în Iugoslavia. Prin urmare, nu-i rămînea decît să jnoargă cu noi și să se prezinte la autoritățile iugoslave ca refugiată pe motive politice. Ne-am îndreptat deci toți șase spre sat și acolo ne-am prezentat jandarmilor, cărora, grație unui interpret, le-am explicat situația. Am fost închiși într-o cameră. Ne era foame. După multă așteptare au acceptat, în silă, să ne dea niște lapte și pîine, pentru care am plătit de zece ori prețul. Apoi ne-au urcat într-o căruță (și ea ne-a costat revoltător de mult) și însoțiți de doi soldați, ne-au dus la UTBA din orașul Virșeț. Aici am fost lăsați să așteptăm mult în curte, pînă cînd am fost chemați, unul cîte unul, în biroul șefului Securității locale.

Cînd am intrat m-a frapat faptul de a găsi același decor ca în instituțiile comuniste din România – portretele lui Marx, Engels și Lenin. Singura deosebire era că lipsea Stalin. Și cred că, în fond, aceasta și era singura deosebire dintre cele două regimuri.

Am explicat, deci, șefului Securității locale motivele plecării din România, faptul că, în virtutea regulilor Dreptului Internațional, adresam autorităților iugoslave cererea de azil politic și că doream să fiu predat autorităților italiene pentru a mă alătura părinților mei aflați în Franța.

La început dialogul a fost foarte greu de purtat, căci anchetatorul susținea că nu știe decît sîrbește și cîteva cuvinte în germană. Dar pe măsură ce stăteam de vorbă, cunoștințele lui de limbă română se îmbogățeau vertiginos...

Mi-a spus că împreună cu prietenii mei voi fi cazat într-un local special amenajat pentru primirea refugiaților, al căror număr era în continuă creștere, că vom aven locuință bună, mîncare bună și apoi vom fi trimiși într-un lagăr de triere a celor care vor să rămînă în Iugoslavia și a celor care vor să ajungă în Occident.

I 'i'iiti u primii se va găsi de lucru pe loc, ceilalți vor fi predați autorităților italiene.

Se înnoptase cînd, după terminarea anchetei, am fost ilir.i sub escortă la faimosul „local pentru refugiați". Fia pur și simplu închisoarea din Virșeț. Ne-au despăr- |il de femei – ele au fost duse într-o încăpere în care **(iau și alte** refugiate române, precum și una sau două

deținute de drept comun, de fapt delatoare. Noi am nimerit într-o încăpere mare cu .gratii la ferestre, unde vreo treizeci de bărbați ne-au întîmpinat cu aplauze, urale și tot felul de dovezi de mare simpatie. în afară de doi sau trei sîrbi, toți erau refugiați români care trecuseră prin aceleași întîmplări neplăcute.

în cameră nu era decît o tinetă și trebuia să dormim pe jos, învelinau-ne cu paltoanele și avînd drept pernă ranițele.

Erau acolo tot felul de oameni: țărani, imuncitori, soldați, intelectuali... Dintre soldați îmi amintesc de doi care, la anchetă, declaraseră că au părăsit România pentru că se săturaseră de comunism. După ce văzusem portretele etalate la UTBA nu le prevesteam nimic bun. îmi amintesc și de un avocat francmason din Cluj și de nepotul său, care voiau să ajungă în America, și de un funcționar român la Legația Marii Britanii, a cărui soție era în camera alăturată.

Cei trei iugoslavi vorbeau toți românește și de aceea ne păreau suspecți. De fapt doi, căci al treilea era un partizan al lui Mihailovici. Am intrat în vorbă cu el, i-am cîștigat încrederea și am aflat de la el că generalul Mihailovici și partizanii lui continuau rezistența în munți. Li se spunea „popii", din cauză că purtau bărbi lungi, pe care juraseră să nu le tundă decît după ce îi vor fi alungat pe comuniști din țară. Acești oameni puseseră mina pe arme în 1941 pentru a lupta împotriva germanilor. în timp ce Anglia rămăsese singură în fața formidabilei mașini de război naziste, în timp ce toată Europa gemea sub cizma Wehrmacht-ului, după ce armata lor a fost învinsă, acești oameni au pus din nou mina pe arme și au luptat eroic împotriva opresorului. O, da, pe vremea aceea Radio Londra nu găsea destule adjective și superlative pentru a elogia curajul și extraordinarele fapte de arme ale partizanilor generalului Mihailovici. Iugoslavia regelui Petru rămăsese singurul aliat fidel al Marii Britanii, un aliat de mare curaj, care ducea cu o voință fermă o bătălie cumplită și necruțătoare. Era citată, dată ca exemplu tuturor țărilor din Europa, erau elogiate loialitatea și curajul generalului Mihailovici, se promitea poporului iugoslav libertatea după victorie.

A urmat invadarea Rusiei de către armatele germane și, concomitent, decizia sovieticilor de a organiza ar

mato de partizani în spatele frontului german. Dar nu numai în Uniunea Sovietică, ci ,şi în Iugoslavia, unde terenul şi combativitatea populaţiei se pretau la acest fel de acţiune. Dar guvernul de la Kremlin era interesat în primul rînd de importanţa excepţională pe care o va avea această acţiune, pe plan politic şi militar, în caz de reuşită.

Într-adevăr, prezenţa ruşilor în Iugoslavia semnifica pentru ei dominaţie în toată Peninsula Balcanică, în cea mai mare parte a Europei Centrale, posesiune de baze navale la Adriatica, o mare ameninţare pentru zona Dardanelelor. Moscova a trimis, deci, un „general rus", pe Iosip Broz Tito, să organizeze mişcarea insurecţională comunistă împotriva forţelor de ocupaţie germane. Tito avea şi misiunea de a lichida gherila generalului Mihailovici, care, evident, era anticomunistă.

Interlocutorul meu mi-a spus că la început nimeni nu bănuia că Tito era croat. Exista convingerea că el era un general rus şi speranţa pe care poporul iugoslav şi-o pusese în înfrîngerea germanilor de către sovietici oferea un mare prestigiu reprezentantului lor. El a adăugat că dacă sîrbii ar fi ştiut adevărul – comunişti sau nu – ei nu s-ar fi alăturat unei mişcări conduse de un croat.

Pe scurt, la începutul ocupaţiei germane Tito era absolut necunoscut şi lumea întreagă nu vorbea decît de Mihailovici. Acesta avea importante rezerve de arme şi muniţii pe care le ascunsese în munţi încă înainte de război, tocmai în vederea unei vaste acţiuni de partizani. Mai era şi armamentul pe care zeci de mii de combatanţi nu-l predaseră în momentul înfrîngerii. Dar după luni de zile de lupte, alimentele, medicamentele, echipamentul, muniţiile începeau să lipsească şi Mihailovici şi oamenii lui continuau lupta numai graţie paraşutărilor efectuate de avioanele britanice.

Atunci a trecut la acţiune diplomaţia sovietică. Exploatând la maximum faptul că la acea dată Rusia ducea o bătălie gigantică împotriva Reich-ului şi că prin sacrificiile pe care le făcea ferea Anglia de o invazie şi, totodată, îi dădea posibilitatea să-şi constituie o armată pentru debarcare şi să susţină campania din Africa de Nord, Moscova a cerut Marii Britanii să suspende ajutorul dat lui Mihailovici şi să-l ajute pe Tito. Restul este cunoscut: Randolph Churchill a fost paraşutat la Tito, la

care a stat mai multe săptămîni. După ce acesta s-a întors în Anglia, ajutoarele au fost retrase lui Mihailovici şi acordate lui Tito.

Fără arme, fără muniţii, fără echipament, fără nimic, hărţuit de bandele lui Tito, Mihailovici a continuat totuşi lupta. Dar acum, trădat, abandonat de toţi, el se lupta cu doi duşmani. Şi a continuat să se bată, în condiţii atroce, până la sfârşitul războiului. între timp, frontul rusesc fiind aproape, la paraşutările britanice s-au adăugat masivele ajutoare materiale sovietice şi chiar ofiţeri şi tehnicieni sovietici. în fiecare noapte avioane sovietice survolau teritoriul român şi îşi lansau conţinutul în zonele ocupate de aliatul lor. Acesta era acum o forţă militară importantă care era preocupată (spunea interlocutorul meu) într-o măsură mai mare decît germanii de distrugerea ultimelor rămăşiţe ale armatei regale şi uneori chiar acţionau în înţelegere cu ei pentru a o combate. De Mihailovici, de oamenii lui, de „războiul lor" nu mai vorbea nimeni, nu mai vorbeau nici posturile de radio, nici ziarele. De parcă n-ar mai fi existat!

După război, toate forţele militare de care dispunea Tito (şi graţie ajutorului sovietic ele erau importante) au fost folosite pentru anihilarea armatei lui Mihailovici. Lupta, pe viaţă şi pe moarte, a durat mai mulţi ani şi puţini adepţi ai lui Mihailovici au scăpat. Interlocutorul meu era unul dintre puţinii supravieţuitori şi el aştepta să fie judecat. în prezent, guvernul comunist de la Belgrad îi considera rebeli, partizani, duşmani ai poporului şi cei care erau capturaţi sfîrşeau în faţa plutonului de execuţie. Aşa s-a întâmplat cu generalul Mihailovici care, făcut prizonier, a fost executat după o parodie de proces. Şi toate acestea se petreceau în văzul lumii, al prietenilor de ieri, al tuturor ţărilor aşa-zise campioane ale libertăţii care, în ceasurile de restriste, îşi clamaseră admiraţia şi recunoştinţa faţă de aceşti fideli şi eroici aliaţi. Dar acum, cînd nu mai erau la ananghie, prietenii de ieri nu au schiţat un gest pentru a-i apăra pe aceşti oameni, pentru a cere ca generalul Mihailovici să fie cruţat! Cum să găseşti cuvintele care să stigmatizeze o asemenea atitudine? Ce ruşine pentru marile democraţii occidentale, ce pată pe blazonul Marii Britanii!

Dar ei, veteranii armatei lui Mihailovici, partizanii, popii, proscrişii continuau în munţi singuri, abandonaţi

de toţi, în noiembrie 1948, lupta pentru libertate începută < u peste şapte ani în urmă.

Printre cei cîţiva oameni pe care i-am întîlnit la închisoarea din Vîrşeţ îl voi evoca şi pe cel care a apărut în uşa celulei a doua zi după noi. Era un cioban. înalt, cu un chip frumos, o mustaţă deasă, un păr grizonat care îi cădea pe umeri, purtînd costumul tipic al ţăranilor din Munţii Apuseni, părea coborît direct de pe Columna lui Traian. A fost întîmpinat cu un ropot de aclamaţii şi, după ce a schiţat un salut, s-a aşezat din întîm- plare chiar alături de mine. Chiar de a doua zi m-au mirat mîinile lui. Mîini mari, puternice dar fine, în orice caz nu erau mîini de cioban. Evident că m-am abţinut de la orice comentariu, dar după cîteva zile mi-a povestit din proprie iniţiativă viaţa lui. Fiu de ţărani foarte săraci, de moţi din Munţii Apuseni, „A." s-a distins în şcoală şi, graţie burselor, făcuse liceul şi facultatea de drept. La sfîrşitul anilor '20 intrase în magistratură şi, mereu printre primii, a urcat toate treptele pînă la aceea de procuror general, funcţie pe care o exercita la sfîrşitul războiului într-un mare oraş din vestul ţării. După venirea comuniştilor la putere urma să fie arestat, dar fugise şi se ascunsese în munţi deghizat în cioban, adăpostit şi hrănit de către ciobani. Dar la venirea iernii, cînd aceştia au coborît cu turmele la vale, el a decis să ajungă în lumea liberă. Cum în Ungaria devenise imposibil de trecut. „A." şi-a încercat norocul cu Iugoslavia. Sărmanul, nu ştia ce-l aşteaptă. Ca de altfel nici noi.

îmi amintesc şi de studentul „P.". Tînăr, nu avea mai mult de douăzeci-douăzeci şi doi de ani, luptase ca partizan în munţi alături de Domăşneanu. După înfrîn- gere, unii au decis să se întoarcă acasă, alţii să fugă în Occident. Au plecat deci toţi, cei care deciseseră să ră- mînă însoţindu-i pe ceilalţi pînă la frontieră. „P." mi-a povestit că au trecut noaptea prin toată zona supravegheată de grănicerii români, cu puştile şi pistoalele automate în mîini, în linie de trăgători, fumînd şi vorbind cu voce tare, fără să se ascundă. Erau atît de mulţi, atît de siguri pe ei şi atît de bine înarmaţi, încît supraveghetorii au rămas ţintuiţi în cotloanele lor şi nici o patrulă n-a îndrăznit să se manifeste. Cînd au ajuns în *no man's land* s-au despărţit pentru totdeauna. Unii au pornit pe

drumul care, sperau, va fi al libertăţii, ceilalţi, cu arma în mînă, cu aceeaşi nepăsare şi cu acelaşi tupeu, pe cel care, sperau, vor ajunge acasă.

Eram neliniştiţi de sutele de inscripţii care acopereau* zidurile celulei noastre. Toate aveau cam acelaşi text: „sosiţi la... părăsim închisoarea la... către o destinaţie necunoscută" sau „într-un lagăr" sau „la Stredianin". Urmau una sau mai multe semnături, numai nume româneşti. Ce putea să însemne asta? Curînd am avut cheia enigmei. într-o seară, în celulă a fost adus un om posac, *cm o* barbă de mai multe zile, cu hainele boţite şi încălţămintea plină de noroi. Părea atît de epuizat şi semăna atît de bine cu un animal hăituit, încît nimănui nu i-a trecut prin cap să-l întîmpine cu aclamaţiile şi căldura obişnuite. Omul ne-a salutat, s-a aşezat într-un colţ şi a adormit imediat. A doua zi ne-a spus povestea lui. Se numea Jurca, fusese subinginer în regiunea minieră Petroşani şi fugise în Iugoslavia cu două-trei luni în urmă. Prins de grăniceri, după o scurtă şedere la închisoarea din Vîrşeţ a fost trimis cu un grup mare de români în lagărul de la Stredianin unde erau mai multe sute de români care fugiseră din România comunistă, crezînd că vor găsi adăpost în Iugoslavia, în tentativa de a ajunge în lumea liberă. La Stredianin aveai de ales între a fi trimis să lucrezi în vreo localitate din Iugoslavia şi a rămîne închis în lagăr. Munca propusă era aproape întotdeauna în minele de cărbune, la mare adîncime. Era interzis, sub ameninţarea cu închisoarea, de a te îndepărta mai mult de cîţiva kilometri de localitatea în care erai repartizat. Jurca a decis să rămînă în lagăr şi după citva timp a evadat. După mii de peripeţii a ajuns la frontiera italiană. Noaptea a înaintat tîrîndu-se în „zona" frontierei iugoslave împănate de santinele şi de obstacole. în depărtare vedea deja luminile Triestului – libertatea –, cînd a căzut într-o groapă-capcană care a declanşat o sonerie electrică. A fost prins de grănicerii iugoslavi, dus la închisoarea din Lubliana şi apoi la cca din Belgrad unde a fost anchetat şi trimis înapoi în lagărul de la Stredianin, de unde a evadat din nou. De această dată făcuse numeroase ocolişuri spre a-şi deruta urmăritorii, dar a fost prins în Bosnia. Acum era foarte mirat că se afla din nou la Vîrşeţ, în închisoarea în care fusese adus cînd ceruse azil în Iugoslavia.

Toate acestea erau de natură să ne îngrijoreze şi cînd ani ieşit la plimbare le-am împărtăşit celor trei tovarăşe de drum temerile noastre. Ne întîlneam de două ori pe zi, dimineaţa şi după-amiaza, cînd, în grupuri de doi-trei, ne plimbam prin curtea închisorii.

Femeile aveau acelaşi regim ca şi bărbaţii, adică o încăpere goală în care se dormea pe jos şi în care nu era decît o tinetă rău mirositoare. Mîncarea – o supă de arpacaş mizerabilă în care pluteau viermi mari. Stăteam închişi zi şi noapte, în afară de o oră cît durau plimbările de dimineaţă şi de după-amiază. Dintre noi şase, mica franţuzoaică avea moralul cel mai scăzut, căci această traversare a Iugoslaviei se dovedise, din nefericire, total diferită de ceea ce i se promisese. în timpul plimbărilor ea îmi repeta adesea: „toate acestea se vor sfîrşi rău; pentru noi Iugoslavia este *le. miroir ă alou- ettes*3,,.

M-arn sfătuit cu ceilalţi cinci camarazi şi am decis să refuzăm să muncim în Iugoslavia. Vom rărnîne în lagăr şi vom aştepta desfăşurarea evenimentelor şi ipoteticele intervenţii internaţionale.

Personal, făceam deja proiecte de evadare, după ce voi fi ajuns la Stredianin. Trebuia să rezolv trei probleme: să fug din lagărul de la Stredianin, să traversez toată Iugoslavia fără să ştiu nici o vorbă în limba sîrbă, să trec, fără hartă, fără busolă şi fără să cunosc deloc topografia locului, frontiera iugoslavo-italiană.

Prima problemă nu putea fi rezolvată decît după ce voi fi ajuns în lagăr şi voi fi văzut care era situaţia acolo şi îmi ziceam că ce făcuse Jurea puteam face şi eu.

Pentru traversarea Iugoslaviei găsisem o formulă bună. Vorbisem despre proiectele mele unui fermier român de prin părţile frontierei iugoslavo-române, care ştia foarte bine limba sîrbă. Cum el avea aceleaşi intenţii şi cum pentru o asemenea acţiune era mai bine să nu fii singur, am decis să ne asociem ca să ne încercăm norocul. Cea de-a treia problemă – trecerea în Italia – nu putea fi rezolvată decît la faţa locului.

Aceste proiecte au fost întrerupte la vreo zece zile de la sosirea noastră de chemarea a vreo treizeci dintre cei ce eram acolo. Gardienii nc-au spus că era vorba de plecarea la Stredianin. Cei şase eraim printre aceştia. De

---

3 capcană pentru ciocîrlii (n. t.).

îndată ce ne-am aliniat, gardienii ne-au împărţit în trei grupe. În prima erau cuplurile tinere. în celelalte două, restul. Automat tînăra franţuzoaică şi cu mine eram despărţiţi de prietenii noştri. Amîndoi eram atît de dezolaţi că n-a lipsit mult, din dorinţa de a rămîne împreună, să spunem că eram căsătoriţi, căci nimeni nu controla actele. Pînă la urmă însăam decis să ne încredinţăm soartei şi să urmeze fiecare drumul ce i se deschidea. Cele două cupluri au plecat deci împreună, iar mica franţuzoaică şi eu am plecat fiecare pe alt drum.

În grupul meu se aflau, între alţii, un cuplu de ţărani cu doi copii, unul de şase şi unul de opt ani, precum şi fermierul din Banat cu care proiectasem evadarea. Destinul părea să dirijeze evenimentele într-un sens favorabil proiectelor mele. Totuşi, aveam inima grea din cauza despărţirii de prieteni şi mai ales de mica franţuzoaică, pe care la plecare o văzusem foarte descumpănită.

Grupurile s-au despărţit deci; al nostru a plecat la gară şi am fost îmbarcaţi într-un tren în care ni se rezervaseră două compartimente. Printre noii mei tovarăşi nu aveam decît doi prieteni: fermierul din Banat şi proeurorul-cioban. Foarte curînd după plecarea trenului am văzut că bănăţeanul este neliniştit. S-a întors către mine şi mi-a spus: „Cunosc bine regiunea. Ca să ajungem la Stredianin ar fi trebuit să mergem spre Belgrad, or noi mergem spre frontiera română." Apoi, adresîndu-se în sîrbă unui soldat care no păzea, Da întrebat de ce mergem în direcţie opusă celei în care este Stredianin. Cu aerul cel mai nevinovat acesta i-a răspuns că ne îndreptăm spre lagărul respectiv.

Curînd trenul s-a oprit şi am fost daţi jos. Eram la Stamora-Moraviţa, gara iugoslavă de la frontiera română. O gară pustie, fără călători, făiă vagoane şi fără locomotive. La acea dată relaţiile româno-iugoslave erau atît de proaste, incidentele de frontieră atît de grave, în- cît erau la un pas de război şi practic nu existau călători români sau iugoslavi care să treacă dintro ţară în alta.

Am fost închişi într-o sală de aşteptare ale cărei ieşiri erau păzite de grăniceri şi de miliţieni.

Situaţia era disperată, căci era evident că vom fi predaţi românilor şi nu ştiam ce soartă ne rezervau grănicerii noştri furioşi că-i trăseserăm pe sfoară. în orice caz, chiar dacă am scăpa, asta ne va costa condamnări la ani de închisoare, trecerea frontierei pentru a ajunge

într-o țară capitalistă fiind considerată în România un delict politic pedepsit cu trei pînă la zece ani de închisoare severă.

— Mai avem o șansă, ne spune ,,L.", prietenul meu fermierul. într-o jumătate de oră trebuie să sosească trenul care circulă zilnic între cele două țări. Merge la Belgrad. Dacă ne urcă în el, înseamnă că o să ajungem la Stredianin. Dar ce itinerar complicat!...

Și a început așteptarea, o așteptare plină de teamă. Minutele se scurgeau greu și creierul meu înfierbîntat se străduia să înțeleagă. De ce, din ce motive eram predați comuniștilor români, din moment ce noi am cerut azil aici, la adversarii lor? Era un nonsens, și totuși noi ne aflam la un kilometru sau doi de postul de frontieră. Apărea apoi o rază de speranță: poate ne vor urca în trenul de Belgrad... Dar atunci de ce fuseserăm aduși aici, cînd firesc ar fi fost să fim duși direct de la Vîrșeț? Gîndurile mele galopau nebunește și, ca un animal prins în cursă, încercam în zadar o scăpare...

în depărtare se aude semnalul unei locomotive și apoi se apropie trenul, încet, inexorabil precum destinul.

Gara pustie se animează pentru cîteva clipe. Șeful gării și alți doi funcționari ies pe peron chiar cînd sosește trenul format dintr-o locomotivă cu abur, de prin anii douăzeci, două vagoane de pasageri și trei vagoane de marfă. Trenul se oprește. Liniștea ce ne învăluie este tulburată de gîfîitul locomotivei și de vocile grănicerilor – singurii pasageri. Ei discută cu funcționarii gării. Și tristețea, dezolarea acestui colț pierdut la hotarele dintre cele două țări parc și mai mare.

Așteptăm în tăcere să ni se hotărască soarta: ușa se va deschide și ni se va spune să ne urcăm în tren, și atunci vom fi salvați, sau trenul va pleca fără noi, și atunci asta va însemna pentru noi închisoare, suferințe și poate, mai curînd sau mai tîrziu, moartea. Auzim pași care se apropie, se îndepărtează... apoi un șuierat de locomotivă și trenul se pune în mișcare, ducînd cu el ultimele noastre speranțe.

Imediat ușa se deschide, sîntem scoși din sala de așteptare și duși pe un drumeag ce șerpuiește pe cîmpie. Doisprezece milițieni și grăniceri, înarmați cu pistoale automate sau puști, ne înconjoară. Grănicerii par indiferenți, dar milițienii ne înjură că am fugit dintr-o țară

comunistă. în noapte se profilează, la cîteva sute de metri, postul de frontieră iugoslav dominat de un mirador.

împotriva tuturor evidenţelor sperasem tot timpul în- tr-un miracol şi păstrasem într-un buzunar secret dinarii raţe ar fi trebuit să mă ajute să traversez Iugoslavia.

Acum era clar că nu mai era nici o speranţă şi, ştiind că trecerea frontierei se pedepsea cu trei pînă la zece ani de închisoare iar dacă pe deasupra la tine se găseau dev|ize, pedeapsa este de la cinci la cincisprezece ani, pe furiş, îi arunc pe drum.

\ Ajungem curînd la postul de frontieră şi ni se ordonă să jne oprim şi să stăm jos, pe pămînt, lingă un arbore. Tirmurăm de frig în noaptea fără stele a acelui sfîrşit da noiembrie, păziţi cu străşnicie de cele două santinele.

Deodată, soldaţi şi miliţieni ies de la corpul de gardă, pe înconjoară şi ne împing cu brutalitate la un zid, ne pun să ne aliniem cu faţa la ei şi îndreaptă armele spre noi. Copiii încep să plîngă, o ţărancă începe să se vaite, bărbaţii tac. în timp ce soldaţii îşi armează puştile şi pistoalele automate, îi spun vecinului meu, fermierul „L.": „Ce i-a apucat, ne vor executa?" „Da, aşa s-ar zice" mi-a răspuns el resemnat. „Dar ştii sîrbeşte, vorbeşte cu ei, întreabă-i dacă nu cumva au înnebunit!" Ca trezit dintr-un vis, vecinul meu începe un scurt dialog cu gărzile şi în cele din urmă acestea îşi pun armele pe umăr şi ne aduc din nou sub copac. „Mi-au spus – îmi şopteşte fermierul – că avem noroc, deoarece ei nu ucid copii."

Un soldat se îndreaptă către frontiera română, pier- zîndu-se în noapte. După vreun sfert de oră se întoarce. Ni se ordonă să pornim în şir pe cîmp. Soldaţii ne urmează cu armele îndreptate spre noi. Noaptea este întunecoasă, terenul accidentat şi înaintăm greu.

„Mai repede, mai repede", ne zoresc sîrbii, vorbind în limba română. Intrăm pe un cîmp arat. Din spate auzim ordinul: „pas alergător". Alergăm în întuneric, po- ticnindu-ne şi sucindu-ne gleznele în brazde şi aşteptînd în fiecare clipă să fim seceraţi de pistoalele automate. Şi cînd izbucneşte rafala ne aruncăm la pămînt. Dar nu trag iugoslavii, nu se trage din spate, trag românii, se trage din faţă. Trecusem frontiera şi ne aflam din nou în România.

Imediat au apărut grănicerii români, în formaţie de trăgători, cu armele îndreptate spre noi. Unul s-a oprit

la un metru de mine: „Mîinile sus!" mi-a strigat. Aeeit lucru e greu de realizat cînd eşti culcat pe burtă. Am executat cit am putut de bine acest exerciţiu de gimnastică suedeză şi, cu braţele şi capul aruncate mult în spate am zărit la cîţiva centimetri de cap ţeava unei puşti. „în genunchi!" mi-a ordonat soldatul. Foarte în<fet, ca să nu provoc o reacţie bruscă din partea celui dare dispunea de viaţa mea, m-am aşezat în genunchi cu braţele ridicate către cerul negru al ţării mele şi rai-am privit interlocutorul. Era un soldat tînăr, de vreo douăzeci de ani, înalt, voinic şi cu o figură plăcută de ţăran. Acum îmi pusese puşca în piept şi vedeam clar că avea degetul pe trăgaci.

— Ai armă? m-a întrebat.

— Nu, i-am răspuns.

Cu mîna cealaltă m-a pipăit pe toate părţile.

— Ce ai aici? a reluat ameninţător, apăsînd şi maî mult puşca pe pieptul meu.

— O tabacheră, am răspuns.

A băgat mîna în buzunarul interior al hainei mele şi a scos tabachera din aur masiv pe care o luasem cu intenţia de a o vinde în Iugoslavia sau Italia, ca să-mi fac rost de bani pentru continuarea călătoriei. S-a uitat la ea şi mi-a restituit-o spunînd:

— Ia-o, credeam că e pistol, şi atunci te-aş fi omorît.

— Cum, în genunchi, cu mîinile sus, m-ai fi omorît?

— Da, aşa avem ordin, dacă prizonierii au arme.

Mi-a ordonat să mă ridic şi să merg în faţa lui. Cu-
rînd am ajuns la postul de frontieră unde se afla restul grupului. Am rămas acolo, sub cerul liber, toată noaptea.

Cum stăteam pe pămînt şi nu simţeam nici vîntul, nici frigul acelei nopţi lungi, aveam senzaţia fizică de cădere, de cădere cu viteză nebună într-un puţ întunecat, fără fund. Să treci frontiera, să fi cunoscut imensa fericire de a fi de cealaltă parte a lumii comuniste, să fi avut certitudinea că libertatea era acolo, să fi fost pe punctul de a o atinge, şi să fiu din nou în România comunistă, prizonier şi în pragul a ce? Al unui lung calvar, desigur. Dar cum va fi? Şi căderea mea în puţ, în întuneric, nu se oprea, nu se oprea...

A doua zi am plecat spre Timişoara, unde închisorile (închisoarea militară şi cea departamentală) fiind arhipline, am fost duşi la „Arestul" Prefecturii Poliţiei, unde se aflau toţi proscrişii şi toată drojdia delincvenţilor re

cent arestați. Nu voi descrie această închisoare-arest, undi' am dormit direct pe dușumeaua ce nu fusese măturaiă niciodată, alături de criminali periculoși ținuți în lanțuri, unde la temperaturi sub zero, la 6 dimineața, trebuia să stăm la coadă în curte ca să ne spălăm la unica cișmea și unde mîncarea era pur și simplu mizerabilă. Am stat acolo trei săptămîni, așteptînd să fiu interogat la Securitatea din Timișoara.

Prietenul meu, procurorul, așa-zisul cioban, a fost reperat imediat, a doua zi, și înainte ca Securitatea să intre în acțiune, poliția a purces la interogarea lui. în fiecare dimineață era luat de un gardian și îl aducea înapoi abia la prînz, iar la orele 2—3 îl lua din nou. Mîncam împreună, dormeam alături; era foarte îngrijorat. „Ne așteaptă zile cumplite", mi-a spus într-o seară cînd, culcați alături, schimbam impresii. Evident că în calitatea sa de fost procuror general el știa multe despre mulți oameni și era supus alternativ la mari presiuni și i se făceau multe promisiuni.

într-o zi, așteptînd masa și venirea dintr-o clipă în alta a prietenului, priveam printre gratii în curtea interioară a închisorii. Deodată am văzut ceva căzînd de la ultimul etaj al clădirii din față în care se aflau birourile și sfărîmîndu-se de sol cu un zgomot surd. Ni s-a adus masa, dar prietenul meu nu a apărut și curînd am aflat că se aruncase pe fereastra de la ultimul etaj al clădirii poliției și murise pe loc. Prin urmare, călăii nu reușiseră să-l facă să vorbească, și Dumnezeu știe cîți bărbați și cîte femei și-au datorat libertatea curajului, simțului onoarei și solidarității umane de care dăduse dovadă acest fiu de țărani modești din Munții Apuseni.

îmi mai amintesc cum într-o seară, în celula noastră, a fost adus un domn foarte distins, deși hainele lui erau pline de praf, pătate de noroi și mototolite de parcă le purtase multe săptămîni. Aveau o croială impecabilă și un ochi priceput vedea imediat că erau din stofă englezească și că fuseseră lucrate dincolo de Canalul Mînecii. Pălăria, de cea mai bună calitate, avea calota găurită, pesemne urma unui glonț. într-o văgăună înspăimîntătoare cum era „Arestul" de la Timișoara, în această murdărie și mizerie îngrozitoare, și mai ales în mijlocul acestor figuri sinistre care îl priveau înmărmurite, apariția acestui personaj era cel puțin surprinzătoare. El a reperat imediat micul nostru grup de „frontieriști" – stăteam întot-

drauna laolaltă – şi a venit la noi. Ne-am înghesuit ea să-i facem loc. Era un bărbat destul de înalt, cu trăsături fiiic, de vreo cincizeci de ani. S-a prezentat: Mavrodi – o familie foarte cunoscută din Bucureşti.

În cele cîteva zile petrecute împreună mi-a povestit cum, împreună cu o tînără femeie, încercase să fugă din România ca să ajungă în Mexic, unde avea rude, şi cum, după tot felul de peripeţii, fuseseră prinşi de grănicerii romani. Au fost ţinuţi trei săptămîni la postul de frontieră, probabil în aşteptarea ordinelor de a-i trimite la Timişoara sau a-i executa acolo.

Am aflat atunci – şi mulţi „frontierişti" mi-au confirmat ulterior – că pentru a nu-i mai escorta pînă în oraş, unde trebuiau anchetaţi, pentru a nu mai avea probleme cu plasarea lor în închisorile arhipline şi a nu mai pierde ore în şir cu anchetarea lor, se găsise o formulă foarte simplă: noaptea erau duşi într-un loc foarte aproape de -frontieră şi li se spunea să se îndrepte spre Iugoslavia, apoi erau omorîţi cu rafale trase din spate. A doua zi se încheia un proces-verbal în care se constata că persoanele respective, fiind surprinse fugind spre frontieră, nu se opriseră la somaţiile militarilor români şi că aceştia le împuşoaseră.

La Timişoara, ca şi la Vîrşeţ, plimbarea bărbaţilor şi femeilor era comună. Deţinuţii de drept comun nu ieşeau la plimbare, căci era foarte frig; nu ne lăsau să deschidem fereastra nici măcar o dată pe zi, ca să se aerisească celula, care duhnea ca o cocină. Trăiam într-un aer viciat şi într-un fum să-l tai cu cuţitul. Noi, „fron- ticriştii", cum ni se spunea, ieşeam toţi să respirăm aer proaspăt, să ne dezmorţim şi să ne spălăm la cişmeaua ce abia se vedea sub stratul de gheaţă. în aceste plimbări am cunoscut-o pe prietena lui Mavrodi. Mică de statură, brunetă, de vreo treizeci şi cinci de ani, era discretă, tăcută şi părea foarte ataşată de prietenul ei.

Peste cîteva zile Mavrodi s-a îmbolnăvit şi a fost dus într-o încăpere fără căldură, fără lumină, cu pămînt pe jos şi ru uşa dînd direct în curte. în fiecare zi, cînd ic şt. am la plimbare, o vedeam pe tînăra femeie la uşa acelei încăperi interesîndu-se de starea prietenului ei şi apei alergînd la gardianul-şef sau la alţi funcţionari, im- pleiîndu-i să dea medicamente şi să acorde asistenţă balnavului, care avea otită.

Aceasta era situaţia cînd am plecat de la această închisoare şi abia după opt luni, cînd am revenit la Timişoara pentru a fi judecat şi am fost încarcerat la închisoarea mare din oraş, am aflat deznodămîntul acestei triste' istorii. După plecarea mea, boala lui Mavrodi s-a agravat. Cu toate rugăminţile tinerei femei, cu toate că a făcut tot ce a putut pentru a-i îndupleca pe torţionari, nu i s-a trimis nici un medic, nu i s-a dat nici un medicament, nici un ajutor. Frigul, curenţii de aer rece, umezeala – cînd el avea nevoie de căldură – au contribuit la agravarea stării sale. A făcut o dublă otită şi apoi mastoiditâ. Infecţia s-a extins, şi zile şi nopţi el s-a chinuit îngrozitor. Nici atunci nu i s-a acordat nici o îngrijire. A murit în chinuri cumplite, singur, pe patul lui de lemn, asistat doar de lacrimile şi rugile tinerei lui prietene.

Cînd peste cîteva luni a compărut la proces şi i s-a dat cuvîntul ca să se apere, în pofida ameninţărilor si presiunilor făcute de ofiţerii Securităţii în timpul anchetei, în pofida faptului că i se ordonase să nu amintească de ce s-a întîmplat cu Mavrodi, ea nu a vorbit deloc despre ea, ci, cu un curaj admirabil, a povestit tragedia nefericitului ei prieten. A făcut-o cu atîta ardoare, cu atîta emoţie, încît nimeni nu a îndrăznit s-o întrerupă. În sală lumea plîngea şi chiar membrii Tribunalului Militar erau impresionaţi.

Dar să revin la tribulaţiile grupului meu. Aşa cum am spus, încăperile şi beciurile numeroaselor imobile pe care le avea Securitatea din Timişoara gemeau de deţinuţi politici. Cu tot ajutorul discret dat de grănicerii care îi executau pe fugari, anchetatorii nu mai pridideau cu interogatoriile. Aşa, se face că abia după trei săptămîni am fost duşi la Securitate pentru a fi luaţi la întrebări. Ne aflam în clădirea principală, cea mai mare dintre imobilele pe care Ministerul de Interne le confiscase pentru a edifica mica citadelă a Securităţii din oraş. Vechile saloane şi culoare erau pline de grupuri de politici, fiecare păzit de o escortă, şi anchetatorii mergeau aferaţi de la un birou la altul cu dosarele sub braţ. Pentru ei era o epocă de aur, căci, pe lîngă salariile foarte frumoase pe care le aveau, beneficiau de prime substanţiale pentru fiecare dosar rezolvat, şi, slavă Domnului, erau.

Ştiam că aigf, totul depindea de şansă; şansa de a nimeri la un anchetator bun sau la unul rău. Unii erau

foarte răi: brute, adevăraţi torţionari care porneau de la ideea că minţi şi că unica soluţie de a descoperi adevărul era să te bată zdravăn, să te tortureze. Alţii erau mai cumsecade.

În genera], la interogatoriile de la Securitatea din Bucureşti şi apoi cînd am fost arestat a doua oară, în 1959, fiind acuzat şi condamnat pentru agitaţie şi instigare împotriva regimului, am avut parte de anchete lungi, care durau săptămîni şi luni. Dar, la acea dată, la Timişoara numărul celor arestaţi era atît de mare şi cazurile atît de grave – de exemplu, partizanii şi simpatizanţii lor din rîndurile populaţiei rurale şi urbane –, încît anchetatorii nu ştiau cum să scape mai repede de dosare şi le trimiteau la tribunalele militare spre judecare şi condamnare.

Aşa se face că speram să plec curînd de acolo. Deocamdată scrutam cu teamă figurile anchetatorilor care treceau pe coridor, încercînd să-i deosebesc pe cei mai răi de cei mai puţin răi. Deodată, pe coridor a apărut o figură insolită. O femeie tînără în uniformă de Securitate. Era mai degrabă mică de statură, brunetă şi drăguţă. O, mi-am zis, de-aş avea norocul să fie ea anchetatorul meu! O femeie nu poate fi nici atît de primitivă, nici atît de brutală ca un bărbat şi ancheta făcută de ea trebuie să fie mai puţin dură. Am mai văzut-o trecînd pe coridor, în timp ce camarazii din grupul meu erau duşi la diverşi anchetatori. în fine, a venit şi rîndul meu; nu am fost dus în faţa tinerei femei, ci în faţa unui ofiţer de Securitate.

Mă gîndisem bine ce să spun şi ajunsesem la concluzia că cea mai bună formulă era să uşurez sarcina anchetatorului, dîndu-i impresia că recunosc tot, fără să fie nevoie de insistenţe. Am declarat, deci, că am trecut clandestin frontiera, că am fost închis la Vîrşeţ şi că iugoslavii m-au înapoiat românilor. Mă călăuzeam după ideea că era preferabil să spun de la început cit mai mult posibil, să captez încrederea anchetatorului, să-i furnizez de la început suficient material pentru a mă inculpa şi astfel o altă anchetă să nu fie nici necesară, nici interesantă pentru el. De asemenea, la întrebările pe care mi le-a pus, am răspuns că am trecut frontiera singur (ceea ce era frecvent), că mă folosisem de o hartă şi de o busolă, pe care iugoslavii mi le confiscaseră, că nu cunoşteam numele celor cu care stătusem în celulă

la Virşeţ ←— căci oamenii se temeau unii de alţii şi l,i dădeau nume false – aşa că n-a insistat. Or, important era să nu ştie numele acestora.

Scăpasem, deci, mult mai uşor decît speram clin această primă din numeroasele anchete la care voi fi supus, fără a fi dezvăluit numele călăuzei şi ale prietenilor mei.

Cînd am revenit la arestul poliţiei, m-am interesat de femeia anchetator despre care credeam că era mai umană decît colegii ei bărbaţi. Nu mi-a fost greu să aflu, căci era bine cunoscută. Se numea Vida Nedici şi era logodnica lui Bugarski, şeful Securităţii din Timişoara, adică a celui căruia i se încredinţase securitatea celui mai mare şi mai important oraş al ţării, după Bucureşti, oraş situat în apropiere de frontiera Iugoslaviei, cu care eram într-un fel de stare de război, oraşul în care erau anchetaţi şi judecaţi partizanii lui Domăşneanu, care treziseră speranţele întregului Banat.

De origine sîrbă, Bugarski conducea şi superviza anchetele şi activităţile Securităţii în toate judeţele de frontieră şi în munţii din apropierea Timişoarei. El personal nu ancheta decît cazurile speciale sau foarte importante. Inteligent şi neînduplecat, era mai bine să nu ai de-a face cu el, căci era în stare de orice pentru a „scoate" mărturisiri.

Ea, Vida Nedici, era tot de origine sîrbă, iar în privinţa cruzimii cu nimic mai prejos de logodnicul ei. Interoga numai bărbaţi, niciodată femei, şi toate anchetele ei debutau cu o serie de palme puternice după care îşi înhăţa victima de păr şi o zgîlţîia în toate direcţiile, ba chiar o da cu capul de pereţi. După această introducere menită să o „pună în condiţie" şi să ştie cu cine stă de vorbă, ancheta putea începe. Cînd Vida nu era mulţumită de răspunsuri – şi asta era frecvent – recurgea la un singur mijloc. Unul singur, dar foarte eficace. Cerea respectivului să se descheie la pantaloni şi să se întindă pe spate pe o masă. Ea lua un creion şi îl lovea peste testicule pînă cînd mărtui'isea...

Eram deci în decembrie 1948 şi abia în toamna lui 1950 am aflat veşti despre Bugarski şi Vida Nedici, cînd un deţinut recent venit de la Timişoara mi-a spus că cei doi fuseseră arestaţi pentru spionaj. Bugarski, şeful Securităţii întregii regiuni Timişoara era în acelaşi timp

(cin;.' ar fi crezut?) şeful unei reţele de spionaj a lui Tito în această zonă a României. Cit despre Vida, ea era mina lui dreaptă.

Interlocutorul meu, un bărbat de vreo douăzeci şi cinci de ani, tot sîrb, deşi avea cetăţenie română, mi-a spus că el însuşi făcuse parte din reţeaua condusă de Bugarski. Evident că el habar n-avea că şefii lui supremi erau comandantul Securităţii şi logodnica lui. Originar dintr-un sat de frontieră, el se ocupase din fragedă tinereţe de contrabandă, ca atîţia alţii din această zonă. Angajat în una din reţelele lui Bugarski, activitatea lui consta în a trece peste graniţă mesaje secrete. Cînd a fost prins, Bugarski însuşi l-a anchetat. El voia să afle ce ştia tînărul, şi mai ales dacă ştia lucruri de natură să-l pună pe el, Bugarski, şi pe acoliţii lui în pericol. Din fericire, tînărul nu ştia prea multe, căci este clar că în acel moment viaţa lui atîrna de un fir de aţă. îl ura de moarte pe Bugarski care, după ce se folosise de el, 51 torturase sălbatic în timpul anchetelor, ca să se convingă că nu ştia nimic.

Bugarski şi Vida Nedici au fost condamnaţi la moarte şi apoi pedeapsa le-a fost comutată în închisoare pe viaţă. Cînd, după moartea lui Stalin, relaţiile dintre România şi Iugoslavia au redevenit amicale, unul dintre primele lucruri cerute de Tito a fost repatrierea celor doi spioni. A obţinut-o imediat, şi atît Bugarski cît şi Vida Nedici au ocupat funcţii importante în Ministerul de Interne de la Belgrad.

Dar să părăsim aceste culmi ale spionajului internaţional şi să revenim la închisoarea Prefecturii Poliţiei din Timişoara. în cele trei săptămîni de cînd stăteam aici îmi făcusem un prieten. Era un gardian de pe vremea vechiului regim, un oarecare ,,U.", pe care comuniştii încă nu-l măturaseră. Numele meu îi era cunoscut, drept care m-a contactat, i-am inspirat încredere şi curînd între noi s-a stabilit o prietenie discretă şi trainică. El era de serviciu în a doua parte a zilei şi, în timpul plimbării de după-amiază, profitînd de faptul că între cinci şi jumătate şi şase era aproape întuneric, ne întîlneam într-un colţ din curte şi îmi transmitea veşti şi chiar scrisori şi alimente de la prietenii de afară.

A doua zi după ce revenisem la arestul de la Prefectura Poliţiei, după terminarea anchetei, mi-a spus că venise ordin să fiu transferat la închisoarea Tribunalului

Militar, locul de detenţie preventivă pentru toţi politi< ii înainte de proces. Acolo o să fie mai bine, mi-n spus. Apoi m-a îmbrăţişat, adăugind: „Dumnezeu să vă aibă în pază, să ne aibă în pază pe toţi şi să ne scape do comunişti".

A doua zi dimineaţă grupul de la Vîrşeţ a fost dus la închisoarea Tribunalului Militar. Aici regimul era încă cel dinainte de venirea la putere a comuniştilor, adică mîncarea şi cazarea erau decente şi, o dată pe lună, aveai dreptul la o carte poştală, o vizită şi un pachet de 3 kg. Nu eram de prea mult timp acolo cînd, într-o bună zi, pe cînd ne pregăteam să mergem la masă şi speram să facem un duş, căci de peste şase săptămîni trăiam în murdărie şi mizerie şi nu fusese chip să ne schimbăm şi să ne spălăm ca lumea, coridoarele au răsunat de numele noastre, ale tuturor celor zece, strigare din răsputeri de gardieni. Ni s-a spus să ne luăm bagajele, şi înainte de a înţelege despre ce este vorba, am fost urcaţi în jeepuri, înconjuraţi de soldaţi ai Securităţii şi duşi pe străzile Timişoarei.

Eram consternaţi, căci la Tribunalul Militar, măcar pînă la proces, credeam că ajunsesem la capătul suferinţelor. Acolo eram în mîinile militarilor, care ne tratau mai uman decît Securitatea. Dar iată că aceasta punea din nou mîna pe noi, Dumnezeu ştie în ce scop. în orice caz, era clar că ne îndreptam spre noi suferinţe, spre noi primejdii.

Curînd jeepurile au ajuns la Securitate, unde fuseserăm anchetaţi.

înghiontiţi de gardieni, am intrat într-o clădire veche şi apoi am coborît în pivniţă. Erau două pivniţe suprapuse şi noi am fost duşi în cea mai adîncă. Ne-am lăsat bagajele într-un mic culoar în care erau trei uşi; femeile şi copiii au fost repartizaţi într-o celulă, noi, bărbaţii, în alta. Era ceea ce noi numeam celule oarbe, adică sub pămînt şi fără ferestre. Celula noastră era de aproximativ trei metri pe patru si comunica cu o alta de doi metri pe patru. Cîndva aici se depozitaseră cărbuni. Pe pardoseala care era de fapt pămînt bătătorit, de-a lungul pereţilor erau nişte paturi de lemn în care zăceau resturile a ceea ce pînă nu demult fuseseră nişte fiinţe umane. Mai toţi erau tineri, între douăzeci şi cinci şi treizeci şi cinci de ani, cu bărbi imense şi părul încîlcit, dovadă că era mult de cînd nu mai trecuseră pe la brici

şi foarfece, îmbrăcaţi cu nişte zdrenţe pline de găuri. Nu mai văzusem nicicînd oameni atît de slabi şi atît de palizi. Scheletici, cu pomeţii gata să străpungă pielea galbenă ca ceara, eu ochii măriţi de suferinţă şi de foame strălucind ciudat în adîncul orbitelor, ei păreau în semiobscuritate nişte martiri coborîţi din frescele bizantine. Unul dintre ei m-a impresionat profund cu înfăţişarea sa ascetică de Christ crucificat. Tuşea tot timpul, nu mai putea merge, dar toată fiinţa lui iluminată de credinţă degaja bunătate şi seninătate. Ceea ce m-a frapat la aceşti tineri era tocmai această seninătate, acest calm interior, rod al suferinţei, al meditaţiei şi al unei vieţi interioare profunde. în numeroasele închisori prin care am trecut, şi cîte dureri şi mizerii umane am văzut în cei nouă ani de închisoare, n-am mai întîlnit oameni atit de spiritualizaţi.

Şi totuşi, nici unul nu-şi pierduse speranţa, deşi unii, ca de exemplu cel cu înfăţişare de Christ, ştiau că nu mai au mult de trăit. Dar ei îşi păstrau credinţa în Dumnezeu, în viitorul ţării lor şi ne-au întrebat ce era în exterior, cu aceeaşi speranţă că Occidentul, că americanii, singurii care la acea dată aveau bomba atomică, vor impune ruşilor retragerea din ţările pe care le ocupaseră şi atunci cei o sută de milioane de captivi îşi vor putea alege liber regimul pe care îl doreau.

Am fost profund impresionat văzînd că aceşti oameni tineri îngropaţi de vii de mai multe luni, abandonaţi de toţi, torturaţi cumplit, continuau să creadă în acest Occident oare ne trădase şi ne vînduse pe toţi.

Peste cîteva luni, la Jilava, în perioada de teroare la care m-am referit la începutul acestei cărţi, voi întîlni acelaşi climat şi aceleaşi speranţe.

Apoi s-au interesat de noi, de împrejurările în care ajunseserăm în ceea ce ei numeau submarinul lor. Auzeam pentru prima oară acest termen pentru celulele oarbe şi subterane.

Le-am povestit toate întîmplările noastre, dar de ultima s-au arătat îngrijoraţi. într-adevăr, la acea dată şi puţin după aceea, din momentul în care erai adus la Tribunalul Militar puteai considera că scăpaseşi de Securitate. Faptul că fuseserăm scoşi de acolo nu prevestea nimic bun, căci din cine ştie ce motive Securitatea ori voia să reia anchetarea noastră, ori nu voia să fim judecaţi şi decisese să ne dea dispăruţi. Dat fiind că an

chetarea noastră abia se încheiase, era puțin probabil ca la Securitate să fi apărut elemente noi, deci rămânea a doua ipoteză. în acest caz se va proceda și cu noi cum se procedase cu alții. Vom fi duși pe frontieră și, în timpul nopții, vom fi executați. De altfel, ne-nu spus ei, vom ști foarte curînd oare ne va fi soarta, căci Securitatea nu avea interes să țină prea mult oameni în situația noastră. Dacă au decis să ne lichideze, o vor face chiar în acea noapte. Era un tren care pleca din Timișoara spre frontieră pe la orele șase (trenul cu care plecasem și eu cu șase săptămâni în urmă). Dacă nu vor veni să ne ia la cinci și jumătate însemna că sîntem salvați și că era vorba de o anchetă suplimentară. Dacă vor veni să ne ia mai devreme, însemna că aventura noastră se va încheia acolo unde începuse, la frontiera iugoslavă.

Spre deosebire de închisori, în carcerele Securității se făceau foarte rar percheziții. Erai percheziționat în momentul arestării ș? apoi zăceai în celulă alături de ceilalți. Or, lucru rar, aceste două celule comunicante posedau un ceas. Nimeni nu știa cum ajunsese acolo, cine îl adusese. Proprietarul lui plecase, Dumnezeu știe cînd, și lăsase această comoară tovarășilor de suferință. Și de atunci toți cei care se succedau păstrau și ascundeau cu grijă micul obiect, grație căruia nu mai erau în afara timpului.

Ceasul a fost scos din ascunzătoare și încredințat deținutului cu figură de Christ. Astfel puteam ști cît mai aveam de așteptat. Era trei și douăzeci. Afară era încă ziuă și oamenii plecau și veneau, trăiau într-un simulacru de libertate. Aici domneau întunericul etern, abia străpuns de un anemic bec electric, frigul, umezeala și mirosul insuportabil al tinetei, pe care nu-l atenua nici o gură de aerisire. Și, totuși, cît mă rugam lui Dumnezeu să rămîn acolo, să nu mă scoată nimeni din acest adăpost.

Atunci am făcut cunoștință cu un personaj a cărui prezență mi s-a părut insolită în acel loc. înalt, frumos, distins, abia trecut de douăzeci de ani, deși slăbit, cu o barbă de maximum trei zile, nu avea nimic comun cu spectrele ascetice din jur. îmi auzise numele cînd mă prezentasem și venise la mine. încercase și el să treacă în Iugoslavia, dar fusese prins la frontieră, adus la Timișoara și închis în această celulă unde stătea de trei zile, așteptând să fie dus la anchetă. în amintirea lui și

n părinților lui, pe care îi cunoșteam, nu-i voi menționa numele, ci doar inițialele: I. M.

Am început să vorbim despre cunoștințele comune și am fost fericit să aflu că el cunoștea pe o verișoară a
mea. Faptul era foarte important, căci în cazul că aș fi fost executat și îngropat în apropierea frontierei iugoslave nimeni nu ar mai fi știut ce s-a întîmplat cu mine. Or, I. M., întrucît nu trecuse frontiera (era destul de departe de ea cînd fusese prins), risca o condamnare de cel mult trei ani. L-am rugat deci să meargă la veri- șoara mea după ce va fi ieșit din închisoare, și să întrebe de mine. Dacă ea și nimeni nu știa nimic de mine, dacă orice urmă a mea ar fi dispărut, să-i spună că fusesem executat pe frontieră și s-o roage să anunțe pe soția mea și familia. I. M. mi-a făgăduit că îmi va îndeplini rugămintea și am fost mișcat văzînd cît de impresionat era acest tînăr, pe care abia îl cunoscusem, de ce mi se putea întîmpla.

Uimitor este faptul că gîndul că nu dispăream din această lume fără ca nimeni să știe m-a reconfortat. Și totuși tensiunea era teribilă. Vorbeam cu I. M. despre cîte și mai cîte, despre prieteni comuni, dar eram încordat ca un arc întins, urmăream fiecare clipă, fiecare zgomot de dincolo de ușă, care ar fi putut însemna că vin să ne ia. De altfel, nu eram singurul în această stare, în cele două celule atmosfera era apăsătoare, opacă, marcată de frică. Oamenii tăceau sau vorbeau în șoaptă. Ceasul! Ceasul mă obseda. Eram tentat să întreb mereu cît e ceasul, să știu cît mai aveam pînă în momentul cînd primejdia ar fi trecut.

În viața mea mai fusesem în pericol, trăisem bombardamente, iar cînd trecusem de două ori frontiera (dus și întors) știam că îmi riscam viața, și nu-mi fusese frică. Dar aici, în această pivniță, în această obscuritate, de unde voi fi smuls pentru a fi dus pe o cîmpie sau într-o pădure unde mi se va ordona să merg drept înainte în întuneric, știind că voi primi mai multe gloanțe în spate, **ea** un rîino, fără a mă putea apăra, aici îmi era nespus de **frică**. Este adevărat că făceam eforturi să mă stă- pim.se, stăteam de vorbă cu I. M. și cu ceilalți, însă trăi**am** eu toată ființa aceste momente îngrozitoare și nu **aveam** decît un gînd: să știu cît e ceasul, dar mă jenam ■.a Ud rob (VI care ținea ceasul în mînă anunța ora din

zece în zece minute. Minutele acestea treceau însă atît de greu, incit aveam impresia că el uita să-l consulte.

La patru şi douăzeci n-am mai rezistat şi i-am spus: cred că acum intrăm în zona critică. Nu cred, mi-a răspuns: nu înainte de ora cinci. Avea experienţă.

După orele cinci minutele au început să se scurgă şi mai încet, secundele păreau că nu mai vor să treacă, timpul parcă se oprise şi o dată cu el viaţa din celulă.

Cinci şi douăzeci, şopteşte condamnatul cu figură de Christ. Era momentul crucial. încerc să număr secundele. Trebuia să număr rar pînă la şase sute. Dacă pînă atunci nu se întîmpla nimic, însemna că aveam măcar un dram de noroc. Număram încet, făcînd un imens efort de a nu accelera ritmul: 598. 599', 600. Nu mai rezist şi îi spun celui care ţinea ceasul: „Trebuie să fie cinci şi jumătate şi dacă trenul pleacă la şase..." Se uită la ceas şi-mi răspunde: „într-adevăr, e cinci şi jumătate şi se pare că..."

N-a apucat să-şi termine gîndul şi pe scară s-a auzit o mare zarvă: tropăit de cizme, paturi de armă ce se loveau de ziduri, ordine rostite cu glas tare. Ascultam nemişcaţi, încremeniţi: era exact cum îmi imaginasem, cum mă temusem, aproape că nu-mi venea să cred. Uşa s-a deschis şi au apărut doi sau trei militari.

— Cei aduşi astăzi să iasă afară! Afară, repede, repede, a strigat furios unul dintre ei.

Ne-am ridicat urmăriţi de privirile îngrozite ale tovarăşilor noştri şi ne-am îndreptat spre uşă. I. M. m-a însoţit pînă în prag. Era îngrozitor de palid. I-am şoptit, în franceză:

— Nu uita!

A dat din cap şi uşa s-a închis în spatele meu. Acum eram în sala din care dădeau cele două sau trei uşi ale pivniţelor şi am fost surprins văzînd acolo vreo cincisprezece soldaţi de Securitate înarmaţi cu mitraliere. Au început să ne înghiontească şi să ne împingă pe scară strigînd: mergeţi, repede, repede, urcaţi!

Am vrut să mă duc să-mi iau raniţa:

— Bagajele, lăsaţi-ne să ne luăm bagajele!

— Fără bagaje, mi-a spus sergentul. Acolo unde mergeţi n-aveţi nevoie de bagaje, şi m-a împins cu brutalitate pe scări. Aluzia era clară şi nu-mi rămînea decît să

mă resemnez, cînd subofiţerul, care părea că dirijează operaţiunea, cel puţin în timp ce se desfăşura în pivniţă, ordonă:

— Lăsaţi-i să-şi ia bagajele, şi apoi către noi: hai, repede, repede!

Ne-am înşfăcat bagajele fiecare şi apoi, împinşi cu paturile puştilor, am urcat cîte patru treptele pivniţei. Afară era noapte şi ne aştepta un spectacol surprinzător. în curtea despărţită de stradă printr-un zid înalt – proaspăt construit – erau mai multe jeepuri, cu farurile aprinse şi cu motoarele pornite. în această lumină orbitoare, treizeci pînă la patruzeci de soldaţi înarmaţi înconjurau aceste maşini, pe care americanii le furnizaseră ruşilor pentru a elibera lumea... Ferestrele vilei în care erau birourile de anchetă erau luminate toate şi două dintre ele erau larg deschise, una la parter, alta la primul etaj, şi de la amîndouă se auzea muzică. Două aparate de radio erau date la maximum şi muzica părea adevărate tunete. Adăugaţi zgomotul motoarelor, ordinele date în gura mare ca să fie auzite şi veţi avea o imagine palidă a ceea ce era acolo. Evident, o regie menită să acopere plînsetele, rugăminţile sau ţipetele.

M-am întors către vecinul meu, un sîrb din România care căutase libertatea în ţara lui natală, şi i-am spus:

— S-a zis cu noi, ne duc pe frontieră să ne omoare.

Mi-a răspuns cu mult curaj, dar şi cu un fel de furie:

— Şi dacă am fi la război, n-ar fi la fel?

Nu eram de aceeaşi părere, căci era o deosebire între a fi dus ca un animal la abator şi a cădea cu arma în mînă. N-am avut timp să-i spun ce gîndeam, amîndoi am fost literalmente înşfăcaţi şi aruncaţi în patru labe într-un jeep. Apoi trei sau patru militari s-au urcat peste noi, strivindu-ne sub greutatea lor iar un locotenent s-a aşezat lîngă şofer. Instantaneu, jeepul a demarat. Cu farurile aprinse, de parcă mergeau pe cîmp, maşinile goneau cal re morminte deschise.

Eram strivit sub greutatea şi cizmele escortei, blocat din toate părţile, într-o poziţie extrem de incomodă. îl **au**; enm pe ofiţerul care stătea lîngă şofer şi care părea teribil de excitat de această cursă infernală (probabil că **era** beat), încurajîndu-l pe acesta:

Hai, hai, încearcă să-l depăşeşti!

Ca o nebună furioasă, mica maşină urla, se legăna, sărea... simţeam farurile celorlalte maşini în spatele nostru.

Chircindu-mă şi sucind u-mi gîtul, am reuşit să zăresc pentru o clipă strada. Dar nu cunoşteam oraşul. Nu prea ştiu de ce voiam să ştiu neapărat dacă ne îndreptam direct spre locul execuţiei sau spre gară. Poate pentru că în adîncul sufletului nutream speranţa că aceste jeepuri nu ne duceau spre frontieră, ci spre o altă închisoare...

L-am întrebat deci pe camaradul meu sîrb: „cunoşti oraşul, unde mergem, la gară sau în altă parte?" S-a chircit, s-a răsucit şi apoi mi-a spus: „imposibil să vezi ceva, merge prea repede". Curînd aveam să aflăm; ofiţerul îi spune şoferului:

— Taie pe aici, că o să scăpăm trenul.

Jocurile erau făcute, urma să fim urcaţi în tren, vom fi duşi la locul execuţiei. Curînd vom călători într-un vagon neluminat, apoi vom merge în întuneric, cu soldaţii înarmaţi în spatele nostru, şi la fiecare pas aşteptînd, aşteptînd să se producă inexorabilul...

Alte cîteva viraje, la care pneurile aproape că urlau şi, asemenea unui cal care se cabrează, oprirea bruscă. Soldaţii au sărit imediat din jeep şi ne-au ordonat şi nouă să coborîm. Eram la gară. Lumină, lume, strigăte, viaţă. Priveam cu aviditate aceste nimicuri pe care nimeni nu le observă în vîrtejul vieţii cotidiene, toate aceste bunuri de preţ, pe care curînd nu le voi mai vedea: viaţa. Oamenii care se grăbeau se temeau într-atît să nu rateze ceva ce li se părea important şi care în fond nu însemna nimic faţă de ce trăia cel de lîngă ei. Un chioşc de ziare cu titluri care nu mă mai interesau. Un tînăr şi o tînără se ţin tandru de braţ şi par neconsolaţi de apropiata despărţire. Doamne, ce derizorii mi se păreau toate acestea!

Femeile, bărbaţii treceau pe lîngă noi indiferenţi, sau făcînd pe indiferenţii de teama soldaţilor care ne înconjurau. În orice caz, nimeni nu bănuia unde mergeam, nimeni nu-şi putea imagina că oamenii care treceau pe lîngă ei erau duşi într-un loc izolat în care viaţa lor se va sfîrşi curînd.

— Repede, repede, pas alergător! ne ordonă paznicii. Am traversat peronul alergînd, apoi am trecut peste mai multe linii şi am ajuns la un tren gata de plecare.

— La ultimul vagon! a comandat o voce.

Anim alergam de-a lungul vagoanelor, aşa că m-am uitat să văd ce scrie pe ele şi am citit Timişoara—Bucureşti. Dacă porţile raiului s-ar fi deschis în faţa mea nu cred că aş fi fost mai fericit. Mergeam la Bucureşti, la Ministerul de Interne, unde, probabil, dat fiind că mă întorsesem din Iugoslavia, voi fi considerat drept un spion periculos al lui Tito şi voi fi supus la una din acele celebre anchete specialitatea casei. Şi, totuşi, Doamne, cît eram de fericit!

Dar atunci ce rost avusese toată această regie? Mi-a trebuit mult ca să înţeleg. Ei bine, totul era o chestiune de rutină. Aşa se proceda ori de cîte ori „un lot" era trimis spre a fi executat la frontieră. Scoaterea din celulă în ultimul moment, fără bagaj, mult zgomot în curte ca să înăbuşe orice protest, încărcarea în jeepuri cu soldaţi deasupra pentru a preveni o eventuală fugă desperată. Aşa se explică faptul că sergentul, care nu cunoştea destinaţia noastră specială şi care era obişnuit cu alte misiuni ne spusese: „Acolo unde mergeţi n-aveţi nevoie de bagaje", iar ofiţerul, care ştia despre ce este vorba, l-a corectat şi ne-a ordonat să le luăm.

Trenul a pornit şi eu, stînd pe bancă cu ochii închişi încercam să-mi imaginez ce soartă mă aştepta. Apoi gîndurile mele s-au întors spre trecut, au zburat către ceilalţi, către cei de care mă despărţisem cînd plecasem de la Vîrşeţ. Ce se întîmplase cu ei?

Am încercat îndelung să aflu. Cum în închisoare faimoasa reţea de informaţii funcţiona surprinzător şi pînă la urmă totul se afla, după doi ani am ştiut de soarta tuturor.

Evident că era foarte greu, căci nu mă puteam interesa de nişte oameni cu care trecusem clandestin frontiera şi cu care stătusem în închisoare în Iugoslavia. În- tîmplarea mi-a venit în ajutor, şi iată cum.

Într-o duminică din vara anului 1951, pe cînd treceam prin dreptul uneia dintre numeroasele barăci de la Poarta Albă (la Canalul Dunăre—Marea Neagră) cineva m-a strigat. M-am întors şi am văzut doi bărbaţi goi pînă la briu care alergau spre mine, ţinînd în mîini cămăşile pe caro voiau să şi le spele. I-am recunoscut imediat. Erau <'<'i doi prieteni cu care trecusem frontiera.

Inlilnirea ne-a bucurat nespus şi am fost mirat că ei urau la Poarta Albă, la cîteva sute de metri de baraca mei. După primele efuziuni mi-au povestit odiseea lor.

Cînd grupul nostru a plecat de la Vîrşeţ la gară, grupul lor a rămas să aştepte în curte. După un timp au fost îmbarcaţi într-un camion şi duşi la un alt punct de frontieră, nu la cel la care am fost duşi noi cînd am fost predaţi românilor. Grănicerii au fost foarte prietenoşi, le-au pus o mulţime de întrebări despre comunismul din România. Cînd s-a înserat, fără a mai trece pe la postul de gardă, micul grup a fost dus pe un drum paralel cu frontiera. La un moment dat şeful s-a oprit şi, adresîndu-se în şoaptă celor zece prizonieri, le-a spus pe unde trebuiau să meargă ca să intre în România fără a fi reperaţi de grănicerii români. Le-a explicat că după ce treceau linia de demarcaţie trebuiau să meargă un timp şi să ajungă la o pădure, nu departe de o şosea, unde se vor ascunde toată ziua şi nu vor pleca decît a doua zi după miezul nopţii. Vor merge pe şosea şi după vreo două-trei ore vor ajunge la o mică gară de unde vor putea să plece imediat la Timişoara. Au făcut întocmai şi toţi au reuşit să ajungă fără dificultăţi înapoi acasă. Doar doi dintre ei (despre asta am aflat mai tîrziu, cînd am ajuns în lumea liberă), francmasonul „L.", în vîrstă de vreo patruzeci de ani, şi nepotul său, în vîrstă de optsprezece ani, nu s-au întors acasă, ci au trecut imediat frontiera ungară foarte apropiată, şi au ajuns în Statele Unite, unde tînărul – un băiat superb – a murit într-un accident de automobil...

Cele două cupluri au trăit multă vreme cu teama că vor fi arestaţi, dar cum eu nu le pomenisem numele la nici o anchetă nimeni n-a bănuit că trecuseră frontiera, îmi erau recunoscători pentru asta. Dar peste doi ani cei doi prieteni au fost arestaţi pentru o chestiune de aşa-zis spionaj. Primiseră cinci ani, dar nu încape îndoială că dacă delictul lor ar fi fost agrementat cu un dus-întors clandestin la Tito, ar fi primit o pedeapsă mult mai mare. Soţiile lor, în schimb, nu avuseseră nici un fel de necazuri.

Ceea ce ne-a mirat a fost comportarea atît de diferită a grănicerilor iugoslavi. Unii îi împuşcau pe români la graniţă, alţii îi extrădau, alţii îi ajutau să se întoarcă incognito acasă. Explicaţia poate fi aceea că, după ce politica lui Tito şi-a schimbat orientarea, în partid domnea o stare de confuzie în care se făceau simţite diverse influenţe. Prin urmare, cînd UTBA (Securitatea iugoslavă) preda grănicerilor românii care trebuiau să se în

toarcă de unde veniseră, militarii iugoslavi procedau în conformitate cu sentimentele ce le nutreau. Dacă erau staliniști, îi executau. Dacă erau titoiști, îi predau românilor. În fine, dacă erau anticomuniști, îi ajutau să treacă clandestin înapoi.

Dar Jurca, subinginerul, care fugise de două ori din lagărul din Iugoslavia, care văzuse strălucind luminile libertății aproape de Triest, care fusese prins și adus alături de noi în închisoarea de la Vîrșeț, cu el ce s-a întîmplat? Am aflat de soarta lui de la un student care trecuse în Iugoslavia și ajunsese la Vîrșeț a doua zi după plecarea mea și care peste cîteva săptămîni pățise la fel ca mine. L-am întîlnit într-o celulă la Securitatea din Timișoara, în timpul celei de-a doua anchete, după ce trecusem pe la Jilava. Ei bine, într-o seară Jurca a fost scos din celulă și dus la frontiera română unde a fost împușcat. Gardienii de la închisoarea din Vîrșeț povestiseră asta compatrioților lui, pentru a le tăia pofta de a-l imita.

Dar franțuzoaica de care un atașat militar occidental se debarasase pentru că era „descoperită" și o determinase să fugă în Iugoslavia, promițîndu-i că va fi dusă la Belgrad, mica franțuzoaică atît de convinsă că totul se va sfîrși rău și că Iugoslavia era un miraj, cu ea ce se întîmplase?

Despre ea am aflat foarte curînd după întoarcerea mea forțată în România, căci imediat după sosirea la ar-cstul din Timișoara acolo a fost adus și al treilea grup constituit la Vîrșeț, din care făcea parte și ea.

De la cei din grup am aflat că au fost duși la un al treilea punct de frontieră și că aceasta a șocat-o teribil pe tînăra femeie, nu putea suporta ideea că vor fi predați autorităților române. Situația ei era tragică, întrucît știa că va fi acuzată de spionaj, că va fi torturată în chip barbar pentru a dezvălui pe cei pentru care lucrase: atașatul militar, șeful rețelei, primul, apoi colaboratorii lui, apoi numele celor cărora ea le furnizase informații. Arestarea ei va provoca un lanț întreg de arestări și pentru mulți oameni un întreg cortegiu de suferințe și de durere, tfi atunci ea a dat dovadă de un mare curaj, de un curaj suprem. Cînd au ajuns la numai cîteva sute de metri de postul dc frontieră iugoslav a fost văzută prăbușindu-se din cauza otravei pe care o înghițise.

Ataşatul militar prevăzuse deci totul: călătoria tinerei femei în Iugoslavia iar dacă lucrurile luau o întorsătură proastă – otrava. Un singur lucru fusese omis, legătura care trebuia să o ajute să treacă prin Iugoslavia spre acea lume liberă în care n-a putut să ajungă.

Această femeie tânără, al cărei nume nici nu mi-l mai amintesc, al cărei soţ nu va şti niciodată ce s-a întâmplat cu ea, această tânără femeie pe cîţi a cruţat, cîte vieţi a salvat cu sacrificiul ei! Corpul ei zace pierdut fără urmă pe cîmp, îngropat direct în pămînt, în acel miraj acoperit acum de ierburi şi tufişuri, în acel pămînt al Iugoslaviei, care îi inspira atâta frică.

Capitolul VI

Alte închisori (1949-1958)

Din nou la Securitatea din Timişoara

în capitolul precedent m-am referit, între altele, la scurta, dar frămîntata mea detenţie la Securitatea din Timişoara, în decembrie 1948. De acolo, după o noapte de drum, am ajuns la Bucureşti, unde am stat trei luni într-un submarin, adică într-o celulă la două niveluri sub pămînt, fără ferestre şi cu un bec puternic ce ardea zi şi noapte. Eram cinci într-o celulă prevăzută pentru o persoană. Regimul era foarte sever, mîncarea aproape inexistentă, în schimb ancheta la care am fost supus timp de aproape o sută de zile, foarte dură. Dar, aşa cum am mai spus, „anchetele" vor constitui în această „Mărturie" un capitol aparte, consacrat închisorilor prin care am trecut în 1959—1964, cînd am fost arestat pentru „instigare şi agitaţie împotriva regimului".

După terminarea anchetei am fost dus la Jilava, despre care am vorbit, şi apoi din nou la Securitatea din Timişoara, pentru o nouă anchetă.

De această dată am avut şansa de a nu mai fi repartizat în acele sinistre pivniţe, ci în subsolul unei case ce aparţinuse unui industriaş, care de altfel se afla şi el în una din pivniţe.

Camera era uscată, avea pardoseală de lemn şi ţineam fereastra deschisă tot timpul – era la nivelul solului. Mi se părea o minune că nu mai stăteam la cincisprezece metri sub pămînt, că nu mai aveam ferestrele vopsite şi blocate, că nu mai stăteam în acea mizerie înfiorătoare de la Jilava.

Ce-i drept, aici nu exista tinetă. Un vas de gresie, doar pentru urinat, era tot ce ni se oferea. Restul... ei bine, asta trebuia rezolvat dimineaţa între 7 şi 8, înainte de anchete, şi seara între 6 şi 7. Se mergea celulă după celulă, şi fiecare trebuia să fie pregătit, ca să meargă mai

repede, şi să-şi aştepte rîndul în faţa WC-urilor, în timp ce gardianul striga cît îl ţinea gura celui dinăuntru „mai repede, mai repede, grăbeşte-te", obligîndu-l să iasă aşa cum se afla, după mai puţin de un minut. Era îngrozitor, şi bineînţeles că în aceste condiţii, crispat cum erai, în două cazuri din trei nu reuşeai să rezolvi problema respectivă şi trebuia să aştepţi toată ziua (sau toată noaptea) următoarea posibilitate de a merge acolo. Nu era deci de mirare că se auzeau adesea bătăi în uşile celulelor, oamenii cerînd permisiunea de a merge la toaletă.

Timpul trecea încet, fiecare se temea, dar şi spera (ca să se termine odată) să fie chemat la anchetă. Pe coridoare era linişte, căci gardienii (gradaţi din trupele de Securitate) purtau pantofi de pîslă – ca să nu li se audă paşii, să se poată apropia pentru a privi prin vizetă fără ca noi să bănuim că o fac.

Am stat la Securitatea din Timişoara numai două săp- tămîni, două săptămîni într-o cameră de 4 metri pe 5 împreună cu şaptesprezece „politici", toţi în anchetă de săptămîni şi de luni. în cameră era un singur pat în care dormeau doisprezece oameni. Ceilalţi dormeau pe jos, ceea ce nu era prea rău, căci pe jos erau tot scînduri, deci nici o diferenţă faţă de pat.

Ceea ce m-a frapat în această cameră a fost credinţa oamenilor care se aflau acolo. în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară îngenuncheau şi se rugau cu fervoare.

Pentru mine, ca şi pentru ceilalţi, săptămînile petrecute la Timişoara au fost chinuitoare. Pentru a ne distruge nervii, anchetatorii ne lăsau să ne frămîntăm zile de-a rîndul. Apoi ne chemau de trei, patru ori în aceeaşi zi sau chiar noaptea, te trimiteau înapoi în celulă, te chemau din nou, schimbînd anchetatorul şi ritmul anchetei – adică trecînd de la aşa-zisa înţelegere la cele mai sălbatice violenţe.

Şi totuşi, în această incertitudine chinuitoare, în fiecare dimineaţă exista pentru mine un colţ de cer luminos: curînd se împlineau opt luni de cînd nu mai ieşisem de sub pămînt – decît pentru a vedea zidurile drumului de patrulare de la Jilava sau terasamentul pe care trebuise să-l escaladez ca să ajung în „vagonul dubă". Or, chiar a doua zi după sosire, am făcut o descoperire: prin mica fereastră prin care, la înălţimea capului, intra aerul şi lumina, am zărit o ramură de cireş. Pentru mine, care trăiseм luni de-a rîndul sub pămînt, în întuneric, această

ramură era o adevărată minune. în fiecare dimineaţă, înainte de a se da deşteptarea, mă sculam şi, în vîrful picioarelor, trecând peste cei care dormeau, mă strecuram pînă la fereastră ca să contemplu îndelung, ca pe o revelaţie, această ramură, cele cîteva frunze verzi cu nervuri line, acel miracol: viaţa! Asta îmi dădea curaj pentru toată ziua.

Ancheta la Securitatea din Timişoara a fost mai puţin dură decît cea care durase trei luni, la Ministerul de Interne de la Bucureşti, căci în acel moment dosarul meu era întocmit şi se voia doar să se vadă dacă nu se mai putea scoate ceva de la mine, adică să se afle dacă eram spion al lui Tito.

După cîteva şedinţe, anchetatorul meu (un ungur care vorbea prost româneşte), convingîndu-se că nu mai prezentam interes, mi-a închis dosarul şi, împreună cu alţi politici a căror anchetă fusese de asemenea încheiată, am fost trimis la închisoarea din Timişoara.

Nu voi evoca toate închisorile prin care am trecut în timpul detenţiilor mele. Dar consider necesar ca la cele spuse despre Jilava să adaug o descriere a două mari închisori din România pe care le-am cunoscut: Gherla şi Aiud.

Nu voi vorbi, desigur, despre înfiorătoarele închisori do la Piteşti şi Ocnele Mari, pe care nu lc-am cunoscut, nici despre cea de la Sighet, unde comuniştii au trimis po „foştii demnitari", adică pe toţi oamenii politici care deţinuseră funcţii importante înainte de instaurarea regimului comunist. Puţini au mai ieşit vii de acolo.

Pentru continuitatea povestirii mele, şi mai ales pentru a exista o mărturie despre cele văzute şi trăite în temniţele comuniste din România, voi descrie pe scurt cele trei închisori în care am stat de la finele lui iunie 1949 pînă la jumătatea lui mai 1950, şi voi începe cu cea din Timişoara.

închisoarea din Timişoara

Deşi, după Bucureşti, Timişoara era cel mai mare oraş din România, aici nu exista la acea dată decît o închisoare dedul de mică şi care nu semăna nici pe departe cu

închisorile mari, celebre – cu celulare – pe care le-am menționat. Primele măsuri privind regimul de opresiune tot mai mare aplicat deținuților politici au apărut mai întîi în aceste mari centre în care erau închiși mii de oameni. Abia mai tîrziu, pe măsură ce „s-au format" gardienii noi și vechii directori au fost înlocuiți cu oamenii partidului, aceste măsuri au fost aplicate și în închisorile locale din diverse orașe ale României.

La acea dată, închisoarea din Timișoara mai menținea unele dintre avantajele pe care vechiul regim le acorda deținuților politici.

Închisoarea data de pe vremea imperiului austro-ungar și consta dintr-un patrulater de clădiri ce înconjurau o curte interioară. Fațada, care dădea într-o piață, avea un etaj și acolo se aflau birourile administrației; celelalte trei părți ale patrulaterului nu aveau decît parter. Erau construcții vetuste în care se intra prin două porți cu enorme gratii de fier. Urma un coridor lung cu uși masive ce dădeau în celule a căror capacitate era de cincisprezece persoane, dar în care acum erau înghesuite patruzeci pînă la șaizeci. încăperea avea pardoseală de lemn mîncat de carii sau pardoseală de ciment, o fereastră cu gratii groase și un pat de lemn. într-un colț – inevitabila tinetă murdară și rău mirositoare. înghesuiala era atît de mare, încît o treime din deținuți dormeau pe jos, sub pat, și cât timp stăteau acolo aproape că nu se puteau mișca.

Am fost repartizat într-o asemenea încăpere și, ca nou venit, am mai avut dreptul doar la un loc sub pat. Am avut totuși șansa ca locul să fie pe pardoseala de lemn, exact acolo unde ea se termina și începea cimentul. M-am deprins foarte repede cu situația de om al cavernelor și mi se părea firesc (mai ales venind de la Jilava) să stau în semiobscuritatea acestei văgăuni.

Deși condițiile erau mizerabile, amintirile mele despre închisoarea din Timișoara nu sînt dintre cele mai proaste. Directorul, gardienii, regimul de aici erau încă destul de asemănătoare celor dinainte de venirea la putere a comuniștilor și totul mi se părea un mic paradis: celulele rămâneau închise pînă la opt dimineața, după această oră puțind să te plimbi pe coridoare, să mergi în vizită în celelalte celule. La ora zece ușile dinspre curte se deschideau și eram liberi să intrăm și să ieșim pînă la prînz, cînd trebuia să fim din nou în celule. Stînd sub pat, pe jumătate culcat, căci nu aveam loc în poziție șezînd, așa

îmi goleam gamela. Urma siesta. La orele două după amiază, uşile se deschideau din nou şi eram liberi să rămtnem în celulă sau să ieşim în curte, pînă la orele cinci, cînd trebuia să intrăm în clădire, dar ne puteam duce unii la alţii. La orele şase ni se aducea masa de seară şi apoi fiecare se putea plimba pe coridoare. Noi le numeam „Corso", căci mişunau de deţinuţi care mergeau încoace şi încolo şi îşi comunicau veşti, adesea dintre cele mai fanteziste. Atunci era bine să mergi să stai în celulele din care ieşiseră toţi ocupanţii. La orele nouă se dădea stingerea şi eram închişi în celule.

Mîncarea era îngrozitoare şi cei mai mulţi nu se atingeau de ea, căci o dată pe lună se putea primi un pachet. În plus, aveai dreptul la o carte poştală expediată şi la una primită pe lună, şi tot o dată pe lună aveai dreptul la vorbitor.

Umbra sinistrei şi misterioasei Jilava plana asupra tuturor închisorilor clin România. De acolo nimeni nu venise la Timişoara, aşa că sosirea mea a făcut senzaţie. Faptul că eram îngrozitor de slab, că membrele şi capul îmi erau umflate a impresionat şi mulţi m-au înconjurat de simpatie – în afară de vecinul meu de sub pat, un individ cam primitiv, care se plîngea că eu şi hainele de pe mine mirosim a mucegai...

Mai mult de trei pătrimi din deţinuţi erau politici, restul de drept comun. Aceştia stăteau în celule separate, dar întreţineau relaţii bune cu noi. Erau plevuşcă. În ce priveşte deţinuţii politici, ca în majoritatea închisorilor în acea epocă, erau de tot felul: ţărani, muncitori, avocaţi, medici, ofiţeri, magistraţi etc., etc. Ei toţi primeau pachete şi nu se atingeau de oribila fiertură de varză ce ni se dădea. Pînă să fi primit şi eu un pachet, ei erau stupefiaţi văzînd că acceptam gamelele cu varză pe care mi le ofereau timid şi foarte jenaţi. Mîncam chiar trei porţii, şi cu siguranţă că asta şi pachetul pe care l-am primit curînd m-au salvat de la distrofie.

Moralul deţinuţilor era excelent. Tito îşi schimbase atitudinea, şi seara, în timpul plimbării pe „Corso", acolo, la rîţiva kilometri de frontieră, deţinuţii politici evaluau şansele unei apropiate ofensive americano-iugoslave împotriva ruşilor. Dar eu, care veneam din Iugoslavia şi văzusem ceea ce văzusem, eram mult mai sceptic...

Treptat, pe măsură ce timpul înainta, oamenii mergeau la culcare. Coridorul se golea şi ultimii care se plimbau

asistau, trecînd prin dreptul uşilor deschise, la un spectacol dantesc. în aceste văgăuni în care un mic bec împrăştia o lumină anemică, oamenii se răsuceau căutînd, în van, un loc ca să se odihnească pe aceste paturi prea mici sau pe jos, asemenea animalelor.

în perioada dnd am stat la această închisoare am fost judecat şi condamnat de Tribunalul Militar din Timişoara. Din acel moment am ştiut că zilele în acest Eldorado erau numărate şi că în curînd voi fi trimis în una dintre marile închisori, unde îmi voi executa pedeapsa în cu totul alte condiţii.

Dar deocamdată deţinuţii veniţi de la închisori în care regimul era asemănător cu cel de la Timişoara ne spuneau lucruri îngrijorătoare: directorii şi gardienii erau înlocuiţi cu elemente formate la noua şcoală şi regimul aplicat deţinuţilor era din ce în ce mai dur. Nu mai existau plimbările colective în curte, uşile erau zăvorite zi şi noapte, se suprimaseră pachetele, vorbitorul, corespondenţa. Aflînd toate acestea, m-am cutremurat, amintindu-mi prin ce trecusem la Jilava. Şi curînd inevitabilul s-a produs: directorul şi gardienii au fost schimbaţi. Dar nu am avut timp să asist la „punerea pe roate" a acestei închisori, căci în aceeaşi zi am fost trimis la Gherla, unde, în principiu, trebuia să-mi execut pedeapsa. Acolo am aflat peste cîteva săptămîni, de la cei nou veniţi, că imediat după plecarea mea, la Timişoara intrase în vigoare faimosul, binecunoscutul şi sinistrul regim al închisorilor comuniste.

închisoarea Gherla

La acea dată existau două categorii de închisori. Cele pentru muncitori şi cele pentru intelectuali.[4] Comuniştii, în pofida afirmaţiilor că pentru ei toţi oamenii sînt egali, au reuşit să creeze pînă şi aici, în închisori, inegalităţi şi să facă viaţa deţinuţilor intelectuali mai grea decît cea a muncitorilor – deşi nici viaţa acestora nu era cu mult mai bună. Deosebirea era că muncitorii aveau dreptul la un pachet de trei kilograme şi la o carte poştală

[4] **Acest sistem nu a durat mult, curînd repartizarea în închisori s-a făcut după alte criterii (apartenenţă politică, pedeapsă etc.).**

pe lună, în timp ce intelectualii nu, şi ca atare nici un contact cu familia. Gherla, închisoarea în care eram trimis, era o închisoare pentru muncitori. Avocatul strecurase o eroare în dosarul meu pentru ca, pînă avea să fie descoperită, să am un regim ceva mai bun. „Va fi mai bine" îmi şoptise la proces.

Drumul trebuia făcut în „vagon dubă" pînă la Gherla. Dar cum vagonul nu mergea pînă acolo, împreună cu alţi
35 de deţinuţi am eşuat la închisoarea de la Aiud, în tranzit, pînă la sosirea vagonului pentru Gherla. Nu voi vorbi despre condiţiile în care am călătorit, foarte asemănătoare cu cele de la Bucureşti pînă la Timişoara, timp de
36 de ore. Ce pot să spun este că la Aiud nimeni nu se aştepta să venim, că foarte greu ni s-a găsit un loc – o încăpere de 5 metri pe 6 pentru 36 de oameni, complet goală (avea doar tineta) şi că dormeam pe jos. Eram atît de înghesuiţi, încît nu era chip să ne întindem picioarele şi dormeam ghemuiţi, punînd capul – ca să cîştigăm ceva loc – pe corpul celui de lîngă noi. Ziua trebuia sau să rămînem în aceeaşi poziţie, sau, tot din lipsă de loc, să stăm în picioare, nemişcaţi, ca nişte pinguini pe o stîncă.

Acest calvar, dintre cele mai grele din punct de vedere fizic (dar şi nervos, căci nu ştiam cît se va prelungi), a durat douăzeci şi şase de zile. în fine, am plecat la Gherla, unde, imediat ce am coborît din „dubă", gardianul, în- jurînd şi ameninţînd, ne-a ordonat să ne culcăm la pămînt cu mîinile pe ceafă, în noroi şi în băltoace.

închisoarea din Gherla este una din închisorile construite în Transilvania în timpul domniei împărătesei Maria Tereza, în scopul anihilării rezistenţei românilor. Ea a fost construită lîngă fortăreaţa în care, în secolul al XVI-lea, a fost închis, între cele două domnii, Vlad Ţopcş, pe care legenda (confundînd numele tatălui cu cel al fiului) l-a numit Dracula. în paranteză fie zis, departe de a fi un monstru, Vlad Ţepeş a fost un mare domnitor şi actele lui de violenţă nu au depăşit cu nimic pe cclc obişnuite în epocă şi la care s-au dedat şi alţi suverani – ca Ludovic al Xl-lea – şi chiar Biserica, în limpid Inchiziţiei.

Dar să revenim la fortăreaţa Gherla, devenită anexă a inrliisorii construite alături de ea. Deţinuţii îi spuneau

u ra" şi, cu scările ei în melc şi cu celulele ei mici, îşi

păstrase caracteristicile de fort. Aici erau închişi cei cu pedepse grele sau cei care erau sancţionaţi pentru diferite motive.

Închisoarea construită de Maria Tereza a fost modernizată de unguri în 1858. Acum era o clădire foarte mare, cu trei etaje, în formă de potcoavă şi în stilul clasic al celularelor: o sală imensă ocupă toată lungimea clădirii şi plafonul ei este acoperişul clădirii. La fiecare etaj, de-a lungul uşilor de la celulele cu o capacitate de douăzeci pînă la treizeci de persoane, sînt pasarele. La primul etaj, o imensă plasă metalică acoperă sala de la un capăt la altul, făcînd imposibilă sinuciderea deţinuţilor de la etajele superioare. Această închisoare imensă şi sinistră, ce se vede de departe, domină cu înălţimea ei casele modeste ale oraşelului Gherla.

De îndată ce am sosit, am fost duşi la baie. După cele 26 de zile la Aiud, unde nu fusese chip să ne mişcăm, şi cu atît mai puţin să ne spălăm şi să ne schimbăm, am fost realmente fericiţi.

Baia avea două încăperi. Una, în care te dezbrăcai, era cu ciment pe jos şi găseai acolo şi cîteva umeraşe; în cealaltă erau vreo douăsprezece duşuri sub care trebuiau să intre cîte doi sau trei, care se spălau, se frecau imul pe altul pe spate şi apoi se limpezeau.

Am intrat deci în prima încăpere şi fiecare a trebuit să-şi pună bagajul jos, în faţa sa, să se dezbrace complet şi să aştepte percheziţionarea de către gardieni.

Îmi amintesc că nu am fost în prima serie la duş, ci în a doua, şi că am avut ghinionul ca în timp ce, dezbrăcat şi în picioarele goale pe ciment, îmi aşteptam rîndul, să intre directorul închisorii.

Directorul de la Gherla era celebru pentru brutalitatea sa. înalt, slab, roşcovan, un nas strîmb, ochi mici şi iscoditori, Lazăr, care înainte de venirea comuniştilor fusese şofer de camion, ura toată omenirea. La intrarea lui, gardienii au luat poziţie de drepţi şi el a început să ne treacă în revistă, întrebînd pe fiecare numele şi profesia. Între timp, miliţienii îşi reluaseră febril percheziţia şi deveniseră mai zeloşi, aruncînd cît mai mult din prăpăditele comori pe care orice deţinut le adunase ca o furnică de-a lungul săptămînilor: mici bucăţi de stofă, capete de aţă, di sfoară, bucăţi de pîine etc.

Cînd a ajuns în faţa mea şi mi-am declinat numele şi profesia, Lazăr a fost cuprins de o furie vecină cu o criză de epilepsie. Ţipa, gesticula, bătea din picior, mă insulta şi mă amenința. Pentru el eram unul dintre responsabilii de toate nenorocirile poporului nostru înainte de a fi fost „eliberat de glorioasa armată sovietică". Cînd s-a calmat, l-a dat la o parte pe gardian şi a procedat el însuşi la percheziţie. O făcea cu ură şi continua să mă invectiveze^ Deodată, în buzunarul raniţei a descoperit o mică icoană. Era din metal, probabil din plumb, cu trei părţi care se pliau una peste alta. Nu mai mare de o palmă, cu imaginile zugrăvite pe fond albastru, în stil bizantin, era într-adevăr frumoasă. La vederea ei, furia lui Lazăr a depăşit orice se poate imagina. Desfigurat de furie, sărea în sus şi urla ca un apucat:

— Ce e asta, ce e asta?

— O icoană, am răspuns uluit.

— O icoană, o icoană – a strigat –, aici n-ai nevoie de icoană, uite ce fac cu icoana ta – şi a aruncat-o cît colo. Apoi a început s-o calce în picioare. Dar icoana era solidă şi rezista. Epuizat, i-a spus gardianului: „Ia-o şi s-o foloseşti la repararea pompei de apă". Apoi către mine:

— Uite ce fac cu icoana ta, aşa măcar o să servească la ceva.

Apoi a trecut la următorii şi curînd a ajuns la fostul ministru al agriculturii, Aurelian Pană. Cînd a auzit. Lazăr a fost cuprins de o criză asemănătoare cu prima. Roşu, congestionat, pierzîndu-şi orice control, striga din răsputeri, lansînd invective şi amenințări. Pană era un om înalt, şi se vedea că înainte de a fi cunoscut privaţiunile închisorii fusese foarte voinic. Mare proprietar, excelent agricultor şi bun administrator al pămînturilor lui, fusese un foarte bun şi competent ministru al agriculturii în timpul regimului mareşalului Antonescu. Demn, calm, el privea în tăcere dezlănţuirile despotului de la Gherla. Acesta, obosit deja de scena ce mi-o făcuse mie, a abandonat destul de repede şi a încheiat cu aceste cuvinte amenință- loare: ..O să fiu cu ochii pe tine şi o să mă ocup personal de line". Şi s-a ţinut de cuvînt.

Pe vremea aceea la Gherla erau scoşi la plimbare deţinuţii din mai multe celule în acelaşi timp. Unii în spatele altora, cu capetele plecate, ei făceau de mai multe ori înconjurul curţii interioare cu o lungime de circa 60 de imrlrl şi aflată între potcoavă şi vechea fortăreaţă, zarea.

Adesea, cînd era rîndul camerei lui Pană să iasă la plimbare, Lazăr, care probabil dăduse ordin să fie avertizat, sosea şi îl scotea din rînd pe fostul ministru. Mergînd alături, îl obliga pe acesta să facă mai multe lungimi în pas de broască sau în pas alergător şi, la ordinul lui: „culcat – drepţi", să se arunce *pe simte*, să se ridice 'şi să alerge din nou.

Pană avea peste şaizeci de ani, era, aşa cum am spus, înalt şi destul de voinic şi, în plus, suferea de inimă. De la aceste şedinţe se întorcea complet epuizat, şi multă vreme stătea întins pe spate şi gîfîia.

Noi am sosit la Gherla în octombrie. în primăvară, în ziua de Paşte, Lazăr s-a dedat din nou jocului. După cîteva minute, ministrul Pană s-a prăbuşit din cauza unei violente crize de inimă. Nu s-a mai ridicat, nu şi-a mai revenit şi a murit foarte repede.

Eu personal l-am mai văzut pe Lazăr o singură dată după faimoasa scenă cu icoana, şi în circumstanţe destul de deosebite.

Aşa cum am spus, la acea dată – şi puţin după aceea – Gherla era o închisoare pentru muncitori şi, din această cauză, deţinuţii beneficiau de unele avantaje pe care nu le aveau alţi condamnaţi politici: posibilitatea de a scrie o dată pe lună o carte poştală cu cinci rînduri familiei, şi de a primi una la fel, şi dreptul la un pachet de trei kilograme pe lună. Erau şi cazuri, de-a dreptul surprinzătoare, cînd prizonierii aveau dreptul la vorbitor cu persoane din familie. Vestea despre această favoare se răspîndise şi în afara închisorii şi adesea rudele deţinuţilor îşi încercau norocul şi veneau la sfîrşitul lunii, într-o duminică, să întrebe de soţul, tatăl, fiul sau fratele. în general, cererea le era respinsă, uneori, foarte rar, era acceptată.

în acel an, Crăciunul cădea într-o duminică, şi deci era zi liberă. Către orele zece dimineaţa, uşa celulei s-a deschis şi gardianul m-a chemat şi mi-a spus să-l urmez. Mi-a pus paltonul în cap, ca să nu fiu recunoscut de nici un deţinut cu care m-aş fi întîlnit, şi am pornit după el, între- bîndu-mă ce voia de la min'\ Afară m-a prins frigul. Sub un cer cenuşiu, fulgi rari de zăpadă erau învîrtejiţi de vînt şi temperatura trebuie să fi fost de vreo 10 grade sub zero. Am fost dus într-o clădire a administraţiei şi acolo am aşteptat mult în picioare într-un mic vestibul. Indiferenţi, îmbrăcaţi în civil, funcţionarii treceau pe lîngă mine. înţelegeam perfect că pentru ei nu eram im

om, că nici unul dintre ei nu vedea că acolo era un om t are trăia, vibra, purta în el, acolo, alături de ei, o mulţime de gînduri, de suferinţe, pe care ei nu şi le imaginau, de care nici nu voiau să ştie. Şi, curios, ca om, asta m-a afectat mai mult decît grosolănia şi violenţa gardienilor.

În fine, s-a deschis o uşă şi un miliţian mi-a făcut semn să intru. În fundul unei camere mari, ascuns ca un păianjen în spatele biroului său, Lazăr mă privea. După cîteva întrebări privind antecedentele mele, ale părinţilor şi ale bunicilor, m-a întrebat dacă am vreo dorinţă. I-am răspuns că am aflat că deţinuţii care lucrau la Canalul Dunăre—Marea Neagră beneficiau de o reducere a pedepsei de o zi la trei zile de muncă şi că doream să merg acolo.[5]

Lazăr mi-a spus că, evident, puteam să merg la Canal, dar că o astfel de reducere a pedepsei ar putea fi obţinută şi la Gherla. Apoi, schimbând brusc subiectul, mi-a spus că soţia şi fiica mea veniseră de la Bucureşti, că îmi aduseseră un pachet, că aşteptau afară şi ceruseră să mă vadă. După care, revenind la primul subiect, a insistat asupra faptului că ar fi uşor să devin foarte util la Gherla si. totodată, să obţin aceeaşi reducere a pedepsei ca cei care plecau la Canal. Republica are, mi-a spus el, încă mulţi duşmani şi, pentru a salva cuceririle poporului, aceştia trebuiau denunţaţi. Pentru mine, deci, va fi uşor să ascult ce se vorbeşte în celulă, să provoc discuţii do natură să mă ajute să cunosc opiniile camarazilor mei şi apoi să le aduc la cunoştinţa direcţiei. În schimb, voi iî\oa avantaje şi „condiţionalul"[6] asigurat.

Politicos, dar ferm, am respins propunerea, adăugind că sînt convins că va găsi printre deţinuţi elemente mult mai capabile decît mine pentru a face acest lucru. Dar el voia ca acela să fiu eu, spunîndu-şi, probabil, că aş fi mai puţin suspect decît un altul. A reluat subiectul de trei ori, apoi brusc, văzînd că rămîneam ferm pe poziţii, a fost cuprins de o furie asemănătoare cu cea pe care am

[5] Într-adevăr, se promulgase un Decret prin care se promitea n ti i'ienea reducere deţinuţilor politici care mergeau să mun- *Ttmt** la Canal. Promisiunea nu numai că nu a fost respectată, u.ir nu există nici măcar un singur caz, dintre zecile şi sutele l[n] niîl de prizonieri care au muncit acolo, de eliberare în momen- liil expirării pedepsei. Erai ţinut un timp nedefinit, luni şi ani.

•' Iv.te vorba de reducerea pedepsei despre care am vorbit.

descris-o mai sus şi a urlat: „afară, banditule", adăugind diverse alte invective.

Ajuns afară, am răsuflat uşurat, dar bucuria de a fi scăpat mi-a fost umbrită de gîndul că soţia şi fiica mea, după ce călătoriseră toată noaptea cu trenul, stăteau în această zi de Crăciun afară în frig de la 8 dimineaţa pînă la 11 şi jumătate, şi vor călători încă o noapte fără să mă fi văzut şi fără măcar să se mîngîie cu gîndul că ştiam că veniseră la Gherla, iar a doua zi, una se va duce la munca ei grea, cealaltă la şcoală, şi nimeni nu va trebui să bănuiască durerea din inimile lor. Asemenea presiuni se făceau asupra deţinuţilor pentru a-i determina să spioneze, şi aşa se răzbuna directorul închisorii pe soţia şi pe fiica, ce abia împlinise opt ani, a unui deţinut politic.

Aceasta a fost ultima mea întâlnire cu Lazăr.

Îmi amintesc, în altă ordine de idei, că în ajunul Crăciunului, cei treizeci din celula noastră am fost scoşi la plimbare. Cu capul plecat, ne-am plimbat încet făcând înconjurul curţii.

Posomorită, sinistră, închisoarea ne înconjura cu zidurile ei înalte şi ostile, cu ferestrele ei fără viaţă. Dar în această tristeţe am remarcat imediat o notă de veselie: uşa de la intrarea celularului era împodobită cu crengi de brad. Fuseseră puse în cinstea „marelui", „genialului" (numele lui trebuia însoţit întotdeauna -—• sub ameninţarea Sancţiunii – de un adjectiv) Stalin, a cărui aniversare avusese loc cu trei zile mai înainte.

Cînd am revenit în celular, un tânăr, Ion Cuza (nepotul omului de stat A. C. Cuza şi fiul profesorului universitar Gheorghe Cuza, mort în închisoarea de la Sighet) a scos de sub haină o ramură de brad de vreo douăzeci şi cinci de centimetri, pe care o rupsese profitând de un moment de neatenţie a gardianului. Cum a ajuns în celulă, s-a aşezat în colţul lui şi s-a pus pe treabă. Abil şi ingenios, ol a făcut din te miri ce un trepied în care a pus ramura (fusese bine aleasă şi era foarte frumoasă), în aşa fel încît să stea dreaptă şi să pară un mic brad. Apoi a împodobit-o cu bucăţele de cîrpă albă în care a înfipt chibrituri. Seara, după „închidere", cînd mai aveam două ore şi mai bine pînă la „stingere", Cuza ne-a spus să ne strîngem toţi în fundul camerei şi a pus ramura în mijlocul patului. De la distanţă părea într-adevăr un mic brad de Crăciun. Repede, el a aprins cele cîteva chibrituri, şi pentru cîteva clipe pomul nostru de Crăciun a strălucit. În acest timp

cu toţii am intonat încet cîntecul de Crăciun: „O, brad frumos". Şi cum o treime dintre noi erau germani din Transilvania (care încercaseră să fugă de regimul comunist), am cîntat împreună, români şi germani, fiecare în limba lui. Izolaţi de restul lumii, în acest celular ostil şi plin de atîtea suferinţe, acest cîntec, simbol al fericirii şi al căldurii familiale, cîntat în surdină, era deosebit da emoţionant. Unii dintre noi plîngeau.

Peste cîteva săptămîni mi s-a ordonat să mă pregătesc de plecare. Nu era greu de bănuit că aceasta era răzbunarea lui Lazăr şi că urma să fiu trimis într-o închisoare cu regim şi mai sever. Pentru început am fost dus într-o celulă de două persoane în care am fost înghesuiţi opt. Cei mai mulţi dintre noi erau convinşi că venise un „vagon dubă" şi că, după debarcarea deţinuţilor cu destinaţia Gherla, vom fi îmbarcaţi noi şi duşi Dumnezeu ştie unde.

Eu unul eram convins că vom fi trimişi la Aiud. Dar m-a surprins faptul că această perspectivă, dată fiind reputaţia sinistră a Aiudului, îi îngrijora pe camarazii mei mai puţin decît perspectiva de a fi trimişi la Bucureşti. Aproape toţi erau ţărani şi fuseseră judecaţi de Tribunalul Militar din Bucureşti, probabil ca partizani. Ei se temeau de două lucruri: de a fi duşi la Bucureşti pentru a fi martori în noi procese în care ar fi implicate persoane cunoscute de ei, sau de un nou proces, în scopul de a li se da pedepse mai grele decît cele pe care le aveau. Aşa am aflat că, adesea, cînd pedepsele se apropiau de termen, se „organizau" noi procese, pentru a se da condamnări de zece, cincisprezece şi chiar douăzeci de ani, mai conforme cu directivele momentului decît condamnările „mini" date cu doi-trei ani mai înainte, la începuturile regimului.

Prin urmare, toţi erau ameninţaţi de noi anchete, cu 1 ol cortegiul de teroare şi suferinţe pe care îl implicau. în piu;, lermenul apropiatei lor eliberări risca să fie amînat ni mulţi ani, în fine spectrul Jilavei revenea hidos în memorie.

Am slut în această celulă doar pînă seara, încercând să **ne** uităm gîndurile negre prin mici conferinţe despre me mile noastre, punîndu-le în evidenţă caracteristicile **■a aspectele** inedite. îmi amintesc că printre noi era un npieiıl tor **oare** no-a vorbit simplu, dar foarte agreabil, du.pie **meseria** lui. În timp ce vorbea, uşa celulei s-a

deschis violent şi au apărut trei gardieni înarmaţi cu bîte. Agitîndu-şi armele ei au început să strige că vor cerc să ni se intenteze proces pentru instigare împotriva regimului. Ne-a trebuit mult pînă să înţelegem situaţia: vorbind despre viaţa albinelor, conferenţiarul nostru pronunţase, bineînţeles, de mai multe ori cuvîntul regină. Asta a fost suficient ca miliţienii zeloşi, care ascultau la uşă, să creadă că punem la cale un complot! Şi cu greu i-am convins de contrariul. Proferînd ameninţări, au sfîrşit prin a ne da pace şi a pleca. Scăpaserăm destul de ieftin!

Am povestit această mică anecdotă nu numai pentru a ilustra prostia gardienilor noştri, ci şi pentru a arăta în ce grad prostia, combinată cu îndoctrinarea la care erau supuşi, putea fi un pericol pentru noi. Căci nu ne puteam face iluzii: ar fi fost suficient să se încăpăţîneze şi să meargă să spună „povestea lor" ofiţerului politic de la Gherla[7] pentru ca acesta „să-şi înceapă ancheta". Graţie „mijloacelor" pe care ştia să le folosească, ar fi putut ca peste cîteva săptămîni să ne trimită (cu un dosar bine aranjat) la o nouă anchetă la Securitatea din Cluj (oraş de care depindea, din punct de vedere administrativ, Gherla). De aici, după o nouă anchetă, nu era decît un pas pînă la Tribunalul Militar, care ne-ar fi judecat şi ne-ar fi condamnat din nou.

Din fericire, nu s-a întîmplat nimic şi, spre seară, am fost duşi, cu ceremonialul obişnuit, la „vagonul dubă". Era un vagon care făcuse turul vestului României, unde lăsase la fiecare închisoare deţinuţii respectivi, şi acum cobora din oraş în oraş pînă la Bucureşti. Următoarea lui oprire era Aiud, şi apoi trebuia să se oprească la alte închisori din Transilvania, pînă avea să atingă punctul terminus al circuitului – Bucureşti.

Noaptea vagonul a fost ataşat la un tren şi a doua zi de dimineaţă am sosit la Aiud. Au coborît o treime din cei aflaţi în vagon, inclusiv eu. Din nefericire, camarazii mei de o zi nu au coborît. Ei au plecat, desigur, spre Jilava şi spre Securitatea din Bucureşti, şi n-am mai aflat nimic de ei.

[7] **Este vorba de reprezentantul Securităţii. Există unul în fiecare închisoare şi, în general, este omul cel mai puternic şi cel mai temut.**

închisoarea de la Aiud

Această închisoare a avut întotdeauna, şi pe drept, cea mai proastă faimă – aproape la fel de proastă ca Jilava. Ea consta, ca şi închisoarea de la Gherla, din vechea închisoare, un patrulater de clădiri construite în timpul împărătesei Maria Tereza, şi în faţa lui se afla imensul celular construit de unguri în secolul al XIX-lea.

Celularul a fost de la început închisoare pentru deţinuţii politici, în timp ce vechile clădiri erau pentru cei de drept comun, şi aveau destule ateliere în care mina de lucru era furnizată de prizonieri.

Regimul de la Aiud era aproape identic cu cel de la Jilava, minus ferestrele vopsite şi blocate. În plus, exista avantajul de a nu sta sub pământ. în schimb, gardienii erau la fel de primitivi şi de brutali, iar mîncarea (oricît ar părea de incredibil) şi mai proastă. Dimineaţa ni se dădea o băutură maronie făcută, cred, din orz. La prînz şi seara, o zeamă în care pluteau cîteva boabe de arpacaş. În locul celor 80 de grame de pîine mucegăită de la Jilava ni se dădea un fel de turtă de mălai care, deşi era plină de paie, avea un gust mai bun, dar era, desigur, mai puţin nutritivă. O dată pe săptămînă ni se dădea o bucăţică de carne care era, de cele mai multe ori, os, grăsime sau tot felul de rămăşiţe. Aiudul trăia sub spectrul foamei şi al morţii, care făcea ravagii, fiind cauzată tocmai de foame.

Cit am stat la Aiud, i-am auzit pe toţi deţinuţii spu- nînd că director al închisorii era un anume Sile Con- stantinescu.

Sile Constantinescu era un asasin care înainte de război stirnise în România un val de oroare şi de indignare. Pentru a fura puţinii bani ai părinţilor (modeşti pensionari), îi omorîse şi, ca să şteargă urmele crimei, le dizolvase corpurile în var. Descoperit şi judecat – cum în Romînia în vechiul regim nu exista pedeapsa cu moartea –, a fost condamnat la pedeapsa maximă, adică douăzeci dc ani de muncă silnică. îşi executa pedeapsa la Aiud cînd comuniştii au venit la putere şi, după spusele camarazilor mei, dar şi ale celor aflaţi în libertate, noii conducători l-au numit director al penitenciarului.

Repet, nu am putut verifica dacă Sile Constantinescu na directorul închisorii de la Aiud. Faptul este posibil,

dacă avem în vedere că Maromet conducea Jilava. Dar nu este exclus să fie vorba de o simplă legendă...

La acea dată închisoarea era ticsită de deţinuţi politici, şi cum mereu erau aduşi alţii, celularul devenise neîncăpător. De aceea, se evacuase o parte din deţinuţii de drept comun din vechea închisoare pentru a-i plasa pe noii veniţi în două sau trei aripi ale ei. Prin urmare, aici am fost repartizat şi am nimerit într-o încăpere de 5 metri pe 2 şi 1/2 în care trebuia să împart cu vreo treizeci de alţi noi tovarăşi întîmplările vieţii în comun ale deţinuţilor. Ca de obicei, erau oameni de toate condiţiile sociale: ţărani, muncitori, cîţiva studenţi, şi mai mulţi intelectuali. Se aflau acolo fie pentru că se exprimaseră critic la adresa regimului, fie pentru că voiseră să fugă în Occident, fie (puţini) pentru că încercaseră să creeze organizaţii anticomuniste; pedepsele lor variau între cinci şi douăzeci de ani, dar în realitate erau condamnaţi la moarte prin înfometare. Căci de cum soseai la Aiud, te loveai de acest adevăr: moartea lentă în suferinţa atroce şi continuă a unui corp care se autodevorează pentru a supravieţui.

La Aiud am văzut oameni care înnebuniseră de foame. Alţii care se stingeau lent, epuizaţi. Un student, numai piele şi oase, galben de parcă ar fi avut icter, cu ochii adînc înfundaţi în orbite, avea faţa literalmente desfigurată de suferinţă. Nu mai putea merge decît pînă la tinetă, nu vorbea cu nimeni şi, aşezat turceşte în pat, lua din turtă mici firimituri pe care le mesteca îndelung, ore întregi, cît era ziua de mare. Era absolut incapabil să facă altceva sau să scoată vreun sunet.

îmi amintesc şi de un alt student care se stingea treptat. Stătea tot timpul culcat, căci nu mai putea merge, şi i se aducea gamela la pat, iar cînd se ducea la tinetă era sprijinit de alţii.

Şeful camerei, tot un tînăr, pe care îl aleseserăm pentru că era descurcăreţ şi speram că din cînd în cînd putea introduce în celulă două-trei porţii în plus, făcea tot ce putea ca să-l ajute să supravieţuiască.

La Aiud mîncarea ni se aducea exact ca la Jilava. Doi deţinuţi de drept comun aduceau ciubărul pînă la uşă şi apoi se întorceau cu faţa la perete. Gardianul deschidea uşa şi un al treilea deţinut de drept comun, „bucătarul", cu capul plecat, turna cîte un polonic în gamelele pe care i le dădeau cei care erau de serviciu.

În acea zi, tînărul se simţea mult mai rău – părea că sfârşitul era o chestiune de ore. Cînd s-a dat ultima gamelă, şeful camerei, ţinând în mină o gamelă goală, a spus gardianului: „Domnule şef de secţie, avem aici un tî- năr care e pe moarte, am mai putea primi încă o gamelă de supă?" Bucătarul a rămas încremenit şi s-a uitat întrebător la gardian, în timp ce acesta, făcîndu-se că n-a auzit, a întors capul. Cu o agilitate de maimuţă, deţinutul de drept comun a umplut gamela şi abia a reuşit să o dea că uşa s-a trîntit cu putere.

Tînărul a mîncat supa, apoi, cum era la începutul primăverii şi cum după-amiază soarele lumina un timp un colţ din celula noastră, a fost dus pe un pat unde bătea soarele (la Aiud aveam paturi suprapuse în care dormeam oiţe doi pe aceeaşi saltea) şi, rezemat de perete s-a încălzit, adormind sub razele binefăcătoare.

Operaţia s-a repetat zilnic: şeful de cameră cerea o porţie în plus, gardianul întorcea capul şi „bucătarul" ne-o dădea. Apoi studentul îşi lua baia de soare. Şi minunea s-a produs. Treptat, tînărul s-a întremat şi a reuşit să găsească un echilibru fizic ce i-a permis să supravieţuiască pînă la plecarea la Canalul Dunăre—Marea Neagră, unde mîncarca era ceva mai bună.

Fusese deci nevoie de numai un polonic în plus din această fiertură numită supă, şi de un pic de soare în fiecare zi pentru a salva un om. Era aproape nimic, şi, totodată, dovada că ar fi fost uşor să se evite holocaustul din închisorile comuniste din România! Dar nici vorbă nu era de salvarea deţinuţilor, dimpotrivă, de anihilarea lor (evident, fără a-i condamna la pedeapsa capitală). Erau deci eliminaţi prin metoda infailibilă a morţii atroce şi leale prin înfometare. Dovadă este faptul că acest regim de exterminare prin foame nu era practicat numai la .lilava şi la Aiud, ci în toate închisorile mari: Piteşti, Si- ghet, Ocnele Mari, Suceava, Caransebeş, foarte curînd i llici'la, precum şi în alte închisori de mai mică importanţă, diseminate în oraşe de provincie.

Pentru gardieni, şcoala de la Jilava, pentru şefi – exemplul acesteia dădeau roade şi acum sistemul era ex- tiu-'. în toate închisorile din ţară.

Prim urmare, guvernul comunist acţiona după un plan **bine** g'indit, un plan ce viza, pe de o parte eliminarea fim-a a celor care, indiferent din ce clasă socială proveneau, lndi .i/m-nu *ă se opună regimului şi, pe de altă parte, în

fricoşarea celor care scăpau sau a celor care auzeau prin ce trecuseră aceştia, astfel încît nimeni să nu mai îndrăznească să ridice capul.

Se prea poate ca, uneori, gardienii să nu fi fost de acord cu ceea ce erau forţaţi să facă – de exemplu cel despre care am vorbit –, dar ei nu îndrăzneau „să trişeze", căci mai în fiecare celulă era cîte un delator, şi, în cazul pe care l-am menţionat, chiar „bucătarul" putea fi unul. Cel mai neînsemnat gest de bunăvoinţă din partea unui miliţian îl putea aduce alături de noi.

Este imposibil de evaluat numărul deţinuţilor, din toate categoriile sociale, care au murit de foame, de lipsa îngrijirilor, de epuizare (îngrijirile medicale au fost de fapt inexistente ani de zile). Zeci de mii, sute de mii? Desigur, căci numai la Aiud în rîndurile deţinuţilor politici mortalitatea era de aproape zece la sută. Treptat, ritmul acesta s-a generalizat şi în alte închisori, la Canalul Dunăre— Marea Neagră, în minele de plumb şi în alte lagăre de muncă forţată. Despre Aiud vorbesc în cunoştinţă de cauză, căci celula noastră era chiar în faţa uşii marelui celular unde se afla morga.

Cît era ziua de mare, un tînăr (ca şi la Jilava, tinerii aveau acest obicei) se urca pe un pat din rîndul al doilea şi se uita la ce se întîmpla în curte. Lucruri în general lipsita de importanţă, dar care animau cît de cît timpul ce părea că încremenise în spatele gratiilor de la fereastră şi al uşii hidoase: un gardian care intra în marele celular, deţinuţi de drept comun care măturau curtea, sosirea unui nou lot de deţinuţi (asta era interesant) sau formula lapidară: e scos un mort de la morgă, încă unul, încă unul...

Pentru a ameliora cît de cît regimul nostru alimentar, şeful de cameră recurgea cu regularitate la un mic truc, care de altfel putea să-l coste mult. în celula noastră erau trei gamele în plus. Cînd era adus ciubărul cu supă şi se deschidea uşa, el anunţa: treizeci şi doi de deţinuţi şi apoi, pe măsură ce se dădeau gamelele număra: unu, doi, trei... paisprezece, cincisprezece, şaisprezece, şaptesprezece, cincisprezece, şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece... „Bucătarul" nu zicea nimic, şi gardianul, distrat, nu asculta. Dar chiar nu auzea, sau făcea pe distratul? Ne întrebam de fiecare dată, dar n-am aflat niciodată. Astfel, în fiecare zi, în celulă intrau gamele de supă în plus, ceea ce însemna că la fiecare cinci mese primeam una suplimentară. Era foarte preţioasă şi ne-a ajutat să rezistăm.

În camera noastră exista şi un delator pe care l-am identificat repede şi l-am izolat. Nimeni nu-i vorbea, nimeni nu-i răspundea. Curînd n-a mai suportat aerat tratament şi s-a rugat de administraţie să-l mute în altă cameră. Ne ura pe toţi şi izolarea în care trăia îl făcuse pe jumătate nebun. Dar niciodată, nici după ce a plecat din camera noastră nu a dat în vileag trucul cu gamelele.

Ca în toate închisorile prin care am trecut, ca să uităm de foame şi să treacă timpul mai repede, ne grupam după afinităţi şi stăteam de vorbă, ne povesteam amintiri, dădeam lecţii sau ţineam conferinţe. Printre camarazii mei era şi un fierar, un om tînăr cu care stăteam adesea de vorbă. De la el am aflat cum a sfîrşit Domăşneanu şi camarazii lui.

Pentru mine, numele lui Domăşneanu evoca amintiri vechi de aproape doi ani. Era perioada în care, înainte de a fi trimis la Bucureşti pentru a fi anchetat, mă aflam în arest preventiv la închisoarea din Timişoara. Regimul acolo era încă bun: te puteai duce în celelalte celule şi, la anumite ore, puteai ieşi în curte. Dar o parte din curte era închisă şi nimeni n-avea voie să se apropie. Era o porţiune dreptunghiulară, în faţa celulei condamnaţilor la moarte. Acolo se afla grupul lui Domăşneanu. Nu mai ştiu cîţi erau. Zece sau doisprezece, mi se pare. Ferestrele lor erau la parter şi noi, de la etajele superioare, vedeam acolo un tînăr de vreo optsprezece ani care stătea agăţat de gratii şi cînta privind spre cer, cînta neîncetat. Era un ţăran cu o voce frumoasă şi caldă, care cînta cît era ziua do mare, cu accent specific bănăţean, doine şi balade din regiune.

Domăşneanu era ofiţer de marină. După război, cîr.d partidul comunist alungase din armată pe mai toţi ofiţerii, el a avut aceeaşi soartă şi s-a retras în comuna sa natală, dintr-un judeţ din Banat. El însuşi fiu de ţăran, a constatat în satele din această zonă muntoasă o imensă nemulţumii \ un sentiment de exasperare şi de ură împotriva comuniştilor şi a regimului lor. Acest sentiment era de altfel general în satul românesc, căci în afară de atrocităţile la care se dedaseră soldaţii sovietici la trecerea lor prin ţară, după terminarea războiului guvernul comunist oprima într-un mod aberant nu numai populaţia urbană, ci şi pe cea rurală. Astfel, impozitele pe care aceasta trebuia să le plătească anual depăşeau cu mult valoarea pă- mmtiuilor lor şi cei care nu reuşeau să le achite erau

arestaţi, judecaţi şi condamnaţi la ani de închisoare, evident, cu scopul de a-i determina pe ţărani să se supună colectivizării pămînturilor lor.

Acest fapt (şi multe altele) au făcut ca în România mici grupuri de partizani să se opună regimului. în judeţele Caraş şi Severin, din Banat, muntenii fierbeau şi ardeau de dorinţa de a pomi la luptă.

în 1944 în această zonă se dăduseră bătălii grele între români şi ruşi de o parte şi germani de cealaltă şi aproape că nu exista ţăran care să nu aibă o armă. Cît despre muniţii, aveau din belşug.

Domăşneanu era convins că americanii nu-i vor lăsa pe români în mîinile ruşilor şi ale unui regim pe care un milion de baionete sovietice îl impusese prin forţă. El nu uitase declaraţiile Aliaţilor, angajamentul lor de a nu impune nici unei ţări un regim pe care ţara respectivă nu l-ar fi dorit, nu uitase nici manifestele cu care avioanele americane inundaseră România şi care promiteau românilor libertatea. Crezuse poate şi el, ca mulţi în acea vreme, că Tito îşi va alinia politica după cea a americanilor, că revolta lui împotriva Moscovei era un prim succes al Washingtonului, un prim pas către eliberarea ţărilor din Est. Crezuse că va primi ajutor din partea Iugoslaviei şi că americanii îi vor parașuta alimente şi arme. Ştia foarte bine că în acest caz mişcarea sa avea să se întindă rapid, cuprinzînd tot satul românesc, şi imediat vor urma şi oraşele. Evident că exemplul ar fi fost urmat de unguri, polonezi, cehi şi că ruşii nu şi-ar mai fi putut menţine dominaţia în aceste ţări, încolţiţi fiind din toate părţile.

Aşa se face că Domăşneanu a luat conducerea unui grup de partizani din munţii Caraşului. Mai multe acţiuni locale şi mai multe succese l-au făcut foarte curînd popular şi acţiunile lui au cuprins o mare parte a celor două judeţe. Tot mai mulţi ţărani i se alăturau, forţele lui controlau multe văi şi munţi. în plus, chiar şi în localităţi pe care nu le controla avea simpatizanţi şi complici, ţăranii furnizau oamenilor lui alimente, îi călăuzeau pe poteci secrete, îi ascundeau.

Cum era de aşteptat, guvernul a reacţionat imediat cu trupele aflate în zonă. Dar acestea nu erau destul de numeroase, poate nici prea sigure, şi Domăşneanu a continuat să înregistreze succese. în tot acest timp nici presa, nici radioul, nici un comunicat nu făceau aluzie măcar la

evenimentele din Banat, şi opinia publică românească trăia în totală ignoranţă.

Situaţia agravîndu-se şi temîndu-se ca revolta să nu se extindă, guvernul a luat măsuri energice. El a trimis în zonă regimente ale trupelor de Securitate[8], tancuri, aviaţie şi a încercuit toată regiunea în care opera Domăşneanu. Apoi a început greblarea fiecărei văi, a fiecărei coline, a fiecărui munte. Şi de o parte şi de cealaltă pierderile au fost numeroase. Dar lupta era din ce în ce mai inegală: de o parte rezervorul de forţe era, ca să zicem aşa, inepuizabil, de cealaltă nu puteau veni forţe noi, lipseau medicamentele, muniţiile se împuţinau. Şi nu numai că nu se primea nici un ajutor din afară, dar această lume era ignorată de lumea întreagă şi nici în România nu ştia nimeni (după cum nu ştie nici astăzi).

Cu un curaj al desperării, Domăşneanu şi partizanii lui au mai lansat cîteva acţiuni spectaculoase, între care ocuparea pentru cîteva ore a unui orăşel în care era un depozit de muniţii. Au încărcat toate muniţiile în camioane şi s-au retras în munţi. A fost cîntecul lebedei, căci trupele de Securitate, tot mai numeroase, controlau şi ocupau toată ţara. Mulţi partizani au fost ucişi, alţii au reuşit să se strecoare prin păduri şi văi şi să se întoarcă în satele lor. Curînd Domăşneanu a rămas doar cu o mînă de partizani urmăriţi şi hăituiţi de o armată întreagă care nu reuşea să-i prindă, deoarece ei cunoşteau admirabil munţii şi beneficiau de complicitatea ţăranilor. Din cînd în cînd, deşi încolţiţi, Domăşneanu şi oamenii lui ţineau piept contraatacau şi apoi dispăreau în păduri. în cele din urmă, ceea ce se întîmplă adesea în astfel de cazuri, Domăşneanu şi oamenii lui au fost trădaţi[9]. Grota în care se ascundeau a fost încercuită de forţe zdrobitoare şi, după o ultimă bătălie desperată, supravieţuitorii, între care era şi Domăşneanu, au fost capturaţi.

Nu ştiu exact cîţi din lotul lui Domăşneanu au fost anchetaţi. Am întîlnit zeci, şi sute se aflau în alte închisori

---

[8] Trupele de Securitate sînt trupe de elită speciale dependente <!e Ministerul de Interne şi însărcinate cu menţinerea ordinii. Al • pe sprinceană, sînt supuse unei discipline de fier, sînt mai bine dotate sub aspect material decît armata regulată şi cadrele **lor beneficiază de numeroase avantaje.**

[9] Mi se pare că trădătorul a fost descoperit de Domăşneanu \i '■.iin -nii lui pe cînd călăuzea trupele de Securitate şi ucis doar la începutul luptei.

și mai ales în lagărele de la Canalul Dunăre- Marea Neagră. în orice caz, cert este că a fost adus în mod special un magistrat de la București pentru a prezida Tribunalul Militar din Timișoara care i-a judecat pe Domăș-neanu și camarazii lui.Acest militar, colonelul Stănescu, era cunoscut ca un om lipsit de scrupule, un om detestabil. Nu s-a dezmințit, și condamnările de zece, cincisprezece, douăzeci, douăzeci și cinci de ani, și chiar condamnările pe viață au plouat pentru țăranii din județele Caraș și Scve- rin. Domășneanu a fost condamnat la moarte împreună, repet, cu un grup al cărui număr nu mi-l amintesc. Poate erau vreo doisprezece. Ei se aflau în celula condamnaților la moarte a Tribunalului Militar din Timișoara, iar tînă- rul care cînta atît de frumos și de trist făcea parte din acest grup.

I-am lăsat acolo cînd am plecat de la Timișoara, și iată că după doi ani acest fierar pe care l-am întîlnit la Aiud... mi-a vorbit despre ultimele lor clipe.

Într-o noapte, el a fost trezit din somn și dus pe coridorul unde se afla celula condamnaților la moarte. Culoarul era plin de soldați de Securitate înarmați cu puști și mitraliere. Ușa celulei a fost deschisă și condamnații au fost scoși unul cîte unul.

La uşă fusese adusă o nicovală și un ciocan imens. Toți condamnații aveau lanțuri la mîini și la picioare. Fierarul trebuia să le sfarme niturile. în timpul acestei operațiuni nici unul dintre acești nefericiți n-a scos o vorbă. Apoi au fost puși să se dezbrace, și cînd au rămas numai în cămașă și indispensabili au fost luați.

Fierarul aflase de la un gardian ce se întîmplase mai departe. în apropierea închisorii militare din Timișoara era o cale ferată. Au fost duși acolo, încadrați de importante forțe de Securitate și urcați într-un vagon pentru deținuți, un „Yagon-dubă". Soldații împing vagonul pe calea ferată. încet acesta înaintează spre locul unde vieților lor vor lua sfîrșit. După un timp, vagonul se oprește în plin cîmp. Liniștea nopții este sfîșiată de voci, strigăte, ordine; apoi uşa vagonului se deschide. Condamnații sînt dați jos pe rînd și împușcați. Nimeni nu știe ce s-a întîmplat cu cadavrele lor.

Trei ani mai tîrziu judecătorul Stănescu a fost condamnat pentru luare de mită. Eram în lagărul de la Poarta Albă cînd a sosit acolo ca deținut și a fost repartizat într-o baracă în care întîmplător se aflau mulți dintre foștii

jvirlizani ai lui Domăşneanu. Era cit pe-aci să fie linşat şi dacă ar fi dormit acolo cu siguranţă că nu ar fi scăpat cu viaţă. Din ordinul comandantului, singura noapte petrecută în acest lagăr a stat la corpul de gardă, sub pază. A doua zi a fost trimis într-o închisoare în care nu risca să se întâlnească cu cei pe care îi condamnase.

în pofida greşelilor, serviciile pe care el le adusese guvernului meritau atâta atenţie.

Astfel, în timp ce unii cădeau sub gloanţele plutoanelor de execuţie, mii de alţi deţinuţi politici se stingeau lent într-o lungă agonie în închisorile României comuniste.

în primele zile ale primăverii anului 1950, la Aiud starea de slăbiciune şi mortalitatea în rîndurile deţinuţilor atinseseră punctul culminant. Era evident că în acest ritm, dacă nu se schimbau cit de cit condiţiile de viaţă, mai curînd sau mai târziu ne vom sfîrşi cu toţii zilele la Aiud. Singura noastră speranţă era să fim transferaţi de acolo.

Plantonul celulei noastre era un fost socialist, un oarecare Linden, condamnat, conform obiceiului, de către tovarăşii lui comunişti, după câţiva ani de colaborare între cele două partide. Delator înnăscut, el era în termeni foarte buni cu gardienii, dar nu putea rezista tentaţiei de a-i spiona. De la el am aflat că la Canal lucrau deţinuţi politici şi că în primăvară s-ar fi putut să fim trimişi acolo, căci era mare nevoie de mină de lucru.

Eram convinşi că din moment ce eram obligaţi să muncim, trebuia să fim şi hrăniţi ceva mai substanţial. în plus, am fi scăpat de acele celule sumbre, am fi trăit la soare şi la aer. Se mai spunea că, din cînd în cînd, aveai dreptul la o carte poştală şi chiar la vorbitor. Fapt este că noi nu mai aveam decît o singură dorinţă: să plecăm cît mai repede din acest Aiud blestemat şi să mergem să muncim la Canal.

Ca şi camarazii mei din închisoare trăiam şi eu cu această speranţă: să merg la Canal. Mă gîndeam atât de mult la asta, încât adesea visam că sînt în drum spre această muncă forţată sau chiar că mă şi aflam acolo. Şi o bucurie imensă mă cuprindea. Apoi, în somn, îmi spuneam: „nu, o prea frumos; fă un efort, trezeşte-te, eşti tot la Aiud". Făceam efortul, mă trezeam şi vedeam că sînt pe salteaua mea de paie, în închisoare.

Zilele treceau încet, starea noastră de slăbiciune se accentua şi în monotonia acestei agonii lente nu intervenea nici o schimbare.

Pe la începutul lunii mai, într-o după-amiază, tînărul care sătea cocoţat la fereastră şi observa mişcările din curte, a anunţat că un civil însoţit de un ofiţer politic şi un medic intraseră în aripa închisorii în care erau celulele noastre (în faţa celularului) şi că se instalaseră la camera de gardă unde li se aduseseră două mese şi două scaune. Pentru noi era un eveniment şi trebuia să-i cunoaştem semnificaţia.

După cîteva minute în curte au apărut gardienii, care au început să profereze ameninţări adresate celor care ar fi îndrăznit să se uite pe ferestre. La zecile de ferestre ale imensului celular nu se vedea totuşi nimeni, dar gardienii ştiau că la fiecare fereastră era o pereche de ochi care urmărea tot ce se întîmpla în curte. În acest deşert în care totul părea mort, era impresionant să ştii că zeci de perechi de ochi înregistrau neobosit cea mai mică mişcare şi că era adus la cunoştinţa tuturor tot ce era cît de cît interesant (graţie comunicărilor prin semnalele Morse).

Pentru observatorul nostru, şi sînt convins că şi pentru cei din celelalte celule, strigătele şi ameninţările gardienilor nu au avut alt efect decît acela că s-a ascuns ceva mai bine la locul în care era.

După cîteva minute, observatorul nostru a anunţat: un gardian a scos un deţinut cu paltonul în cap. îl duce la corpul de gardă.

Trebuie să spun că gardienii, cînd te scoteau din celulă, te obligau să-ţi pui paltonul în cap, ca nimeni să nu te recunoască- Aceasta era una dintre numeroasele manifestări ale secretomaniei şi ale fricii de complot, care în regimurile comuniste ating nişte culmi rizibile dacă nu s-ar petrece într-o atmosferă de teroare şi de oroare...

După vreo douăzeci de minute, deţinutul a ieşit, tot cu paltonul în cap, de la camera de gardă şi a fost dus, oa un orb, înapoi în celular. Apoi alt deţinut a fost scos, în aceleaşi condiţii, şi în cursul după-amiezii operaţia sna repetat de şase sau şapte ori.

Evident că în celula noastră, ca de altfel şi în toate celelalte, comentariile nu mai conteneau. Despre ce era vorba? Revizuirea proceselor, noi anchete, plecări la Canal? Dar dacă, aşa cum speram, era vorba de plecări la Canal, în acest ritm era nevoie de săptămîni şi de luni

pentru a tria un lot de mai multe sute de oameni care urmau să plece în lagărele de muncă. Afară de cazul cînd lotul ar fi foarte mic, şi fiecare făceam presupuneri, ne evaluam şansele.

Cred că în acea seară nici unul dintre noi n-a adormit prea repede şi eu unul am privit multă vreme la gratiile ce se profilau pe tavan sub lumina slabă a lunii, cu îndoială şi cu speranţă.

A doua zi, după aşa-zisul mic dejun, dimineaţa a trecut încet şi apăsător. Nimic nu se mişca în curtea supravegheată de zeci de perechi de ochi invizibili. Orele t receau şi în sufletele noastre începea să-şi facă loc deznădejdea. Calm, vocea observatorului anunţă: civilul, ofiţerul politic şi doctorul au venit şi se duc la camera de gardă. Ne-am înfiorat; ceremonialul din ajun a reînceput. Dar cum cei trei veniseră tîrziu, în timpul dimineţii nu au trecut decît doi deţinuţi şi şapte sau opt în timpul după-amiezei.

Abia după două zile, în care nu văzuseră nici măcar treizeci de oameni, comisia şi-a dat seama de un lucru ce sărea în ochi, şi anume că lucra extrem de încet. Cum probabil că avea un termen pentru trimiterea la muncă a condamnaţilor (căci era vorba realmente de plecarea la Canal), a fost cuprinsă de panică. Aceiaşi gardieni, care în zilele precedente îi scoteau pe deţinuţi unul cîte unul, cu paltonul în cap, aruncînd priviri feroce spre ferestre, ca să se asigure că secretul nu transpiră, aceiaşi gardieni, din ordinul direcţiei, care le dăduse şi instrucţiunile precedente, au trecut în cealaltă extremă. Au deschis uşile tuturor celulelor şi au dat drumul tuturor deţinuţilor, care s-au îngrămădit pe coridoare şi în curte. Aceşti oameni, care pînă atunci fuseseră ţinuţi în secretul cel mai desă- vîrşit, care nu trebuiau să vadă sau să audă nimic, care nu aveau voie să-şi facă cel mai mic semn, stăteau acum laolaltă, vorbeau, treceau de la un grup la altul, îşi comunicau opinii şi veşti. Era ca la un mare bîlci, dar un bîlci în care toţi oamenii erau livizi, cu feţe pămîntii şi slabi cn nişte schelete. Mulţi nici nu puteau să se ţină pe picioare şi stăteau culcaţi jos.

Acum mergea foarte repede. Cînd unul ieşea din camera de gardă, gardianul striga imediat pe altul spre a

intra la comisie. Numele acestuia era transmis din gură în gură, căci adesea el se afla la celălalt capăt al coridorului. încet, cu greu, își croia drum pînă la camera de gardă, defilînd sub privirile sutelor de camarazi, printre care adesea își descoperea prieteni cu care schimba în trecere cîteva cuvinte. La camera de gardă se afla în fața comisiei. Doctorul îl întreba dacă este sănătos. Evident că toți răspundeau afirmativ și nici unul nu avusese vreodată vreo maladie. Apoi civilul (care era un ofițer de Securitate delegat de București) îl întreba dacă vrea să meargă să muncească la Canal. Din nou răspunsul era afirmativ. Și gata. Erai bun pentru muncă forțată, singura șansă de a ieși din acel infern.

Am relatat acest episod pentru a demonstra în ce măsură gardienii noștri, în frunte cu șefii lor, nu credeau nici ei în necesitatea măsurilor drastice luate împotriva deținuților politici. Toate aceste măsuri, acest secret absolut făceau parte din suita de acțiuni menite să ne demoralizeze, să ne distrugă fizic și moral. Dar cînd considerau necesar, autoritățile sfidau aceste precauții pe care le știau inutile, chiar dacă peste trei zile, după constituirea lotului ce urma să plece, aceleași secret, aceeași teroare și aceeași foame erau reinstaúrate pentru nefericiții care, din diverse motive (vîrstă, boală, gravitatea pedepsei), nu fuseseră chemați.

Am avut norocul să fiu printre cei aleși și am fost repartizat în una din celulele din vechea închisoare. Acest corp al clădirii a fost umplut pînă la refuz cu aproape o mie de prizonieri, care constituiau primul lot și care urmau să plece de la Aiud, în timp ce ceilalți erau cazați în noul celular.

Am stat în aceste celule cîteva zile, pînă la sosirea la Aiud a „vagoanelor-dubă", care trebuiau să ne transporte. În fine, momentul mult așteptat a sosit. Vagoanele erau în gară, gata pentru primul transport. Eram acolo.

Ca întotdeauna, ceremonialul a debutat cu o percheziție, după care am fost duși în una din acele mari încăperi „amenajate" pentru cei care plecau. „Amenajată" însemna că era complet goală, doar într-un colț se afla o tinetă.

Eram chemaţi unul cîte unul. Cînd am fost strigat, am ieşit din celulă pentru percheziţie. Era către seară şi coridorul era gol şi slab luminat. Un gardian mă aştepta la uşă. Indiferent, mi-a spus: dezbracă-te complet şi scoate-ţi şi pantofii. îmi lua zdrenţele pe măsură ce i le dădeam, le pipăia şi apoi mi le arunca la picioare. Nemişcat, aşteptam să-mi permită să mă îmbrac. După ce a terminat, mi-a spus apatic: ia-ţi hainele şi du-te la camera nr.... Toate ao-stea trebuiau să-mi amintească de ceva, dar declicul nu s-a produs. M-am aplecat deci să-mi iau hainele, şi imediat pe spinarea mea goală am simţit o lovitură de centiron. Am sărit ca ars, şi, cu tot calabalîcul în braţe, am fugit cît m-au ţinut picioarele, distanţîndu-mă de gardian, şi în fine m-am văzut la adăpost în celulă. Eram furios că fusesem luat prin surprindere, căci ar fi trebuit să recunosc imediat şcoala de la Jilava, care era implementată acum în toate închisorile din România.

Camera era plină de deţinuţi. Unii, care trecuseră prin aceeaşi experienţă, se îmbrăcau. Alţii discutau animat. Oameni de toate felurile, de toate categoriile, din toate colţurile ţării şi ale închisorii Aiud. Printre ei am întîlnit cîteva cunoştinţe şi chiar doi sau trei prieteni despre care nici nu bănuiam că se aflau acolo.

Deşi trecuseră şi ei prin aceeaşi experienţă neplăcută pe coridor, erau veseli şi fericiţi că pleacă din această închisoare blestemată. Văzîndu-i cît erau de slabi, te întrebai cît vor rezista la efortul pe care vor trebui să-l facă la Canal.

În fine, seara ni s-a dat hrana rece pentru două zile şi, ca întotdeauna în aceste împrejurări, după ce soldaţi ameninţători ne-au pus să aşteptăm culcaţi cu mîinile la ci ala, am fost îmbarcaţi în faimoasele vagoane pentru deţinuţi.

Şi aici înghesuiala era indescriptibilă. Cei care nu mai găsiseră loc pe bănci stăteau pe jos la picioarele noastre, alţii sub bănci sau pe spătarul comun al băncii care tăia ni **două** vagonul, alţii, în poziţii acrobatice, în plasele de

deasupra capetelor noastre. în aceste poziții de fachiri aveau să călătorească două nopți și o zi. Dar toți erau optimiști și fericiți. Plecau din infern. La Canal se va vedea cum va fi.

Eu eram în culmea fericirii. Reușisem să ocup un loc pe bancă între doi prieteni și adormisem în legănarea vagonului. în somn eram conștient că mergeam spre Canalul Dunăre—Marea Neagră. îmi ziceam: visez, voi face un efort, mă voi trezi și voi vedea din nou că sînt pe salteaua mea de paie la Aiud. Am făcut efortul, m-am trezit, și m-a cuprins o imensă bucurie: epuizat, înfometat, presat ca o sardea, pe picioarele mele dormea un bărbat foarte solid și foarte greu, înconjurat de corpuri contorsionate, de fețe cadaverice, mă îndreptam către un alt destin. Care? Nu știam. Dar inima îmi tresălta de bucurie, și am adormit din nou, și iar am avut același vis, și iar m-am trezit, și iar m-am bucurat și am sperat.

Capitolul VII

Canalul; Columbia şi SaSigny

Pentru orice român, acest simplu cuvînt „Canalul" înseamnă suferinţă, teroare, doliu.

Am decis să scriu această „Mărturie" pentru a da o imagine oricît de modestă a ceea ce a îndurat, în afară de alte suferinţe, generaţia noastră în închisorile comuniste. Căci văzînd cum se scrie istoria şi maniera în care este escamotat adevărul istoric, consider necesar ca mărturia mea şi, sper, multe altele asemănătoare să aducă la cunoştinţa generaţiilor viitoare pagina de martiriu scrisă de predecesorii lor.

Vorbind despre viaţa mea în închisoare evoc nenorocirile şi suferinţele sutelor de mii de români care le-au trăit aşa cum le-am trăit eu. Căci, cu unele deosebiri, cele trăite de mine într-o celulă de la Jilava, de la Gherla sau de la Aiud sînt aproape identice cu cele trăite de nefericiţii mei tovarăşi de suferinţă în aceleaşi închisori, sau în altele, identice cu acestea.

Asta referitor la închisori.

Dar cum să descrii Canalul şi lacrimile, şi sîngele care au curs acolo? Pe o lungime de 70 de kilometri, fiecare din sutele de mii de bărbaţi şi femei care au muncit acolo a cunoscut durerea, suferinţa, moartea. Fiecare dintre aceşti sclavi a purtat în sine propriul Canal, asemenea unei cruci, pe al său drum al calvarului. Începînd acest capitol îmi dau seama că îmi este imposibil să realizez ceea ce nii-am propus: să descriu Canalul Dunăre—Marea Neagră. Pentru aceasta ar fi necesară o documentare pe care nu o am. Dintre cele unsprezece colonii de muncă existente la Canal cu am cunoscut patru, şi anume: Cerna- end.'i (numită şi Columbia), Saligny, Poarta Albă şi Capul Midia. Voi încerca să evoc deci ce am văzut şi am trăit acolo.

Aşa cum am spus într-un capitol precedent, lucrările la Canal au început în cursul verii anului 1949. S-a plecat de la zero, cu câteva sute de oameni şi cu mijloace de muncă derizorii: cazmale, lopeţi, roabe şi sîrmă ghimpată, ca după doi ani să se ajungă la zeci de mii şi apoi la sute de mii de deţinuţi politici. Cîţi? Iată în mare situaţia existentă la un moment dat:

Salvat din infern 2

Salvat din inferni 3

Cuvînt înainte 9
Introducere 13
Jilava (1049). Sosirea mea 19
0 zi înir-o încăpere de sub pămînt 29
Se strînge şurîl. Regimul se înăspreşte 65
Sfîrşitul primei mele detenţii !a Jilava 89
Reîntoarcerea şi Securitatea din Timişoara 102
Alte închisori (1949-1958) 139
Canalul; Columbia şi SaSigny 166
Poarta Albă 190

I) Studenţii de Ia Piteşti 290

Capul Midia 309
Cuprins 397

Capul Midia .

64 0Q0

Prin urmare, peste 60 000 de deţinuţi politici se aflau la munca forţată la Canal. Avînd însă în vedere că mereu erau aduşi alţii, din cauza mortalităţii ridicate şi a plecărilor la spitale sau la închisorile pentru irecuperabili, aceste cifre trebuie înmulţite cu mai multe unităţi pentru a avea o estimare aproximativă a numărului celor care au fost aduşi aici pînă în 1953, cînd lucrările au fost sistate. Chiar şi după această dată – cînd majoritatea vechilor prizonieri plecaseră, numeroşi condamnaţi continuau să fie trimişi în colonii – la Poarta Albă, de exemplu – care nu se mai numeau „colonii de muncă", ci pur şi simplu lagăre pentru deţinuţi.

Ţin să specific faptul că cifrele pe care le-am dat nu pot fi contestate, căci eu personal le-am adunat din coloniile prin care am trecut sau le deţin de la cei care au fost transferaţi din altele. Menţionez că este vorba numai

de deținuții de la Canalul Dunăre—Marea Neagră, la care trebuie adăugați (spre a avea o imagine completă a Gulagului românesc) cei care munceau în alte lagăre (ca cele din Moldova), în minele de plumb, de cărbune etc., în bălțile Dunării, în Delta Dunării, precum și în numeroasele ferme din țară, fără a uita pe cei care umpleau

pînă la refuz închisorile (mari şi mici) şi aresturile sediilor Securităţii din România.

Cu timpul, la Canal „mijloacele tehnice" s-au ameliorat. S-au construit, graţie muncii deţinuţilor, căi ferate pe care circulau trenuri încărcate cu pămînt. S-au adus cîteva buldozere luate cu bani grei din URSS şi s-a înfiinţat chiar o „brigadă motorizată", formată din vreo treizeci de camioane şi cîteva excavatoare. Dar, raportat la lungimea Canalului, numărul lor era derizoriu şi 90% din lucrări se executau cu cazmele, lopeţi şi roabe.

Evident că despre utilitatea Canalului Dunăre—Marea Neagră s-a discutat mult, unii considerîndu-l necesar din punct de vedere economic şi strategic, alţii – şi aceştia reprezentau majoritatea – afirmînd că din punct de vedere economic era deficitar şi din punct de vedere strategic egal cu zero. Nu voi intra în detaliile acestor discuţii (nu acesta este obiectul lucrării de faţă), dar mi se pare evident că argumentele detractorilor Canalului erau mai solide deeît cele ale partizanilor lui.

în orice caz, pro sau contra, fapt este că dacă se voia realmente să se construiască acest Canal, trebuia să se utilizeze mijloace mecanizate şi nu cele demne de antichitate. Dar aici a intervenit un alt element, cel al interesului urmărit de politica internă. Numărul arestărilor era în continuă creştere şi închisorile arhipline nu mai puteau primi un număr mare de deţinuţi politici. Este drept că mureau mulţi, dar oricum mureau mai puţini decît erau arestaţi. Trebuia deci găsit un loc unde să fie dus excedentul. Canalul era exact ceea ce trebuia, căci avea o mare capacitate de absorbţie. în plus, provincia Dobrogea, pe care o traversa, are în două părţi Dunărea, într-o parte marea şi în cealaltă frontiera, absolut impermeabilă, a Bulgariei, ceea ce făcea evadarea, ca să zicem aşa, imposibilă şi facilita izolarea totală a sutelor de mii de deţinuţi aflaţi acolo.

Am spus la începutul capitolului cum au debutat lucrările la Canal. Cîteva sute de deţinuţi înarmaţi cu .a/malr, lopeţi, roabe şi suluri de sîrmă ghimpată – Înconjuraţi de soldaţi de Securitate – au deschis primele ilnti.i şan!¡«re. Cel de la Poarta Albă, aflat la jumătatea

traseului viitorului Canal şi cel de la Capul Midia, colonia pierdută pe malul mării, în nordul Dobrogei, foarlc aproape de punctul terminus al Canalului.

Am spus colonie. Ei bine, guvernul comunist român avea teamă de cuvinte. Cum să denumească „lagăre" locurile în care deţinuţii politici vor fi trimişi la muncă forţată? Lagărul de muncă era o invenţie a fasciştilor. Guvernul român s-a sfiit să folosească această denumire şi a recurs la un sinonim, botezîndu-le colonii, chiar dacă semnificaţia era absolut identică. Dar nu era vorba numai de denumire, ci şi de prezentare. în plus, oferea avantajul că, dacă întîmplător cineva din Occident ar fi denunţat existenţa în România a lagărelor pentru deţinuţii politici, ar fi fost uşor să se răspundă că nu era vorba de lagăre ci pur şi simplu de colonii în care deţinuţii munceau pentru a-şi ispăşi pedeapsa. Ceea ce, evident, era o minciună sfruntată.

Lucrările au început deci în 1949 la Midia şi Poarta Albă cu circa 3 pînă la 400 deţinuţi în fiecare lagăr. La început acolo nu era nimic. La Midia, o imensă plajă de nisip dur, mărginită de o falezâ, la Poarta Albă – un platou sterp uşor ondulat. Prizonierii politici şi soldaţii – la fel de numeroşi – locuiau în corturi.

Deţinuţii au început prin a pregăti terenul, curăţindu-l de iarbă şi tufişuri, apoi au construit barăci din scînduri, pentru ei şi pentru soldaţi, au forat puţuri şi au construit un sistem de canalizare. în fine, au înconjurat un perimetru amplu (în interiorul căruia se aflau barăcile lor) cu două rînduri de fire de sîrmă ghimpată de 3 metri înălţime. Bineînţeles că barăcile soldaţilor se aflau în afara acestui perimetru. Apoi au montat reţeaua electrică şi au construit miradoare. Abia după aceea, cînd au fost aduşi noi condamnaţi, au început lucrările la Canalul propriu-zis.

La Midia s-a început prin a face mari blocuri de ciment de cîte o tonă cu care s-a construit un dig.

Aproape de Midia se află unul dintre cele mai mari lacuri din Dobrogea, lacul Taşaul, despărţit de mare printr-o plajă de cîteva sute de metri. Acest lac trebuia să constituie punctul terminus al Canalului Dunăre— Marea Neagră. O trecere îngustă trebuia săpată de-a curmezişul istmului dintre lac şi mare şi două diguri, unul la Nord şi unul la Sud, trebuiau să protejeze împotriva depunerilor de nisip. întrucît blocurile de ciment nu

puteau fi transportate decît pe calea ferată, deţinuţii au construit-o, făcînd legătura cu gara cea mai apropiată şi avansînd şi pe dig.

Ritmul de muncă era infernal, norma de construire a blocurilor era irealizabilă. Totul se făcea manual: transportul sacilor de ciment, amestecarea cimentului cu lopata, transportarea cimentului în forme pe tărgi încărcate supraomeneşte.

Tremurând pe picioare, bălăbănîndu-se, oamenii duceau în pas alergător tărgi supraîncărcate. Alergau cu tărgile pline, alergau şi cînd erau goale şi se întorceau să le umple, căci „norma trebuia făcută" cu orice preţ, altfel riscai să fii bătut la întoarcerea în colonie, să fii băgat la carceră şi, în orice caz, să primeşti numai jumătate din porţia de mîncare. Cum raţiile nu erau prea mari, jumătate din ele echivalau cu moartea pentru aceşti oameni epuizaţi de atîţia ani de închisoare. A doua zi ar fi fost şi mai slăbiţi, şi din nou nu şi-ar fi făcut norma. Rezultatul: raţia ar fi fost redusă din nou, şi tot aşa mereu pînă cînd în cele din urmă ar fi murit. Ca atare, trebuiau să-şi facă norma cu orice preţ. Prin urmare, cimentul era făcut de mîntuială, blocurile nu aveau greutatea reglementară şi adesea brigadierii, care erau tot deţinuţi politici, închideau ochii – dacă cumva nu intervenea un control al „organelor administrative". Nu conta că munca era supraomenească şi că, dată fiind starea de slăbiciune a oamenilor, mortalitatea a atins repede o rată ce avea să asigure pentru mulţi ani un record în materie la Capul Midia.

La Poarta Albă era altă muncă. Acolo s-a început cu roaba. Iniţial norma era de 3 m^3 de pămînt de fiecare, săpat, încărcat în roabă şi transportat la o distanţă de 100- 150 metri. Şi aici norma era prea mare şi, pe măsură ce şantierul se dezvolta, era tot mai greu de făcut, căci, cu cit săpai mai mult cu atît groapa se adîncea şi, pe de alia parte, cu cît se descărcau mai multe roabe cu atît luluzul se înălţa. Trebuiau făcute deci adevărate serpentine di' accos pînă în vîrful rambleului şi altele pentru cobnrîiv.

Numărul mare de deţinuţi a determinat deschiderea altor şantiere, tot mai îndepărtate de colonie şi nu în I IM te se putea folosi roaba. S-a început deci construcţia de cai ferate. În acest scop au fost înfiinţate brigăzi lu nii ii „deplasare", care montau aceste linii, le întreţi- nom şi mai ales le „deplasau". Era vorba de faptul că

aceste linii trebuiau duse pe pămîntul recent descărcat În gropile şi văile existente, pămînt care era bătătorit şi care umplea treptat aceste depresiuni şi văi.

Pentru încărcarea şi descărcarea vagoanelor s-au înfiinţat brigăzi de încărcare şi descărcare. Era o muncă foarte grea şi normele stabilite au fost de la început foarte mari. Curînd ele au fost dublate şi continuau să fie mărite.

În fine, întrucît regiunea se preta, s-au deschis cariere de piatră. Piatra obţinută era folosită la consolidarea rambleurilor de cale ferată şi a drumurilor din lagăr.

Bineînţeles că toate aceste munci se făceau manual, în afară de cîteva mijloace mecanizate aduse în 1951, încărcarea şi descărcarea vagoanelor se făcea cu cazmaua şi lopata. Piatra se scotea întîi în blocuri mari şi apoi era sfărîmată cu ciocanul. Nici la construirea şi „deplasarea" căilor ferate nu se foloseau mijloace mecanizate.

Acestea erau muncile pe care erau obligaţi să le presteze deţinuţii politici la Poarta Albă, din momentul în care mecanismul a fost pus în mişcare. În plus, a trebuit să se construiască noi barăci, căci închisorile arhipline continuau să trimită la Canal excedentul de deţinuţi. Aceasta însemna în acelaşi timp sporirea efectivului trupelor de Securitate însărcinate cu paza prizonierilor şi, evident, a numărului barăcilor destinate acestora, barăci care erau construite tot de deţinuţi.

Dar Poarta Albă şi Midia nu reprezentau decît două sectoare ale muncii la Canal. Trebuiau deschise şantiere pe toată lungimea lui. Şi astfel au apărut noi lagăre şi toate (cu mici variante, impuse de natura teremiluj) au avut aceeaşi evoluţie, aceeaşi dezvoltare ca cele două colonii iniţiale.

Cea de a treia colonie a fost Peninsula (sau Valea Neagră), specializată în munca la carierele de piatră. Se scoteau blocuri de piatră enorme pentru diguri şi piatră pentru diverse alte lucrări. Munca era foarte grea şi această colonie era considerată ca fiind una dintre cele mai dure, după Midia. Acolo erau trimişi mai ales deţinuţii politici cu pedepse mai mari.

Peninsula se afla aproape de mare, la circa douăzeci de kilometri de Midia.

Apoi a fost înfiinţat lagărul de la Saligny, la cîţiva kilometri de Dunăre. Aici se lucra mai ales cu roaba. Se descărcau şi se încărcau şi aici vagoane cu pămîntul

scos din săparea Canalului şi existau şi aici brigăzi de „deplasare".

Acestea au fost primele patru colonii înfiinţate la Canal. Cînd am sosit acolo era în curs de construire o a cincea, pe malurile Dunării. Este vorba de Cernavoda sau, cum era denumită oficial, Columbia.

Cernavoda

Cele două „vagoane-dubă" în care fuseserăm îmbarcaţi s-au oprit pe o linie moartă, destul de departe de micul oraş Cernavoda. Călătoria, una dintre cele mai înfiorătoare, o făcuserăm într-o înghesuială indescriptibilă, la care se adăugase o căldură sufocantă a unui început de mai canicular. După 36 de ore de nemişcare în poziţiile cele mai incomode, după 36 de ore de insomnii, toţi aceşti oameni epuizaţi de lunile petrecute în celule, de foame şi de lipsă de aer erau la capătul puterilor. Ara coborît din vagoane în plin cîmp şi pînă s-au organizat escortele am avut un răgaz de vreo douăzeci de minute care ni s-au părut paradiziace. Eram afară, în aer liber, sub cerul albastru al unei minunate dimineţi de mai. Aşezaţi sau întinşi pe rambleul căii ferate, ne-am expus la soare, am inspirat mireasma ierbii şi a florilor de cimp adusă de o uşoară briză, am privit cu nesaţ, ca pe un simbol al vieţii, insectele care alunecau prin iarbă. Da, viaţa! Era oare posibil ca după mormîntul de la Aiud, din care nu mai speram să ieşim, să fim acum aici, să trăim acest miracol, această resurecţie?

Din nefericire, nu ne-am putut bucura prea mult de această minune, căci după puţin timp, încadraţi de soldaţi ai Securităţii şi ducîndu-ne în spate bagajul, am pornit spre colonia care avea, nu ştiu de ce, numele frumos de Columbia, dar pe care toată lumea o cunoştea sub acela de Cernavoda. Aveam de parcurs maximum trei kilometri. Drumul mergea de-a lungul Dunării şi se termina cu un urcuş în serpentină pe o faleză înaltă de ci rai o sută de metri. Aici erau cîteva barăci de lemn şi *Q* sută sau două sute de deţinuţi politici care veniseră înaintea noastră şi care le construiseră.

Ginind după efortul acestui marş, abia ţinîndu-ne pe picioare din cauza slăbiciunii, a trebuit să mergem imediat la o magazie să ne luăm fiecare un fel de sac gol

despre care ni s-a spus că este saltea. Apoi ni s-a spus să mergem la o arie unde erau paiele cu care trebuia să ne umplem saltelele. Cîteva ace mari care treceau de la unii la alții serveau la coaserea saltelei în partea deschisă. Vă imaginați ce era acolo, ce învălmășeală. Pe o căldură insuportabilă, într-un nor de praf și de fire de paie, fiecare încerca să ajungă să-și umple salteaua (cu mai multe sau mai puține paie, cum credea că e mai bine). Apoi începea lupta pentru ac și pentru un capăt de ață și, în fine, goana nebună la baraca ce ne fusese repartizată. Goana nebună, căci nu trebuia să fii printre ultimii și să găsești libere numai locurile cele mai proaste, lîngă tinete sau lîngă ușă. în plus, doreai să fii aproape de prieteni sau de cunoscuți. Altă învălmășeală și aceiași nori de praf și de paie. Și în mijlocul acestui vacarm ni se aduce și mîncarea fierbinte, pe care trebuie s-o înghițim în mare viteză. Repede, repede – cuvînt ce avea să fie coșmarul la Canal, – îl auzim deja. Trebuia să mîncăm repede căci ne așteptau corvezile. Unii dintre noi au primit cazmale și roabe și trebuia să trasăm căile de acces la barăci, alții trebuiau să care rulouri de sîrmă ghimpată pe care o întindeau între stîlpii ce înconjurau lagărul. Erau două rînduri de stâlpi înalți de 3-4 metri și între cele două rînduri era o alee de doi metri lățime. Pe fiecare rînd firele de sîrmă erau dispuse ca o pînză de păianjen.

Am muncit pe rupte toată după-amiaza, supravegheați de soldați și înjurați de gardieni (milițieni), de parcă ar fi fost vorba de construirea unui obstacol împotriva unei invazii. Evident că nu era vorba de așa ceva, ci de faptul că ne construiam propria noastră închisoare.

Abia seara am revenit în interiorul lagărului și am primit supa și pîinea. Mîncarea era mai bună ca la Aiud, pîinea în cantitate dublă, totuși insuficientă în raport cu efortul pe care trebuia să-l facem.

Deși ni se adusese masa în baracă, am ieșit să mănînc afară, în fața ușii, ca să pot admira – după un an și jumătate în care nu văzusem decît ziduri, uși închise și gratii •— minunatul peisaj.

La o sută de metri mai jos Dunărea curgea în toată splendoarea ei. Șlepuri grele se mișcau încet în aval sau în amonte. Mai departe, pe partea cealaltă a fluviului, se întindea pe kilometri „balta", regiune de insule, canale, mici lacuri, păduri și mlaștini ce mișunau de păsări. Mai

departe, la orizont – celălalt braţ al Dunării şi malul ei sting. Toate acestea erau scăldate în culorile înnebunitoare ale unui apus de soare exasperant de frumos. Clipe de destindere, de frumuseţe şi de durere. M-am ridicat cu greu din cauza febrei musculare şi am intrat în baracă, unde aproape toţi tovarăşii mei de suferinţă dormeau şi unde, epuizat, m-am trîntit pe saltea ca să mă cufund în neant.

La ora 4 dimineaţa am fost treziţi de loviturile puternice pe care un gardian le dădea într-o bucată de fier atîrnată în mijlocul lagărului. Ne-am sculat complet amorţiţi. Răcoarea dimineţii era plăcută, dar un cer albastru fără urmă de nor anunţa o zi toridă. O bucată de pîine, o bucăţică de marmeladă şi nişte surogat de cafea turnat în gamelă a fost masa de dimineaţă, pe care am terminat-o repede şi cum brigăzile erau constituite, înconjuraţi de soldaţi ai Securităţii am părăsit lagărul. Şantierul era la 2-3 kilometri şi coloana noastră, hărţuită de gardienii care ne strigau să ne grăbim, înainta într-Un nor de praf sub soarele ce începea să devină arzător.

în acea zi şi alte două sau trei zile am lucrat la viitorul port, unde a trebuit să pregătim în apă bazele unui dig. Era vorba de o plută imensă amarată în fluviu şi făcută din crengi împletite şi scînduri. Pe malul fluviului erau munţi de pietre asemănătoare celor folosite la tera-samentele de cale ferată. încărcăm pietre în roabă şi, încercînd să rămânem în echilibru, le împingeam pe scîn- durile ce se mişcau în ritmul curenţilor şi le descărcăm în diferite puncte ale plutei. După un timp, sub greutatea pietrelor, împletitura de crengi se scufunda încet, apa creştea şi pluta făcea mişcări din ce în ce mai dezordonat „. Era foarte greu să ţii în echilibru acele unelte grele care adesea cădeau în apă şi ne antrenau şi pe noi.

Pentru noi care eram aproape nişte muribunzi după lunile şi chiar anii trăiţi în sumbrele celule de la Aiud, într-un regim de exterminare prin foame, trecerea era insuportabilă şi cred că orice medic ar fi declarat că nu «■i-iiii în stare să supravieţuim acestei încercări. Palizi, i pia/ati, abia mai ţinîndu-ne pe picioare, ne cramponam cu braţele de roabele supraîncărcate, alergam, ne clătinam pe sc înduri încercînd să evităm căderea. Apoi, cu un efort suprem, le descărcăm iar alţii împrăştiau pietrele pe suina fata plutei. Tremurînd de obosealâ, adunîndu-ne din nlrăl'iwiduri energii nebănuite, porneam mereu în pas

alergător pe aceste scînduri acum aproape scufundate în apă, flancaţi de alte roabe, într-o sarabandă infernală.

Imposibil să te opreşti, imposibil să te odihneşti o clipă, căci pe mal şi în diverse puncte strategice ale plutei vegheau gardienii, care accelerau ritmul prin strigăte şi îi loveau cu bîte pe cei care se opreau.

încet – prea încet după părerea noastră, căci ziua ni se părea nesfîrşită – soarele urca la zenit. Căldura ajunsese insuportabilă şi razele implacabile ale astrului, intensificate de reverberaţia fluviului, ne ardeau pielea de parcă ar fi fost acoperită cu comprese fierbinţi. Şi nu era nimic de făcut: trebuia să încărcăm, să alergăm, să împingem roabele pe care abia reuşeam să le ridicăm.

Pe la douăsprezece şi jumătate ni s-a adus masa. Abia mai ţinîndu-ne pe picioare ne-am încolonat ca să primim întîi o supă de varză şi apoi o a doua supă ceva mai deasă, de arpacaş, pe care gardienii noştri o numeau pompos felul doi.

Mîncarea era foarte fierbinte şi, evident, pe o asemenea căldură nici nu putea fi vorba să se răcească. Epuizaţi de efortul făcut şi de căldură, trebuia să mîncăm cit mai repede, stînd pe pămînt, în plin soare, aceste lichide fierbinţi. La capătul puterilor, am căzut într-un fel de somn letargic, sub aceleaşi raze necruţătoare.

La unu şi jumătate s-a reluat munca. Temperatura atinsese paroxismul şi sufeream îngrozitor. Lucram numai în indispensabili. La început ne-am simţit bine aşa, dar peste puţin corpurile noastre erau arse. îmi amintesc că mi-am înnodat batista în cele patru colţuri şi mi-am pus-o udă pe cap. Peste două-trei minute batista era complet uscată, şi a trebuit s-o ud din nou, dar cu siguranţă că asta m-a salvat de la insolaţie.

Cu încălţămintea udă, cu pielea aproape carne vie, la orele şase seara, după unsprezece ore de muncă infernală o coloană de oameni ce se clătinau, morţi de oboseală revenea în colonie. Acolo am găsit nou-veniţi: în cursul dimineţii, două vagoane pline sosiseră de la Aiud. Ca şi noi în ajun, ei petrecuseră după-amiaza trasînd aleile şi punînd sîrmă ghimpată.

Una dintre barăci a fost „amenajată" ca „infirmerie". Amenajată înseamnă că fusese botezată infirmerie şi că doi medici dintre deţinuţi fuseseră însărcinaţi cu organizarea ei. Deocamdată nu avea nimic: nici paturi, nici instrumente medicale, nici medicamente, doar cîteva

aspirine şi cîteva antinevralgice, atît de preţioase încît nu erau date nimănui.

M-am dus acolo în speranţa că voi găsi o alifie pentru arsuri. Baraca era ticsită de oameni care, în picioare (n-aveai nici unde, nici pe ce să stai), îşi aşteptau rindul cu speranţa că îşi vor putea îngriji arsurile şi insolaţia. După mai bine de unsprezece ore de muncă în soare ar ii trebuit să aştepţi pînă noaptea tîrziu şi să pierzi preţioasele ore de somn, pentru ce? Cel mult pentru favoarea de a primi o aspirină. Am renunţat şi m-am întors la baracă să mănînc şi să privesc de pe prag Dunărea şi cîmpia învăluite în lumina apusului de soare. Moment unic de linişte, de destindere, în care eram singur cu mine însumi – moment pe care nu-l mai avusesem de aproape doi ani şi pe care peste cîteva zile, cînd voi pleca din această colonie, nu-l voi mai avea în tot restul detenţiei.

Ziua următoare a fost identică cu cea pe care am descris-o. Pînă pe la nouă şi jumătate răcoarea dimineţii ne-a ajutat să suportăm arsurile, dar pe măsură ce căldura creştea, adevărate sulițe de foc ne treceau prin corp şi durerile deveneau insuportabile.

Cea mai şocantă era însă indiferenţa totală cu care gardienii noştri, comandantul şi responsabilii lagărului veniţi să ne supravegheze munca ne priveau. O maşină care ar fi dat rateuri i-ar fi preocupat mai mult. Suferinţele noastre nu numai că nu-i interesau, dar pentru ei nu existau. Privirile lor treceau peste şi tot ce-i interesa era ca munca să meargă, să se îndeplinească norma.

O, nu din ură de clasă se purtau astfel, căci cel puţin jumătate dintre noi erau ţărani şi muncitori, deci foarte apropiaţi de ei ca origine socială. Supraveghetorii noştri erau drojdia satelor şi a mahalalelor, brute bine dresate care nu se gîndeau decît să-şi păstreze poziţia şi s-ar fi purtat la fel chiar şi cu fiinţe ce le-ar fi fost foarte apropiate. îmi amintesc de altfel de nişte foşti miliţieni care, pentru greşelile comise, fuseseră condamnaţi şi au venit la Canal prin 1952-1953. Foştii lor colegi se purtau **cu** ei exact aşa cum se purtau cu noi, iar ei, pe de altă parte, erau întotdeauna mostre perfecte de josnicie, servilism şi abjecţie.

Această a doua zi a fost un coşmar, căci la arsurile **Îngrozitoare** se adăugau oboseala şi febra musculară. Dar **pentru** torţionarii noştri toate acestea nu existau. Noi nu

eram oameni. Noi eram acolo ca să muncim, şi atîta timp cit ne mişcăm trebuia să muncim. Dacă ne prăbuşeam, nu prezentam mai mult interes (în orice caz mai puţin) decît o lopată ruptă.

În nici un caz nu trebuie să se creadă că gardienii noştri erau animaţi de vreo convingere, de vreun ideal politic. Dacă de la o zi la alta li s-ar fi spus că nu trebuie să slujească comunismul, ci oricare alt regim, de stînga, de centru, de dreapta sau de extremă dreaptă, ar fi rămas aceiaşi, ar fi continuat să se comporte la fel şi să fie la fel de obedienţi faţă de cei care le-ar fi oferit avantaje materiale şi situaţii la care n-ar fi cutezat nici măcar să viseze.

La sfîrşitul zilei nu-mi mai puteam mişca mîinile de durere şi împingeam roaba ca un somnambul, abia reuşeam s-o ridic şi s-o duc, şi de cîteva ori am căzut cu ea cu tot de pe puntea de scînduri pe pluta pe jumătate cufundată în apă.

Corpul meu era o rană fierbinte, buzele umflate şi crăpate mă dureau, şi numai batista în permanenţă udă care îmi acoperea capul tuns chilug m-a salvat de la insolaţie.

Cînd am ajuns în colonie, asemenea unui naufragiat care se agaţă de orice, m-am dus din nou la infirmerie. Acolo erau şi mai mulţi decît în ziua precedentă şi toţi arătau îngrozitor. Aveau arsuri mari, corpul lor era came vie. Părţile cele mai afectate erau în general feţele, care păreau ale unor leproşi şi picioarele, care la unii sîngerau, şi la alţii aveau băşici de mărimea unui pepene galben. Era pur şi simplu de necrezut să vezi pe picioarele acestor nenorociţi asemenea excrescenţe, adevăraţi bostani de piele întinsă stacojie.

În picioare sau stînd pe jos, îşi aşteptau cu răbdare rindul. Şi ceea ce m-a frapat aproape în aceeaşi măsură cu spectacolul mizeriei fizice şi al suferinţei a fost ţinuta acestor oameni. Nici un vaiet, nici un geamăt, nici o vorbă. Tăcuţi, demni, închişi în sine, îşi păstrau durerile pentru ei. Şi o dată în plus am înţeles extraordinara forţă de rezistenţă a acestui popor la durere, la nedreptăţi şi la suferinţe de tot felul.

Aflînd că infirmeria era la fel de săracă, n-am insistat şi după ce am mîncat m-am întins, cu mii de precauţii, pe salteaua de paie.

Am avut norocul ca în următoarele două zile cerul să fie acoperit. Epidermele noastre erau atât de dureroase, Sncît chiar şi prin nori simţeam arsura razelor de soare. Dar oricum era mai suportabil şi aceste patruzeci şi opt de ore de răgaz au permis calmarea durerilor şi pielea a căpătat acea culoare închisă care o va proteja de acum înainte împotriva soarelui. Mă întreb ce s-ar fi întîmplat dacă nu ar fi intervenit această providenţială schimbare a vremii.

Intîmplarea a mai făcut ca în aceste două zile să fim trimişi la o muncă mai uşoară: încărcarea manuală cu blocuri de piatră a vagonetelor şi împingerea lor pe linie pînă la bacurile în care le descărcăm. Dar asta a durat puţin şi apoi am fost trimişi la carierele de piatră. Aceste cariere se aflau la circa patru kilometri de colonie. După cc coborai serpentinele de la Columbia, mergeai pe malul Dunării şi după cîtva timp ajungeai sub nişte faleze stîncoase şi abrupte, înalte de peste o sută de metri. Urcai pînă acolo pe o potecă abruptă, foarte periculoasă, aproape verticală faţă de drum şi de Dunăre. Trebuia să mergi mai tot timpul în patru labe, agăţîndu-te de colţurile stîncii, în timp ce în jurul tău cădeau pietrele dislocate de cei care mergeau în faţă. Ajunşi la circa trei sferturi din înălţimea acestor faleze am fost repartizaţi pe grupe de şase pînă la zece deţinuţi şi ni s-a atribuit cîte o porţiune foarte înclinată, aproape suspendată deasupra vidului, înarmaţi cu cazmale, maiuri, ciocane mari şi loneţi trebuia să atacăm peretele stîncos şi să desprindem blocuri pe care să le reducem la dimensiuni medii şi să le aruncăm în jos pe culoarul abrupt.

Soarele apăruse din nou, şi dacă acum nu ne mai orbea reverberaţia apei, în schimb albul pietrelor era insuportabil. Nu aveam nici apă ca să ne răcorim, să ne udăm batistele pentru a ni le pune pe capetele încinse. Căldura era sufocantă, era cu mult mai rău decît la plute, unde măcar din cînd în cînd adia o uşoară briză: aici nerul iradiat şi supraîncălzit de pereţii stîncoşi rămînea imobil. Era un adevărat cuptor. Dar cel mai cumplit era praful alb ce se degaja din pietre. Trebuia să loveşti ncinccl.il. peretele. Unii loveau din răsputeri cu cazmalele, it minorii.• '¿i citii le sfărîmau cu lovituri de ciocan. Asta produci m un nor de praf atît de des, încît unii dintre noi .ui căzui, la pămînt aproape asfixiaţi şi a trebuit să ne legăm balistolo la nas, dar şi aşa abia respiram. în plus, ochii ne lăcrimau şi simţeam în ei înţepături atroce. Pra- – **178** –

ful era atît de des, încît uneori nici nu vedeai unde lovești.

Către sfîrșitul zilei mîinile ne erau însîngerate, căci trebuia să împingi repede, cu mîinile goale, pietrele imense pe toboganul natural de la capătul platformei. Apoi cădeau în gol de la o înălțime de șaizeci de metri pînă la malul Dunării. De jos era spectaculos, căci de pe fiecare povîmiș cădeau neîntrerupt mase de piatră. Era o adevărată cascadă al cărei debit nu contenea, deoarece la cincisprezece metri sub noi, feriți de praf, stăteau gardienii care strigau: „mai repede, mai repede", amenințîndu-ne că dacă încetinim ritmul nu mai primim porția.

Era mult mai rău decît în zilele precedente. Este adevărat că acum nu ne mai chinuiau arsurile, dar printre aceste pietre și pe căldura de cuptor este de mirare că insolația s-a limitat la violente dureri de cap. Nu trebuie uitat că noi veneam din sumbrele celule, din mormintele Aiudului, că eram morți de foame și abia ne țineam pe picioare. Normal ar fi fost ca înainte de a ne fi trimis la muncă să ne îi dat cîteva zile de repaus, să ne fi hrănit și să ne fi pus la munci mai ușoare. Dimpotrivă, din momentul sosirii am fost puși la muncile cele mai grele, într-un ritm infernal și cu o durată de zece-unsprezece ore pe zi. Și toate acestea cu același coșmar ce ne va chinui în toate detențiile: hrana insuficientă. Evident că nu era propriu-zis foamete, căci asta ar fi însemnat moartea noastră în cel mai scurt timp, dar, dat fiind efortul la care eram supuși, calitatea și cantitatea mîn- cării erau lamentabile. Nu voi repeta nicicînd de ajuns că deținuții politici români au fost supuși unui regim de exterminare și că, dacă în închisori ei au fost eliminați prin foame, la Canal ei au fost eliminați și prin foame și prin efortul fizic supraomenesc la care au fost supuși, precum și prin maltratările pe care le-au îndurat.

Bineînțeles că în acei nori de praf noi nu vedeam nimic. Loveam, loveam din răsputeri, împingeam pietrele pe povîmișul abrupt și eram atenți să nu pornim și noi la vale. Dar gardienii, care erau feriți de praf, aveau la picioarele lor frumoasa panoramă a Dunării și drumul ce șerpuia de-a lungul ei și vedeau de departe căruța care aducea mîncarea noastră și a lor. Pe la douăsprezece și jumătate ne dădeau ordin să încetăm munca și să coborîm la masă. îmi amintesc că mulți dintre noi erau atît de epuizați și atît de îngroziți la gîndul unei cobo-

rîri acrobatice, şi mai ales al urcuşului incit, deşi flă- mînzi, preferau să rămână acolo şi să se culce în plin soare ca să se odihnească un pic. Cînd ne întorceam, le aduceam doar pîinea, căci nici vorbă nu putea fi să faci urcuşul cu o gamelă plină în mână. îmi amintesc că printre aceştia erau arhitectul George Cantacuzino şi fostul ministru Ata Constantinescu. Primul, om de mare cultură, a prezidat restaurarea multor biserici (printre oare biserica Cretulescu din Bucureşti) şi mînăstiri (printre care cele din Bucovina) care sânt mândria regimului actual. Epuizat şi el de închisoarea de la Aiud, s-a rănit pe cînd lucra la carieră şi a făcut o septicemie. A fost evacuat la Bucureşti cînd era aproape pe moarte şi a fost un miracol că a fost salvat de un medic al închisorii, care îl recunoscuse, dar a rămas infirm pentru restul vieţii.

Celălalt era un om fermecător. Foarte cultivat, excelent cozeur şi povestitor, fost consilier de legaţie şi apoi ambasador la Londra, la curent cu numeroase evenimente de politică internaţională şi de politică internă (avea şi de unde, căci tatăl său era celebrul ministru C. Constantinescu, mîna dreaptă a fraţilor Brătianu şi participant la toate marile evenimente politice ale ţării noastre în perioada 1917-1927), Ata Constantinescu mina oferit ore de neuitat în celula noastră de la Aiud. Omul acesta este dintre aceia care au suferit cel mai mult de foame în închisoare. înalt, corpolent, gurmand, în momentul arestării avea 120 de kg. La Aiud ajunsese la 48. Medicii considerau că supravieţuirea lui era un fenomen şi nu-şi puteau imagina în ce stare erau organele lui interne după o astfel de slăbire. Deşi suferea mai mult decît alţii, nu se pLîngea niciodată. Era un model de curaj şi de demnitate.

Coboram deci, cu mii de precauţii, căci nu puteai merge repede (căderea ar fi fost mortală), şi, în plus, puteai să declanşezi avalanşe de pietre peste cei din faţă. După ce mîncam, abia de ne mai rămîneau cinci-zece minute de repaus înainte de a relua penibila ascensiune. Tiu:eix\nm imediat munca şi ne opream abia cînd primele r.i/.e ale apusului învăluiau Dunărea şi „balta". Atunci, la capătul puterilor, coboram pînă la malul fluviului, unde ne încolonam câte cinci şi ne tărâm spre masa de seară „i somnul pe care îl aşteptam ca pe o oază a păcii.

Am înţeles foarte repede ce însemna Canalul, şi unii dintre noi regretau închisoarea, unde, măcar, spuneau, ci, te lăsau să mori în linişte. Dar cei mai mulţi dintre noi preferau acest risc – al suferinţei în aer liber, unde măcar aveam iluzia că ne apărăm, că luptăm, şi nu ne mai treceam zilele şi nopţile chinuiţi de gînduri în spatele gratiilor şi al uşilor blindate. .Si apoi era speranţa ca după o lună de muncă să avem dreptul la o carte poştală prin care ni se permitea să scriem acasă, să se ştie ceva de noi (de regulă după mai mulţi ani de tăcere), să primim un pachet şi chiar dreptul la vorbitor. Toate acestea ni se păreau adevărate minuni şi ne dădeau curajul să înfruntăm aceste încercări. De altfel nici nu aveam de ales. Dar pentru cei cu un moral mai scăzut, acum, după bucuria de a fi plecat de la Aiud, desperarea era şi mai mare şi, ca de obicei, printre aceştia moartea şi-a găsit primii clienţi.

Într-o seară, pe cînd ne întorceam în colonie epuizaţi, sfîrşiţi şi abia ne tîram de-a lungul malului Dunării, un ţăran a ţîşnit din iând şi s-a aruncat în Dunăre. înota bine, şi foarte repede curentul puternic l-a dus în larg, către acel mal al „bălţii" care, după circa un kilometru, i-ar fi oferit adăpost în mlaştini, în păpuriş şi în păduri.

0a şi cum ar fi fost vorba de cea mai mare revoltă, soldaţii au început să strige, ne-au ordonat să ne aruncăm la pămînt cu iriiinile pe ceafă şi, lăsîndunne în paza cî- torva, s-au aliniat pe mal şi au început adevărate exerciţii de tir. Camaradul nostru era deja la 4-500 de metri în aval şi i se vedea capul urcînd şi coborînd în ritm cu micile valuri. Focurile s-au succedat rapid. N-a durat mult şi strigăte de triumf au salutat dispariţia micului punct negru.

în acest timp, noi ne gîndeam la soţia şi la copiii acestui biet ţăran (frate cu cei care îl uciseseră) şi care într-un sat uitat din România aşteptau şi sperau să primească o veste, să se întoarcă cel care acum plecase pentru totdeauna. De altfel, această evadare n-avea nici o şansă de reuşită, şi noi toţi am fost convinşi că nu fusese vorba de o fugă ci de o sinucidere, căci omul nu mai putuse îndura, şi alesese această cale pentru a pune capăt suferinţelor.

Peste cîteva zile, cînd ne-am întors de la muncă, am fost opriţi în mica piaţă din centrul coloniei – au fost strigaţi peste o sută dintre noi. Printre aceştia eram şi eu.

„Repede, în cinci minute sînteţi aici cu bagajul".

Alerg la baracă şi îmi pun la repezeală lucrurile în raniţă. Abia am timp să strîng mîinile cîtorva camarazi, pe care probabil n-am să-i mai văd; gardienii au apărut: „repede, mai repede". Ne urcăm în camioane, în ale căror patru colţuri sînt soldaţi de Securitate cu mitraliere îndreptate spre noi, şi coloana de camioane porneşte în noapte cu toate farurile aprinse.

Unde ne duc? Nimeni nu ştie. Ca orice deţinut transferat în necunoscut, simţi o strîngere de inimă. Oare va fi mai bine acolo? Va fi mai rău? Aici era îngrozitor, dar măcar ştiai la ce să te aştepţi, îţi făcuseşi prieteni, te ajutai cu ei la greu.. Dar acolo ce va fi, unde va fi? Va fi: Saligny.

Saligny

Colonia Saligny se afla la 15 kilometri de Cernavoda şi fusese înfiinţată imediat după Midia, Poarta Albă şi Peninsula, precedînd cu puţin mănunchiul de colonii: Columbia, Km. 5, Castelu şi altele care vor urma. Adăpostit de coline, înconjurat de sîrmă ghimpată, Saligny avea în .faţă, pe toată lăţimea. Valea Carasu, de-a lungul căreia . trebuia să fie Canalul. Orizontul era închis la un kilometru sau doi de colinele ce mărgineau această vale.

Pe vremea aceea, toţi deţinuţii munceau la săparea Canalului cu lopeţi, cazmale şi roabe, şi doar puţini săpau, cu aceleaşi unelte, ecluza.

Cînd am sosit, era noapte şi reflectoarele puternice care înconjurau colonia dădeau de departe aspectul unei sărbători din o mie şi una de nopţi. Imediat am fost repartizaţi în barăci, unde, fiind puţini, eram mai puţin înghesuiţi decît ia Cernavoda.

Abia ne-am instalat, şi în baracă şi-au făcut apariţia zaci de deţinuţi care, aflînd de sosirea noastră, veniseră după noutăţi. M-a surprins că aici, spre deosebire de (Yrnavoda, se acorda prizonierilor o asemenea libertate: dreptul de a ieşi din barăci şi de a circula prin colonie, de a merge în alte barăci. Toate acestea, evident, pînă se dădea stingerea.

I Yinl.tv cei veniţi să vadă dacă printre noii sosiţi nu erau rude, prieteni sau persoane care fuseseră în acelaşi lot puii tic cu ei, am avut bucuria de a-l întîlni pe vărul meu

Constantin Brîncoveanu. întâmplarea va face să Nm aproape nedespărțiți timp de aproape trei ani, treci nd împreună prin cumplitele încercări de la Poarta Albă, din brigada disciplinară a acestei colonii, apoi de la
Midia și din brigada disciplinară de aici. Mai târziu, cînd amândoi am fost arestați pentru a doua oară, în perioi- da 1959—1964, am avut din nou șansa de a fi împreună la Jilava (unde ne-am aflat amîndoi pentru a doua oară) și în diverse colonii din „Baltă", timp de trei ani din cei cinci cît a fost condamnarea. Am spus șansă, deoarece Costi Brîncoveanu s-a dovedit a fi un camarad admirabil. Calm, de o mare demnitate, loial, nu se plîngea, nu-și pierdea curajul niciodată (sau cel puțin nu lăsa să se vadă, căci cine dintre noi n-a avut momentele lui de deznădejde?), îi ajuta pe cei demoralizați și, grație unei excepționale puteri de muncă, îi ajuta adesea pe cei care nu puteau face față ritmului infernal care ne era impus. Iubit și respectat de toți, de la țăranii cei mai umiliți și muncitorii cei mai robuști pînă la intelectualii cei mai fini, el a lăsat o amintire excepțională tuturor tovarășilor lui de închisoare și de muncă.

Pentru noi, faptul de a ne întâlni a fost deci o mare surpriză și o mare bucurie. El era de două săptămâni la Saligny, venind cu un întreg lot politic de la Midia, unde fusese un infern.

Acum, în baraca noastră era ca la bîlci. Oamenii veneau, plecau, puneau întrebări, se îmbrățișau, făceau prezentări. Toți întrebau: cutare mai este în cutare închisoare? Pe cine au mai adus acolo? Care era regimul? Unii își întâlneau rude, așa cum îl întâlnisem eu pe vărul meu, alții, din nefericire, aflau de moartea unor rude sau prieteni.

Noi aduceam vești de la Aiud, unde, în zilele ce precedaseră plecarea, avuseserăm practic posibilitatea de a fi în contact cu toți deținuții. Aduceam vești și de la Cernavoda, unde întâlniserăm deținuți politici veniți de la alte închisori. Interlocutorii noștri, în schimb, ne puneau la curent asupra Midiei, a altor colonii și a regimului de la Saligny. Așa am știut foarte curînd tot ce se petrecea sau se petrecuse recent în toate închisorile și lagărele de muncă. Era o formidabilă rețea de informații a vieții subterane din închisorile din țară. Acest fenomen l-am connstatat permanent în cei nouă ani de detenție pe care i-am făcut ca urmare a celor două

arestări: pe de o parte o absenţă totală a veştilor referitoare' la ceea ce se întîmpla afară şi, pe de altă narte, această informare (datorată transferării permanente a deţinuţilor politici) asupra a tot ce se petrecea în toate închisorile din România: nou-veniţi, plecări, decese,
regimul fiecărei închisori, comportarea fiecărui deţinut, de cine trebuia să te fereşti, cine era delator.

Costi m-a pus repede la curent cu situaţia. În infernul de la Canal, Saligny era o oază. Evident că munca era foarte grea şi normele peste puterile noastre, dar regimul era mult mai uman decît în toate celelalte locuri. Nu erai bătut, nu ţi se reducea raţia, nu erai băgat la carceră dacă nu-ţi făceai norma. Gardienii se purtau corect şi mîncarea era suficientă. Toate acestea se datorau comandantului, un locotenent-major pe nume Bunescu. Ai să vezi, mi-a spus Costi, cere mîine o carte poştală; din moment ce ieşi la muncă ai dreptul s-o primeşti şi vei putea cere familiei să-ţi trimită un pachet de 7 kilograme. în plus, chiar de duminica viitoare vei avea dreptul la un vorbitor pe lună.

Şi într-adevăr, a doua zi seara, după douăsprezece ore de muncă, am obţinut cartea poştală – prima după mai bine de un an şi jumătate de detenţie. Era minunat.

În schimb munca s-a dovedit a fi epuizantă. Norma ce trebuia făcută era mult mai mare decît cea normală şi pentru cei mai mulţi dintre noi, care eram încă nişte schelete şi nici nu lucraserăm cu lopeţi, cazmale, roabe enorme ce scîrţiiau sub greutatea pămîntului cu care erau încărcate, această zi a fost un coşmar.

Brigada noastră a lucrat cîteva zile cu lopata şi cu roaba la canalul propriu-zis şi apoi am fost afectaţi la ecluză. Acolo se săpa un fel de bazin mare, de circa cincizeci de metri lungime, treizeci-patruzeci de metri lăţime şi o adîncime de circa douăzeci de metri. Prin urmare, trebuia să săpăm un fel de cub. Cele patru luturi aveau aspectul unui amfiteatru, ale cărui trepte, imi l Le de circa 1,50 m, erau late de aproape un metru. I'e fiecare treaptă, de jur împrejurul ecluzei, la interval de 2-3 metri, erau deţinuţi cu lopeţi, şi jos, chiar la luudul acestei cuve, alţi deţinuţi săpau pentru adîncirea ■ uliului. Ki aruncau cu lopata pămîntul pe treapta de deasupra lor, de unde era preluat, tot cu lopata şi aruncat pe în upLa superioara, la 1,50 m înălţime, şi aşa mai departe, pinii l» marginea gropii. Aici pămîntul era încărcat, tot cu

lopata, în căruţe. În acest mod, amintind de antichitate, se construia în a doua jumătate a secolului al XX-lea, sub regim comunist, Canalul Dunăre—Marea Neagră.

Munca era foarte grea, căci era epuizant să arunci fără oprire (în afară de o oră pentru dejun), timp de douăsprezece ore, lopeţi pline cu pămînt pe o platformă aflată aproape la nivelul capului. Cînd ploua, era şi mai rău, deoarece pămîntul devenea foarte greu, se lipea, şi în loc să cadă pe platformă rămînea pe lopată şi aproape că-ţi smulgea umărul.

Această groapă în trepte şi cu platforme pe care munceau sute de oameni cu lopata ca să scoată pămîntui oferea un spectacol care ar fi meritat să fie filmat ca o antologie a muncii forţate la care erau supuşi în România, în 1950, cei pe care partidul comunist îi considera adversari.

Ca şi alţi camarazi nou-veniţi, nu mai mînuisem pînă atunci cazmaua şi lopata, ca atare lipsa de experienţă făcea ca munca să fie şi mai grea. Dacă deţinuţii de origine ţărănească sau chiar intelectualii care erau mai de mult la Canal mînuiau cazmaua şi lopata descompu- nînd mişcarea şi solicitînd numai anumiţi muşchi, eu puneam în mişcare toţi muşchii, toate forţele, pentru fiecare lopată. După un sfert de oră eram la capătul puterilor şi totuşi trebuia să continuu, într-un adevărat coşmar, toată ziua şi în acelaşi ritm, ca pe bandă, căci eram presat de cei de dedesubt, care aruncau pămîntui cu mare viteză, şi cu aceeaşi viteză eu trebuia să-l arunc sus, sub privirile vigilente ale miliţienilor.

îmi amintesc că pe platforma de sub mine era un ţăran tînăr şi viguros, de 22-23 de ani. Se apleca, încărca lopata zdravăn şi cu o mişcare elegantă a umărului arunca pămîntui pînă la peretele superior al platformei mele. Il priveam cu invidie şi admiraţie, şi el a încercat să-mi explice cum trebuia să fac. Pentru mine era clar şi tot atît de uşor de aplicat ca explicaţiile date de un monitor de schi unui începător asupra tehnicii unei cristiane pe o pantă înclinată. Mi-au trebuit luni de zile pînă să învăţ să mînuiesc lopata şi să ţin ritmul infernal care ne era impus.

Eram de puţin timp la Midia şi într-o seară, trecînd prin faţa unei barăci, am văzut un om într-o stare jalnică, chinuindu-se să urce cele trei trepte. Era de o slăbiciune inimaginabilă şi nemaiputînd să se ţină pe picioare, se

tîra ca să urce treptele. M-am apropiat să-l ajut şi cînd i-am vorbit mi-a spus:

— Nu cumva sînteţi Constantin Cesianu?

— Ba da, i-am răspuns, întrebîndu-mă unde l-aş fi putut cunoaşte.

— Nu mă recunoşti, a strigat. Evident, în halul în care sînt... Eu sînt Dumitriu Lucian.

Am rămas perplex. Dumitriu Lucian, colegul meu de clasă. îmi aminteam foarte bine, căci nu numai că tăcuserăm tot liceul împreună, dar el fusese o adevărată celebritate pentru forţa lui cu totul ieşită din comun. încă de la cincisprezece ani nimeni din liceu nu se mai putea măsura cu el, dar morfologia lui i-ar fi permis ca în cîţiva ani să ajungă campion de talie mondială în sporturi ce necesitau forţă. Avea, pentru talia şi greutatea lui (1,75 m şi 85 kg), musculatura cea mai grozavă pe care am văzut-o vreodată. Dar pe vremea aceea sportul nu era la mare preţ, şi Dumitriu Lucian urmase cariera tatălui său, devenise ofiţer în corpul de elită al vînătorilor de munte. Făcuse cei patru ani de război numai în linia întîi şi acum se afla, ca atîţia alţii, în închisoare ca deţinut politic.

— Uite ce au făcut din mine anchetele Securităţii şi regimul de la Aiud, mi-a spus el. Nici nu mai pot să merg, mă tîrăsc pe pămînt ca un vierme, camarazii m-au scos din baracă să mai prind ceva forţe stînd la soare.

Aveam din nou în faţa ochilor imaginea monstruoasei acţiuni de exterminare practicată de regimul comunist împotriva celor de a căror opoziţie se temea.

Am stat de vorbă pînă a sunat stingerea. A doua zi scara nu l-am regăsit, căci în timpul zilei fusese îmbarcat mtr-un camion, împreună cu alţi deţinuţi, şi expediat într-o direcţie necunoscută. Cu toate strădaniile depuse de a afla ce devenise, atît în închisorile şi lagărele prin care . i m trecut, cît şi în libertate, nu am reuşit să afiu nimic. Dar, avînd în vedere starea în care se afla cînd l-am întîlnit, cred că nu greşesc dacă afirm că Dumitriu Lucian se numără printre sutele de mii de morţi din vina partidului comunist.

Venisem la Saligny către sfîrşitul săptămînii şi chiar a doua zi expediasem soţiei mele o carte poştală. Desigur, nu puteam spera că misiva mea va sosi la timp ca să am veşti (pachet sau vizită) în prima duminică. Pentru vizită nu l LUI mi făceam iluzii.

în a doua duminică am fost scoși la muncă dc dimineață și pe la nouă și jumătate, după plecarea trenului de la București, cei mai vechi în colonie ne-au semnalat căruțe care plecau din gara Saligny și se îndreptau spre lagăr. Ei erau siguri că îi transportau pe cei care veniseră în vizită-

După terminarea muncii, la întoarcerea în lagăr am văzut la o sută de metri de intrare multă lume cu boccele, pachete, coșuri. Erau mai ales femei, foarte puțini bărbați, cîțiva copii.

Am încetinit pasul, și cum gardienii se făceau că nu văd, ne uitam cu atenție la cei de pe marginea drumului, și ei, la rîndul lor, făceau același lucru, în tăcere. Și, deodată, am zărit pe soția mea și pe fiica mea de 9 ani. Am făcut discret un semn cu mîna, soția mea a înclinat ușor capul, iar fetița, care fusese bine instruită, m-a privit cu ochii mari, fără a-și exterioriza în vreun fel sentimentele. Apoi am intrat în colonie.

Am mîncat foarte agitat, în timp ce gardienii alergau de la o baracă la alta, chemîndu-i, într-o primă tranșă, pe cei cărora li se dăduse permisiunea de a-și vedea familia. Voi beneficia de acest drept, sau se va întîmpla ca în acel Ajun de Crăciun la Gherla, și soția și fetița mea vor fi respinse? în fine, după vreo două ore am fost chemat. A fost cu siguranță cel mai bun vorbitor din toată detenția. în curte se puseseră cap la cap mese și bănci, ca la o petrecere cîmpenească. De o parte stăteau vizitatorii cu pachetele, de cealaltă deținuții. Gardienii patrulau în spatele nostru, dar ne lăsau în pace și nu trăgeau cu urechea la ce vorbeam. Acesta era regimul – o, cît de diferit de cel din alte colonii – instituit de Bunescu, comandantul lagărului.

Am fost lăsați să stăm de vorbă în liniște o oră întreagă și așa, în sfîrșit, după mai bine de un an și jumătate, soția și fiica mea, îngrozite de halul în care eram (și Dumnezeu știe dacă după Aiud îmi recăpătasem forțele și culorile), au aflat ce este cu mine, și eu am aflat vești despre ele și despre ai mei. Cînd le-am părăsit, în brațe cu pachetul de mîncare și de îmbrăcăminte, aveam inima plină de speranță la gîndul viitorului vorbitor, din luna următoare. Din păcate, în închisoare nu știi niciodată ce se poate întîmpla a doua zi, și, în general, dacă se produc

schimbări, ele sînt, de regulă în rău, sau cel puțin acesta este cazul în închisorile din România. Într-adevăr, niciodată n-aveam să mai beneficiez de un asemenea vorbitor, deoarece chiar a doua zi, la întoarcerea de la muncă, am fost inclus într-un lot de o sută-o sută cincizeci de deținuți, îmbarcați în camioane și trimiși la Poarta Albă, unde am stat aproape doi ani. Acolo am aflat, curînd după sosire, că Bunnescu fusese destituit din postul de comandant al lagărului de la Saligny. Arestat și judecat pe motiv că ar fi acordat deținuților pe care-i avea sub pază un tratament prea uman, el a fost condamnat la mai mulți ani de închisoare și a constituit un exemplu negativ pentru ceilalți comandanți de lagăre, care oricum nu ne considerau decît niște creaturi mîrșave și detestabile.

Capitolul VIII

Poarta Albă

A) Sosirea

Am sosit la Poarta Albă în a doua jumătate a lunii iunie 1950 şi am stat acolo pînă în martie 1952, adică exact douăzeci şi una de luni.

Această colonie de muncă forţată a fost de la începutul şi pînă la sfîrşitul Canalului, cea mai mare, ca întindere şi ca efectiv. La acea dată eram circa şase mii şi cînd am plecat, în 1952, eram peste douăsprezece mii. Era foarte uşor să ştii cîţi deţinuţi erau într-o colonie, deoarece toată lumea ştia cîte brigăzi de muncă erau. Cum fiecare brigadă avea patruzeci de oameni, era suficient să faci o simplă înmulţire ca să-ţi satisfaci curiozitatea.

Majoritatea erau condamnaţi politici. în 1952, cînd am plecat de la Poarta Albă, acolo erau doar opt brigăzi de drept comun, adică vreo 400 de oameni, circa 3 la sută din totalul „coloniilor". Ei erau complet separaţi de politici.

Lagărul, foarte mare, avea deja în 1950 patruzeci pînă la cincizeci de barăci. Vreo zece erau pentru birourile administraţiei şi diverse ateliere. în celelalte stăteau claie peste grămadă un mare număr de deţinuţi. Soseau tot timpul alţii, şi tot timpul brigăzile „de muncitori" construiau alte barăci.

„Meseriaşii" se deosebeau de „muncitori" prin aceea că aveau o calificare (instalator, zidar, electrician, cizmar, croitor, bucătar etc.) sau – cum numărul lor era insuficient –— se calificaseră pe loc. De altfel, mulţi dintre cei care se pretindeau calificaţi nu aveau decît vagi noţiuni în meseria respectivă.

Meseriaşii erau o castă privilegiată, ei nu ieşeau din lagăr, deci nu erau nevoiţi să facă marşuri lungi, să stea în soare vara, în ploaie toamna sau în viscolele năpraz- nice din această regiune iarna. în plus, în timpul pauzei de o oră, la prînz, puteau să meargă în baracă şi să stea

acolo, chiar să se odihnească cîteva minute. În fine, cum intre ei exista o solidaritate de clasă, „bucătarii" lc dădeau întotdeauna supele mai dese, bucăţile de carne mai mari, în timp ce muncitorii de pe şantierele mai îndepă*- (ate primeau adesea doar o zeamă lungă şi, dacă aveau noroc, un os sau un tendon pe care le ronţăiau, stînd pe jos, în soare, în ploaie sau în zăpadă.

Din opt brigăzi de drept comun, patru erau afectate la construcţia barăcilor.

Un fapt care m-a surprins şi pe care nu am reuşit să mi-l explic era acela că toţi deţinuţii de drept comun erau, fără excepţie, ţigani, în timp ce între politici ei reprezentau doar 0,5 la sută.

Am sosit la Poarta Albă venind de la Saligny seara, pe la opt sau nouă. Nici vorbă ca la ora aceea să fim cazaţi sau să ni se dea rrtîncare. Aveam noroc cu pachetul primit în ajun şi, după ce am mâncat, m-am culcat direct pe pămînt sub un minunat cer înstelat, şi aşa am petrecut prima noapte la Poarta Albă.

A doua zi de dimineaţă „organele administrative" 'acesta era termenul) ale coloniei au făcut diverse „compresiuni" pentru eliberarea unei barăci în care au fost cazaţi cei veniţi de la Saligny. Baraca avea un mic vestibul. În stingă vestibulului era o mică încăpere pentru brigadier şi pentru normator; îndreaptă – o alta numii ă spălător: în mijloc, pe aproape toată lungimea, era un fel de jgheab de zinc avînd deasupra o ţeavă cu robinete din loc în loc. Aici ne spălam. Tot din vestibul, pe mijloc, se intra într-o încăpere lungă avînd de jur împrejur paturi de lemn. Era dormitorul nostru.

Evident că această încăpere era prea mică pentru cei [1]
nou-veniţi de la Saligny. Pentru ca nimeni să nu
fin dezavantajat, s-a măsurat cu o sfoară transformată în metru lungimea totală a paturilor dispuse pe cele trei laturi, s-a făcut împărţirea şi s-a constatat că în lărgime, iveam dreptul fiecare la 60 cm de seîndură goală. Asta iiii emna că vom sta foarte înghesuiţi. în acest spaţiu hd-buia să ne ţinem lucrurile şi să ne întindem oasele după ce ne întorceam de la muncă. Era imposibil. Strîns Iu!re doi era dificil să te mai întorci, trebuia să dormi efectiv nemişcat. Dacă amorţeai, trebuia ca tot rîndul să mu iuInnrcă pe partea cealaltă o dată cu tine, orice altă

mişcare fiind imposibilă. Nopţile noastre erau la fel de grele ca zilele.

Totuşi, faptul că scăpaserăm de oribilele „tinete" ni se părea un avantaj imens în aceste bараcі. „Closetele" erau afară, în spatele barăcilor, foarte aproape de firele de sîrmă ghimpată şi supravegheate de puştile mitralieră care le dominau de la înălţimea miradoarelor. Ele constau (lintr-o groapă de cîţiva metri lungime, doi metri lăţime şi doi metri adîncime. Pereţii de chirpici şi un fel de acoperiş te protejau de intemperii, debine-derău.

Eram treziţi la trei şi jumătate dimineaţa cu clopotul. După ce ne spălam, ne aliniam pe brigăzi în careul mare (o adevărată piaţă) din centrul coloniei şi ofiţerul de serviciu însoţit de brigadierul-şef făcea „numărătoarea". Asta însemna că cei doi treceau de la o brigadă la alta şi brigadierul raporta numărul celor prezenţi. Brigadierul- şef nota cifrele într-un carnet, apoi trecea pe la infirmerie şi trebuia să facă adunarea ca să vadă dacă toată lumea era prezentă. Da, dar brigadierul-şef era aproape analfabet, şi nici ofiţerul de Securitate nu ştia prea multă carte. Drept care, în fiecare zi socoteau de trei, patru, cinci şi uneori chiar de şase ori pînă le ieşea adunarea. Asta dura mai bine de o oră şi în cele din urmă, alarmat, ofiţerul de Securitate îl lăsa pe brigadierul-şef să facă ultimul calcul. Şi... minune... acesta reuşea întotdeauna din prima încercare performanţa... căci el ştia foarte bine că nimeni nu putuse evada...

Apoi brigăzile se încolonau şi, în şir indian, cu gamelele în mînă treceam prin faţa ciubărului din care ni se turna în mare viteză un lichid negru şi cald, făcut, cred, din orz, şi botezat cafea. La trei metri mai încolo, un „bucătar" scotea dintr-un sac cîte o bucată de pîine şi, alături, un altul ne punea pe ea un cubuleţ de marmeladă făcută din fructe stricate.

îmi amintesc că în primele săptămîni, dimineaţa, mîinile îmi erau atît de umflate şi mă dureau atît de tare din cauza efortului făcut în ajun de a mînui lopata încărcată cu pămînt, încît nu le mai puteam mişca şi era o problemă, cum de altfel era şi pentru alţi camarazi recent veniri, să-mi ţin gamela şi bucata de pîir.e.

Mă aşezam pe jos sau, dacă nu mai era loc, stăteam în picioare şi mîncam în tăcere, pentru o clipă singur, singur cu gîndurile mele în noaptea tristă ce se risipea.

Plecam pe şantiere cînd era încă întuneric şi ne îndreptam spre o nouă şi epuizantă zi de muncă.

B) Organizarea coloniei

înainte de a merge mai departe trebuie să explic mecanismul de funcţionare al unei colonii de muncă forţată.

La Poarta Albă ierarhia şi administraţia erau organizate ca în toate coloniile de la Canal. Desigur că muncile executate erau diferite, unele colonii fiind considerate mai grele şi altele mai uşoare. Dar factorii care determinau climatul dintr-o colonie erau comandantul şi ofiţerul politic. Ei luau toate deciziile şi nimic nu se făcea şi nu se desfăcea fără ordinul şi aprobarea lor.

Administraţia coloniilor era compusă numai din ofiţeri şi subofiţeri de Securitate şi de Miliţie subordonaţi direct Ministerului de Interne. Ca orice corp administrativ într-un regim comunist, ea avea un personal numeros, mult mai numeros decît era necesar, cu atît mai mult cu Cît lucrările administrative erau făcute de deţinuţi politici. Evident însă că suspiciunea comunistă cerea ca aceştia să fie supravegheaţi de „organele de Securitate" şi, pentru ca acestea să nu fie compromise de „bandiţi", erau, la rîndul lor, supervizate de alţi securişti. O, cît de mândri erau aceşti analfabeţi să „comande", să-i maltrateze, să-i umilească pe inginerii care făceau calculele, pe arhitecţii care lucrau la planşete şi pe ceilalţi care făceau muncă intelectuală. Ce încîntaţi erau văzîndu-i cum stau în poziţie de drepţi în faţa lor şi, fără nici un motiv, numai pentru că erau „bandiţi, duşmani ai poporului", să-i ameninţe, să-i înjure, să-i bage la carceră sau să-i lovească, fără riscul de a fi traşi la răspundere.

în afară de aceştia, pentru fiecare brigadă care ieşea la muncă era un subofiţer de Securitate care o însoţea. Mai erau şi militari ale căror atribuţii nu ne erau clare. Ei circulau în interiorul lagărului şi cînd se plictiseau, porneau pe jos, călare sau în şaretă să inspecteze şantierele. Nu se pricepeau la nimic şi în fond nu urmăreau decît dacă nu cumva, pe undeva, • se încetineşte ritmul frenetic în care trebuia să se muncească.

Subofiţerii reprezentau un număr important în rândurile personalului administrativ, dar nu erau decît plevuşcă. I'este ei era un mare număr de ofiţeri de Securitate

care îi supravegheau, ne supravegheau, se supravegheau între ei şi urmăreau ca ordinele venite de sus să fie aplicate întocmai. În vîrful piramidei se aflau comandantul, comandantul-adjunct şi ofiţerul politic, evident, toţi ofiţeri de Securitate ai Ministerului de Interne..

Comandantul, evident, comanda, organiza, administra lagărul. El aplica ordinele venite de la Bucureşti şi îşi informa superiorii.

Comandantul-adjunct îl seconda şi se ocupa mai ales de partea administrativă (echipament, alimente etc.).

Ofiţerul politic era ochiul Securităţii din Bucureşti. Era foarte temut, deoarece el avea rolul de a-i supraveghea pe toţi, începînd cu comandantul, trebuia să fie „vigilent", să găsească nereguli indiferent unde şi să informeze organele secrete ale Securităţii. Ei erau de fapt oamenii cei mai puternici în lagăr şi chiar comandanţii se temeau de ei şi erau foarte precauţi în prezenţa lor; pe bună dreptate, căci ceea ce i se întîmplase lui Bunescu, comandantul de la Saligny, constituia un avertisment.

Tot acest sistem piramidal funcţiona de sus pînă jos în virtutea fricii. în închisoare era la fel ca în afara ei. Comandantul şi ofiţerul politic se temeau unul de altul, comandantul-adjunct se temea de amîndoi. Cei trei ofiţeri inspirau teamă subordonaţilor, aceştia, la rîndul lor, foloseau acelaşi „argument" faţă de inferiori, aceştia faţă de subofiţeri, care, la rîndul lor, faţă de brigadieri. Aceştia din urmă erau elementele de comandă directă în această tagmă ce cobora din vîrful piramidei, ei puneau în mişcare, prin teroare, mii de deţinuţi politici. Această teroare se aplica prizonierilor prin două mijloace: foamea şi delaţiunea. Despre prima voi vorbi mai încolo. În ce priveşte delaţiunea, să revenim la atribuţiile ofiţerului politic. Care erau deci atribuţiile acestuia? Prima, aceea de a se ocupa de viaţa politică a cadrelor coloniei. El organiza şedinţele de partid, cursurile de învăţămînt politic ale camarazilor lui şi veghea ca lupta de clasă şi vigilenţa partinică să fie tot mai active şi să constituie principala preocupare a „organelor administrative". El trimitea regulat la Ministerul de Interne de la Bucureşti rapoarte despre activitatea (ca membri de partid) a colegilor lui şi despre fidelitatea lor. El organiza o reţea de informatori printre ei, aşa incit ştia tot ce spuneau şi, pe cit posibil, chiar ce gîndeau, pentru a-şi informa superiorii. A doua sa reţea de informare era printre deţinuţi. Delaţiunea,

admirabil organizată (ca de altfel în toată ţara), era de asemenea proporţii încît, în afară de prietenii de încredere, nu erai niciodată sigur că nu stai de vorbă cu un delator. Evident că mulţi dintre ei erau în cele din urmă reperaţi, dar cîţi alţii nu rămîneau, pe care nici nu-i bănuiai? Şi apoi recrutarea se făcea permanent, pe măsură ce soseau noi deţinuţi.

Contactul ofiţerului politic cu delatorii avea loc pe două căi: uneori direct, dar, în general, prin şeful serviciului de informaţii care funcţiona în rândurile deţinuţilor. La Poarta Albă acesta era un brigadier pe nume Ilaralambie. Fost învăţător, luptase în războiul contra ruşilor ca ofiţer de rezervă. Capturat de sovietici în bătălia de la cotul Donului, a fost printre primii (şi rarii) ofiţeri care s-iau înscris în divizia de „voluntari" români pe care ruşii reuşiseră să o formeze cu greu (recurgînd la ameninţări şi promisiuni). Cînd s-a întors în România în 1944, cu armata sovietică, avea gradul de colonel. Recrutat curînd de Ministerul de Interne, a ocupat funcţia importantă de responsabil politic militar al regiunii Cluj. Din nefericire pentru el, a fost implicat şi arestat pentru fraudă şi furt de efecte militare. Judecat şi condamnat la 25 de ani de închisoare, era în stare de orice ca să obţină o reducere a pedepsei. Individul nu era prost, dar era un monstru de răutate şi de sadism, toată inteligenţa lui era orientată spre rău. Suflet damnat dp ofiţer politic ce păstrase un anumit respect pentru gradul de colonel pe care îl avusese înainte de a fi degradat, Haralambie organizase în colonie o formidabilă reţea de informaţii. Nu exista brigadă fără mai mulţi delatori, care culegeau cît mai multe informaţii pe care le raportau şefului. În general, delatorii nu se cunoşteau între ei şi de aceea se temeau ca nu cumva, prin verificări, Haralambie să afle de la alţi delatori discuţii despre care ei nu raportaseră. De aceea ei nu aveau curajul să ascundă nimic, doar dacă vorbeai fără martori. De îndată ce erau trei persoane, puteai fi sigur că unul, poate chiar doi erau delatori! În acest caz, dacă unul informa şi celălalt nu, atunci el era trădat de colegul lui care specifica întotdeauna că de faţă fusese cutare şi cutare şi spusese cutare şi cutare lucru. D ci mi era chip să trişeze şi, în plus, presiunea constantă a siip ■ciorilor care considerau întotdeauna că nu era destul 111■ activ, îl obligau să caute cît mai multe informaţii. (V informaţii îl interesau pe ofiţerul politic? Ei bine, tot.

Opiniile politice ale deţinuţilor, ce spuneau despre trecutul lor, despre prietenii aflaţi în libertate (subiect foarte periculos, căci involuntar puteai să le provoci neplăceri şi chiar arestarea). Fiecare prizonier avea dosarul său la ofiţerul politic şi fiecare informaţie se punea la dosar. Evident că marea majoritate a deţinuţilor nu prezentau interes pentru ofiţerul politic şi după un timp numai un număr restrîns era strict supravegheat în fiecare brigadă, dar delatorul era dator să fie vigilent faţă de toţi. Unele dosare erau deci foarte subţiri, în timp ce altele se tot îngroşau. Obsesia ofiţerului politic era să descopere în interiorul lagărului organizaţii, sabotaje, chiar comploturi. Pentru a le preîntâmpina, de îndată ce se constituia un grup de prieteni, delatorii încercau să se infiltreze pentru a-l anihila.

Comploturi nu erau, căci ce s-ar fi putut complota? O revoltă? Nu eram nici pe departe în stare de a rezista represiunilor batalioanelor de Securitate care asigurau paza coloniilor. În plus, Dobrogea era împânată de trupe ale Ministerului de Interne care ar fi lichidat în cîteva ore orice tentativă de acest fel. Şi totuşi... totuşi, se pare că în 1951 exista o reţea care funcţiona în toate coloniile şi care avea drept scop ca în cazul unei debarcări americane să ne ridicăm cu toţii, să cîştigăm de partea noastră ce puteam din trupele de Securitate, să alungăm restul, să degajăm un culoar de-a lungul Dobrogei şi ;ă facem joncţiunea cu eliberatorii noştri... Sărmane visuri ale unor nefericiţi, care mai credeau în promisiunile ce ne fuseseră făcute şi care continuau să ne amăgească pe calea undelor. Proiect extrem de periculos, căci în cazul în care ar fi fost descoperit, toţi cei implicaţi ar fi fost condamnaţi la moarte. Este însă uluitor că, deşi lagărul mişuna de delatori, administraţia, cu politrucul în frunte, n-a ştiut nimic de acest complot.

în fine, pe ofiţerul politic îl interesau şi tentativele de evadare. Erau relativ puţine, deoarece un fugar n-avea unde să meargă. Dunărea, marea, frontiera bulgară constituiau obstacole insurmontabile şi, în plus, toată provincia mişuna de agenţi ai Securităţii şi de trupe. Şi presupunînd că evadatul ar fi trecut de acest baraj din Dobrogea, unde s-ar fi dus? Cel care l-ar fi primit risca cinci pînă la zece ani de închisoare, inclusiv soţia şi copiii lui. în plus, rudele nu l-ar fi putut primi, căci ele ar fi fost arestate imediat după evadarea lui, ca represalii. Trebuie

spus că, în caz de evadare, Securitatea avea două moduri de a proceda. Sau aresta familia deținutului, pentru a face presiuni asupra lui și a-l obliga să se predea, sau o];T» în libertate și o supraveghea, în speranța că evadatul nu va rezista dorinței de a-i vedea pe ai lui. Evident că în acest timp toți cei pe care Securitatea îi știa ca prie- w iu sau cunoștințe aie evadatului erau supravegheați d ișerei sau supuși la percheziții inopinate în timpul nopții, sau convocați la Ministerul de Interne și amenințați cu arestarea în cazul cînd ar ascunde sau nu i-ar denunța pe cei care îl adăpostiseră pe evadat. în aceste condiții, orice om responsabil prefera să îndure toate mizeriile să nu fie denunțată de către ceilalți.

în general, delatorii îi raportau lui Haralambie. Acesta era temut și detestat de toată colonia, în frunte cu gardienii. Necinstit și sadic din fire, era mereu în căutare de noi bănuieli, de noi insinuări, pe care să le aducă la cunoștința ofițerului politic. El îi raporta informațiile și acesta, dacă considera că sînt interesante, îl interoga el însuși pe delator.

Și spre a încheia capitolul delatorilor: ce îi îndemna pe deținuți să facă această meserie? Uneori teama. Erau amenințați (așa cum fusesem eu de către directorul de la Gherla) și sfîrșeau prin a ceda. Această categorie era și ea foarte periculoasă, deoarece, la rîndul ei, se temea să nu fie denunțată de către ceilalți

în general, însă, promisiunile erau acelea care îi determinau să accepte să devină delatori. Promisiunea era mereu aceeași: dacă vor da dovadă de spirit de colaborare cu ..organele administrative^ se va ține cont și vor fi eliberați printre primii.

Dar culmea, cînd a început eliberarea deținuților politici, nici un delator n-a fost eliberat. Dimpotrivă, ei au fast ținuți încă mult timp – era nevoie de ei. Era o plăcem să-i vezi cit erau de furioși și de deznădăjduiți.

Această categorie de deținuți era detestată și de gardieni, căci una dintre activitățile delatorilor consta și în a raporta toate faptele și gesturile milițienilor care ne păzeau. Asta complica mult situația, căci dacă ar fi fost t,railați să treacă cu vederea unele lucruri, nu erau siguri ca nu vor fi trădați de vreunul dintre noi. De cîte ori c. ¡'arca unui gardian de a pedepsi, de a „raporta" la în- loarcerau în colonie o infracțiune nu a fost răsplătită de 11<11 cu o clipire (dacă știam că în fond nu era om rău):

.,nu te teme, sîntem între noi". înţelegea că nu eram delatori, că eram oameni de încredere, şi adesea tăcea.

Delatorul era detestat de toţi, chiar şi de cel care îl folosea, în timp ce un deţinut politic care îşi păstra demnitatea şi refuza să colaboreze, chiar dacă era bătut, maltratat sau torturat, era respectat în general chiar de brutele în mîinile cărora ne aflam.

Toţi aceşti ofiţeri şi subofiţeri de Securitate din sectorul administrativ al coloniei locuiau în barăci sau într-un soi de vile rudimentare în afara incintei. Cei căsătoriţi ocupau, împreună cu soţia, în funcţie de grad, o cameră sau două. îmi închipui că nici respectivii, nici consoartele lor nu visaseră asemenea condiţii. Şi unii şi alţii erau de cea mai proastă condiţie. Subofiţerii care îşi primiseră galoanele aici şi care după sistarea lucrărilor la Canal s-au întors la vechile lor îndeletniciri proveneau, în general, din drojdia porturilor de la Dunăre şi Marea N agră. Ofiţerii abia dacă erau cu ceva deasupra lor. Cît priveşte consoartele, erau tot ce văzusem mai dizgraţios şi mai urît în materie de sex feminin. Le zăream cînd plecam la muncă, urîte, vulgare, bondoace, se uitau la noi cînd treceam, etalîndu-şi şuncile la ferestre. Uneori, vara le zăream în curtea barăcilor lor în rochii pestriţe ce abia de le cuprindeau formele lăbărţate, cu picioarele goale prin praf sau prin noroi. Iarna umblau cu cizme de cauciuc, pufoaice militare şi pe cap cu un şal de lînă.

Din sectorul administrativ, în afară de ofiţeri şi subofiţeri făcea parte şi garda, formată întotdeauna din militari ai forţelor de Securitate. La Poarta Albă era iniţial un batalion, dar numărul lor a crescut pe măsură ce colonia s-a extins. Garda locuia în barăci iar superiorii beneficiau de condiţiile camarazilor lor, pe care le-am descris.

Evident că toate aceste efective, toate salariile şi „primele de deplasare" la care aveau dreptul cei detaşaţi la Canal ar fi trebuit să greveze bugetul Ministerului de Interne. Nici vorbă; sclavii, care eram noi, procurau acestuia însemnate venituri. De fapt, toate lucrările de la Canal erau încredinţate unei întreprinderi de stat.

Această întreprindere era condusă de un membru al Securităţii, un oarecare Albon. Fusese croitor şi avusese un atelier în Transilvania. După schimbarea regimului în România, a abandonat condiţia de patron şi a devenit membru al partidului comunist aflat în mare criză de

cadre, fiind remarcat de conducători, căci era zelos în a prediaa lupta de clasă şi în a persecuta burghezia. Numit şef al întreprinderii căreia i se încredinţase construirea Canalului, el lucra mînă în mînă cu comandanţii de lagăr şi executa cu zel ordinele venite de la Bucureşti. Era cu mult mai periculos decît cei mai cruzi dintre colegii lui, deoarece urmărea consecvent un unic scop, căruia era în stare să-i sacrifice totul: înaltele eşaloane ale partidului, în oare voia să ajungă. Pentru asta nimic nu era prea mult. Ca atare, lucrările trebuiau să progreseze de o manieră care să-i asigure aprecierea superiorilor şi o promovare promptă. Dar cum să faci să progreseze lucrările în alt mod decît intensificînd ritmul şi deci randamentul deţinuţilor politici? Periodic, Albon venea să se întîlnească cu şefii coloniilor. Venea pentru a cere fie deschiderea unui nou şantier, fie intensificarea ritmului de muncă, fie sporirea efectivelor în diferite sectoare. Vizitele lui erau pentru noi un prilej de nelinişte, căci întotdeauna se soldau cu inovaţii dezagreabile. Adesea se suna adunarea şi Albon, comandantul şi ofiţerul politic, instalaţi în mijlocul careului, convocau toţi brigadierii. Albon le făcea reproşuri sau, dacă voia să deschidă un nou şantier, le cerea să fie chemaţi cei mai buni oameni sau muncitorii specialişti (electricieni, şoferi, mecanici etc.). Se constituia un grup de zeci sau de sute de oameni din care Albon alegea, ca la un tîrg de animale, exemplarele care i se păreau mai bune.

Prin urmare, Ministerul de Interne închiria întreprinderii de stat care construia Canalul, şi ale cărei lucrări pe teren erau conduse de Albon, mîna de lucru, deci munca deţinuţilor politici. În afară de o infimă minoritate de muncitori liberi, pe care noi îi numeam „civili" şi care nu aveau nici un contact cu prizonierii, noi constituiam totalitatea celor care construiau Canalul Dunăre—Marea Neagră. Ca atare, deţinuţii erau proprietatea Ministerului de Interne, care închiria aceste animale întreprinderii însărcinate cu efectuarea lucrărilor.

Ministerul de Interne era deci plătit pe „om-zi de muncă". Ceea ce înseamnă că, în funcţie de genul de muncă efectuat de fiecare brigadă (unele lucrări erau mai bine plătite decît altele), de faptul că brigada se deplasa pe şantier, întreprinderea plătea coloniei, recte Ministerului de Interne, ziua de muncă respectivă, adică tariful zi-om înmulţit cu numărul deţinuţilor din brigadă. Şi bi

neînțeles că totalul unei zile de muncă pe colonie era cel al tuturor orelor prestate de către deținuți. Așa se explică de ce administrațiile coloniilor nu admiteau îmbolnăvirile. O zi petrecută de un deținut la infirmerie însemna zece sau douăsprezece ore mai puțin în încasările Ministerului de Interne. Erau exceptați numai accidentații și cei cu temperatură de peste 39°. Toți ceilalți, oridt ar fi fost de bolnavi (și adesea poți să fii pe moarte și să nu ai febră), erau obligați să-și urmeze brigada, indiferent de starea vremii.

Coloniile trăiau deci într-un fel de autogestiune, banii obținuți servind la:

1) Construirea de barăci pentru deținuți și pentru trupă, hrana și întreținerea deținuților, acestea din urmă reprezentând o parte destul de modestă din banii încasați.

2) O parte infimă era pusă de o parte pentru ca la ieșirea din închisoare deținuții să nu plece cu buzunarele goale. Procentul reținut era ridicol de mic: după aproape trei ani de muncă la Canal am primit vreo 900 de lei, adică 300 de franci la cursul oficial și 120 de franci la cursul real, deci 40 de franci pe an, sau 3 franci pe lună.

3) Tot restul de bani mergea în seifurile Ministerului de Interne, care, exploatînd pînă la epuizare și adesea chiar pînă la moarte sute de mii de deținuți politici (căci același sistem se practica în toate lagărele și minele din țară), întrecea prin cruzime și cinism pe cei mai răi proprietari și negustori de sclavi de odinioară.

Contractul încheiat între acest minister și întreprinderea de stat respectivă stipula, între altele, că dacă după începerea muncii condițiile atmosferice deveneau imposibile, din moment ce brigăzile ieșiseră din lagăr, ziua va fi plătită integral Ministerului de Interne. Ca atare, nu conta că era vînt sau furtună, că ploua cu găleata și toată cîmpia era o imensă baltă, că era viscol și zăpada îți ajungea pînă la brîu. Implacabil, dimineața după ce se dădea deșteptarea, clopotul anunța „ieșirea", indiferent de condițiile atmosferice. Indiferent dacă era vreme frumoasă, dacă ploua, dacă vîntul sufla năprazmic, învîrtejind zăpada pe platoul pustiu de la Poarta Albă – după ce stăteam mai bine de o oră expuși intemperiilor ca să se facă „numărătoarea", toți plecau, valizi sau nu, din colonie. Adesea erau uzi pînă la oase sau aproape înțepeniți de frig în momentul când plecau să facă cele douăsprezece ore de muncă.

Mai mult decît de gerul de 15—20° sub zero, mai mult decît de viscol ne temeam de ploaia rece, care ne pătrundea şi ne uda în aşa hal, încît hainele nu ni se uscau nici pînă a doua zi şi eram nevoiţi să le îmbrăcăm umede. Uneori ca să fie udate din nou, alteori ca să fie zvîntate de vîntul rece din nord.

În aceste condiţii atmosferice, ieşirea pe şantier era inutilă (doar riscul unei pneumonii sau pleurezii era cert), căci era imposibil să lucrezi. Cum puteai să sapi un pămînt ce băltea pe o adîncime de 30 cm sau era acoperit de o crustă de gheaţă, ca să nu mai vorbim de un pămînt îngheţat pînă la o jumătate de metru adîncime? Dar nu conta. Important era că dimineaţa administraţia raportase autorităţilor că brigăzile erau la muncă şi că banii cîştigaţi de aceste animale umane curgeau în vistieria Ministerului de Interne. Asta interesa infinit mai mult decît suferinţele îndurate de zecile de mii de „bandiţi" şi decît faptul că mulţi dintre ei se vor îmbolnăvi grav şi îşi vor pierde viaţa în această aventură.

Militarii care asigurau paza deţinuţilor făceau parte din forţele Securităţii, aparţineau deci de Ministerul de Interne, dar erau complet independenţi de administraţia coloniei.

Lagărul era înconjurat de o dublă reţea de sîrmă ghimpată, înaltă de 3—4 metri, de-a lungul căreia erau miradoare din care, cu puştile mitralieră în poziţie de tragere, soldaţii supravegheau toate mişcările deţinuţilor. Era strict interzis să te apropii la mai puţin de trei-patru metri de această reţea, sub ameninţarea deschiderii focului armelor automate din miradoare. Cel care făcea imprudenţa să intre în această zonă foarte vag delimitată era somat de trei ori rapid şi apoi urma o rafală de puşcă mitralieră. Era fulgerător şi fără drept de apel. Am auzit adesea oameni care nu mai puteau îndura suferinţele spunînd: o să mă arunc în sîrma ghimpată. Şi nu arareori se auzeau somaţiile drastice ale santinelelor, urmate de focurile de armă care puneau capăt zilelor nefericitul ai deţinut.

Această măsură era pe atît de atroce, pe cît era de inutilă, căci reţeaua de sîrmă ghimpată era atît de înaltă, atît de solidă şi atît de încîlcită încît era absolut imposibil de trecut prin ea. Dar ea avea darul de a te face să simţi mai bine faptul că administraţia era decisă să între

ţină teroarea. De altfel totul se petrecea foarte repede şi între prima somaţie şi declanşarea tirului nu era un interval mai mare de trei secunde şi deţinutul, care din greşeală ar fi ajuns în această „zonă", nici n-ar fi avut timp să se întoarcă. Adesea, din zel sau ca să se distreze, deschideau focul şi soldaţii din alte miradoare şi atunci gloanţele şuierau pe la urechi, zburau prin toată colonia spăr- gînd geamuri, străpungînd pereţii barăcilor şi uneori nimereau chiar pe deţinuţii care mergeau prin lagăr sau se aflau în barăci, rănindu-i. Administraţia nu reacţiona în nici un fel. Mortul era îngropat pe cîmpia învecinată şi, de formă, se trimitea la Bucureşti un raport de cîteva rînduri. Rănitul era dus la infirmerie şi era treaba doctorului să se descurce cu el.

Cînd brigăzile plecau la muncă, erau aşteptate la ieşirea din lagăr de escorte care trebuiau să le însoţească şi de miliţianul care trebuia să le supravegheze. Se pleca în marş, în rînduri de cîte cinci, ţinindu-ne de braţ sub privirile ofiţerului de serviciu, adesea ale comandantului şi ale altor gradaţi, cu toate reflectoarele îndreptate spre noi în întunericul ce încă nu se risipise. Brigadierul striga numărul brigăzii şi munca la care era afectată (de exemplu, 39 descărcare). Imediat, escorta respectivă se detaşa de celelalte care aşteptau la ieşire şi, însoţită de miliţian, încadra coloana, în faţă, în spate, lateral.

în lumina tulbure a zorilor, avînd în faţa ta spatele altui deţinut, în stînga şi în dreapta camarazii cufundaţi în tăcerea tristeţii lor, încercam să sorbim forţe din gîn- durile şi rugăciunile noastre pentru a face faţă încercărilor ce ne aşteptau.

Cu siguranţă că administraţia aflase prin oamenii ei că pentru noi acestea erau un fel de momente de reculegere şi, ca să nu ne lase aceste clipe de răgaz, ne obliga să cîntăm marşuri şi să mergem în pas. Erau cîntece ale căror cuvinte exprimau entuziasmul de a munci la Canal pentru răscumpărarea păcatelor din trecut şi pentru edificarea republicii socialiste.

Nu eram scutiţi de aceste cîntece decît cînd ploua cu găleata sau cînd rafalele de vînt şi vîrtejurile de zăpadă ne tăiau răsuflarea, ne orbeau şi făceau să se clatine coloana sub asalturile lor puternice. Atunci trebuia să faci eforturi să te ţii pe picioare şi să faci apel la acel rezervor misterios care furniza resursele nebănuite graţie cărora rezistam pînă seara, cînd ne întorceam la baracă.

În general, o brigadă era escortată de opt sau zece soldaţi, între care unul sau doi gradaţi, plus un miliţian care era ochiul administraţiei. în timp ce deţinuţii erau, de regulă, prost îmbrăcaţi şi întotdeauna subalimentaţi, soldaţii primeau hrană abundentă şi de bună calitate, şi pe vreme rea purtau îmbrăcăminte vătuită, groasă, cizme îmblănite, căciuli ruseşti de blană şi pe deasupra impermeabile cu glugă. Şi totuşi în acele rare cazuri cînd viscolele au fost atît de violente încît s-a decis să rămînem în colonie, decizia nu s-a luat ca să fie menajaţi prizonieriij—ci pentru că soldaţii din escortă nu mai rezistau. Au fost cazuri cînd unii, pe jumătate morţi de frig, au fost duşi pe braţe de către deţinuţi care, luptînd cu adevărate cicloane, înotînd în zăpadă pînă la brîu şi du- cindu-le şi armele, i-au depus vii la Poarta Albă.

Au fost felicitaţi de administraţie, dar a doua zi au fost supuşi aceloraşi maltratări şi aceleiaşi terori ca de obicei.

Din fericire, vara nu aveam asemenea probleme, în schimb eram persecutaţi de ideea că trebuia să ne facem norma cu orice preţ. Dimineaţa plecam înainte de a se lumina. Astfel am avut posibilitatea să văd răsărituri de soare de o mare frumuseţe. Nicăieri n-am văzut răsărituri de soare ca în Dobrogea. Orizontul începea să se lumineze încet, cerul se colora într-o infinitate de nuanţe şi, deodată, din penumbră ţîşneau jerbe de culori ce inundau cerul. Enorm, cuprins de foc, astrul se înălţa pe cerul pe care va rămine pînă se va sfîrşi calvarul acelei zile şi ne vom odihni cît de cît.

Mi s-a spus că răsărîturile de soare absolut patetice din Dobrogea s-ar datora unor impalpabile particole de praf de culoare ocru, invizibile cu ochiul liber, care plutesc în aerul din această regiune.

Pe şantier soldaţii puneau din loc în loc ţăruşi cu inscripţia: „trecerea interzisă". Pentru brigăzile de nivelare, de încărcare şi descărcare, locul de muncă avea în general lungimea unui tren de zece vagoane. Pancartele erau puse la cele două extremităţi şi din loc în loc, pe cele două părţi ale căii ferate, la o distanţă de circa zece metri. Pe un şantier unde se lucra cu roabe, delimitarea era aceeaşi, dar pe o suprafaţă mult mai mare. Soldaţii se postau la distanţe egale unii de alţii, cu puşti mitralieră („cătele", cum le spuneam noi) alături şi era strict interzis, sub pedeapsa cu moartea, să ieşi din „zonă".

În apropierea şantierelor erau întotdeauna butoaie mari pline cu apă potabilă pentru deţinuţi şi pentru trupă. Fiecare brigadă pleca la muncă cu o căldare de apă. Cînd soldaţilor sau prizonierilor le era sete, un om era trimis, cu autorizaţia şefului escortei, să aducă apă. În principiu, el trebuia să fie însoţit de un soldat, dar în general, din comoditate, soldatul îl lăsa să meargă singur. Era extraordinară senzaţia de libertate pe care o aveai cînd mergeai fără escortă. Dar era extrem de periculos, deoarece cînd deţinutul mergea fără escortă puştile mitralieră erau îndreptate asupra lui, soldaţii stăteau cu mîna pe trăgaci şi el mergea la butoi, umplea găleata şi se întorcea trecînd pe sub ţevile lor ameninţătoare. în ambele cazuri (însoţit de un soldat sau singur) camaradul nostru ştia că un pas greşit putea fi interpretat ca tentativă de evadare şi declanşa o rafală mortală. El ştia că nu se va face nici o anchetă şi că cel sau cei care îl seceraseră nu riscau nici o pedeapsă, dimpotrivă. Au fost multe asemenea „accidente", dar despre ele voi vorbi mai încolo.

în afară de aceste mici şantiere care constituiau aproape totalitatea locurilor de muncă ale deţinuţilor, existau marile şantiere, dar şi despre acestea voi vorbi mai tîrziu.

Am prezentat „organele militare şi administrative" (tot militare) care conduceau colonia. Imediat după ele veneau categoriile de deţinuţi caro trebuiau să asigure executarea ordinelor, să ducă brigăzile la muncă sau să facă unele munci speciale. Acestea erau următoarele: pentru muncă şi ordine – brigadierul-şef şi brigadierii; pentru muncile speciale – normatorii, care lucrau pe şantiere, şi medicii, care erau afectaţi la infirmerii.

Brigadierul-şef era, aşa cum arată şi numele, şeful tuturor brigadierilor şi deţinutul cu cea mai înaltă funcţie în colonie. El era executantul fidel al ordinelor administraţiei şi se bucura din partea ei de încredere absolută. Funcţiile lui erau mai curînd administrative. El era acela care transmitea în colonie, prin intermediul brigadierilor, ordinele şefilor lui şi veghea ca ele să fie executate întocmai. El veghea ca în cadrul brigăzilor, al atelierelor şi la infirmerie totul să funcţioneze conform directivelor date. El era cureaua de transmisie între admistraţie şi colonie.

Fiecare brigadier era şeful unei brigăzi. El veghea ia respectarea disciplinei atît în colonie, cît şi la muncă şi avea ca principală misiune ducerea la muncă a deţinuţilor şi obţinerea de la ei a unui randament maxim. Pentru noi rolul lor era de o importanţă capitală, căci un brigadier bun putea să ne facă viaţa suportabilă, în timp ce unul rău o putea face un infern. La Poarta Albă brigadierii erau foarte adesea deţinuţi de drept comun, ceea ce era dezastruos. într-adevăr, pe cît de bine se purtase, în generai, această categorie cu deţinuţii politici în -închisoare, unde aceştia erau supuşi unui regim draconic de detenţie la secret, pe atît de mult îi detestau şi le făceau toate mizeriile posibile pe şantiere, unde aceştia munceau alături de ei. Explicaţiile pentru aceste două atitudini sînt numeroase, dar, în mare, se rezumă la următoarele: în închisoare regimul de exterminare la care erau supuşi deţinuţii politici era atît de îngrozitor, încît pînă şi delincvenţii simţeau nevoia să-i ajute. în plus, pentru profesioniştii închisorilor, al căror statut era totuşi suportabil, ceea ce se petrecea cu deţinuţii politici era atît de monstruos şi teama ca nu cumva aceasta să determine şi o agravare a situaţiei lor era atît de mare, încît la ei îşi făcea loc un sentiment de solidaritate cu noi.

Dar în colonii situaţia era alta. Deţinuţii politici aveau o conduită diferită de a celor de drept comun. în timp ce printre aceştia din urmă furtul şi injuria era nota dominantă, deţinuţii politici încercau, pe cît posibil, să nu decadă, să fie amabili şi loiali. în afară de asta, nivelul intelectual şi preocupările deţinuţilor politici îi exasperau pe „pinguini", ale căror complexe de inferioritate se transformau în ură. În fine, faptul că în colonii (spre deosebire de închisori) deţinuţii politici aveau dreptul, ca şi cei de drept comun, la un pachet pe lună, era pentru ei un prilej de a-şi face meseria; aceşti asasini şi hoţi se dedau la furturi, ceea ce provoca uneori conflicte violente.

Dar, revenind la brigadieri, vom constata că ei erau răi sau foarte răi. Şi era normal să fie aşa, din moment ce administraţia îi numea în această funcţie pentru a scoate din oamenii din subordinea lor tot ce era posibil şi chiar imposibil. Deci brigadierul trebuia să fie dur, să nu sswlase impresionat de sentimente şi să aibă un singur scop, acela de a fi pe placul şefilor, de a fi bine văzut de ei spre a nu risca să fie înlocuit de un concurent. De aceea, ei erau aleşi dintre deţinuţii de drept comun care erau în-

cm taţi să-i maltrateze şi să-i persecute pe „fazani" (cum ne spuneau ei).

Ţin să adaug totuşi că, din păcate, atunci cînd brigadier era un deţinut politic, adesea acesta era la fel cu colegul său de drept comun. Printre noi erau şi destule secături, care aveau drept unică dorinţă aceea de a se evidenţia în ochii administraţiei pentru a obţine funcţii şi avantaje de natură să le ofere şanse în plus de supravieţuire şi de ameliorare a vieţii implacabile din lagăr. Au fost însă şi alţii la care a prevalat solidaritatea şi care s-au purtat admirabil.

Un „brigadier rău" (rău pentru deţinuţi, dar bun pentru administraţie) nu se gîndea decît la interesul său, adică să-şi păstreze funcţia şi avantajele ce decurgeau din ea şi care constau în faptul că nu muncea şi ca atare nu trebuia să facă eforturile uriaşe pe care trebuiau să le iacă ceilalţi deţinuţi. Fiecare brigadier avea o cameră pe care o împărţea cu normatorul. Prin urmare, scăpa de promiscuitate, de paturile de lemn în care fiecare avea numai 60 de centimetri, acolo avea un pat, cearşafuri, pernă, pătură, o sobă. La fiecare masă avea dreptul la porţie dublă, iar cartea poştală şi vizita lunară a unui membru al familiei le erau acordate automat. în plus, adesea brigadierii veroşi acceptau cadouri din partea celor din subordine: slănină, zahăr, ţigări, prăjituri, pe care aceştia le scoteau din modestul lor pachet pentru a le da şefului ca să treacă cu vederea şi să nu-l denunţe cînd nu-şi făcea norma şi era pasibil de pedepse grele.

Un „brigadier rău" nu-şi proteja oamenii, dimpotrivă, încerca să se evidenţieze, cerînd pentru brigada lui muncile cele mai grele. Pe şantier umbla de colo pînă colo, zorindu-şi oamenii să accelereze ritmul, ameninţîndu-i pe întîrziaţi, terorizîndu-i cu pedepsele aspre ce-i aşteptau la întoarcerea în colonie. El transforma zilele oamenilor lui în adevărate coşmaruri, atît prin eforturile uriaşe la care îi supunea din zori şi pînă în seară, cît şi prin obsesia provocată de ceea ce avea să urmeze la întoarcerea în lagăr. Mai grav era că din momentul în care brigadierul punea ochii pe vreun subordonat, el îl putea urmări cu ura, care se prelungea şi după întoarcerea în lagăr, zile şi săptămîni de-a rîndul. În plus, vinovatul, suspectul, leneşul, banditul sabotor era semnalat miliţianului care însoţea brigada şi atunci şi acesta îl teroriza, îl urmărea cu răzbunarea sa pe bietul om, care nu avea

altă vină decît că era prea bătrîn, prea slab, sau pur şi simplu era un intelectual care stătuse cu nasul în cărţi şi care nu avea nici forţa şi nici cea mai mică aptitudine în a mînui lopata. Aceste fiinţe primare care erau brigadierii de drept comun (şi din nenorocire uneori şi politici), precum şi miliţienii, simţeau o mare satisfacţie să umilească, să terorizeze, chiar să lovească cu pumnii şi cu picioarele celelalte fiinţe, care acum erau „inferioare" lor.

Singura dorinţă a „brigadierului rău" era să se debaraseze de molii, pentru ca randamentul mediu al brigăzii lui să fie cît mai ridicat. Eliminarea fizică, prin epuizare, a celor slabi era deci o formulă bună.

Mijloacele de presiune ale brigadierului asupra celor din brigada lui erau numeroase: teroarea pe şantier, persecutarea permanentă în baracă, oprirea deţinutului la intrarea coloniei, ceea ce însemna că va fi bătut sau va petrece noaptea la carceră (pe care o voi descrie în altă parte). De asemenea, putea să-i reducă la jumătate porţia de mîncare şi să-i interzică, pentru luna în curs, dreptul la vizită, la pachet şi la carte poştală. Pedepse menite să distrugă fizic şi moral mulţi oameni.

Dimpotrivă „brigadierii buni" şi, spre cinstea lor, trebuie să spunem că unii erau dintre deţinuţii politici, acceptau sarcina unei brigăzi nu pentru avantaje personale, ci pentru a-şi proteja camarazii, pentru a-i ajuta să depăşească aceste cumplite încercări. Ei făceau un sacrificiu şi, în general, în cele din urmă erau înlocuiţi cînd şeful le descoperea jocul. Pentru ei jocul era cu atît mai dificil cu cît pe de o parte ei trebuiau să păcălească administraţia, făcînd-o să creadă că erau devotaţi cu trup şi suflet şi, pe de altă parte, să-şi acopere oamenii, fe- rindu-se de cei gata să-i denunţe.

Un „brigadier bun" nu căuta munci grele şi spectaculoase, ci munci la care norma putea fi mai uşor îndeplinită. El nu-i evidenţia pe „spărgătorii de norme", şi nici nu se debarasa de coi care nu ţineau pasul. Fără a-i demoraliza pe cei puternici, el căuta (cu ajutorul normatorului) să pună de colo, de colo, temperind rezultatele spectaculoase, pentru a-i salva pe cei slabi şi a ajunge la sfîrşitul lunii cu o brigadă medie, în care nimeni nu fusese pedepsit şi toată lumea îşi făcuse norma. Era o echilibristică şi o diplomaţie permanente, în care risca în orice moment să fie descoperit, destituit, băgat la carceră şi supus la interogatorii îndelungate de către ofi

ţerul politic. Risca chiar să fie trimis la Securitatea din Constanţa pentru a fi anchetat, şi nu era exclus chiar un proces de sabotaj. Risca deci enorm şi o făcea numai pentru a-şi ajuta camarazii.

Aceşti brigadieri nu acceptau cadouri şi cedau pe rînd, fiecărui membru al brigăzii, porţia dublă, aşa incit fiecare să profite de acest avantaj. Nu pot trece mai departe fără a-i menţiona pe cei care s-au remarcat prin curajul, inteligenţa şi abnegaţia manifestate în această funcţie: brigadierul „S.", bucureştean, fost subofiţer de tancuri si şeful brigăzii motorizate de la Poarta Albă şi brigadierul „P.", librar dintr-un mic orăşel din Oltenia, brigadier la Midia. Cîţi dintre noi (inclusiv eu şi Costi Brîncoveanu) nu le datorăm viaţa? Şi de cîte ori „P.", n-a petrecut noaptea la carceră pentru că îl denunţase miliţianul că-şi cruţă oamenii şi nu-i pune să muncească cît trebuie. Voi mai reveni la el în descrierea aceasta a muncii la Canal.

De altfel, trebuie spus că asemenea brigadieri erau foarte iubiţi de oamenii lor (în afară de delatori), care s-ar fi lăsat tăiaţi în bucăţi pentru ei. Brigăzile lor aveau rezultate excelente şi deţinuţii nu mai trăiau sub ameninţarea pedepselor: Ei erau într-o formă destul de bună, aveau şi un moral bun şi se străduiau să facă tot posibilul să-şi susţină brigadierul, muncind cît mai bine.

O altă categorie de deţinuţi cu un rol important în lagăre erau normatorii. Ei calculau munca prestată zilnic de fiecare om şi de fiecare brigadă. Norimatorul beneficia de două avantaje ce decurgeau din funcţia lui: locuia împreună cu brigadierul, avea în cameră un pat, o masă şi un scaun, necesare muncii pe care o făcea; nu ieşea la muncă cu brigada, ci singur, însoţit de un singur soldat. Mergea de la un şantier la altul, măsura cantităţile de pămînt săpate, metrii cubi săpaţi şi încărcaţi de fiecare brigadă, precum şi cei descărcaţi, metrii cubi de piatră tăiată din stînci, sfărîmată, încărcată în vagoneţi şi transportată la destinaţie. Toţi normatorii erau deţinuţi politici, recrutaţi mai ales dintre ingineri; printre ei erau şi mulţi foşti ofiţeri de geniu, de marină şi de artilerie, precum şi cîţiva arhitecţi.

Plecau dimineaţa însoţiţi de îngerii lor păzitori şi făceau invariabil exact acelaşi traseu, măsurînd munca efectuată în ultimele douăzeci şi patru de ore. Impasibili, severi, păreau inaccesibili. În realitate, comportarea şi

solidaritatea cu nefericiţii lor camarazi trebuie amintite în mod special. Poate că unii se vor fi purtat rău, poate, dar cu siguranţă că au fost foarte puţini, şi eu personal n-am întîlnit nici unul.

Aşa cum am spus, normele stabilite erau imposibil de realizat de marea majoritate. Dar spre a se evita pedepsele, cSre**eu siguranţă că ar fi fost fatale, norma trebuia îndeplinită. Deci deţinutului nu-i rămînea decît să încerce să trişeze şi să prezinte la capătul a 10 ore o muncă mai mare decît cea realmente efectuată. Aşa, de exemplu, la munca efectuată cu roaba, ţăruşii, care indicau unde se terminase munca din ziua precedentă cînd trecuse normatorul, erau tăiaţi, mutaţi mai în urmă şi fixaţi cu apă şi noroi. La prima vedere nu se observa, dar un ochi exersat descoperea imediat şmecheria. Niciodată (în afară de cazuri excepţionale cînd era însoţit de un control de ingineri civili sau de reprezentanţi ai administraţiei), niciodată un normator n-a trădat pe cei care făcuseră acest lucru. Un alt exemplu: la încărcarea şi descărcarea vagoanelor de pămînt; aici brigadierul dădea normatorului cantităţile din fiecare vagon. Avea şi el interes ca brigada lui să fie bine văzută şi umfla cifrele. în general, normatorul tăcea. Uneori însă, cînd brigadierul exagera, nu accepta cifrele. Brigăzile nu trebuiau să realizeze performanţe, ci un număr cît mai mare de deţinuţi să reuşească să depăşească norma stabilită. Seara, la masa de lucru, negociind, certîndu-se cu brigadierul, dacă acesta era „rău", sau, cu acordul brigadierului, dacă acesta era „bun", normatorul lua de la unii şi punea la alţii, ca toată lumea, sau aproape toată lumea, să iasă bine. Toate acestea se făceau, desigur, în cel mai mare secret, ca să nu devină sistem, şi unii să se lase duşi în spate de alţii şi, mai ales, de teama delatorilor.

Normatorii erau supervizaţi de normatorii-şefi, tot deţinuţi recrutaţi în aceleaşi condiţii ca cei a căror muncă o controlau pe teren, iar cifrele în biroul aflat într-o baracă din lagăr. Nici ei nu-şi trădau niciodată camarazii.

Totuşi, pe vremea cînd eram la Poarta Albă şi la Midia, administraţia intuise că se petreceau lucruri suspecte şi a cerut deschiderea unei anchete. îmi amintesc că normatorii erau foarte îngrijoraţi. Prin nu ştiu ce echi- libristici lucrurile s-au aranjat şi totul a revenit la normal.

M-am întrebat adesea dacă administraţia nu ajunsese la concluzia că şi ea era interesată să prezinte superiorilor rezultate mirifice şi să primească mai mulţi bani de Ja întreprinderea însărcinată cu săparea Canalului, decît să apară în ochii şefilor că a fost trasă pe sfoară de către „banditi", şi nu numai să încaseze sume derizorii, dar şi să trebuiască să plătească despăgubiri întreprinderii cu care avea contract. Aşa merg lucrurile în lumea comunistă.

Înainte de a veni la Canal îmi făcusem în închisoare cîţiva prieteni de nădejde. La Canal doi sau trei dintre ei au devenit normatori şi m-au pus la curent cu aceste secrete. Ei erau unanimi în a afirma că munca declarată era mai mult decît dublul celei reale şi Canalul nu era nici la jumătatea cifrelor date şi a ceea ce anunţau, prin buletine victorioase, statisticile publicate în ziare. În acest ritm, spuneau ei, Canalul, care trebuia terminat în zece ani, nu va fi gata înainte de douăzeci – douăzeci şi cinci de ani.

în fine, a treia categorie, care şi ea aparţinea elitei deţinuţilor, era aceea a medicilor. Evident că în fiecare colonie erau mulţi deţinuţi politici de profesie medici. Poarta Albă, care era cel mai mare lagăr, avea şi o infirmerie mai mare. La început, aici lucrau doar un medic şi un felcer. Era un medic militar. Pe măsură ce colonia s-a dezvoltat, la infimerie medicul a primit în subordine la început unul, doi, şi apoi trei colegi. A crescut şi numărul felcerilor. Tot acest corp medical de la Poarta Albă s-a comportat admirabil, încercând să aline suferinţele, să obţină medicamente, scutirea de muncă şi chiar spitalizarea deţinuţilor. Ei luptau zi de zi şi clipă de clipă împotriva unei administraţii implacabile şi feroce, şi pentru satisfacţia unui succes, cîte decepţii, cîtă tristeţe, cîte eşecuri şi cîte decese, pe care nu le-au putut evita.

Atitudinea medicilor deţinuţi politici a fost mai presus de orice elogiu (cu unele excepţii, ca cel de la Midia) şi noi toţi le sîntem profund recunoscători, iar eu personal le voi fi toată viaţa.

înainte de a încheia acest subcapitol referitor la organizarea coloniei, vreau să adaug că în orice lagăr exista o grefă, condusă de un ofiţer de Securitate ignorant şi

unde munca era făcută de deţinuţi politici, în general foşti magistraţi şi avocaţi. Activitatea grefei consta în ţinerea la zi a dosarului juridic care îl însoţea pretutindeni pe deţinut. Acest dosar conţinea condamnarea prizonierului, rezultatul recursului, data expirării pedepsei. Principala ocupaţie a celor care lucrau la grefă ar fi trebuit să fie formalităţiile de punere în libertate a condamnaţilor. Or, tocmai asta nu se făcea. Cînd fuseserăm trimişi la Canal, ni se promisese „condiţionalul", adică reducerea pedepsei cu o zi pentru trei zile de muncă. Nimeni n-a beneficiat nicicînd de o singură zi de reducere. Mai mult, chiar cînd condamnarea expira, nimeni, dar absolut nimeni nu era eliberat. Treceau lunile, anii şi nici un deţinut nu pleca. Printre noi erau deţinuţi politici ale căror condamnări expiraseră de doi-trei ani şi care nu aveau nici o perspectivă de a fi eliberaţi. Totul părea încremenit, îngheţat, în toate închisorile şi în toate coloniile. Apoi, spre a da o oarecare legitimitate faptului, autorităţile au inventat „administrativul". Era o pedeapsă ce se dădea nu în baza unui proces, ci în baza unei simple decizii a Ministerului de Interne. Era suficient un denunţ că eşti ostil regimului, sau autorităţile să te considere suspect sau periculos, şi erai arestat şi primeai doi sau trei ani de închisoare sau erai trimis la Canal, în mină sau în alte „colonii". De asemenea (din momentul în care a fost inventat acest sistem), cei condamnaţi au fost anunţaţi, adesea la un an de la expirarea pedepsei, că erau condamnaţi la încă doi-trei ani de „administrativ". Asta însemna pentru grefă o muncă în plus şi adesea condamnatul politic a cărui pedeapsă expirase nici nu era înştiinţat de noua condamnare, administrativă... Ce conta! Absolut nimeni nu pleca nici din lagăre, nici din închisori, şi aveai impresia chiar că nu vei mai ieşi de acolo, că numai moartea te va elibera. Şi totuşi oamenii sperau şi refuzau să creadă că Occidentul, în frunte cu America, ce se lăuda că eliberase popoarele de teroarea nazistă, nu se va decide să intervină energic pentru ca acest genocid şi acest regim de sclavie la care erau supuşi, la doi paşi de ele, în inima Europei, sute de mii de oameni, să înceteze.

CC-BY-NC-SA

În 1950, cînd am venit eu la Poarta Albă, colonia exista de mai bine de un an. Era deci la începuturi, în acest stadiul de organizare. La acea dată şantierele erau aproape de lagăr şi fiindcă administraţia nu poseda numărul necesar de cai şi de căruţe (ca mai tîrziu) pentru a transporta mâncarea, majoritatea brigăzilor reveneau la prînz în colonie.

Totuşi trebuia să se muncească cît mai mult şi, pentru a recupera timpul pierdut cu aceste deplasări, brigadierii prelungeau pînă la ultima limită momentul revenirii în lagăr. După atîtea ore de muncă epuizantă, oamenii trebuiau să meargă în marş forţat, fiecare brigadă stră- duindu-se să ajungă printre primele, ca să nu-şi aştepte prea mult rîndul în faţa ciuberelor cu mîncare. Pe vastul platou care înconjura Poarta Albă vedeam de la distanţă brigăzile, asemenea unor pete cenuşii, care se grăbeau. Cînd ni se părea că alte brigăzi vor ajunge la intrare înaintea noastră, o luam la fugă. Toţi făceau la fel şi, în norii de praf şi zăngănitul gamelelor, asistai la adevărate întreceri de alergări între aceşti oameni epuizaţi, minaţi de foame şi înghiontiţi de brigadieri, servitorii fideli ai administraţiei.

Nici vorbă de intrat în barăci. Murdari, plini de praf, abia dacă aveam timp să mîncăm afară, pe platou sau pe aleile ce brăzdau lagărul, şi imediat plecam pe şantier să continuăm munca. Aşa era de cînd luase fiinţă colonia. Puţin după sosirea mea s-a renunţat la acest sistem şi dimineaţa aşa-zisa cafea, iar seara cina ni se dădeau în baracă, numai dejunul ne era adus cu căruţa pe şantier.

Dar nu se poate imagina dezordinea ce se producea în colonie la ora prînzului, înainte de a se adopta acest sistem. Niciodată nu erau destule ciubere, era un continuu du-te-vino, iar dacă aveai nenorocul ca ciubărul să fie aproape gol, trebuia să aştepţi ca „bucătarul" să se ducă la bucătărie, să stea la coadă ca să-l umple şi să vină înapoi. Dar timpul era limitat, brigadierii îşi chemau oamenii, cei care avuseseră norocul să prindă ceva de pe fundul ciubărului se aliniau şi se îndreptau spre poarta unde aştepta ofiţerul de Securitate. Atunci se produceau busculade violente, unii oameni înnebuniţi de foame se năpusteau pe celelalte ciubere care erau apărate cu străşnicie de cei care trebuiau să-şi primească

porţiile din ele. Atunci intervenea Stanciugel, brigadierul- sef de la Poarta Albă. Era un condamnat de drept comun, un ţigan care avea la activ multe furturi şi asasinate. N-am mai văzut un astfel de colos. Nici cei mai mari boxeri, cei mai celebri campioni nu se puteau compara cu el în privinţa cariurii şi a musculaturii. Era un uriaş de aproape doi metri, o masă de oase şi de muşchi, cu nişte mîini ca nişte nicovale, un cap de brută, ochii injectaţi şi mereu plini de ură. Acest primitiv, adevărat animal de luptă, emana o forţă, o bestialitate şi o sete de violenţă de o intensitate ieşită din comun.

Cînd se distribuia mîncarea, Stanciugel stătea la cîţiva paşi de ciubere, înconjurat de un anumit număr de deţinuţi de drept comun aleşi de el. O adevărată gardă pretoriană. Toţi erau înarmaţi cu bîte. Cea a lui Stanciugel era enormă. în timp ce se făcea distribuirea, el aştepta nerăbdător momentul să intervină. Şi cînd începea busculada între deţinuţi, Stanciugel şi tovarăşii lui şarjau, sooţînd adevărate urlete. Trebuie recunoscut că, asemenea marilor comandanţi ai antichităţii şi evului mediu, Stanciugel punea în joc propria persoană. în fruntea trupei, uriaş, dezlănţuit, agita bîta, lovea din răsputeri, îi încuraja pe ceilalţi – deşi nu era nevoie.

Deţinuţii politici nu se puteau apăra, căci riposta la lovituri era crimă de lezmaiestate şi ştiau ce represalii pot să urmeze. Rar încercau să reziste, de cele mai multe ori fugeau. Dar nici fuga nu era întotdeauna posibilă, căci cei din spate nu se deplasau destul de repede. Busculada se transforma adesea în panică, în timp ce Stanciugel şi banda lui, dezlănţuiţi, loveau cu frenezie pînă curăţau complet terenul. Însîngeraţi, plini de cucuie, adesea cu fracturi, oamenii se întorceau la brigadă ca să se ducă din nou la muncă flămînzi, iar Stanciugel şi acoliţii lui rămîneau stăpîni pe teren şi pe ciuberele al căror conţinut va fi dat la porci, căci nici el, nici ai lui, ghiftuiţi de mîncarea pregătită special din ce se sustrăgea din raţia celorlalţi deţinuţi, nu s-ar fi atins de acea mîncare mizerabilă.

Dacă în careu mai rămînea careva, soarta lui depindea de umoarea lui Stanciugel. Dacă era bine dispus, după ce respectivul era pansat la infirmerie trebuia să stea la carceră pînă a doua zi dimineaţa cînd trebuia să plece la muncă. Firește, dacă avea norocul să nu fie grav rănit şi să trebuiască să stea cîteva zile în micul spital

de lîngă infirmerie. Bineînţeles că Stanciugel se interesa personal de starea lui, spre a se convinge că într-adevăr trebuia spitalizat şi spre a face presiuni asupra doctorului pînă cînd îl declara apt pentru carceră. Medicii erau, reamintesc, deţinuţi politici şi, spre cinstea lor, trebuie să spun că, în pofida riscurilor, încercau să facă tot ce depindea de ei ca să-i salveze pe răniţi de vindicta lui Stanciugel şi a bandei lui, spitalizîndu-i.

Dimpotrivă, cînd Stanciugel era prost dispus sau cînd nu-i plăcea figura rănitului sau a celui care încercase să se apere, la ordinul de băgare la carceră se adăuga acela de „anchetă după stingere".

Stingerea se dădea la orele 9 seara, după ce deţinuţii întorşi de la muncă stăteau o oră sau două în picioare în timp ce se făcea „numărătoarea" şi după ce mîncau o zeamă chioară şi, dacă mai aveau, rămăşiţa de pîine de la dejun. Dacă aveau şansa de a primi un pachet, ciuguleau cîte ceva din acest bun de valoare. După aceea, singurul gînd era să ne întindem oasele pe locul îngust ce ne revenea fiecăruia pe patul de lemn.

Frinţi de oboseală şi chinuiţi de febra musculară, oamenii adormeau pe scîndurile prea înguste încă înainte de stingere. Dar prin colonie bîntuia, asemenea unui animal, Stanciugel. Dacă la carceră era vreun deţinut politic ce urma să fie anchetat după stingere, brigád ierul-şef îl scotea şi îl ducea sub escortă în camera lui. Dacă la carceră nu era nimeni, Stanciugel pleca la vînătoare prin lagăr. Intra prin barăcile adormite urmat de doi-trei acoliţi şi de brigadierul respectiv şi se strecura tiptil în semiobscuritatea şi liniştea întrerupte de sforăituri, de gemete, de strigăte ale celor care visau. Orice pretext era bun: plantonul, care nu se trezise destul de repede, sau nu dăduse corect raportul, o pereche de pantofi nealiniată, o gamelă care nu stătea cum trebuie... Fără zgomot, vinovatul era smuls din somn şi dus în camera lui Stanciugel. Aici totul era simplu. Înconjurat de garda sa, brigadierul-şef se amuza. El, hoţul, asasinul care fusese anchetat, care fusese judecat şi condamnat, putea la rîndul lui să ancheteze, să judece şi să condamne cu propria sa mînă, sau mai degrabă cu propriul său pumn. Pe oricine. La Poarta Albă erau oameni de toate categoriile, dar mai ales ţărani, şi firesţe că nimereau şi ei în ghearele lui Stanciugel. Dar cea mai mare satisfacţie pentru el era cînd îi pica în gheare un intelectual, mai

nles un judecător, un militar sau un profesor – cei mai mari dușmani ai lui.

Ancheta (care era și pedeapsă) se desfășura la nivelul inteligenței, dar mai ales al gustului brutei. întrebările erau invariabil aceleași: de ce te-ai repezit la ciubăr, sau de ce l-ai lovit pe omul ăsta (și arăta pe unul din acoliții lui), sau de ce dormeai în post, sau de ce nu ți-ai pus bocancii la linie... Nenorocitul încerca să se apere, să explice... Asta îl irita pe Stanciugel, care se ridica de pe pat (căci el avea un pat) și se năpustea asupra victimei: a, nu dormeai, și urma o cascadă de înjurături în care era amestecată anatomia mamei nenorocitului, erau amestecați Dumnezeu, Biserica și mormintele strămoșilor, toate punctate cu lovituri ale pumnilor lui enormi. Dacă anchetatul cădea, pretorienii îi dădeau cîteva lovituri de picior și apoi îl duceau la lavoar unde îl reanimau, îl spălau de sîngele care îi curgea pe față și pe haine și apoi îl aduceau înapoi în camera de tortură.

Dacă deținutul era deosebit de rezistent și nu cădea, sau se încăpățîna să se ridice, după cîtva timp Stanciugel se oprea și bătaia era continuată de oamenii lui, pînă cînd șeful își recăpăta suflul. Alteori își rezerva lui această plăcere. Pretorienii nu trebuiau să intervină. Așezat pe pat, punea aceleași întrebări, și după ce mai răsufla, începea din nou să lovească. Stanciugel era o brută care nu știa decît să lovească. Dar ce forță! Adevărate lovituri de ciocan asupra nenorocitului, pe care îl țineau oamenii brigadierului-șef. Cum ar fi putut Stanciugel să facă altceva decît să-și folosească pumnii? Asta era bucuria lui, era culmea distracției pe care și-o oferea: să lovească din răsputeri, să-și etaleze forța, să-i doboare pe cei mai puternici, iar dacă nu erau puternici, ce plăcere era. pentru el să stîlcească sub pumnii lui figura unui ofițer, să audă gemînd pe un magistrat, să vadă la pă- mînt un profesor! Dar cel mai exaltant era că voia să se știe că el era șeful.

Toate acestea puteau dura atît cît era necesar briga- dierului-șef și amicilor lui ca să se amuze: o oră, două, trei. Apoi victima era expediată. Bietul om ajungea cum putea pînă la baracă și, cu multe precauții, ca să nu-i trezească și pe ceilalți, trezea pe vecinul sau pe prietenul său. Tiptil se ducea la spălător și încerca să se spele și să se panseze ajutat de acesta. Dacă era cazul, a doua zi se ducea la infirmerie, unde primea îngrijiri și de

unde în genere pleca cu brigada la muncă, pansat şi plin de vînătăi. Nimeni nu comenta sau dacă totuşi se comenta, numai în taină şi numai cu prieteni, căci peste tot mişunau delatori.

Toate aceste acte de violenţă erau cunoscute de comandantul lagărului, de ofiţerul politic, de ceilalţi ofiţeri şi subofiţeri din administraţia lagărului. Nimeni nu a fost pedepsit, nimeni n-a luat măsuri pentru a tempera instinctele brutei, nici pentru a-i proteja pe deţinuţii politici.

Stanciugel a fost mare şi tare la Poarta Albă pînă la începutul anului 1951, dedîndu-se continuu la acest gen de distracţii, profitînd de orice ocazie pentru a-şi exersa violenţa şi forţa asupra deţinuţilor politici.

La Poarta Albă, ca şi în celelalte colonii, alcoolul era strict interzis, sub ameninţarea celor mai aspre pedepse. Evident însă că interdicţia nu era şi pentru brigadierul- şef, care avea în cameră băuturi tari. Uneori, pentru a complica interogatoriile şi a le da mai multă savoare, le însoţea de beţii. Atunci era într-adevăr periculos, căci Stanciugel şi ai săi nu mai cunoşteau limite şi cel care le scăpa din mîini era pur şi simplu o zdreanţă. într-o noapte, au întrecut măsura şi un ofiţer de marină pe care îl „anchetau" a sucombat sub lovituri.

În curtea din spatele coloniei era un imens cuptor în care se făceau cărămizi pentru baracamente şi unde lucrau numai ţigani, deţinuţi de drept comun. Tot acolo erau şi mai multe gropi cu var. Stanciugel şi oamenii lui au ascuns mai întîi cadavrul în una din aceste gropi şi apoi au dus rămăşiţele în cuptorul de cărămizi şi le-au ars.

Extraordinar este faptul că timp de o lună nimeni n-a bănuit nimic. Şeful brigăzii din care făcea parte marinarul, un deţinut de drept comun prieten cu Stanciugel, a fost ameninţat ca nu cumva să dea ceva în vileag şi i s-au promis avantaje – obiecte furate din pachetele deţinuţilor – dacă va tăcea. Ca atare, în noaptea în care ofiţerul de marină a fost ucis, brigadierul i-a luat toate lucrurile şi dimineaţa a spus celor din brigadă că în timp ce ei dormeau, doi ofiţeri de Securitate de la Constanţa îl luaseră pe locotenent pentru o anchetă suplimentară. Asta se întîmpla frecvent, ce-i drept, nu în timpul nopţii. Dar în atmosfera de teroare în care trăiam de cînd fuseserăm arestaţi, faptul n-a părut extraordinar.

Cum, de regulă, cei luaţi la anchetă suplimentară nu se întorceau de unde plecaseră, ci erau trimişi în altă parte, nimeni nu s-a mirat de dispariţia ofiţerului de marină.

Era totuşi o problemă: „numărătoarea", care se făcea dimineaţa şi seara. S-a rezolvat uşor. Cum ofiţerul care îl însoţea pe Stanciugel nu reuşea niciodată să obţină numărul exact al deţinuţilor (lipsea unul, dar oricum adunările făcute de ofiţer nu dădeau niciodată acelaşi rezultat), el îl însărcina pe Stanciugel să se ocupe de operaţie. Şi, ca prin minune, Stanciugel reuşea.

Dar după aproape un an secretul s-a descoperit. Cum? Ei bine, se pare că la un moment dat, pentru „numărătoare" a fost desemnat alt ofiţer. El a observat că lipsea un om. Securitatea a deschis ancheta şi a reconstituit drama. Afacerea a făcut mare vîlvă la Poarta Albă şi toată lumea vorbea pe faţă. Dar Stanciugel n-a fost pedepsit. Administraţia coloniei s-a limitat la a-i retrage gradul de brigadier-şef şi după o săptămînă de purgatoriu a fost numit şeful unei brigăzi de drept comun şi „supervizor" la controlul pachetelor destinate deţinuţilor politici. O funcţie admirabilă şi plină de avantaje...

Continua să se bucure de mare trecere la autorităţile administrative ale coloniei şi şi-a păstrat „înaltele funcţii" pînă la eliberare, în vara anului 1952. A fost eliberat o dată cu un grup de ţigani dintr-o brigadă de drept comun, aproape toţi criminali, căci, spre deosebire de „politici", cei „de drept comun" erau eliberaţi la termen. La ieşirea din colonie s-au dus cu toţii să bea la un cabaret din Constanţa şi, în timpul unei încăierări, Stanciugel a fost înjunghiat de unul sau mai mulţi amici.

D) Munca

Datorită poziţiei sale geografice (la jumătatea drumului dintre Dunăre şi Marea Neagră) şi importantului său potenţial uman, Poarta Albă era un şantier complex: lucrări de săpare a pămîntului şi transportarea lui cu roaba, încărcări şi descărcări de vagoane, întreţinerea şi modificarea liniilor ferate (scarificare), construirea de căi ferate pentru transportarea pămîntului, construirea de barăci şi alte clădiri pentru deţinuţi, administraţie şi trupă, plus sfărîmarea pietrei în cariere, la care s-a adău

gat, din iama 1950-1951, activitatea unei brigăzi mecanizate.

Toate aceste munci erau deosebit de grele, mai ales că normele și ritmul ce ni se impuneau timp de zece pînă la douăsprezece ore pe zi erau mult peste cele obișnuite, în general dublu sau chiar mai mult.

Cînd am sosit la Poarta Albă era la începutul verii și nu frigul sau ploaia ne chinuiau, ci mai degrabă căldura și setea, și mai ales teama că nu vom face față eforturilor.

Cît timp am stat în această colonie am lucrat mai ales la descărcarea cu lopata a vagoanelor și la scarifi- care.

Scarificarea consta în întreținerea și mai ales în deplasarea liniilor ferate construite de către deținuți. Aceste linii serveau la aducerea vagoanelor încărcate cu pămînt (scos din viitorul Canal) la marginea marilor platouri din vecinătatea diverselor văi, și mai ales din vecinătatea Văii Carasu. Brigăzile descărcau pămîntul în vale, pînă se ajungea la doi metri peste nivelul platformei vagonului, ceea ce era faza cea mai dificilă a descărcării, deoarece pămîntul trebuia aruncat la această înălțime și la o distanță de 2-3 metri de vagon, și trebuia să încerci ca printr-o mișcare a umărului și a mîjlocului să-l arunci de cealaltă parte a mormanului. Era o muncă epuizantă. Tot brigăzile nivelau într-o manieră rudimentară tot acest pămînt la nivelul platoului pe care se afla linia ferată. Veneau apoi brigăzile de „scarificare". Prima lor sarcină era nivelarea noului rambleu. A doua saicină era de a aduce linia ferată pînă la marginea platoului, întrucît pe aceste linii circulau trenuri de 12 vagoane, a 10-15 tone fiecare, ele trebuiau să fie solide. Ca atare, trebuiau aduse mai întîi traversele și fixate solid în piatra balastului, și apoi liniile care erau foarte grele. Această ultimă operație era extrem de periculoasă, deoarece se făcea întotdeauna cu puțini oameni. Era suficient ca unul să se dezechilibreze, greutatea liniei să ne dezechilibreze pe toți, și masa de fier să ne cadă pe picioare sau pe brațe, provoocîndu-ne fracturi îngrozitoare.

Se fixau la milimetru, se înșurubau liniile pe traverse și... se așteptа trecerea primei garnituri. Ea aluneca încet, greu, sub privirile noastre îngrijorate. Spectacolul era impresionant. Pe măsură ce garnitura înainta, pămîntui

se tasa, terasamentul se afunda, vagoanele se înclinau în vid cu scrîşnete şi scîrţîituri sinistre şi se opreau cu locomotivă cu tot într-un echilibru precar. Brigăzile de descărcare goleau în mare viteză vagoanele aflate în acest echilibru precar şi apoi, cu mare precauţie, garnitura pleca. Brigada de scarificare intra din nou în acţiune şi consolida linia. Toate acestea se făceau cu riscuri foarte mari. În ce priveşte precauţiile, ele erau minime şi se limitau la strigăte de genul: ţine bine, atenţie, nu lăsa.

Deraierile erau rare, dar şi cînd erau, cîtă muncă şi ce pericol să pui din nou locomotiva şi vagoanele pe linie numai cu un troliu prăpădit şi cîteva cricuri!

Scarificarea era considerată o muncă mai uşoară decît încărcarea şi descărcarea, căci nu presupunea un efort de mare viteză şi de forţă depus timp îndelungat. Era totuşi obositoare, dat fiind că trebuia să transporţi mari greutăţi pe un teren denivelat. De exemplu, se ştie că în transportarea unei şine sau a unei traverse pe un rambleu, cea mai mare parte a greutăţii sale revine celui care se află la baza rambleului şi riscă a fi strivit.

Adesea munca de scarificare consta în nivelarea pă- mîntului ce fusese descărcat. Pămîntul trebuia aruncat în vale şi nivelat şi apoi „scarificat" la nivelul liniei; atunci mi-am dat seama ce derizoriu era să se construiască acest Canal „cu lopata". După o zi întreagă de muncă nu reuşiserăm să nivelăm nici jumătate din munţii de pă- mînt. A apărut un buldozer. Deţinutul care-l conducea ne-a făcut semn să ne dăm la o parte şi s-a pus pe treabă. în mai puţin de trei sferturi de oră terminase, fă- cînd mai mult decît o brigadă de patruzeci de oameni într-o zi.

îmi amintesc că în acea seară trei sau patru dintre noi stăteam ceva mai departe de restul brigăzii, nu departe de santinelă. Soldatul s-a apropiat de noi şi ne-a întrebat de ce eram în închisoare. Fiecare a spus motivul. Soldatul ne-a privit cu tristeţe, a dat din cap şi a spus: bine că tata a murit, altfel ar fi fost şi el aici.

Prin urmare, brigada noastră a lucrat cîteva luni la scarificare, dar după ce, graţie pachetelor pe care le primeam aproape cu regularitate, ne-am mai întremat, am devenit brigadă de descărcare. În primele săptămîni, pentru mine a fost un coşmar, deoarece trebuia să mînu-

ieşti foarte bine lopata, şi experienţa mea, care se reducea la cîteva zile de astfel de muncă la Saligny, era aproape nulă. în fine, după două sau trei luni ajunsesem la o îndemînare medie şi puteam să descarc în diverse stiluri, în funcţie de poziţia vagonului, aproape suspendat în vid sau sub un rambleu. Ajunsesem să încarc la maximum lopata şi să arunc pă- mintul în dreapta sau în stînga la trei-patru metri distanţă sau chiar pe rambleu, la o înălţime de un metru şi jumătate deasupra capului. Şi asta în viteză şi din toate puterile, timp de 50-70 de minute, cît dura descărcarea.

Eram repartizaţi în echipe de cîte trei la un vagon, şi ori de cîte ori o nouă garnitură intra pe linia noastră, ne uitam îngrijoraţi dacă soarta ne trimisese un vagon prost sau unul bun. Era bun dacă avea zece tone, nu cincisprezece, dacă era încărcat în partea convenabilă, dacă era uşor de deschis etc. Rău era vagonul care, evident, nu întrunea aceste condiţii.

De îndată ce garnitura se oprea, trebuia să acţionăm rapid, conta fiecare secundă, căci după 50—70 de minute trebuia să plece. Inutil să descriu efortul şi furia noastră cînd constatam că cei de la „încărcare" blocaseră cu ceva batanţii vagonului platformă şi trebuia să pierdem minute preţioase cu deschiderea, în timp ce camarazii noştri descărcau deja alte platforme. Noroc că de obicei batanţii se deschideau uşor; ne urcam în vagoane pe mormanele de pămînt şi ne puneam pe treabă, într-un ritm care nu-mi imaginasem pînă atunci că poate fi menţinut timp de o oră. Ritmul era acela al unui alergător pe distanţa de 1500 metri plat, dar pe care el ar fi trebuit să-l susţină de douăzeci de ori mai mult ca durată. Gîfîind, ca sudoarea ce curgea gîrlă pe noi, cu toţi muşchii încordaţi şi cu respiraţia tăiată, lucram cu toată viteza, fără oprire, ca într-o cursă de care ar fi depins viaţa noastră. în tot acest timp, brigadierul şi miliţianul (în afară de soldaţii din gardă) care erau afectaţi pe lîngă noi umblau de la un capăt la altul al garniturii strigînd: „mai repede, mai repede", amenînţîndu-ne şi anunţînd minutele ce ne mai rămîneau.

Coechipierii mei erau un preot şi un învăţător. Fii de ţărani, ei mînuiau bine lopata. Fiecare dintre noi ataca treimea lui de platformă şi terminam mai mult sau mai puţin în acelaşi timp. Locul meu era la mijlocul platformei iar ei la extremităţi. Ei bine, lucram într-un asemenea

ritm, incit nici măcar nu aveam timp să întorc capul şi să văd care din ei era în dreapta şi care în stingă. Şi în cele patruzeci şi cinci, cincizeci, şaizeci pînă la şaptezeci de minute, cît dura acest sprint infernal, mă întrebam, ca să încerc să uit suferinţa, dacă în dreapta mea era părintele Istrati sau profesorul Zamfirescu. La Canal, ca şi în închisoare, niciodată (în afară de cazul cind erau prieteni vechi) deţinuţii politici nu se tutuiau, nu-şi spuneau pe nume, formula de adresare fiind întotdeauna domnule sau domnule urmat de titlul respectiv (ministru, general, profesor, doctor etc.). în toată această mizerie, în toată această teroare şi oroare, în care torţionarii noştri nu încercau decît să ne umilească, să ne înjosească, acesta era unul dintre mijloacele de a ne păstra demnitatea şi respectul faţă de noi înşine şi faţă de cedalţi.

Abia cînd, la capătul puterilor, îmi aruncam lopata, pe taluz şi săream de pe platforma goală aveam răgazul să-mi privesc camarazii. Cît lucram nu schimbam nici un cuvînt, şi nici acum nu o puteam face, atît eram de epuizaţi.

Eventualul cititor ar putea întreba: cine ne obliga să muncim în asemenea ritm? Administraţia, prin intermediul miliţianului însărcinat cu supravegherea fiecărei brigăzi, şi brigadierul, executantul, în genere fidel, al ordinelor venite de sus.

Cei care nu reuşeau să descarce vagonul în timpul stabilit şi din vina cărora garnitura pleca cu întârziere erau notaţi şi pedepsiţi. Pedepsele variau în funcţie de epocă. Realmente, nu prea ştiam de ce, dar în toate coloniile regimul ce ni se aplica trecea, fără un motiv aparent, de la îngăduinţă la o mare severitate, ca treptat să revină la oarecare înţelegere, şi din nou să devină feroce. Deţinuţii politici erau înclinaţi să pună aceste schimbări pe seama situaţiei externe. După trei ani de Canal şi, apoi, după cam tot atîţia la muncă forţată în „Baltă", am ajuns la concluzia că toate acestea erau bine reglate şi că ofiţerul politic era acela care orchestra şi dirija climatul în care trebuiau să trăiască prizonierii, supunîndu-i la duşuri scoţiene, în scopul de a-i deruta şi a le distruge moralul. La Ministerul de Interne, toţi cei care aveau contingenţă cu deţinuţii politici, începînd cu ofiţerii care făceau anchetele, trecînd prin responsabilii de închisori sau de lagăre şi terminînd cu ofiţerii politici ai acestora, toţi ştiau că nimic nu anihilează mai bine

voința de rezistență a unui prizonier, nimic nu-l demoralizează mai mult dedt trecerea de la speranță sau destindere la o disciplină dintre cele mai severe și la cea mai mare teroare.

Ca atare, pentru aceeași greșeală, pedepsele variau în funcție de moment. Dacă nu-și îndeplinea norma, deținutul politic era întotdeauna sancționat prin retragerea unei părți din rația de hrană. Așa cum am mai spus, faptul era grav, căci a doua zi aveai și mai puține forțe și deci mai puține șanse de a-ți îndeplini norma, procesul agravîndu-se din zi în zi. A doua zi trebuia deci să faci eforturi supraomenești ca să ieși din angrenajul fatal, altfel erai pierdut.

La această primă pedeapsă se adăuga inevitabil retragerea pe timp de o lună a dreptului de a primi un pachet, o carte poștală și o vizită. Bineînțeles că în acest caz persoana venită să-l vadă pe prizonier era respinsă fără a i se da vreo explicație, ceea ce o determina, evident, să facă cele mai rele presupuneri.

Dacă în colonie climatul era, să zicem, mai clement, pedeapsa se oprea aici. Dacă însă administrația strînsese șurubul, atunci existau următoarele posibilități:

1) la întoarcere, așa-zișii „leneși" sau „sabotori" erau reținuți la intrarea în lagăr și băgați pe rînd la corpul de gardă, unde erau bătuți cu bastoane de cauciuc;

2) stăteau toată noaptea la arest;

3) stăteau toată noaptea la „carceră", un fel de dulap de doi metri înălțime, 60 de centimetri lățime și 60 de centimetri lungime, unde nu puteai să stai culcat sau așezat. Voi mai reveni la acest mijloc de tortură.

iDar, veți spune dumneavoastră, dacă toți deținuții s-ar fi înțeles și n-ar fi îndeplinit norma, poate că administrația ar fi ajuns la concluzia că această normă este irealizabilă și ar fi revizuit-o în sensul micșorării. Evident că ne-am gîndit și noi la această soluție. Din păcate, în pofida unor tentative, n-am reușit. Puteai influența în cel mai bun caz pe camarazii de brigadă, dar ce făceai cu ceilalți? Și apoi, dacă brigada ta avea rezultate proaste, pedepsele plouau asupra tuturor și foarte curînd cei mai timorați nu rezistau, ceea ce îi punea în dificultate pe cei care ar fi vrut să lucreze mai încet.

În plus, orice încercare era irealizabilă din cauza delatorilor. În fiecare brigadă erau destui care înregistrau

tot ce se vorbea şi care, spre a-ţi cîştiga încrederea, te provocau la discuţii pe teme compromiţătoare. Apei se duceau să raporteze brigadierului însărcinat cu strînge- rea de informaţii, şi dacă ce spuneau era interesant, erau duşi să relateze ofiţerului politic.

Era o reţea foarte deasă ce acoperea întreaga colonie şi trebuia să te fereşti cu străşnicie de oamenii de care nu erai absolut sigur. în aceste condiţii, cum ai fi putut să organizezi o acţiune de care să nu afle delatorii? Am încercat, ce-i drept, mai tîrziu, în colonii de muncă mai mici situate în Baltă, în 1960-1961. Aceste lagăre erau de numai 4-500 de oameni şi contactele dintre noi erau mai strînse. Dar foarte curînd administraţia a anihilat repede mişcarea.

În orice caz, în perioada Canalului şi în coloniile gigant de acolo faptul era imposibil. Erai foarte uşor detectat şi pedeapsa pentru un asemenea „sabotaj" era prea mare: douăzeci de ani de închisoare şi chiar pedeapsa cu moartea.

Dar la aceste măsuri, să le zicem directe, folosite de „organele administrative" ale coloniei ca să ne oblige să ne facem norma, se adăuga o alta, să-i zicem indirectă, care era mai diabolică: era aceea a „spărgătorilor de norme".

Cînd s-au deschis şantierele, administraţia a stabilit pentru fiecare categorie de muncă norma minimă zilnică. De exemplu, pentru săpat – 3 m^3 de pămînt pe zi, încărcat în roabă şi transportat la o distanţă care varia între 30 şi 100 de metri şi la capătul căreia adesea trebuia să te caţeri pe un rambleu de trei-patru metri. Pentru descărcarea vagoanelor-platformă norma era de de 7 m^3 pe zi; şi la fel pentru fiecare muncă: încărcarea pămîntului în vagoanele-platformă, spargerea pietrelor şi încărcarea în vagonete etc. Apoi, celor care conduceau lucrările de la Canal le-a venit ideea să acorde prime deţinuţilor care depăşeau norma cu un anumit procent. Această primă consta într-o porţie suplimentară de pîine.

Norma era greu de îndeplinit, mai ales de către oameni slăbiţi, dar cu eforturi supraomeneşti cei mai mulţi reuşeam. Bineînţeles, că fiecare avea zile în care, cu toată bunăvoinţa, nu reuşea. Dar atunci normatorul mistifica cifrele, brigadierul în general trecea cu vederea (avea tot interesul ca brigada lui să nu fie sub normă) şi în cele din urmă se ieşea la liman. Dar cu greu.

Erau însă brigăzi de ţărani care pe lîngă faptul că erau deprinşi cu o astfel de muncă, aveau şi o mare forţă fizică. Ei îndeplineau norma fără prea mare efort.

Cînd s-a anunţat că se vor acorda prime în hrană „spărgătorilor de norme", majoritatea dintre noi am intuit pericolul şi am încercat să temperăm entuziasmul celor pe care faptul acesta putea să-i tenteze. Dar şi aici exista riscul ca delatorii să facă imposibilă contra- propaganda, iar cei care trebuiau convinşi erau în genere oameni simpli, care nu înţelegeau pericolul. Degeaba li se spunea că dacă intră în acest joc normele vor creşte continuu şi vor deveni inaccesibile tuturor şi chiar lor, nu credeau şi vedeau un singur lucru: mureau de foame, şi cu preţul unui efort ar fi avut o bucată de pîine în plus.

Nu au fost prea mulţi cei care s-au lăsat tentaţi de promisiunile administraţiei, dar destui pentru a face imposibilă viaţa celorlalţi. Noi toţi îi detestam şi, în genere, ei erau recrutaţi din drojdia deţinuţilor politici.

Lucrurile se petreceau în felul următor: administraţia a decis că vor fi declaraţi „spărgători de normă" deţinuţii care vor depăşi cu zece la sută norma stabilită. Imediat, cei care se considerau capabili de o atare performanţă şi care nu excelau nici în inteligenţă, nici în spirit de camaraderie s-au lansat în această acţiune şi au făcut un mare efort pentru a atinge acest rezultat. Evident că mulţi n-au reuşit, dar în cele din urmă s-au găsit destui. Ei au devenit favoriţii administraţiei şi mai ales ai brigadierilor respectivi, care făceau totul pentru a le uşura munca, aşa încît să fie primii sau printre primii din colonie. în consecinţă, ei aveau întotdeauna vagoanele cel mai uşor de descărcat, pămîntui cel mai uşor de săpat sau de încărcat în vagoane etc. În afară de porţia suplimentară de pîine, ei aveau dreptul ca, după ce toată lumea mînca, să li se umple din nou gamelele cu ce rămînea în ciubăr. Asta îi irita pe ceilalţi deţinuţi, deoarece în toate închisorile suplimentul (cum îl numeam noi) era reglementat printr-o lege nescrisă, în virtutea căreia fiecare îl primea pe rînd, într-o egalitate perfectă. Mai erau şi alte avantaje: în timp ce noi trebuia să aşteptăm săptămîni întregi la cizmar, ca să ne repare încălţămintea, sau la croitor, ca să ne repare hainele, şi adesea mergeam cu pantofii găuriţi şi cu hainele rupte, prin care sufla vîntul, ei primeau imediat încălţăminte

şi haine noi, sfidîndu-i pe cei care, după o zi de muncă epuizantă, pierdeau ore preţioase de odihnă stînd la coadă în ploaie şi frig, adesea fără a reuşi măcar să treacă pragul atelierului. La fel era cu tot echipamentul, cu păturile uzate pe care le primeam noi, în timp ce n nu primeau decît noi.

În plus, ei ofereau administraţiei un nou prilej pentru a ne maltrata. Aproape că nu era zi în care pe fiecare şantier să nu aibă loc vizite ale numeroşilor ofiţeri din lagăr care, neavînd nimic de făcut, rupeau monotonia existenţei lor prin aceste inspecţii care le dădeau iluzia importanţei şi a puterii. Şi dacă înainte, cînd veneau pe teren, găseau pe toată lumea mai mult sau mai puţin la acelaşi nivel, acum adesea spărgătorii de norme aproape că terminaseră de descărcat vagonul cînd noi eram abia la jumătate; sau îşi terminaseră vagonul şi brigadierul îi dirijase la alte vagoane, unde furau o parte din norma primilor ocupanţi.

Aceasta provoca pe de o parte aprobarea şi încurajarea ofiţerilor, ceea ce îi încînta pe brigadieri şi pe ..spărgători", care se şi vedeau cu pedeapsa redusă, şi pe de altă parte, dezaprobarea şi critici violente împotriva „ticăloşilor" care nu-şi făceau nici măcar norma.

În timpul inspecţiei toţi munceau nebuneşte, ştiind că trăsnetul va cădea pe cei care erau în urmă sau se opreau fie şi o clipă, ca să-şi şteargă sudoarea care îi orbea. Muşchii ne dureau îngrozitor, în jurul nostru era ceaţă, dar nu conta, cu lopata plină continuai să arunci pămîntul pînă cînd ofiţerul se îndepărta. Atunci, epuizat, clătinîndu-te, te sprijineai în lopată şi încercai să-ţi tragi sufletul. Dar asta numai cîteva secunde, căci miliţianul şi brigadierul erau aproape. De altfel, întotdeauna înainte de a pleca, ofiţerul admonesta pe unul, doi sau trei cu aceleaşi cuvinte: „leneşule, ce faci, dormi? Ticăloşiile, de ce el poate (şi îl arăta pe spărgătorul de norme) şi tu nu? Sabotorule!" Apoi către miliţian: „notează-i numele şi să fie reţinut la intrare". Apoi, zdrobit de importanţa misiunii pe care o îndeplinise, pleca pe alt şantier, în timp ce nefericitul deţinut petrecea restul zilei întrebîndu-se ce pedeapsă va primi la întoarcerea în colonie.

Aşa au trecut săptămînile, pînă într-o bună zi, cînd administraţia a făcut acelaşi raţionament ca ofiţerul despre care am vorbit: din moment ce o categorie depă

şeşte cu regularitate norma cu zece la sută, asta înseamnă ca e posibil şi că ceilalţi nu sînt decît nişte chiulangii. Şi lucrul de care ne temeam s-a produs. Norma a fost sporită cu zece la sută, iar spărgătorii de norme trebuiau să tacă alt efort, dacă voiau să-şi păstreze avantajele şi să nu treacă în rîndurile muritorilor de rînd.

Dacă memoria nu mă înşeală, la Poarta Albă operaţia s-a repetat de trei sau patru ori. Rezultatul a fost că nimeni nu mai putea să facă norma. Chiar dacă ritmul era şi mai intens, căci trebuia să te apropii cît mai mult de nivelul stabilit. Cît priveşte diferenţa... deţinuţii trişau, cînd era posibil normatorii făceau la fel, ca să-i ajute, brigadierii erau direct interesaţi – se făceau că nu văd, pe miliţieni nu-i interesa decît să tragă.

În concluzie, cifrele pe care administraţia le comunica la Bucureşti nu corespundeau nicidecum realităţii.

Faptul acesta l-am constatat şi pe şantierele pe care am lucrat după ce am fost eliberat. În regimurile comuniste statisticile sînt tabuuri. Cel care nu realizează sau nu depăşeşte cifrele stabilite riscă să fie tracasat şi chiar sancţionat. Drept care se declară că „planul a fost realizat" şi chiar „depăşit", chit că e departe de a fi fost îndeplinit. Toată lumea este interesată ca lucrurile să se petreacă astfel şi fiecare colaborează sau închide ochii. După care toată lumea se miră că, deşi cifrele sînt frumoase, rezultatele sînt de natură să decepţioneze. Asta pentru că oamenilor li se cere să facă lucruri peste puterile lor, pentru că planul trebuie depăşit şi pentru că salariile sînt de mizerie, ei lucrează în general ca nişte sclavi, fără nici un interes pentru ceea ce fac. Dar pentru statistici, pentru guvern, propagandă şi public planul a fost depăşit datorită muncii entuziaste a muncitorilor. Este adevărat că uneori toate acestea sfîrşesc rău şi se soldează cu arestări şi condamnări pentru sabotaj. Dar se întîmplă ca atîţia oameni să fie implicaţi într-o astfel de istorie, şi uneori chiar persoane influente, incit Securitatea preferă să închidă dosarul.

Aşa s-a întîmplat, de exemplu, în anii 1958, 1959, 1960, în formidabila afacere de foraj pentru descoperirea de noi zăcăminte de cărbune. Atîţia muncitori, funcţionari, tehnicieni, membri importanţi ai partidului au fost compromişi, incit în cele din urmă, „din ordin de sus", Securitatea a oprit ancheta şi i-a eliberat pe cei arestaţi. Pentru aceasta pot să depun mărturie, căci în 1959 am

stat în celulă cu unul dintre martorii acestei extraordinare escrocherii, cînd Securitatea era ferm hotărîtă inițial să trimită mai mulți inculpați în fața plutonului de execuție.

Dar să revenim la spărgătorii de norme și la răul făcut de ei în toate coloniile. încurajată de rezultatele obținute, administrația a fost cuprinsă de o adevărată frenezie. De unde la început se mulțumea ca noi să ne îndeplinim norma, acum nu ne cerea decît să batem recorduri. Gazetele de perete din colonii erau pline de articole despre realizările cutărui sau cutărui spărgător de norme. Brigăzile erau îndemnate (de fapt obligate) să-și adreseze chemări la întrecere, chiar între colonii să se lanseze asemenea întreceri iar alte articole stigmatizau brigăzile și oamenii care nu aveau forța să reziste la aceste ritmuri. Viața devenise un adevărat infern. Dimineața mergeam la șantier în pas alergător, pentru a cîștiga cîteva minute de muncă, și abia dacă eram lăsați să mîncăm, iar seara, la ora la care trebuia să fim de mult plecați, brigadierul și miliținanul ne obligau să continuăm lucrul, zorindu-ne cu eternul „mai repede, mai repede" și scrutînd orizontul să vadă dacă alte brigăzi se deciseseră să plece.

Fruntașii erau detestați de ceilalți deținuți, dar ei erau mîndria brigadierilor lor și a miliționilor, de care aceștia depindeau, precum și a administrației. Gazetele de perete vorbeau despre ei ca despre adevărate vedete, dîndu-i ca exemplu, luîndu-le interviuri în care explicau stilul de muncă, își descriau uneltele de muncă. în lupta ce se dădea în prezent între ei pentru titlul de „fruntaș" nu mai știau ce să inventeze. În 1952 spărgătorii de norme nu mai făceau parte din brigăzile lor inițiale. Se constituise o brigadă specială, cu regim aparte și cu privilegii. Din 12 000 de oameni existenți la acea dată în colonie, numărul lor nu depășea treizeci pînă la patruzeci, dar răul pe care îl făceau era imens. Administrația exulta la gîndul că înființase această întrecere artificială prin care toți deținuții erau obligați, zice-se din proprie dorință, să îndeplinească sarcini peste puterile lor, chiar dacă de cele mai multe ori cu prețul vieții. Dimpotrivă, cei din brigada „spărgătorilor de norme" aveau tot ce doreau. Ei aveau o cameră spațioasă și frumoasă, cu perdele și tablouri făcute de pictorii din colonii. Aveau paturi individuale cu saltea, pernă, cearșafuri și două

pături groase şi noi. Baraca lor era bine încălzită, li ss pregătea o mîncare specială (din ce se lua din raţiile noastre) şi, desigur, la comandă. Aveau prioritate în toate atelierele (cizmărie, croitorie etc.) şi chiar la infirmerie, unde puteai să stai la coadă o oră şi jumătate aşteptîn- du-ţi rîndul, şi, dacă aveai ghinionul să apară un spărgător de normă, el intra înainte. Şi asta cu un aer sfidător... dar şi noi, cu cită ură ne uitam la ei! Cînd aveau loc „reuniuni culturale", locurile de onoare le erau rezervate. Bineînţeles că aveau dreptul la pachete mult mai voluminoase decît muritorii de rînd, la o carte poştală pe lună şi, într-o baracă, administraţia amenajase cîteva camere în care ei puteau primi, la anumite intervale, pentru 24 de ore, pe soţiile lor.

în exterior exista o oligarhie formată din favoriţii regimului, care beneficiau de privilegii, de drepturi şi avantaje exorbitante comparativ cu viaţa mizeră a populaţiei, şi la fel, în lagărele de deţinuţi, administraţia crease în toată această suferinţă şi mizerie, o categorie de privilegiaţi. Din nefericire, printre noi s-au găsit unii care au intrat în acest joc.

Dar cu ce eforturi, cu ce sacrificii erau plătite aceste avantaje! Eforturi supraomeneşti ale celor care doreau să intre în faimoasa brigadă, eforturi la fel de mari ca să se menţină în cadrul ei, căci acolo competiţia era feroce şi fiecare se străduia să obţină rezultatele cele mai bune pentru a obţine un avantaj sau altul. îmi amintesc că un fruntaş al descărcătorilor şi-a comandat o lopată a cărei parte metalică era de două ori şi jumătate mai mare decît a unei lopeţi obişnuite. Este imposibil de calculat efortul făcut de acest om cînd îşi încărca la maximum lopata şi arunca pămîntul la cîţiva metri, şi asta o zi întreagă. Duminica lopata era expusă, şi bineînţeles că în gazeta de perete se scriau articole elogioase despre unealta respectivă şi despre spiritul socialist al creatorului şi posesorului ei.

La fel era cu roabele. Cînd spărgătorii de normă au fost repartizaţi la transportarea pămîntului, fiecare s-a străduit să construiască o roabă mai mare decît cea a vecinului. Le adăugau pereţi mai înalţi şi le consolidau baza. Fruntaş al roabei era un tînăr ţigan, condamnat de drept comun, în vîrstă de vreo douăzeci de ani. înalt, subţire, costeliv, cu muşchi alungiţi, el îşi făcuse o roabă ce aducea mai curînd cu o căruţă în miniatură. Nu ştiu

«Ir urnii' lua forţa de a ridica această greutate enormă, c;U-i iTiiii mulţi oameni solizi au încercat s-o ridice cînd lU'.l plina şi n-au reuşit.

Fruntaşul nu numai că reuşea s-o ridice, dar o şi împingea în pas alergător. Pentru un metru cub este nevoie de douăsprezece roabe pline. Ei bine, omul nostru îşi făcea metrul cub din trei-patru roabe. Îndeplinea norme ameţitoare, de patru-cinci ori mai mari decît cele obişnuite şi era mîndria administraţiei, care invita pe cei din alte colonii să vină să vadă fenomenul, să-i admire performanţele. Şi zilnic ofiţeri politici şi comandanţi veneau ca la spectacol. Este drept că i se acordau toate avantajele posibile: distanţe foarte scurte, pămînt moale, teren plat. Dar performanţele acestui om, care nici nu era prea voinic, erau senzaţionale, avînd în vedere greutatea enormă pe care o transporta şi ritmul în care lucra.

Toţi aceşti spărgători de norme erau persecutaţi de gîndul că într-o bună zi vor fi întrecuţi de ceilalţi şi »iu vor mai rămîne în faimoasa brigadă. Faptul era inevitabil, deoarece nimeni nu putea să reziste mult la aceste ritmuri. Atunci coborau în infern, se întorceau la o brigadă oarecare şi fosta vedetă nu mai reprezenta pentru administraţie decît un simplu deşeu.

Astfel vestitul mînuitor al roabei, care fusese mîndria şefilor coloniei şi obiectul curiozităţii tuturor celor care făceau această muncă, acest om care realizase performanţe echivalente cu cele ale unui campion sportiv, ei bine, acest fenomen n-a rezistat decît cîteva luni. Efortul făcut zi de zi şi clipă de clipă, ce depăşea cu mult ceea ce de obicei se numeşte supraomenesc, l-a dat gata şi în primăvară s-a îmbolnăvit de plămîni. Din acest moment el n-a mai existat pentru administraţie. Aruncat pe un pat la infirmerie, abandonat de toţi, cu excepţia medicului – deţinut politic – care l-a îngrijit cu devotament, a făcut o tuberculoză galopantă şi în cîteva săptămîni a murit. S-a dus alături de atîţia alţi anonimi ale căror trupuri şi-au găsit în sfîrşit odihna, fără coşciug, fără cruce şi fără urmă în acest pămînt al Dobrogei, pe care am suferit atît de mult.

E) Pedepsele

Trebuie oare să spun că nimeni nu l-a regretat pe fruntaş? Răul pe care ni-l făcuseră şi ni-l făceau spărgătorii de norme era prea mare ca să-i regretăm, căci noi prezisesem aceste lucruri şi poate că exemple ca acela despre care am vorbit ar fi trebuit să le dea de gîndit. Dar, în general, avantajele de care se bucurau spărgătorii de normă îi ademeneau şi ei îşi învingeau teama urmărind un singur scop: să se remarce şi să fie bine văzuţi de administraţie, în speranţa că într-o bună zi (şi uneori asta se întîmpla) vor prinde funcţia de brigadier. Ce frumos era ca după atîtea luni de eforturi îngrozitoare să ai sarcina de a-i mîna pe alţii la muncă iar tu să te repauzezi şi să beneficiezi de avantajele noii funcţii! Dar ce nenorocire pentru oamenii care aveau ghinionul de a nimeri la astfel de brigadieri! Ei erau adevărate brute, care prin ritmurile demenţiale şi regimul inuman aplicat deţinuţilor comiteau, ca şi şefii lor, adevărate crime împotriva umanităţii.

Trebuie spus că de-a lungul anilor sute de mii de condamnaţi, unii de nici şaptesprezece ani şi alţii de peste şaizeci de ani, au fost obligaţi să ducă în lagăre o viaţă de sclavi şi să furnizeze, indiferent de vîrstă, aceeaşi cantitate de muncă. Şi dacă nu reuşeau, erau pedepsiţi.

Mă întreb dacă cititorul realizează ce înseamnă pentru un adult să trăiască ani de zile sub teroarea de a fi obligat să facă o muncă mult peste puterile lui, sub ameninţarea represaliilor, să trebuiască să facă un efort impus, într-o adevărată cursă contra cronometru, fără a şti pînă în ultima clipă dacă va reuşi să îndeplinească norma. E drept că uneori, chiar de la primele ore ale zilei, date fiind condiţiile, ştia că nu va reuşi.

Ce umilinţă şi deznădejde pentru o fiinţă omenească să trăiască permanent cu frica: „voi fi oare bătut m seara asta? Oare cutare miliţian mă va bate? Sau voi petrece noaptea la carceră, cu o jumătate din raţia de mîncare? Doamne, ce foame îmi este; şi ce-am să fac mîine, epuizat şi flămând? Iar mîine o să fie la fel. Cum să ies din acest cerc infernal?”

Aşa se explică faptul că pentru „a ieşi”, unii deţinuţi deveneau delatori.

Am mai spus că pedepsele nu erau întotdeauna aceleași, că ele se diferențiau în funcție de climatul existent la un moment dat în colonie sau de capriciile celor de care depindeai, căci mulți îți hotărau soarta: brigadierul, miliţianul care însoţea brigada şi o supraveghea, ofiţerul de serviciu căruia la întoarcerea în colonie i se dădea lista „leneşilor" sau „sabotorilor", uneori ofiţerul politic (dacă avea interes) şi chiar, ca un amuzament nevinovat pe care şi-l oferea, comandantul lagărului.

Se întîmpla, dacă numărul „recalcitranţilor" era prea mare, să nu fii pedepsit şi totul să se limiteze la reducerea la jumătate a raţiei de mîncare. Alteori era arestul. Arestul se afla în incinta lagărului. Era o baracă făcută „ad-hoc", cu celule minuscule în care abia reuşeai să intri şi să stai culcat. La o înălţime de doi metri era o mică fereastră fără geamuri, în schimb, cu gratii groase. Nu aveai dreptul nici la pătură, nici la palton, nici la pulover sau indispensabili de lînă (dacă aveai). Chiar şi vara noaptea era frig. Iarna era îngrozitor, şi mulţi oameni au făcut pneumonii, pleurezii şi în cele din urmă au murit.

Alteori pedeapsa era mai brutală şi de mai scurtă durată. „Culpabilii" erau opriţi la poarta lagărului. Erau duşi în coloană la corpul de gardă, unde erau introduşi unul cîte unul într-o cameră cu mai mulţi gardieni. Deţinutul trebuia să-şi dea jos pantalonii şi să se întindă pe pat, şi unul dintre gardieni îi administra „porţia" ce i se cuvenea: şase, douăsprezece, cincisprezece sau douăzeci de centiroane sau bîte. flancat cu toată forţa de miliţian. Ca să nu-şi iasă din mînă, miliţienii se raliau.

Dar cea mai groaznică, cea mai cumplită pedeapsă era „carcera". Despre ea am mai vorbit şi am spus că voi exnlica despre ce era vorba... Era un fel de coşciug mare de lemn care stătea în picioare. Pe lăţime şi pe adîncime avea CO de cm şi înălţimea era de 2 m pînă la 2,10 m. Unul dintre pereţi se închidea şi se deschidea. Era uşa, care avea o mică lucarnă (desigur fără geam) de zece centimetri pe zece, prin care gardienii se puteau uita în interior. Prin scândurile nerăşluite şi prost îmbinate pătrundeau ploaia şi vîntul. „Carcerele" erau aliniate afară, în apropiere de corpul de gardă, unde nici un deţinut nu avea acces, aşa încît exista certitudinea că nenorocitul aflat înăuntru nu putea primi nici un

ajutor moral, nici o bucată de pîine nu i se putea strecura prin lucarnă.

În general clientela „carcerei" era furnizată de „reci- diviști", adică de cei care erau prea slabi sau prea bătrîni, prea bolnavi și care timp de mai multe zile nu se apropiaseră de nivelul normei. Adesea erau și deținuți care îl înfruntaseră pe brigadier, pe miliţianul de serviciu sau autoritățile administrative. Dar printre ei erau și cei pe care ofițerul politic îi urmărea cu vindicta sa, fie pentru că îi considera periculoși prin ideile lor politice și prin influența asupra camarazilor lor, fie pentru originea lor socială, fie pentru că voia să-i determine să cedeze presiunilor lui și să devină delatori.

Condamnații erau băgați la „carceră" seara, la întoarcerea de la muncă, desculți, în cămașă și indispensabili. În prealabil, pe podea se turna una sau două căldări de apă. Închis în această cutie, deținutul nu putea nici să se culce, nici să se așeze, din lipsă de spațiu. Chiar dacă ar fi avut loc n-ar fi putut fiindcă pe jos era ud. Deci toată noaptea trebuia să stea în picioare. Și să nu uităm că aceste „carcere" erau afară, expuse la toate intemperiile. Or, chiar în plină vară, în Dobrogea nopțile sînt răcoroase. Prin urmare, nefericitul trebuia să îndure nu numai oboseala, ci și frigul. Faptul era făcut cu bună știință și de aceea era desculț și numai cu lenjeria de corp. Cînd ploaia și vîntul rece ale toamnei pătrundeau prin crăpăturile acestei colivii de lemn, nenorocitul îndura un adevărat martiriu. Și ce să mai spunem de suferințele din lunile de iarnă, cînd temperaturile coboară de regulă la zece-cincisprezece grade sub zero! Dar nopțile de viforniță, cînd temperaturile erau de douăzeci de grade sub zero și crivățul, acest vînt cumplit cu viteză de aproape 100 km pe oră ce vine din stepele Rusiei, mătura totul în cale, aducînd imense vîrtejuri de zăpadă, smulgînd acoperișuri, dărîmînd palisade și răs- turnînd „carcerele"! în semiobscuritatea barăcilor noastre zgîlțîite de vînt, ne gîndeam mai mult ca oricînd la camarazii noștri torturați, vorbeam despre ei în șoaptă, căci știam că erau pierduți.

Erau cazuri cînd un deținut stătea trei nopți la rînd în „carceră". Ziua era scos și trebuia să meargă pe șantier cu brigada. Evident că randamentul lui era egal cu zero. Dar trebuia să stea în picioare toată ziua, tre- buia să simuleze că muncește și nu se putea odihni nici

o clipă. La masă primea jumătate din porție. Cînd, la ora prînzului, brigadierul și miliţianul stăteau cu spatele, se găseau întotdeauna oameni care să toarne discret în gamela nefericitului o parte din anemica lor rație sau care să-i strecoare în buzunar o bucată de pîine, de care se privau ei. Seara, la întoarcerea în lagăr, condamnatul era băgat din nou la „carceră". Această pedeapsă (două sau trei nopți la rînd) se aplica numai vara, pentru simplul motiv că nimeni nu ar fi rezistat în alt anotimp mai mult de o noapte. Iama, cînd erau scoși de la ..carceră", oamenii erau aproape înghețați, adesea leșinați, și astfel erau duși – prin fața brigăzilor aliniate pentru numărătoare – direct la infirmerie și medicii se străduiau să-i îngrijească. După o asemenea noapte, nimeni nu scăpa de pneumonie, și cei mai mulți nu mai puteau fi salvați.

în fine, cînd deținutul nu-și făcea norma lunară, pedeapsa era interdicția de a trimite și a primi timp de o lună cartea poștală, de a primi pachet și de a fi chemat la vorbitor.[10]

Nu vreau să închei acest capitol al pedepselor fără a menționa cazul comisarului Dumitrache, care ilustrează perfect dreptul de viață și de moarte pe care șefii „coloniilor de muncă" îl aveau asupra deținuților politici.

Dumitrache era un om de vreo treizeci și cinci de ani. De origine modestă, făcuse Dreptul și după luarea licenței intrase, în vechiul regim, în poliție. Inteligent, muncitor, cinstit, serios, foarte viguros, iubindu-și cu ardoare țara și neacceptînd compromisurile, el era ceea ce noi, deținuți politici, numeam un bun român. Cînd la putere au venit comuniștii, el era comisar de poliție și, asemenea altor camarazi ai lui, a fost concediat, apoi, după scurt timp, a fost arestat, judecat ca fost polițist (și deci dușman al poporului) și condamnat la o pedeapsă grea. A stat la început în una din acele îngrozitoare închisori înființate special pentru „foștii polițiști", apoi a fost trimis la Canal și, după o scurtă ședere la Poarta Albă, unde l-am cunoscut, a fost repartizat la colonia de la Peninsula (cunoscută și sub numele de Valea

[10] **Exista și o pedeapsă maximă: trimiterea în brigada disciplinară. În volumul de față voi vorbi despre ea de două ori.**

Neagră). Era un lagăr destinat condamnaţilor politici cu pedepse mai mari.

După cîteva luni, Dumitrache a reuşit să evadeze. Formidabilul dispozitiv de urmărire şi investigare de care dispunea Securitatea în Dobrogea a intrat imediat în acţiune şi pe urmele acestui om s-a pornit o uriaşă vînătoare în toată regiunea cuprinsă între Dunăre şi Marea Neagră. Camioane şi jeepuri străbateau drumuri şi şosele, zeci de ciini poliţişti adulmecau regiunea, mii de soldaţi greblau sistematic cîmpiile, colinele şi bălţile, iar ţăranilor li s-au oferit recompense, în cazul în care îl denunţau pe fugar, şi ameninţări cu închisoarea celor care îl adăposteau, îl hrăneau sau nu îl denunţau.

În acest timp regimul s-a înăsprit nu numai la Peninsula, ci în toate coloniile de la Canal, deoarece, ni s-a spus, „toţi bandiţii sînt solidari şi trebuie să plătească o crimă săvîrşită de unul de-al lor". Deci nu vorbitor, pachet sau corespondenţă timp de o lună, interdicţia de a circula chiar şi în timpul zilei de la o baracă la alta şi o serie întreagă de umilinţe, în scopul de a ne aţîţa împotriva fugarului.

Urmărirea a durat două zile şi două nopţi fără întrerupere şi, în cea de-a treia zi, nu ştiu în ce împrejurări, Dumitrache a fost prins. După ce a fost bătut în chip sălbatic de către urmăritori, a fost adus în colonie, unde ofiţerii, sub conducerea ofiţerului politic, l-au interogat, l-au bătut, l-au torturat fără întrerupere şi fără milă.

Nimeni nu va şti vreodată dacă Dumitrache a avut complici, dacă cineva îl ajutase în încercarea de evadare, căci anchetatorii n-au putut scoate nimic de la el.

După douăzeci şi patru de ore de tortură continuă, Dumitrache, a cărui faţă era toată o rană, a fost legat de un stîlp aflat pe platoul unde se făcea „numărătoarea"; încă mai avea puterea să stea în picioare. Seara, cînd brigăzile s-au întors de la muncă, s-a ordonat ca oamenii să treacă unul după altul prin faţa lui, să-l înjure şi să-l scuipe. Din păcate, spre marea noastră ruşine, trebuie spus că între aceste mii de oameni s-au găsit unii care s-o facă. Dumitrache a petrecut toată noaptea afară (era a cincea sau a şasea noapte de cînd evadase) şi a doua zi dimineaţă, după ce brigăzile au plecat la muncă, el a rămas tot acolo, în picioare, plin de sînge, legat de stâlp. Seara, la întoarcerea de la şantier, noi am găsit un om pe jumătate leşinat, pe care numai

funiile cu oare era legat îl mai susţineau. În tot acest timp nu i se dăduse lui Dumitrache nici apă, nici mineare, nici nu i se pansaseră rănile. Oamenilor li s-a ordonat din nou să treacă unul cîte unul prin faţa lui, să-l înjure şi să-l scuipe. Ceea ce puţini au făcut, dar, din păcate, unii s-au conformat. Şi a treia zi la fel.

Apoi, în noaptea următoare, Dumitrache a fost dezlegat de miliţienii conduşi de ofiţeri, în fruntea cărora se afla ofiţerul politic. Transportat între cele două rânduri de sîrmă ghimpată, a fost executat cu o rafală de pistol automat la lumina reflectoarelor.

A doua zi, a venit procurorul de la Constanţa şi a redactat procesul-verbal în care se constata tentativa de evadare a lui Dumitrache, care, refuzînd să se predea la somaţiile soldaţilor, fusese împuşcat în timp ce încerca să treacă reţelele de sîrmă ghimpată.

Evident că nimeni n-avea timp să creadă, şi în primul rînd procurorul, dar formalităţile fuseseră îndeplinite cum scria la carte, şi dacă vreodată Dumnezeu ştie ce organism internaţional ar avea naivitatea de a se sezisa de acest caz, ar vedea că totul decursese conform legilor zise în vigoare.

F) Activităţi culturale

Nu se poate vorbi despre viaţa deţinuţilor de la Canal fără a evoca aşa-zisele activităţi culturale.

Emuli fideli ai sovieticilor, comuniştii români, sub bagheta consilierilor sovietici, au organizat lagărele de muncă forţată de la Canalul Dunăre – Marea Neagră după chipul şi asemănarea Gulagului. Şi cum, pentru propagandă, aceste lagăre trebuiau să treacă drept centre de reeducare a fiilor rătăciţi ai poporului, trebuia – pentru dări de seamă, reportaje, statistici -— să existe şi activităţi culturale. În consecinţă, administraţia fiecărei colonii înfiinţase o secţie culturală. Condusă de un grup de deţinuţi care, în generai, nu aveau nici o contingenţă cu cultura, şi sub supravegherea unui ofiţer de Securitate ignorant şi a ofiţerului politie, activitatea secţiei culturale se limita la alfabetizarea cîtorva deţinuţi de drept comun, la organizarea, de două-trei ori pe an, a unei festivităţi şi la redactarea gazetei de perete consacrate exclusiv muncii prizonierilor. Programul festivităţilor la care erau în-

vi taţi personalul administrativ al coloniei, spărgătorii de norme şi deţinuţii ce fuseseră racolaţi consta din două- trei scenete în care „odioşii chiaburi, marii burghezi şi marii moşieri" erau prezentaţi ca nişte monştri plini ele defecte şi vicii atroce şi care nu se gîndeau decît la exploatarea şi distrugerea poporului român, în timp ce muncitorii şi ţăranii săraci erau plini de calităţi şi de virtuţi. Nivelul intelectual al acestor piese te făcea să plîngi de milă speciei umane. Urma recitarea unor poezii compuse ad-hoc, în care deţinuţii (atît autorii, cît şi actorii erau deţinuţi) îşi exprimau fericirea de a munci la Canal, unde îşi răscumpărau „păcatele grele", şi de a contribui la edificarea statului socialist. Nivelul lor era la fel cu cel al scenetelor. Totul era împănat de muzică interpretată de o orchestră bună, de un cor destul de bun şi era încununat de dansuri populare din regiune, unde grupul de ţigani, deţinuţi de drept comun, dădeau un recital demn de cele mai bune music-hall-uri din lume

Pentru realizarea acestor spectacole era nevoie de un număr destul de mare de actori şi, pentru a-i avea, responsabilii aplicau sistemul comunist: se ordona fiecărei brigăzi să furnizeze un anumit număr de participanţi. Evident că nu prea ardea nimeni de dorinţa de a merge la repetiţiile care aveau loc de două ori pe săptămână, după masa de seară, şi durau pînă la orele 10,30—11 şi care după o zi de muncă epuizantă erau obositoare şi scurtau simţitor timpul de odihnă şi aşa destul de scurt.

În afară de cîţiva cabotini (din care se găsesc întotdeauna şi pretutindeni), toţi încercau să evite să joace în piesele de teatru sau să recite versuri de slăvire a partidului. Se limitau, deci, în funcţie de talent, la manifestări neutre, adică la dansuri, orchestră sau cor.

Ţin totuşi să menţionez că deşi asta însemna renunţarea la nişte ore de somn, numărul celor care se înscriau pentru aceste trei discipline era destul de mare. Faptul poate surprinde, dar explicaţia este simplă. În afară de puţinii prieteni din celelalte barăci, pe care îi puteau întîlni uneori duminica, deţinuţii puteau stabili cu greu contacte de la o baracă la alta, căci în principiu ieşirea din baracă era interzisă şi în fiecare baracă delatorii supravegheau mişcările oamenilor. Ca atare, singura posibilitate de a se vedea şi mai ales de a întîlni nou-veniţi

era de a face parte din grupurile artistice şi de a frecventa repetiţiile. Aşa puteam afla ce se petrecea în închisori şi în celelalte colonii de unde plecaseră nou-veniţii. Aşa aflam adesea cine mai fusese arestat dintre prieteni şi rude, uneori, indirect, chiar noutăţi despre familiile noastre.

Dar ceea ce ne interesa mai presus de orice era situaţia politică, deoarece continuam – şi asta a durat multă vreme – să nu concepem că Occidentul accepta ca jumătate din Europa să rămînă sub dominaţie sovietică şi speram că Statele Unite, a căror superioritate atomică era zdrobitoare, vor impune Uniunii Sovietice să se retragă din ţările din Est, pentru ca, sub control internaţional, să se organizeze referendumuri.

Iată de ce secţiile culturale ale coloniilor de la Canal deveniseră centre de comunicare în această reţea subterană de informaţii, care, asemenea unei imense pînze de păianjen, unea prin fire invizibile sute de mii de deţinuţi politici.

Evident că eu însumi eram avid de noutăţi şi m-am înscris în corul coloniei. Mergeam regulat la repetiţii şi, cu maximă prudenţă, deoarece era plin de delatori, graţie cîtorva vechi prieteni şi unor cunoştinţe noi, reuşeam aproape întotdeauna să aduc în baracă noutăţi pe care a doua zi le transmiteam discret unor oameni de încredere. La aceste repetiţii am întîlnit chiar în prima zi pe I.M.

I.M.! Ne-am întors cu doi ani în urmă, cînd îl cunoscusem (aşa cum am relatat în capitolul „Reîntoarcerea .") în împreiurări dramatice, la Securitatea dc la Timişoara, cînd credeam, camarazii mei şi cu mine, că vom fi duşi pe frontieră pentru a fi împuşcaţi. Asta era convingerea tuturor celor care în acea zi părăsiserăm beciurile Securităţii din Timişoara. Şi I.M. a fost stupefiat de întîlnire. A venit la mine şi m-a îmbrăţişat. Bucuria lui m-a emoţionat. Din păcate, eurînd am aflat că devenise delator. Oare nu era încă de pe vremea cînd îl cunoscusem în „submarinul" de la Timişoara? în pofida simpatiei ce mi-a arătat şi a încercărilor de apropiere, l-am ţinut la distanţă şi l-am evitat.

I.M. a ieşit din închisoare cu cîteva luni înaintea mea. A fost trimis cu „domiciliu obligatoriu" într-un mic oraş din provincie, şi acolo, eurînd după sosire, a fost înjunghiat de un fost deţinut, şi el proaspăt eliberat.

Vorbitorul, pachetul şi cartea poştală erau drepturi preţioase, singurele pe care le aveam şi care ne-au rămas unicul, dar imensul avantaj al coloniilor de muncă, faţă de închisori.

G) Vorbitorul

După ani de tăcere şi de nelinişti, aveai fericirea de a-i vedea pe ai tăi şi ei aveau fericirea de a te vedea, de a te şti în viaţă! Pentru noi nimic nu era mai important şi făceam eforturi extraordinare pentru a obţine acest lucru.

Pachetul la care aveam dreptul lunar, dacă îndeplineam norma, nu trebuia să depăşească 7 kg. Fireşte că nu trebuia să conţină nici un obiect de lux (printre acestea figurau săpunul de toaletă, pasta de dinţi...). în schimb puteam primi 1 kg de zahăr, 1 kg grăsime, 2 kg slănină, 1 kg miere, biscuiţi (nu ciocolată, nu fructe), cozonac, îmbrăcăminte şi 200 de ţigări din cele mai ieftine.

La prima vedere nu pare prea rău. Dar dacă ne gîn- dim că 1 kg de zahăr însemna două bucăţele pe zi, că 1 kg de grăsime reprezintă treizeci de grame şi 2 kg de slănină 60 de grame pe zi, şi dacă ne amintim ce săracă în calorii era hrana pe care ne-o dădea administraţia, ce eforturi supraomeneşti ni se impuneau, la ce intemperii trebuia să rezistăm, era puţin. în plus, rar se întîmpla să faci norma două luni consecutiv şi adesea două, trei, patru luni şi chiar mai mult nu aveai dreptul să primeşti pachet.

Dar barbaria de a-i vedea pe ai noştri atît de rar şi de a coresponda cu ei la fel de rar era amplificată de aceea la care erau supuse familiile noastre. Trebuie înţeles faptul că aceste lagăre de muncă forţată se aflau în Dobrogea, deci în extremitatea sudică a ţării, regiune care era legată de restul ţării numai printr-o singură linie de cale ferată. Deţinuţii proveneau din toate părţile ţării şi erau mulţi aceia care, pentru a-şi vedea soţul, fiul, fratele străbăteau toată ţara şi trebuiau să schimbe mai multe trenuri. O asemenea expediţie dura două zile şi o noapte dus şi două nopţi şi o zi întors, ţinînd cont şi de orele petrecute la coadă la poarta lagărului. Mai trebuie ştiut şi că absolut toată populaţia României era complet ruinată, total pauperizată de către regimul comunist şi că nu oricine putea să-şi permită să plătească o atare deplasare. Pentru aceasta de cele mai multe ori se vin-

dcaii puținele obiecte pe care le mai aveau și se recurgea la ajutorul membrilor familiei și chiar al prietenilor. La fel pentru pachet. Slănina era extrem de greu de găsit, la ici grăsimea, zahărul era raționalizat. Ce mari sacrificii fătvau familiile noastre pentru a ne ajuta! Nu pot merge mai departe fără a vorbi despre admirația, respectul și recunoștința pe care deținuții politici români trebuie s-o poarte soțiilor lor. Ele au fost admirabile și mai presus de orice elogii de-a lungul acestor ani de teroare. Concediate din întreprinderile în care lucrau, din cauză că soții lor se aflau la închisoare, fără a găsi, din același motiv, un loc de muncă, ele acceptau muncile cele mai grele și mai ingrate, pentru a-și putea crește copiii și a-și ajuta soții. Pentru ei ele au fost un model de curaj, de fidelitate și devotament, și poporul român trebuie să se mîndrească cu virtuțile de care ele au dat dovadă și cu modul în care ele s-au comportat. Cînd bărbatul revenea acasă după cinci, zece, uneori cincisprezece ani de închisoare, el găsea aproape întotdeauna casa goală, soția lui muncea din greu ←— de cele mai multe ori muncă fizică –, copiii îi păstrau o amintire fidelă și (în pofida tuturor obstacolelor ce se încerca să li se pună în față) făceau studii superioare. Soțiile erau acolo, gata să susțină aceste sărmane cadavre ambulante, căci așa arătau de cele mai multe ori cei ce reveneau din închisori, așa cum făcuseră ori de cîte ori se ivise un prilej, sau acest prilej fusese determinat de ele, prin abilitate și îndrăzneală, în toți acești ani de așteptare și de suferințe.

Noi toți, deținuții politici, eram impresionați de devotamentul și curajul soțiilor noastre, indiferent de vîrstă, și am fost profund recunoscători acestor apărătoare ale căminelor noastre, ale vieții și sufletelor copiilor noștri, ('a să fim sinceri, trebuie să recunoaștem că mulți au fost aceia care au uitat destul de repede ce mult le datorau...

Așadar, mama, fiica, dar de obicei soția deținutului politic trebuia să întreprindă o adevărată expediție pentru a veni la vorbitor, la sfîrșitul lunii. Trebuia să strîngă bani pentru pachet și pentru drum, iar cei care locuiau mai departe trebuiau să plece vineri seara și se întorceau abia luni seara, ceea ce, cînd lucrezi într-un regim comunist, este aproape imposibil de realizat. De aceea, camarazii noștri ide căror familii locuiau în celălalt ca- I>.11 al țării nu primeau mai mult de două vizite pe an, și evident că ele aveau pentru ei o importanță capitală.

Cineva care venea din nord sau din nord-vesl trebuia adesea să schimbe trenul de două ori pînă să ajungă la București. Intîi luau mici trenuri locale care plecau seara și care se tîrau prin mici localități de provincie, apoi trenurile de pe liniile principale, supraaglomerate, în care se călătorea adesea în picioare. Trecerea prin București era obligatorie. Ca atare, mii de oameni sosiți din toate regiunile țării, plus bucureștenii, trebuiau să ia cu asalt în ultima sîmbătă din lună, trenul de Constanța, adică trenul spre faimoasele „colonii" de muncă. Am spus *trenul*, căci nu erau mai multe. Era unul singur, care pleca noaptea tîrziu din București și care te lăsa pe la șase- șapte dimineața în una din gările apropiate de colonia respectivă, unde trebuia să te prezinți la ora nouă.

Trenul de Constanța pleca din București către nTiezul nopții. Era un tren de persoane, tras de o locomotivă cu abur, care străbătea încet stepa Bărăganului, bălțile Dunării și platourile Dobrogei și se oprea în toate stațiile. La nouă seara peronul la care urma să fie trasă garnitura era plin de lume. Erau acolo aproape numai femei: țărănoi, muncitoare, studente, funcționare, de la cele foarte tinere pînă la cele de 70 de ani, soții, surori, mame; uneori și bărbați, tații, frații sau fiii celor de acolo care, în spatele rețelelor de sîrmă ghimpată sau în praf, în noroi, în zăpadă așteptau această prezență, un semn de viață.

Cînd garnitura se apropia de peron, era luată cu asalt. Deși era extrem de periculos, mulți – în majoritate bărbați – mergeau departe la capătul peronului și, alergînd paralel cu trenul care mergea destul de repede încă, se urcau din mers. Era extrem de periculos, deoarece trebuia să alergi de-a lungul rambleului înalt, pe un spațiu foarte îngust, atingînd sau chiar lovindu-te de scările vagoanelor care ajungeau la înălțimea umărului, precedat și urmat de cei care încercau să facă același lucru. Și asta pe întuneric, pe un teren denivelat și plin de pietre. Aveau loc și accidente, uneori chiar grave.

Marele asalt începea cînd trenul se apropia de peron. Și aici se încerca urcarea din mers, și era mai periculos, deoarece puteai fi aruncat sub roți de către cei care, în dreapta, în stingă și în spate te împingeau și te îmbrîn- ceau fără menajamente.

Cînd trenul se oprea, era o adevărată încăierare, oamenii se agățau de uși, sfîrșind prin a le bloca total, și

atunci urcarea se făcea pe o cale mai scurtă, pe fereastră.

Mai tîrziu, după eliberarea mea, soţia mi-a povestit că sub ochii ei, la doi paşi, un bărbat care încerca să urce din mers a fost tăiat literalmente în două de roţile unui vagon. Imediat a vomat tot ce mîncase în acea seară şi apoi şi-a reluat lupta, reuşind să se strecoare într-un vagon, unde a stat toată noaptea pe culoarul înţesat de lume, fericită să poată sta pe mica ei valiză.

Curînd toate vagoanele erau pline. în compartimente se înghesuiau zece-douăsprezece persoane, culoarele erau înţesate, toate uşile deschise, şi cîte trei-patru călătoreau în W.C. Cei care nu reuşiseră să se urce în tren stăteau pe scări, pe acoperiş, chiar pe tampoanele vagoanelor, ancofaţi cum puteau. Adesea chiar tenderul şi mica platformă din faţa locomotivei erau ocupate – trenul era asemenea unui imens ciorchine de oameni. Un spectacol halucinant.

O asemenea călătorie era penibilă chiar şi în timpul verii. Dar imaginaţi-vă ce îndurau aceşti oameni toamna, sub ploile reci sau iarna cînd în stepă viscolea.

Iată prin ce trebuiau să treacă soţiile noastre, sau membrii familiilor noastre, care voiau să vină să ne vadă la vorbitor. Şi de fiecare dată o făceau cu acelaşi curaj, aceeaşi perseverenţă, aceeaşi fidelitate.

Sute de femei şi cîţiva bărbaţi coborau la fiecare staţie din apropierea unei „colonii" de muncă. Din apropiere este un fel de a spune, căci distanţa pe care trebuiau s-o parcurgă varia de la unul la mai mulţi kilometri. Cei care aveau noroc, reuşeau să se urce în cele cîteva căruţe venite la chilipirul din duminicile de la sfîrşitul lunii. Ceilalţi, mult mai numeroşi, trebuiau să străbată pe jos distanţa pînă la lagăr. Ca să ajungi la Poarta Albă, trebuia să mergi pe drum iar dacă din cauza noroiului sau a zăpezii acesta era impracticabil, să mergi pe calea ferată, pînă la locul unde un alt drum de cîteva sute de metri ducea la lagăr. Vara era ziuă cînd trenul trecea pe lîngă şirul de colonii, dar toamna şi iarna la 6 dimineaţa era încă întuneric, şi prin acest întuneric, din traversă în traversă, pe rambleul căii ferate măturat de vînt şi viscol, mergeau soţiile noastre spre colonie, purtînd cele 7—8 kilograme în braţe, în spate sau pe cap.

La intrarea în lagăr începea, în plin cîmp, o lungă aşteptare. Dacă era vreme frumoasă mai mergea, se putea sta pe jos, dar dacă era vreme rea, nici vorbă nu putea fi de aşa ceva şi, după o călătorie grea, acum trebuiau să stea în picioare ore întregi, înfruntînd intemperiile.

Oînd se apropiau de Poarta Albă, ei vedeau de pe înălţimea rambleului, profilîndu-se pentru cîteva clipe în întuneric, lungi coloane dinspre care se auzeau cîntece. Erau deţinuţii care plecau la muncă.

Într-adevăr, pentru a-şi spori beneficiile, administraţia ne scotea adesea la muncă duminica. Se poate imagina starea noastră de spirit cînd ni se răpea ziua săp- tămînală de repaus. Dar cînd aceasta se întîmpla în duminica de vorbitor, în acea duminică pe care o aşteptam atîta, iar cînd mai ştiam că acolo, la cîteva sute de metri de noi, după ce înfruntaseră şi mai înfruntau atîtea obstacole şi suferinţe, se aflau soţiile sau rudele noastre care aşteptau în zadar, nefericirea şi desperarea noastră nu mai cunoşteau limite. Şi în timp ce noi ne îndepărtam de cei dragi, ei auzeau prin întuneric vocile noastre – imnurile pe care eram obligaţi să le cîntăm, închinate partidului şi Canalului...

Pentru administraţie o atare operaţie prezenta triple avantaje: primul – în buzunarul ei intra o zi sau o jumătate de zi de muncă, ceea ce nu era rău deloc; al doilea – moralul nostru, al deţinuţilor, primea o lovitură puternică, ceea ce era şi mai bine; al treilea – ce şoc pentru cei care veniseră să ne vadă, pentru familiile noastre să ne vadă plecînd! Era perfect.

Indiferent dacă noi plecam sau nu, familiile noastre rămîneau pe loc, aşteptînd sub cerul liber şi îndurînd rigorile climei dobrogene. Se lumina de ziuă, primii gardieni, primii subofiţeri, apoi ofiţerii îşi făceau apariţia, venind de la locuinţele lor aflate la cîteva sute de metri de colonie. Ei se uitau cu profund dispreţ la această masă de fiinţe inferioare – familiile banditilor – şi plini de importanţă se prezentau la corpul de gardă ca să intre în lagăr. Pentru ei erau momente unice, de neuitat: atîtea sute de oameni în toată firea stăteau acolo cu singura dorinţă de a intra în colonie şi nu reuşeau, în timp ce ei, sub privirile pline de admiraţie – credeau ei – ale mulţimii, intrau pe porţile ce se deschideau în faţa lor. S-ar fi zis că nu-şi încăpeau în piele de atîta mîndrie şi de atîta fericire.

Uneori în duminicile de vorbitor cînd eram scoşi la muncă ne întorceam de pe şantier abia seara. Îi găseam pe ai noştri tot acolo, deşi ştiau că perseverenţa lor era inutilă, dar sperînd ca măcar să vadă cîteva clipe, printre miile de chipuri ce se perindau prin faţa lor, pe cel care le era drag. Noi încetineam pasul şi priveam cu aviditate pe marginea drumului, la mulţimea tristă şi tăcută care ne scruta rîndurile. Din cînd în cînd se auzea un nume, se făcea un semn cu mîna; respectivul deja tre-i cuse. Aceste zile erau pentru noi dintre cele mai triste pe care le-au cunoscut deţinuţii politici în aceste sute de mii de ani de închisoare acumulaţi la Canal.

în general însă, către prînz, venea un curier care aducea miliţianului ordinul de a ne aduce în colonie. Acest lucru nu se făcea nici pentru noi şi nici pentru cei care veniseră să ne vadă, ci pentru soldaţii care asigurau paza şi care nu erau deloc încîntaţi să-şi piardă duminica, în paranteză fie zis, acesta era un subiect de conflict permanent între administraţia colonici – care ar fi vrut să ne scoată la muncă în fiecare duminică – şi comandanţii batalioanelor de pază, care nu voiau să audă de aşa ceva, dorind ca trupa să se repauzeze în această zi şi să se dedea ocupaţiilor administrative.

Cu alte cuvinte, toată dimineaţa ne-o petreceam chinuiţi de incertitudini, fără să ştim dacă în cele din urmă va fi sau nu vorbitor. Acum era evident că deoarece o parte bună din zi trecuse şi vorbitorul va începe cu în- tîrziere, deci trebuia să se cîştige cît mai mult timp. Străbăteam alergînd distanţa de cîţiva kilometri pînă la Poarta Albă. La început soldaţii alergau şi ei alături de noi, încîntaţi să se întoarcă, dar după un timp, mai puţin antrenaţi, şi mai ales mai puţin interesaţi, rămîneau în urmă. Atunci ne ordonau să mergem mai încet. Nu ajuta la nimic... tot ne distanţam de ei. Ameninţau cu deschiderea focului. încetineam un pic, şi după o sută de metri toată brigada, bine aliniată, alerga din nou. în fine, gîfîind, furioşi, soldaţii ajungeau cu noi pe platoul unde aştepta mulţimea nerăbdătoare. Intram în colonie, ne făceam repede toaleta şi, dacă în luna respectivă ne făcuserăm norma, aşteptam, cu speranţa că vom fi chemaţi.

Ca să fiu sincer, trebuie să spun că cele de mai sus constituiau mai curînd o excepţie şi că de obicei duminicile de vorbitor nu eram scoşi din colonie. Pentru familiile noastre era tot una dacă ne vedeau plecînd sau ne

ştiau în colonie, căci vorbitorul nu era acordat automat. Pentru aceasta deţinutul trebuia să fi îndeplinit norma în luna precedentă şi colonia să nu fi fost pedepsită. Pedeapsa se dădea pentru cazuri grave, ca neîndeplinirea noimei de către toate brigăzile sau în cazurile de evadare, cînd se aplica principiul conform căruia toţi trebuia să plătim pentru o atare „crimă".

În consecinţă, cei care întreprinseseră cu atîtea sacrificii o călătorie atît de grea, riscau întotdeauna de a o fi făcut inutil. La Poarta Albă, familiile noastre soseau pe la 7—8 dimineaţa. Nimeni nu le dădea atenţie şi nimeni nu le dădea vreo informaţie. Din cînd în cînd trecea plin de importanţă, păşind ţanţoş şi grav, un membru al administraţiei. în general, cînd cineva îl întreba dacă se va ţine vorbitorul, nici nu catadicsea să răspundă, iar dacă totuşi răspundea, era pentru a spune răstit că nu ştie. Kra o minciună, căci în colonie toţi ştiau cu mai multe zile înainte cum stăteau lucrurile în această privinţă. Dar oamenii trebuiau umiliţi, complexaţi, aceasta făcînd parte din sistemul de condiţionare a populaţiei ţării.

În fine, pe la 9 şi jumătate – 10, un ofiţer anunţa mulţimea să vină să se înscrie la ghişeul de la corpul de gardă. Oamenii se aşezau la coadă cu buletinul de identitate în mînă şi fiecare anunţa numele deţinutului pe care venise să-l vadă. Apoi începea aşteptarea, o aşteptare plină de nelinişte, căci nimeni nu ştia dacă respectivul avea drept de vorbitor la acel sfîrşit de lună.

Adesea, după două-trei ore de aşteptare, era chemat unul dintre vizitatori. Plin de speranţe, el se apropia de intrarea coloniei ca să audă că deţinutul nu era autorizat să-l vadă, dar că putea să i se lase pachetul. Pentru cei care ştiau uzanţele şi obiceiurile lagărelor de muncă forţată asta însemna că prizonierul era acolo, dar era pedepsit. Trebuia deci să lase pachetul şi să plece.

Alteori răspunsul era: „cutare deţinut nu este aici". „Dar mi-a scris că este aici" răspundea vizitatorul. Impasibil, ostil, gardianul replica: „Nu e aici". Se insista: „Dar unde este? A plecat din colonie?" Acelaşi răspuns: „Nu e aici". Asta putea să însemne mai multe lucruri: sau deţinutul era pedepsit şi se afla la carceră, sau în brigada disciplinară, ceea ce era alarmant pentru sănătatea lui; sau nu mai era în colonie. în cazul cînd era trimis în alt lagăr de muncă, exista speranţa ca după cîteva luni să se primească veşti de la el. Dar dacă era trimis în

altă închisoare din țară, orice contact cu el era pierdut, probabil pînă la ieșirea din închisoare (dacă avea să mai iasă) căci, să ne amintim, în închisori nu există dreptul la vorbitor, la pachet sau la corespondență. În fine, se putea să fie transferat la Securitate, ceea ce putea să însemne că fusese implicat într-o nouă afacere, într-un nou proces, de cele mai multe ori înscenat, în care putea să fie condamnat la alți ani de privare de libertate.

în fine, putea să însemne că deținutul murise.

Cu inima frîntă de durere și de temeri, vizitatorul – de obicei soția – , cu pachetul în mină, se întorcea trist la gară, întrebîndu-se cînd și dacă va mai avea vreodată fericirea de a vedea ființa dragă.

Gîndurile noastre, ale deținuților, erau concentrate asupra acestei ultime duminici din lună, cînd speram să avem norocul și fericirea să fim printre cei autorizați să primească vizita unuia de-ai noștri. Cînd nu eram scoși la muncă, această duminică era cu totul excepțională. Deșteptarea se dădea mai tîrziu, pe la ora 6—6 și jumătate, și nu eram obligați să mîncăm în mare viteză micul dejun. în vederea vorbitorului ne îmbrăcam cu ce aveam mai bun. O cămașă, un pantalon, un pulover primite în pachet și pe care le păstram pentru această zi mare și pentru ziua mult visată a eliberării noastre.

Duminica era și ziua în care ne bărbieream. În toate coloniile bărbieritul se făcea o dată pe săptămînă. în lagăr erau bărbieri care lucrau toată săptămîna, dar pentru administrație și pentru deținuții care lucrau în interior. Sîmbăta seara și duminica dimineața ei bărbiereau pe cei care în cursul săptămînii erau pe șantiere. Deci fiecare bărbier avea mult de lucru în această zi și jumătate. Adesea nu puteau face față. De aceea erau înciințați să găsească pe cîte cineva carc știa să mînuiască briciul. Chiar dacă respectivul nu bărbierise nicicînd pe cineva și făcuse operația doar pentru propria persoană, ceea ce nu este totuna. Nu conta, bărbierul distribuia cele trei- patru brice suplimentare camarazilor noștri care erau înciințați de distracția ce li se oferea. Erau brice recuperate cine știe de unde, tocite, rebutate, aproape inutilizabile. Alegeam cîte un camarad a cărui mină ni se părea mai ușoară și săpunindu-ne obrazul ca să cîștigăm timp, ne așteptam rîndul, urmărind cu teamă dîrzenia și stoicismul celor care ne precedau la acest minisupliciu.

Cînd îţi venea rîndul, fericit de încrederea pe care i o acordai, ucenicul-bărbier te aşeza pe marginea patului şi, ţinînd briciul la înălţimea capului tău, se învîrtea stu- diindu-ţi atent gîtul, te pregătea pentru ce avea să urmeze. în fine, pornea la treabă, făcînd tot ce putea, trebuie spus spre a-l absolvi, răzînd cît mai delicat, centimetru cu centimetru, bărbile mari şi aspre pe care săpunul nu reuşise nici să le acopere, nici să le înmoaie şi pe care bricele ştirbe şi nu prea ascuţite făceau puţină priză. Trebuia mers foarte încet, apăsînd şi trăgînd în acelaşi timp briciul. Dura mult şi aveai impresia că nu se va termina niciodată. Din cînd în cînd, bărbierul se oprea să se odihnească, şi chiar clientul, adesea cu faţa roşie şi însîngerată făcea acelaşi lucru. Rar se întîmpla să scapi fără tăieturi şi, cu toate eforturile binevoitorului prieten, rămîneau pe ici, pe colo smocuri de păr. Dar cînd se termina, amîndoi eram mulţumiţi: el de succes şi de perfecţionarea în ceea ce spera să devină meseria lui în colonie şi să-l scape de munca pe şantier, tu de a fi scăpat pentru o săptămînă de acest fel de distracţie.

Nu-ţi mai rămînea decît să aştepţi, în speranţa că vei fi chemat. Vara vorbitorul se ţinea afară, în celelalte anotimpuri – în sala de şedinţe de lîngă corpul de gardă. Toţi brigadierii erau mobilizaţi, formînd un fel de gardă a cărei misiune era să nu-i lase pe deţinuţii care nu fuseseră încă chemaţi sau nu vor fi chemaţi să se apropie de locul unde se ţinea vorbitorul. Asta pentru păstrarea „secretului" şi pentru a nu exista nici un contact între cei din exterior şi cei din lagăr. Era absurd, deoarece peste numai cîteva minute un număr de deţinuţi urma să vadă pe cea sau cel venit la ei sau, dacă nu aveau dreptul la vorbitor în ziua respectivă, ei erau totuşi în contact cu cei care aveau acest drept şi de la care puteau afla un minimum de ştiri din lumea de dincolo de sîrma ghimpată.

Vizitatorii erau introduşi la vorbitor în loturi de cîte cincizeci, în timp ce brigadierii îşi îndeplineau cea de-a doua misiune, aceea de a alerga la brigăzi şi a-i chema pe cei care trebuiau să meargă la vorbitor. Fiecare deţinut avea dreptul să primească o singură persoană. De îndată ce era chemat, pleca imediat însoţit de brigadier, care îl dădea în paza miliţianului de la uşă. Aceasta se deschidea şi te trezeai în faţa a două rînduri de mese pe toată lungimea sălii, de la un capăt la altul. Cele

două rînduri erau separate de un culoar de doi metri, pe care patrulau în ambele sensuri miliţieni. În spatele meselor, de-a lungul pereţilor erau bănci de lemn. Cînd intrai, constatai că băncile erau ocupate de vizitatorii care stăteau avînd în faţă mesele goale. Trebuia să reperezi rapid pe cel, sau mai degrabă pe cea care venise şi care de altfel îşi semnaliza prezenţa. Era impresionant să intri în acea sală şi să vezi cincizeci de perechi de ochi fixîndu-te cu ne>aţ în aşteptarea apariţiei chipului drag. Te grăbeai deci să iei loc la masa aflată în faţa celeilalte mese, în dr ;ptul vizitatorului tău. Situaţia era deci următoarea: pe toată lungimea încăperii o masă (de fapt mai multe puse cap la cap). De o parte a mesei, cu spatele la perete stăteau vizitatorii. Cu spatele la celălalt perete, în faţa celui de-al doilea şir de mese, stăteau deţinuţii. Pe culoarul dintre cele două rînduri de mese patrulau neîncetat miliţieni. în spatele băncii vizitatorilor şi în spatele băncii deţinuţilor se aflau alţi miliţieni. în fine, unul sau mai mulţi ofiţeri supravegheau operaţia.

Să vorbeşti, să te faci auzit, să înţelegi ce ţi se spune era foarte greu. Imaginaţi-vă cincizeci de persoane de o parte, şi de cealaltă, la doi metri tot atîţia deţinuţi, şi toţi aceştia vorbind în acelaşi timp. Trebuia să strigi ca să te faci auzit de interlocutor şi ca vocea să nu-ţi fie acoperită de cea a celor doi vecini. Fiecare vorbea cît mai tare şi era un vacarm ce te făcea să crezi că eşti într-o casă de nebuni. în plus, miliţienii, care mergeau de colo- colo, ne deranjau la fel de mult, căci trebuia să-ţi tot sucseşti gîtul în dreapta şi în stînga ca să vezi pe după miliţian pe vizitator şi să nu pierzi şirul cuvintelor lui.

Vorbitorul nu dura mai mult de patruzeci de minute, dar cîte nu se puteau spune în acest timp scurt! Timp de o lună – şi uneori mai mult – te gîndeseşi atîta la acest moment, la tot ce nu trebuia să uiţi să spui sau să întrebi! Aveai în minte un întreg catalog pe care îl repetai neîncetat în timpul lungilor ore de muncă, învă- ţîndu-l pe de rost, ca pe o poezie, ca să nu uiţi nimic. Şi apoi, după vorbitor, chiar de-a doua zi, începeai să faci lista pentru data următoare.

Era strict interzis să se discute politică, să întrebi sau să comunici altceva decît ce era strict personal, ce te privea pe tine sau familia, să ceri să se transmită ceva cuiva, să se facă un serviciu unui camarad care nu avea drept la vorbitor. Gardienii erau acolo, cu urechile ciu

lite, gata să te împiedice. Şi totuşi, cu toată vigilenţii lor şi în pofida faptului că trebuia să strigi ca să te faci auzit, cîte veşti nu se transmiteau, cîte mesaje nu se trimiteau sau nu se recepţionau! O dată în plus vreau să elogiez curajul, perspicacitatea, inteligenţa şi devotamentul soţiilor noastre în aceste ocazii.

Printre multe alte întîmplări, îmi amintesc că într-o sîmbătă seara – o seară tristă de iarnă de la sfîrşit de lună – ne întorceam de la şantier. în semiobscuritatea barăcii, obosiţi, profitam de răgazul ce-l aveam pînă la masa de seară ca să ne odihnim. Un bărbat necunoscut a intrat în baracă, a venit la mine şi mi-a spus că un medic de la infirmerie (pe care îl cunoşteam) mă ruga, dacă pot, să mă duc la el. Deţinutul a plecat; m-am îmbrăcat şi am ieşit în noapte. Era interzis să se circule seara prin colonie iar la infirmerie trebuia să mergi însoţit de brigadier.

Totuşi, dacă chiar voiai să mergi la careva, puteai s-o faci, riscînd, adică strecurîndu-te pe lîngă bараci şi, după ce scrutai bine întunericul, traversînd în fugă distanţa dintre ele. Trebuia să fii numai ochi şi urechi ca să distingi silueta sau să auzi paşii gardianului care făcea rondul, căci gardienii, la rîndul lor, mergeau în vîrful picioarelor şi se strecurau pe lîngă barăci, aşa stăteau la pîndă.

Am ieşit din baracă şi am înaintat cu prudenţă. Doar o dată sau de două ori am zărit o siluetă care s-a grăbit să se piardă în întuneric, nu am avut nici un incident. Ajuns la infirmerie, m-am aşezat pe banca din sala de aşteptare şi cînd medicul respectiv a deschis uşa, ca să-l introducă pe alt bolnav care urma, mi-a făcut semn să aştept. După cîteva minute a revenit însoţindu-l pe pacient pînă la mijlocul sălii de aşteptare pentru a-i da unele sfaturi. Apoi a venit la mine, m-a luat de braţ, a scos o ţigară şi mi-a spus: „hai să fumăm afară". Noaptea era întunecoasă şi rece. Ne-am îndepărtat cîţiva paşi de baracă, medicul şi-a pus ţigara în buzunar, a scrutat întunericul din jur şi m-a întrebat în şoaptă dacă a doua zi aveam dreptul la vorbitor şi dacă va veni careva la mine. I-am răspuns că aveam dreptul şi că va veni, ca de obicei, soţia mea, dacă cumva r euşea.

„îl cunoşti pe O.?" m-a întrebat. „Da" – i-am răspuns – „am fost colegi la Ministerul de Externe". „Ei bine, este la infirmerie, foarte grav bolnav de plămîni.

Este practic pierdut. Numai doze masive de streptomidnă poate l-ar salva. Or, cum nu munceşte, nu are dreptul la o carte poştală prin care să ceară medicamente şi trebuie intervenit rapid, pînă nu e prea tîrziu. Trebuie deci să îi procurăm în cel mai scurt timp cutare cantitate de streptomicină. Aşa stînd lucrurile, te întreb: întîi, accepţi ca, în pofida supravegherii gardienilor, să transmiţi acest mesaj? Al doilea: consideri că, avînd în vedere riscurile, soţia dumitale va accepta să recepţioneze mesajul şi să-l transmită la Bucureşti soţiei lui O.?"

I-am răspuns că voi face tot ce voi putea şi că sînt sigur că soţia mea va face la fel.

Doctorul a fost atît de fericit de parcă i-aş fi salvat lui viaţa. Mi-a recomandat să fiu foarte prudent, căci asemenea acţiuni erau aspru pedepsite şi-i puteau costa pe autorii lor cîţiva ani de „administrativ". La despărţire a adăugat: „şi dacă e prea periculos, renunţă".

Cu aceleaşi precauţii şi tot fără incidente, m-am întors la baracă, dar pînă am adormit şi a doua zi de cum am deschis ochii m-a obsedat întrebarea: cum să transmit ipesajul?

Nici vorbă nu putea fi să-l transmit în scris. Asta nu prezenta decît inconveniente: distanţa prea mare dintre cele două mese, imposibilitatea de a arunca un ghemotoc de hîrtie, cu gardienii ce stăteau în spatele soţiei, în spatele meu şi pe culoarul dintre mese, precis s-ar fi observat, iar interceptarea unei asemenea hîrtii nu ne dădea nici o şansă de a nega fapta. în plus, unde să găsesc hîrtie şi creion? în colonie, ambele erau strict interzise (ca să mi le procur, aveam nevoie de două-trei zile). Nu, nici nu putea fi vorba de a transmite mesajul în scris. Dar cum să-l transmiţi oral în prezenţa atîtor miliţieni şi ofiţeri de Securitate?

Eram totuşi ferm hotărît să încerc orice, căci era în joc viaţa unui om.

Cînd am intrat la vorbitor, am constatat că supravegherea era aceeaşi: un gardian în spatele soţiei, unul în spatele meu, al treilea patrula pe culoarul dintre mese. Am început să ne vorbim, strigînd, pentru ca vocile noastre să nu fie acoperite de cele ale vecinilor. Ne aplecam cînd în dreapta, cînd în stînga ca să ne vedem, în ciuda mişcării de metronom făcută de miliţian: şase paşi la dreapta, şase paşi la stînga. În cealaltă extremitate a

sălii, doi ofiţeri de Securitate supravegheau în acelaşi timp pe „duşmanii poporului" şi zelul subalternilor lor.

Ştiam că vorbitorul va dura circa patruzeci de minute, dar cum erau posibile atît surprize plăcute, cit şi neplăcute, trebuia să încerc să transmit mesajul în prima jumătate de oră. Eram crispat, şi dacă de regulă vorbitorul mi se părea că trece prea repede, acum aveam impresia că timpul realmente zboară. Mă uitam la ceasul din perete, trecuseră deja douăzeci de minute. Trebuia să încerc. Şi în mijlocul unei fraze rostite silabisit în română am rostit la fel în franceză: „fii atentă" şi am continuat apoi în română. Cei doi gardieni aflaţi în faţa mea nu au reacţionat, dar nu ştiam ce făcea cel din spatele meu. Soţia mi-a răspuns printr-o imperceptibilă clipire, ca să-mi dea de înţeles că pricepuse, şi într-adevăr, se vedea pe faţa ei că era foarte atentă. Am început o altă frază, şi din nou am intercalat ceva în franceză şi numele prietenului meu, şi apoi am continuat în română. Aceeaşi impasibilitate a miliţienilor, aceeaşi clipire a ochilor ei. La rîndul ei mi-a spus cîteva cuvinte şi apoi eu am adăugat „e pe moarte"... Astfel, urmărind privirile miliţienilor şi profitînd de momentele lor de neatenţie, prin frînturi, am transmis mesajul.

Din cînd în cînd, o crispare a feţei soţiei mele îmi dădea de înţeles că în spatele meu se întîmpla ceva, şi atunci ne spuneam banalităţi. Apoi faţa ei se destindea şi eu îmi reluam manevra. Aveam impresia că trecuse o eternitate, dar după un sfert de oră reuşisem.

De data aceasta vorbitorul a durat trei sferturi de oră şi ultimele minute au fost pentru mine fericite. Cînd s-a anunţat că deţinuţii trebuiau să părăsească încăperea, soţia mi-a spus: „nu-ţi face griji, chiar mîine voi merge să comand medicamentele de care ai nevoie". Mai tîrziu am aflat că deşi călătorise îngrozitor şi la venire şi la plecare, deşi petrecuse o zi atît de grea la Poarta Albă şi nu dormise două nopţi, ea s-a dus în celălalt capăt al Bucureştiului, la soţia lui O., ca să-i transmită mesajul.

După vorbitor, m-am dus să-mi iau pachetul adus de soţie. Nu mai era Stanciugel care, cu complicitatea miliţienilor, îşi lua partea din fiecare pachet, dar deţinuţii de drept comun care îi luaseră locul nu erau cu nimic mai buni. Ştiai bine că o parte din alimente vor fi şterpelite şi că de ele vor beneficia deţinuţii însărcinaţi cu deschiderea şi controlarea pachetelor. Nu era nimic de

făcut, eram resemnaţi, dar indignaţi la culme, căci ştiam ce sacrificii făceau ai noştri – în general soţiile şi copiii –, cîte renunţări însemnau pentru ei alimente scumpe şi rare în acea vreme ca mierea, slănina, untul şi zahărul. Dar ceea ce ne indigna cel mai mult era maniera în care gardienii şi acoliţii lor ne masacrau, sub pretextul controlului, pachetele.

De exemplu, cînd primeam brînză de oi, „cenzorii" o tăiau şi o mulţime de firimituri cădeau pe jos sau pe ştergarul pe care erau puse, pe măsură ce erau verificate, alimentele. Tăiau în mai multe bucăţi slănina, scoteau capacul de la cutia de unt şi cu acelaşi cuţit scormoneau în cutie. Totul curgea, se prelingea, cutia era răsturnată peste slănină şi peste brînză. Ţigările (aveam dreptul la 200 de ţigări), fiecare pachet era tăiat în două şi vărsat în ştergar, tutunul se împrăştia peste alimente şi ţigările, pînă pe la jumătate căpătau miros de slănină şi de unt şi deveneau inutilizabile. Apoi cutia de miere (mierea ne era trimisă, ca şi untul, în cutii metalice de un kilogram, al căror capac era lipit cu plasture). Gardianul, sau deţinutul, scotea capacul şi cu acelaşi instrument cu care tăiase brînză, slănina, ţigările umbla acum în cutia de miere, şi fără s-o mai închidă cum trebuie o arunca peste celelalte alimente.

În cele din urmă zahărul cubic era scos şi el din cutie şi vărsat peste toate. Apucai şervetul de cele patru colţuri şi te duceai în baracă, unde începeai să triezi şi să cureţi tot ce fusese trimis cu preţul atîtor sacrificii, pregătit şi împachetat cu atîta grijă şi dragoste şi din care o parte îţi fusese furată şi cealaltă parte era acum un amestec indescriptibil. Trebuia ca din miere să scoţi tutunul şi untul, din unt să scoţi tutunul, să triezi ţigările şi să arunci pe cele devenite inutilizabile. Exact aşa am făcut, şi pînă spre seară am evitat să-l văd pe medic, deoarece delatorii urmăreau toate mişcările celor care fuseseră la vorbitor şi vizita mea la infirmerie ar fi putut să pară suspectă. Seara, cînd a sunat adunarea pentru „numărătoare" pe platou, am făcut în aşa fel ca să pară că din întîmplare m-am întîlnit cu medicul, şi în cîteva cuvinte i-am spus că a doua zi mesajul va ajunge la destinaţie. Chipul lui bronzat s-a luminat de un zîmbet: asta o să-i ridice moralul, a spus el. O săptămînă mai tîrziu m-a căutat ca să-mi spună că streptomicina sosise şi să mă

roage ca la primul vorbitor să transmit soţiei meii- inul ţumirile lui O. şi ale familiei lui.

Bolnavul a fost supus imediat unui tratament energic pe bază de streptomicină şi s-a restabilit complet.

Am ţinut să relatez acest episod din mai multe motive. Inîi, pentru a pune încă o dată în evidenţă devotamentul de care au dat dovadă medicii deţinuţi, care adesea au pus mult suflet şi au riscat spre a salva vieţi.

De asemenea, pentru a sublinia curajul şi spiritul de solidaritate de care au dat dovadă soţiile noastre în acei ani de groază.

În fine, pentru a arăta cît de inumane şi stupide erau autorităţile. Căci dacă am fi fost prinşi, medicul, soţia mea şi cu mine am fi fost aspru pedepsiţi. De ce? Pentru a fi voit să salvăm viaţa unui om fără a fi comis alt delict decît acela de a fi comunicat că dacă nu i se trimite urgent un medicament va muri. Şi culmea este că regulamentul nu interzicea trimiterea de medicamente, dar era interzis ca familia să fie avertizată să le trimită, chiar dacă asta însemna condamnarea la moarte a unui om.

Ţin să adaug că medicamentele erau dijmuite la fel ca alimentele (dar ele pentru membrii administraţiei). Am constatat acest lucru cînd am primit eu medicamente.

Asta s-a întîmplat peste două sau trei luni. Ca întotdeauna, iarna era aspră în Dobrogea. Aspră mai ales pentru deţinuţii prost îmbrăcaţi, prost cazaţi, ţinuţi în frig, insuficient hrăniţi, dormind puţin şi în condiţii incalificabile, supuşi la eforturi supraomeneşti.

Deşteptarea suna la trei şi jumătate dimineaţa şi abia pe la şase, după ce stăteam mai bine de o oră afară, în frig, pe platoul coloniei unde se făcea „numărătoarea", plecam. Ajungeam la şantier pe la şapte şi ne luam lope- ţile care se aflau într-o colibă special făcută pe fiecare şantier. În primele luni ne întorceam în colonie cu uneltele (lopeţi, cazmale etc.), pe care le păstram cu grijă sub pat, dar eurînd administraţia s-a temut de pericolul pe care îl reprezentau aceste mii de oameni ce aveau unelte care puteau deveni arme redutabile. în consecinţă, s-a construit pe fiecare şantier cîte o colibă în care ne lăsam lopeţile, cazmalele şi hîrleţele.

În munca manuală calitatea uneltei are o importanţă primordială iar pentru noi, la Canal, ea reprezenta şi mai mult, deoarece cu o lopată bună, cu o cazma bună sau un hîrleţ bun puteai face uşor o muncă de trei ori

mai mare decît cu unelte mediocre. Fiecare din noi reușise, grație țigărilor date fierarilor și tâmplarilor din colonie, să aibă lopeți admirabile. Coada lor era lungă, netedă, ușor curbată și bine echilibrată, partea metalică lată, rotunjită, adîncă și ascuțită ca un brici.

Se iveau zorile și o dată cu ele sosea prima garnitură ce fusese încărcată în seara precedentă. în semiobscuritate distingeam cu greu vagoanele supraîncărcate trecînd prin fața noastră ca niște rinoceri enormi, în scîrțîitul șinelor care aproape că se curbau sub greutatea lor. Adesea în timpul nopții zăpada acoperea totul cu mantia ei albă. Asta nu ne plăcea, căci trebuia s-o îndepărtăm și ne udam lopețile, ceea ce ne îngreuna mult descărcatul Pă- mîntul se lipea de lopată și trebuia să te tot întrerupi și s-o cureți cu mica spatulă de lemn pe care o aveam fiecare în buzunar. Asta ne scotea din ritm și provoca mari pierderi de timp.

în general, temperaturile erau de zece-cincisprezece grade sub zero, pămîntul îngrămădit pe platforme părea un adevărat munte și era înghețat pe o adîncime de vreo treizeci de centimetri. Lopețile ricoșau ca la ciment și trebuia să treci la cazma. Deci la o temperatură de mai multe grade sub zero trebuia să-ți scoți paltonul și haina, ceea ce nu era plăcut. Este adevărat că după cinci-zece minute transpiram, dar pînă atunci munceam ca niște apucați, încercând să ne încălzim. îndepărtam stratul înghețat și apoi treceam la descărcatul cu lopata.

După ce descărcăm vagonul eram transpirați din cap pînă-n picioare, cămășile ni se lipeau de corp. Trebuia să sărim imediat de pe platformă, să închidem obloanele care, parcă animate de o forță malefică, opuneau rezistență și abia de reușeam să le închidem. între timp, cămașa înghețа și ți se lipea de spate și de piept. Pînă sosea garnitura următoare nivelam pămîntul. Eram din nou înghețați de frig, și cum la această muncă ritmul era mai lent, ne trebuia mult timp ca să ne încălzim. Dar mn trecea mult și soseau alte vagoane și iar ne scoteam hainele și porneam la asalt.

Era epuizant, căci ne trezeam în zori, stăteam mult în picioare, munceam neîncetat și din răsputeri, și ba «•ram infierbintați și transpirați, ba cu hainele înghețate. În plus, ne era foame. Spre prînz, dacă nu eram prinși de ritmul descărcatului, privirile noastre se îndreptau din i ind în cînd către drumeagul pustiu ce șerpuia printre

colinele golaşe. În acest univers dezolant, undo nu exista nici o casă, nici un pom, nici o mişcare din care să răsară un crîmpei de viaţă, noi aşteptam să apară, jos, la orizont, un mic punct negru. Şareta condusă de un deţinut de drept comun însoţit de un soldat, care aducea mînca- rea pentru brigăzi şi escortele lor. întotdeauna aceiaşi doi sau trei erau primii care o descopereau şi care îşi făceau un punct de onoare din a striga: „vine mîncarea".

Dacă nivelam pămîntul, era perfect. Continuam să muncim pînă cînd şareta care se hurducăia pe aşa-zisul drum ajungea la noi. Uneori dura mult, dacă pînă la noi erau multe alte brigăzi răzleţite care trebuiau să primească ciuberele cu mîncare.

Dacă se întîmpla ca şareta să ne fie semnalată în timp ce descărcăm vagoanele sau în timp ce sosea o garnitură pe linia noastră, brigadierul striga că nimeni nu merge la masă pînă nu se descarcă pămîntul. Dădeam zor, căci dacă nu ne terminam treaba pînă la sosirea şaretei, ea pleca la alte brigăzi şi cînd se întorcea era prea tîrziu, brigăzile de încărcare îşi începeau munca şi soseau alte garnituri, trebuia să mîncăm în mare grabă şi nu mai aveam nici un moment de odihnă. Căci acesta era singurul nostru timp de odihnă în decursul celor zece ore de muncă: o oră pentru masa de prînz, în care încercai să te destinzi cîteva minute.

După ce înghiţeam o zeamă, în care pluteau cîţiva cartofi şi cîteva frunze de varză, şi „felul doi", care consta din aceleaşi produse ca primul, dar ceva mai dens şi în care puneam pîine, ne rămîneau douăzeci de minute pentru odihnă. Vara ne aşezam sau ne întindeam pe pămînt, dar cum să faci acest lucru cînd pămîntul era acoperit de un strat gros de zăpadă şi cînd frigul şi vîntul te pătrundeau pînă la oase? Sub un cer jos şi cenuşiu, într-un peisaj dezolant în care nu se vedeau decît două-trei puncte negre – alte brigăzi – care animau orizontul, oamenii nu aveau altă soluţie decît să meargă de eolo- colo, să alerge, să facă mişcări de gimnastică spre a se încălzi. Eu unul eram prea obosit (ca mulţi alţii, de altfel) şi cum terminam de mîncat mă culcam chiar pe zăpadă şi adormeam imediat. Dormeam profund, dar după zece minute, un sfert de oră, mă trezeam din cauza frigului. Tot corpul, din cap pînă- n picioare era un sloi de gheaţă. Mă trezeam năucit şi încercam să-mi pun sîngele în mişcare mergînd repede şi făcînd diverse mişcări ale

capului, braţelor şi corpului. Dar în asemenea împrejurări organismul reacţionează atît de bine, încît cele cîteva minute de somn mă reconfortau şi porneam la muncă cu forţe noi. Din nenorocire, din cauza acestui regim am contractat un reumatism acut al braţelor şi un ulcer duodenal. Două cadouri prea puţin indicate şi care, pentru un om care lucra la Canal, puteau avea consecinţe dintre cele mai grave.

Prietenul meu, medicul, îmi spusese că existau două medicamente foarte eficace, dar greu de procurat (îmi amintesc că unul dintre ele era elveţian), şi la proximul vorbitor i-am spus soţiei, care a reuşit performanţa de a mi le trimite peste două săptămîni. Cîte intervenţii, cîte drumuri şi cîtă osteneală, cîţi prieteni puşi în mişcare şi cîte sacrificii materiale, mult peste puterile sale, nu a făcut ea pentru a ajunge la acest rezultat! Da, iată care a fost în general atitudinea soţiilor noastre, a soţiilor deţinuţilor politici români, şi mă gîndesc cu emoţie, respect şi recunoştinţă la cele care, deşi de partea cealaltă a gratiilor, au suferit alături de noi.

Ca să închei istoria medicamentelor mele, voi spune că atunci cînd m-am dus să le iau, gardianul care trebuia să mi le dea mi-a spus: „un bandit, un duşman al poporului nu ar trebui să aibă dreptul la medicamente. Ar fi mult mai folositoare tovarăşilor noştri". Şi mi-a oprit jumătate din ele. Din fericire, medicul cunoştea trucul şi mi-a prescris o doză suficientă ca să pot, chiar după acest furt, să fac tratamentul şi să mă pun pe picioare.

Am relatat faptul pentru a ilustra o dată în plus atitudinea autorităţilor faţă de deţinuţii politici, ale căror maladii nu erau de fapt tratate şi a căror dispariţie era dorită, numai că înainte de asta – în coloniile de muncă – erau vidaţi de toate forţele.

H) Brigada mecanizată şi brigada disciplinară

În septembrie 1950 direcţia şantierelor de la Canalul Dunăre—Marea Neagră a înfiinţat la vreo douăzeci de kilometri în aval de Poarta Albă un şantier motorizat, unde, aşa cum indică numele, toate lucrările erau mecanizate. Excavatoare pentru scoaterea pămîntului şi încărcarea lui în basculante care îl descărcau în văile şi pe cîmpia din vecinătate, buldozere care nivelau acest

pămînt sau trasau drumurile pentru camioane, autoşcni- late care făceau aceste drumuri mai mult sau mai puţin utilizabile, benzi rulante pentru încărcarea camioanelor – pe scurt, un şantier cum ar fi trebuit să fie toate, dacă scopul principal al guvernului ar fi fost realmente de a construi Canalul şi nu de a se servi de el pentru a închide acolo sute de mii de deţinuţi.

Toţi şoferii, mecanicii, tractoriştii din colonie au fost convocaţi, apoi triaţi şi s-au constituit brigăzi pe specialităţi. Aceste brigăzi erau privilegiate în comparaţie cu altele: nu mai făceau drumuri lungi pînă la locul de muncă, nu mai trebuiau să îndure sarcini extenuante şi intemperii insuportabile zile şi nopţi de-a rîndul; lucrai într-o cabină confortabilă sau într-un atelier, ceea ce nouă, „pedestrimii", ni se părea paradiziac.

La început totul a fost simplu, deoarece în colonie erau destui mecanici, şoferi şi camionagii pentru a constitui o echipă de zi compusă exclusiv din oameni de meserie, a căror origine socială era considerată bună de către administraţie. Dar cînd s-a pus problema unui al doilea detaşament, pentru ca să se lucreze în două schimburi de cîte douăsprezece ore, lucrurile s-au complicat, căci nu mai erau oameni de meserie. Administraţia a chemat deci un fost subofiţer de tancuri cu cariură atletică, un oarecare „S.", excelent mecanic şi care, prin carieră, ştia să comande. A fost întrebat cum vedea soluţionarea problemei. „S." le-a spus pe şleau: „Daţi-mi mînă liberă şi eu voi forma cu toţi foştii militari din unităţile motorizate, cu toţi foştii ofiţeri de marină, de aviaţie şi cu toţi foştii şoferi amatori de aici un al doilea detaşament de şoc, care o să vă dea rezultate de două ori mai bune decît brigăzile voastre de profesionişti". Deşi sceptică, administraţia, neavînd altă soluţie, a acceptat sugestia lui „S.", dar a specificat că va fi răspunzător de orice rezultat negativ şi de orice sabotaj la care s-ar deda vreunul din „bandiţi".

„S." s-a dovedit a fi curajos, energic, hotărît şi mai ales un adevărat organizator şi conducător. El a căutat, a detectat şi a găsit printre miile de deţinuţi de la Poarta Albă pe cei pe care putea conta atît în privinţa competenţei, cît şi a seriozităţii. Şi efectiv, cu aceşti aviatori, marinari, ingineri şi şoferi amatori a reuşit să constituie un detaşament de noapte foarte sudat şi

devotat lui cu trup şi suflet – „detaşamentul de şoc" pe cure îl promisese.

Curînd rezultatele obţinute de această echipă au fost oîî de bune, încât a devenit „detaşament de zi", tocmai ca să dea randamentul maxim. Curînd după aceea, pe la începutul lui august 1951, cînd în corpul de şoferi ai acestui detaşament au fost unul sau două locuri vacante ca urmare a plecărilor în alte colonii, am fost şi eu cooptat.

În comparaţie cu ce trăisem pînă atunci la Canal, regimul acestor brigăzi mecanizate mi s-a părut o minune. Aveam paturi individuale, fiind consideraţi elita coloniei, ceilalţi meseriaşi ne favorizau, mai ales bucătarii. Cred că cele trei luni în care am muncit ca şofer au fost singurele din cei nouă ani de închisoare în care n-am suferit de foame. Nu mai eram nici îngrozitor de obosit, căci nu mai făceam eforturi supraomeneşti ca să realizez norme aberante şi nu mai trăiam sub teroarea brigadierilor şi miliţienilor.

În noul meu detaşament singurul şef era „S.". Foarte sever în ce priveşte randamentul şi calitatea muncii, el era apropiat şi solidar cu oamenii, întotdeauna gata să-i apere şi să-şi asume răspunderea.

Dimineaţa, după ce luam cafeaua, detaşamentul nostru pleca ultimul din colonie şi se îmbaroa în vagoanele-plat- formă pentru a ajunge la şantierul aflat la circa cincisprezece kilometri. Regăsisem în această brigadă mai mulţi buni prieteni de la Jilava, Aiud şi Gherla şi, în comparaţie cu marşurile epuizante pe care le făceam pînă atunci la locul de muncă (obsedat de ideea că n-am să fac faţă), această deplasare în compania vechilor camarazi era pentru mine o adevărată destindere, în acele minunate dimineţi de august. Cum la plecare abia mijea de ziuă, pe drum, din vagoanele-platformă vedeam extraordinare răsărituri de soare, cum sînt numai în Dobro- gea, şi a căror orgie de culori ce izbucnea pe cer ne emoţiona ca o rugăciune.

Ajunşi pe şantier, ne îndreptam către camioanele lîngă care stăteau şoferii şi toţi cei din brigada de noapte adunaţi la repezeală cînd vedeau că sosește trenul. Ne aşteptau pe un fel de platou, în apropierea a două barăci de scînduri – una servea ca atelier şi cealaltă ca post de comandă pentru şefii gărzii – brigadierul şi nor- matorii.

Şantierul se întindea pe 2—3 kilometri, în lungime şi în lăţime, de-a lungul văii în care se săpa viitorul Canal. Pistele trasate după nevoile excavărilor sau descărcărilor, îl brăzdau în toate sensurile. Terenul era adesea foarte accidentat şi modul în care fuseseră trasate aceste piste era adesea foarte periculos pentru cursele noastre. Mai ales cînd urcam sau coboram cu camioanele mari (de paisprezece tone) drumuri care nu erau mai late decît distanţa dintre roţile vehiculelor şi care coborau zeci de metri de pantă abruptă pînă în fundul Canalului. Evident că nici un om liber nu ar fi acceptat să lucreze în aceste condiţii şi numai deţinuţi ca noi îşi asumau aceste riscuri. Noi însă o făceam cu entuziasm, căci orice era mai bun decît calvarul îndurat pînă atunci. Goneam în nori de praf cu enormele noastre maşini, încercînd să batem propriile noastre recorduri, căci ştiam că supravieţuirea detaşamentului nostru depindea de superioritatea lui netă asupra celui al „oamenilor de meserie". Dumnezeu ştie dacă îi dominam cu capul sau cu umerii, dar rezultatele noastre erau de două ori mai bune decît ale lor.

Explicaţia pentru această diferenţă rezida în faptul că printre profesionişti erau mulţi deţinuţi de drept comun şi că o parte din deţinuţii politici din această brigadă se considerau de neînlocuit în virtutea „originii lor sociale bune". Ei conduceau fără interes pentru munca lor şi pentru maşinile lor. Adesea cînd veneam dimineaţa găseam camionul sau excavatorul în pană, deşi în seara precedentă, la predarea schimbului, semnalasem că trebuia făcută o mică reparaţie. Nu se ţinuse cont şi maşina era în pană. Prin urmare, această brigadă mergea prost din cauză că membrii ei nu-şi dădeau nici un interes.

Noi însă aveam grijă de maşini de parcă ar fi fost ale noastre, străduindu-ne să le întreţinem bine şi să le reparăm de îndată ce observam că au ceva.

Şi între noi era o emulaţie. Dar ea nu avea nimic comun cu sinistrele bătălii ale spărgătorilor de norme de pe celelalte şantiere. între noi era o competiţie ce se desfăşura în spirit sportiv, toţi fiind nişte pasionaţi ai volanului. Personal, nu încercam să bat recorduri, mulţu- mindu-mă întotdeauna să fiu printre primii, fără a-mi forţa camionul cu platformă basculantă.

Evident că un şantier de asemenea dimensiuni nu putea fi înconjurat de sîrmă ghimpată. Paza era asigu

rată de soldaţi înarmaţi cu puşti mitralieră care stăteau în miradoarele aflate la mici distanţe unele de altele şi dotate cu reflectoare. Acest sistem de supraveghere s-a dovedit eficace, şi în cele trei luni cit am lucrat pe acest şantier nu a existat decît o tentativă de evadare.

Era într-o seară cînd ne pregăteam să plecăm spre colonie. Echipa de noapte sosise, trenul ne aştepta jos, în fundul văii, dar cînd s-a făcut „numărătoarea" s-a constatat că lipsea unul. Soldaţii şi miliţienii l-au căutat două ore şi în cele din urmă l-au găsit în groapa unui W.C., de unde nu i se vedea decît capul. Cum avusese curajul, şi ce nebunie pusese stăpînire pe el, ca să se vîre în asemenea oroare? Şi cum spera el să se salveze în starea în care se afla? Cred că îşi pierduse complet capul. Mirosea atît de urît că trebuia să stai la cel puţin zece metri de el. A fost „spălat" cu pompele de incendiu de către miliţienii care se ţineau la o distanţă respectabilă faţă de el.

La întoarcerea în colonie brigada noastră beneficia de marea favoare de a merge imediat la duş să ne spălăm de uleiurile şi motorina acumulate pe şantier. Pe de o parte asta mi se părea minunat, dar pe de altă parte, cum împărţisem întotdeauna cu camarazii mei suferinţele şi nedreptăţile pe care le înduram în lagăr, aproape că îmi era ruşine că eram într-un grup de favorizaţi. Simţeam o strîngere de inimă cînd mă gîndeam la calvarul pe care îl cunoşteam bine şi pe care îl îndurau foştii mei camarazi.

îmi uitam însă grijile cînd, la volanul camionului meu, urcam sau coboram în goana mare, făcînd adevărate acrobaţii, pistele abrupte ce duceau de pe platou pe fundul Canalului. într-o zi, sosisem foarte repede pe platou şi mă pregăteam să virez la dreapta ca să intru pe drumul ce cobora în Canal. Era o coborîre în linie dreaptă, foarte abruptă şi lungă de o sută—două sute de metri. La rampă, un excavator încărca primul camion iar al doilea aştepta în spatele lui, cu frînele blocate, în plină pantă şi el.

Mă pregăteam deci să virez la dreapta, ca să cobor şi să mă plasez în spatele camionului gol, cînd am văzut că din faţă venea în viteză un camion care voia să ajungă înaintea mea, tăindu-mi calea, ca să fie încărcat el întîi. Eram mai aproape decît rivalul meu de locul respectiv şi, venind din dreapta, aveam prioritate. Dar am recu

noscut camionul, şi cum ştiam că cel de la volan se bătea întotdeauna pentru primul loc, mi-am zis: să-i fac plăcerea, să-l las pe nebunul ăsta de Negrescu să treacă. Am frînat, dar chiar în acel moment pompa de aer a frînelor a cedat şi camionul a continuat să ruleze cu aceeaşi viteză. Am virat mult la stingă şi după cîţiva metri camionul meu s-a oprit de la sine pe un cîmp.

Era evident că dacă n-aş fi avut norocul să apară Negrescu, aş fi pornit în pantă, şi cum nu mai aveam frîne, m-aş fi zdrobit o sută de metri mai jos de camioanele care staţionau în josul pantei. Nu aş fi avut absolut nici o şansă de scăpare.

Pentru mine, această întîmplare a fost o dovadă de cit sînt de aleatorii pentru fiecare dintre noi binele şi răul, cit este de dificil să porneşti pe drumul cel mai bun. Desigur, la prima vedere, cel mai bine era să fugi de brigăzile obişnuite şi să lucrezi într-o brigadă motorizată. Şi totuşi tocmai într-o astfel de brigadă era să-mi găsesc moartea. Dar probabil că încă nu-mi sosise ceasul şi de aceea Destinul mi-l scosese în faţă pe „nebunul ăsta de Negrescu".

în afară de astfel de mici incidente, în detaşamentul nostru totul părea că merge bine, rezultatele se ameliorau cu fiecare săptămînă şi gazetele de perete ne elogiau performanţele. Totuşi simţeam că deasupra noastră se adună nori, căci detaşamentul de noapte avea ca şef un deţinut de drept comun care nutrea o ură neîmpăcată faţă de „politici" în general, şi faţă de „S." în special. Pe noi ne ura pentru că eram intelectuali şi pentru felul în care munceam; pe „S." îl ura pentru că îi luase locul în ochii conducerii Canalului şi pentru ce realizase pe şantierul nostru. Şeful echipei de noapte lansa diverse insinuări, zvonuri şi calomnii despre „S." şi toţi „foştii burghezi" care, spunea el, complotau şi puneau la cale acte de sabotaj.

Pe de altă parte, unele persoane din „organele administrative", cu ofiţerul politic în frunte, nu vedeau cu ochi buni pe toţi aceşti „duşmani ai poporului" care se evidenţiau prin seriozitatea şi calitatea muncii. Asta nu se potrivea defel nici cu ideile ce trebuiau inculcate maselor, nici cu doctrina luptei de clasă care nu trebuie să înceteze nici o clipă şi trebuie dusă pretutindeni, chiar şi în închisoare.

Pierind binevoitor urechea la spusele rivalului lui „S.”. ofiţerul politic, fidel tacticii comuniste care (contrar a coca ce afirmă) pune politicul mai presus de orice (inclusiv de economic), căuta un pretext pentru a distruge această brigadă. Şi pretextul s-a ivit la jumătatea lui noiembrie, cînd au sosit două camioane de la atelierele de la Medgidia, unde se făcea revizia generală, dar cărora după 24 de ore, în timpul muncii de noapte, le-au plesnit blocurile motoarelor.

Nu ştiu dacă era sau nu vorba de sabotaj. Singurii care ar fi putut spune erau deţinuţii de la atelierele de la Medgidia sau careva din brigada de noapte. în orice caz, era evident că cel care nu avea nici un interes să facă aşa ceva, ba din contră, căci ştia că se va întoarce împotriva lui, era şeful detaşamentului nostru, adică „S.”. Dar cum era de aşteptat, el şi detaşamentul lui au fost imediat acuzaţi de ofiţerul politic de apartenenţă la o organizaţie secretă, de complot şi sabotaj. în plină noapte, baraca noastră a fost înconjurată de vreo şaizeci de miliţieni şi soldaţi de Securitate înarmaţi, şi apoi invadată do parcă ar fi fost vorba de nişte rebeli ce se baricadaseră. înscenarea era perfectă.

Imediat, şaptesprezece dintre noi, în frunte cu „S.”, am fost „arestaţi”, înconjuraţi de un detaşament de militari de două ori mai numeroşi decît noi şi duşi la închisoarea coloniei. După cîteva zile au mai fost aduşi alţi zece sau cincisprezece camarazi de-ai noştri.

Aşa cum am mai spus, această închisoare era o clădire de cărămidă, izolată de restul coloniei, nu departe dï un mirador al cărui reflector o lumina toată noaptea. Clădirea era despărţită în două de un coridor cu uşi pe o parte şi pe alta. Aceste uşi dădeau în mici celule, cu ferestre minuscule plasate foarte sus şi prevăzute cu gratii groase, prin care abia de pătrundea un pic de lumină. în fiecare celulă erau două paturi suprapuse lipite dc unul din pereţi, paturi ce aveau formă de copaie şi erau late de 40—50 de centimetri. Spaţiul dintre peretele din faţă şi paturi era atît de îngust că abia puteai trece, iar dacă te aşezai pe marginea patului genunchii se lipeau de perete. Nici nu puteai să stai aşezat prea mult din cauza formei de copaie a paturilor. Pe jos ciment, nu lumină electrică, nu încălzire, nu geamuri la lerestrele prin care vîntul, ploaia, zăpada (după anotimp) pătrundeau în voie. Uşa, foarte solidă, dar lăsînd în partea

inferioară o distanță de vreo doi centimetri de la podea, contribuia la pătrunderea aerului rece. în acest mijloc de noiembrie, în care ploaia era amestecată cu zăpada, în celula în care și vara era răcoare, acum era îngrozitor de frig. La picioarele patului, chiar lîngă ușă, era o mică tinetă.

Eram șase în celulă și înainte de a intra ni se ceruse să ne scoatem pantofii, căciulile, pantalonii, hainele, paltoanele și puloverele și rămăseserăm numai în ciorapi, indispensabili și cămașă. Nu aveam nici pături, nici saltele, nici perne.

în plină noapte, întunericul era atît de mare în această celulă, încît fusese imposibil să ne dăm seama de configurația locului. Strînși unii în alții, încercînd să ne așezăm pe marginea paturilor, de fapt pe marginea a ceea ce credeam noi că era patul de jos, am așteptat să se facă ziuă.

Am auzit în sfîrșit sunînd deșteptarea, undeva departe, și apoi pasul rar și greu al brigăzilor care se tîrau prin noroi și prin bălți, plecînd la muncă pe șantiere, însoțite de strigătele brigadierilor: mai repede, mai repede.

în fine, am înțeles că afară se lumina de ziuă, o zi cenușie, tristă, ploioasă. în celula noastră abia de puteai vedea, dar era suficient pentru a ne da seama cum arăta. Așa cum am spus, forma „copaie" a paturilor suprapuse nu permitea să stai pe marginea lor. Trebuia ca doi dintre noi să stea în copaia de jos, față în față, unul cu spatele la peretele exterior și celălalt cu spatele la peretele interior, fiecare cu picioarele strînse în interiorul copăii. Ceilalți doi să stea, la fel, în copaia (să-i zicem, totuși, pat) de sus. Ceilalți doi trebuiau să stea în picioare, cu spatele la pat, cu fețele aproape lipite de perete, neavînd loc să facă decît doi pași la dreapta, spre ușă, și doi pași la stînga, spre peretele unde era fereastra. Nici vorbă nu putea fi să stea jos pe ciment, așa cum erau, numai în indispensabili și cămașă. Am stabilit ca, pe rînd, fiecare echipă de doi să stea în picioare și apoi pe patul de sus sau de jos. Asta prezenta avantajul că ne mișcăm cît de cît și mai spărgeam monotonia zilei; dificultatea era să măsurăm timpul ca să facem schimbarea în trei ture. Dar nu prea ne stătea capul la asta, nu asta era grija noastră cea mare, voiam să știm ce ni se pregătea, cît timp vom fi ținuți în această ghețărie și ce va urma.

Ni se va înscena un proces şi vom fi acuzaţi de a fi creat o organizaţie pentru sabotarea lucrărilor de la Canal? Asta putea însemna pedepse variind între zece şi douăzeci de ani şi chiar pedeapsa cu moartea[11]. Ancheta (dacă va fi anchetă) va avea loc la Securitatea din Constanţa sau la Ministerul de Interne, la Bucureşti. La urma urmelor, în pofida condiţiilor înfiorătoare în care ne aflam, era de preferat să rămînem în această închisoare decît să fim tîrîţi la o nouă anchetă, cu toată suita de torturi la care am fi supuşi pentru a recunoaşte „crimele" de care voiau să ne acuze. Dar, pe de altă parte, dacă vom sta mult aici nu vom fi oare doborîţi de pneumonii, pleurezii şi ftizii, nu vom muri de frig toţi?

În cursul dimineţii ni s-a adus pentru fiecare o bucată de pîine, raţia pentru toată ziua, iar la prînz şi seara ni s-a dat o zeamă călduţă în care pluteau cîteva frunze de varză. în cursul zilei am fost chemaţi unul cîte unul la biroul administraţiei, unde ofiţerul politic ne-a anchetat. Scopul era descoperirea complotului, organizaţia de sabotaj de la Canal.

Apoi am avut două zile şi două nopţi de coşmar, înghesuiţi unii în alţii, cîte trei într-un pat, încercînd să ne apărăm de frigul glacial ce ne pătrundea pînă la oase. Eram atît de înghesuiţi încît nu ne puteam mişca spre a ne încălzi şi nu reuşeam să aţipim nici măcar cîteva clipe din cauza poziţiei incomode în care stăteam.

A treia zi în zori, cînd s-a sunat deşteptarea, uşile celulelor s-au deschis, ni s-a spus să ne luăm lucrurile aflate pe coridor şi, însoţiţi de doi sau trei gardieni, am fost duşi la baraca brigăzii disciplinare. Toţi, în afară de „S.", care va fi ţinut luni de zile singur în una din aceste celule glaciale, numai în cămaşă şi indispensabili, înfometat, anchetat şi bătut cumplit de către ofiţerul politic. Acesta era convins că în cele din urmă „S." va ceda uzurii, că nu va rezista regimului inuman la care era supus, că va „mărturisi" ce se dorea şi se va ajunge la procesul respectiv.

---

[11] Aţa s-a întîmplat cu trei ingineri, între care un anume Iimi'Mii' Colorado, condamnaţi la moarte şi executaţi. Ulterior, iti'iuiiii'ilrîndu-se că erau înocenţi, au fost reabilitaţi.

Aşa cum o arată numele, brigada disciplinară era o brigadă de pedeapsă. Aproape toate „coloniile" aveau una, şi dacă cea de la Poarta Albă nu avea ca scop oficial exterminarea, regimul existent dovedea fără putinţă de tăgadă că acesta era obiectivul urmărit. în aceste brigăzi nu existau deţinuţi de drept comun, ci numai „politici", şi anume cei care fuseseră semnalaţi de către delatori că criticau regimul, cei care înfruntau „organele administrative" ale coloniei şi cei consideraţi periculoşi pur şi simplu prin autoritatea, influenţa sau prestigiul de care, prin personalitatea lor, se bucurau în rîndurile deţinuţilor.

Cînd în acea dimineaţă de la sfîrşitul lui noiembrie nm pătruns împreună cu cei 25 de camarazi în baraca brigăzii disciplinare, efectivul ei era de şaisprezece oameni. După două-trei zile au fost aduşi încă vreo zece ca r~ arsei din detaşamentul mecanizat şi aşa am aflat că şeful brigăzii de noapte luase comanda rămăşiţelor detaşamentului nostru, că delaţiunea şi teroarea erau în floare iar randamentul scăzuse vertiginos.

Imediat după sosirea noastră, brigadierul a repartizat fiecăruia locul pe pat sau pe jos, aşa încît să nu ne putem alege vecinii după simpatii. Mie mi s-a repartizat un loc pe jos, sub o fereastră, la capătul rîndului. în dreapta mea se afla un tînăr de aproape douăzeci şi cinci de ani, care era în această brigadă de cîteva săptămîni şi pe care nu-l cunoşteam. Se numea Pietrosu, era din sudul Moldovei şi era foarte afabil. Ne-am împrietenit repede. Baraca era identică cu celelalte din „colonie", cu deosebirea că avea paturi numai de-a lungul unui singur zid. Pe paturi şi de-a lungul celuilalt perete erau rogojini. Noua noastră locuinţă era înconjurată de o reţea înaltă de sîrmă ghimpată, care ne despărţea de restul lagărului, orice contact cu ceilalţi deţinuţi fiind strict interzis, sub ameninţarea unor pedepse aspre şi pentru unii şi pentru alţii. Nu aveai dreptul la vorbitor, corespondenţă sau pachet. Ni s-a permis totuşi să ne recuperăm alimentele pe care le aveam în fosta brigadă de şoferi, ceea ce pentru mine a fost un mare noroc, deoarece mai aveam zahăr, puţin unt, puţină slănină şi ceva medicamente, între care aspirine.

Mîncarea era la fel ca în celelalte brigăzi, adică o supă şi aşa-zisul fel doi, de fapt tot supă, dar ceva mai deasă. Diferenţa era că pentru brigada disciplinară, în

această privință ordinele erau stricte, cele două feluri erau literalmente lături. în schimb, norma de muncă era cu 50% mai mare decît în celelalte brigăzi. Aici eram loviți crunt, căci chiar norma obișnuită era irealizabilă și reușeam s-o facem cu greu numai grație complicității normatorilor și brigadierilor, care (aceștia din urmă) erau interesați să avem rezultate bune. Aici însă nu mai mergea. Ca atare, în această brigadă alături de celelalte riscuri exista unul foarte mare, acela de a intra într-un cerc vicios: nu erai în stare să faci norma, ți se tăia felul doi; a doua zi, flămînd, aveai mai puține forțe și deci mai puține șanse de a face norma, și din nou nu aveai dreptul decît la lăturile felului unu, și acesta era începutul sfîrșitului.

Dacă prin niște eforturi supraomenești și grație unei forțe excepționale, reușeai să faci norma, erai atît de epuizat încît era imposibil să reziști mult. Ca atare, în toate ipotezele efortul depus nu era compensat.

Desigur că, așa cum se întîmpla în atîtea alte brigăzi, lucrurile se mai puteau aranja cît de cît, dacă brigadierul și normatorul voiau. Da, dar iată că normatorul era omul brigadierului și acesta era cel mai mare dușman al nostru, celebrul Haralambie. Am mai vorbit despre el. Haralambie era un fost învățător și ofițer de rezervă care, căeut prizonier la sovietici, s-a înscris în divizia pe care aceștia reușiseră să o formeze din prizonierii români, și care, cu gradul de colonel de Securitate devenise „politrucul" regiunii militare Cluj. Pentru că furase și făcuse trafic cu efecte militare fusese condamnat la douăzeci de ani de închisoare.

înalt, zvelt, un nas ascuțit, ochi pătrunzători și feroce, inteligent, în stare de orice pentru a obține eliberarea, el era cu atît mai periculos cu cît era un sadic ce ura lumea întreagă.

Responsabilul politic al coloniei, care nu era decît căpitan, nutrea respect și admirație față de acest ex- membru al partidului și excoleg care, în momentul arestării, pare-se, era general. îl făcuse deci mîna lui dreaptă, șeful serviciului de informații pe toată colonia. O alegere mai bună nici că se putea, căci cu inteligența, perfidia și geniul intrigii, Haralambie reușise să organizeze o formidabilă rețea de informații în toate brigăzile și în toate atelierele de la Poarta Albă. Rece, glacial, distant, el era stăpînul întregii colonii, temut de deținuți și chiar

de gardieni. Firește că funcțiile lui erau oculte, activitatea lui oficială fiind cea de brigadier al brigăzii disciplinare, unde putea da frîu liber instinctelor lui de torționar. Era evident că de la un om care nu avea alt scop decît de a se reabilita în ochii superiorilor nu puteam aștepta nici un sprijin, dimpotrivă.

Cum am sosit la baracă, ne-a trimis la muncă. Nimeni n-avea dreptul să ne adreseze vreun cuvînt, să schimbe un gest cu noi, sub amenințarea de a ajunge în această brigadă. Teroarea era atît de mare, încît atunci cînd intram pe platou, în jurul nostru se producea un fel de vid și nimeni nu îndrăznea nici măcar să privească în direcția brigăzii noastre.

În primele săptămîni am lucrat la o carieră de piatră. Spărgeam piatră cu ciocanul pentru terasamentele de cale ferată și pentru consolidarea drumurilor. Trebuia să știi exact locul în care să lovești ușor piatra. Dacă nu cunoști acest truc, poți să lovești pînă la epuizare și rezultatul să fie aproape nul. Dacă însă știi cum să procedezi, piatra se sfarmă surprinzător de ușor.

N-am reușit niciodată să aplic acest truc și deci nici să fac norma. Pentru mine faptul ar fi fost dramatic, dacă chiar de a doua zi nu aș fi suferit un accident. Se știe că pretutindeni în lume spărgătorii de piatră au ochelari speciali, pentru ca așchiile să nu le sară în ochi. Dar nici vorbă nu putea fi ca la Poarta Albă să se dea asemenea echipament „bandiților, dușmanilor poporului". Se spărgea piatră, și așchiile săreau în toate direcțiile, te loveau în cap, pe rrîîini, pe umeri, pe corp. Și ce trebuia să se întîmple, s-a întîmplat, chiar a doua zi o așchie mi-a intrat în ochi. Complet orbit, cu dureri îngrozitoare, n-am mai putut lucra și a trebuit să aștept pînă seara, cînd ne-am întors în colonie, ca să mi se permită să merg la infirmerie. Înainte de a ieși din baracă am fost percheziționat, ca nu cumva să duc Dumnezeu știe ce mesaj celor care, în colonie, dincolo de sîrma ghimpată „disciplinară", ne păreau acum oameni aproape liberi... însoțit de un gardian, am pornit către infirmerie unde prietenul meu, doctorul, mi-a dat îngrijirile necesare și după ce m-a asigurat că ochiul nu era în pericol mi-a spus că tratamentul ambulatoriu va dura vreo trei săptămîni. M-am dus la muncă, dar cu un bandaj negru la ochi, și în această situație nimeni nu-mi putea cere să-mi fac norma. în fiecare seară, însoțit de gardian,

mergeam la infirmerie. Miliţianul nu intra niciodată în sala de pansamente, mă aştepta afară. Aveam deci prilejul de a vorbi cu doctorul, de a afla ce se întîmplă în colonie. Aşa am aflat că „S.", brigadierul nostru, era supus la un regim de foame şi frig de către ofiţerul politic, care voia să-l determine să recunoască faptul că toţi eram complici într-un complot de sabotaj la Canal. „S." nu recunoscuse deocamdată nimic, dar cit va mai rezista?

Cînd mă întorceam la baracă eram supus aceleiaşi percheziţii ca la plecare. Dar după cîteva zile această operaţie devenise o simplă formalitate. Şi cum foamea, teribila foame făcea deja ravagii în brigadă, doctorul îmi dădea uneori cîteva bucăţi de pîine pentru prietenii noştri comuni. Le ascundeam în pantaloni care, dat fiind regimul la care eram supuşi, erau foarte largi şi reuşeam, în pofida riscurilor, să introduc aceste bucăţi de pîine în baracă. Dar cel mai periculos era să împart discret această comoară, căci nu ştiai niciodată cîte perechi de ochi de delatori te urmăreau. Recurgeam la toate trucurile şi pîinea se mînca pe ascuns şi cu mare precauţie, după stingere, cu capul ascuns sub pătură.

Cu aceste riscuri, doctorul a mai salvat nişte vieţi.

După două săptămîni am fost luaţi de la cariera de piatră şi repartizaţi la încărcarea vagoanelor. Cum nu eram destul de mulţi pentru a încărca întreaga garnitură, brigada a fost asociată cu o brigadă de „drept comun" formată numai din asasini şi avînd ca şef pe fostul brigadier-şef al coloniei, pe Stanciugel, individul de tristă faimă. Între cele două brigăzi nu exista, desigur, nici un contact, fiecare avînd vagoanele ei. Dar cei doi comandanţi, Haralambie şi Stanciugel erau prieteni la cataramă şi petreceau tot timpul împreună, patrulînd de-a lungul convoiului şi semnalîndu-şi reciproc cea mai mică neregulă, cel mai mic semn de slăbiciune al vreunuia din- trei noi. Aşa cum se cuvenea, ei erau mai îngăduitori cu deţinuţii de drept comun, care aveau norme mai mici decît noi şi deci erau repartizaţi mai mulţi la un vagon.

Încărcarea se făcea în general în felul următor: garnitura era împinsă de locomotivă pînă în fundul văii, pînă la pereţi'. Cocoţaţi pe acest perete cu doi-trei metri mai înalt dccit garnitura, înarmaţi cu cazmale şi lopeţi, cîte îmi patru la un vagon, trebuia să săpăm pămîntul de pe lalc/.â şi să-l aruncăm în vagonul ce ne revenea. Era o

treabă relativ uşoară şi o făceam repede. Dar pe măsură ce săpam şi încărcăm, nivelul locului unde săpam scădea sub cel al vagonului şi munca devenea tot mai grea. Trebuia săpat pînă la un nivel aflat sub baza traverselor de cale ferată. Venea deci o nouă garnitură (căci era nevoie de mai multe pentru a arunca pămîntul de pe faleză în fundul Canalului) şi trebuia să încărcăm vagoane aflate mai sus de capetele noastre. Trebuia să înfigi adînc lopata sau cazmaua în pămînt şi, cît mai plină, să-i arunci, cu o mişcare a mijlocului şi a umerilor, conţinutul în sus, la trei-patru metri de locul în care erai, aşa încît să ajungă la celălalt perete al vagonului. Să încarci lopata, s-o ridici – şi cîntărea mai multe kilograme – şi apoi să arunci pămîntul în sus şi la distanţă, totul însemna un efort imens, cu atît mai mult cu cît se repeta de mii de ori pe zi, iară să ai dreptul să te opreşti şi nici să încetineşti ritmul, care prin grija lui Haralambie era epuizant. Nici cînd locomotiva întîrzia să aducă o nouă garnitură şi s-o ia pe cea pe care o încărcaserăm, noi nu puteam să ne odihnim. Brigadierul îi punea pe deţinuţi să se urce în vagoane şi să bătătorească pămîntul, pentru a se încărca mai bine vagoanele. în asemenea cazuri edificam adevărate monumente, care dominau cu peste patru metri balastul căii ferate şi spre vîrful cărora se revărsa conţinutul lopeţilor noastre, pămîntul. Şi toate acestea de la răsăritul soarelui şi pînă la căderea nopţii, într-un ritm infernal, fără oprire, numai cu o pauză de o oră pentru prînz. Ritmul ce ni se impunea era atît de intens, încît într-o zi, din cauza vitezei şi a înghesuielii în care lucram, cel mai bun prieten m-a lovit cu lama lopeţii peste deget şi m-a tăiat. Rana era adîncă, pînă la os, şi într-o clipă mîna mi s-a umplut de sînge iar la picioarele mele zăpada se înroşise. Desperat, prietenul meu a vrut să mă ajute, dar Haralambie, care nu era departe, nu l-a lăsat şi ne-a ordonat la amîndoi să ne continuăm munca. Apoi, după cîteva secunde, văzînd că din degetul meu sîngele curgea gîrlă, mi-a permis să ies cîteva clipe din formaţie şi să mă leg cu batista. Apoi a trebuit să revin şi să continui să lucrez. Curînd batista era îmbibată şi sîngele a continuat să curgă mult timp. Din fericire, graţie frigului, hemoragia s-a oprit, şi abia seara, la întoarcerea în colonie, după o zi întreagă de muncă în starea în care mă aflam, cu mîna, haina şi cămaşa pline de sînge coagulat, am putut să mă duc la infirmerie

(cu ceremonialul de rigoare), unde am fost în fine pansat de doctor.

În brigada noastră accidentele erau frecvente, dar cele mai multe au avut loc spre sfîrşitul toamnei, căci oămîntul era suprasaturat de apă. Cînd, asemenea unui aruncător de disc sau de greutate, făceai cu tot corpul, dar mai ales cu mijlocul şi pieptul, mişcarea de rotaţie care urma să proiecteze conţinutul lopeţii la înălţimea vagonului, adesea masa de noroi se lipea de lopată şi îţi smucea violent braţul. Se producea o ruptură în muşchii spatelui, ruptură care provoacă dureri puternice. Era evident că în această stare deţinutul nu mai putea munci. Totuşi HaraLambie credea că respectivul joacă teatru, îl considera simulant şi, pe un ton glacial, îl ameninţa cu arestul şi chiar cu carcera la întoarcerea la Poarta Albă. Pentru el era încă un prilej de a tortura pe cineva. în acest timp noi continuam să încărcăm vagoanele, trăgînd cu urechea ca să ştim cum se va termina. în general, do- borît de durere, omul nu-şi relua munca, ci se culca pe pămînt sau făcea o sută de paşi spre a se încălzi. Dar adesea, terorizat de brigadier făcea, deşi paralizat de durere, un simulacru de muncă, oricum numai cîteva minute, căci pînă la urmă era nevoit să renunţe. Cînd ne întorceam la baracă, Haralambie, pentru a-1 tortura pe accidentat, îi interzicea să meargă la infirmerie, unde i s-ar fi făcut o infiltraţie cu novocaină. Continua să lase să se înţeleagă că este vorba de simulare şi îi spunea deţinutului: „Vezi, sînt înţelegător: acum te iert, nu te bag nici la carceră, nici la arest; nu-ţi tai nici masa de seară. Dar e vai de tine dacă mîine nu-ţi faci norma". Şi lipsit de orice îngrijiri, suferind ca un martir şi negăsind nici o poziţie care să-i atenueze durerea, nefericitul petrecea o noapte albă. A doua zi brigadierul îl obliga să meargă pe şantier în umezeală, frig şi chiar ploaie, ceea ce nu făcea decît să acutizeze durerile. Aici Haralambie continua să facă presiuni asupra victimei, ca să se distreze. După un timp îl lăsa în pace. Spectacolul oferit de acest om culcat în noroi, chircit de durere şi gemînd încet ore întregi era suficient pentru a satisface sadismul şefului de brigadă, care din cînd în cînd, însoţit de Stan- ciugel, venea săse uite la el şi să facă glume proaste pe seama lui. Ziua lua sfîrşit şi ne întorceam în colonie cu camaradul nostru care abia se mai ţinea pe picioare şi adesea trebuia sa lir dus de noi. în fine, cu un aer plic

tisit, lăsînd să se vadă că nu crede nimic din ce spune accidentatul, îl autoriza să meargă la infirmerie, dînd consemn miliţianului care-l însoţea să aducă un bilet de la medic, în care să se confirme că e vorba de o ruptură de muşchi sau de ligament.

După infiltraţiile cu novocaină bolnavul ar fi trebuit să stea cîteva zile la căldură, în baracă. Dar cu Hara- lambie nici vorbă nu putea fi de aşa ceva, şi chiar a doua zi camaradul nostru era obligat să iasă pe şantier. Nu i se cerea să muncească ca ceilalţi, dar trebuia să facă diferite treburi cu mîna validă, ca de exemplu să care apă, ceea ce provoca bolnavului noi suferinţe. Şi cîte alte suferinţe nu erau determinate de faptul că trebuia să stea douăsprezece ore în picioare sau aşezat pe pămîntu! îngheţat. Frigul acu tiza mult durerile musculare. Pentru Hara-lambie era prilej de satisfacţie permanent, căci mereu unul pînă la trei oameni făceau rupturi de ligament. De altfel, brigadierul scurta cît mai mult aceste „vacanţe" şi îl obliga pe convalescent să-şi reia munca mult mai devreme decît ar fi permis medicul. De regulă asta se solda cu o nouă ruptură.

Dar Haralambie nu era omul care să aştepte un accident care să-i ofere prilej de distracţie şi adesea în activitatea lui îmbina utilul (adică serviciul lui) cu plăcutul.

După ploile reci şi noroaiele din toamnă, acum eram în iarnă, cu gerurile şi zăpezile pe care uraganele venite din stepele Rusiei le năpustea cu furie pe podişurile Do- brogei. Temperaturile variau între — 8 şi —15° şi sub stratul de zăpadă pămîntul era tare ca betonul. Trebuia ca mai întîi să înlăturăm stratul de zăpadă şi apoi să folosim cazmaua, care adesea nici nu intra în pămînt. Munca era cu atît mai grea şi la efort se adăuga starea noastră de slăbiciune extremă. Eram scheletici şi sufeream permanent zi şi noapte, de foame. Munca, pe care trebuia s-o facem şi condiţiile climatice erau dintre cele mai grele chiar şi pentru nişte oameni bine hrăniţi, cu un mare surplus de calorii şi deprinşi cu meseria. Dar noi eram epuizaţi de atîtea privaţiuni, terorizaţi şi torturaţi de brigadier, aşa că fiecare zi care trecea ne agrava starea de slăbiciune şi mizeria fizică. Numai cu un suprem efort de voinţă şi numai făcînd apel la resursele ascunse în străfundurile fiinţei noastre reuşeam să mai stăm în picioare la sfîrşitul zilei.

Printre noi era un „martor al lui Iehova". Fusese arestat pentru credința sa. Mic de statură, cîndva rotofei, insignifiant sub toate aspectele, departe de a avea înfățișarea unui martir, el nu trăia decît pentru și prin credința sa. Cît stătuse la închisoare nu avusese probleme, dar la Canal situația se schimbase, căci trebuia să muncească. Or, pentru martorii lui Iehova există un precept imperios la care ei țin mai presus de orice: respectarea sîmbetei, care este zi de odihnă. Sosind la Poarta Albă, omul nostru a muncit conștiincios pînă sîmbătă, cînd a refuzat cu obstinație să pună mina pe vreo unealtă. Strigăte, amenințări, lovituri de pumn și picioare, carceră, nimic n-a ajutat. Scîncind, plîngînd, bietul om a îndurat toate, fără să cedeze și fără să-și renege credința. A declarat că este gata să muncească duminica, dar problemele lui de conștiință nu-i interesau pe comuniști și cînd s-au săturat să se mai războiască cu el, l-au trimis în brigada disciplinară, unde prezența lui era cel puțin surprinzătoare.

„Martorul lui Iehova" pleca în fiecare zi cu noi și muncea alături de noi cît mai bine. Pînă sîmbătă, ziua lui de coșmar, zi pe care Haralambie o aștepta cu delectare, căci știa că, ajuns la șantier, camaradul nostru va refuza cu obstinație să facă chiar și cea mai neînsemnată muncă. Stanciugel știa și el, drept care, sîmbătă își lăsa brigada în grija ajutorului de brigadier și se grăbea să vină să asiste la spectacol.

Haralambie asezona în fel și chip această distracție, în funcție de umoare și de ideile care îi veneau între timp. În general, începea cu amenințări, apoi trecea la înjurături, pe care le rostea cu o voce calmă și șuierătoare, fără să ridice tonul, dar cu un fel de grabă ostilă și rece. Prelungea mult această plăcere, marcînd-o din cînd în cînd cu un pumn sau o lovitură de picior bine plasate. Apoi oferea victimei o unealtă pe care aceasta refuza să o ia. Și jocul reîncepea, dar pe măsură ce omul rezista, înjurăturile erau mai rare și loviturile mai numeroase.

Stanciugel asista la spectacol. Uriaș, pierzîndu-se sub îmbrăcămintea vătuită și căciula de blană model rusesc, îmbuibat de caloriile acumulate prin jefuirea pachetelor deținuților – al căror conținut îl împărțea cu Haralambie –, rîdea în hohote și își încuraja colegul.

Cînd începea să obosească, Haralambie se oprea și se făcea că se consultă cu Stanciugel în privința mijlo-

cului de a-l aduce la raţiune pe recalcitrant. După ce se odihnea, jocul reîncepea şi ţinea pînă în momentul cînd credea că trebuie să-l complice un pic. Atunci trimitea un om la fîntînă să aducă o căldare de apă. Pămîntul era acoperit de zăpadă, temperatura varia între minus zece şi minus cincisprezece grade şi vîntul făcea ca frigul să fie şi mai mare. Rebegit, epuizat de lovituri, „martorul lui Iehova" era obligat să se întindă în zăpadă, să-şi scoată căciula iar el îi turna un şuvoi de apă pe cap, pe urechi, pe obraz. Pe frigul acela, culcat în zăpadă, cu apa aproape îngheţată ce-i curgea neîncetat pe faţă, bietul om gemea, plîngea şi se zvîrcolea ca un peşte pe uscat. Amuzat, Haralambie se oprea, se apleca asupra celui ce zăcea la pămînt, ca să vadă mai bine cum se zvîrcolea de durere, apoi, cu grijă, îi turna apă pe gît şi pe piept. După care, în timp ce unul din protejaţii lui se ducea să umple căldarea, brigadierul nostru făcea schimb de păreri şi de glume cu Stanciugel, tratîndu-l pe deţinutul politic care zăcea în zăpadă cu epitete ca paranoic, sifilitic, impotent şi alte asemenea amabilităţi. După ce-şi făcea plinul, relua jocul. Acum omul abia de mai mişca. Gemea şi avea mişcări convulsive. Surescitat, cu un zîmbet pe buze, Haralambie se apleca şi-l examina atent, asemenea unui cercetător în faţa unei anomalii a naturii. în fine, pentru a-l reanima un pic pe nenorocit, îl lovea cu piciorul în obraz sau îi apăsa delicat bocancul pe faţă.

A, fusese o sîmbătă frumoasă pentru cei doi brigadieri şi era înfiorător să compari hohotele de rîs şi bucuria brutei de Stanciugel cu zîmbetul glacial şi sadic al lui Haralambie. Era o dovadă că reprezentanţii partidului se pricepeau să aleagă responsabilii pentru destinul deţinuţilor politici.

Spre prînz, cînd se anunţa sosirea şaretei cu mîneare, Haralambie îşi încheia distracţia aruncînd restul de apă pe capul sau pe corpul „martorului lui Iehova". Apoi îl anunţa că din moment ce refuza să muncească, trebuia să renunţe la mîneare. Şi abia seara, la întoarcerea în baracă, el putea să încerce să se încălzească un pic, să se ştergă, să-şi usuce hainele şi să mănînce porţia la care avea dreptul. Dar pentru noi Haralambie era învinsul zilei, căci bietul om nu cedase.

în afară de serile cu viscol, cînd crivăţul aproape că ne lua pe sus, iarna, întoarcerea în lagăr pe drumurile

înghețate era mai puțin obositoare pentru noi decît toamna, cînd înghețați, uzi pînă la piele, înotam cu greu prin bălțoace și prin noroiul care depășea înălțimea bocancilor. Epuizați de frig și de efort, mergeam cu pas întins, îndemnați de binecunoscutul strigăt al brigadierului: mai repede, mai repede. Dar cel mai mult sufeream de foame, foamea era pur și simplu intolerabilă. Era o foame pe care nu o pot înțelege, nu o pot concepe decît cei care au trăit acest lung calvar care te duce încet la moarte, după ce săptămîni de-a rîndul te-ai „autohrănit" din propriile celule, din propria substanță, din tine însuți. Această suferință nu este nici pe departe ceea ce simți cînd, din diferite motive, n-ai mîncat 24 sau 48 de ore. în asemenea cazuri, evident că îți este foame, dar stomacul este acela care țipă de foame, și dacă mănînci, și el și tu sînteți mulțumiți. Dar foamea, marea foame care se infiltrează progresiv în corp și care îl roade continuu, provocîndu-ți o durere insuportabilă, indescriptibilă este cea mai grea tortură ce se poate imagina. Este devitaminizare, pierdere de sare, de calciu, de proteine și de cîte alte elemente indispensabile vieții, ceea ce dezechilibrează organismul și duce treptat la slăbirea progresivă, la distrofie, la dizenterie incurabilă și, finalmente, la moarte. Și toate acestea însoțite de dureri pe care nimic nu le poate alina. Chiar cînd se intervine la timp pentru salvarea unui distrofic și este bine hrănit mult timp, chiar dacă e sătul, el continuă să aibă senzația de foame și să aibă dureri, căci corpul încă este lipsit de elementele necesare echilibrului său. Aceste fenomene dispar abia după multe săptămîni, încet, progresiv.

Deci cu această foame în stomac și în tot corpul, zoriți de brigadier, pornim spre baracă, sperînd nebunește că poate în această seară vom avea o mîncare mai consistentă. Zăream de departe Poarta Albă și cînd ajungeam cam la un kilometru simțeam în aer binecunoscutul miros de varză ce se așternea ca o față de masă invizibilă deasupra colonici. La prînz, cele două feluri fuseseră două supe anemice în care pluteau cîteva frunze de varză și acum ne așteptă aceeași supă oribilă. Printre rînduri se zvonea „apă de varză, apă de varză", și simțeam cum ne cuprinde desperarea.

în afară de șantierul mecanizat, care era foarte departe de colonie și la oare se mergea cu trenul,

şantierul brigăzii disciplinare era cel mai îndepărtat de colonie. Cînd ajungeam noi la Poarta Albă toate brigăzile erau deja acolo, unele chiar de mult, şi oamenii mincau sau chiar terminaseră şi acum îşi făceau de lucru în faţa barăcii. Iar noi abia aşteptam să ajungem, să stăm jos, să mîncăm infama supă de varză şi apoi să ne trântim în pat sau pe duşumea şi să dormim cîteva ore. Dar asta dacă Haralambie nu avea poftă să se distreze. Cînd eram aproape de sîrma ghimpată care înconjura baraca noastră, brigadierul ordona: „pas de paradă". Trebuia, într-o aliniere perfectă, să ridicăm piciorul la orizontală şi apoi să lovim cu putere pămîntul. Şi asta pe un drum plin de gropi şi de hîrtoape, prin băltoace şi prin noroiul ce ne ajungea pînă la glezne. Şi totuşi, oricît era de greu, într-o aliniere pe care ar fi invidiat-o şi elevii şcolilor militare din Moscova, ridicînd picioarele la acelaşi nivel şi bătînd pămîntul la unison, făceam o adevărată demonstraţie de „pas de paradă". Degeaba, Haralambie era nemulţumit şi ordona stînga-mprejur. Trebuia să ne întoarcem înapoi pînă la celălalt capăt al coloniei, la cîteva sute de metri, în pas de gîscă. Şi din nou stînga-mprejur, direcţia baracă. Proba, obositoare în sine, era şi mai obositoare din cauza stării de epuizare. Dar strângeam din dinţi, ne adunam toată voinţa şi toate forţele, căci ştiam că cel care va greşi va fi acuzat de rea-voinţă şi trimis, fără masa de seară, numai în cămaşă şi indispensabili, în gheţăria arestului. Loveam deci cu toate forţele noastre şi ale bocancilor scîlciaţi mlaştina ce acoperea aleile coloniei, împroşcînd cu noroi pantalonii, paltoanele şi chiar feţele vecinilor. Dar în zadar. Haralambie îşi prelungea distracţia şi comanda din nou: stînga-mprejur. De regulă, se mira că nu merge mai bine. Uneori, pentru a atrage asupra unuia dintre noi vindicta celorlalţi, îl acuza de a fi singurul vinovat, prin reaua lui voinţă, de nereuşita defilării, şi afirma că din cauza lui nu intram în baracă. Nimeni nu credea în aceste false furii, în aceste false ieremiade, căci ştiam cu toţii că Haralambie se delecta. Şi pe aleile pustii, naveta noastră de la un capăt la altul al coloniei continua. Era deja noapte şi în semiobscuritatea barăcilor majoritatea oamenilor se odihneau sau chiar dormeau, în timp ce alţii stăteau în prag şi priveau tăcuţi spectacolul oferit de Haralambie. înalt, rece, rigid, el mergea în urma celor patruzeci de roboţi, dînd comenzi pe care

aceştia le executau perfect. în fine ordona: la baracă. Epuizaţi, furioşi, cu o dorinţă nebună de a ucide pe mulţi, şi în primul rînd pe monstrul care ne distrugea la foc mic, ne strecuram în baracă, unde ne aştepta supa de varză care se răcise.

La început am îndurat mai uşor foamea, căci ca majoritatea, aveam rămăşiţele pachetului primit la ultimul vorbitor. Aveam o bucată de slănină, ceva mai mult de o jumătate de kilogram de unt cu care ungeam seara pîinea şi un kilogram de zahăr, din care mîncam la prînz şi seara două bucăţi, ca fortifiant şi ca desert. Aceste bunuri, care în condiţiile noastre însemnau o şansă de supravieţuire, le împărţeam cu tînărul meu vecin, Pietrosu, care era mai de mult în „disciplinară" şi care suferea foarte mult de foame. Aveam şi cîteva aspirine pe care le păstram pentru momente grele şi de care a beneficiat şi Pietrosu cînd a răcit.

Seara, întinşi pe rogojini şi înveliţi cu pături, stăteam de vorbă înainte de a adormi. El îmi vorbea despre viaţa încă patriarhală pe care el şi familia lui o duceau în în orăşelul din Moldova, şi era foarte interesat de viaţa noastră, a bucureştenilor, precum şi de cele ce văzusem şi făcusem ca diplomat în străinătate. Din nefericire pentru el, cei trei ani de închisoare şi toate prin cîte trecusem făcuseră din mine un om prea puţin locvace. Vorbea mai mult el şi aşa am aflat de la el că noaptea în camera lui Haralambie se petreceau tot felul de lucruri. într-adevăr, aproape în fiecare seară, cînd obosiţi de muncă dormeam profund, brigadierul venea în vîrful picioarelor, trezea pe cîte unul şi îl ducea în camera lui, unde îl „ancheta". Această anchetă o făcea fie singur, fie asistat de unul sau doi brigadieri, prieteni cu el, între care, desigur, Stanciugel. Am descris maniera în care făcea aceste anchete fostul şef de brigadă de la Poarta Albă. Cele al» lui Haralambie erau de aceeaşi factură, totuşi mai puţin violente şi, bineînţeles, mai subtile. El îşi propunea întotdeauna să afle – despre deţinut şi familia lui – lucruri care ar fi putut scăpa anchetatorilor şi care, permiţînd deschiderea unui nou proces, constituiau pentru şefi o dovadă a devotamentului lui. El se interesa de toate amiciţiile deţinutului în colonie şi voia să ştie ce se vorbea. În plină noapte, pentru un om ajuns la capătul puterilor, încercarea era foarte grea, cu atît mai mult cu cît Haralambie te deruta

prin informaţiile pe care le deţinea. Ştia tot oe se întîmpla în brigadă: amiciţiile şi inamiciţiile dintre deţinuţi, ce spuneau, ce viaţă avuseseră înainte şi, cînd prindea pe vreunul cu minciuna, se năpustea asupra lui cu pumnii şi cu picioarele.

Adeseea, alternînd ameninţările cu promisiunile, brigadierul încerca, şi uneori reuşea, să-l determine pe deţinut „să colaboreze", adică să devină delator.

Evident că nimeni nu îndrăznea să relateze a doua zi cele întîmplate în cursul nopţii şi nu se ştia niciodată care dintre noi fusese „anchetat" în noaptea precedentă.

Alteori îşi invita prietenii brigadieri la o mică petrecere, pe care o dădea în camera sa. Nu mai £ra vorba de anchetă, ci de distracţie şi de spectacol. Era un mic banchet, pe care îl oferea cu tot ce jefuise mai bun Stanciugel din pachetele deţinuţilor, căci chiar dacă nu mai era şef, el avea acces, pe uşa din dos sau pe uşa din faţă, în baraca în care se verificau pachetele. La acestea se adăugau băuturile alcoolice pe care Haralambie şi le procura din exterior, cu complicitatea gardienilor. Petrecerea se prelungea şi, cînd atingea punctul culminant, începea spectacolul. Actorul era mereu acelaşi, un fost membru al partidului comunist, fost locotenent de Securitate, care ajunsese printre noi pentru delictul de a fi colaborat cu „duşmanul de clasă". Era un colos cu înfăţişare de brută şi la anchetă fusese torturat în chip barbar. Fusese bătut în cap în aşa hal încît rămăsese idiot complet şi pe jumătate nebun. Aproape că nu mai ştia să vorbească şi nemaiavînd nici un resort moral, corpul lui uriaş, care avea nevoie de multă hrană, îi făcea să sufere cumplit. Nu se gîndea decît la mîncare şi era în stare de orice pentru ceva de-ale gurii.

Era într-adevăr un element unic pentru satisfacerea sadismului lui Haralambie. De altfel sînt convins că prezenţa acestui biet idiot într-o baracă disciplinară nu se explica decît prin dorinţa lui Haralambie de a avea un cal de bătaie pe seama căruia să se distreze şi cu care să facă ce voia. Astfel, amuzîndu-se, brigadierul, fost membru de partid căzut în păcat, îi dovedea acestuia reeducarea şi devotamentul său nu numai torturînd deţinuţii politici, dar, de asemenea, făcînd-o pe seama unui alt membru de partid, căzut şi el în păcat.

Lucrurile decurgeau cam în felul următor: Haralambie cerea să fie adus fostul ofiţer de Securitate în

cameră şi îi arăta o gamelă plină ochi cu cea mai bună mîncare din colonie, cea pe care bucătarii o făceau pentru ei. Toată gamela era numai pentru el dacă se va supune fanteziilor celorlalţi brigadieri. Fascinat de mîncare, complet animalizat, fostul tovarăş de partid al lui Haralambie gemea de încîntare şi era gata de orice, de la cele mai reprobabile umilinţe, ca aceea de a se tîrî şi de a se zvîrcoli la picioarele brigadierilor, de a le linge cizmele, pînă la exhibiţiile şi perversiunile sexuale cărora li se supunea. Ţin să spun că aceste acte şi cele la care se dedau „studenţii de la Piteşti"[12] de tristă celebritate sînt singurele dezmăţuri de care am avut cunoştinţă în cei nouă ani de detenţie.

Haralafnbie nu participa direct la aceste distracţii. Aşezat într-un colţ, el privea, comenta şi dădea sfaturi. Cînd se termina, fostul ofiţer de Securitate avea dreptul la gamela al cărei conţinut trebuia să-l consume pe loc, sub privirile torţionarilor. Era şi acesta un prilej de distracţie, căci, în frunte cu Haralambie, ei făceau pe seama calului lor de bătaie tot soiul de ironii, sarcasme şi glume grosolane. Dar omul, sau mai precis cel care fusese cîndva om, nu se sinchisea. Oare înţelegea ce spuneau? Cred că el nu ştia decît un lucru, că avea gamela sa plină şi, asemenea unui animal flămînd, se năpustea pe ea, spre marele amuzament al spectatorilor.

Toate acestea mi le povestea Pietrosu în şoaptă, sugînd o bucăţică de zahăr sau de slănină. Mărturisesc că, deşi orgiile lui Haralambie mă revoltau, totuşi nu ele mă îngrijorau, ci interogatoriile pe care le lua, căci, prin torturi fizice şi morale, el putea determina pentru oricare dintre noi deschiderea unei noi anchete, a unui nou proces, a unei noi condamnări.

Treptat, din gură în gură, cu maximă prudenţă – căci cu foamea care făcea ravagii şi care corupea pe atîţia dintre noi nu mai ştiai în cine să mai ai încredere – aceste istorii, cu multe detalii îngrijorătoare, erau acum cunoscute de toţi. Această atmosferă apăsătoare şi de adevărată teroare domnea în brigadă şi noi trăiam temîndu-ne unii de alţii, şi nimeni nu îndrăznea să spună decît strictul necesar referitor la viaţa şi munca de zi cu zi.

---

[12] **În capitolul următor voi încerca să arăt, pe baza datelor pe care le am, ce au fost aceşti „studenţii de la Piteşti".**

Această teroare permanentă, această certitudine că mereu era în preajmă o ureche atentă care prindea tot ce spuneam, sau chiar un simplu cuvînt, şi raporta – adesea denaturat, dar cu atît mai periculos –, toate acestea ne ţineau permanent în stare de alertă şi de tensiune, făcîndu-ne viaţa un adevărat infern.

Într-o noapte, pe cînd dormeam profund, am simţit o atingere uşoară. M-am trezit şi am văzut faţa ermetică a lui Haralambie care s-a plecat asupra mea şi mi-a şoptit să-l urmez. A aşteptat să-mi pun pantalonii şi apoi, inflexibil precum justiţia, m-a dus în camera lui. Aici a început interogatoriul, dur, reCe, implacabil. Totuşi Haralambie nu m-a lovit, nici măcar nu m-a insultat pe tot parcursul interogatoriului. Este adevărat că Haralambie bătea rar. Bătaia o rezerva cailor lui de bătaie, oameni simpli pe care îi simţea mai puţin în stare să se apere. La început injuriile fuseseră rezervate numai unora dintre noi, dar pe măsură ce oamenii, împinşi de foame, acceptau anumite compromisuri sau chiar se umileau pentru mîncare, brigadierul îi acoperea de insulte şi de dispreţ. Ştiam că mă ura poate mai mult decît pe alţii, dar lucru curios, faptul că nu cedam micilor sau marilor tentaţii pe care mi le oferea făcea ca el să aibă faţă de mine o atitudine glacială, dar corectă.

Acum, la anchetă, era la fel, dar simţeam că abia aştepta să afle ceva şi să mă zdrobească. Căci asta căuta: un simplu indiciu pentru a prinde un fir care, din anchetă în anchetă, i-ar fi permis să-şi fundamenteze acuzaţiile. Ştiam deci că mă aflam pe marginea prăpastiei şi că cel mai mic semn din care Haralambie ar fi conchis că ascund ceva m-ar fi dus a doua zi în una din celulele închisorii din colonie. De aici, zi de zi, pe jumătate mort de foame şi de frig, aş fi ajuns la lungile şi sălbaticele interogatorii la ofiţerul politic sau chiar la ofiţerii Securităţii din Constanţa, aşa cum se întîmplase cu „S.”.

Nu ştiu cit a durat ancheta. În acest joc al pisicii cu şoarecele, în acest veritabil duel, în care trebuia să ghicesc ce capcană, ce înţeles secret ascundea fiecare cuvînt, fiecare întrebare şi în care trebuia deci să-mi aleg cu grijă cuvintele, am pierdut repede noţiunea timpului. Dată fiind starea în care mă aflam şi ştiind la ce regim voi fi supus dacă pierdeam această partidă,

eram conştient că în acele momente îmi jucam de fapt viaţa.

Totuşi, după un timp am constatat, surprins, că Haralambie ştia foarte puţine lucruri despre mine. Despre familia mea, despre cariera mea, despre proces nu s-a interesat prea mult, dar era clar că tatona şi nu reuşea să mă încolţească. Aşa stînd lucrurile, a lansat un nou atac, a abordat aşa-zisul complot prin care brigada motorizată decisese să saboteze construcţia Canalului.

Dar pe această temă fusesem deja „anchetat" înainte de a veni în brigadă şi ofiţerul politic nu reuşise, desigur, să scoată nimic de la mine. IVUam cramponat deci cu înverşunare de declaraţiile anterioare. Atunci Haralambie a dat marea lovitură: m-a anunţat că fostul brigadier „S." mărturisise şi că lui, şi nouă tuturor, ni se va deschide curînd un mare proces la Bucureşti. În prealabil vom fi duşi acolo şi anchetaţi cum nu se poate mai sever şi că, în consecinţă, ar fi mai bine pentru mine să mărturisesc pe loc. în felul acesta voi beneficia de clemenţa viitorilor mei anchetatori şi judecători.

Evident că aveam destulă experienţă ca să-mi dau seama că asta putea fi o capcană şi că era posibil ca „S." să nu fi recunoscut nici una din crimele de care era acuzat. Dar ştiind şi ce avea de îndurat, îmi dădeam seama că şi reversul era probabil şi că, cedînd suferinţei, să afirme orice i se cerea. Dar oare cei care, după interogatoriile luate de Haralambie, se aflau împreună cu „S." în închisoarea coloniei aveau forţa de a rezista teribilei presiuni la care erau supuşi? Unii reveniseră după două-trei zile fără să fi cedat. Dar ceilalţi? Acestea erau întrebările îngrijorătoare pe care mi le puneam, dar continuam să mă menţin pe poziţii şi să mă arăt surprins că fostul nostru brigadier a putut să recunoască lucruri ce nu corespundeau realităţii.

Dar Haralambie n^a insistat şi asta mi-a dat ceva speranţă. Atunci a lansat un atac complet neaşteptat: ce contacte întreţineam cu deţinuţii din afara barăcii, care mi-au procurat alimente şi medicamente. Pentru o fracţiune de secundă am intrat în panică, deoarece întt-adevăr adusesem de la infirmerie pîine celor doi prieteni, dar mi se părea imposibil ca vreunul dintre ei să mă fi trădat sau ca cineva să fi văzut că le dădusem piine sub pătură. Pe de altă parte niciodată n^a fost vorba intre noi de medicamente. Singurul care ştia că

le am era Pietrosu. Deci el era – el, cu oare îmbini,Pr-m ultima bucățică și căruia, cînd fusese bolnav, îi dădusem o parte din aspirinele pe care le aveam, iar cînd nu mal avusesem ce să-i dau mă denunțase. O făcuse pentru n se pune bine cu brigadierul sau pentru a avea din cînd în oînd un polonic de mîncare în plus. Și ca să dea mai multă greutate informațiilor, el le îmbogățise afirmînd că noaptea mă furișam din baracă, treceam pe sub sîrma ghimpată și intram în contact cu cei din afara perimetrului nostru, procurîndu-mi astfel mari cantități de alimente și de medicamente. Culmea este că Haralambie părea convins de culpabilitatea mea, căci, a spus el, există un martor. I-am spus să cheme martorul... Pietrosu, pe care îl hrănisem cu bruma de alimente ce mai aveam. A părut surprins, a ezitat un moment și apoi m-a trimis înapoi în baracă. Cred că în acel moment vecinul meu a pierdut o treaptă din încrederea brigadierului.

Fireşte că a doua zi nu i-am făcut lui Pietrosu nici cea mai mică aluzie la cele întîmplate în cursul nopții. De altfel seara, cînd ne-am întors la baracă, brigadierul mi-a ordonat să mă mut pe unul din locurile eliberate pe prici. Într-adevăr, cu o zi înainte doi dintre ai noștri fuseseră duși la închisoarea colonici în urma anchetei făcute de șeful nostru. Era evident că Haralambie voia să mă despartă de delatorul meu care, cel puțin în privința mea, se arsese. Pentru mine a fost un noroc, deoarece unul din locurile libere era chiar lîngă cel mai bun prieten. Eram fericit; îl cunoscusem la Timișoara chiar în primele zile după arestare și drumurile noastre se încrucișaseră mereu, fiind împreună în aceleași celule sau baracamente la Aiud, Cernavoda și acum aici, la Poarta Albă. Era un om de o mare probitate, foarte curajos și plin de generozitate. Deosebit de credincios, încerca să mă convingă, în teroarea în care eram ținuți de ani de zile, că dacă eşti lovit pe obrazul drept, se cuvine să întinzi și obrazul stîng. Eu nu eram de acord. Acesta era singurul nostru punct de divergență și de interminabile discuții... Pînă în ziua cînd a aflat că soția lui, pe care o adora, fusese arestată și torturată. Furios, mi-a spus: „Ai tu dreptate". Dar asta a fost mult mai tîrziu și deocamdată eram bucuroși că ne aflăni alături, că ne putem ajuta în multele încercări ce aveam de înfruntat.

Un alt joc al lui Haralambie era acela al suplimentelor. În toate locurile de detenţie mîncarea este adusă de deţinuţi în ciubere imense mai mult sau mai puţin pline. După ce fiecare îşi primeşte porţia, pe fundal ciubărului rămîne întotdeauna echivalentul a trei-patru gamele. Asta numeam noi supliment şi se distribuia echitabil fiecăruia. Sistemul era pretutindeni acelaşi. Fiecare avea un număr şi distribuirea se făcea în ordinea acestor numere. Dacă în ajun gamelele suplimentare fuseseră date numerelor şase, şapte şi opt, a doua zi urmau la rînd numerele nouă şi următoarele. În aceste închisori şi lagăre în care cea mai mare rată a mortalităţii era cauzată de foame, deţinuţii politici îşi împărţeau mîncarea între ei în aşa fel incit nimeni să nu fie favorizat sau defavorizat.

Rupînd această tradiţie, Haralambie a decretat că el va decide cui vor fi date suplimentele. Aşa recompensa el din cînd în cînd delatorii, aşa putea să racoleze alţii, aşa umilea şi înjosea pe cei care se străduiau să-şi păstreze demnitatea în această cloacă. Drept care, după ce fiecare din noi îşi primea porţia, brigadierul ne ordona să ne aşezăm în cerc în jurul ciubărului iar el, ţinînd în mînă gamela aproape plină, făcea turul acestui cerc, ne trecea pe la nas gamela şi întreba ca şi cînd nu am fi existat: „cui să dau suplimentul?"

În primele zile, în primele săptămîni n-a avut prea mulţi amatori, dar foamea, acea foame atroce, chinuitoare făcea ca unul cîte unul oamenii, chiar şi cei mai curajoşi şi mai mîndri, să cedeze. Asta şi voia Haralambie şi acum el se plimba în interiorul cercului cu gamela şi din toate părţile izbucneau strigăte: „daţi-mi-o mie, daţi-mi-o mie!"

Eram doar patru sau cinci care ne ţineam încă pe poziţii şi mai ales pe noi ne întreba din priviri Haralambie cînd făcea oferta. Dar eram şi singurii pe care nu-i înjura şi nu-i insulta niciodată, singurii faţă de care, conştient sau nu, părea să aibă un oarecare respect. Apoi, trei dintre noi au cedat, foarte repede, unul după altul, în două zile. Acum numai prietenul meu şi cu mine mai rezistam tentaţiei. Şi a venit o zi în care am distins între celelalte voci pe cea, un pic voalată, a pri('tenului meu: „daţi-mi-o mie, domnule brigadier"- Am văzut o sclipire de triumf în privirea lui Haralambie, care, îndepărtînd cu braţele toate mîinile întinse spre

el, a oferit cu un zîmbet sardonic gamela bietului meu prieten.

După ce a terminat de mîncat, a venit lingă mine pe prici. De obicei acestea erau singurele noastre momente de liniște, de destindere cînd, stînd culcați alături, vorbeam în șoaptă despre lucrurile dragi nouă. În acea seară prietenul meu s-a trîntit pe locul lui, s^a întors cu spatele, și-a pus pătura în cap și nu s-a mai mișcat toată noaptea. A doua zi dimineața, ca și cînd nimic nu s-ar fi întâmplat, mai slăbiți și mai înfometați ca oricînd ne-am îmbrăcat în hainele pline de găuri și am pornit prin întuneric, prin frig, prin zăpadă și vîntul puternic dinspre nord la munca noastră de ocnași. Și ce aș fi putut spune prietenului meu, eu, care-l înțelegeam atât de bine? O, cum aș fi vrut să am curajul de a face ce făcuse el, să-l implor pe brigadier să aline cît de cît această durere îngrozitoare pe care o simțeam în toate fibrele corpului! Dar asta mă depășea, nu puteam rosti fatidicul: „dați-mi-o mie, domnule brigadier", formulă care m-ar fi eliberat de mine însumi și care, aveam impresia, ar fi făcut din mine alt om. Cred că mi-ar fi fost mai ușor să înghit o rimă sau să fac orice altceva, decît să mă umilesc implorîndu-l pe Haralambie și să-i citesc în privirea victorioasă disprețul. Și totuși, cît de mult tânjeam după acea gamelă, cît o mai visam cînd, cu un efort supraomenesc, aruncam lopeți pline cu pămînt în vîrful vagonului, sau cînd așteptam ca brigadierul să-și înceapă jocul. Astăzi, gata, îmi ziceam. Voi face un efort, îmi voi lua curajul de a cere suplimentul.

„Cui să dau această gamelă?" se auzea vocea bine cunoscută, în timp ce Haralambie se învîrtea încet în mijlocul cercului pe care ne obliga să-l facem în jurul ciubărului. Și cum strigătele se auzeau din toate părțile, privirea lui s-a oprit insistent asupra mea și ne-am privit drept în ochi. Și din nou s-a auzit întrebarea: „Cine vrea gamela asta?" Aș fi dat orice să pot striga „eu", dar îmi era imposibil, era peste puterile mele. M-am mulțumit să-l privesc în ochi, încercînd cu toate forțele mele să-l hipnotizez, să-l determin să facă el gestul miraculos la care aspiram cu toată ființa mea. Ochi în ochi... asta a durat cîteva secunde, eram ca doi oameni care joacă „braț de fier" și nici unul nu reușea să-l facă pe celălalt să cedeze, apoi el s-a întors, a dat

gamela cuiva la întîmplare şi a intrat în camera lui. În ce mă priveşte, desperat, dar şi eliberat, mai flămînd ca oricînd, m-am culcat. Cum puteam să fac cel mai mic reproş prietenului meu de a nu fi putut, după atîtea suferinţe, să reziste tentaţiei, cînd eu însumi, moralmente, cedasem de mult şi numai ceva ce era mai presus de voinţa mea mă împiedica să trec de la dorinţă la faptă.

O altă tortură şi o altă umilinţă la care recurgea Haralambie pentru a se amuza era „curăţirea ciubărului". După distribuirea mîncării, în toate brigăzile exista obiceiul ca ciubărul să fie pus la uşa barăcii înainte de a fi dus la bucătărie. Se găsea întotdeauna un amărît, un fel de vagabond al coloniei, care să vină cu gamela şi cu lingura, să răstoarne ciubărul şi să-l cureţe pe centimetru pătrat, că în cele din urmă arăta de parcă ar fi fost spălat. Asta însemna o gamelă aproape plină.

Haralambie a făcut din „curăţirea ciubărului" o instituţie în care a aplicat aceeaşi metodă ca la împărţirea suplimentului. Dar era mult mai umilitor, căci trebuia să răstomi ciubărul în mijlocul barăcii, să te aşezi în patru labe şi, sub privirile brigadierului şi ale tuturor camarazilor, vîrît pe jumătate în ciubăr, să cureţi, să cureţi, să cureţi timp de vreo jumătate de oră.

Se proceda la» fel ca la suplimente. La început nimeni nu s-a atins de ciubăr, apoi, siliţi de foame, unul cîte unul oamenii au cedat. Şi din nou am rămas pe poziţii numai prietenul meu şi cu mine. Nu voi ceda, mi-a spus el într-o bună zi, mai bine mor. Dar două săptămîni mai tîrziu, cînd s-a lansat întrebarea „cine curăţă ciubărul?", l-am văzut pe prietenul meu repe- zindu-se ca unul oare se aruncă de pe trambulină într-o apă îngheţată, strigînd: „eu, domnule brigadier".

Am asistat atunci la un spectacol revoltător şi în acelaşi timp sfîşietor, căci prietenul meu fiind foarte mic de statură iar ciubărul foarte mare, el intrase cu totul în ciubăr şi nu i se vedeau decît călcîiele iar dinăuntru se auzea cum rîcâia cu lingura pereţii de lemn.

După ce şi-a umplut gamela, frînt în două, gîrbovit, parcă mai mic, prietenul meu a ieşit din baracă şi s-a dus să mănînce în frig şi în viforniţă roadele mizerei lui recolte. Apoi a venit lîngă mine pe prici. Plîngea şi repeta întruna, ca pe o litanie: „unde am ajuns, unde am ajuns, dar nu mai puteam, nu mai puteam..."

A doua zi, Haralambie, pentru prima oară, l-a acoperit de injurii.

Astfel, doborîţi de toate aceste suferinţe, umilinţe ¿i de atîtea altele pe care renunţ să le mai enumăr, iarna trecea încet, o iarnă în care fiecare lună părea mai aspră decît precedenta. Şi în fiecare seară, înainte de a ne culca, prietenul meu şi cu mine ne spuneam: „ani înşelat iarna cu încă o zi, este o zi cîştigată".

Aşteptam cu nerăbdare Anul Nou, deoarece era zi liberă şi ştiam că vom avea o oră de somn în plus dimineaţa, că ne vom putea odihni toată ziua. Ne puteam permite deci să stăm de vorbă pînă mai tîrziu înainte de a adormi şi a ne cufunda în acel somn de plumb de la începutul nopţii, dar am fost treziţi de un vacarm infernal. Am sărit în sus şi am văzut că în baracă dăduseră năvală vreo douăzeci de gardieni care urlau cit îi ţinea gura şi loveau în dreapta şi în stingă cu pumnii şi cu bîtele oamenii adormiţi. „Drepţi, drepţi", „aliniaţi-vă", strigau. Pe jumătate adormiţi, clăti- nîndu-ne de oboseală, ne-am aliniat şi a început percheziţia. Conform ordinelor, dormeam în cămaşă şi indispensabili. Am fost deci obligaţi să le dăm jos de pe noi şi să le dăm gardienilor care, după ce le examinau, le aruncau claie peste grămadă în mijlocul barăcii. Apoi, complet goi, a trebuit să ne aşezăm cu faţa la perete şi cu mîinile ridicate, aproape de uşa larg deschisă. Nu aveam voie să întoarcem capul, dar pe furiş am făcut-o de cîteva ori şi am văzut ce se petrece. Acum ni se controlau hainele pe care fiecare dintre noi le folosea drept perne. Fiecare pantalon, haină, palton, toată lenjeria, ciorapii, batistele, păturile erau controlate şi aruncate claie peste grămadă în mijlocul barăcii. Apoi au urmat rogojinile de pe priciuri, care au fost aruncate şi ele peste grămada de haine. Priciurile au fost demontate, scîndurile aruncate care încotro, şi la fel şi suporţii lor. A durat ore, şi în tot acest timp noi stăteam dezbrăcaţi, expuşi frigului glacial ce venea de afară şi stînd nemişcaţi într-o poziţie atît de incomodă. în acea noapte din 1951—1952 gîndurile mele au zburat spre o altă lume, către Occident, unde la acea oră zeci de milioane de oameni stăteau la căldură, beau, mîncau, dansau, cîntau. O, nu pentru toate acestea îi invidiam, căci găseam că era firesc să serbeze în bucurie fericirea de a fi liberi. Dar ce mă revolta era faptul de a şti că dacă

li s-ar fi vorbit despre ce îndură în acele momente alți europeni cărora li se promisese libertatea, te-ar fi trimis la plimbare, reproșîndu-ți că le strici petrecerea si că le spui povești pe care, pentru că nu le conveneau, le calificau drept incredibile... Și mă mai întrebam cîți dintre ei, care erau atît de preocupați de micile lor „bube", care consultau cu aviditate psihanalistul pentru așa-zisele lor „probleme", ar fi rezistat la ceea ce înduram noi.

Căci noi rezistam cu atîta forță datorită credinței noastre, datorită convingerii că apărăm o cauză dreaptă. Or, ceea ce lipsește Occidentului este tocmai credința, și tocmai absența acestei credințe reprezintă pentru el unul dintre cele mai mari pericole.

În fine, cu cîteva minute înainte de a suna deșteptarea, după ce întorseseră pe dos toată baraca, milițienii au plecat. Goi, tremurând de frig și de oboseală, ne uitam consternați la maldărul de haine, lenjerie, rogojini, scânduri, care ocupa un sfert din baracă și ajungea literalmente pînă la tavan. în prag, cu mîinile în buzunare, Haralambie ne privea ironic. Ne-a strigat: „hai, la treabă, repede. Vreau ca imediat totul să fie pus în ordine și baraca să fie lună".

A trebuit să începem prin a clibera terenul de suporți, de zecile și zecile de rogojini și de scînduri, și apoi să ne căutăm lucrurile personale. Era ca într-un bazar al nebunilor, în care fiecare striga: „o batistă cu dungi albastre si albe, a cui e, un ciorap gri, niște indispensabili iară doi nasturi etc.". Dîrdîind, grăbiți să ne îmbrăcăm, ne străduiam să ne găsim și să ne recuperăm lucrurile si, bineînțeles, cu greu reușeam să dăm peste perechea ciorapului sau a bocancului, căci toate semănau între ele. Și pas de deosebește o haină, un pantalon sau un palton în dungi de un altul. în fine, după ce am descurcat toată această harababură, a trebuit să refacem priciul, punînd licoare scîndură la locul ei, apoi rogojinile, apoi să măsurăm locul fiecăruia și în cele din urmă să măturăm si să spălăm pardoseala murdară. Era trecut de orele 11 < înd, extenuați, ne-am trîntit pe prici ca să ne odihnim cit de cît înainte de prînzul atît de mult dorit. Dar după \ ren cinci minute, Haralambie, însoțit de un milițian, a v*nit cu o listă pe care figuram două treimi dintre noi În coloană, doi cîte doi, am fost duși la baracamentul administrației și acolo, în diverse încăperi și birouri, am

fost din nou anchetaţi în legătură cu aşa-zisul sabotaj. Abia după-amiază, tîrziu, mai obosiţi şi mai flămînzl decit după o zi de muncă, neam putut întoarce la baracă, unde ne aştepta supa de varză de la prînz, care 0011.111 era rece.

Evident că atît perchezitia, cit şi ancheta fuseseră organizate de administraţie ca să ne lipsească de posibilitatea de a ne odihni 24 de ore, ca să ne epuizeze şi să ne demoralizeze şi mai mult în această primă zi a noului an.

Aşa stăteau lucrurile în brigada disciplinară şi lunile se adăugau săptămînilor fără nimic ce ar fi indicat intenţia de a ne scoate de acolo. La Poarta Albă se spunea că nimeni nu putea să supravieţuiască în brigada disciplinară mai mult de trei luni. Dar iată că trecuseră patru luni şi majoritatea eram încă în viaţă. Dar în ce hal! De două ori pe lună eram duşi la baie. Pentru asta, pe la 8 sau 9 seara trebuia să străbatem pe întuneric toată colonia, în cămaşă şi indispensabili, cu paltonul pe umeri şi cu picioarele goale în încălţările cu talpă de lemn, la o temperatură de cincisprezece grade sub zero şi adesea sub rafale de zăpadă şi de vînt. în sala în care ne dezbrăcăm era aproape la fel de frig ca afară, în schimb apa era caldă şi ne readucea la viaţă. Dar la baie realizam starea înspăimântătoare în care ne aflam şi cît de mult se accentua, de la o săptămână la alta, mizeria noastră fizică.

Cînd eram încă liber, văzusem fotografii şi filme cu supravieţuitori sau cu cadavrele pe care armatele aliate le găsiseră la Auschwitz şi la Buchenwald. Ei bine, nu eram cu nimic mai prejos. Aceleaşi corpuri scheletice, aceleaşi cuşti toracice cu coastele care ieşeau prin piele, aceleaşi braţe, aceleaşi picioare, aceleaşi rotule cu pielea lipită de • oase, aceleaşi feţe emaciate, care numai din cauza nasurilor ascuţite nu erau adevărate capete de mort. Şi aceste deşeuri umane trebuiau să facă zilnic munci grele, în condiţii climatice îngrozitoare. Mă uitam la camarazii mei şi îmi spuneam că la fel eram şi eu, şi mă întrebam de unde aveam forţa de a rezista la astfel de încercări. Din nou ajungeam la concluzia că acest corp omenesc trebuie să aibă rezerve de energie a căror existenţă nici măcar nu o bănuim şi care, dacă aveam forţa şi curajul să le căutăm în străfundurile suferinţelor noastre, ne

permiteau să depăşim încercările care sfidau toate cunoştinţele medicale şi alimentare.

Văzînd starea în care ne aflam, eram convins că n-o s-o mai ducem mult.

De ia baie ne întorceam în baracă, încă uzi şi, cu iot frigul, nu am răcit niciodată.

îmi amintesc că vecinul meu de prici din stînga, un şofer profesionist, s-a îmbolnăvit de tuberculoză şi medicul a recomandat evacuarea lui şi trimiterea la spitalul- închisoare pentru deţinuţi de la Tîrgu-Ocna. Doamne, eît l-am mai invidiat pentru această boală, graţie căreia părăsea acest infern şi avea şansele de a supravieţui. În cele două săptămîni pînă la plecarea lui am dormit numai cu faţa la el, în speranţa că voi lua boala, dar n-a fost chip.

Eram în martie, trecuseră patru luni de cînd îmi expirase pedeapsa şi nu fusesem pus în libertate şi nici chemat la grefă să mi se spună motivele. Nu mă mira faptul, căci de ani de zile nimeni, nici chiar cei ale căror pedepse erau de mult expirate nu părăsiseră închisorile sau lagărele de deţinuţi politici. În afară, bineînţeles, de cei care goi, se odihneau în cimitirele închisorilor sau în gropile răspîndite în jurul lagărelor de Ia Canal, în Deltă, în bălţile Dunării sau alte colonii de muncă, şi erau mulţi.

Acum nu mai speram nimic şi făceam eforturi numai să ajung la sfîrşitul unei noi zile, să păcălesc moartea cu încă o zi. Într-o noapte am avut un vis ciudat: eram într-un submarin care, pe sub apă, ajungea la mal. în partea din faţă a submarinului se deschidea o trapă prin care ieşeam, mă tîram pe burtă, ajungeam pe o plajă 'însorită, în formă de istm, şi apoi din nou la malul mării. Acolo mă aştepta un alt submarin cu trapa deschisă. Intram, trapa se închidea şi submarinul se scufunda. Visul m-a impresionat în asemenea măsură că a doua zi, morgînd la muncă, l-am povestit prietenului meu; ziua a trecut fără incidente notabile. Dar a doua zi, cînd s-a dai deşteptarea, Haralambie a intrat în baracă ţinînd în mină o hîrtie de pe care a citit patru nume, între care şi al meu. „Voi patru" a spus el, „nu mergeţi la muncă, ă faceţi bagajele şi vă duceţi la administraţie, de unde În cui sul zilei veţi fi puşi în libertate".

Stupefacţia şi şocul ne-a luat piuitul, căci totul pînă alunei părea pierdut, şi nici unul dintre noi n-a avut

puterea să se bucure aşa cum crezusem că va face ciml va auzi această veste. Mai bucuroşi erau camarazii noşi.i i, căci de ani de zile nimeni nu fusese eliberat şi mai mult ca sigur că în colonie mai erau şi alţii în situaţia noastră. Ca atare, spuneau ei, poate că începe „dezgheţul".

Emoţionaţi, ne-am despărţit de camarazii noştri care plecau spre o nouă zi de calvar, apoi ne-am adunat lucrurile şi am pornit spre baracamentul administraţiei, unde erau deja treizeci-patruzeci de deţinuţi care fuseseră şi ei convocaţi în vederea eliberării. Printre ei erau mai mulţi prieteni cu care trecusem prin închisori şi lagăre de muncă forţată.

Ni se afectase o încăpere goală, în care ne-am aruncat boccelele. Noi, cei patru supravieţuitori ai brigăzii disciplinare, eram în centrul atenţiei camarazilor noştri, care au exprimat sentimentele de mare compasiune cu care toţi ceilalţi deţinuţi urmăriseră regimul de exterminare lentă la care eram supuşi în văzul întregii colonii. Era un precedent grav, ce constituia o ameninţare pentru toţi deţinuţii politici şi ei se mirau că mai eram încă în viaţă. Am aflat că, în pofida presiunilor şi torturilor la care fusese şi continua să fie supus, fostul nostru brigadier, „S.", nu a recunoscut nici una din crimele de care el şi noi, cei din brigada motorizată, eram acuzaţi. Petrecuse toată iarna numai în cămaşă şi indispensabili, singur în celula glacială şi fără ferestre, avînd drept unică hrană supa de care gardienii aveau grijă să fie cît mai neconsistentă. în fiecare zi, către orele zece, era dus la anchetă.

Am ieşit, deci, toţi cei patru din fosta brigadă a lui „S.", şi am aşteptat la marginea aleii principale a coloniei, trecerea fostului nostru brigadier. A apărut curînd, însoţit de un gardian. Avea lanţuri la mîini şi la picioare, era de nerecunoscut. De o slăbiciune scheletică, palid, gîrbovit, cu o faţă de ceară; ce mai rămăsese din atletul pe care îl cunoscusem cu patru luni în urmă? Cînd l-am văzut sosind, ne-am ridicat şi ne-am aliniat toţi patru ca pentru onor, de-a lungul aleii. Era un omagiu pc care încercam să-l aducem curajului acestui om do excepţie. Nu ştiu în ce moment „S." ne-a văzut, căci faţa lui a rămas impasibilă. A trecut indiferent pe lîngă noi, fără ca măcar să ne privească, spre a nu risca să ne compromită. Dar noi ştiam că privirea lui ageră, căreia nu-i scăpa nimic, ne reperase, că el înţelegea că unii dintre

noi plecam din brigada disciplinară şi că deci se urnise ceva în cazul nostru, că putea spera.

Apoi ne-am mai plimbat puţin prin colonia aproape goală, din care mai toţi ocupanţii erau plecaţi la muncă. După lunile de teroare şi de claustrare petrecute între şantier şi baraca noastră, era ceva extraordinar să poţi merge de colo-colo, unde voiai. Acum toată fiinţa noastră trăia sentimentul minunat al apropiatei eliberări. Din cea mai mare suferinţă şi din cea mai mare desperare fuseserăm proiectaţi pe culmile unei fericiri neasemuite. O fericire atît de mare că bietele noastre trupuri epuizate nu reuşeau s-o cuprindă.

Ne-am întors în „camera de eliberare", unde ne-am regăsit camarazii. Erau abătuţi şi entuziasmul pierise fără urmă. Într-adevăr, prin unul din acele canale misterioase pe care le cunosc numai deţinuţii, se aflase că nu era vorba de eliberare, ci de trimiterea în lagărul de la Midia.

Midia era cunoscută ca fiind colonia cu regimul cel mai sever şi cu cel mai feroce comandant. în general, acolo erau numai oameni ale căror pedepse expiraseră sau care nu fuseseră niciodată condamnaţi, dar pe care comuniştii îi considerau periculoşi.

După marea bucurie de care fuseserăm cuprinşi cu cîteva clipe înainte, acum urma o infinită tristeţe. Da, la drept vorbind, era în stilul administraţiei, în stilul comunist, de a te amăgi ca să te arunce apoi în ghearele desperării şi să facă din tine o zdreanţă, un om demoralizat şi maleabil. M-arn gîndit la visul meu. Acum semnificaţia lui mi se părea evidentă: ieşeam din submarin, ajungeam pe plaja însorită ca să intru în alt submarin care, la rîndul său, se scufunda.

Deşi foarte decepţionaţi, cei trei prieteni şi cu mine ne consolam la gîndul că în orice caz la Midia era mai bine decît în brigada disciplinară de la Poarta Albă.

La prînz ni s-a dat o mîncare bună, din cea a bucătarilor, care nouă, supravieţuitorilor, ni s-a părut divină. Apoi, după-amiază, două camioane mari, avînd la bord soldaţi înarmaţi, au sosit în faţa baracamentelor. După ce am trecut repede pe la grefă, am fost urcaţi cu bagaje cu tot în camioane şi ne-am aşezat pe jos. Eram în primul camion. Au pornit încet spre poarta coloniei. îmi amintesc că le-am spus noilor mei camarazi: „uitaţi-vă încotro o ia, dacă face un viraj la dreapta, mergem la gară, spre

libertate. Dacă o ia la stingă, ne duce la Midia". Camionul s-a tîrît încet, a trecut de corpul de gardă, a traversat micul pod de peste groapa de la ieşirea din colonie si a virat la stingă. Zarurile erau aruncate, ne duceau Ia Midia. Şi acum, ca şi atunci cînd plecasem de la Jilava, de la Gherla, de la Aiud, visul meu se adeverise: pentni mine începea o nouă încercare.

I) Studenţii de Ia Piteşti

Cînd, venind din brigada disciplinară, m-am prezentat la baracamentele administraţiei, unul dintre primele lucruri pe care mi l-au spus cei care se aflau deja acolo a fost că, în urmă cu o zi sau două, sosise din colonia de la Peninsula sau de la închisoarea Gherla un grup de „studenţi de la Piteşti". Vestea era importantă şi, indiferent unde ar fi urmat să fiu dus – spre libertate sau la colonia de la Midia –, am mulţumit soartei că plecam de la Poarta Albă (şi cu atît mai mult din brigada lui Haralambie) înainte de a se fi instalat acolo „studenţii".

Pînă acum, în această mărturie, am relatat numai evenimente trăite sau văzute de mine. Or, în ce-i priveşte pe „studenţii de la Piteşti" nu am fost niciodată în preajma lor, i-am cunoscut numai de la cei care stătuseră în aceeaşi celulă sau în aceeaşi baracă cu ei. Camarazii mi-au relatat ce au avut de îndurat din cauza lor. Prin urmare, nu este vorba aici de o mărturie a mea, ci de mărturiile pe care mi le-au făcut o parte dintre deţinuţii politici, mărturii ce concordă între ele şi a căror autenticitate nu poate fi pusă la îndoială. Aş fi putut nici să nu scriu acest capitol, deoarece subiectul a fost tratat într-o lucrare foarte bună[13]. Totuşi, pe de o parte, deoarece lucrarea respectivă a fost scrisă în limba română şi este aproape o raritate, şi, pe de altă parte, deoarece „studenţii de la Piteşti" au constituit un fenomen foarte curios şi **specific, fenomen ce a avut repercusiuni grave pentru** deţinuţii politici care au avut contact cu ei, consider că, nu pot omite subiectul, chiar dacă risc să fiu incomplet.

[13] **D. Baco *Piteşti*, Editura Artes Gráficas Benzal. Madrid.**

(Vi care vor primi numele de tristă faimă de „studenţii do la Piteşti" se aflau iniţial în închisoarea de la Suceava, afectată la acea dată aproape exclusiv legionarilor[14]. Printre aceşti deţinuţi politici erau destul de mulţi studenţi, care, la un moment dat, au fost convocaţi individual pentru a fi anchetaţi de ofiţerul politic al închisorii şi de adjunctul acestuia. Era vorba de testarea acestor oameni, pentru a li se cunoaşte slăbiciunile, tăria de *caracter*, tentaţiile, pentru a se şti ce se putea spera sau nu de la ei, ce se putea obţine. După aceea, o parte din ei au fost trimişi la închisoarea de la Piteşti, cunoscută pentru regimul ei drastic. Aici au fost, cum se spune în limbaj comunist, „reeducaţi" de ofiţerul politic şi, pare-se, şi de mai mulţi ofiţeri superiori de la Ministerul de Interne din Bucureşti. Nu ştiu în ce anume consta „reeducarea", căci nici unul n-a îndrăznit să dezvăluie vreodată. Se prea poate ca aceşti tineri, din care mulţi erau condamnaţi pe viaţă şi ceilalţi toţi aveau pedepse grele, să fi fost ademeniţi cu o eliberare destul de apropiată. Cei care s-au ocupat de „reeducare" au ştiut să detecteze printre ei oameni de tipul lui Haralambie, adecvaţi scopurilor lor, oameni în stare de orice, detestînd lumea întreagă şi în care amestecul monstruos de cruzime, sadism şi dorinţă de a domina făcea din ei adevărate bestii. Aceştia au fost supuşi unei „reeducări" intensive şi au constituit nucleul grupului. Şeful lor atotputernic era un oarecare Ţurcanu, secondat de adjuncţii lui, Bog- danovici,. Titus Leonida şi Dorneanu; ei raportau ofiţerului politic şi de la acesta primeau instrucţiuni.

Aceşti patru oameni – al căror şef incontestat era Ţurcanu – erau stăpînii absoluţi ai întregului grup de deţinuţi, care trebuiau să le execute ordinele fără să le discute. în această celulă domnea o disciplină de fier şi cea mai mică greşeală, cea mai mică bănuială pe care şefii o aveau asupra vreunuia din membrii ei dădeau loc la interminabile anchete făcute de întregul „colectiv", condus de Ţurcanu şi cei trei consilieri ai lui, după care urmau maltratările corporale. Delaţiunea, teroarea reprezentau acum unicul univers al acestor oameni izolaţi într-o vastă celulă. Ei pierduseră orice simţ al omeniei, orice capacitate de reflexie, de analiză, de judecată, pă- rînd că nici nu realizează ce fac. Deveniseră adevărate bestii, bine dresate, minate numai de dorinţa de a se proteja de maltratările ce-i ameninţau la cea mai mică îndoială, la cea mai mică ezitare de a face ce li se cerea. De aceea, ei trebuiau să dea dovadă de zel, să denunţe, să-i denunţe permanent pe aşa-zişii oportunişti, pe cei care nu erau cu adevărat sinceri. Pe scurt, ei trebuiau să fie nişte automate, nişte roboţi programaţi pentru rău şi pentru acte de cruzime.

---

14 '-au prelungit detenţia, care a durat, pentru cei care mai erau În viaţă, pînă în 1964. cînd au fost eliberaţi toţi deţinuţii politici aliaţi în închisori la acea dată.

Studentul era astfel determinat să denunțe și, sub amenințarea celei mai cumplite terori, să urască efectiv tot ce-i fusese mai drag, toată viața lui anterioară. Treptat, la capătul a mii de suferințe, el ajungea să denunțe, să deteste cel mai bun prieten, să renege și să blameze convingerile lui cele mai profunde, să-și deteste mama, să-și deteste tatăl, acuzîndu-i de cele mai mari fărădelegi. În cele din urmă, pradă desperării, trebuia să se rupă de sine însuși, să se dispreţuiască și să se deteste. Pentru aceasta el era obligat să scrie nenumărate autobiografii, care începeau cu frageda copilărie și în care, supralicitând, trebuia să inventeze și să menționeze toate turpitudinile pe care el și ai lui le comiseseră, chipurile, toată viața. Maltratările cumplite și umilințele îi duceau pe unii la un fel de nebunie a autodelațiunii și a autoflagelării, o nebunie în care ura de sine era depășită numai de frica față de șefi și de ura față de omenire.

Repet, curînd acești oameni nu mai erau capabili să gîndească, nu mai aveau personalitate, erau doar niște monștri bine dresați, gata să execute orice ordin li s-ar fi dat. în acest stadiu, reeducarea era încheiată.

Atunci în închisoare s-a procedat la unul dintre acele mari transferuri care aveau loc de două-trei ori pe an, cu scopul de a împiedica prieteniile, legăturile de solidaritate dintre oameni, dar și cu scopul de a-i înspăimînta, căci, în general, oamenii se temeau de schimbări. în aceste „restructurări" fiecare știa că poate se desparte

pentru totdeauna de prieteni. în plus, în monotonia și În jx'ricolele vieții cotidiene, omul știa pe cine se putea bizui, de cine trebuia să se ferească, știa care erau delatorii, într-o altă celulă, înconjurat de necunoscuți, în cine să aibă încredere? Trebuia să-și facă noi prieteni, îi va găsi? Și cum să-l deosebească pe cel bun de cel rău, de delator?

Administrația închisorii de la Pitești a lansat deci una din aceste operații atît de temute, în urma căreia un anumit număr de deținuți politici carc nu se cunoșteau între ei au fost puși în aceeași celulă cu un grup de studenți. Celula nr. 4, cunoscută sub numele de Infirmerie, căci asta fusese ea inițial. La început, deși mai puțini, studenții s-au arătat foarte amabili, n-au încercat să se impună, s-au arătat buni camarazi, încercînd să se facă utili și să cîștige încrederea celorlalți. Curînd s-au legat prietenii și o dată cu ele lungi conversații, bătrînii le vorbeau tinerilor înainte de stingere și ei îi ascultau cu interes, le puneau mii de întrebări despre viața de altădată, despre trecutul lor, despre familiile lor.

Evident că, în general, oamenii erau prudenți, nu vorbeau prea mult, totuși, uneori, o confidență, cîteva cuvinte ofereau studentului o deschidere spre orizonturi pe care deținutul reușise să le ascundă anchetatorilor.

Această fază dura un anumit timp, pînă în ziua în care Țurcanu considera că sosise momentul să stoarcă mărturisiri de la cei pe care îi spionase, și trecea la atac. Atacul se declanșa fulgerător, prin chemarea unuia dintre ei în fața tribunalului compus din Țurcanu și cei trei locotenenți ai lui.

La început ceilalți deținuți au crezut că era vorba de un joc, dar apoi au fost pur și simplu năuciți cînd au văzut că toți acești tineri, care fuseseră atît de buni camarazi, atît de serviabili și care se dovediseră a fi prieteni, se transformau în cîteva secunde, la un simplu apel al lui Țurcanu, în adevărate fiare, asupra cărora nimic, nici logica, nici prietenia, nici mila, nici rugămintea nu aveau nici un efect. S-ar fi spus că veneau din altă lume, o lume în care regulile, noțiunile, sentimentele care guvernează lumea noastră erau necunoscute.

Țurcanu conducea ancheta, studenții îl hărțuiau pe nenorocit, și cel pe care „anchetatul" îl considerase pînă atunci un bun prieten, se dovedea a-i fi cel mai mare dușman, care îl acuza cu înverșunare. Apoi, foarte repede,

studenții treceau la acte de violență împotriva acuzatului. Ceilalți deținuți încercaseră să intervină, dar fuseseră bătuți crunt și răniți de studenții mult mai numeroși și mult mai tineri. Unii ajunseseră pînă la ușă și începuseră să bată din toate puterile, cerînd ajutor. După cîteva minute, în cadrul vizetei a apărut capul gardianului de serviciu și alături de el alți doi gardieni. Cînd au întrebat ce se întîmplă, Țurcanu, despre care am uitat să spun că fusese numit șef de celulă, a răspuns că niște „dușmani ai poporului" s-au organizat într-o bandă de „huligani" și au atacat și bătut pe camarazii lui. Bineînțeles că în calitate de autori ai agresiunii erau nominalizați cel anchetat și cei care îi luaseră apărarea. În pofida protestelor, ei au fost aspru admonestați și amenințați cu carcera în caz de recidivă.

Fiecare s-a dus la locul lui, „acuzații" și „învinșii" stînd alături de cei pe care cu numai cîteva minute mai înainte îi consideraseră prieteni și care deodată le deveniseră, în chip inexplicabil, dușmani ireductibili. în celulă s-a făcut liniște, dar nici unul nu știa că asistase la prima acțiune din seria ce va fi cunoscută sub numele „Studenții de la Pitești".

Seara, la „stingere", unul dintre cei care fuseseră terorizați și bătuți s-a prezentat la gardianul-șef și a vrut să-i raporteze cele întîmplate. Acesta, care, evident, era la curent, i-a spus exact ce spusese de dimineață milițianul prin vizetă. Acum, Țurcanu știa că, așa cum promisese, administrația, în frunte cu ofițerul politic. îi dăduse binecuvântarea, că acum avea mînă liberă, era stăpînul absolut al celulei.

A doua zi, în zilele și săptămînile următoare, scena s-a repetat prelungindu-se, după inspirația torționarilor, în timpul meselor, în cursul după-amiezei, uneori seara și chiar noaptea. Și ori de cîte ori victimele încercau să raporteze responsabililor închisorii cele ce se petreceau în celula lor, ei primeau același răspuns, aceleași amenințări:

„Pînă acum în celula asta era liniște, dar de cînd v-ați organizat într-o bandă de provocatori, bătăile și încăierările se țin lanț. Dacă o să continuați, o să vi se facă un nou proces pentru că v-ați organizat și ați instigat în interiorul închisorii."

Bineînțeles că nimic din cele relatate de mine nu scăpau privirilor gardienilor, cu atît mai mult cu cît lovitu-

iile şi strigătele se auzeau pînă departe. Victimele au înţeles curînd că orice încercare de a obţine protecţia celor care ar fi trebuit să le-o acorde era inutilă, din moment ce ei făceau cauză comună cu torţionarii. Mai mult, simplul fapt de a se plînge gardienilor sau superiorilor lor atrăgea asupra celui care îndrăznea s-o facă cele mai crunte represalii din partea lui Ţurcanu şi a acoliţilor lui. Omul era torturat zile şi nopţi. Apoi, cîteva zile era lăsat în pace, dar numai pentru ca maltratările să fie reluate cu şi mai multă violentă, aşa încît respectivul era ţinut permanent într-o stare de tensiune şi de teroar e vecine cu demenţa, inspirînd şi celorlalţi din celulă o sfîntă teroare.

Într-un spaţiu limitat cum este o celulă de închisoare, se poate imagina atmosfera de coşmar din celula studenţilor. Din clipa în care se trezeau, deţinuţii se întrebau cine va urma în acea zi la interogatoriu şi la tortură, şi toţi trăiau într-o frică perpetuă. Nimeni nu mai îndrăznea să mai schimbe o vorbă nici cu cel mai bun prieten, deoarece ştia că fiecare euvînt, fiecare gest puteau fi interpretate ca un complot. Cei doi riscau să fie luaţi fiecare în parte şi obligaţi să mărturisească ce vorbiseră, şi mai ales să inventeze lucruri pe care nu şi le spuseseră. Luaţi tot mai din scurt şi printr-o avalanşă de întrebări, încercau să-i facă să se contrazică, să-4 instige pe unul împotriva celuilalt. Erau torturaţi, obligaţi să se lovească, să se scuipe unul pe altul în faţă, umiliţi în ultimul grad, împinşi să se deteste şi să ajungă, asemenea studenţilor, nişte animale bine dresate. Uneori, o zi sau două nu se întîmpla nimic. Asta făcea parte din acţiunea psihologică pe. care „gîndirea" studenţilor o lansa împotriva celor pe care trebuiau să-i condiţioneze. Pe măsură ce orele treceau, în celula în care domnea liniştea, creşteau teama şi tensiunea. Ţurcanu şi cei trei consilieri ai lui vorbeau între ei în şoaptă. Din cînd în cînd, ei chemau pe vreunul din oamenii lor şi îi dădeau un ordin pe care acesta îl transmitea misterios unuia sau mai multor studenţi. Se întîmpla, se pregătea ceva, dar ce? Toate acestea făceau şi mai insuportabilă atmosfera din celula în care, stînd turceşte pe prici, cu căciula de blană pe cap şi cu o faţă impenetrabilă, Ţurcanu domnea ca stăpîn absolut.

Dar cine erau aceşti oameni? Ei bine, Ţurcanu, şeful omnipotent al „studenţilor", era originar din nordul României, din Bucovina. Era un colos, ce purta în per

manenţă o căciulă de astrahan; iniţial fusese legionar, dar după intrarea sovieticilor în România se înscrisese la Iaşi în partidul comunist şi tot la Iaşi se înscrisese la Facultatea de Drept, de unde partidul îl trimisese la nişte cursuri de diplomaţie comunistă.

Nu se ştia prea bine motivul pentru care fusese condamnat la şapte ani de închisoare, poate pentru contactele pe care le menţinuse cu foştii lui tovarăşi legionari care luptau în clandestinitate împotriva comuniştilor.

Bogdanovici era fiul prefectului de Iaşi. Leonida era originar din nordul Moldovei, unde legionarii avuseseră rădăcini puternice.

În fine, Dorneanu era student (dacă nu mă înşală memoria, la medicină) şi fusese legionar fanatic. înalt, brunet, frumos, la prima vedere inspira încredere, era fiu de preot dintr-un sat din Transilvania. Părinţii îl înconjuraseră cu tandreţe, îl crescuseră în frica de Dumnezeu şi dragostea de patrie. Educaţia dăduse roade, căci tî- nărul se dovedise un fiu respectuos şi iubitor. Foarte credinci'os, naţionalist convins, el a aderat la legiune, a participat la rebeliunea împotriva mareşalului (la acea dată general) Antonescu şi la data cînd aveau loc evenimentele pe care le relatez stătea deja de opt ani în închisoare. Ce se întîmplase în sufletul şi în mintea acestui tînăr în toţi aceşti ani? Oare desperarea provocată de faptul că se ştia iremediabil condamnat la viaţa atroce de deţinut politic într-un regim comunist, oare speranţele unei prompte eliberări şi alte promisiuni cu care l-au ademenit ofiţerul politic şi reprezentanţii Securităţii au operat această extraordinară schimbare, metamorfoza totală pe care a suferit-o? Este greu de făcut o atare afirmaţie, căci zeci de mii de tineri români au trecut prin aceleaşi suferinţe şi aceleaşi tentaţii, dar nu au cedat, dimpotrivă, în general în fiecare închisoare au dobîn- dit mari calităţi morale, au devenit integri şi curajoşi.

Fapt este însă că după cîţiva ani de închisoare şi după „educaţia" pe care a primit-o, Dorneanu a devenit alt om. îşi ura tatăl, îl blestema, îl hulea pe Dumnezeu, detesta mai ales preoţii, cărora le rezerva cele mai mari umilinţe, spunea orori despre mama lui şi, bineînţeles, îi obliga **pe cei pe** care îi tortura să spună la **fel despre** mamele lor. Trebuie recunoscut că anchetatorul închisorii de la Suceava îşi făcuse bine meseria şi că selecţia pe care o efectuase era judicioasă, deoarece toţi studenţii se

întreceau unii pe alţii în ferocitate şi violenţă. Erau sinceri toţi? Nu cumva o parte din ei erau pur şi simplu nişte oameni slabi care ascultau de frică? Şi acest lucru este dificil de afirmat, şi adesea noi ne-am pus această întrebare în închisoare, fără să reuşim să găsim răspunsul. în orice caz, chiar cînd brigada lor fusese dizolvată, şi chiar după eliberarea lor, „studenţii de la Piteşti", precum şi cei cooptaţi ulterior în rîndurile lor prin teroare şi tortură n-au mai fost, în marea lor majoritate, oameni ca toţi ceilalţi. Ei au rămas închişi în ei înşişi, ca şi cînd ar fi trăit un monstruos vis interior. Nu încape îndoială că această experienţă, această încercare teribilă pe care au trăit-o i-a marcat pe viaţă. Căci ei înşişi erau perpetuu bănuiţi de tovarăşii lor, erau denunţaţi (ceea ce pentru Ţurcanu era o dovadă de vigilenţă şi de fidelitate) şi maltrataţi ca şi cei pe care îi reeducau. în orice moment trăsnetul putea să cadă şi asupra lor. Un simplu apel al lui Ţurcanu sau al „comisiei" îi alerta, şi nu ştiau niciodată dacă era vorba de executarea unui ordin sau de o acuzaţie, imaginară sau nu, ce li se aducea. Cînd începea ancheta, suspectul era convocat în faţa celor patru mari care constituiau tribunalul, instanţa în care acuzatorii dezvăluiau faptele pe care le constataseră. Ţurcanu şi grupul lui îl luau la întrebări şi interogatoriul era completat cu maltratările fizice imaginate pentru ziua respectivă. Asta dura zile, săptămîni, cu unele întreruperi ce dădeau victimei iluzia că scăpase, că altcineva, cel torturat în acel moment, va rămîne unica preocupare a „tribunalului". Cînd se aştepta mai puţin, totul se lua de la început, cu şi mai mare violenţă.

Constatând că beneficiază de impunitate absolută, Ţurcanu şi ai lui acţionau cu frenezie. Erau nişte sadici, din acelaşi aluat cu Haralambie, poate chiar mai răi. Interogatoriile, torturile, procesele erau pentru ei un joc, un amuzament picant, care cerea noi invenţii. Adesea nu era vorba propriu-zis de anchete, ci de simulacre de anchete făcute pentru plăcerea de a tortura, de a umili şi de a aduce o fiinţă omenească pe ultima treaptă a degradării.

Treptat, toţi condamnaţii politici aleşi cu grijă pentru a sta în aceeaşi celulă cu studenţii au fost „interogaţi" de aceştia. Din cînd în cînd, unul dintre cei „patru mari", dar mai ales Ţurcanu, era convocat de ofiţerul politic pentru a raporta „mărturisirile" stoarse de la caii lui de bătaie. Şi astfel a fost posibil ca de-a lungul anilor să

se deschidă noi procese politice, care adesea aveau la bază numai declarațiile false făcute sub teroare și tortură, în virtutea cărora oamenii erau arestați și acuzați de fărădelegi de care habar nu aveau. Pentru un student care cîștigase încrederea unuia dintre interlocutorii lui era suficient să afle numele unui prieten al acestuia, ca Țurcanu și ai lui (informați imediat) să înceapă o „anchetă" împotriva imprudentului. Scopul: să-l oblige, prin tortură, să declare că prietenul despre care vorbise sau mai multe cunoștințe ale lui (adesea chiar el) acționaseră împotriva regimului comunist. Evident, faptul că la ancheta făcută de ofițerul politic sau de Securitate nefericitul declara că într-adevăr cunoștea persoanele nominalizate de Țurcanu, întărea credibilitatea spuselor acestuia din urmă. De fapt, anchetatorii nici nu erau interesați de exactitatea informațiilor pe care le primeau. Esențialul era să existe un motiv ee putea fi invocat pentru a justifica arestarea. După aceea era mai ușor să se obțină mărturisiri sau să se descopere piste, corecte sau false. în epocă, scopul principal era să fie arestați cit mai mulți, să se dea condamnări cit mai mari spre a se inspira teroare și a se extirpa orice veleitate de rezistență în rîndurile țăranilor, muncitorilor, burgheziei.

Treptat, unul după altul, toti ocupanții celulei din afara grupului de studenți treceau prin teribila mașină clandestină de anchetă. Secretul era bine păstrat, întru- cît celulele învecinate fuseseră evacuate și chiar dacă în cele mai apropiate de fosta infirmerie răzbateau strigăte și zgomote suspecte, nimeni nu putea să înțeleagă, și cu atît mai puțin să bănuiască ce se petrecea. După ce s-a terminat anchetarea vecinilor deținuți din celulă, s-a trecut la alți deținuți, și activitatea studenților a intrat într-o nouă fază.

în celulă erau aduși acum numai cîte doi sau trei deținuți: **un** preot, **un** liber profesionist, un student etc.; întotdeauna intelectuali. Faptul oferea torționarilor două posibililtăți: dacă era vorba de o persoană ce avusese un anumit statut social, un anumit trecut, trebuia ca de la ea să se obțină, așa cum am spus, mai întîi confidențe făcute studentului cu care se împrietenise, și apoi mărturisiri stoarse prin forță. Dimpotrivă, dacă cel în cauză era un tînăr, de exemplu un student, atunci, fără **a** renunța la ideea de a „descoperi" lucruri compromițătoare **referitoare la familia lui, scopul principal era de a se**

ajunge, prin metodele despre care am vorbit, la „reeducarea" lui, adică la condiționarea și la transformarea lui într-un instrument docil, fără gîndire, fără conștiință, într-un robot care să execute fără urmă de remușcări, asemenea celorlalți studenți din celulă, toate ordinele. Un robot perfect care, în funcție de butonul pe oare se apăsa, putea fi un om fermecător și, instantaneu, să se transforme într-o bestie.

Îmi aduc aminte de un student care mi-a povestit că, fiind adus în teribila fostă infirmerie, a întîlnit un vechi prieten. Ca întotdeauna în asemenea cazuri, ei au fost foarte bucuroși că s-au întîlnit și, prevenitor, cel vechi i-a găsit nou-venitului un loc lingă el. Zilele treceau, în celulă era o atmosferă calmă, și nimeni nu bănuia teama și ura ce se ascundeau sub această atmosferă, între timp, prietenia dintre cei doi tineri se consolida, căci ei își descoperiseră multe afinități în modul cum priveau viața, umanitatea și marile valori morale ce trebuie să stea la baza oricărei societăți. Nou-venitul era încîntat de profunzimea gîndirii, de orizontul larg, de marea bunătate literalmente iradiate de prietenul regăsit. Evident că ei își făceau destăinuiri și în chestiuni personale, chestiuni de familie, dar cel vechi era mai discret, nu insista niciodată asupra subiectelor delicate, părînd preocupat exclusiv de problemele filozofice, religioase sau morale. Era mai mult decît un camarad, un prieten de nădejde, fidel, devotat și de o mare sensibilitate. Dar într-o bună zi, de parcă un mecanism invizibil făcuse să dispară decorul idilic din celulă și-l înlocuise cu unul de coșmar, oamenii, și o dată cu ei celula, s-au transformat în ceva monstruos. Și culmea, nou-venitul a văzut că bunul, credinciosul, sensibilul lui prieten se metamorfozează subit, devine un monstru și cel mai mare dușman al lui. Era dezlănțuit, îl acuza de lucrurile cele mai abjecte, de cele mai mari turpitudini, îl înjura, îl scuipa, îl lovea fără milă. Cum nou-venitul era prea tînăr ca să i se găsească în trecut acțiuni politice, s-au legat de familia lui: de tatăl său, de convingerile politice ale acestuia și ale prietenilor lui, de discuțiile dintre ei, precum și de „aventurile" pe care le avusese „bătrînul". Bătut, torturat zile de-a rîndul, n-a mai putut îndura și a inventat nume de bărbați care ar fi fost amanții mamei și surorii sale, descrind (bineînțeles inventînd după sugestiile ce i se făceau) trucurile la care recurgeau ele

pentru a înşela vigilenţa soţului şi a tatălui şi înfierînc! moralitatea „societăţii burgheze decadente".

Eviden-t că în acest caz Ţurcanu şi locotenenţii lui nu-şi propuneau să obţină date pentru ofiţerul politic. Scopul lor era să-l umilească, să-l terorizeze, să-l înjosească pe tînăr, să-i anihileze gîndirea şi mai ales rezistenţa. Se urmărea ca prin reeducare să se mai obţină un robot, unul din acei roboţi care au numai două sentimente: frica şi ura. Pentru a se ajunge aici, se foloseau toate mijloacele, începînd cu interogatoriile de o violenţă nemaipomenită, în timpul cărora, hărţuit de întrebări, de strigăte, de ameninţări, înconjurat de feţe desfigurate de ură, omul nu mai reuşea să perceapă realitatea. Credea că trăieşte un coşmar, într-atît ceea ce vedea era neaşteptat şi dantesc. Curînd însă înţelegea că realitatea era îngrozitoare, căci pumnii, loviturile de picior însoţite de injurii şi de urlete cădeau asupra lui ca grindina. Şi între primii asediatori el vedea numai faţa desfigurată de furie a prietenului său. Acum nu se mai punea problema să înţeleagă ce se petrecea în jurul său, căci era convins că va fi linşat, făcut bucăţi. Brusc, la un semn al lui Ţurcanu totul a încetat. în tăcere, fiecare s-a întors la locul lui, iar cel care îndurase cumplita încercare s-a tîrît la robinet să-şi spele rănile. Nimeni din celulă n-a îndrăznit să-l ajute – asta ar fi provocat vindicta studenţilor.

După acest prim interogatoriu, tînărul s-a întors la locul lui, lîngă prietenul care acum i-a întors spatele şi cu orice prilej îi arăta ostilitatea. Faptul că trebuia să îndure zi şi noapte o vecinătate ostilă şi periculoasă amplifica tensiunea bietului tînăr.

Toate acestea au avut loc în prima zi. După-amiază a fost lăsat în pace şi s-a făcut proces altor nou-veniţi, ceea ce a sporit teroarea şi deruta tînărului. Dar a doua zi de dimineaţă, în timp ce, crispat de teamă în celula în care era linişte, se întreba dacă îl mai ameninţa ceva, a fost chemat de Domeanu, şi totul a decurs ca în ziua precedentă.

Chiar cînd omul de la care se voia „să se obţină mărturisiri" spusese tot ce i se ceruse şi era evident că nu se mai putea scoate nimic de la el, prin urmare chiar cînd tînărul pe care voiau să-l recruteze nu mai era în stare de nici un fel de rezistenţă, era complet zdrobit şi gata să facă orice i s-ar fi cerut, nici chiar atunci

teroarea exercitată asupra lui n-a încetat. A continuat zile şi săptămîni, încît bietul de el, în pragul demenţei, ţşi spunea că infernul nu se va termina niciodată şi că ar face orice numai să fie lăsat în pace.

Dar, se va spune, din moment ce omul era zdrobit, de ce „studenţii" continuau să-l tortureze? În primul rînd, pentru că trebuia adus într-o stare de desperare vecină cu nebunia, o stare care să excludă pentru totdeauna dorinţa de a gîndi, de a critica, trebuia să se căiască. În al doilea rînd, pentru că excesele la care se dedau, libertatea pe care o aveau de a face orice dintr-un om procurau o imensă satisfacţie acestor tineri, care poate că-şi mai aminteau că fuseseră şi ei oameni, şi tocmai de aceea îl urau şi mai mult pe cel care încerca să ră- mînă. Aceste torturi, aceste şedinţe care umpleau atît de palpitant monotonia şi tristeţea nesfîrşitelor zile din închisoare erau pentru ei nu numai o distracţie, ci un spectacol cotidian, ll gîndeau, dezbăteau maniera de abordare, veneau cu idei noi. Şi cîte comentarii nu urmau! Totul, evident, sub conducerea şi, în general, din inspiraţia lui Ţurcanu şi a acoliţilor lui. După şedinţele de pseudo-linşaj, de-a lungul zilelor programul se schimba şi fiecare trebuia să dea dovadă de inventivitate şi de zel.

Bineînţeles că aproape întotdeauna şedinţa începea cu interogatoriul care decurgea aşa cum am arătat. Urma sentinţa dată de Ţurcanu, care varia în funcţie de rezistenţa inculpatului sau, dacă nu se opunea rezistenţă, în funcţie de inspiraţia şefului studenţilor sau a adjuncţilor lui.

Una dintre distracţiile „nevinovate" şi după care se dădeau în vînt aceste instrumente ale Securităţii era cea pe care ei o numeau „pătura pe cap". Victimei i se punea pe cap o pătură, aşa încît nu mai vedea dincotro veneau loviturile şi nu se putea apăra, se făcea un cerc şi fiecare dădea cu pumnii şi cu picioarele. Imbrîncit, zgîlţîit, pradă haitei dezlănţuite care îl arunca în toate părţile, lovindu-se de pereţi, de priciuri. complet orbit şi pierzînd orice noţiune a direcţiei, nefericitul rezista un timp şi apoi, aproape mort, se prăbuşea sub o grindină de lovituri. Dar ca nu cumva să fi fost un truc şi de teamă că s-a aruncat la pămînt înainte de a fi fost la capătul puterilor, „studenţii" continuau să-l lovească cu picioarele, înghesuindu-se să fie în faţă Asta dura pînă cînd Ţurcanu ordona încetarea. Atunci, ca nişte

cîini bine dresaţi, toţi se opreau în acelaşi timp şi, cuminţi, se duceau la locurile lor.

În acest timp, la vizetă, gardienii urmăreau spectacolul cu atenţie şi, bineînţeles, nu interveneau.

Modalităţile acestei „reeducări" erau numeroase si variau în funcţie de inspiraţia membrilor grupului şi de umoarea şefului. Nu le voi enumera, căci, pe de o parte, le-am uitat pe multe dintre ele şi, pe de altă parte nu asta interesează. în această parte a relatării mele mi-am propus doar să evoc existenţa în închisorile comuniste din România a acestui fenomen reprezentat de cei al căror nume a rămas „studenţii de la Piteşti" şi de a le dezvălui în mare metodele.

Una dintre ele era ca omul să stea în poziţie de drepţi ore întregi, într-o imobilitate absolută. Uneori el era privat şi de somn, plantonul avînd grijă ca el să stea în această poziţie toată noaptea. Foarte adesea trebuia să stea într-un picior, pînă cînd, extenuat, se prăbuşea. Alteori trebuia să stea cu mîinile întinse lateral sau să se trîntească pe prici şi să se ridice în cea mai mate viteză, pînă nu mai putea să se ridice. Orice semn de slăbiciune era pedepsit prin bătăi cumplite, soldate cu fracturi la cap, la braţe sau la picioare. Astfel, pe unul l-au obligat să se aşeze în genunchi lingă prici, cu braţul întins, bine fixat de torţionari pe marginea acestuia. Un student care stătea pe priciul de sus, adică la doi metri de sol, a sărit de acolo cu amîndouă picioarele pe braţul care s-a rupt ca o creangă uscată.

În privinţa monstruozităţilor, imaginaţia „studenţilor de la Piteşti" friza demenţa. Adesea ei interziceau victimelor să meargă la tinetă şi le obligau să-şi facă nevoile în gamela din care apoi le forţau să mănînce. La Gherla au fost cazuri cînd lc-au obligat să-şi mănînce excrementele.

Masa, un moment esenţial, cînd foamea făcea ravagii în toate închisorile, era şi ea un prilej de a-l tortura pe cel aflat în vizorul „reeducatorilor". Ţurcanu şi ai lui îl sileau să facă „pe porcul", cum spuneau ei: deţinutul nu avea voie să se servească de lingură sau de mîini. I se punea gamela pe podea şi el, în patru labe, trebuia să mănînce ca un animal. Umilinţa era îngrozitoare, dar mai îngrozitoare era suferinţa, căci mîncarea era foarte fierbinte şi omul se frigea cumplit. Orice ezitare atrăgea o grindină de lovituri de picior ale celor

rare stăteau în jurul lui şi care pînă la urmă îi cufundau faţa în lichidul fierbinte, mai să-l sufoce. Victima avea faţa plină de arsuri şi de băşici mari, şi în această stare trebuia să mănînce, în aceleaşi condiţii, cu preţul unor suferinţe indescriptibile, felul următor.

Dar cea mai mare distracţie a studenţilor erau „procesele", care au avut loc la Gherla, imediat după sosirea lor. Ei au organizat acolo adevărate înscenări. Deţinutul politic pe care îl torturau era acuzat de o crimă imaginară. Era deci mai întîi anchetat, după metodele pe care le-am descris, dar şi după alte metode, inventate ad-hoc de „anchetatori". Hărţuit de întrebări, bătut, torturat zi şi noapte, victima trebuia să se apere de acuzaţiile aberante inventate de torţionari. Studenţii jucau jocul complet, ca şi cînd ar fi fost convinşi că cel torturat comisese monstruozităţile de care era acuzat. „A, te-ai culcat cu maică-ta, banditule, mizerabile, canalie", şi furioşi, se năpusteau pe el, lovindu-l unde nimereau, ră- sucindu-i braţele, lovindu-l peste testicule. Omul urla, nega... N-ajuta la nimic. Dacă nu recunoştea azi, cu atît mai bine, jocul va continua mîine şi atît cît va fi necesar, pînă îşi va mărturisi păcatul. Şi nici aşa torţionarii nu se mulţumeau, zdreanţă umană care era acum nenorocitul trebuind să dea toate amănuntele despre felul în care se consumase fapta de rare era acuzat.

Urma procesul. Acuzatul avea dreptul la apărare. Se numea un avocat din oficiu, un procuror, un judecător. Erau întotdeauna mai mulţi martori care afirmau tot ce le trecea prin cap, pentru a-l pune în încurcătură pe acuzatul care trebuia „să dovedească" inexactitatea acestor afirmaţii. Rechizitoriul procurorului, mărturiile aşa- zişilor martori, pledoaria avocatului se succedau. La sfîr- şit se dădea cuvîntul „delincventului", care era obligat să se „autoacuze", să-şi facă autocritica. în fine, tribunalul pronunţa sentinţa. întotdeauna era vorba de maltratări corporale de felul celor despre care am vorbit, dar şi de altele, care se aplicau imediat sau timp de mai multe zile, astfel încît suferinţele condamnatului şi delectarea sadicilor să fie prelungite. Scenariile acestor procese variau în funcţie de imaginaţia şi inspiraţia autorilor. Ţurcanu, ea şi Dorneanu, care era fiu de preot, îi urau cu înverşunare pe preoţi. Cînd în celulă exista vreunul, el continua să fie maltratat cumplit, chiar dacă „ancheta" şi „reeducarea" erau terminate.

Li se inventau şi lor procese şi cel mai cunoscut, care cred că s-a repetat de mai multe ori (evident, cu alţi preoţi şi la diverse intervale), a fost procesul lui Iisus Christos. Faptul s-a petrecut la Gherla, unde frenezia torturilor a atins demenţa. Ţurcanu şi amicii lui aveau „şansa" ca în celulă să fie doi preoţi. Au decretat că unul este Iisus şi celălalt apărătorul lui. Studenţii erau acuzatorii, Ţurcanu şi Dorneanu judecătorii. Cei doi preoţi au fost torturaţi, umiliţi, maltrataţi în toate chipurile posibile. în cele din urmă, înainte ca Iisus să fie răstignit (nu ştiu în ce fel) pe prici, preotul apărător a trebuit să-i dea împărtăşania din gamelă, dar în loc de pîine, excrementele lui şi în loc de vin, ceva mai rău decît urina, ceva de nescris, pe care preotul, sub tortură şi sub privirile studenţilor a trebuit să deverseze în aceeaşi gamelă.

Iar gardienii se uitau prin vizetă, dar nu interveneam Oare se amuzau şi ei, sau chiar şi aceşti oameni aleşi dintre cei mai decăzuţi erau şi ei îngroziţi de sadismul dement al bandei lui Ţurcanu?

Cazul „studenţilor de la Piteşti" ar putea fi comentat la nesfîrşit, fără însă a putea fi explicat. Cred că nicăieri, sub nici un regim – comunist sau de altă factură – nu a existat aşa ceva. în pofida explicaţiilor pe care unii încearcă să le avanseze, apariţia a ceea ce se poate numi fenomenul „studenţii de la Piteşti" rămîne un caz aparte şi o enigmă pentru deţinuţii politici din România care l-au cunoscut şi care au încercat să-l descifreze. Spun acest lucru deoarece îmi amintesc că tînărul despre care am vorbit mai sus (el mi-a furnizat cele mai multe date despre aceşti studenţi de tristă memorie) mi-a spus că el însuşi nu reuşea să descifreze, să despartă adevărul de fals. Se gîndise săptămîni şi luni de-a rîndul, încercînd să înţeleagă. Prietenul lui, cine era el? Cel ale cărui sensibilitate, bunătate, credinţă, spirit de sacrificiu erau atît de mari, atît de profunde şi care, evident, nici nu-l înşela, nici nu-l minţea? Sau era monstrul care se dezlăn- ţuise împotriva lui şi fusese cel mai cumplit torţionar? A afirma că jucase comedia prieteniei nu este posibil, deoarece prietenul meu îmi spunea că el simţea încîn- tarea, confortul intelectual şi moral, afecţiunea profundă a respectivului în relaţiile dintre ei. Dar cu greu poate fi acceptată presupunerea că studentul juca teatru faţă de Ţurcanu, căci oricît de înfricoşat ai fi, poţi să dozezi

violența manifestărilor. Or, furia pe care studentul o arătase subit față de prieten, forța cu care, desfigurat de ură, îl lovea nu puteau fi simulate. Atunci, care este adevărul?

După un timp, îratrucît numărul „reeducaților" de la Pitești creștea și celula devenise neîncăpătoare, o parte din studenți, cu Țurcanu în frunte, au fost mutați. S-a înființat o a doua celulă de reeducare și de anchetă, alătuii de prima, în care s-au aplicat aceleași procedee.

Pe măsură ce numărul reeducaților creștea „studenții de la Pitești" erau trimiși în alte închisori și lagăre. Prima închisoare a fost Gherla, în 1950.

La început, desigur, „studenții" au aplicat cu succes sistemul lor obișnuit de captare a încrederii, atît în celule, cît și printre deținuții care lucrau la fabrică. A urmat violența de felul celei pe care am descris-o.

Numărul studenților sosiți la Gherla era destul de mare și prezența lui Țurcanu și Dorneanu îi galvaniza. Acum ei erau stăpînii și administrația (în frunte cu comandantul Gheorghiu și ofițerul politic Avădanei) le-a dat concursul. Așa se explică, poate, faptul că nicăieri în altă parte violența și cruzimea nu au atins paroxismele de la Gherla. Aici nu se tortura numai pentru reeducare și estorcare de mărturisiri, ci pur și simplu din cruzime și din sadism (ca în „procesul" pe care l-am descris). Tot în această închisoare (care cel puțin pînă la venirea lor era o închisoare pentru muncitori) ei au lăsat urmele cele mai adînci și mai durabile. Nu acesta a fost cazul, din fericire, în altele (de exemplu Aiud), în mine (Baia Sprie), unde numărul lor a fost mic și deci acțiunea lor nu a avut priză și ei s-au diluat în masa deținuților. Poate că la fel s-ar fi întîmplat și la Poarta Albă, dacă evenimentele nu s-ar fi precipitat cînd au sosit ei, în primăvara anului 1952, dacă n-ar fi sunat ceasul pentru sfîrșitul domniei lor.

Dar pînă la această fază finală mai trebuie să semnalez trecerea „studenților de la Pitești" la colonia de muncă de la Canal, colonie numită Peninsula sau Valea Neagră. Aici, ca și la Gherla, cu complicitatea comandantului și ofițerului politic, ei au semănat teroarea și au devenit stăpînii absoluți ai lagărului. Au format o brigadă aparte, în care au inclus deținuți politici pe care trebuiau să-i reeduce. Atmosfera de teroare, torturile,

delațiunea, anchetele erau asemănătoare cu cele din brigada lui Haralambie, la Poarta Albă, dar la o scara mult mai mare. Activitatea torționarilor nu mai ora acum nici izolată și nici secretă. Dimpotrivă, ea se desfășura la vedere și se întindea în întreaga colonie. Țurcanu și ai lui încercau să detecteze în barăci deținuții politici care, prin trecutul politic sau de altă natură, jucaseră un rol în România sau a căror personalitate, prestigiu impuneau camarazilor lor. Cum Peninsula era o colonie pentru condamnații cu pedepse de peste opt ani, mina era bogată, de aici se puteau extrage noi arestări, noi procese și un mare număr de condamnări.

În fiecare seară, studenții se duceau să caute în brigăzi pe cei pe care Țurcanu decisese să-i „ancheteze". în baraca studenților ei erau torturați pînă noaptea tîrziu după sistemul despre care am vorbit. A doua zi, rupți în bătaie, epuizați de oboseală, ei trebuiau să munceacă în brigadă.

Dar, așa cum am spus, în brigada studenților de la Pitești erau încorporați și deținuți politici. Era vorba de „prelucrarea" unor personalități importante ce fuseseră luate special din brigăzile respective. Pentru acești oameni regimul era atroce, căci maltratați, persecutați, loviți tot timpul la muncă de către camarazii lor, primind numai jumătate din porția de mîncare, ei erau torturați nopți întregi de către echipele de studenți care lucrau cu schimbul și care erau conduse, cu rîndul, de Țurcanu sau de alți „mari" ai grupului.

Printre deținuții politici supuși la acest regim au fost multe sinucideri, dar fără ecou. Pînă în ziua cînd a venit rîndul profesorului Simioneseu să fie transferat din baraca sa în cea a studenților, pentru a fi „anchetat" și „reeducat". Profesorul Simioneseu era o personalitate puternică, un om energic, curajos și, în plus, un savant în specialitatea lui. Era un vechi om politic, medic, profesor de mare autoritate, foarte iubit și respectat de studenți și de cei care îl cunoșteau. în pofida presiunilor, umilințelor, torturilor la care a fost supus, el n-a cedat. Bătut noaptea, hărțuit în timpul zilei de tovarășii de muncă, înfometat, abia mai ținîndu-se pe picioare, plin de răni și de bandaje, el a refuzat să abdice pînă în seara cînd, cu puțin înainte de întoarcerea în colonie, unde știa ce-l aștepta după stingere, a ieșit intenționat din „zonă" și a pornit către eliberarea sa. O somație și o

scurtă rafală au pus capăt calvarului profesorului Si- mionescu.

Peste o săptămînă – sfîrşit de lună şi zi de vorbitor. Soţia profesorului vine să-şi vadă soţul care, pînă la includerea **sa** în **brigada** studenţilor, **avea** dreptul la vorbitor. Cere să-l vadă pe doctorul Simionescu şi i se răspunde că a plecat. Soţia nu vrea să creadă, insistă şi declară că aşteaptă, că va dormi pe pămînt şi nu se va mişca de acolo pînă nu i se va spune adevărul. Nu ştiu exact cum s-au petrecut lucrurile. Se pare că în timpul vorbitorului, un deţinut a reuşit să strecoare persoanei ce venise să-l vadă să-i comunice doamnei Simionescu că soţul ei fusese asasinat. Comunicarea a fost transmisă şi tînăra femeie a plecat de la Valea Neagră, jurînd că nu-şi va afla liniştea pînă nu-şi va răzbuna soţul.

La acea dată comandantul lagărului a fost schimbat şi înlocuit cu Lazăr, directorul de tristă celebritate de la Gherla, cel care călcase în picioare iconiţa mea şi voise să facă din mine un delator.

Deţinuţii de la Peninsula au intrat în panică, aflînd cine va fi noul comandant. Lazăr plus „studenţii de la Piteşti"! Ce putea fi mai rău?

Dar, minune, la Valea Neagră Lazăr era alt om. El a interzis maltratarea deţinuţilor politici, pedepsea drastic pe bucătari şi pe cei de la aprovizionare dacă mîncarea condamnaţilor nu era bună, a interzis pedepsele corporale, veghea ca să nu se fure din pachete şi ca vorbitoarele să se ţină în bune condiţii. Dar mai ales şi-a impus autoritatea, interzicînd lui Ţurcanu şi studenţilor orice altă activitate în afară de munca pe şantiere, ca toţi ceilalţi deţinuţi. Nu mai existau torturi, anchete, reeducări.

La Valea Neagră stupefacţia a fost generală şi s-a aflat, toată lumea era în această privinţă de acord, că transformarea lui Lazăr se datora fiicei lui, care locuia împreună cu el în apropierea lagărului şi care îl implorase să se poarte omeneşte cu deţinuţii politici.

Dar Lazăr avea în lagăr un mare duşman în persoana ofiţerului politic, care susţinea pe Ţurcanu şi „studenţii de la Piteşti" (creaţie a Securităţii) şi care nu era deloc de acord cu inovaţiile noului comandant. Se pare că lupta a fost acerbă, căci şi Lazăr avea prieteni influenţi în Ministerul de Interne. în cele din urmă, învingătorul a fost el şi a rămas stăpînul necontestat în colonia de la

Valea Neagră. Pentru a nu lăsa nefolosit un instrument atît de bun ca „studenţii de la Piteşti", tabăra cealaltă a decis ca o parte din ei să fie transferaţi la Poarta Albă, ceea ce lui Lazăr îi convenea. Şi aşa, cu o zi sau două înainte de transferarea mea la Capul Midia, spre consternarea tuturor deţinuţilor, Dorneanu şi banda lui de la Gherla şi un alt grup venind de la Valea Neagră au sosit la Poarta Albă ferm hotărîţi să instaureze acolo, la cea mai mare colonie de la Canalul Dunăre – Marea Neagră, cea mai cumplită teroare.

Dar soţia profesorului Simionescu nu-şi uitase jură- mîntul. La Bucureşti ea s-a adresat tuturor autorităţilor, a clamat pretutindeni că soţul ei fusese asasinat, că la Canal deţinuţii erau asasinaţi. Demersul ei, audienţele au durat mai multe luni şi se prea poate ca ea să fi găsit totuşi o personalitate de o anumită importanţă pentru a o susţine şi a duce strigătul ei de revoltă la autorităţi superioare. În oricare alt moment acest lucru era imposibil şi zadarnic. Dat fiind însă că la acea dată în Ministerul de Interne se confruntau două tendinţe şi că (aşa cum o dovedise victoria lui Lazăr asupra ofiţerului politic) mai puternică era cea care preconiza o anumită relaxare a regimului din închisori, s-a decis deschiderea unei anchete în legătură cu „studenţii de la Piteşti".

Şefii „studenţilor de la Piteşti", precum şi numeroşi martori au fost transportaţi la Securitate, la Ministerul de Interne, la Bucureşti. Supuşi unor anchete foarte dure, abandonaţi de „organele" Securităţii care îi recrutaseră, îi formaseră şi îi folosiseră, „studenţii de la Piteşti" s-au denunţat unii pe alţii şi au mărturisit toate fărădelegile. Printre martorii cu greutate au fost gardienii – unii dintre ei – de la închisorile în care ei acţionaseră. Nu ştiu dacă cei care avuseseră ideea înfiinţării acestei brigăzi de investigaţii şi de reeducare au avut de suferit. Dar ştiu că „studenţii de la Piteşti" au fost judecaţi de Tribunalul Militar din Bucureşti. Epilogul: Ţurcanu, toţi adjuncţii lui şi mai mulţi dintre cei dovediţi a fi fost cei mai mari torţionari au fost declaraţi vinovaţi de crime împotriva umanităţii, condamnaţi la moarte şi executaţi. Ceilalţi au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă. Evident însă că nici un instigator, nici un ofiţer de Securitate care imaginase şi organizase această monstruozitate, nici un director, nici un gardian

(lin lagărele şi închisorile în care avuseseră loc toate acestea nu a fost condamnat.

Astfel, cei care atunci cînd au avut nevoie înfiinţaseră această monstruozitate – celula de investigare şi de reeducare – au aplicat pedeapsa cea mai grea, cînd au considerat util, celor de care se serviseră... aşa este în comunism.

Aşa s-a încheiat terifianta activitate a „studenţilor de la Piteşti", ale cărei urme nu pot fi şterse din memorie şi, pentru cei care au putut să şi-o păstreze, din inimă, a celor care au fost implicaţi, şi nici din amintirea deţinuţilor politici care au fost în contact cu ea.

Aşa, în cele din urmă, dragostea unei femei faţă de soţul ei dispărut, pasiunea şi curajul ei au reuşit să distrugă această citadelă a ororii, salvînd de la tortură şi de la moarte pe cei care, dacă n-ar fi fost ea, ar fi căzut în mîinile „studenţilor de la Piteşti".

Capitolul IX

Capul Midia

A) Viaţa în lagăr

La Canal, colonia cea mai îndepărtată şi cea mai inaccesibilă era cea de la Capul Midia. Situată la circa patruzeci de kilometri de portul Constanţa, între marele lac Taşaul, mare şi, mai la nord, Delta Dunării, baracamentele ei erau construite pe nisipul ferm al imensei plaje care însoţeşte pe zeci de kilometri ţărmul Mării Negre, întinsă la poalele falezelor înalte care o dominau, înconjurată de obişnuitele reţele de sîrmă ghimpată şi de mi- radoare, în singurătatea şi tristeţea peisajului, Midia îţi dădea acelaşi sentiment de dezolare, de izolare de restul lumii, pe care l-am trăit cînd am ajuns la Jilava.

După ce au traversat platourile pustii şi aride care separă Poarta Albă de acest lagăr de muncă forţată, cele două camioane ale noastre, pline de deţinuţi şi de soldaţi, au ajuns la drum (construit chiar pe nisip) şi apoi s-au oprit la intrarea în colonie. Ai fi putut crede că realmente eşti în deşerturile de pe un alt continent. Vîn- tul rece al acelui sfîrşit de martie stîmea vîrtejuri de nisip învăluind lagărul ce părea adormit sau încremenit. Nici un suflet, nici o mişcare, nici un zgomot, deoarece jumătate din oameni erau la muncă şi cealaltă jumătate (echipa de noapte) dormea. Rambleul căii ferate ce fusese construită special pentru a asigura legătura cu lagărul şi transportul blocurilor de piatră şi de ciment folosite la construcţia digului era înalt şi orizontul nostru se limita la crestele falezelor, la sîrma ghimpată şi la miradoarele cu soldaţi sprijiniţi în mitralierele lor. Da, şi aici eram pierduţi în celălalt capăt al lumii, la cheremul brutelor care ştiau că nimeni nu va veni vreodată să vadă ce se întâmplă aici.

Ceea ce vedeam nu făcea decît să confirme trista reputaţie a acestui lagăr. De fapt, de la înfiinţarea ei, Mi

dia era considerată colonia cea mai severă, cea în care munca era dintre cele mai grele, regimul cel ,mai inuman, şefii cei mai crunţi. Nu ştiu dacă faptul era intenţionat sau dacă izolarea dădea gardienilor şi şefilor impresia de imunitate şi de atotputernicie, dar după experienţa altor lagăre de la Canal pot să spun că într-adevăr aici era cel mai rău.

Cînd am ajuns, un ofiţer şi cîţiva gardieni au venit să deschidă poarta şi camioanele au pătruns în incintă. Aici pămîntul era bătătorit. Aproape de intrare – trei sau patru baracamente ale administraţiei de-a lungul sîrmei ghimpate, şi alături – mai multe carcere expuse vîntului, frigului, ploii sau soarelui. Alte două sau trei baracamente formau un unghi drept cu cele ale administraţiei şi în ele se aflau atelierele, depozitele de alimente, bucătăria şi duşurile. În rest valuri de pămînt de 200 pînă la 400 metri înălţime, la capătul cărora, aproape lipite de reţeaua de sîrmă ghimpată şi de miradoare, strivite sub faleză, vreo cincisprezece barăci destinate celor două mii pînă la două mii cinci sute de deţinuţi din această colonie.

Aici prizonierii erau de diverse categorii: cei numiţi „politici-politici" erau cei care făcuseră parte din vreun partid. Unii dintre ei nu-şi terminaseră pedeapsa, în timp ce alţii nu fuseseră niciciînd condamnaţi, dar se aflau acolo în virtutea apartenenţei la un partid.

Aceşti „politici-politici" erau complet izolaţi de restul lagărului printr-o a doua reţea de sîrmă ghimpată. Regimul lor era dintre cele mai dure şi cu toate că erau afectaţi la muncile cele mai grele, nu aveau dreptul nici la pachete, nici la corespondenţă, nici la vorbitor. Este drept că asta nu-i prea deosebea de noi, căci la Midia se ajungea atît de greu, încît în cele unsprezece luni cît am stat acolo nu cred să fi văzut mai mult de douăsprezece persoane venite în vizită la cei care beneficiau de acest drept.

O altă categorie de deţinuţi de la Midia era cea a deţinuţilor de drept comun. Nu erau mai mult de două sute, dar erau tot ce omenirea avea mai rău. Foarte periculoşi, autorităţile (totuşi întotdeauna îngăduitoare cu cei de drept comun) îi considerau irecuperabili. Şi într-adevăr, ei ar fi fost în stare să omoare un om pentru un nasture sau pur şi simplu din plăcerea de a o face.

În fine, grosul „coloniştilor" de la Midia era format din deţinuţi politici care nu făcuseră parte din vreun partid (cazul meu), a căror condamnare expirase, dar care nu erau eliberaţi şi cărora Ministerul de Interne le mai dăduse cîţiva ani de închisoare, fără ca măcar să-i avertizeze. Aceştia erau aşa-numiţii „administrativi", adică oameni cărora li se aplicase o pedeapsă administrativă.

Sosirea noastră a provocat, evident, inevitabilele comprimări şi mutări ale celor vechi, dintr-o baracă în alta, pînă ni s-a făcut loc pe paturile de lemn pe care ne chinuiam de atîţia ani. Am primit cei 60 de centimetri de pat la care aveam dreptul, o saltea de paie şi o pătură veche rămasă de la Dumnezeu ştie care regiment de cavalerie.

Chiar de a doua zi administraţia ne-a constituit în brigadă de descărcare vagoneţi, în locul a vreo patruzeci de legionari care făcuseră pînă atunci această muncă şi care acum erau trimişi să lucreze la ecluză.

La acea dată, la Midia, construcţia digurilor aproape că încetase. Acum numai la capătul digului se mai aruncau în mare pietre scoase de deţinuţi de la Valea Neagră şi aduse cu vagoane-platformă pe calea ferată. Cit priveşte blocurile de beton, acest coşmar pînă nu de mult a mii de oameni şi care au provocat moartea atîtora dintre ei, fabricarea lor fusese întreruptă. Principala muncă o constituia deci construirea marii ecluze care trebuia să facă legătura între Canalul propriu-zis şi lacul Taşaul. Acesta din urmă era despărţit de mare doar prin plaja lată de cîteva sute de metri. După străpungerea acestei porţiuni de pămînt, Canalul protejat de diguri trebuia să se verse în mare.

Construcţia acestei ecluze se făcea în cele mai grele condiţii, căci aici sub cîţiva centimetri de pămînt, solul nu era decît o masă stîncoasă.

Este dificil să evaluez dimensiunile ecluzei, care, la sosirea mea la Midia, era departe de a fi terminată (şi n-a fost vreodată), dar, după opinia mea, trebuie să fi avut circa douăzeci de metri adîncime, o sută de metri lăţime în partea superioară şi ceva mai puţin la bază. în oe priveşte lungimea, ea atingea trei-patru sute de metri, un capăt fiind la adîncimea despre care am vorbit şi celălalt ridicîndu-se într-o pantă abruptă, escaladată de

linia ferată a micului decovil ce transporta în afara ecluzei pietrele scoase de acolo.

Era o muncă extrem de grea, dar care în felul său (chiar ţinînd cont de caracterul dificil al solului) mai fusese efectuată în atîtea părţi ale lumii. Ceea ce era însă absolut demenţial aici era maniera în care se lucra. Seara, înainte de sosirea echipei de noapte, şi dimineaţa în zori, înainte de sosirea echipei de zi, artificierii dinamitau peretele stîncos. Apoi deţinuţii intrau în ecluză si trebuiau să transforme stâncile în pietre mai mari sau mai mici. Evident că după dinamitare pietrele nu corespundeau dimensiunilor cerute, ele fiind în general de dimensiuni ce oscilau între cele ale unui mic butoi de bere şi cele ale unei pătrimi de vagon. Şi această piatră trebuia sfărîmată cu maiul şi cu hîrleţul şi apoi încărcată cu furca sau cu mîna în vagonetele decovilului. Fiecare deţinut avea o normă supraomenească, trebuind să încarce în cele douăsprezece ore de muncă un anumit număr de vagonete, în caz contrar urmînd a-i fi redusă la jumătate raţia de mîncare sau avînd perspectiva de a petrece noaptea la arest sau chiar în una dintre celebrele „carcere".

Şi această muncă trebuia efectdată de nişte oameni cărora li se dădea o mîncare mizerabilă -— mult mai proastă decît la Poarta Albă -— şi care nu aveau dreptul la nici un pachet.

Cînd vagonetele decovilului erau bine încărcate, o mică locomotivă zgomotoasă şi obosită, condusă de deţinuţi politici, le remorca cu greu în afara ecluzei şi străbătea un mare platou rectangular, mărginit în trei părţi de un lac de cîteva hectare, despărţit de lacul Taşaul prin- tr-un drum în formă de dig. Pietrele erau aruncate în acest lac situat la cinci-şase sute de metri sub nivelul platoului. Descărcarea se făcea în cinci puncte fixe, numite „mustăţi", de-a lungul lacului sau pe un mic dig care-l tăia în două. Garnitura intra în marşarier încet, căci terasamentul care era exact pe marginea falezei se putea surpa sub greutatea vagonetelor şi putea antrena atât vagonetele, cît şi oamenii care le descărcau într-o cădere de la cinci-şase sute de metri. De altfel zilnic erau accidente.

Prin urmare, echipa formată din cinci-şase oameni trebuia să descarce vagonetele cît mai repede, aruncln- du-le conţinutul în vid. Operaţia era destul de pericu

loasă, căci pentru a deschide vagonctul trebuia să te cațeri pe el, așa cum era, înclinat și amenințînd dintr-o clipă în alta să cadă. După ce vagonéiul era deschis, patru oameni se opinteau de trei-patru ori pînă reușeau să-l golească. În acest moment exista riscul ca, din cauza greutății, vagonetul să iasă de pe linie și să antreneze în cădere întreaga garnitură. Pentru a se evita un astfel de accident, trebuia ca imediat ce goleau vagonetul, cei patru oameni să facă o întoarcere și să se așeze pe marginea șasiului, pentru a crea o contragreutate. Din nefericire, uneori aceasta nu era suficientă și vagonetul supraîncărcat scăpa de sub control, antrenînd în cădere și oamenii, care erau zdrobiți la poalele falezei.

Dacă, așa cum se întîmpla de obicei, vagonetul era golit normal, mișcările oamenilor trebuiau foarte bine sincronizate, ca în momentul cînd vagonetul era complet golit, să se îndepărteze imediat de el, deoarece în cinci cazuri din zece exista pericolul de accidentare.

îmi amintesc că o dată, spre sfîrșitul șederii mele la Midia, cînd brigada noastră lucra în schimbul de noapte, poate din cauza oboselii sau poate contînd pe rutină, am fost mai puțin atent sau reflexele mele au fost mai lente decît de obicei, nu m-am dat înapoi destul de repede și am fost lovit în cap. M-am prăbușit și am auzit pe cineva strigînd: a murit. Dar nimeni nu s-a oprit, și descărcarea vagonetelor a continuat în același ritm infernal: primul deschizînd vagonetul, numerele doi, trei și cinci basculîndu-l, așezîndu-se pe șasiu, făcînd un pas înapoi și trecând la vagonetul următor, deschis deja de numărul unu. În acest timp numărul șase închidea vagonetul gol... iar numărul patru zăcea la pămînt.

Nimeni nu mi-a venit în ajutor, deoarece garnitura de opt-nouă vagonete trebuia descărcată în mai puțin de trei minute și gardianul care o însoțea se afla acolo, tocmai pentru a preîntîmpina întîrzierea îndeplinirii acestei sarcini mult mai importanți' decît salvarea unui om. De altfel, la Midia, viața unui deținut politic nu avea nici o valoare, gardienii și comandantul comentînd cu mare satisfacție plecarea lui din această lume.

Pentru a mă ajuta, camarazii mei nu aveau altă soluție decît să descarce cît mai repede posibil garnitura. N-a fost nevoie însă de ajutorul lor, deoarece am avut norocul ca accidentul să aibă loc iarna și căciula de oaie a amortizat lovitura. Am rămas la pămînt cîteva secunde

şi apoi mi-am revenit, m^am ridicat şi m-am dus să-i ajut pe camarazi la descărcarea ultimelor vagonete. Am făcut-o pur şi simplu din reflex, ştiind că în trei vago- netul era mult mai greu de descărcat.

Cînd era foarte frig, la descărcare exista şi pericolul ca între blocurile de piatră să se formeze o pojghiţă de gheaţă. În acest caz vagonetul, oricît ar fi fost basculat, nu se golea. Un deţinut sau doi trebuiau să treacă pe partea dinspre prăpastie şi, agăţaţi de marginile vagone- tului, pur şi simplu suspendaţi, să-l zgîlţîie din răsputeri, pentru ca blocurile să se desprindă, şi să sară imediat într-o parte ca să nu cadă pietrele peste ei. Exista şi perioolul ca, din cauza descărcării bruşte, să cadă în prăpastie întreaga garnitură, strivindu-i pe cei doi.

Era evident că aici, ca peste tot la Canalul Dunăre – Marea Neagră, numai deţinuţii politici supuşi draconicului regim de penitenciar comunist român puteau lucra în aceste condiţii. De altfel, ar fi putut ei să se opună? Poate că da, dar numai cu preţul vieţii. Atunci, îşi ziceau ei, mai bine să taci, căci aşa măcar aveai şansa să scapi.

Cînd pietrele aruncate în lac ajungeau la nivelul te- rasamentului, echipa de descărcare soarifica linia ferată pînă la celălalt capăt al noii faleze. Era o muncă dintre cele mai grele pentru numai şase oameni şi ca să o facem cît mai rar, ne asumam riscul de a împinge atît de mult linia încît şina exterioară era aproape suspendată deasupra prăpastiei. Cînd sosea prima garnitură, trebuia s-o descărcăm cît se poate de repede, ca să nu cedeze tera- samentul. Automatismele noastre erau atît de bine reglate, încît nu cred că nc trebuiau mai mult de două minute să descărcăm o garnitură iar gardienii şi ofiţerii veneau să se uite ca la un spectacol. Este adevărat că uneori garnitura cădea în prăpastie şi atunci brigadierul nostru „P." şi şeful de echipă Costi Brîncoveanu se alegeau cu o noapte de arest.

Treptat, lacul Năvodari a dispărut şi locul lui a fost luat de hectare întregi de teren pietros. Cînd am sosit la Midia, în martie 1952, mai mult de jumătate din lac **era** deja **acoperită şi nu mai rămăseseră** de **acoperit decît** două-trei sute de metri. Aproape un an mai tîrziu, cînd **am plecat, în februarie 1953, ajunseserăm la celălalt capăt.**

Şantierul de la Năvodari era foarte mare, de două sau de trei ori mai mare decît şantierul brigăzii mecanizate

despre care am vorbit într-un capitol precedent. Şist«», mul de securitate era acelaşi ca la acesta din urmă: mi radoare dotate cu reflectoare din cinci în cinci sute de metri înconjurau şantierul, dominînd ecluza cu turlele şi mitralierele lor, ocolind marele platou şi malul exterior al lacului. Mici patrule formate din doi-trei gradaţi din trupele de Securitate treceau permanent în jurul acestui perimetru.

În fine, pentru a completa descrierea acestor locuri, voi adăuga că intrarea în şantier era apărată de o poartă imensă, ce se prelungea pe o anumită distanţă, de o parte şi de alta, cu reţeaua obişnuită de sîrmă ghimpată. în interiorul acestei incinte se aflau corpul de gardă, un soi de baracă fără pereţi, doar cu acoperiş, şi o altă baracă pentru atelierul în care se făceau mici reparaţii la decovil. Apoi se ajungea pe platoul unde pe stînga era, la oarecare distanţă, marea falie a ecluzei, iar pe dreapta se întindea pînă la lac, pe sute de metri, terenul pietros prin care şerpuia calea ferată a micului tren.

Şantierul de la Năvodari se afla la vreo zece kilometri de Midia şi echipele de zi şi de noapte străbăteau această distanţă cu trenul, în vagoane pentru animale.

Echipa de zi începea lucrul la şapte dimineaţa şi termina la şapte seara, cînd era înlocuită de echipa de noapte.

Bineînţeles că nu se făcea nimic pentru a ni se uşura munca sau pentru a ni se prelungi odihna, şi la trei dimineaţa suna clopotul. Prinţi, ameţiţi de oboseală, ne trezeam şi mergeam să facem coadă la spălător, apoi ne îmbrăcam şi aşteptam să ni se aducă înlocuitorul de cafea, pîinea şi bucăţica de marmeladă din fructe degradate. Băutura fierbinte şi mai ales pîinea, aliment de bază în închisoare şi în lagărele de muncă, ne mai întremau şi, echipaţi, stăteam pe paturi aşteptînd să se sune apelul. Cînd suna clopotul ne încolonam şi porneam spre platoul unde se făcea „numărătoarea". Aceasta se făcea mult mai repede decît la Poarta Albă, deoarece colonia era mică şi aproape jumătate din efectiv era la muncă, în echipa de noapte.

După îndeplinirea acestei formalităţi, brigăzile se aşezau din nou în şir indian şi trebuiau să aştepte să se dea ordinul de plecare. Traversam plaja cu nisip dur ca cimentul şi presărată cu mărăciniş şi scaieţi şi ajungeam la rambleu, unde garnitura care trebuia să ne ducă la

muncă ne aştepta. Fiecare brigadă se aşeza în fata vagonului repartizat şi aşteptam din nou. Ce? nimeni nu ştia. Trenul era acolo, deţinuţii la fel, nici o altă garnitură nu circula între Midia şi Năvodari, prin urmare nu exista nimic de natură să împiedice plecarea sau măcar urcarea în vagoane. Ei bine, nu, eram ţinuţi acolo în picioare, fără motiv, o jumătate de oră sau trei sferturi de oră, uneori chiar mai mult. Asta probabil că făcea parte din sistemul de obosire, de epuizare şi demoralizare a oamenilor, căci nu trebuie să se uite starea fizică a acestor deţinuţi slăbiţi de anii de închisoare şi de lagăr, subali- mentaţi în asemenea măsură că mulţi sufereau de distro- fie şi de scorbut. Cîteva minute de repaus ar fi fost deci preţioase, şi aceste minute noi le petreceam în picioare, nemişcaţi, ceea ce era foarte obositor.

Cum rambleul căii ferate nu depăşea înălţimea de un metru şi jumătate, puteam vedea pe sub vagoane, de cealaltă parte, marea, uneori calmă, adesea agitată sau, mai ales iarna, dezlănţuită. Spectacolul care altădată mă făcea să vibrez, acum, în acest decor lugubru şi în atîta suferinţă, nu era decît un element în plus ce amplifica durerea.

Această lungă aşteptare era epuizantă chiar şi în zilele frumoase de vară, dar cînd ploile de toamnă sau viscolele se abăteau peste această nesfîrşită întindere de nisip şi cînd hainele se lipeau de noi ca nişte cataplasme de gheaţă, suferinţa depăşea limitele tolerabilului şi fiecare se întreba în sine dacă va rezista pînă seara.

În fine, se dădea ordinul de îmbarcare. Trebuia să te caţări pe rambleu şi acolo într-o poziţie foarte incomodă, cu picioarele sub vagon, corpul aruncat înainte, să reuşeşti să ajungi pe burtă în vagon şi apoi să te ridici în picioare. Ne ajutam unii pe alţii, împingîndu-ne, trăgîndu-ne, şi în sfîrşit, pentru un timp, eram la adăpost de intemperii.

Vagoanele erau foarte murdare şi nici vorbă nu putea fi să stai jos. Fiecare deţinut îşi făcuse în atelierele coloniei un scăunel de felul celor cum au lustragii. Pornea deci fiecare cu scăunelul în mînă şi de îndată ce ne vedeam în vagon ne aşezam şi, sprijiniţi de perete, ne odihneam cît de cît. Evident că acest lucru nu era agreat de administraţie care, contrar a ceea ce ar fi fost normal, nu ţinea deloc să ajungem la muncă odihniţi, dimpotrivă, făcea tot ce putea pentru a agrava starea de slăbiciune

şi decrepitudinea noastră fizică. De aceea, uneori, *m* timp ce aşteptam ordinul de îmbarcare, îşi făcea apariţia o hoardă de miliţieni care ne confiscau scăunelele. Dar peste cîteva zile fiecare deţinut avea un alt scăunel, pe care îl ascundea cu grijă sub palton. Cînd ieşeam din colonie în rînduri de cîte cinci, ofiţerul de serviciu era prea ocupat cu numărarea noastră şi nu observa că hainele ne erau umflate. Asta dura o săptămînă, două, trei, şi într-o bună zi din nou ne erau confiscate. Acest mic război între administraţie şi noi a durat pînă în ziua în care vagoanele de animale au fost înlocuite cu vagoane în care fuseseră transportaţi porci. A fost îngrozitor, căci duhoarea în care trebuia să stăm trei sferturi de oră cît se făcea de la Midia la Năvodari era atroce. Era absolut insuportabil, şi într-adevăr îţi venea să-ţi verşi şi maţele. Nici vorbă să stai pe scăunel, căci hainele care s-ar fi tîrît pe podea ar fi luat mirosul îngrozitor de cocină. Deci administraţia cîştigase, iar noi stăteam în picioare, clătinîndu-ne de oboseală. Asta a durat cîteva săptămîni şi apoi, fără un motiv aparent, într-o bună zi, vagoanele de porci au fost înlocuite cu vechile vagoane, şi din nou a început războiul scăunelelor.

Pe la şase şi un sfert-şase şi jumătate ajungeam la şantier şi după ce coboram din tren, trebuia să aşteptăm o jumătate de oră sau trei sferturi de oră ca să plece echipa de noapte şi artificierii să-şi termine treaba, şi apoi pătrundeam în incintă. Aid, nu ştiu din ce motive, gardienii nu aveau nimic împotrivă să stăm pe scăunele sau pe jos. Profitam întotdeauna şi mă întindeam pe pămînt, şi în cîteva secunde adormeam ca un animal. Oboseala noastră depăşea cu mult limitele a ceea ce omeneşte este suportabil, căci pe lîngă faptul că munca era epuizantă, că numărul de calorii primite ca hrană abia dacă reprezentau jumătate din ce se consideră minimum vital, aveam prea puţine ore de somn. Cînd se dădea ordinul de intrare în incintă, cei mai mulţi se clătinau de oboseală. Şi acolo, sub supravegherea gardienilor, trebuia să munceşti într-un ritm demenţial.

Spre norocul nostru, brigadierul „P." era un om excepţional. Condamnat politic, de felul său librar într-un mic orăşel din Oltenia, acceptase să fie brigadier numai pentru a-i ajuta pe oameni, a-i apăra şi a le face viaţa

mai uşoară. întrunea calităţi ce rareori stau alături: o mare bunătate, un imens curaj, un profund simţ al responsabilităţii şi, sub o aparentă indolenţă, o mare vioiciune a spiritului. Oamenii lui, brigada lui, el le apăra ca un leu şi nu se temea să-i înfrunte pe cei doi zbiri de la Midia, pe comandantul Borcea şi locotenentul politic Lupu. Ca urmare, „P." petrecea o noapte din trei la arest, pentru a fi acoperit aşa-zisele greşeli ale oamenilor lui care, la rîndul lor, s-ar fi lăsat tăiaţi în bucăţi pentru el. Administraţia ştia, dar îl menţinea ca brigadier, deoarece avea o bogată experienţă în munca la vagonete şi oamenii lui dădeau tot ce puteau (tocmai pentru ca el să rămînă brigadier) iar rezultatele brigăzii depăşeau cu mult rezultatele obţinute vreodată pe şantier.

în prima zi a fost destul de greu, deoarece majoritatea dintre noi n-aveam experienţă în această muncă. Dar „P." era acolo, alergînd ca un cîine ciobănesc de la o „mustaţă" la alta, sfătuind şi chiar dînd o mînă de ajutor.

îmi amintesc că în acea zi, cu puţin înainte de a suna „toaca" ce anunţa prînzul, a început să plouă. O ploaie rece, care se întetea. Ploua cu găleata cînd, venind din toate colţurile şantierului, echipele alergau pe marele platou pietros, către baraca goală lîngă care ne aştepta căruţa cu mîncarc. Aici gardienii ne-au cerut să ne aliniem cinci cîte cinci şi să mergem să ne luăm pîinea şi supa. Apoi trebuia să revenim la locul nostru şi mîncam în picioare în ploaia diluviană. La numai trei metri de noi era baraca goală în care am fi putut intra. Dar nici vorbă să ni se permită să ne adăpostim. Trebuia să mîncăm afară, în picioare. Ploua atît de tare, încît gamelele noastre erau acum pline de o apă rece şi nu mai reuşeam să terminăm de mîncat.

A trebuit apoi să aşteptăm o bună bucată de timp, căci comandantul voia să vorbească nou-veniţilor. Hainele de pe noi erau îmbibate ca nişte bureţi, eram uzi pînă la oase, ne era îngrozitor de frig. într-un tîrziu a venit şi Borcea. Mic şi îndesat, foarte urît, cu un cap asimetric pus direct pe umeri, un cap ce privit dintr-o parte părea pătrat şi din cealaltă rotund, un pîntece enorm şi picioare strîmbe, acest fost proprietar de brutărie din oraşul Turda era prieten la cataramă cu Albon, comandantul tuturor şantierelor de la Canal. Acest fost mic-burghez şi mic

capitalist devenit comunist – şi căpitan de Securitate – era un monstru de răutate şi de ură, singura lui dorinţă fiind de a face rău celorlalţi, de a-i face să sufere. îmbrăcat într-o pelerină cu glugă impermeabilă, bine protejat de pufoaica şi pantalonii vătuiţi, încălţat cu cizme înalte de cauciuc, el ne-a ţinut o alocuţiune analfabetă din care reieşea că vom constata curînd că Midia nu era pensionul de domnişoare de la Poarta Albă, că ne aflam acolo pentru că eram bandiţi, duşmani ai partidului şi poporului. Datoria noastră era să muncim din răsputeri şi ne ameninţa cu cele mai drastice pedepse – făcea aluzie chiar la dispariţia noastră – dacă nu vor fi îndeplinite normele prevăzute. A încheiat cu următoarele cuvinte: „La Midia aveţi două drepturi: dreptul de a munci şi dreptul de a muri".

Era cert că Borcea încerca să ne intimideze, dar nu încăpea îndoială că în concepţia lui această definiţie rezuma idealul către care tindea. Faptul era de altfel evident, deoarece la Midia, al cărei regim era considerat ca cel mai draconic din toate coloniile de la Canal, situaţia continua să se agraveze pentru deţinuţi.

Nu voi descrie organizarea acestui lagăr şi viaţa de acolo, deoarece am făcut-o cînd am vorbit despre Poarta Albă, şi în fond, cu mici nuanţe ale ferocităţii şi barbariei, regimurile se asemănau în toate coloniile de muncă de la Canal. Numai că tot ce era rău în alte lagăre era şi mai rău la Midia şi rarele avantaje existente în altele aici erau escamotate.

Munca era şi mai intensă, deoarece norma era mai mare; mîncarea mai proastă şi porţiile mai mici; dreptul la pachet era mult mai greu de obţinut, conţinutul lui era mult mai sever limitat, atît în ce priveşte cantitatea, cît şi în ce priveşte varietatea alimentelor; la Midia se recurgea mult mai uşor la măsuri punitive şi pedepsele erau mult mai severe; îngrijirile medicale erau aproape inexistente, căci medicul, un oarecare Barbu (spre deosebire de colegii săi din alte lagăre), refuza să-i ajute pe deţinuţi şi, executînd fidel instrucţiunile comandantului, nu le acorda decît un simulacru de asistenţă. La Midia era imposibil să fii scutit de muncă, chiar dacă erai grav bolnav. în ce priveşte odihna, administraţia făcea totul pentru a o reduce la minimum. Am spus că se dădea deşteptarea la 3 dimineaţa, deşi trebuia să fim pe şantier la orele 7 şi am fi avut tot timpul să ajungem şi dacă

deşteptarea s-ar fi dat cu o oră sau două mai tîrziu. Am mai spus că în timpul aşteptărilor îndelungate şi inutile ni se interzicea să stăm jos. Acelaşi lucru era pe şantier. Cînd munca se efectua normal, între plecarea unei garnituri şi sosirea alteia pe o „mustaţă", nu treceau decît cîteva minute. Dar uneori, din diverse motive (dificultăţi de încărcare, deraierea vagonetelor etc.), trebuia să se aştepte aproape o oră. Ei bine, chiar şi în asemenea cazuri era strict interzis să stăm jos, sub ameninţarea unei drastice corecţii: privarea de hrană sau o noapte la carceră desculţ, în cămaşă şi indispensabili.

Era evident ce urmărea comandantul lagărului: să ne aducă într-o stare de slăbiciune şi de epuizare de natură să ne provoace moartea. Pentru aceasta toate mijloacele erau bune. Aşa, de exemplu, uneori, înainte sau în timpul descărcării, se întîmpla ca un vagonét să deraieze şi să se ducă la cîţiva metri mai jos în viroagă. Scoaterea lui de acolo cu braţele era o muncă supraomenească de mai multe ore şi din care ieşeai epuizat, la capătul puterilor, tremurînd de oboseală. Era vorba de a ridica cu braţele, pe un rambleu de peste cinci metri înălţime şi cu înclinaţie de 45°, un vagonét ce cîntărea cîteva sute de kilograme. E drept că operaţia se făcea în două etape: întîi sasiul şi apoi cupa. Nu conta că pentru şase oameni (căci nu primeai ajutoare) era omeneşte imposibil. Trebuia făcut şi, graţie constrîngerilor torţionarilor noştri, făceam.

Cînd se producea un asemenea incident (zilnic, unul sau două) toate „autorităţile" veneau să asiste la spectacol. Căci era într-adevăr o delectare să vezi şase oameni ne- raşi, palizi, famelici luptîndu-se pe panta abruptă cu aceste sute de kilograme de fier şi fontă, cu acel monstru care trebuia readus pe platou. Spectacolul era cu atît mai fascinant cu cît aceşti oameni (care în fond se luptau pentru viaţă) procedau nesăbuit cînd se strecurau sub cupă sau sub şasiu pentru a-l ridica pe umeri, în timp ce camarazii lor trăgeau. Cea mai mică ezitare din partea acestora din urmă, care se cramponau cu toate forţele de acea fierăraie pentru a o menţine pe panta înclinată, cea mai mică ezitare din partea lor şi vagonetul s-ar fi rostogolit şi ar fi zdrobit oamenii. Era un spectacol ce merita să fie contemplat, şi nici un gardian nu-l rata şi, de pe platou, tratîndu-ne drept trîndavi, ne dădeau ordine contradictorii, adesea sinucigaşe. Este însă tot atît de ade

vărat că uneori, chiar destul de des, spectacolul oferea şi accidente mai mult sau mai puţin grave.

Toate acestea puteau fi uşor evitate dacă pentru ridicarea vagonetului s-ar fi folosit o locomotivă. Pentru aceasta era suficient ca un cablu să fie legat la un capăt de locomotivă şi la celălalt, într-o primă etapă, de şasiu şi apoi de cupă. Mica locomotivă pornea în viteză, făcînd un zgomot infernal şi scuipînd fum şi scîntei. Spectacolul era la fel de fascinant (mai ales pentru noi) căci cupa sau şasiul, remorcate în mare viteză, făceau pe pantă salturi fantastice de peste trei metri înălţime şi după cîteva secunde ajungea pe rambleu, de unde noi le puneam pe linie. Toată operaţia nu dura mai mult de zece minute. Ei bine, cu două, trei excepţii din motive pe care nu le cunosc, cînd această metodă a fost practicată, niciodată, absolut niciodată nu se folosea locomotiva pentru ridicarea vagoneţilor căzuţi. Faptul că se pierdeau multe ore de muncă nu avea importanţă. Ceea ce conta era epuizarea totală a deţinuţilor politici şi precipitarea sfîrşitului lor. În ce ne priveşte, făceam orice pentru a împiedica producerea unor astfel de accidente. Îmi amintesc cum odată un vagonet s-a desprins de garnitură şi a pornit pe linia care se termina, suspendată în vid, deasupra viroagei. Antrenat de greutatea proprie şi de greutatea încărcăturii, vagonetul gonea spre plonjonul final, care însemna pentru noi ore de calvar. Am pus mîna pe un drug de fier şi, alergînd paralel cu vagonetul, am încercat să-l frînez plasînd drugul între roată şi osie. Dar vagonetul rula prea repede, drugul a fost proiectat în aer de către roată şi m-a rănit la mînă şi, în plus, mi-a fracturat şi întors un deget. Vagonetul a căzut în fundul viroagei iar eu, îngrozit, mi-am pus cu o mişcare bruscă degetul la loc. Evident că n-am mai putut să lucrez şi abia seara, cînd am revenit în colonie, am avut dreptul să merg la doctor, care m-a pansat, mi-a pus braţul în aţele şi în eşarfă, dar a refuzat să-mi dea scutire pentru a doua zi. Cum cu un singur braţ randamentul meu a fost minim, răsplata a fost că în luna respectivă n-am avut dreptul la pachetul trimis de soţia mea şi acesta i-a fost returnat fără nici o explicaţie, spre marea ei îngrijorare.

Zbirii nu ne terorizau numai pe şantier, ci şi în interiorul lagărului. Ne trezeam la ora 3 dimineaţa şi ne întorceam în lagăr la ora 8 seara. Rupţi de oboseală, în-

ghiţeam supa şi bucata de pîine, şi nici **nu** terminam bine, că miliţienii ne scoteau din barăci pentru a merge **la** curăţatul legumelor, pentru masa de a doua zi. Cînd era **la** rînd brigada ta, nu scăpai de această corvoadă înainte de unsprezece şi jumătate-douăsprezece noaptea şi pentru somn nu-ţi mai rămîneau decît trei ore. Este **adevărat că** asta **nu era** în **fiecare zi, dar trebuie spus** că fiecărei brigăzi îi venea rîndul cam de două ori pe săptămînă. În serile cînd nu eram de corvoadă ne culcam pe la orele *22*. Ca atare, dormeam de regulă maximum **cinci ore şi jumătate, ceea ce era ridicol de puţin, dată** fiind munca pe care o făceam şi faptul că nu aveam voie să stăm jos cît era ziua de mare, în afară de vremea dejunului. Este adevărat că şi noi trişam cît puteam **la acest capitol şi cum pleca gardianul, dacă nu aveam** de descărcat o garnitură, ne aşezam jos.

Dar dintre toate torturile de la Capul Midia cea mai cumplită era foamea. În nici o colonie de muncă mîncarea nu era suficientă, dar în toate celelalte era abundentă în comparaţie cu ce era aici. La Midia foamea era atroce şi efectiv se murea de inaniţie.

La Năvodari, unde am lucrat, nu erau decît pămînt, stînci şi pietre. Pe alte şantiere venirea primăverii era întîmpinată cu bucurie de către deţinuţi, deoarece puteau culege iarbă pe care o mărunţeau şi o puneau în gamelă şi, împreună cu supa, sau mai bine zis cu zeama, aveau impresia că mănîncă ceva mai consistent.

Cît despre deţinuţii de drept comun, ei vînau tot ce mişca: lăcuste, şerpi, broaşte, şobolani, şoareci de cîmp, totul era comestibil. Unii îşi frigeau cît de cît prada la ora mesei la un foc de lemn«. Dar alţii se limitau la a jupui, a scoate măruntaiele şi, nemaiavînd putere şi răbdare să aştepte, mîncau toate astea în stare crudă. Printre ei era un ţigan, un criminal cunoscut pentru atrocităţile comise. Era efectiv un monstru. Pentru el totul era mult mai simplu: prindea broaşte sau şerpi sau Dumnezeu mai ştie ce, îi decapita cu dinţii şi apoi înghiţea animalul cu labe cu tot în timp ce încă mai mişca. Da, culmea ororii a fost atinsă la Midia.

Doar o căţeluşă era iubită de toată lumea. Cred că o chema Bela şi toţi aceşti oameni înfometaţi, tracasaţi, torturaţi o adorau, o răsfăţau şi se lipseau de bunul cel de preţ, o firimitură de pîine, ca să i-o dea ei şi să-i vadă privirea caldă şi plină de recunoştinţă. Dar într-o dimi

neaţă i s-au găsit oasele în cenuşa unui foc ce fuvcv făcut în timpul nopţii: erau rămăşiţele micuţei Hela . Şi lagărul, acel lagăr în care moartea atroce prin inaniţio făcea ravagii, a fost mult timp afectat de tristul ei sfirşit.

Pe la jumătatea lui iunie a sosit un nou lot dl la Poarta Albă şi între altele ne-a adus veşti despre fostul nostru brigadier „S.", fost şef al brigăzii mecanizate. După plecarea noastră, tratamentul la care era supus nu se schimbase: zi şi noapte, în cămaşă şi indispensabili, cu lanţuri la mîini şi la picioare, hrănit cu o mizeră supă, care era mai degrabă apă caldă în care pluteau cîteva legume, stătea în semiobscuritatea minusculei celule îngheţate şi fără geamuri, de unde era scos o dată pe zi pentru a fi dus la anchetă şi maltratat de ofiţerul politic sau de ofiţerii Securităţii din Constanţa. Dar nici ameninţările, nici torturile, nici presiunile n-au reuşit să frîngă voinţa acestui om de fier, care n-a recunoscut niciclnd că pe şantier existase un complot condus de el, un complot ce viza sabotarea uneltelor şi maşinilor. Atunci de la Ministerul de Interne de la Bucureşti s-a trimis la Poarta Albă o comisie (formată tot din ofiţeri de Securitate) a cărei „experienţă" trebuia să vină de hac „banditului reacţionar". Merita ca „tovarăşii" să-şi dea osteneala, căci ce admirabil proces politic se profila, un proces prin care urma să se dovedească faptul că „hidra reacţionară" n-a murit, că ea continua să comploteze chiar şi în închisori împotriva cuceririlor poporului! Şi, în acest caz, nu avea dreptate partidul să ceară ca împotriva acestor criminali şi a claselor din care ei făceau parte să se aplice cele mai drastice sancţiuni? Dar în zadar, „S." a continuat să nege cu înverşunare actele criminale ce ni se atribuiau, lui în primul rînd, şi apoi nouă, cei care fuseserăm trimişi în brigada disciplinară. Sătui de război, după şapte luni de torturi, umbra celui ce fusese „S." a fost scoasă din celulă şi trimisă într-o brigadă de descărcat vagoane, unde, graţie constituţiei sale formidabile, în cîteva săptămîni şi-a revenit.

Am fost cuprinşi de un imens sentiment de uşurare, de recunoştinţă şi admiraţie faţă de „S.", aflînd deznodămîntul fericit al acestei afaceri care ne-ar fi putut antrena într-un proces teribil, în care condamnările ar fi variat de la zece la douăzeci de ani şi chiar pedeapsa capitală.

Cam în aceeaşi perioadă brigada noastră a început să lucreze noaptea, adică de la ora opt seara la ora opt dimineaţa. Pentru brigăzile de noapte regulile erau aceleaşi ca la brigăzile de zi, doar cu un decalaj de douăsprezece ore: deşteptarea la ora trei după-amiaza, şantier de la ora şapte seara la şapte dimineaţa, sosirea la ora opt la poarta coloniei, unde începea interminabila aşteptare. În fine, intram în lagăr, ne spălam la repezeală înainte de a ne lua surogatul de cafea, raţia de pîine şi bucăţica de marmeladă, şi pe la ora zece, morţi de oboseală ne culcam pentru cele cinci ore. Asta dacă nu eram luaţi la corvezile zilei: tăiatul lemnelor pentru bucătărie, măturatul curţii, transportarea sacilor de ciment şi a paturilor de fier pentru trupă, curăţirea latrinelor şi multe alte munci, necesare într-un lagăr sau inventate de ferocitatea lui Borcea. În alte colonii exista pentru corvezi o brigadă specială, la Midia corvezile le făceau deţinuţii care munciseră douăsprezece ore şi mai aşteptaseră alte ore în picioare. Toate astea ţineau pînă la ora unsprezece şi jumătate-douăsprezece şi numai după aceea puteam şi noi să ne culcăm, ca să „prindem" două-trei ore de somn. La ora trei şi jumătate suna „deşteptarea". Urma dejunul, numărătoarea şi la ora cinci se dădea semnalul de plecare, preludiul îndelungatelor aşteptări pe platou, la tren, la întrarea pe şantier, unde ajungeam la ora opt seara.

Aşa trecea viaţa noastră. Noroc că era vară, că nopţile erau scurte şi nu prea răcoroase. între ieşirea unei garnituri şi sosirea alteia, mereu în picioare, priveam stelele de pe cer, răsăritul lunii, înălţarea ei pe firmament şi apoi dispariţia ei. în acest univers ostil erau singurii noştri prieteni, singura frumuseţe, singura noastră bucurie, şi cînd Ursa Mare complet răsturnată se înclina către orizont, ştiam că răsăritul soarelui şi ora plecării noastre erau aproape.

Brigăzile de noapte erau cazate în alte barăci decît cele de zi şi în cea în care am nimerit noi, am constatat că unul dintre vecinii mei de prici era un frontierist ungur dintr-un sat din nord-vestul ţării. înalt, blond, de o forţă herculeană, foarte simpatic, el era şeful unei echipe de descărcare, pe care o conducea cu competenţă, dar Innrte imprudent şi asumîndu-şi riscuri demenţiale. Ne-am împrietenit şi, aşteptînd să sune de „ieşire", mi-a povestit viaţa lui. Se numea B. şi era efectiv un aven

turier. Cînd l-am întrebat ce meserie are şi mă aşteptam să-mi spună că e agricultor, mi-a spus că a fost dc la o vîrstă foarte fragedă contrabandist şi transporta din Ro mânia în Ungaria şi invers diverse produse (tutun, «ara, cîte şi mai cîte). Mai tîrziu, după ocuparea ţării de către sovietici şi venirea la putere a comuniştilor, românii au început să fugă spre lumea liberă şi el s-a recalificat şi s-a făcut călăuză. Era foarte rentabil şi timp de cîţiva ani reţeaua lui funcţionase admirabil între Bucureşti şi Viena şi cîştigase bani frumoşi; dar a mers cît a mers şi în cele din urmă B. a fost prins, judecat şi condamnat la zece ani de închisoare. Cînd l-am întrebat ce va face după ce se va elibera, mi-a spus că va reveni la meseria de contrabandist. Era pasiunea şi raţiunea lui de a fi. Singura lui fericire – emoţiile pe care i le procura con# trabanda. În zadar îi explicam că frontiera, cu reţelele ei electrice şi de sîrmă ghimpată, cu minele, miradoarele, patrulele şi ciinii lupi devenise impermeabilă pentru orice trecere clandestină, el nu se lăsa convins şi îmi spunea că pentru un om de meserie nici o frontieră nu este de netrecut. Avea literalmente contrabanda în sînge, deşi, oricît ar părea de paradoxal, era foarte cinstit, corect, dezinteresat şi bun camarad.

Un alt personaj, la fel de simpatic şi a cărui prezenţă la Capul Midia printre deţinuţii politici surprindea, era Reisling. Puternica lui personalitate m-a interesat, ne-am împrietenit, am reuşit să-l scot din obişnuita-i rezervă şi mi-a povestit viaţa lui.

în vîrstă de vreo treizeci şi cinri de ani, înalt, zvelt, dar puternic, **ch** nasul proeminent, faţa smeadă şi ochii negri, Reisling putea trece mai curînd drept unşeicarab, decît un evreu care pînă după războiu nu părăsise Calea Văcăreşti. Avînd calităţile rasei sale, făcuse de toate, sau mai exact făcuse toate meseriile care puteau să-i aducă ceva bani, căutînd neobosit ocazia care ar fi făcut din el un bogătaş. în 1946 a aflat că o meserie bănoasă era aceea de a treci frontiera clandestin şi de a face să ajungă în lumea liberă cei care voiau să fugă din paradisul socialist-comunist. Deşi pînă la acea dată orizontul lui se limitase la cite va străzi din Bucureşti – Calea Văcăreşti, Calea Dudeşti, Lipscani –, a organizat o filieră cu mai multe etape între Bucureşti şi zona americană a Vienei, unde, cu bani gheaţă, îi conducea personal pe

fugari. Tot clandestin se întorcea la Bucureşti şi lua alţii. Filiera funcţiona perfect, cu atît mai mult cu cît Reisling era corectitudinea întruchipată şi îşi respecta fidel angajamentele. Pînă într-o zi, cînd supravegherea frontierei s-a întărit şi nu a reuşit să treacă decît cu mari dificultăţi din România în Ungaria. Inteligent, Reisling a înţeles că găina care făcea ouă de aur era pe moarte şi că trebuia să abandoneze. A decis deci să nu se întoarcă în România şi şi-a prelungit şederea la Viena ca să vadă încotro bate vîntul; curînd a aflat că se putea face ceva interesant în Italia. Reisling era însă clandestin în Austria. Dar ce importanţă avea? După ce ai trecut de atîtea ori frontiera româno-ungară atît de greu de trecut nu te mai putea impresiona trecerea prin zona rusească şi nici trecerea frontierei dintre Austria şi Italia. Şi iată că amicul nostru ajunge în 1948 pe riviera italiană, la San Remo. Aici n-a pierdut timpul, a intrat în legătură cu cine trebuia şi s-a apucat de contrabandă cu tutun îhtre Italia şi Franţa. Iată-l marinar, el, care în viaţa lui nu văzuse marea – operaţiunea se făcea cu o barcă cu motor.

Afacerile prosperau şi Reisling nici nu visase la atîta bănet. Părea că va avea un viitor de aur. Din păcate, fericirea lui nu era deplină, deoarece era căsătorit şi, cum îşi adora soţia, singurul lui gînd era să împartă cu ea fericirea şi bogăţia. Dar ea era la Bucureşti. Singura soluţie era să meargă şi s-o aducă din România în Italia. Nu trecuse el de atîtea ori peste frontieră oameni străini? Ei bine, de data asta o va face pentru el şi pentru soţia lui. Şi iată că Reisling trece clandestin prin Italia, trece frontiera italo-austriacă, zona rusească şi celelalte zone din Austria, frontierele austro-ungară şi ungaro- română. Pe aceasta din urmă a trecut-o, desigur, noaptea, şi dimineaţa a ajuns la Oradea. Spre nenorocul lui era o zi frumoasă, era cald şi, fericit, Reisling s-a aşezat pe o bancă să se odihnească şi să fumeze o ţigară înainte de a lua trenul spre Bucureşti. După numai un sfert de ceas trei civili l-au luat şi l-au dus fără nici un fel de proces la Securitatea din Oradea. Ce se întîmplase? Ei bine, foarte simplu, ca toate oraşele din România, şi poate într-o măsură chiar mai mare, deoarece era oraş de frontieră, Oradea mişuna de agenţi ai Securităţii. Spre nenorocul lui Reisling pe banca pe care se aşezase mai era cineva: un agent în civil care a remarcat că fuma o ţi

gară americană, ceea ce nu se găsea în România la acea dată.

Urmarea a fost simplă: arestare, anchetă şi condamnare pentru trecerea ilegală a frontierei. Şi încă Reisling se considera fericit că se alesese cu numai trei ani, căci îşi bătuse mult capul ca să-i convingă pe anchetatori că nu era un spion trimis în România de CIA. În plus avea ghinionul să-l cheme Reisling. Or, după cum se ştie, există un soi de vin care se numeşte Riesling. În prostia şi în simplitatea lor, anchetatorii au confundat cele două nume, şi erau convinşi că Riesling era o marcă de vin ce aparţinea prietenului meu, şi l-au luat drept un bogătaş şi un exploatator al poporului. Reisling a încercat să le dovedească adevărul. N-a reuşit, şi a fost trimis la Midia, cea mai cumplită colonie de la Canal unde, dat fiind dosarul, „autorităţile administrative" continuau să-l considere un mare capitalist.

Dar povestea prietenului meu nu se opreşte aici. De îndată ce a ajuns la Midia, Reisling i-a scris soţiei, care după un timp i-a răspuns şi apoi i-a trimis un pachet. Au trecut cîteva săptămîni şi i-a trimis o scrisoare în care îi împărtăşea mînia ei faţă de faptul că el se ambiţiona să rămînă la Canal în loc să vină lîngă ea la Bucureşti. Prietenul meu i-a răspuns că este deţinut şi că nu poate pleca din lagăr. Degeaba, femeia pretindea că este sigură că dacă ar fi vrut, ar fi putut obţine permisiunea de a merge s-o vadă. Ceea ce era, firește, o minciună gogonată şi îl scotea din fire pe Reisling. Dar curînd ea şi-a dat arama pe faţă şi i-a scris că, dacă nu vine, ea nu-l va mai aştepta căci, graţie unui domn pe care l-a cunoscut şi care era extrem de amabil şi de serviabil, spera să obţină curînd autorizaţia de plecare în israel. într-adevăr, la acea dată, ca urmare a unui acord semnat de România şi Israel, săptămânal două trenuri plecau din Bucureşti la Constanţa unde evreii se îmbarcau pentru Israel.

Luna următoare ea i-a scris că hîrtiile lor, ale ei şi ale protectorului, urmau filiera normală şi că în curînd vor face parte dintr-un lot ce va pleca din România. Ca atare, dacă nu vine, ea nu-l va mai aştepta şi va pleca împreună cu binefăcătorul ei în Israel.

Reisling era înnebunit, spunea că nevastă-sa era o femeie uşoară, o tîrfă şi rostea la adresa ei cele mai pitoreşti înjurături din cîte cunoaşte limba română. Acum

era stăpînit de un singur gînd, de o idee fixă: să iasă, să iasă la timp din închisoare ca s-o omoare. Şi părea absolut decis s-o facă. Degeaba încercam să-l abat de la această hotărîre, degeaba îi spuneam că asta însemna o altă condamnare, nu era chip. „Mi-e perfect egal, spunea el, am renunţat la tot pentru ea, nu mai am ce pierde. Cît despre închisoare, m-am obişnuit, şi după ce am cunoscut regimul deţinuţilor politici, regimul celor de drept comun va fi pentru mine un hotel de lux. O, adăuga el, să dea Dumnezeu să mă eliberez înainte ca ei doi să plece, ca să pot s-o omor, iar pe el, pe el am să-l bat să-l omor."

Aşa stăteau lucrurile cînd, într-o dimineaţă, Reisling a fost urcat împreună cu alţi deţinuţi într-un camion care i-a dus într-o direcţie necunoscută. După plecarea lui, m-am întrebat adesea ce se întîmplase cu el, dacă îşi găsise soţia, dacă o omorîse, şi dacă voi afla vreodată cum se terminase toată povestea.

Au trecut luni, ani, eram liber, cînd, într-o după- amiază de iarnă, trecînd pe Lipscani, aud o voce cunoscută ce striga: cravate, cravate, frumoase cravate, salvate de la incendiu, cravate, cumpăraţi! întorc capul şi pe cine văd? în mijlocul străzii, înconjurat de o mulţime de gură-cască, într-un palton ponosit, pe cap cu o căciulă mîncată de molii, cu braţele încărcate de cravate, Reisling făcea reclamă mărfii. Mi-am făcut loc şi cînd m-am apropiat de el şi m-a văzut, s-a oprit, şi-a înghesuit la repezeală cravatele într-o cutie şi mi s-a aruncat în braţe, strigînd cît îl ţinea gura: domnule Cesianu, ce bucurie, domnule Cesianu, ce bucurie, ce bucurie... Apoi, sub privirile uluite ale celor din jur, ne-am luat de braţ şi am trecut pe trotuarul de vizavi şi ne-am aşezat la colţul străzii să stăm de vorbă. Am fi intrat undeva să bem un ceai şi să ne încălzim, căci era frig şi ningea, dar amîndoi eram prea săraci ca să ne permitem o asemenea nebunie. Am stat deci acolo, la colţ de stradă, fericiţi că ne-am întîlnit sănătoşi, că ne putem povesti prin cîte am trecut fiecare de la despărţire. Dar mă persecuta un gînd: soţia lui plecase înainte de eliberarea lui, o găsise, o omorîse? Dar cum să-l întreb? în fine, după o jumătate de oră n-am mai rezistat şi l-am întrebat: „şi soţia, ai găsit-o?"

Faţa lui Reisling s-a luminat într-un zîmbet radios: „o, da, soţia, draga de ea, n-a mai plecat în Israel. Mă

iubește atît de mult că a preferat să mă aştepte şi arn găsit-o la București”.

„Şi individul care îi promisese că-i organizează plecarea, întreb eu timid, cu el ce s-a întîmplat?” „O, el, canalia, era un escroc, n-a făcut nimic pentru ea, i-a luat banii şi, într-o bună zi, fără ştirea ei, a şters-o în Israel. A, dacă-l prind... căci, ştiți, acum am făcut toate formalitățile şi curînd plecăm din România la Tel Aviv.”

De atunci nici nu l-am mai văzut, nici n-am mai auzit nimic de Reisling. O fi rămas în Israel, şi-o fi reluat meseria la San Remo, sau o fi plecat să cucerească Lumea Nouă? Nu ştiu, dar sînt convins că oriunde, cu perseverența, curajul şi perspicacitatea lui (care nu funcționa decît în privința soției) trebuie să fi reuşit şi, cine ştie, poate a şi realizat averea mult visată.

Evident că regimul de la Midia nu era atît de îngrozitor în chip gratuit. Era un regim pentru duri sau pentru oameni de care voiai să scapi. Aşa se face că acolo găseai oameni de tot felul, politici, contrabandişti ca B., aventurieri ca Reisling şi atîția alții. Dar marea majoritate a deținuților erau oameni de curaj şi care se aflau acolo nu atît din cauza delictului comis, cît din cauza personalității.

Aş putea schița o întreagă galerie de portrete ale prizonierilor din acest lagăr. Nu o fac, deoarece nu este scopul acestei mărturii. Mă voi limita la a menționa o categorie de deținuți, necunoscută de mine pînă atunci. Este vorba de oameni care reuşiseră să treacă frontiera ungaro-română şi să ajungă la Viena. La acea dată Austria era împărțită în patru zone: americană, engleză, franceză şi sovietică. La fel era şi Viena, care se afla ca o insulă în zona sovietică. Fugarii se adăposteau în zona franceză, engleză sau americană a orașului, înainte de a continua drumul spre Occident. Ei bine, acum unii dintre ei se aflau la Midia. Cum? Pur şi simplu, pentru că sovieticii considerau că dețin „secrete” ce le-ar fi utile.

Maniera în care procedau ruşii pentru a-i prinde era următoarea: trimiteau cinci-şase ofițeri în zona respectivă. Acolo se duceau la locuința fugarului, care le fusese semnalată de agenții lor şi îl luau din cameră sau îl aşteptau la intrarea imobilului. Aşa s-a întîmplat cu

mulţi, inclusiv cu prietenul meu Nenişor, care se considera la adăpost în zona americană. Nenorocul lui a fost că era nepotul marelui om de stat şi fost ministru de externe al României, Nicolae Titulescu. Bănuitori ca întotdeauna şi chiar ridicoli în bănuielile lor, comuniştii şi-au spus că Nenişor putea deţine importante secrete politice. Ca şi cînd Titulescu îşi împărtăşise secretele familiei.

Agenţii sovietici au pătruns noaptea în hotelul în care locuia Nenişor şi l-au luat de sub nasul americanilor, l-au dus în zona sovietică, de unde, sub o escortă puternică, l-au repatriat, trimiţîndu-l cu un camion în România.

Am citat acest caz ca un exemplu, între atîtea altele, în scopul de a demonstra eficacitatea şi cutezanţa serviciilor de informaţii sovietice, care nu neglijau şi nu lăsau nimic la voia întîmplării.

B) Brigada disciplinară de la Midia

Vara anului 1952 a trecut la Midia sub semnul epuizării cauzate de odihna insuficientă şi de hrana mizerabilă de care aveau parte deţinuţii, precum şi de munca supraomenească ce li se pretindea. Totuşi, datorită timpului splendid din lunile iunie, iulie şi august, numărul distroficilor, ca şi al deceselor s-a redus. Septembrie însă bătea la uşă şi superba toamnă românească, amurgurile ei de o frumuseţe sfîşietoare ne trezeau neliniştі la gîndul intemperiilor care, adăugate maltratărilor la care aveam să fim supuşi, însemnau, ştiam, moartea pentru mulţi dintre noi.

„Organele administrative" ştiau şi ele acest lucru şi de aceea, zicîndu-şi că trebuie să loveşti rpai tare tocmai atunci cînd adversarul este mai slab, au decis să ia noi măsuri de exterminare. Dar cum nu putea fi distrusă o colonie întreagă —- faptul era imposibil şi, în plus, trebuia totuşi să se asigure munca, prin noi contingente de condamnaţi, administraţia a decis să înceapă cu deţinuţii consideraţi de ea mai reprezentativi sau mai periculoşi, cu cei care, prin trecutul, personalitatea sau comportarea lor aveau mai multă autoritate în lagăr. Comandantul Borcea şi ofiţerul politic, locotenentul-major de Securitate Lupu (care încerca să rivalizeze cu şeful lui), au decis să înfiinţeze o „brigadă disciplinară" cu regim spe

cial. Scopul: să fie infernul acestui infern care era Midia, în felul acesta dădeau trei lovituri dintr-o dată: sporeau ritmul mortalităţii, eliminau oamenii cei mai importanţi sau care aveau mai multă influenţă în cadrul coloniei, îi demoralizau pe ceilalţi, insuflîndu-le o sfîntă şi salutară teroare.

Aşa se face că într-o superbă dimineaţă de la jumătatea lui septembrie, într-o duminică, în loc să fim lăsaţi să ne odihnim cît de cît, am fost adunaţi, în brigăzi, pe platoul coloniei. Acolo se aflau Borcea, Lupu, toţi ofiţerii coloniei şi, de parcă ar fi fost amenințați de pericole înfrozitoare, toţi gardienii din lagăr erau înarmaţi cu cel«*, brele lor pistoale stil cow-boy. Toate astea ne-au displăcut profund, deoarece ştiam din experienţă că aceste scenarii nu prevesteau nimic bun. Într-adevăr, locote- nentul-major Lupu a dat citire unei lungi liste de nume. O sută treizeci am fost – căci printre ei eram şi eu – încolonaţi cinci cîte cinci.

Primul lucru pe care l-am remarcat a fost că eram foarte eterogeni, din diferite brigăzi – şi chiar n-aveam nimic comun decît poate faptul că eram rău văzuţi de administraţie. Dar am rămas stupefiaţi cînd, după ce s-a făcut apelul „politicilor", grupului nostru i s-au adăugat vreo treizeci de deţinuţi de drept comun. Amestecarea celor de „drept comun" cu „politici" era ceva nemaivăzut. Curînd vom afla ce-l determinase pe Borcea să ia această măsură. Dar pentru moment lucrurile mergeau prea repede ca să meditäm la asta. Nu ştiam deocamdată de ce fuseserăm adunaţi şi ce se voia de la noi.

Ceilalţi deţinuţi au primit ordinul de a se întoarce în barăcile lor, iar noi, înconjuraţi de miliţieni ca nişte răufăcători periculoşi, am fost duşi la o baracă din care fuseseră mutaţi ocupanţii de pînă atunci şi care fusese amenajată cu cîteva zile mai înainte. Era baraca cea mai izolată, la marginea lagărului şi înconjurată de sîrmă ghimpată.

Borcea, Lupu, toţi ofiţerii de miliţie au mers în fruntea convoiului şi s-au oprit la uşă iar noi am defilat prin faţa lor ca să intrăm în noua noastră locuinţă. Au intrat în urma noastră şi a trebuit să ne înghesuim ca sardelele ca să le facem loc la intrare. Comandantul ne-a ţinut o predică, plină, ca întotdeauna, de ură şi de venin, spu- nîndu-ne, fără nici o altă explicaţie, că dintre bandiţii de la Midia – care erau cei mai răi din toate coloniile

do la Canal – fuseserăm triaţi, fiind consideraţi cei mai răi dintre toţi. Eram recalcitranţi, irecuperabili şi, în consecinţă, vom fi supuşi unui regim *special* în ce priveşte munca, hrana şi cazarea. Nu vom avea dreptul la vizite (nu erau aproape deloc la Midia), pachete sau corespondenţă. Spunîndu-ne încă o dată că eram bandiţi şi duşmani ai poporului, ne-a asigurat că nimeni dintre noi nu va rezista la acest regim mai mult de trei luni. După care, pe picioarele lui scurte şi strîmbe, ce purtau un corp sferic, pe care era aşezat direct un cap asimetric, Borcea a ieşit din baracă, umflat de importanţă, de parcă ar fi făcut un act eroic, urmat de admiratorii lui care ne aruncau priviri negre de ură.

Viitorul se anunţa deosebit de sumbru; curînd am constatat că Borcea nu se limitase la ameninţări, ci se străduise, o dată în plus, să găsească şi să pună la punct tot ce putea să ne înrăutăţească regimul. Cînd am făcut noi numărătoarea am constatat că eram mai mult de o sută şaizeci (de fapt, o sută treizeci de deţinuţi politici şi treizeci şi cinci de drept comun) într-o baracă a cărei capacitate, în ce priveşte aerul şi locurile, era calculată pentru nouăzeci de oameni – asta, evident, în condiţiile inumane care erau o regulă la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Paturile erau suprapuse şi nu aveau nici măcar obişnuita saltea de paie care atenua cît de cit duritatea scîndurilor şi ne proteja măcar în parte împotriva curenţilor de aer ce treceau prin spaţiile dintre scînduri. Dar deocamdată era cald în această după-amiază de la jumătatea lui septembrie, căci nu trebuie uitat că această colonie de la Capul Midia era pe plajă şi, în plus. uşa barăcii era zăvorită iar soarele dogorea acoperişul de -tablă şi geamurile. Am vrut să deschidem ferestrele. Imposibil – erau blocate, fixate în exterior cu cuie şi chitul proaspăt acoperea cele mai mici crăpături – dovadă că nu era vorba de a fi protejaţi împotriva frigului, ci de torturarea noastră prin lipsa de aer. înghesuiţi, nemişcaţi din lipsă de loc, strînşi unii în alţii, şiroind de sudoare, simţeam că ne sufocăm. Unii dintre noi am încercat să do- blocăm zăvorul de la uşă, ca s-o deschidem măcar cîteva minute. În fond ce riscam? Arestul era mai bun iar „carcera" cu nimic mai rea decît această baracă infernală. Imposibil – era nou şi foarte solid. Dar cu această ocazie am constatat că toate crăpăturile uşii cu doi bataţi fuseseră acoperite şi că de-a lungul uşii fuseseră

fixaţi burleţi pentru ca în încăpere să nu pătrundă niri o undă de aer.

Unii au încercat să găsească un pic de aer la gura sobei din fundul barăcii. Inutil – era zidită. Era clar că era vorba de o acţiune deliberată, de o nouă invenţie a lui Borcea, în scopul de a ne tortura şi a distruge pe cei mai mulţi dintre noi.

Ne-am gîndit să spargem geamurile, dar am renunţat, căci în acea perioadă a anului nopţile sînt reci în Dobrogea şi era sigur că, drept pedeapsă, nu s-^ar fi pus albele toată iarna, ceea ce pentru majoritatea dintre noi ar fi însemnat moartea. Or, în fond, în afară de duminici nu stăteam în baracă decît noaptea, deoarece ziua trebuia să ieşim la muncă. în plus, curînd avea să vină frigul şi n^o să mai avem duminici atît de toride. Am decis, prin urmare, să nu ne atingem de geamuri, să ne întindem pe paturi şi să stăm nemişcaţi, ca să consumăm cît mai puţin aer. Dar cum şi în felul acesta ne sufocam de căldură, ne-am dezbrăcat, rămînînd numai în indispensabili. Formula era bună şi, după agitaţia ce domnise pînă atunci, această imobilitate totală a celor o sută şaizeci de oameni a făcut ca aerul să fie mai respirabil, atmosfera mai suportabilă. Dar şi aşa ne era îngrozitor de cald din cauza înghesuielii, stăteam literalmente lipiţi unii de alţii, leoarcă de sudoare.

Tăceam cufundaţi în gînduri, aceleaşi pentru toţi: cît va dura, ce ne vor mai rezerva torţionarii, cum să scăpăm din povestea asta? Totuşi, în afară de unul sau două cazuri de panică, domnea calmul, căci toţi eram „vechi", nici unul dintre noi nu era de mai puţin de trei ani în închisoare. Unii se întinseseră pe pardoseală aproape de uşă pentru a aspira minusculul firicel de aer care se strecura, în pofida tuturor precauţiilor, pe sub uşă. Din cînd în cînd, tăcerea era întreruptă de cîte o reflecţie de genul: „măcar ştim că la iarnă n-o să suferim de frig", dar din celălalt capăt a urmat imediat răspunsul: „dacă o să ajungem". Ca întotdeauna, acelaşi optimism şi pesimism amar al deţinuţilor rămînea puternic ancorat în gîndurile şi inimile noastre.

O altă încercare a fost aceea a tinetelor. Într-adevăr, acest obiect – coşmarul închisorilor – nu exista la Canal. Aşa cum am mai spus, fuseseră eliminate şi locul lor fusese luat de nişte gropi cu acoperiş de paie şi pereţi (Ir chirpici, plasate între barăci, foarte aproape de sîrma

ghimpată. Dai' noi eram zăvoriţi în baraca disciplinară din cairo în nici un caz nu aveam voie să ieşim; ca atare au reapărut tinetele, din păcate prea mici şi prea puţine: două mici recipiente ce ar fi fost insuficiente şi pentru şaizeci de oameni, darămite pentru aproape de trei ori mai mulţi. în plus, erau atît de murdare şi pline cu tot felul de urme ce pătrunseseră adînc în lemn, răspîndind o duhoare pestilenţială ne mai mulţi metri în jurul lor.

Dimineaţa, cînd ne-am trezit şi ne-am aşezat la obişnuita coadă, am constatat că erau de mult pline, că se revărsaseră, conţinutul lor acoperea o parte din duşumeaua barăcii şi amenința să ajungă sub paturi. Dar nu aveam încotro, nimeni nu îndrăznea să se uşureze direct pe podea, folosea totuşi tineta, şi conţinutul continua să se reverse. Ce să mai spun de cei care sufereau de intestine... Au izbucnit vociferări, proteste şi certuri între cei care reuşeau să se abţină, şi pretindeau şi celorlalţi acelaşi lucru, şi cei care, mai înţelegători, luau apărarea aşa- zişilor „vinovaţi". în această atmosferă tensionată ne-am început ziua...

În fine, gardianul a deschis uşa ca să mergem să ne spălăm în mare vitezâ. Surogatul, pîinea şi pseudomar- melada ne aşteptau la intrarea în baracă, unde fuseseră aduse mai înainte de către bucătari, astfel încît între noi şi cei din afară să nu existe nici un contact. Echipa de serviciu a preluat mîncarea şi, cum nu era loc, ciubărul de cafea a fost pus lîngă uşă, pîinea şi marmelada – pe paturi, după care uşa a fost din nou zăvorită. Cei care nu ajunseseră în cele cîteva minute la spălător vor încerca s-o facă a doua zi. A început distribuirea „micului dejun", fiecare prezentîndu-se cu gamela în mînă prin mizeria de pe jos pe care o aducea pînă la pat. Deci în această atmosferă pestilenţială, căci nu fusese chip să se aerisească, am mîncat, avînd grijă să nu murdărim paturile, şi am aşteptat să sune plecarea. Aşa vom trăi atîta timp cît va exista brigada disciplinară la Midia, brigada din celebra „baracă nr. 5".

Cînd ne-a vorbit la inaugurarea brigăzii disciplinare, Borcea numise un brigadier şi, pentru că eram mulţi, si un ajutor de brigadier. Amîndoi erau deţinuţi de drept comun, criminali de cea mai rea speţă. Primul, o brută uriaşă de vreo patruzeci de ani, era complet obtuz. Bandit de drumul mare, avea la activul său mai multe ci ime şi nu înţelegea că crima este un act condamnabil.

în ochii lui, ori te omora viaţa, ori trebuia să omori tu, ca să trăieşti. Ajutorul de brigadier nu împlinise treizeci de ani. Era un ţigan mic de statură, ignorant, dar plin de vicii, fără nici o personalitate, executînd fidel ordinele superiorului şi, firește, îndeplinindu-i toate vrerile. Ambii locuiau în camera brigadierului, scăpînd de mizeriile pe care trebuia să le îndurăm noi.

Borcea ştia ce face încredinţînd comanda brigăzii acestor doi oameni; el ţinea seama de faptul că (spre deosebire de închisorile unde cele două categorii de deţinuţi nu erau în contact) la Canal deţinuţii de drept comun nutreau o ură feroce faţă de „politici". Ura aceasta avea mai multe cauze, printre care: complexul de inferioritate al „pinguinilor" faţă de „fazani", faptul că aceştia din urmă nu acceptau „codul celor de drept comun" şi că printre ei erau mulţi intelectuali. Ei ne considerau un fel de faună ce invadase închisorile fără să aibă ceva comun cu ei, considerau că din cauza noastră se înăsprise regimul lor, deşi acesta continua să fie şi aşa mai suportabil decât al nostru.

Cei doi brigadieri îşi vor vărsa deci toată ura asupra noastră şi în această acţiune vor fi sprijiniţi de ceilalţi treizeci de deţinuţi de drept comun, făcîndu-ne viaţa insuportabilă.

Şi în această privinţă Borcea ştia el ce face, căci în general, deţinuţii politici, care nu aveau nici experienţa închisorilor, nici cinismul şi nici violenţa celor de drept comun, erau foarte vulnerabili la atacurile şi la acţiunile teroriste ale acestora. în plus, ei nu aveau, evident, un „cod" al închisorii, erau individualişti şi, deci, dezarmaţi în faţa grupurilor organizate ale bandiţilor fără scrupule, obişnuiţi să fure şi să se bată. Un comando de treizeci şi cinci de oameni verificaţi ca fiind cei mai mari hoţi şi asasini trebuia să domine uşor o sută treizeci de indivizi atît de diferiţi cum eram noi. Numai că Borcea pierduse din vedere că toţi eram cu vechime, deţinuţi tăbăciţi, cu cel puţin trei ani de închisoare sau de lagăr, unii dintre noi chiar cu mai mult. Astfel, fără să vrea, Borcea adunase aici oameni cu o mare experienţă a vieţii de închisoare, unii dintre ei trecuţi prin încercări îngrozitoare şi care erau ferm hotărîţi să nu se lase terorizaţi şi la cheremul deţinuţilor de drept comun.

Am realizat de la început pericolul şi ne-am delimitat net în cadrul barăcii de recidivişti. Aveam noro-

cui că printre noi erau şi cîţiva oameni foarte robuşti. Cu toate acestea, curînd situaţia a devenit insuportabilă, deoarece „pinguinii" cunoşteau şi foloseau toate trucurile: piedici puse cu piciorul, care dau loc la busculade, gamele răsturnate, provocări de tot felul. Printre ei erau şi hoţi de buzunare, adevăraţi prestidigitatori care numai trecând pe lîngă tine îţi luau tot, mai ales bunul cel mai de preţ – pîinea. Noaptea, strînşi unii în alţii de nu ne puteam mişca, dormeam cu bietele noastre comori sub cap: este vorba de două sau trei perechi de ciorapi, o batistă sau două, un codru de pîine înfăşurat într-un ştergar care ţinea loc de pernă şi un prosop. Ei bine, nu ştiu cum făceau, dar în această înghesuială îngrozitoare, noaptea, cei de drept comun se strecurau în patru labe (paturile erau suprapuse) în cei cîţiva centimetri care erau între capul celui care dormea şi peretele barăcii şi, luînd la rînd toate paturile, reuşeau să şterpelească.

Lucrurile au luat o întorsătură proastă, sau mai degrabă bună, deoarece au avut loc cîteva încăierări între deţinuţii politici şi cei de drept comun, care, spre marea surpriză a acestora din urmă, nu au fost în avantajul lor. Totul s-a încheiat într-o seară cu o încăierare formidabilă pe rîndul de sus, de unde, după ce au fost bătuţi măr, toţi hoţii şi asasinii au fost aruncaţi jos. Şi, ca în filmele western, sus se mai băteau doar doi, cel mai tare al lor şi cel mai tare al nostru, un fost locotenent de vînători de munte. Bătaia a fost mult timp ne- decisă dar, tot ca în filmele western, cel rău începu să dea înapoi. Asta a fost suficient ca celălalt să-l înşface, să-l răstoarne şi să-l azvîrle de la doi metri cu capul de podea, unde a rămas leşinat. Se terminase, „pinguinii" fuseseră făcuţi mat şi de atunci n-au mai încercat să se măsoare cu noi.

Asta, desigur, nu i-a împiedicat pe brigadier şi pe adjunctul lui să facă tot ce le stătea în putinţă ca să ne facă viaţa insuportabilă.

Adjunctul brigadierului era de altfel fiinţa cea mai primitivă pe care o întîlnisam vreodată. îmi amintesc de panica ce l-a cuprins cînd, intrînd la spălător în timp ce vreo doisprezece dintre noi ne spălam, a văzut pe doi sau trei dintre noi spălîndu-se pe dinţi. Nu mai văzuse aşa ceva, nu-şi imaginase că se poate aşa ceva. Ne-a notat numele şi s-a dus să raporteze ofiţerului politic faptul că unii dintre deţinuţii politici din baraca 5 păstraseră

obiceiuri burgheze şi capitaliste, căci el îi văzuse spă- lîndu-se în gură cu un fel de beţişoare ca nişte mici perii.

Dar toate acestea nu sînt decît incidente care au avut loc în timpul sejurului nostru în baraca disciplinară de la Midia. Pentru noi, în această primă seară cînd strînşi unii în alţii eram în pragul somnului, se puneau trei probleme de viaţă şi de moarte: cum va fi munca, cum va fi mîncarea şi cît timp vom sta în această brigadă?

La primele două întrebări răspunsul îl vom afla eurînd.

A doua zi de dimineaţă, cînd după ce ne-am băut surogatul de cafea în mirosul pestilenţial din baracă ne-am dus la adunare, am constatat că eram complet izolaţi de celelalte brigăzi, că nu mai puteam avea nici un contact cu camarazii noştri. Mai mult, lor li se interzicea să privească în direcţia noastră, sub ameninţarea de a ajunge în baraca cinci.

După ce s-a făcut apelul, am fost duşi la o linie de garaj unde aşteptau cîteva vagoane ce serveau la transportarea pietrei. Erau vagoane deschise, dar cu pereţii metalici înalţi, în care din exterior nu puteai să vezi şi nici să fii văzut. Ne-am urcat în aceste vagoane şi trenul a pornit imediat.

Aşa cum am spus, nu departe de Midia este marele lac Taşaul, a cărui extremitate vestică se află la trei- patru sute de metri de mare. Pentru a merge la ecluză, unde lucraserăm pînă atunci, calea ferată mergea la vest de lac, între acesta şi mare, şi ne lăsa la Năvodari, pe malul sudic al lacului. Acum însă, ajunşi la locul unde lacul aproape că atinge marea, am descoperit că era o bifurcaţie şi că a doua cale ferată ducea de cealaltă parte a lacului şi, urmînd conturul lui sinuos, se îndrepta spre nord. Faptul ne-a surprins, deoarece ştiam că era o zonă de platouri în care se întindea acest lac şi în care nu era nici o aşezare omenească. Ce era cu această cale ferată? N-am prea avut timp să ne mirăm, căci după trei-patru kilometri ne-am oprit. Am coborît şi ni s-a spus că vom lucra la prelungirea căii ferate.

Borcea ne făcea onoarea de a asista la inaugurarea lucrărilor. în picioare lîngă jeepul cu care venise, avînd alături de el pe locotenentul Lupu, a rostit o predică plină de ameninţările obişnuite, după care ne-a spus că munca noastră consta în a scoate şi a transporta cu roaba 6 m^3

de pămînt pe zi pentru construirea rambleului de cale ferată.

Norma era imposibil de realizat – în orice caz nu pe termen lung •—, avînd în vedere că 3 m^3 pe zi reprezenta plafonul pentru un om sănătos şi de forţă medie. Era însă evident că dorinţa comandantului era ca nimeni să nu-şi facă norma, căci ne-a declarat, de asemenea, că cine nu va face 6 m^3 pe zi nu va primi decît jumătate din raţia de mîncare.

îmi amintesc că pe cînd ne îndreptam spre locul de unde trebuia să ne luăm roabele, cazmalele, lopeţile şi scîndurile pe care trebuia să urcăm în zigzag pe rambleu, după ce a atins înălţimea de doi-trei metri, un deţinut de peste şaizeci de ani, înalt, foarte slab, pe care nu-l cunoşteam, m-a abordat şi m-a întrebat dacă numele meu este Cesianu. La răspunsul meu afirmativ s-a prezentat: Vidraşcu. Era o rudă îndepărtată a unui unchi al meu, dar mai ales un prieten al lui. Era fericit că întîl- nise pe cineva cu care să poată evoca unele lucruri şi mai ales căruia să-i împărtăşească neliniştile.

Eram la jumătatea lui septembrie 1952 şi peste o lună şi jumătate în Statele Unite urma să aibă loc alegerile. Or, în pofida izolării în care autorităţile încercau să-i ţină pe deţinuţi, aceştia reuşiseră să comunice cu unii „civili" a căror prezenţă pe şantiere era absolut necesară. Prin ei eram zilnic la curent cu ştirile transmise în seara precedentă de Vocea Americii şi de Europa Liberă, posturi pe care aceştia le ascultau. Aşa se face că noi toţi ştiam că Eisenhower declara cu orice prilej că dacă va fi ales, va elibera ţările din Europa de Est.

Deşi ştiam că era vorba de cîştigarea voturilor americanilor originari din aceste ţări, alegerea celebrului general era dorinţa şi speranţa supremă a noastră, a tuturor romînd şi a tuturor popoarelor din ţările satelite.

— Credeţi – m-a întrebat Vidraşcu în franceză – că Eisenhower va fi ales?

— Da, i-am răspuns; mi se pare că are toate şansele.

— Atunci vom fi salvaţi, mi-a spus el. Dar oare pentru mine americanii vor veni la timp? Credeţi că ne vor elibera de Crăciun? În ce mă priveşte, nu voi putea să rezist mai mult. Este maximum cît pot aştepta.

Am relatat acest fapt pentru a demonstra în ce măsură, chiar şi la acea dată, popoarele oprimate îşi

legau speranța și încrederea de promisiunile de eliberare pe care americanii le făcuseră încă din timpul războiului.

Munca era infernală. Aliniați la distanțe egale, fiecare dintre noi avea un anumit număr de metri de rambleu de ridicat. Pe porțiunea ce-i fusese afectată, fiecare echipă trebuia să scoată pămîntul, să-l încarce în roabă și să-l ducă la circa treizeci de metri mai încolo, unde urma să se înalțe rambleul de cale ferată. La început a mers repede, căci terenul era plat, și după două-trei transporturi baza terasamentului a început să se profileze. Dar pe măsură ce săpam, creștea diferența de nivel și trebuia să te oprințești zdravăn ca să duci roaba, iar pe de altă parte, rambleul, care se tot înălța, era din ce în ce mai greu de escaladat. Atinsese înălțimea de doi-trei metri și un întreg convoi în șir indian, roabă după roabă, parcurgea cele trei sau patru serpentine pînă în vîrf. Era foarte greu să împingi roaba supraîncărcată pe acest drum abrupt și îngust. Era extrem de dificil să menții echilibrul – al tău și al instrumentului – și adesea acesta se rostogolea, împreună cu sclavul lui, pînă la baza pantei.

îmi amintesc ce satisfăcuți am fost cu toții cînd într-o zi unul dintre ofițerii care ne supravegheau, exasperat că unul dintre noi nu reușea să mai urnească roaba cu care ajunsese pînă aproape de vîrf și îi ținea în loc pe cei din spatele lui, după ce l-a înjurat zdravăn, a pus mîna pe roabă ca să-i arate cum trebuie să procedeze. Două secunde mai tîrziu, ofițerul și roaba zăceau la baza taluzului.

Ajunși în vîrful rambleului, pe care alții îl tasau continuu cu maiuri grele, ne descărcăm roabele și porneam alergînd „în jos", ca să le încărcăm cît mai repede.

Lucrînd singur randamentul era mediocru, așa că ne-am constituit în grupuri de trei. Era formula cea mai bună și cea mai eficace. Deci trei trebuia să săpăm și să transportăm 18 m^3 pe zi. Sistemul era următorul: unul dintre noi nu făcea decît să sape, în timp ce ceilalți doi cărau roabele. Echipa noastră era formată din vărul meu Costi Brîncoveanu, un magistrat ardelean, un om de o anumită vîrstă, pe nume Henegar, și eu. Lucram cu trei roabe. După ce descărcăm roaba, coboram în goană rambleul și mă duceam la Henegar care săpa de zor și încărca roaba din fața lui. în drum mă întîlneam

cu Costi Brînooveanu care ducea roaba spre vîrful rambleului. Cînd ajungeam la Henegar, îmi lăsam roaba şi puneam mîna pe cazma, ajutîndu-l să încarce. Cînd roaba era plină, mă opinteam s-o urnesc şi apoi porneam cît puteam de repede spre vîrf. în drum mă întîlneam din nou cu Costi care se îndrepta în fugă spre Henegar, care, după plecarea mea, îşi pusese la îndemînă roaba goală lăsată de mine şi începuse s-o încarce. Cînd sosea, Costi îşi lăsa roaba şi se apuca de săpat şi apoi de încărcat, şi tot aşa lucram toată ziua cu o pauză de o oră la prînz. Totul era perfect reglat şi munceam ca nişte smintiţi, fără să schimbăm o vorbă, singurele noastre clipe de răgaz fiind cele cinci-şase secunde în care ne descărcăm roabele.

În prima seară, după ce ne-am întors în baracă, „O.B." a venit şi s-a aşezat lîngă mine. „O. B." era omul pe care l-am apreciat cel mai mult în cei nouă ani de detenţie. Foarte curajos, respingînd însăşi ideea de compromis, foarte inteligent, cultivat, un adevărat cap politic, el se bucura de un mare prestigiu şi toţi deţinuţii, indiferent de partidul din care făcuseră parte, îl iubeau, îl admirau şi îl stimau.

„O. B." a intrat imediat în subiect:

— Aţi văzut cum s-a muncit astăzi? În acest ritm în trei luni majoritatea dintre noi vom fi morţi. Nu trebuie să continuăm astfel.

— Sînt întru totul de acord, am răspuns, dar nu văd ce am putea face, cu atît mai mult cu cît norma a fost stabilită în aşa fel încît să nu fie îndeplinită decît de către cei mai puternici, dar arareori, şi cu preţul unor eforturi supraomeneşti.

— Da, mi-a replicat, dar şi ei vor fi curînd depăşiţi şi, mai devreme sau mai tîrziu, vor avea aceeaşi soartă ca ceilalţi. Căci chiar dacă unii dintre noi ar reuşi prin absurd să îndeplinească norma, efortul făcut de ei nu va fi compensat de o raţie completă. în plus, de cele mai multe ori ei vor fi aproape de normă, fără a reuşi s-o atingă, şi vor fi condamnaţi să primească numai jumătate din raţie. Şi apoi trebuie să ne gîndim la imensa majori- talc a oamenilor care, cu eforturi supraomeneşti, abia de pot face jumătate din normă. Singura soluţie este deci sa -i convingem să lucreze mai încet.

„O. B." nu putea fi suspectat că-şi pledează propria cauză, căci era voinic, şi dacă voia, putea fi la fel de bun ca cei mai buni lucrători dintre noi.

— Am mai făcut această experienţă şi, din nefericire, rezultatele au fost negative, i-am răspuns. Printre „lucrătorii foarte buni" se găsesc întotdeauna unii care, împinşi de foame şi de spectrul morţii (provocate de scorbut şi de distrofie), să refuze aceste sfaturi de înţelepciune şi de solidaritate. Ei preferă să-şi încerce şansa, fără să realizeze că efortul făcut nu este compensat de surplusul de hrană primit.

— Trebuie convinşi, mi-a replicat prietenul meu. Dacă unii dintre noi vor face norma, ceilalţi îi vor urma făcînd totul pentru a o realiza, de teama de a nu fi consideraţi sabotori şi supuşi la noi represalii. Aceşti oameni trebuie salvaţi împotriva voinţei lor. Vorbeşte în anturajul dumitale, cu prietenii dumitale şi convinge-i să lucreze într-un ritm suportabil pentru toţi. Eu o voi face la fel.

Am acceptat, nu fără a-i spune că eram convins că demersul nostru era sortit eşecului. Aşa a şi fost. Majoritatea deţinuţilor considerau că „O. B." avea dreptate, dar erau convinşi că mulţi nu vor respecta acordul şi atunci nu rămînea decît ca fiecare să muncească încercîndu-şi şansa. Aşa s-a şi întîmplat, căci mulţi ţărani deprinşi cu pămîntul nu au vrut să dea crezare avertismentelor noastre, nu au văzut capcana şi s-au dedat total muncii. Toată lumea a trebuit să-i urmeze, angajîndu-se pe un drum ce avea să fie fatal pentru mulţi dintre noi.

Pe măsură ce se construia rambleul, echipele de „scari- ficare" care veneau după noi montau calea ferată. Traversele, şinele, buloanele, pietrele, tot materialul necesar era adus în mari vagoane-platformă împinse de locomotivă pînă la punctul terminus. Deţinuţii descărcau materialul şi montau şinele pe traversele bine fixate în pietre. Firește că totul se făcea cu maximă viteză şi cu minimum de deţinuţi, din care cauză operaţia era dificilă şi periculoasă. Nu exista nici un fel de mijloace mecanizate, ceea ce făcea ca descărcarea şinelor şi transportarea lor pe un teren denivelat de-a lungul rambleului pe care trebuiau în cele din urmă urcate să fie o treabă extrem de primejdioasă. Aveau loc accidente mai mult sau mai puţin

grave. Dar gardienii şi brigadierii vegheau la menţinerea ritmului, drept care calea ferată înainta rapid şi în fiecare zi trenul ne ducea tot mai departe.

Uneori se oprea munca la rambleu şi eram duşi pa jos la o distanţă de cîţiva kilometri, pentru a pregăti terenul la linia ce avea să treacă pe acolo. în general, munca noastră consta aici în a scoate pietrele din coasta colinelor şi a nivela terenul pe care urma să fie calea ferată.

Nu încăpea nici o îndoială că erau întrunite toate condiţiile pentru a ne distruge: o muncă supraomenească timp de opt pînă la zece ore pe zi (în funcţie de ora la care se întuneca), condiţii de locuit ce sfidau orice igienă, absenţa unui repaus adevărat, în fine, o hrană ce ar fi fost insuficientă chiar şi pentru cineva care ar fi stat nemişcat 24 de ore din 24. Deci, la toate suferinţele noastre se adăuga teribilul spectru al foamei. Acest spectru care a ameninţat întotdeauna închisorile comuniste din România, dar care, în ce mă priveşte, a atins culmea la Jilava, Aiud şi în brigăzile disciplinare de la Poarta Albă şi de la Midia. Situaţia de la Midia era chiar mai rea decît la Poarta Albă, deoarece mîncarea era mai puţin consistentă şi cum nu ne făceam niciodată norma, primeam numai jumătate din porţie. Rezultatele s-au văzut curînd, detaşamentul nostru ajungînd o brigadă de spectre cu feţe emaciate, cu pomeţii proeminenţi sub o piele negricioasă şi pe ale căror corpuri se putea studia anatomia.

în toată această mizerie existau două consolări; cel puţin în primele săptămîni: timpul care, deşi ceva mai răcoros, s-a menţinut superb pînă la jumătatea lui octombrie, şi peisajul.

încă de cînd ajunsesem la Midia avusesem impresia că eram la capătul pămîntului; dar cînd te îndepărtai de mare aveai senzaţia că eşti la începutul Creaţiei, cînd totul nu era decît cer, pămînt şi apă. S-ar fi spus că omul nu călcase nicicînd pe acolo, că noi eram primii care tulburam prin prezenţa noastră şi prin suferinţele noastre aceste singurătăţi. Ca nişte valuri imense, marile coline ale platoului dobrogean se succedau, se împleteau cît vedeai cu ochii sub albastrul unui cer curat, cu un soare blînd. La poalele acestor coline, strecurîndu-se printre ele, lacul Taşaul îşi întindea apele strălucitoare şi calme. Nici

un **pom,** nici o casă, nici un zgomot în această singurătate pe care o tulbura doar zborul păsărilor. Nenumărate păsări, de toate speciile. Adesea, cînd coloana noastră trecea tăcută de-a lungul unei coline ce răspîndea miresmele puternice ale toamnei, sute de sturzi îşi luau zborul. Se înălţau toţi în acelaşi timp, şi erau atît de mulţi că, pentru o clipă, soarele se întuneca. Mai jos, la malul lacului se zbenguiau raţe de diverse specii, pelicanii, asemenea unor marabu, păreau cufundaţi în gînduri, berzele cocoţate pe picioarele lor lungi păşeau precaut, căutîndu-şi hrana. Uneori săgeata rapidă a unui stol de găişte sălbatice brăzda cerul şi strigătul lor aspru accentua liniştea şi imobilitatea timpului. Toate acestea erau de o neasemuită frumuseţe.

Adesea, cînd într-o oarecare dezordine mergeam prin iarbă, încadraţi de gardieni, spre locul nostru de muncă, brigadierul sau ajutorul lui reuşeau să prindă unul dintre numeroşii şerpi ce se strecurau prin iarbă. Brigadierul avea întotdeauna în mînă o vergea metalică, în speranţa unei vînători încununate de succes, şi cînd prindea una din aceste biete vietăţi nevinovate, o trăgea pur şi simplu în ţeapă, de la coadă pînă la cap. Şarpele trăia o lungă agonie, ce dura toată ziua şi se termina noaptea tîrziu, în care timp se contorsiona, tremura şi îşi agita capul în dreapta şi în stînga. Dar jocul nu se oprea aici pentru brigadier, căci cu vergeaua în care era înfipt şarpele ii lovea pe deţinuţii politici în aşa fel încît capul şarpelui să le atingă ceafa sau faţa. Era şi un fel de a glumi cu deţinuţii de drept comun, cu care era în bune raporturi şi pe care îi fugărea scoţînd adevărate răgete care erau felul lui de a rîde.

Plecam din colonie în toiul nopţii, ca să începem munca chiar în zori şi toată ziua să trudim ca nişte demoni iar seara, goliţi de toate forţele, ne întorceam în infernul barăcii cu speranţa mereu deşartă de a ne odihni.

Zilele se duceau unele după altele, timpul trecea şi noi slăbeam văzînd cu ochii. Eram totuşi surprins de extraordinara rezistenţă a oamenilor. Deşi erau complet epuizaţi, continuau să rămînă în picioare, să meargă, să alerge împingînd roabele supraîncărcate. Unii, printre care şi vărul meu Costi Brîncoveanu, îşi făcuseră un fel de ham pe care şi-l puneau de gît iar capetele lui erau legate de mînerele roabei. Asta permitea ridicarea unor greutăţi

enorme, căci efortul braţelor şi al mijlocului era susţinut de cel al umerilor şi mai ales al gîtului. „O. B.", alţi cîţiva deţinuţi şi cu mine am încercat să-i determinăm să renunţe la această tehnică, ştiind că sistemul era extrem de periculos, deoarece imensa greutate ce apăsa pe ceafă, plus vibraţiile produse de terenul denivelat, produceau trepidaţii care puteau afecta nervul optic. A fost inutil, deoarece Borcea, al cărui spirit pervers găsea întotdeauna mijloace de a ne face rău, a anunţat că cei care îşi vor face norma, sau se vor apropia mult de normă un anumit timp, vor fi eliberaţi din brigada disciplinară; noi ceilalţi nu mai aveam nici o speranţă, vom lîncezi acolo, vom putrezi, vom muri. Şi pentru a semăna şi mai multă confuzie şi spaimă în minţile oamenilor, după o lună comandantul a dispus eliberarea din baraca noastră a doi deţinuţi de drept comun. Două zile mai tîrziu a făcut acelaşi lucru cu doi „politici".

Acum majoritatea dintre noi erau convinşi că unica şansă de a scăpa era îndeplinirea normei, drept care eram toţi obligaţi să muncim într-un ritm sinucigaş, căci dacă nu ţineam pasul urmau represaliile administraţiei – bătaia, noaptea petrecută la carceră numai în cămaşă şi indispensabili, expuşi frigului şi vîntului, ceea ce în starea în care ne aflam echivala cu moartea.

Zilele, săptămînile se scurgeau marcate de ameninţarea din ce în ce mai mare pe care o reprezenta pentru nişte oameni la capătul puterilor această muncă, ce trebuia efectuată într-un ritm demenţial.

Într-o dimineaţă, pe cînd ne aflam foarte aproape de lac, am asistat la un spectacol extraordinar. Deasupra capetelor noastre, în înaltul cerului, sute, poate mii de berze planau, zburau, se roteau într-un imens şi fascinant balet, umplînd cerul cu zborul lor elegant. „Se pregătesc de plecare, spuseră ţăranii, privindu-le, aşteaptă vînt prielnic". Timp de trei-patru zile cerul a fost plin de aceste vîrtejuri, pînă într-o frumoasă dimineaţă, cînd era la fel de frumos, dar gol. Am avut cu toţii sentimentul sfîşietor că sîntem complet abandonaţi.

Peste cîteva zile am văzut din nou vreo zece berze rotindu-se în înaltul cerului, deasupra lacului. Din cine ştie ce motive nu veniseră la întîlnire şi acum căutau desperate curenţii care să le ducă şi pe ele departe de primejdiile ce le ameninţau. Dar aceşti curenţi nu vor veni şi bietele berze vor fi condamnate de inexorabila

apropiere a iernii, care va rezerva şi unora dintre noi aceeaşi soartă.

Timpul era în continuare minunat şi cerul cu transparenţa lui, soarele cu razele lui blânde învăluiau totul într-o intensă melancolie. Într-o zi de la sfîrşitul lui octombrie, am auzit venind de departe, asemenea unui rămas bun, strigătul prelung, strigătul amar şi aspru al stolurilor de gâşte sălbatice care brăzdau cerul în zborul lor rapid şi elegant. Stol după stol, lansînd neîncetat, ca pe un strigăt despera c, chemarea, ele au petrecut toată ziua deasupra noastră, umplîndu-ne inimile de tristeţe şi de amărăciune. Acum răgazul ce ni-l dăduse toamna se terminase; plecarea gîştelor sălbatice de pe malurile lacurilor, din bălţile şi Delta Dunării, pe care nu le părăsesc decît cînd simt că se strică vremea, înseamnă că nu peste mult aşa va fi. Şi într-adevăr, a doua zi, cînd am ieşit din baracă pentru a merge la şantier, o ploaie deasă şi rece cădea asupra regiunii şi probabil în cea mai mare parte a ţării. De acum înainte vom constata că pe cît fusese de generos octombrie, pe atît de nemilos era noiembrie.

Ploua aproape tot timpul, eram uzi pînă la oase şi pă- pîntul era o baltă imensă prin care, cu cizmele pline de apă, clătinîndu-ne, îngheţaţi de frig, înaintam cu greu. Părea inimaginabil să ni se ceară să muncim în asemenea condiţii, adică să săpăm pămîntul şi să-l încărcăm în roabele ale căror roţi se înfundau în noroi pînă la osii. Ce să mai spunem de consolidarea rambleului şi de montarea liniilor! Şi totuşi eram obligaţi să muncim. Trebuia deci ca prin repetate eforturi supraomeneşti să împingi roaba cîţiva metri, apoi să-i ridici roata ca s-o scoţi din noroi, şi s-o împingi iar. Alunecam, cădeam în noroi, înjuram, blestemam, ne ridicam şi continuam să ne luptăm cu uneltele noastre, sub ploaia nemiloasă şi veşnicele îndemnuri ale gardienilor şi brigadierilor: „mai repede, mai repede!"

Curînd a devenit evident că nu mai puteam urni roabele complet înnămolite. N-a contat, administraţia ne-a trimis câteva vagoane cu scînduri. Erau ude, îmbibate de apă şi a trebuit să le transportăm cu mîinile îngheţate, prin noroi şi băltoace, sub o ploaie diluviană, de la tren pe şantier. Acolo, fiecare grupă de trei construia cu aceste scînduri un fel de drum care pornea de la locul unde săpam şi mergea în trei-patru serpentine pînă la rambleu.

încărcarea roabei era o muncă epuizantă, căci pămîntul se lipea pur şi simplu de lopată sau de cazma şi nu mai putea fi dezlipit. Trebuia să le scuturi, să le împingi, să le tragi şi în cele din urmă cu eforturi supraomeneşti reuşeai să scoţi o masă de noroi foarte grea. Apoi trebuia să le loveşti de cîteva ori foarte tare de marginea roabei ca să cadă pămîntul de pe ele. După clouă-trei lopeţi trebuia să ne oprim, ca să ne scoatem racleta de lemn din buzunar şi să curăţim lopata. Toate aceste operaţii erau epuizante, dar mult mai epuizante erau transportarea şi descărcarea pămîntului pe terasa- mentul în construcţie. în primul rînd, trebuia să scoţi roaba din groapa făcută cu timpul de echipele care săp.i- seră. Panta era foarte abruptă, trebuia să ţinem ambele minere ale roabei, să ne înţepenim bine şi, cu o mişcare bruscă şi puternică, să pornim. Dar terenul nu era decît o baltă, scîndura era udă şi adesea alunecam şi răsturnam roaba. Alteori, derapa ea pe scîndura udă şi se răsturna în noroi. Atunci începea munca infernală de redresare a roabei, de ridicare a ei şi, încărcată, cîntărea către suta de kilograme, trebuia s-o scoţi din noroi şi să o pui din nou pe scîndură. Camaradul care cobora cu roaba goală se oprea să te ajute. Scandînd, strigînd pentru a ne coordona mişcările şi eforturile, era nevoie de aproape un sfert de oră ca să repui roaba pe scîndură şi gîfîind, ca picioarele tremurînd, te reintegrai în coloana ce urca cu greu pe rambleu. Aici aveau loc incidente asemănătoare cu cele pe care le-am descris, cu deosebirea că dacă roaba se răsturna, riscai să te duci cu ea cu tot pînă la baza rambleului şi să fii accidentat.

în fine, ajungeai pe terasament şi acolo unde trebuia umplut, trebuia să ridici brusc mînerele roabei cam pînă la înălţimea capului şi s-o răstorni cu fundul în sus. Adesea pămîntul nu voia să cadă de pe ea şi trebuia s-o ridici şi s-o scuturi de mai multe ori ca să o goleşti. Toate acestea ne goleau de toate forţele, căci nu era un efort unitar, constant, cum se face în general, ci o serie înbreagă de supereforturi şi, de fiecare dată, ca într-un sprint, trebuia să dai tot ce puteai.

Uneori, ploaia se oprea pentru cîteva ore, dar apoi începea şi mai tare. Treptat, scîndurile dispăreau sub noroi, de unde nu le mai puteam scoate. Dar ce mare lucru, responsabilii şantierului decid ca fiecare echipă de trei să nu mai muncească decît cu o singură roabă.

Astfel, după ce toţi trei încărcăm, unul dintre noi ridica roaba şi o împingea iar ceilalţi doi, cu nişte hamuri trecute pe după umeri o trăgeau din răsputeri. Spectacolul oferit de aceşti oameni care trăgeau, împingeau, îşi marcau eforturile prin strigăte şi nu înaintau decît în salturi era halucinant şi cred că nu era cu nimic mai prejos de ceea ce s-ar fi putut vedea în cele mai cumplite epoci ale sclaviei. De altfel, această muncă era complet inutilă, deoarece nu reuşeam să încărcăm şi să transportăm decît cîteva roabe într-o zi; dar evident că scopul vizat de torţionarii noştri nu era sporirea randamentului, ci exterminarea noastră. Deşi situaţia noastră era critică, eu speram totuşi că vom scăpa şi mă străduiam să-l încurajez pe Henegar care, mult mai în vîrstă decît mine şi mai puţin rezistent decît vărul meu şi decît mine, era demoralizat şi repeta întruna:

— Aici murim, aici murim.

— Nu, domnule Henegar, îi spuneam eu, veţi vedea că o să scăpăm.

— Cum? Doar vedeţi că sînt ferm hotărîţi să ne extermine.

— Nu ştiu cum o să scăpăm, e greu de prevăzut, căci de fiecare dată cînd am fost într-o situaţie critică, am scăpat, dar niciodată aşa cum mi-am imaginat. Comuniştii sînt imprevizibili, ei gîndesc şi deci acţionează altfel decît noi. Vă asigur însă că nici unul dintre noi trei nu va muri aici.

Nu erau doar nişte cuvinte de încurajare pentru camaradul meu, ci expresia unei convingeri profunde, pe care nu o puteam explica. Henegar se mai înviora, dar nu trecea mult şi-şi relua litania: „aici murim, aici o să murim...”

Pe măsură ce trecea timpul situaţia se degrada, căci ploaia era acum însoţită de vînt şi de frig pătrunzător. Adesea era imposibil să scoatem măcar o lopată de pămînt din noroiul ce ne ajungea pînă la glezne, şi nici să împingem roaba. Şantierul încremenea. Stăteam nemişcaţi lîngă roabe, sprijiniţi în lopeţi, în poziţia clasică a ciobanilor, în ploaia rece care ne uda pînă la piele. Apa ne curgea pe cap, ne biciuia feţele, se prelingea întîi pe gît şi apoi pe tot corpul. Hainele de pe noi erau de parcă ne-am fi băgat cu ele în apă, într-o piscină, bocancii, adesea găuriţi, plini de apă, nu se mai vedeau din noroiul din care abia ne scoteam picioarele. Tremurînd de frig, cu hainele

lipite de corp ca niște comprese reci, abia ne mișcăm iar inimile ne erau atît de înghețate încît nu reușeam să încheiem sau să descheiem un nasture – ceea ce era o problemă cînd era vorba de anumite nevoi – și abia de mai puteam mișca degetele ca să ne ținem gamela și lingura.

Nici măcar gardienii nu mai ziceau nimic și din cele cîteva scînduri ce mai rămăseseră și-au construit un adăpost și stăteau acolo, în timp ce noi, din ce în ce mai uzi, din ce în ce mai înghețați, așteptam să treacă orele și să se dea semnalul de plecare spre colonie.

Uneori, sfidînd intemperiile, cu cizme de cauciuc și cu pelerină cu glugă, bine protejat de coviltirul cabrioletei, un ofițer venea în inspecție. Apropierea lui era semnalată de santinele, gardienii ieșeau din adăpost și ne strigau: „dă-i bătaie, dă-i bătaie" iar noi ne prefăceam că ne luptăm cu hîrlețele, lopețile și roabele. Inspecția se termina repede, căci, dezgustat, ofițerul se urca repede în cabrioletă și pleca să raporteze în colonie despre rezultatul controlului. Gardienii se întorceau în adăpost și, pe șantierul inundat, noi stăteam din nou nemișcați în ploaie, așteptînd plecarea.

Cînd ajungeam în baracă dădeam tot jos de pe noi și, cum ne lăsaseră încă o cămașă, o pereche de indispensabili și o pereche de ciorapi, ne ștergeam bine și puneam lucruri uscate. În înghesuiala în care stăteam, uscarea hainelor din care apa curgea de parcă ar fi fost spălate, era o mare problemă. Fiecare se descurca cum putea. Eu unul foloseam sistemul experimentat în brigada disciplinară de la Poarta Albă. Vecinul meu și cu mine foloseam în comun cele două pături: a lui, întinsă pe prici ne proteja împotriva curentului, iar cu a mea ne înveleam. Pe cei șaizeci de centimetri, cît avea locul meu, îmi întindeam pantalonii, peste ei cămașa, peste ea indispensabilii, boneta și ciorapii. Pe toate astea mă culcam, încălzind și uscînd cu corpul meu hainele. Mă înveleam cu pătura și cu paltonul. Așa dormeam, făcut sandviș, între cele două straturi ude, dar care, destul de curînd se încălzeau. Dimineața erau încă jilave, dar calde, și preferam să mă îmbrac așa cum erau, ca la întoarcere să le am uscate pe cele cu care dormisem. Bocancii erau altă problemă, căci erau atît de uzi că nu-i puteam încălța decît cu greu și în fiecare zi eram cuprins de panică la gîndul că va trebui să plec pe șantier desculț. Paltonul nu se usca niciodată, și cu acest

giulgiu înghețat plecam prin ploaie. Cînd ploile s-au rărit și cerul s-a mai luminat, s-a lăsat frigul, și atunci paltoanele noastre ude s-au transformat în cîteva minute în adevărate platoșe de gheață, care trosneau la fiecare mișcare și nu ne mai protejau împotriva frigului.

Înfățișarea noastră era absolut indescriptibilă. Camarazii noștri vedeau plecînd primii la muncă niște muribunzi, care se întorceau seara ultimii în lagăr. Și totuși, luînd forțe din nu știu ce surse ascunse în străfundurile ființei noastre, rezistam și ajunsesem în a doua jumătate a lunii noiembrie fără ca vreunul dintre noi să cadă. Chiar și prietenul meu Vidrașcu, tăcut și curajos, mai era cu noi. Dar era evident că Borcea nu exagerase cînd ne spusese, la mijlocul lui septembrie, cînd luase ființă brigada, că nimeni dintre noi nu va rezista mai mult de trei luni.

La începutul lui noiembrie, în Statele Unite au avut loc alegerile prezidențiale. A doua zi după alegeri, abia ajunseserăm la șantier și vestea a căzut ca un trăsnet: Eisenhower a fost ales. Vestea ne-au șoptit-o „civilii" care lucrau la Canal și care aflaseră ascultînd pe ascuns Vocea Americii sau Europa Liberă.

Toți am fost galvanizați, literalmente în al nouălea cer. Am trăit momente de fericire și săptămîni, luni vom trăi, ca tot poporul român, cu o imensă speranță. Acum nu mai era nici o îndoială: promisiunile făcute de Eisenhower fuseseră prea exacte ca să ne mai îndoim. Era oare de conceput ca o persoană care se credea și pe care o credeam și noi un om de stat să lanseze afirmații de genul celor lansate de el numai în scopuri electorale, din rațiuni pur și simplu demagogice? Iată, ne ziceam noi, se termină calvarul poporului român. America, fidelă promisiunilor și tradiției sale de apărătoare a libertăților, va salva toate popoarele ajunse în sclavia moscovită. Și asta fără să se tragă un singur foc; dată fiind diferența de potențial militar care mai exista pe atunci între cele două superputeri toată lumea era convinsă, știindu-i pe ruși, că aceștia vor ceda fără luptă unui ultimatum sever.

Bucuria, exaltarea noastră erau atît de mari, încît gardienii, care nu erau la curent, au observat, iar noi nu ne-am jenat să le spunem cauza. Intimidați, impresionați, nu au spus nimic și s-au îndepărtat dînd gînditor din cap și întrebîndu-se cum se făcea că, în pofida atîtor obstacole care să împiedice orice contact cu exteriorul, eram mai bine informați decît ei despre ce se întîmplă.

Vestea a avut un efect formidabil asupra moralului nostru şi era pur şi simplu uimitor să vezi că aceşti oameni pînă mai ieri muribunzi, ajunşi la ultima limită a forţelor şi a vieţii, exultau de bucurie.

Din cauza timpului, condiţiile de muncă erau de-a dreptul atroce. Calea ferată înaintase cu mai mulţi kilometri şi am aflat că punctul ei terminus era Piatra, un colţ uitat de lume pe aceste platouri. Acolo trebuia să se construiască un nou lagăr de muncă forţată pentru deţinuţii politici. Asta dovedea că închisorile şi lagărele se vor înmulţi, cele existente devenind neîncăpătoare pentru valul de noi arestări.

Către jumătatea lui noiembrie am ajuns într-o zonă de coline înalte, unde trebuia să pregătim terenul pentru calea ferată, adică să înlăturăm masa stîncoasă aproape compactă de pe versantele lor. Aceste stînci de toate formele, cam de un stat de om şi cam tot atît de late, erau adînc înfipte în pămînt. Erau foarte multe şi noi trebuia să le dezgropăm cu hîrleţul şi cu răngi de care ne serveam ca de pîrghii, sau le spărgeam cu maiul şi barosul pînă le aduceam la nivelul terenului pe care urma să se construiască terasamentul. Pe măsură ce le scoteam sau le spărgeam, le încărcăm în roabe şi le duceam la poalele colinei, adunîndu-ne toate forţele ca să nu ne rostogolim cu ele cu tot. Le goleam şi porneam înapoi pe panta abruptă, acoperită de iarba devenită alunecoasă din cauza noroiului. Abia ajunşi la locul nostru de muncă, sus, puneam imediat mîna pe unelte, căci gardienii vegheau ca nu cumva să răsuflăm măcar cîteva clipe.

Ploua din nou, fără încetare, toată ziua şi peste toate astea pietrele erau tăioase ca nişte brice şi cînd puneam mîna pe ele ca să le scoatem din pămînt sau ca să încărcăm roabele ne răneau. Mîinile, degetele erau pline de tăieturi şi de zdrelituri. Administraţia bineînţeles că nu ne dăduse mănuşi pentru a ne proteja mîinile şi noi nu voiam să le folosim pe ale noastre, căci în cîteva ore le-am fi făcut praf şi aveam nevoie de ele pentru gerurile mari din iarnă. La capătul puterilor, epuizaţi de o muncă supraomenească, flămînzi, abia mai stînd în picioare, trebuia ca după ce spărgeam cu barosul aceste pietre, să le încărcăm cu mîinile însîngerate şi cu aceleaşi mîini ce ne dureau îngrozitor să manevrăm pe pantă roabele grele. Voi găsi oare vreodată cuvintele pentru a descrie suferinţele îndurate de aceşti oameni? A evocat oare cineva

aceste crime împotriva umanității, la care s-au dedat executanții guvernului în acești ani și în anii următori? Nu numai că nimeni nu a spus o vorbă, dar în timp ce cancelariile diplomatice închideau ochii și își astupau urechile în fața ororilor din România, ONU se grăbea să primească cu mare pompă în rîndurile ei „Republica Populară Română".

Din prima zi de muncă în aceste condiții am fost atît de epuizați, încît am fost ferm convins că acesta era sfîrșitul, că nu voi putea rezista multă vreme. Acum situația părea fără ieșire. De aceea n-am fost surprins cînd seara, după ce ne-am întors la baracă, „O. B." a venit lîngă mine.

— Asta nu poate să dureze, mi-a spus el. Nimeni nu poate rezista mult timp la acest regim. Oamenii abia se mai țin pe picioare; de la o zi la alta pot să cadă primii, și va fi suficient să cadă unul, că apoi ceilalți vor cădea ca muștele. Mă întreb dacă unii dintre noi nu sînt deja irecuperabili. Nu trebuie să ne lăsăm asasinați fără să facem ceva. Trebuie să reacționăm, să refuzăm să muncim, trebuie să facem grevă pînă cînd ni se va promite ameliorarea condițiilor de viață și de muncă. Vorbiți cu prietenii dumneavoastră, voi face la fel cu ai mei.

Nutream o mare prietenie pentru „O. B.", îl stimam mult pentru inteligența, curajul și simțul lui politic. De aceea am fost mirat de cele ce mi-a spus, căci nu eram de părere că această acțiune putea fi o soluție.

— Știți bine, i-am spus, că într-un regim comunist grevele nu numai că sînt interzise, dar o atare acțiune este aspru pedepsită, fiind considerată crimă de stat și putînd atrage după sine pedeapsa cu moartea pentru cei care fac grevă. Acest lucru este valabil pentru cei aflați în libertate, dar care va fi soarta pentru deținuții politici? Vom fi considerați sabotori și pe deasupra ne vor acuza de rebeliune. Acțiunea, foarte spectaculoasă în sine, se va întoarce împotriva noastră, deoarece autoritățile acum sînt în culpă, dar în caz de rebeliune într-o închisoare (căci așa vor fi prezentate lucrurile) ele vor fi în drept, conform sistemului lor, să ne monteze un mare proces politic. Sau, așa cum le cunoaștem, ne vor închide pe toți în carcerele de la Poarta Albă, ne vor ancheta, ne vor trata așa cum l-au tratat pe „S.", fostul nostru șef la brigada motorizată, adică subnutriți, numai în cămașă și indispensabili, în carcerele neîncălzite și fără geamuri.

Sîntem la jumătatea lui noiembrie, este clar că foarte curînd vom fi pe lumea cealaltă.

— Bine, dar atunci ce propuneţi? a întrebat prietenul meu. Căci dacă nu facem nimic, mai curînd sau mai tîrziu soarta noastră va fi aceeaşi, fără măcar să avem consolarea de a fi încercat ceva.

Eram perplex. Efectiv nu puteam propune nimic lui „0. B.", care măcar încerca ceva. I-am spus:

— Nu vă pot propune nimic. Cred însă că acţiunea dumneavoastră este sinucigaşă şi sînt sigur că mai toţi camarazii noştri vor refuza s-o urmeze, din motivele pe care vi le-am expus. Ca atare, mişcarea va fi cu atît mai uşor de reprimat. în plus, ar atrage după sine înăsprirea regimului camarazilor noştri. în orice caz, sînt de părere că cei care se vor angaja într-o asemenea acţiune vor fi nişte potenţiali condamnaţi la moarte. Nu vor avea nici o şansă de scăpa.

— Şi dacă nu facem nimic, nu tot sîntem condamnaţi la moarte? mi-a replicat el.

— Nu ştiu. Dar sînt sigur că, declarînd grevă, semnăm condamnarea la moarte pentru noi toţi. Este adevărat că mergînd înainte, riscăm toţi acelaşi lucru, dar oricînd pot interveni evenimente neaşteptate, imponderabilul poate juca un rol. Se prea poate ca torţionarii să ezite să împingă prea departe o acţiune ce are caracter atît de evident de crimă colectivă împotriva umanităţii. Ei vor să ne elimine, dar nu într-o manieră care să bată la ochi. Eu cred că încercînd să reziste, unii dintre noi vor scăpa. Dar urmînd calea propusă de dumneavoastră, recunosc, spectaculoasă şi curajoasă, rezultatul ar fi catastrofal pentru noi.

— Deci refuzaţi să mă susţineţi într-o asemenea acţiune?

— Da, cred că ar fi o greşeală.

— Nu mă aşteptam la aşa ceva din partea dumneavoastră, mă decepţionaţi, mi-a spus „O. B." şi a plecat.

A fost ultima noastră conversaţie, deoarece evenimentele s-au precipitat şi am fost despărţiţi pentru totdeauna.

A doua zi munca a fost atît de grea, încît am fost şi mai convins că eu unul nu voi rezista mai mult de cîteva zile. Cu toate acestea, eram la fel de convins că nici formula celui care, speram, îmi rămăsese prieten, nu era bună. Datorită însă stimei pe care i-o purtam şi zicîn-

du-mi că nefiind eu depozitarul adevărului puteam să mă înşel, seara, la întoarcere, am tatonat discret terenul pe lîngă doi sau trei prieteni de nădejde, ca să văd dacă greva putea fi o soluţie în cazul nostru, evident, fără să le spun că ideea îmi fusese sugerată. Cei trei s-au opus categoric, invocând cam aceleaşi motive şi exprimîndu-şi convingerea că nimeni nu ne-ar urma în atare acţiune.

Spre seară ploaia încetase, norii începuseră să se împrăştie, dîndu-ne speranţa unui timp ceva mai clement pentru a doua zi. Era sîmbătă a doua zi şi pentru duminică trăgeam nădejdea la un pic de odihnă. Ne-am culcat deci ca de obicei, pe la nouă şi jumătate – zece, şi curînd liniştea din baracă n-a mai fost tulburată decît de gemetele, sforăitul şi suspinele oamenilor.

Nu cred că dormisem două ore, cînd uşa barăcii s-a deschis şi au apărut cîţiva gardieni.

— Toată lumea se scoală şi îşi ia lucrurile, au strigat.

Buimăciţi, miraţi, întrebîndu-ne ce se întîmplase, ne-am echipat şi, încadraţi de gardieni, am ieşit din baracă. Afară, sub un cer plin de stele, ne aştepta un spectacol neprevăzut.

Pe marele platou din lagăr, toţi deţinuţii, grupaţi pe brigăzi, erau adunaţi. Ca întotdeauna cînd intervenea ceva neaşteptat, gardienii, depăşiţi de evenimente, păreau că şi-au pierdut capul. Au şi uitat că noi eram „la seoret" şi ne-au plasat lîngă altă brigadă. Agitaţi, alergau, intrau şi ieşeau din baracamentele administraţiei şi nu se mai ocupau de deţinuţi. Am profitat şi ne-am aşezat sau ne-am întins pe nisipul pe care vîntul aproape că-l uscase; pe platou era o mare harababură. Deţinuţii circulau de la **o** brigadă la alta, ne aduceau pîine, ţigări (atît de preţioase acolo) şi ne arătau o solidaritate şi o afecţiune emoţionante. Nostim era că miliţienii, complet debusolaţi, nu observau nimic, nici măcar că fumam şi că toate brigăzile se amestecaseră.

Am aşteptat mult, stăpîniţi de curiozitate, dar şi de un uimitor sentiment al libertăţii regăsite. Apoi, prin deţinuţii care lucrau la administraţie şi la grefă, am aflat vestea, care s-a răspîndit, ca întotdeauna în lagăr, cu viteza fulgerului; era vorba de restructurarea tuturor lagărelor de la Canal şi că cei mai mulţi dintre noi vor pleca de la Midia în alte colonii şi că de acolo vor fi aduşi alţi deţinuţi aici. Evident că toţi şi mai ales cei din baraca nr. 5 doreau din tot sufletul să fie printre cei care plecau.

Pe la trei şi jumătate dimineaţa, brigadierii ne-au ordonat să ne reluăm locurile în brigăzile respective şi locotenentul Lupu, însoţit de comandant şi înconjurat de toate „somităţile" lagărului, a început să facă un apel interminabil. Auzindu-şi numele, oamenii îşi părăseau brigada şi mergeau să se încoloneze la celălalt capăt al platoului. Fiecare spera să-şi audă numele şi cînd unul dintre ai noştri pleca, ne bucuram, căci scăpa de infern şi avea şansa de a supravieţui. Am fost bucuros văzînd că printre cei care plecau era prietenul meu „O. B.", precum şi Henegar, de care hazardurile vieţii mă vor despărţi pentru totdeauna.

După terminarea apelului, numai vreo trei sute rămîneam pe loc. Cu inima strînsă ne uitam spre cealaltă parte a platoului, la cei o mie două sute – o mie Cinci sute de oameni, printre care atîţia prieteni cu care împărţisem atîtea suferinţe! Oare ne vom revedea?

A început din nou aşteptarea, în aceleaşi condiţii, apoi porţile lagărului s-au deschis şi au intrat mai multe camioane, fiecare cu cîte patru soldaţi de Securitate. Camarazii noştri s-au îmbarcat rapid şi curînd convoiul s-a pierdut într-un nor de praf, ducîndu-i pe deţinuţi spre o destinaţie necunoscută.

Micul nostru grup s-a simţit deodată cuprins de un sentiment de mare singurătate pe imensul platou. Ni s-a ordonat să ne întoarcem în barăci şi spre surprinderea noastră am constatat că la noi nu s-a închis uşa. Rămă- seserăm doar treizeci şi şase, între care numai doi sau trei deţinuţi de drept comun. Acum aveam măcar mai mult loc pe paturi. Dar deocamdată nimeni nu se ocupa de noi şi după apel am putut circula liber prin tot lagărul, ceea ce ne-a bucurat nespus. Eram totuşi neliniştiţi la gîndul că mîine poate va începe din nou calvarul, ne întrebam ce se va întîmpla, căci era imposibil ca şantierul nostru să funcţioneze cu atît de puţini muncitori. Şi cum, spre fericirea noastră, cei doi brigadieri plecaseră, răspunsul l-am primit prin sosirea la noi în baracă a unui om care ne-a spus că el este noul brigadier. Era un deţi- unt politic şi de la el am aflat că brigada disciplinară fusese dizolvată şi că pînă la completarea efectivului, cînd vom fi repartizaţi în alte brigăzi, vom munci sub ordinele lui la ecluză.

Aşa s-a terminat, la jumătatea lui noiembrie 1952, cu brigada disciplinară de la Midia. Era şi timpul, căci toţi

eram la capătul puterilor. Pentru cei o sută care plecaseră de la noi lucrurile s-au aranjat destul de bine, grație solidarității camarazilor lor, care i-au susținut, le-au dat munci mai ușoare și care au obținut de la medicii deținuți din coloniile respective să le acorde asistență și. s-au îngrijit ca ei să primească suplimente de mîncare. Aproape toți, între care prietenii mei „O. B.'' și Henegar, au scăpat. Numai doisprezece sau cincisprezece nu au mai putut fi salvați și au murit în infirmeriile lagărelor în care ajunseseră. Cei treizeci și șase care am rămas- la Midia am avut, din păcate, așa cum se va vedea din capitolul următor, o soartă tristă.

C) Sfîrșitul; detenției Ia Capul Midia și eliberarea mea

După plecarea a mai bine de două treimi dintre noi, situația în lagărul de la Midia era haotică și timp de o săptămînă muncile. pe șantiere au fost dezorganizate.. Am profitat de situație: și, folosind una din acele filiere secrete pe care reușiserăm s-o creăm, am transmis soției că evidența pachetelor fusese distrusă, că pînă la 1 ianuarie nu exista nici un control în această privință și că pînă atunci putea să-mi trimită mai multe pachete. Așa a și făcut, din zece în zece zile mi-a trimis cîte un pachet și nu încape îndoială că ea și Marina, soția vărului meu Costi, care a făcut la fel, ne-au salvat viața. Noi doi, vărul meu și cu mine, împărțeam frățește cele trimise de soțiile noastre, așa că atunci cînd se termina un pachet al unuia îl aveam pe al celuilalt.

Era și timpul, căci cu toate că în acele săptămîni, grație pachetelor,' ne-am putut hrăni mai bine și ne-am mai întremat, balanța a oscilat multă vreme. Mai ales vărul meu, care era la capătul puterilor din cauza efortu-rilor îngrozitoare, nu reușea să se întremeze și abia se mai ținea în picioare. Aceasta era starea tuturor supraviețuitorilor brigăzii disciplinare și puțini vor scăpa în cele din urmă cu viață.

Evident că după mai bine de două luni de izolare totală (căci „civilii"; cu greu reușeau să ne transmită cîte ceva) eram avizi de noutăți, de noutăți politice și de noutăți privind viața din lagăr. Asupra celor dintîi nu voi insista – toate se refereau la promisiunile de libertate

făcute de Eisenhower popoarelor aservite de Uniunea Sovietică – şi mă voi referi la cele care ne priveau direct şi care revoluţionau lagărul.

La sfîrşitul lunii septembrie, imediat după încarcerarea noastră în brigada disciplinară, se făcuseră eliberări. După mai bine de patru ani erau primele plecări spre libertate, sau mai exact spre ceea ce mai rămînea din libertate, dincolo de sîrma ghimpată. Eliberarea se făcuse în loturi de treizeci-patruzeci de oameni, primul lot în septembrie, al doilea în octombrie şi al treilea, recent, în noiembrie. Nu erau mulţi, dacă ne gîndim că noi toţi ne ispăşiserăm de mult pedeapsa. Dar dacă se are în vedere că de ani de zile totul era încremenit şi că nimic nu împiedica perpetuarea acestei încremeniri, acest mic semn de dezgheţ ne umplea inimile de o imensă speranţă. Acum, singura noastră teamă era ca nu cumva operaţiunea să se întrerupă.

Pînă la sosirea deţinuţilor din alte colonii, care urmau să-i înlocuiască pe cei plecaţi, pînă la reorganizarea brigăzilor şi a şantierelor, grupul nostru de „supravieţuitori", cum ni se spunea, a fost afectat la ecluză. Ca prin minune, în acea duminică era frumos, după atîtea săptămîni de ploaie, şi noi savuram fericirea de a circula liber prin curte, de a ne culca şi de a dormi după plac în baraca de două ori mai mare pentru cei circa patruzeci de oameni cîţi mai eram şi ale cărei uşi erau larg deschise aerului, soarelui şi prietenilor care veneau să ne întrebe de sănătate, aducîndu-ne cîte o fărîmă de pîine sacrificată din mizera lor porţie.

Seara, întins confortabil pe prici, grndurile mi-au zburat către prietenii mei care plecaseră. Mă întrebam dacă îl voi mai revedea pe „O. B.", cu care nu mai reuşisem să vorbesc, pe Henegar, care la despărţire mă îmbrăţişase spunîndu-mi: aţi avut dreptate, am scăpat. Şi cred că în fond eu eram mai mirat decît el.

A doua zi, încă înainte de a se lumina, am plecat în schimbul de zi întreaga echipă. Brigadierul nostru, un anume Crăciun, era foarte sever, dar ne părea corect în comparaţie cu cel de care scăpaserăm. Ajunşi la destinaţie ni s-a ordonat să coborîm pe fundul ecluzei şi am constatat că eram afectaţi la cel mai teribil şantier. Deci, îiorcoa, monstrul, continua să urmărească cu vindicta sa ce nun rămăsese din brigada disciplinară, chiar dacă ne **adusese** ¡ll starea unor deşeuri de fiinţe omeneşti.

Munca era următoarea: fundul ecluzei era o masă de granit pe care trebuia s-o spargem cu cazmaua. Piatra obținută era încărcată cu furca în vagonete și norma era peste puterile omenești: trei vagonete pe zi. Era terifiant: să spargi douăsprezece ore pe zi o piatră tare ca fierul și din care cazmaua ricoșa, să încarci piatra cu furca, aruncînd-o pe deasupra capului în vagonetul de pe rambleu, era realmente muncă de ocnaș. Dar cel mai rău era că în această zonă existau infiltrații de apă și toată ecluza era permanent în apă, ce ajungea la un nivel de zece centimetri.

Ni s-au dat cizme de cauciuc, dar erau foarte vechi, aproape putrede și pline de găuri. Intrai ca și desculț în apa rece ca gheața. Efectiv rece ca gheața. Afară erau, noaptea, minus patru grade iar ziua între zero și patru grade, și firește că apa avea o temperatură apropiată. Cine a intrat în mare sau în bazin cînd temperatura apei era de 15° poate înțelege ce însemna să stai aproape fără întrerupere timp de douăsprezece ore cu picioarele într-o apă a cărei temperatură nu depășea 3-4°. Și asta desculți, căci țin să spun, și nu ca figură de stil, că în clipa în care intram în apă, în cizmele noastre ea era la același nivel cu cel din ecluză. Era un chin chiar și încălțatul și descălțatul acestor cizme ude (nici vorbă nu putea fi ca în ele să intre ciorapul sau obielele). Dar asta nu era nimic pe lîngă încercarea ce urma: intrarea în apa înghețată și orele interminabile petrecute acolo. Cît despre muncă, întrebarea era dacă cei care o inventaseră erau nebuni sau sadici. Trebuia să lovești din răsputeri cu cazmaua în apă ca să spargi piatra. Bineînțeles că nu vedeam nimic sub perdeaua de apă și lucram orbește, lovind întruna granitul. După un timp, considerînd că reușisem să spargem ceva, schimbam cazmaua cu furca, pe care o băgăm la întâmplare în apă. Uneori o scoteam goală, alteori cele cîteva pietre căzdeau printre dinții furcii înainte ca noi să apucăm să le aruncăm în vagonet, alteori se întâmpla să reușim. Ar fi fost de rîs, dacă loviturile repetate, date la întâmplare în această rocă dură care avea efect de bumerang asupra cazmalei, n-ar fi fost atît de epuizante și dacă tortura apei reci, care ne înghețа pînă în măduva oaselor, nu era atît de îngrozitoare, în fine, dacă roadele eforturilor noastre, după atîtea ore, nu ar fi fost decît o minusculă grămăjoară de pietre pe fundul vagonetului. Trei vagonete – atîta ni se cerea. În

decurs de o zi, eu şi cei mai mulţi dintre camarazi abia dacă umpleam cîte un vagonet.

Brigadierul ne-a admonestat sever şi ne-a anunţat ce se decisese: dacă o brigadă nu-şi făcea norma, nu avea voie să se întoarcă în colonie şi în următoarele douăsprezece ore trebuia să muncească astfel încît pînă dimineaţa cele trei vagonete să fie pline, după care munca trebuia continuată pentru norma din ziua respectivă. Dar, a adăugat el, de data aceasta nu se va aplica această dispoziţie. Dacă însă a doua zi nu se va face norma, nu vom pleca de pe şantier şi vom lucra toată noaptea cu perspectiva de a munci treizeci şi şase de ore. Mîncarea urma să ne fie adusă acolo.

Mai trebuie să spun că am avut o noapte foarte proastă şi că baraca noastră cu priciurile ei tari ni s-a părut un paradis faţă de ce ne aşteptа a doua zi? Toţi ştiam că nu puteam spera să umplem trei, dar nici măcar două vagonete. La aceste griji se adăugau durerile acute ce le simţeam în picioare, din cauză că circulaţia sîngelui se restabilea cu greu.

A doua zi s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple. După douăsprezece ore de tortură în această apă de izvor, vagonetele noastre nu erau pline nici pe departe şi priveam cu tristeţe cum celelalte brigăzi (cărora nu li 'se aplica sistemul inventat pentru supravieţuitorii brigăzii disciplinare) plecau de pe şantier, în timp ce noi, aşteptînd masa, continuam să batem apa.

N-a trecut mult şi, spre marea noastră mirare, nu a venit masa, ci brigada de noapte, care în mod normal trebuia să ne înlocuiască. Răutatea lui Borcea imaginase pentru noi această tortură: treizeci şi şase de ore în şir. Dar, în prostia lui nu s-a gîndit că ne vom suprapune cu brigada de noapte. Cum între miliţienii care însoţeau brigăzile de noapte şi cei care însoţeau brigăzile de zi exista o mare rivalitate, a ieşit un scandal de toată frumuseţea. Dar lupta era inegală, căci miliţianul nostru nici nu se gîndise să petreacă noaptea cu noi şi plecase cu celelalte brigăzi. Brigadierul nostru nu se putea măsura cu miliţianul, care de altfel nici nu auzise de această inovaţie şi care, pe de altă parte, n-avea decît un gînd – să profite de starea noastră de slăbiciune şi să arate că brigada lui putea face mai mult. Crăciun a încercat să propună ca brigăzile să fuzioneze şi norma să se împartă pe- din două, dar asta l-a înfuriat pe miliţian, aşa că brigadierul nostru n-a insistat.

Ne-am retras şi ne-am dus la câţiva metri mai încolo, printre stînci şi după ce am mâncat – între timp ni se adusese mîncarea – ne-am culcat pe pămînt înfăşuraţi iiţ paltoanele noastre tocite şi găurite şi am încercat să dormim. Desigur, era un noroc că **nu** trebuia să **muncim** toată noaptea şi puteam să ne odihnim de bine, de rău. Dar ce tari erau pietrele şi cît era de frig! Pe măsură ce noaptea înainta, temperatura cobora şi apa a prins o pqjghiţă de gheaţă. Frînţi de obosealâ, am adormit, dar curînd frigul ne-a trezit. Aşa a trecut această noapte, pînă cînd clopotele miradoarelor din jurul şantierelor au început să bată şi sirenele au început sa sune încetarea lucrului.

Buimăciţi, cu membrele înţepenite, am încercat diverse mişcări, am mers în lung şi în lat (de alergat nu putea fi vorba, căci nu eram în stare) ca să ne punem sîngele în mişcare. A urmat suita de chinuri: încălţarea cizmelor ude, apa rece în care trebuia să intrăm, lupta cu cazmaua şi cu furca împotriva pietrei şi a apei. Toate acestea pentru ca seara să fim mai extenuaţi ca oricînd şi cu vagonetele mai goale decît în ziua precedentă.

Experienţa era concludentă, dar atît de stupidă, de absurdă şi de nefericită, încît Borcea a trebuit să cedeze părerii subordonaţilor săi ■— printre care Lupu, ca ofiţer politic, vîna greşelile superiorului –, care i-au demonstrat că era greşit să se continue pe această cale.

Seara ni s-a permis să ne întoarcem la baracă, unde am putut să ne încălzim şi să dormim. Am scăpat ca prin urechile acului, căci în halul în care eram, două-trei experienţe de acest fel ne puteau fi fatale.

Nu mai erau decît trei zile pînă la sfîrşitul săptămînii, cînd trebuiau să sosească înlocuitorii celor plecaţi şi cînd urmau să se reorganizeze brigăzile. De două lucruri ne temeam: ca pe osatura noastră să se înfiinţeze o nouă brigadă disciplinară sau să fim afectaţi tot la piatră, la aceeaşi muncă în apa din fundul ecluzei.

Bineînţeles că eram egoişti, căci dacă nu făceam noi treaba asta, o făceau alţii. Dar în asemenea împrejurări, şi mai ales în situaţia în care eram cînd am ieşit din brigada a cincea, cred că cu greu s-ar fi găsit vreunul dintre noi cu atîta spirit de sacrificiu încît să fie gata să se ofere să ia locul celui repartizat. La toate celelalte suferinţe prin care trecuserăm şi pe care le înduraserăm acum se adăugau durerile de picioare. Erau enorme, şi

pentru că circulația nu se mai făcea normal, nu mai puteam să ne mișcăm degetele, care deveniseră rigide și ne provocau dureri la orice pas. Labele picioarelor erau roșii, umflate de frig, brăzdate de crăpături de mai mulți centimetri lungime și atît de late că îți încăpea degetul mic în ele. Erau foarte dureroase și medicul, un individ odios, omul lui Borcea, refuza să ne dea măcar o pomadă ca să ne ungem rănile și să mai calmăm durerile. Nu știu cum a fost la ceilalți, dar eu a trebuit să aștept șase-șapte ani ca aceste crăpături să se închidă, și urmele lor vor rămîne toată viața.

În fine, cu ajutorul lui Dumnezeu, a trecut săptă- mina' și duminică dimineața au sosit noii noștri camarazi. Am fost din nou adunați pe platou și lăsați să așteptăm îndelung. În centrul platoului erau comandantul, ofițerul politic și tot statul lor major. Nu departe de ei stăteau milițienii-șefi de brigadă și lîngă ei brigadierii.

Știam că era în joc soarta noastră, că de deciziile ce se vor lua vor depinde viețile noastre.

Curînd am aflat că s-a decis să nu se mai facă o nouă brigadă disciplinară. Era un punct important câștigat. Dar rămînea de văzut care va fi soarta noastră și dacă vom fi trimiși din nou să spargem piatră și stînci pe fundul ecluzei. Din fericire, Providența ne-a ajutat, măcar pe unii dintre noi, și tot prin intermediul fostului nostru brigadier „P.". El nu uitase că trei din oamenii lui, care îi fuseseră luați pentru brigada disciplinară se mai aflau la Midia și că viața lor era în pericol, căci nici unul dintre supraviețuitorii faimoasei brigăzi n-ar fi putut rezista la munca în ecluză. Dar cum putea să ne salveze cînd comandantul ordonase să fim repartizați la muncile cele mai grele? Pentru a reuși, „P." trebuia mai întîi să fie din nou numit șef de brigadă. Bine, și dacă era numit, cum trebuia să procedeze pentru a ne racola? Risca pierderea postului de brigadier, ceea ce pentru el nu era prea mult, dar pentru oamenii lui ar fi fost un dezastru. Primul nostru noroc a fost că „P." era recunoscut ca un șef ale cărui brigăzi dădeau întotdeauna randamente optime la» descărcatul vagonetelor. El era un specialist al sacrificărilor rapide, al repartizării echilibrate a garniturilor, al formării unor reflexe fulgerătoare ale oamenilor pentru descărcări dintre cele mai riscate. Așa cum am mai spus, succesul lui rezida în mare măsură și în afecțiunea și recunoștința noastră pentru felul cum se purta cu noi, apă-

rîndu-ne chiar în detrimentul propriilor interese. Pentru el munceam cu drag şi din toată inima. „P.” a fost numit şeful brigăzii de zi de la descărcarea vagonetelor.

Al doilea noroc a fost că administraţia a hotărît să organizeze o întrecere, un concurs, un fel de campionat între toate brigăzile din colonie, pentru a vedea care va da cele mai bune rezultate. Or, miliţienii-şefi considerau că locul pe care îl vor ocupa în clasament va avea o importanţă capitală pentru cariera lor. Se agitau, alergau prin lagăr şi, ca nişte manageri de cluburi sportive, căutau să racoleze pe cei mai buni muncitori.

„P.” mai lucrase cu miliţianul care urma să-i fie şef şi, ştiind că era foarte ambiţios, i-a şoptit că în colonie erau trei oameni foarte buni descărcători, cei mai buni din cîţi cunoscuse, şi că dacă i-ar avea în brigadă este sigur că va cîştiga concursul. Alarmat la gîndul că şeful brigăzii de noapte ar fi putut pune mîna pe aceste comori, el i-a ordonat imediat lui „P.” să nu-i scape. Pocăit şi misterios (căci totul avea aerul unei conspiraţii între brigadieri şi miliţieni), „P.” i-a şuşotit că era imposibil, deoarece respectivii trei veneau din brigada disciplinară şi ordinele... Enervat, miliţianul l-a repezit:

— N-are importanţă. De mîine nimeni n-o să se mai intereseze de cei din brigada disciplinară. Acum însă trebuie să fii atent. Hai, descurcă-te. Du-te şi caută-i pe cei trei, ai grijă să nu vă vadă nimeni şi bagă-i în brigada ta.

„P.” n-a aşteptat să i se spună de două ori. Făcînd un ocol, strecurîndu-se pe lîngă barăci, a ajuns în spatele brigăzii noastre, ai cărei treizeci şi şase de oameni aşteptau să li se decidă soarta.

„P.” ne-a făcut un semn discret, lui Costi Brînco- veanu, lui „D.”, un tînăr locotenent de vînători de munte, şi mie, „vechii lui camarazi”, de a-l urma, ceea ce ne-am şi grăbit să facem.

Am avut noroc cu dezordinea ce domnea în brigăzi din cauză că şefii plecaseră spre a participa la consfătuirea care se ţinea în mijlocul platoului. Fără ca oamenii să se îndepărteze, brigăzile fuzionaseră mai mult sau mai puţin unele cu altele. Ne-am alăturat lui „P.” şi apoi, pe rînd, cu un aer indiferent, am trecut de la o brigadă la alta, ca şi cînd am fi căutat o cunoştinţă. Aşa am ajuns la ultima unitate a celor care aşteptau să fie repartizaţi la brigăzile din partea cealaltă a platoului. Acesta era

momentul cel mai delicat al operațiunii. Pe partea stingă a platoului se aflau cei care nu fuseseră triați și printre aceștia eram și noi. În extremitatea dreaptă erau brigăzile pe trei sferturi constituite. în centru – Borcea, Lupu, statul major al coloniei și în jurul lor mulțime de milițieni și brigadieri. Era deci un spațiu de vreo sută de metri, un spațiu descoperit, pe care trebuia să-l străbatem sub privirile dușmanilor noștri, pentru a ajunge la ceea ce pentru noi era Țara Făgăduinței. în cazul nostru era vorba de viața noastră, în cazul lui „P.” de riscul mare pe care și-l asuma pentru a salva trei oameni. Traversarea platoului era foarte dificilă, deoarece instrucțiunile erau foarte precise. Trecerea de la un grup la altul se putea efectua numai la ordinul ofițerului de serviciu și numai însoțit de brigadier.

„Hai”, ne-a spus „P.”. Și mergînd cu un metru înaintea noastră, de parcă executa urt ordin, calm dar repede, ne-a traversat platoul sub nasul tuturor șefilor, milițienilor și brigadierilor, fără ca cineva să bănuiască ceva, sau să creadă vreun moment că era vorba de o inițiativă proprie. După ce ne-a strecurat în rîndurile brigăzii lui, unde camarazii ne-au strîns pe furiș mîinile, cu aceeași aliură s-a dus să raporteze milițianului, care se făcea că se uită în altă parte, că misiunea fusese îndeplinită. Era și timpul, deoarece sosea ofițerul de serviciu:

— De câți oameni mai ai nevoie? l-a întrebat el pe „P.”.

— De nouă, a răspuns acesta.

— Du-te și ia-i din brigada a treia, în dreapta.

Astfel Costi, prietenul nostru „D.” și eu însumi îi datorăm viața lui „P.”.

Am spus că în sîmbăia în care brigada disciplinară fusese dizolvată am văzut stoluri de gîște sălbatice zbu- rînd spre nordul Deltei Dunării? Era semn bun, căci, deși frig, toată săptămîna timpul a fost frumos. Și astăzi era superb, dar gîștele zburau spre sud, ceea ce era semn că se strică vremea.

A doua zi, luni, 29 noiembrie 1952, cînd am ieșit din baracă la orele patru dimineața, ploua, era frig și rafale puternice de vînt măturau platoul și plaja de la Midia. Vîntul bătea dinspre nord și ne biciuia fața și corpul. Cu mult înainte de a fi urcați în vagoanele de animale care trebuiau să ne ducă la Năvodari, eram uzi pînă la piele.

Cu toţii eram neliniştiţi cînd am coborît din tren, căci vremea părea că se înrăutăţeşte şi chiar soldaţii care ne escortau erau îngrijoraţi.

În noaptea neagră ca păcura, luminată doar de fasciculele reflectoarelor, bîjbîind prin grămezile de piatră ce fuseseră descărcate pe fundul fostului lac, aplecaţi mult înainte, ca să putem înainta, mergeam către „mustaţa" de descărcare ce ne fusese afectată. Eram singuri, căci escorta se instalase în miradoare, şi ne temeam să nu ne rătăcim •— orice eroare de orientare ne putea duce în faimoasa „zonă", care nu era indicată prin nimic, dar în care, automat, dacă pătrundeai, erai mitraliat. Evident că ziua o puteai evita, rămînînd departe de miradoare, dar noaptea şi pe o ploaie ca asta era imposibil s-o identifici. Totuşi, după multe ocolişuri, am reuşit să găsim locul de muncă fără incidente. Era un dig făcut din bucăţi mari de stîncă îngrămădite şi care înainta în lac spre plaja care îl despărţea de mare. Dominînd cu cei trei metri înălţime plaja, lacul şi regiunea învecinată, îndrep- tîndu-se spre nord, digul primea în plin uraganul şi marea dezlănţuită.

Linia decovilului mergea pînă la capătul digului, unde vagonetele împinse de locomotivă trebuiau descărcate cu forţa braţelor şi conţinutul lor aruncat în lac. Pe măsură ce pietrele ajungeau la nivelul digului, linia ferată se prelungea, urmînd să ajungă la celălalt capăt al lacului, pe plajă, foarte aproape de mare.

în întunericul ce ne înconjura am distins o masă neagră Era o garnitură ce fusese adusă aici sîmbătă seara şi nu putuse fi descărcată. Uzi pînă la piele, năuciţi de vînt, orbiţi de ploaie, oamenii s-au adăpostit un timp în spatele vagonetelor ca să-şi mai tragă sufletul, dar noi, cei trei supravieţuitori, ne-am prăbuşit epuizaţi pe rambleu. Trebuie să spun că nici camarazii noştri nu erau într-o stare fizică prea bună, dar, oricum, mai puţin critică decît a noastră, care părea fără speranţă.

După cîteva minute, şeful nostru de echipă, un fost căpitan de infanterie, foarte antipatic şi pe deasupra delator, ne-a spus:

— Hai! Trebuie să descărcaţi garnitura.

I Ne-am apropiat de ultimul vagonét, i-am deschis siguranţa şi l-am răsturnat. Dar n-a căzut nici o piatră, căci în treizeci şi şase de ore, toate pietrele se transformaseră într-un bloc de ciment lipit de pereţii vagone-

tului. A trebuit deci să ne urcăm fiecare în cîte un vago- nct şi cu cazmaua să încercăm să desprindem, bucată cu bucată, aceastămasă de granit. De acolo, de sus, dominam de la mai mult de patru metri lacul şi primeam în plin, ca pe o palmă uriaşă, loviturile uraganului. O zi cenuşie se ridicase pe aceste pămînturi şi ape pustii, pe această mare furioasă, şi furtuna, departe de a se potoli, se înteţea. Foarte curînd, ploaia s-a transformat în ninsoare şi în viscol adus de crivăţul ce venea din stepele Rusiei şi din Siberia. Violenţa lui creştea cu fiecare clipă şi îmi dădeam seama că în orice moment puteam să fiu proiectat în lac. Din cauza vîrtejurilor de zăpadă nu mai vedeam nici măcar marginile vagonetului în care eram. Din fericire, după două sau trei ore de muncă intensă reuşiserăm să descărcăm cît de cît vagonetele şi ne-am adăpostit în ele. Dar n-ajuta la nimic, viscolul se înteţea. Vîntul atinsese o viteză terifiantă, zgîlţîia garnitura în aşa hal încît trebuia să ne cramponăm de ea ca să nu se răstoarne şi să ne vedem aruncaţi pe rambleu. Acest adevărat taifun făcea un zgomot de necrezut şi ai fi zis că toţi demonii infernului se uniseră pentru a-şi urla furia. Numai făcînd mîna pîlnie la urechea celui de lîngă tine şi strigînd te puteai face auzit. Acum nu mai cădeau fulgi de zăpadă, ci ace de gheaţă, dar cu aceeaşi intensitate, şi ne înţepau, ne orbeau. Vizibilitatea devenise absolut nulă, dacă întindeam braţul nu reuşeam să ne vedem degetele. Densitatea acestei mase de gheaţă ce venea peste noi cu o viteză de aproape 150 km pe oră era atît de mare, încît foarte curînd ne-a ajuns dincolo de genunchi. Temperatura scădea vertiginos şi un irig glacial ne strîngea ca într-o menghină.

Grupaţi, înghesuiţi, agăţaţi unii de alţii încercam să rezistăm dezlănţuirii acestei forţe enorme.

— Ce facem, am urlat noi în urechea şefului nostru de echipă. Nu vedeţi că, rămînînd aici, murim înghemţaţi şi îngropaţi în zăpadă?

Îngrijorat şi el, dar timorat, ne-a strigat:

— Nu putem pleca, deoarece nici clopotele din mira- doare şi nici locomotivele n-ou sunat „retragerea". Ce-o să se întîmple dacă vine o garnitură şi nu e nimeni s-o descarce? Şi dacă ne caută un miliţian şi descoperă că am dezertat?

— Nimeni nu poate munci pe uraganul ăsta, am răspuns noi. Nici o garnitură nu poate răzbi prin zăpada

asta şi nici un miliţian n-o să vină. Curînd nici noi n-o să mai putem înainta. Nu vedeţi că dacă mai stăm, cu uraganul care se întteţeşte şi ne orbeşte, riscăm să ne rătăcim prin ecluză şi să murim? Poate că acum e deja prea tîrziu.

Asta l-a înduplecat pe fostul căpitan. Făcîndu-şi mîi- niie pîlnie a strigat:

— Plecarea, plecarea, fiecare cum poate şi pe unde poate. Punct de întîlnire: corpul de gardă.

Am ieşit din precarul nostru adăpost şi am pornit, dar n-a lipsit mult să fim azvîrliţi de pe dig şi am scăpat numai cramponîndu-ne de vagonete. Aşa am ajuns la capătul digului şi am mers mai departe pe platou.

Bineînţeles că ar fi fost mai bine să mergem în grup, ca să rezistăm stihiilor dezlănţuite şi să ne ajutăm unii pe alţii. Dar şeful de echipă avusese dreptate cînd ne spusese să meargă fiecare cum poate şi pe unde poate, căci ninsoarea era atît de intensă şi rafalele de vînt atît de puternice, că nu vedeam nici la o jumătate de metru, decît dacă închideam şi deschideam foarte des ochii biciuiţi neîncetat de ace de gheaţă. Noroc că aproape toţi aveam glugi impermeabile trimise de soţii sau de familie – care ştiau ce ne trebuia. Ne acoperisem faţa complet cu fularele şi nu ni se mai vedeau decît ochii. În cîteva secunde, uraganul ne-a dispersat. Costi şi cu mine ne-am luat de braţ (prietenul nostru „D." fusese repartizat la altă „mustaţă") şi, bîjbîind, clătinîndu-ne, ţinîndu-ne unul de altul, încercam să înaintăm. Solul înainte denivelat şi plin de grămezi de pietre era acum complet acoperit de zăpadă şi nu vedeai unde pui piciorul. Ba ni se afundau picioarele într-o groapă, ba ne loveam de pietre. Şi asta se adăuga la efortul supraomenesc pe care îl făceam de a rămîne în picioare, de a rezista vîntului care ne dobora; înaintam orbeşte, deschizînd ochii numai pentru o clipă, ca să ne orientăm cît de cît. La riscul de a cădea şi de a nu ne mai ridica se adăuga acela de a ne rătăci pe acest imens platou şi fie să cădem în ecluză, fie să ieşim din „zonă" şi să fim mitraliaţi de soldaţi. Este adevărat că nici ei nu puteau vedea nimic şi că era o excelentă ocazie de a evada. Dar, aşa cum am mai spus, nimeni nu ar fi făcut-o, căci nici unul dintre noi nu concepea să cearâ cuiva să rişte a-l ascunde. Şi chiar dacă am fi vrut, n-am fi ajuns prea departe în această vijelie cumplită. Trebuia deci să distingem acel punct

invizibil care era corpul de gardă. La plecare pornisem într-o direcţie care, presupuneam, trebuia să fie cea bună, şi acum, apreciind rapid, aproape fără să vedem ceva, ţinîndu-ne unul de altul, începînd să ne sprijinim, încovoiaţi, căzînd şi ridicîndu-ne, înaintam. Vîntul asurzitor şi puternic, frigul, miile de ace de gheaţă ce ne biciuiau, cum de nu reuşeau să ne doboare cînd eram atît de slăbiţi? Eram foarte îngrijorat, căci Costi era la capătul puterilor, abia mai mergea, cădea mereu şi îmi spuneam:

Dacă acum cade, n-o să se mai poată ridica şi eu n-o să am putere să-l ridic. Şi totuşi înaintam, mici umbre pierdute în imensitatea acestui formidabil ciclon, ale cărui vîrtejuri ajungeau pînă la cer.

Glugile şi fularele nu mai ajutau la nimic, frigul ne transformase genele, bărbile şi mustăţile în adevăraţi ţurţuri ce ne acopereau faţa şi nici mănuşile groase nu ne mai protejau, mîinile ne erau complet îngheţate. Dar continuam să mergem, hărţuiţi de furtună şi de teama că ne-am rătăcit.

Şi deodată, ne apare în faţă o masă întunecată: corpul de gardă. Ne-am prăbuşit!

Adăpostiţi într-o remiză, cîţiva soldaţi cu cizme de pîslă, uniforme vătuite, căciuli ruseşti de blană, cu clapele lăsate, ne aşteptau împreună cu brigadierul nostru. Ne-au luat pe braţe şi ne-au dus (evident că nici vorbă nu mai putea fi de apel) pînă la vagonul în care se afla brigada noastră. S-a deschis uşa vagonului, dar vărul meu şi cu mine nu eram în stare să ne mişcăm, atît eram de îngheţaţi. Abia am putut să întind braţele spre cei care mi le întindeau la rîndul lor pe ale lor şi tras de ei, împins de „P.”, m-am urcat în vagonul a cărui uşă, aproape smulsă de vînt, a fost cu greu închisă; şi cu toate că trenul întreg era gîlfîit de stihiile dezlănţuite, ştiam că acolo eram la adăpost, amîndoi salvaţi.

După ce ne-am revenit, am aflat de la camarazii noştri că sirenele locomotivelor şi clopotele miradoarelor sunaseră, dar că din cauza urletelor uraganului nimeni nu le auzise. Fiecare plecase cînd şi cum putuse. Acum eram aproape toţi, dar ,,P.” continua să rămînă afară alături de soldaţi şi să-şi aştepte oamenii, iar pe măsură ce soseau îi urca în vagon.

Dar acum exista pericolul ca trenul să fie înzăpezit. A trebuit să plece cît mai repede cu cei ce scăpaseră. Bri

gada noastră avea efectivul complet. Din nefericire, nu la fel era în celelalte brigăzi, ale căror pierderi nu le-am cunoscut niciodată, dar știu că au fost mari.

Viscolul a ținut toată după-amiaza și nu s-a potolit decît spre dimineață. Cînd ne-am trezit, nici o adiere nu mai tulbura atmosfera, barăcile noastre aproape că nu se mai vedeau din zăpada de peste doi metri și temperatura scăzuse la —20°.

Echipa de noapte a fost trimisă imediat într-un tren cu plug ca să degajeze căile ferate și punctele de lucru de pe șantierul Năvodari, în timp ce noi am degajat toată dimineața drumurile din colonie. La ora prînzului ni s-a spus să ne pregătim pentru că după-amiază plecăm la Năvodari și că vom lucra de-acum înainte noaptea. Viscolul ne jucase o farsă, căci cu zăpezile și mai ales cu gerurile din Dobrogea, asta făcea iarna de două ori mai grea. Nici nu se aranjaseră lucrurile că din nou se stricau.

Starea precară a tuturor oamenilor din lagăr fusese agravată de încercarea din ziua precedentă și din acest moment moartea a început să facă ravagii la Midia.

Vărul meu abia se mai ținea pe picioare. Miimle, picioarele, capul îi erau umflate îngrozitor. Erau simpto- mele distrofiei, ultima fază înainte de dizenteria din care nu mai era salvare. „P.” l-a scos din echipa noastră și l-a făcut macagiu. Sarcina lui era să stea la unul din macazurile micului drum de fier și să dirijeze garniturile spre diferitele „mustăți”. Așezat pe o ladă de lemn, înfășurat în toate zdrențele pe care le găsiserăm, nu mai făcea o muncă epuizantă și, grație pachetelor ce începuseră să vină, se întrema. Uneori adormea. Atunci mecanicii, toți deținuți politici, opreau, coborau din locomotive și schimbau macazul. La întoarcere îl băteau pe Costi pe umăr și îi spuneau rîzînd:

„Trezește-te, prinţe, o să treacă rondul.”

Acești mecanici erau fie feroviari de meserie, mecanici de locomotivă, fie ingineri, și ei au manifestat întotdeauna camaraderie și solidaritate excepționale față de cei care munceau la ecluză sau la descărcări. Este tot atît de adevărat însă că și Costi, prin felul lui de a fi, prin puterea lui de muncă și ajutorul pe care era oricînd gata să-l dea celor aflați în dificultate, era unul dintre oamenii cei mai iubiți din brigadă.

După zece zile, cît fusese acar, vărul meu se pusese pe picioare şi „P.”, care descoperise că şeful de echipă era un delator, a aranjat să fie trimis la ecluză şi l-a înlocuit cu Costi. Acum, graţie celor trei pachete pe care ie primeam fiecare într-un interval de patruzeci de zile, ne-am mai revenit. Este adevărat că şi maniera în care „P.” conducea, menaja şi proteja brigada – îşi putea permite cu rezultatele pe care le obţinea – a făcut ca în această iarnă pierderile în oameni să fie foarte mici. Nu la fel a fost în restul coloniei, unde curînd rata mortalităţii a depăşit cu mult tot ce se cunoscuse la Canal.

Am încercat adesea, dar n-am reuşit să descriu ce spectre ajunseserăm în închisori şi în lagărele de muncă în perioadele de malnutriţie şi în cele cînd eram siliţi să facem faţă unor eforturi şi încercări supraomeneşti. Nu voi reuşi nici de această dată. Voi spune doar că puteam fi împărţiţi în trei categorii:

muribunzii, care abia mai stăteau în picioare; cei care ajunşi la capătul puterilor reuşeau, printr-un desperat efort de voinţă, să meargă şi să muncească;

şi cei care încă mai făceau faţă, dar a căror rezistenţă scădea rapid sub loviturile iernii şi ale administraţiei.

Suferinţele îndurate de deţinuţii politici la Midia în această lungă iarnă a lui 1952—1953 au depăşit în cruzime tot ee am cunoscut la Canalul Dunăre – Marea Neagră.

Mincarea era simbolică. La prînz ni se dădeau două supe care nu erau decît o zeamă caldă. în prima pluteau cîteva foi de varză, în a doua cîteva boabe de arpacaş. Seara ni se dădea tot una din aceste supe. Nici un gram de grăsime nu adăuga un minimum de valoare nutritivă acestui simulacru de mîncare. Cît despre vitamine, nu le mai văzuserăm de peste un an. Mai mult, am constatat că arpacaşul colcăia de viermi. Dar nici vorbă nu putea fi să renunţăm la mizerabila noastră porţie. Cînd am văzut pentru prima oară micile vietăţi în gamelele noastre, am încercat să le pescuim dar curînd am renunţat, deoarece literalmente colcăiau. Torturaţi de foame, neavînd alternativă, mîncam cît mai repede, fără să privim, acest amestec oribil şi dezgustător.

Mai rămîneau pachetele, a căror primire fusese reglementată, şi la care nu aveam dreptul decît dacă ne îndeplineam norma. în caz contrar, pachetul era returnat ex

peditorului. Şi cum normele erau la limita irealizabilului, asta se întîmpla de cele mai multe ori.

Administraţia calculase bine, căci uneori, cu preţul unor eforturi supraomeneşti, se reuşea să se atingă faimoasa normă. Fiecare se străduia, ştiind că numai un pachet îl putea salva de la o moarte mai mult sau mai puţin rapidă. Din nenorocire, foarte rar, o dată la trei luni, reuşeau cei mai mulţi dintre noi să aibă dreptul la pachet. Preţios, dar adesea tardiv, căci acum moartea ne secera rîndurile.

În Dobrogea iernile sînt foarte aspre şi noaptea temperatura coboară de regulă sub 10—19°C şi uneori chiar mult peste 20°. Dar temperaturile sînt insuportabile mai ales din cauza vîntului de nord, care bate continuu în această regiune. Un vînt puternic şi tăios ca briciul, însoţit adesea de ninsori.

După ce stăteam mai bine de două ore afară, în lagăr sau la poarta şantierului, eram îngheţaţi de frig şi mergeam ca nişte automate spre locul de muncă. Acum echipa noastră era afectată la altă „mustaţă" de descărcare şi pentru a ajunge la ea trebuia să traversăm platoul, adică porţiunea cu pietriş cu care acoperiserăm o mare parte din lac.

În frigul pătrunzător, încovoiaţi, ca să rezistăm asalturilor vîntului, foarte curînd despărţiţi unii de alţii de întuneric, ne îndreptam spre şantierul unde ştiam că ne aştepta garnitura pe care echipa de zi făcuse în aşa fel încît să aibă timp s-o descarce. Este adevărat că şi noi aveam grijă să facem la fel.

îmi amintesc că îmi alesesem un traseu care trecea pe lîngă atelierele unde se reparau locomotivele şi vago- netele. Lumina ce se strecura prin micile lor ferestre reprezenta pentru mine, în această noapte ostilă, un reper şi o speranţă, speranţa unui adăpost, a unei clipe, de căldură şi lumină. Intram şi această nenorocită baracă de seînduri cu pămînt bătătorit, cu maşini şi fiare ce zăceau în mare dezordine, mi se părea un paradis. Era dezolant, dar zgomotul forjelor, căldura pe care o degajau îţi dădea un sentiment minunat de linişte şi de siguranţă.

Nici unul dintre deţinuţii de acolo nu-mi dădeau atenţie sau nu lăsau să se vadă că mi-ar da atenţie. Ştiau după ce venisem: o clipă de iluzie, iluzia de a avea un adăpost şi de a simţi că mă încălzesc. Mă rezemam de cîte ceva şi, închizînd ochii, încercam să uit tot, să mă

concctrez c-a să trăiesc din .plin acest vis, ca să cred că suferința nu mai exista. Din nefericire, nu puteam sta mult, căci în orice moment putea să apară un gardian. Aşa îmi ofeream un răgaz înainte de a plonja din nou în infernul de gheață; număram pînă la o sută, încercînd să nu mă gîndesc decît la această tihnă, s-o trăiesc intens. Mă ridicam şi mă îndreptam spre uşă, trăgmdu-mi gluga pe cap, şi în momentul cînd apăsam pe clanță îmi ziceam: „şi acum, curaj!". Deschideam uşa, şi, de parcă plonjam într-un torent înghețat, mă cufundam în noapte. Şi de fiecare dată eram surprins de violența şocului. Ceva compact, ca un zid înghețat, se năpustea peste mine aproape doborîndu-mă, un pumn enorm lovea biata mea ființă care trebuia să se lupte o noapte întreagă pentru a rezista şi a supraviețui.

începeam lucrul la orele 8 seara şi îl terminam a doua zi, cu puțin înainte de ora 8 dimineața, ceea ce înseamnă că era întuneric cînd veneam şi întuneric cînd plecam. în tot acest timp era interzis să stai jos şi să te odihneşti cît de cît între două garnituri, sau să te adăposteşti după un colț de stîncă împotriva vântului glacial. Nu aveam voie nici să aprindem vreun foc lîngă care să ne dezmorțim mîinile. Nu ştiu ce era mai rău: cele douăsprezece ore de muncă neîntreruptă, într-un ritm diabolic, sau tortura gerului de minus 10—15, 20° C, amplificată de vînt. Uneori vîntul avea viteza unui cal în galop, dar de cele mai multe ori se năpustea nebuneşte asupra noastră. Atunci trebuia să ne întoarcem cu spatele, să ne aplecăm, să ne acoperim cu gluga şi fularul, ca să nu ni se taie răsuflarea şi să nu fim trântiți.

Nu aveam ceas, nu erau stele ca să apreciem timpul, cerul era mai tot timpul acoperit şi noaptea înghețată părea că încremenise peste noi pentru eternitate.

După două ore întregi de muncă, în intervalele dintre două garnituri, cînd aveam răgazul să meditez, gândurile mele se îndreptau către sutele de milioane de oameni care nu mai ştiau ce este fericirea.

— Trebuie să fie ora 10-11, îmi ziceam, la ora asta lumea a cinat. Oamenilor nu le mai este foame, sînt într-o încăpere în care este lumină şi cald. în lumea întreagă la această oră femeile, bărbații, copiii se pregătesc să petreacă noaptea la adăpost de frig, în căldura şi tihna unui cămin.

Atunci de ce noi trebuie să fim atît de chinuiţi, de ce noi trebuie să fim cei mai nefericiţi din lume? Căci la chinul privării de libertate, la chinul de a nu şti nimic despre cei dragi, de a fi înfometaţi se adăugau condiţiile îngrozitoare în care munceam noaptea.

Vîntul făcea ca frigul să fie insuportabil, ne pătrundea prin haine şi prin corp ca un bisturiu şi ne dădea senzaţia că vom muri transformaţi în blocuri de gheaţă. Uneori eram convinşi că nu vom mai apuca dimineaţa. Mai profitam şi noi de faptul că frigul redusese zelul gardienilor, care preferau să stea la corpul de gardă şi să bea rachiu fiert, decît să iasă în viforniţă. Fiecare îşi făcuse cu cazmaua cite o adîncitură, în care se culca. Dar cum solul era pietros sau îngheţat, abia de reuşeam, după ore întregi, să ne săpăm cîte o mică tranşee de doi metri lungime, şaizeci de centimetri lăţime şi treizeci, patruzeci de centimetri adîncime.

După ce trecea patrula de noapte şi eram siguri că alta nu va mai veni un anumit timp, ne culcam fiecare în tranşeea lui, aşteptînd sosirea altei garnituri. Eu numeam tranşeea mormîntul meu. Această groapă înghe ţată avea exact lungimea corpului meu, numai cu cîţiva centrimetri mai mult în înălţime. Culcaţi în aceste tranşee, aveam cîteva clipe de răgaz, dar nu ne puteam odihni, mai mult ne adăposteam de vînt. îl auzeam cum urlă deasupra noastră, în cursa lui nebunească prin noapte. Din păcate, frigul şi piatra îngheţată nu ne permiteau să prelungim rămînerea în adăposturi şi după zece minute-un sfert de oră trebuia să ne ridicăm, să ne rotim braţele, să mergem, să încercăm să alergăm ca să alungăm fatala amorţeală ce ne cuprindea. Şi din nou vîntul începea să ne muşte nemilos.

în întuneric auzeam zgomotul surd al garniturii care se apropia. Locomotiva îi dăduse un „şut" şi ea gonea acum pe linia în pantă, de-a lungul falezei care se termina în unghi drept faţă de lac. Unul dintre noi sărea în primul vagonet, unde era frîna şi încetinea viteza convoiului, în aşa fel încît să se oprească la cîţiva centimetri de marginea prăpăstiei. Era periculos şi spectaculos, adesea la oprire primul vagonet fiind pe jumătate suspendat în vid. Apoi începea descărcarea, pe care o făceam cu mişcări perfect sincronizate, cu toată viteza şi cu toate forţele. Asta ne încălzea un pic şi ne obosea mult.

Da, aceste nopți erau încercări dintre cele mai grele, pe care gardienii le făceau și mai grele. Într-adevăr, pentru a-și da curaj ca să înfrunte stihiile dezlănțuite, miliținii beau rachiu fiert și adesea își făceau rondul într-o stare de ebrietate avansată. Atunci orice pretext era bun pentru a se năpusti asupra deținuților și a-i lovi cu ce nimereau, fiecare având preferințe proprii. Doi dintre ei, sergenții Cojocaru și Oancea, erau cei mai cumpliți. Primul își făcuse o cravașă lungă, împletind mai multe fire de sîrmă groasă. El nu ne lovea decît la picioare, căci pantalonii noștri nu ne apărau defel și loviturile ardeau ca niște limbi de foc. Oancea prefera o coadă groasă de lopată. El străbătea șantierul în lung și în lat, urlînd imprecații ce se pierdeau în vînt și în noapte, urmărindu-i pe cei care îi ieșeau în cale și lovindu-i cu toată forța. Tot ce puteai face era să eviți să-i apari în cale. Uneori el îi zărea pe cei care se fereau și alerga după ei strigînd și înjurînd. îi plăcea să-și facă apariția cînd o echipă descărca o garnitură. Nu mai aveam salvare, căci nu ne puteam îndepărta de vagonetele ce trebuiau descărcate. Oancea profita ca să se năpustească asupra noastră, agitîndu-și urlînd coada de lopată și, în timp ce noi balansam cadențat cupa vagonetului, el ne gratifica la întîmplare cu lovituri date cu toată forța. Și nu se oprea, decît pentru a mai respira, pînă nu terminam de descărcat și ne depărtam de vagonete. Atunci pleca, plin de importanță, convins că făcuse o treabă nemaipomenită. Mergea bălăbănindu-se și îi auzeam strigătele și amenințările pierzîndu-se în noapte.[15]

Acesta era climatul, la propriu și la figurat, în care cei două mii de deținuți de la Midia munceau zi și noapte. Spun două mii, deoarece nimeni nu era exceptat de la muncă. Toată lumea trebuia să muncească: tinerii, bătrînii, bolnavii, muribunzii. Numai cei care aveau febră peste 39° aveau dreptul să rămînă în interiorul lagărului. Or, poți fi pe moarte și să nu ai febră, mai ales cînd e vorba de foame, slăbiciune, epuizare. Distro- fia nu dă temperatură, și această boală provocată de subnutriție era cauza morții tuturor camarazilor. Ei erau scheletici, cu pielea galbenă lipită de pomeții obrajilor,

---

[15] **După ce lucrările la Canal au fost abandonate, Oancea a fost „liberat" și s-a întors la localul din Constanța, undi lucrase mai înainte ca picolo.**

nasurile ascuţite şi privirile stinse. Numai mîinile şi picioarele erau umflate, acestea din urmă atingînd, uneori proporţii enorme. Pielea pe ele era întinsă ca pe o tobă, devenea roşiatică, plesnea şi provoca dureri acute. În acest stadiu, cu o alimentaţie raţională şi cu odihnă omul mai putea scăpa. Dar nici vorbă nu putea fi să se acorde o asemenea favoare unor nenorociţi care trebuiau să muncească douăsprezece ore pe zi din douăzeci şi patru, într-un frig cumplit. Curînd apărea dizenteria şi aceasta era pentru ei sfîrşitul, căci în acel moment organismul lor epuizat nu mai asimila nimic. Tot ce mâncau era eliminat imediat şi chiar dacă li s-ar fi dat îngrijiri, ceea ce nu era cazul, ar fi fost în zadar. Tot ce puteau spera era să nu mai fie scoşi la muncă şi să fie lăsaţi să moară în baracă. În aceste cazuri, după cîteva zile petrecute pe prici sau tîrîndu-se de mai multe ori pe zi şi pe noapte pînă la tinetă se stingeau.

Dimineaţa în zori sau noaptea şi chiar după-amiaza (pentru echipa de noapte) de pe la ora trei, bolnavii, distroficii, muribunzii se îndreptau spre infirmerie. Uşile erau bineînţeles închise şi ei trebuiau să aştepte afară, aşezaţi sau întinşi pe pământ, să fie consultaţi de doctorul Radu. Cu toate că ştiau ce li se va spune, îşi încercau pentru ultima dată norocul, în speranţa unui miracol prin care vor fi scutiţi de muncă. Dar erau repede dezamăgiţi. Infirmierul îi primea cîte doi-trei deodată, le lua temperatura şi dacă nu aveau faimoasele 39 de grade, n-avea rost să mai insiste. Dacă însă intrau într-una din categoriile care dădeau dreptul la scutire de muncă, erau primiţi de doctorul Radu, dar acesta făcea tot ce putea să le refuze dreptul de a rămîne în lagăr, care poate le-ar fi salvat viaţa.

Cînd, încolonaţi, ne pregăteam de plecare, vedeam venind unui cîte unul, abia tîrîndu-se, aceşti bieţi oameni, pe care refuzul doctorului şi regulamentul instituit de comandant îi condamna la moarte. Căci dacă comandantul era un monstru, doctorul Radu – care era deţinut politic – nu era cu nimic mai prejos şi ca să se pună la adăpost, executa servil ordinele acestuia.

Am vorbit deja despre comportarea admirabilă, despre omenia şi solidaritatea medicilor deţinuţi politici. Radu era însă una din acele rare excepţii, o pată ruşinoasă nu

numai pentru profesia lui, ei şi pentru toţi deţinuţii politici.

În momentul plecării, Borcea, mai hidos şi mai ostil ca oricând, se planta la intrare, pentru a privi şi a se bucura de spectacolul acestei defilări de sclavi şi muribunzi.

Scena se repeta zilnic. Servil, doctorul se prezenta în faţa superiorului său. Rînjind, acesta îl întreba:

— Cîţi morţi ai astăzi, Radule?

— Cinci, domnule comandant, răspundea, de exemplu, doctorul.

— Nu-i destul, clama Borcea. Ştii bine că norma este de şase.

Un mic calcul îmi dovedea că aceasta însemna optzeci de morţi pe lună, la un efectiv de aproape două mii de deţinuţi. În acest ritm, în opt luni urma să fim exterminaţi. Dar, evident, unii rezistau mai bine, şi apoi soseau mereu alţii, care de altfel mureau mai repede decît cei vechi. în fine, esenţial era ca şantierele să funcţioneze, oamenii să moară şi Borcea să încaseze.

întotdeauna, cu aceste vorbe frumoase ale comandantului şi cu imaginea lui schimonosită de satisfacţie, plecam din colonie. La întoarcere, Borcea ne rezerva alt spectacol.

Nu ştiu cum prietenul nostru ,.D.", locotenentul de vînători de munte, reuşise să pună mîna pe postul de tîmplar. Plecase deci din echipa noastră şi principala lui ocupaţie era să facă sicrie pentru cei care părăseau această lume. Se numeau sicrie, dar de fapt erau nişte cutii dreptunghiulare ale căror scînduri, nici măcar răşluite, lăsau să se vadă prin crăpăturile mari ceea ce fuseşe un om. De la „D." am aflat că comandantul nu exagera şi că efectiv mortalitatea ajunsese la o rată ce nu era inferioară celei cerute de Borcea. Tot prin „D." am aflat că bietul Vidraşcu murise. Mi-am amintit atunci de conversaţia noastră din acea zi de la jumătatea lui septembrie, cînd brigada disciplinară pleca pe şantier. El îmi spunea:

— Crezi că americanii ne vor elibera pînă la Crăciun? Să ştii că mai mult eu n-o să rezist. Este maximum cit pot aştepta.

Şi acum eram în ajunul Crăciunului! Bietul Vidraşcu! Nu se înşelase şi moartea, nu americanii, venise la întîlnire.

Am descris intensitatea muncii la care eram supuşi, rigorile lungilor nopţi de iarnă, brutalitatea torţionarilor. Ei bine, dacă administraţia îi obliga pe distrofici şi pe muribunzi să meargă la muncă, miliţenii şi gardienii aveau grijă ca aceşti nenorociţi să treacă prin aceleaşi încercări ca şi noi. Noroc că din cauza frigului, miliţenii preferau să stea în general la căldură, la corpul de gardă. Atunci bieţii noştri camarazi se culcau lîngă noi pe pămîntul îngheţat sau în zăpadă şi zăceau acolo aproape fără suflare. Pentru noi asta însemna, evident, un mare efort, căci şase oameni la o garnitură erau prea puţin. Cinci erau mult prea puţin, dar depunînd eforturi şi datorită „meşteşugului" deprins, reuşeam. În tot acest timp eram foarte atenţi şi dacă ni se părea că vedem o umbră, ne chemam imediat camaradul, care se ridica şi ni se alătura, dînd impresia că munceşte alături de noi. De îndată ce pericolul trecea, se întindea din nou în zăpadă şi tremura tot mai tare de frig.

Eram îngroziţi de schimbarea ce se producea în decurs de o noapte cu un astfel de om. Seara, cînd ajungeam la şantier, el putea merge cu propriile forţe pînă la locul de muncă, dar dimineaţa adesea nu mai putea sta în picioare. Era dus pe braţe pînă la corpul de gardă, unde se aliniau brigăzile pentru „numărătoare" înainte de îmbarcarea în tren. Muribundul era aşezat pe pămînt, în spatele brigăzii sale. La fel se proceda şi atunci cînd era adus unul care deja nu mai era printre cei vii. Întotdeauna era aşezat în coada coloanei pe jos şi ofiţerul de serviciu îl număra conştiincios, cu ceilalţi deţinuţi, căci, evident, numărul celor care se întorceau în colonie trebuia să coincidă cu cel care plecase în seara precedentă, chiar dacă unul nu mai era pe această lume. Apoi, vii şi morţi, ne urcam în vagoanele de animale şi porneam spre colonie.

Adesea trenul se oprea la circa doi kilometri de lagăr, unde se afla depozitul de lemne. Coboram şi fiecare trebuia să ia în spinare cîte un lemn gros pe care să-l ducă la depozitul din incinta coloniei Midia. Asta însemna mai bine de o jumătate de oră de mers prin frig, care dimineaţa era întotdeauna mai pătrunzător, cu cincisprezece pînă la trezeci de kilograme în spinare. Ca să ţinem în echilibru această greutate, trebuia să folosim ambele mîini, care, în această poziţie şi pe un asemenea ger, ne îngheţau şi ne produceau mari suferinţe. Mergeam cît

puteam de repede, grăbindu-ne ca să ajungem în baracă şi să ne încălzim cît de cît cu surogatul de cafea, picioarele înţepenite se mişcau automat, feţele, bărbile, mustăţile, glugile ne erau acoperite de o pojghiţă de gheaţă, pe care aburii respiraţiei noastre nu reuşeau s-o topească. În jurul nostru, gardienii şi soldaţii, şi ei îngheţaţi de frig, nu se simţeau cu mult mai bine. Este adevărat că noaptea lor nu se compara nici pe departe cu a noastră, nici baraca ce le era afectată şi nici căldura ,şi mîncarea ce îi aşteptau acolo.

Deşi fiecare dintre noi trebuia să care cîte un lemn, în afară de cei care, doi cîte doi, se tîrau cu greu în- coada acestui convoi, ducînd, unul de mîini, altul de picioare, muribunzii şi morţii. Cînd pe acest drum întîlneam ţărani cu ,căruţe, gardienii îi opreau şi le rechiziţionau căruţele pentru a transporta de-a valma muribunzi şi morţi. Căruţele erau un noroc pentru cei care trebuiau să-i care, acum ei îşi încheiau drumul fără a mai avea ceva de transportat, nici lemne, nici muribunzi, nici morţi.

Ajungeam înapoi în lagăr pe la ora opt dimineaţa şi începea o nesfîrşită aşteptare, întotdeauna în picioare. Gardienii ar fi vrut ca şi muribunzii să stea în picioare, dar în cele din urmă, după strigăte şi ameninţări, văzînd că aceste biete fiinţe erau atît de slăbite încît se agăţau de vecinii lor sau pur şi simplu nu mai voiau să ştie de nimic şi se culcau în zăpadă ca să aştepte moartea, cedau ,sau se făceau că nu observă că nu li se respectă ordinele.

Aşteptam pînă la ora 9 şi jumătate şi pierdeam astfel o oră de somn, ceea ce era un punct cîştigat pentru Borcea. Dar nu asta urmărea. Voia ca în momentul cînd se deschidea poarta să fim cît mai epuizaţi şi demoralizaţi la maximum. Atunci Borcea făcea cîţiva paşi spre noi iar în spatele lui apărea un camion plin cu sicriele celor decedaţi în ajun; cele opt scînduri – două sus, două jos, cîte două pe părţi, şi cu mult spaţiu între ele – trebuiau să fie ultima amintire pe care s-o păstrăm despre camarazii şi prietenii noştri. Ştiam că aceste sicrie vor fi îngropate undeva pe platourile învecinate, fără vreun semn care să marcheze amintirea atîtor suferinţe. Uneori unul dintre gropari, profitînd de neatenţia sau indiferenţa, reală sau mimată, a soldaţilor, puneau două crengi în formă de cruce pe mormînt; gînd, rugăciune efemeră, amintire ce va fi în curînd luată de vînt sau, primăvara,

călcată în picioare de animalele ce treceau prin aceste locuri ale dezolării.

Cînd camionul ieşea din lagăr spre trista lui destinaţie, Borcea făcea semn să oprească şi, în faţa brigăzilor aliniate, ne ţinea o predică şi, arătînd spre sicrie, ne anunţa că asta ne aşteaptă curînd. Apoi, furios ■— te şi întrebai de ce –, se întorcea în biroul lui şi noi puteam în fine să ne ducem în barăcile noastre.

La Midia moartea făcea ravagii mai mult decît oriunde. Sinistra doamnă secera vieţi şi în alte lagăre. La Canal au pierit atît de mulţi dintre noi din cauza epuizării fizice, a malnutriţiei şi a eforturilor supraomeneşti la care eram supuşi. Dar la aceste cauze se adăugau accidentele de tot felul, care reprezentau o proporţie importantă a mortalităţii. Se murea şi de diverse maladii, din lipsă de asistenţă; nu pentru că medicii deţinuţi nu îşi făceau datoria – dimpotrivă (cu excepţia lui Radu la Midia), ci din lipsă de medicamente. Şi să nu uităm că o gripă, o bronşită, o pneumonie nu debutează întotdeauna cu temperatură de 39°. Cu 38,9° erai trimis ia muncă. Vara mai aveai şanse de scăpare, dar iarna nu, chiar dacă la întoarcerea în lagăr, dimineaţa, depăşeai fatidicele 39°. Era prea tîrziu. Dacă însă la infirmerie ar fi existat penicilină... Nu trebuie uitat nici faptul că brigăzile disciplinare furnizau o cotă onorabilă la capitolul mortalitate iar „carcerele", unde o noapte petrecută în picioare, nemişcat, numai în cămaşă, indispensabili şi ciorapi, sau desculţ, în umezeală, la temperaturi de mai multe grade sub zero, echivalau cu o condamnare la pedeapsa capitală.

Pentru a fixa mai bine atmosfera ce domnea în „coloniile" de muncă de la Canal, voi evoca ceea ce „organele" administrative numeau tentative de evadare, în acea perioadă, soldatul sau miliţianul care împuşca un deţinut politic care încerca să evadeze primea o primă de 30 000 lei şi o permisie de o lună. Cum suma era considerabilă, cum permisiile erau aproape inexistente în armatele ţărilor zise socialiste şi, în fine, cum în capetele gardienilor era bine fixată ideea că viaţa unui „bandit" n-are nici o valoare, evident că tentaţia era mare. Urmarea este uşor de ghicit şi voi menţiona cîteva exemple de felul în care procedau soldaţii pentru a cîştiga, mai sigur decît la loterie, o sumă frumoasă şi pentru a beneficia de o călătorie gratuită şi de un concediu de o lună.

Am descris mai sus cum se făceau descărcarea, încărcarea vagonetelor şi scarificările. Perimetrul în care o brigadă executa una din aceste lucrări era delimitat la anumite distanţe de soldaţi de securitate cu puşti mitralieră în poziţie de tragere şi de panouri pe care scria: zonă interzisă. Era strict interzis să ieşim din această zonă, căci riscam să fim omoriţi. Dar în afara acestor zone, între brigăzi, erau plasate imense butoaie, pe care camioanele cisternă le umpleau cu apă pentru ca soldaţii şi deţinuţii politici să-şi potolească setea. Apa era, ce-i drept, potabilă, dar cum butoaiele nu erau spălate niciodată şi, cu toate că erau acoperite, praful, ploaia şi tot felul de gîngănii ajungeau acolo, suprafaţa apei avea întotdeauna un strat suspect pe care mişunau păienjeni şi alte insecte şi în care uneori înotau mormoloci. Aceste butoaie, la care aveau acces mai multe brigăzi, se găseau la două, trei, uneori patru sute de metri de acestea. Pentru a merge la butoaie trebuia să ai ordinul miliţianului şef de brigadă sau al brigadierului. Se dădea unui deţinut una sau două damigene mari şi soldatul aflat cel mai aproape de butoaie era avertizat că un om pleacă după apă. Militarul îndrepta puşca în direcţia butoiului şi lua poziţia de tragere. Deţinutul pleca şi trebuia să străbată cele cîteva sute de metri. Vara, cînd căldurile erau caniculare şi soarele ardea nemilos, atît soldaţilor, care stăteau nemişcaţi, cît şi nouă, care încărcăm şi descărcăm, goi pînă la brîu, vagon după vagon, ne era o sete cumplită şi mereu unul din noi trebuia să facă acest drum. Era foarte neplăcut să străbaţi o asemenea distanţă cu o armă automată îndreptată spre tine şi a cărei declanşare depindea numai de interpretarea pe care soldatul, cu mîna pe trăgaci, o dădea mişcărilor tale. Cu atît mai mult cu cît ştiai că fusese dresat să vadă în tine „un duşman al poporului", numai bun de împuşcat şi că moartea ta îi va aduce însemnate avantaje. Dar n-aveai încotro: trebuia să te duci şi te duceai, încercînd să nu faci nici cea mai mică mişcare ce ar fi putut să pară suspectă, nici să te abaţi cu vreun pas de la linia dreaptă, pînă la butoi. La drept vorbind, numai la început aceste drumuri erau neplăcute, cu timpul te obişnuiai. Unora dintre noi chiar le plăcea, căci pentru cîteva clipe aveau iluzia libertăţii. Dar ce scump putea fi plătită această iluzie!

Cît timp dura drumul respectivului nimeni în afară de militarul care-l supraveghea nu avea răgazul să se uite la el. Deţinuţii erau prea ocupaţi cu încărcatul sau descărcatul vagoanelor, miliţianul şi brigadierul cu aler- gatul de-a lungul garniturii, strigînd „mai repede, mai repede", iar soldaţii se întorceau cu spatele la butoi şi îi supravegheau pe „bandiţi".

În general, totul decurgea normal şi camaradul nostru se întorcea cu preţiosul lichid, la care noi aveam dreptul numai după ce se săturau gărzile şi terminam de încărcat sau descărcat garnitura. Uneori răsuna o rafală scurtă. Atunci, cu strigăte şi ameninţări, cu armele îndreptate spre noi, gata să tragă de parcă ar fi fost vorba de o evadare în masă, gărzile ne ordonau să ne dăm jos din vagoane şi să ne culcăm pe burtă, cu mîinile la ceafă. Stăteam aşa pînă cînd venea un ofiţer să constate că un deţinut, profitînd de faptul că fusese trimis după apă, încercase să evadeze. Apoi venea o căruţă care lua corpul neînsufleţit al camaradului nostru şi ne reluam munca. Evident că nimeni nu era prost şi toată colonia ştia ce se intîmplase. Dar ce puteam face? Procesul verbal de tentativă de evadare era întocmit în secret, la birourile administraţiei, de către ofiţerii care^erau duşmanii neştri şi solidari cu soldatul, şi orice protest al nostru ar fi fost interpretat ca rebeliune şi ar fi fost urmat de represalii crunte.

Se întîmpla adesea ca, noaptea, un deţinut care se îndepărta un pic de camarazii lui să fie silit de unul dintre soldaţi, cu puşca mitralieră în spate, să iasă din ■„zonă" şi să fie împuşcat cu sînge rece. Era vorba, firește, tot de o tentativă de evadare, ce aducea asajfnului prima de 30 000 lei şi cele treizeci de zile de permisie.

Deşi toate lagărele erau înconjurate de două rînduri de sîrmă ghimpată înalte de circa trei metri, ceea ce făcea fuga imposibilă, totuşi nici aşa nu eram la adăpost de crimele gardienilor noştri. Am ,mai spus că W.C.-urile se aflau în spatele barăcilor, la circa 3-4 metri de sîrma ghimpată. Noaptea se mergea acolo de obicei în cămaşă şi indispensabili, tocmai bine ca să fii văzut de gardieni şi ca ei să nu poată spune că au observat umbre suspecte strecurîndu-se către sîrma ghimpată. Dar, cu toate precauţiile, s-a întîmplat ca unul dintre noi să fie împuşcat din mirador de un soldat de la Securitate, care pretindea

că omul se apropiase de sîrma ghimpată cu intenţia de a o escalada.

îmi amintesc, de asemenea, de cazul unui deţinut politic omorît în felul acesta la Midia. A doua zi de dimineaţă, cînd brigăzile se pregăteau să plece la muncă, brigadierul-şef a dat citire unei liste de patruzeci de persoane. Erau camarazi de ai noştri cărora le venise ordinul de eliberare; printre ei era şi Reuss, un tinăr de nouăsprezece ani care fusese asasinat...

La începutul lunii februarie a acestei lungi ierni, pe care noi o trăiam numai noaptea şi aveam impresia că n-o să se mai termine niciodată, echipa noastră lucra la o „mustaţă" destul de izolată. Ca toate liniile de descărcare, ea mergea foarte aproape de-a lungul unei faleze abrupte şi înalte de peste trei metri şi care se termina în unghi drept, acolo unde trebuia să se oprească primul vagonet al garniturilor „şutate" de locomotive. Brigăzile de descărcare lucraseră atît de bine, că acum lacul era aproape umplut cu pietrele descărcate şi numai cincisprezece metri ne mai despărţeau de drumul în pantă aflat de cealaltă parte. Pe această pantă se afla miradorul în care era un reflector şi un soldat cu armă care ne supraveghea. între noi şi el mai era ce mai rămăsese din lac, adică nişte băltoace şi un teren cam mlăştinos şi milos uşor de trecut cu piciorul.

Era strict interzis să cobori de-a lungul ramblcului, sub ameninţarea de a fi mitraliat pe loc. Numai echipele de zi erau autorizate să trimită un om, cînd lucrările cereau, dar numai în prezenţa brigadierului şi a miliţianului şef de brigadă şi numai cu ordinul expres al acestuia sau, evident, al unui ofiţer. Mai întîi miliţianul care dirija operaţia îl avertiza pe cel din mirador să nu tragă. Dar asta era valabil numai pentru schimbul de zi, noi ceilalţi, care lucram noaptea, nu aveam sub nici un pretext dreptul de a coborî rambleu].

în acea noapte noi „scarificam" calea ferată, care era aproape lipită de marginea prăpastiei, şi nici o garnitură nu putea fi trimisă pe această linie înainte de a fi fost consolidată. Pentru această operaţie ne împărţiserăm în două grupe: una, de patru oameni, lucra la un capăt al liniei, cealaltă, formată de fostul preot greco-catolic „B." şi cu mine, lucra la celălalt capăt.

Spun fostul preot greco-catolic, deoarece guvernul comunist interzisese practicarea acestui cult, bisericile lui

fiind închise şi preoţii alungaţi. Ca majoritatea acestor preoţi, „B.” a refuzat să se supună şi încercase să-şi practice cultul în clandestinitate. Rezultatul a fost că, asemenea multora ca el şi multor preoţi ortodocşi, el era de mai mulţi ani în detenţie.

În genunchi pe calea ferată, „B.” şi cu mine îngrămădeam pietre sub traverse. Era foarte frig şi întuneric – reflectorul miradorului era îndreptat în altă direcţie, probabil spre restul echipei. La cinci sau şase metri emul de altul, aplecaţi asupra liniei şi absorbiţi de muncă şi de gînduri, nu vorbeam. Deodată am simţit pe cineva lîngă mine. Am ridicat capul şi la doi metri de mine am zărit o umbră. Era un soldat, soldatul din mirador, care, părăsindu-şi postul de observaţie, traversase mica distanţă care-l despărţea de rambleu şi se urcase încet pe acesta. Foarte impunător în mantaua lui lungă şi cu căciula ruseacă pe cap, cu puşca sub braţ, el îndreptă ţeava armei spre mine.

— Coboară rambleu! şi adu traversa de jos, mi-a spus ei pe un ton amenînţător.

Într-adevăr, în urma unei deraieri, o traversă căzuse în prăpastie, dar asta se întîmplase cu mai multe zile înainte şi nimeni nu se gîndise s-o recupereze. Era de altfel o operaţie complet inutilă, care nu-l privea pe soldat şi care oricum n-ar fi putut fi făcută decît – conform regulii – ziua.

Fără să mă mişc i-am răspuns:

— Nu pot, îmi interzice regulamentul.

— Eu comand aici, a replicat el. Du-te imediat şi ia traversa, altfel îţi trimit un glonţ în cap.

Eram convins că era în stare, şi că chiar asta urmărea. M-am uitat mai întîi la preot şi l-am văzut îngrămădind furios pietre pe lîngă traverse, apoi am privit în jur, pe platoul pe care se auzea doar vîntul fînguindu-se. Nu puteam spera la nici un ajutor, la nici o scăpare. În genunchi pe traversa mea, încercam să parlamentez cu soLdatul.

— Ştiţi foarte bine că noi n-avem voie să eoborîm pe rambleu. Să aşteptăm să vină miliţianul şef de brigadă şi dacă o să-mi permită, o să mă duc să iau traversa.

Dar soldatul tocmai asta nu voia. Pe un ton scăzut, dar şi mai amenînţător, mi-a spus:

— Dacă nu te ridici şi nu pleci imediat să aduci traversa, te omor pe loc, şi cu o mişcare scurtă a armat

puşca. Acum ţeava armei era la mai puţin de un metru de pieptul meu şi faţa crispată a soldatului nu-mi lăsa nici o îndoială în această privinţă. Mă va împuşca şi mă va arunca de pe rambleu. Tentativă de evadare, va spune, şi evident că mărturia lui „B." nu va avea nici o greutate faţă de cea a soldatului. De altfel preotul nici nu va fi întrebat.

M-am ridicat încet, ştiind că trăiam ultimele clipe. Eram la doi-trei paşi de marginea falezei; am mai făcut un pas şi m-am întors către interlocutorul meu. Cu arma îndreptată spre mine, mă urmărea cu privirea. Părintele „B." se oprise din lucru şi mă privea şi el. Am încercat încă o dată să-l înduplec pe cel de care acum depindea viaţa mea:

— Nu pot să cobor, se ştie că e strict interzis. Şi apoi traversa stă acolo de zile întregi şi nimeni nu s-a gîndit s-o aducă pe terasament. Nu ne-ar folosi la nimic, şi la urma urmei de ce s-o fac în plină noapte?

— Cobori sau nu? mi-a spus el, ridicînd vocea.

— Nu, zic, deoarece ştiu că o să tragi în mine.

Şi-a pus arma la umăr, a îndreptat-o spre mine şi a strigat:

— Coboară sau trag!

Am înţeles că dacă mai întîrzii o secundă îşi va pune în aplicare ameninţarea – poate că în timp ce cobor panta mai am totuşi o şansă, poate că ezită să tragă. În orice caz, nu aveam de ales. M-am întors deci şi am mai făcut un pas spre prăpastie, şi în acelaşi moment în întuneric s-a auzit o voce:

— Ce se întîmplă acolo sus?

Era o patrulă, formată dintr-un subofiţer şi un sergent, care îşi făcea rondul la poalele rambleului.

M-am oprit imediat şi am strigat:

-— Vrea să mă forţeze să cobor să aduc traversa şi eu nu vreau, ştiţi că este interzis.

— Ce înseamnă asta?, a strigat subofiţerul către soldat.

Acesta rămăsese complet descumpănit de apariţia neaşteptată a patrulei, căci dacă militarii se puteau solidariza cu el, puteau fi şi martori incomozi. Între soldaţi s-ar mai fi putut aranja, dar prezenţa subofiţerului complica lucrurile. Luînd poziţie de drepţi, soldatul a răspuns:

— Jos este o traversă şi vreau s-o aducă sus, pe platou.

Tăcere. Ce va spune subofiţerul? Normal ar fi fost să ordone soldatului să se întoarcă la postul lui din mirador şi să lase traversa acolo pînă dimineaţă. Nicidecum: după o aşteptare ce mi s-a părut nesfîrşită, am auzit vocea lui în întuneric:

— Coboară şi adu traversa!

Imediat m-am gîndit: sau vrea să salveze faţa soldatului vizavi de noi, sau este complicele lui, şi-l va lăsa să mă împuşte.

De sus, de pe marginea falezei, cu puşca soldatului în spate şi cu pistoalele mitralieră ale patrulei îndreptate spre mine, am răspuns:

— Nu pot să cobor, ştiţi că n-am voie.

— Coboară, îţi zic, răspunse subofiţerul, îţi ordon!

— Dar o să mă împuşte.

— Nimeni n-o să te împuşte, dacă sînt eu aici, îmi răspunse pe un ton straniu.

N-am mai ezitat, la gîndul că poate acolo aveam un aliat pe care nu trebuia să-l irit cu tergiversările mele. Am sărit deci în rîpă şi am străbătut cei trei-patru metri care mă despărţeau de terenul mlăştinos unde era afurisita de traversă. La cîţiva metri de mine am zărit pe cei doi militari care, cu armele în direcţia mea, mă fixau cu priviri impenetrabile.

M-am îndreptat spre traversă. Era foarte mare şi foarte grea. Abia dacă puteam s-o ridic, ar fi fost nevoie de doi pentru asta. Şi cum puteam să urc panta cu o înclinaţie de 45° cărînd o asemenea greutate? Dar n-aveam încotro, trebuia. După o clipă de ezitare, sub privirile atente ale celor doi şi cu puşca inamicului meu îndreptată de sus asupra mea, am ridicat cu mare greutate traversa şi am aşezat-o cu un capăt spre vîrful pantei şi cu celălalt sprijinit pe pămînt. Apoi am apucat-o cu amîndouă mîinile şi am aruncat-o cu vreo douăzeci de centimetri mai sus. Am făcut doi paşi, apoi din nou am aruncat-o vreo douăzeci de centimetri. Şi aşa am urcat cu greu, încet, deşi mă grăbeam cît puteam, căci simţeam ţevile pistoalelor mitralieră în spate şi deasupra vedeam puşca îndreptată spre capul meu. Vor trage? în fiecare clipă mă aşteptam să aud rafala mortală şi mă obsedau două întrebări: voi auzi explozia? voi suferi,

voi avea timp să sufăr?... Gîfîind, lac de sudoare, deşi era frig, făceam tot ce puteam ca să merg mai repede.

Rambleul era înalt, panta abruptă şi ascensiunea mi se părea interminabilă, dar cred că mă căţăram ca un păianjen pe perete şi am mers repede.

Cînd am ajuns sus, fără să spună o vorbă, soldatul s-a întors la mirador şi ceilalţi doi au plecat grăbiţi.

Tremurînd, părintele „B." s-a apropiat şi m-a îmbrăţişat. Nu-mi reveneam, eram uluit de apariţia miraculoasă a patrulei, în ultima secundă.

Abia trecuseră cîteva minute de cînd se încheiase aventura mea şi la noi a apărut un camarad din cealaltă echipă. Venea să ia buloane. I-am povestit întîmplarea şi, la rîndul lui, a povestit celorlalţi. După un sfert de oră am auzit strigăte în noapte. Se propagau rapid şi mi-am dat seama că era numele meu. Am răspuns strigînd cît am putut de tare, dar vîntul îmi era potrivnic şi nu eram auzit. La un moment dat am zărit o umbră ce alerga pe terenul denivelat. Era brigadierul nostru „P.", care aflase, căci în lagăr veştile se răspîndeau foarte repede, şi venise după amănunte. Alarmat, a ajuns la mine şi m-a întrebat:

— N-ai păţit nimic, n-ai păţit nimic?

— Nu, slavă Domnului, am răspuns, dar este realmente un miracol că mai sînt aici.

Furios el a strigat:

— Nu trebuia să cobori, trebuia să refuzi să părăseşti platoul.

— Am încercat, am parlamentat, dar dacă n-o făceam, soldatul mă omora.

— Aşa este, a intervenit părintele „B." şi dacă, în momentul cînd soldatul armase puşca şi o îndreptase spre domnul Cesianu, acesta nu s-ar fi ridicat şi nu s-ar fi îndreptat spre rambleu, cu siguranţă că n-ar mai fi fost acum printre noi.

— Soldatul o să audă de mine, spuse „P.", dacă va fi nevoie o să mă duc la ofiţerul politic, la comandant. Şi dacă nu se rezolvă voi sesiza procurorul de îndată ce o comisie de liberare va veni la Midia.

Dimineaţă, înainte de a părăsi şantierul, cînd brigăzile erau aliniate şi aşteptau să se facă numărătoarea, l-am văzut pe soldatul care făcuse tot ce putuse pentru a cîştigat prima de 30 000 de lei şi luna de permisie. Căuta brigada noastră.

— El este? mă întrebă „P.”

— Da, am răspuns noi, părintele „B.” şi cu mine.

— Am vorbit cu ofiţerul de serviciu, mi-a spus „P.”. La început nici n-a vrut să audă, dar la insistenţele mele a telefonat la Midia, la comandantul trupelor de Securitate şi acesta a luat legătura cu comandantul gărzii de aici. Patrula care te-a salvat a fost întrebată. A confirmat faptele şi soldatul va fi sever pedepsit.

Soldatul ne reperase brigada şi acum se ruga de „P.” să retragă reclamaţia.

— Nici vorbă, i-a răspuns „P.”. Ştiai foarte bine că ceea ce îi cereai omului meu era interzis. Voiai să-l omori. O să plăteşti.

Soldatul deveni umil:

— Jur că nu ştiam. Vă rog să vă retrageţi plîngerea, altfel o să fiu aspru pedepsit şi n-o să mai văd o permisie pînă la sfîrşitul serviciului militar.

— Foarte bine, asta şi meriţi, i-a răspuns „P.” im placabil. O să vezi cît o să te coste că ai vrut să omori un deţinut politic. Asta o să-i înveţe minte şi pe camarazii tăi.

Toată brigada şi toţi cei din brigăzile vecine care ascultau dialogul exultau, în timp ce soldatul, plouat, cu capul plecat, se îndepărta.

A venit apoi ofiţerul de serviciu, care m-a întrebat dacă confirm acuzaţia formulată de „P”. şi bineînţeles că am confirmat-o.

Aceasta a fost ultima întîmplare neplăcută la Midia, căci curînd s-a zvonit că se înfiinţează o nouă colonie la Năvodari. Într-adevăr, văzusem şi noi că se construiau nişte barăci nu departe de şantierele noastre, dar nu ştiam în ce scop. Era deci vorba de un nou lagăr de deţinuţi. Aici: Năvodari; la celălalt capăt al lacului Taşaul: Piatra şi, Dumnezeu ştie unde, cîte alte lagăre nu se pregătesc pentru a face faţă afluxului de oameni arestaţi din ordinul regimului. i

între timp am aflat că la Canal nu erau numai bărbaţi, ci şi femei, care şi ele făceau munci grele. Ştiam că erau în „lagăre” unde făceau lucrări de grădinărie, dar că erau la Canal abia acum aflam. Astfel, la Cernavoda, lagărul în care „debutasem”, ele lucrau la încărcarea pietrei în vagonete, împingeau vagonetele şi descăr- cau piatra în bacuri. Deţinutele politice erau de toate categoriile, de la ţărănci pînă la avocate, inginere, profesoare universitare.

La aflarea acestei veşti, bărbaţii şi-au ieşit din fire şi au început să înjure, să blesteme regimul.

— Femei, spuneau ei, să torturezi femei! Monştrii ăştia nu se pot mulţumi să ne distrugă pe noi? Bietele femei! Cum de îndrăznesc? N-au şi ei o mamă, o soţie, o soră? Ei n-au nimic sfînt? Cum de îngăduie Dumnezeu asemenea lucru, cum de nu-i pedepseşte?

Dar să revenim la Năvodari, unde barăcile îşi aşteptau pensionarii. Lagărul trebuia înfiinţat cu aproape jumătate din deţinuţii de la Midia. Ei urmau să lucreze la ecluză şi în timpul „liber" să finiseze ultimele detalii ale coloniei. Apoi vor fi aduşi noi deţinuţi politici pentru a completa efectivul celor două lagăre.

Toate aceste zvonuri s-au confirmat într-o duminică de la jumătatea lui februarie, cînd întorcîndu-ne dimineaţa la Midia, am văzut pe platou jumătate din camarazii noştri din schimbul de zi, cu boccelele în mînă, aşteptînd trenul care ne aducea pe noi ca să plece în noua colonie. . Ceilalţi, adică schimbul de noapte, vor rămâne jumătate şi trenul va veni să-i ia la prînz.

Toate astea ne îngrijorau, căci în afară de faptul că în loc să ne odihnim în această duminică, după munca grea de douăsprezece ore, ne temeam, ca toţi deţinuţii, de schimbări. Cum va fi noul lagăr? Cu greu ar fi putut fi mai rău decît la Midia, dar cum aflasem că Borcea va fi comandantul ambelor colonii, nu aveam nici măcar satisfacţia că scăpăm de el. Deci trebuia să ne aşteptăm la ce era mai rău. O singură consolare: brigada noastră nu va fi dizolvată, deoarece rezultatele ei erau prea bune pentru a nu fi menţinută. Vom pleca deci cu toţii, în frunte cu „P.".

În aşteptarea trenului, dimineaţa a trecut cu pregătiri şi cu organizarea transportării mobilierului miliţienilor, birourilor, atelierelor, o parte a magaziilor şi depozitelor care erau si ele mutate de la Midia.

Mă întorceam de la una din aceste corvezi şi mă ascunsesem după o baracă spre a scăpa de gardienii care vînau deţinuţi pentru noi corvezi, şi acolo am dat de un camarad care avusese aceeaşi idee ca mine şi care mi-a spus:

— Plecaţi, domnule Cesianu.

— Da, ştiu, i-am răspuns. Toată brigada noastră pleacă de la Midia la Năvodari.

— Nu, plecați acasă. Comisia este aici și lista celor ce vor fi eliberați este la grefă. Boițeanu lucrează acolo și a văzut-o, el mi-a spus că sînteți printre cei treizeci și opt care pleacă.

— Nu cred, i-aom răspuns. Nu e prima dată cînd aud asemenea zvonuri. Administrația le lansează pentru a ne demoraliza.

— Vă spun eu că plecați. Boițeanu e om serios, el mi-a spus. Dacă nu mă credeți, hai să pariem.

— Bine, cine pierde îl invită pe celălalt, cînd vom fi amîndoi în libertate, să mănînce prăjituri la Nestor.

Nestor era cea mai bună cofetărie din București și toți visam la ea și făceam pariuri, după cum făceam și pentru dejunuri la Capsa.

— Bine, dar să plecăm de aici, căci începe să fie periculos. Am o ascunzătoare mai bună. Veniți cu mine.

Într-adevăr, toți gardienii, înarmați cu bîte și cozi de lopată, umblau prin colonie căutînd să prindă deținuții care alergau în toate părțile ca să scape de noi corvezi. Gardienii se dedau cu o mare plăcere acestei vînători de oameni, acestui nou sport. Ne-am strecurat prin spatele barăcilor pînă am ajuns la ultima, cea a brigăzii camaradului meu. Brigadierul lui îi era prieten și îi dăduse cheia camerei lui. Am intrat și am încuiat ușa.

Pe fereastră urmăream mișcările de pe platou, plecarea a vreo patruzeci de oameni pe care gardienii îi prinseseră pentru corvezi, precum și marșurile și contra- marșurile milițienilor depășiți din nou de evenimente.

în acest timp prietenul îmi dădea numele și adresele familiilor unor deținuți la care mă ruga să le duc vești. Fiecare dintre noi avea în cap adresele familiilor prietenilor pentru ca, în eventualitatea că vreunul din noi va fi liberat, să poată duce vești de ultimă oră celor din afară, care, de regulă, nu știau mai nimic despre cei dragi. Mi-am petrecut deci dimineața învățînd pe dinafară nume, adrese și mesaje date de acest camarad.

După vreo două ore, i-am spus:

— Dacă într-adevăr se fac liberări, ar fi trebuit anunțate.

— Așa e, mi-a spus el pe gînduri.

Și în aceeași clipă a adăugat: „Uite că brigadierul-șef iese de la grefă cu o hîrtie în mînă și se duce pe platou”.

Nu știu cum să explic, dar parcă un sistem de alarmă se declanșase și din toate colțurile coloniei au apărut sule de oameni care alergau spre locul unde se îndreptase brigadierul-șef. S-au grupat în jurul lui și cînd s-a făcut liniște, a citit lista cu cei treizeci și opt de oameni. Eram printre ei.

„Ei, ne vedem la Nestor?" m-a întrebat prietenul. „Ne vedem", i-am răspuns, și peste cîteva luni, cînd și el a fost pus în libertate, ne-am întîlnit la celebra cofetărie, unde am devorat prăjituri, evocînd zilele cumplite trăite la Midia.

Dar deocamdată pentru mine șocul era atît de mare, încît nu reușeam să realizez ce se întîmplă. De cîte ori nu mă gîndisem la acest moment, la bucuria imensă ce avea să mă cuprindă la vestea că voi fi eliberat. Ei bine, nu. Nu trăiam nici pe departe așa ceva. Poate că eram atît de copleșit, încît nu reușeam să mă exteriorizez. Și apoi eram foarte emoționat la gîndul că mă despart de cei cu care îndurasem atîtea. Din toată brigada noastră numai „P.", brigadierul nostru și cu mine eram eliberați.

Vărul meu Costi, care întîrziase, a venit la mine:

— Am auzit că ești pe listă. E adevărat?

— Da, e adevărat.

— Eu sînt?

Ce greu mi-a venit să răspund „nu"!

■M-a luat în brațe și m-a sărutat.

Dar suna adunarea pentru plecarea la Năvodari. Am împărțit la repezeală prietenilor lucrurile și alimentele ce le mai aveam, am mai memorat cîteva adrese la care trebuia să duc mesaje și cu inima grea i-am văzut pe camarazii mei plecînd încet spre destinul lor.

Colonia era aproape goală și complet dezorganizată. Cîțiva deținuți mergeau de colo pînă colo și gardienii parcă se evaporaseră. Singuri în miradoarele lor, cu arma în mînă, soldații vegheau.

Printre cei eliberați era și unul dintre cei mai buni prieteni ai mei, comandorul Niculescu. Am mai vorbit despre acest om admirabil, de o mare bunătate și sensibilitate, pe caro îl cunoscusem la Timișoara în primele zile ale captivității și pe care hazardul închisorilor făcuse să-l întîlnesc în diverse temnițe și lagăre, creîndu-se între noi o profundă afecțiune.

La Midia, Niculescu era normator și, în această calitate, stătea în cameră cu brigadierul. Acum lagărul era

pe jumătate gol, brigadierul plecase la Năvodari si în -lagăr era o harababură de nedescris. Nimeni nu ne mai supraveghea, mai ales pe noi, cei care fuseserăm eliberaţi, şi prietenul meu m-a invitat în camera lui. Am petrecut deci ultimele două nopţi ale detenţiei mele într-o cameră adevărată şi pe un pat adevărat. Dar înainte de asta, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mergem să facem pe îndelete o baie bună, cum nu mai făcuserăm demult. Apoi m-am plimbat prin colonia pustie în speranţa de a mai găsi vreun prieten. în peregrinările mele m-am întîlnit cu brigadierul-şef. Nu-l cunoşteam prea bine şi cu toate că mi se vorbise bine de el, îl bănuiam, în virtutea funcţiilor lui, de a fi omul administraţiei. Mă înşelasem însă, căci de îndată ce m-a văzut, m-a tras într-un colţ şi mi-a spus:

— Plecaţi şi aveţi noroc. Va veni însă curînd şi rîndul nostru, deoarece Eisenhower a cîştigat alegerile şi, avînd în vedere promisiunile pe care le-a făcut, zilele comuniştilor sînt numărate. Curînd ruşilor li se va da un ultimatum şi vor trebui să-şi ia tălpăşiţa. De altfel, toţi ofiţerii ştiu asta, ar trebui să-i vedeţi, sînt negri de îngrijorare. Sper că în curînd România va fi liberă.

Am reprodus această discuţie spre a ilustra atmosfera ce domnea în acea epocă la comuniştii din ţările satelite şi, desigur, şi în Uniunea Sovietică, după alegerea lui Eisenhower. Dar din nou americanii vor rata ocazia unică de a asigura lumii pacea şi sovieticii vor cîştiga acei cîţiva ani care le vor permite să devină destul de puternici pentru a rezista presiunii Statelor Unite.

Am plecat abia peste două zile. Eram împărţiţi în două loturi. Jumătate, printre care brigadierul „P.", erau trimişi cu domiciliu obligatoriu în oraşe care nu aveau nimic comun cu localităţile lor de origine. Ceilalţi nouăsprezece trebuiau să se întoarcă în localităţile în care locuiseră înainte de arestare. Şi ei aveau domiciliu obligatoriu, adică nu aveau voie să părăsească localitatea respectivă. Aveam norocul de a face parte din această a doua categorie.

Ziua plecării a fost marcată de corvezi, împotriva cărora oamenii încercau zadarnic să se revolte, de baie şi de rechiziţionarea tuturor bărbierilor care să ne radă cît mai repede. Apoi, unul cîte unul mergeam la grefă, unde ni se înmîna un fel de cec şi o sumă de bani repre-

zerrtînd plata pentru anii munciţi la Canal. Pentru douăzeci şi una de luni de muncă forţată la Cernavoda, Sa- ligny, Poarta Albă şi Midia am primit 900 de lei, circa 150 de franci. Mai puţin de 25 de centime pe zi! Apoi, Lupu, ofiţerul politic, îţi înmînă biletul de eliberare, spunîndu-ţi:

— În prezent eşti un cetăţean liber al Republicii Populare Române.

Fostul deţinut se îndrepta spre ieşire, dar în clipa în care deschidea uşa, un miliţian solid aflat afară, îi dădea un pumn după ceafă, sau o lovitură de picior, îi punea o piedică, făcîndu-il să cadă pe platou; asta probabil ca să vadă cum arăta libertatea în Republica Comunistă Română.

Era ora trei după-amiază şi trenul care mergea doar o dată pe zi de la Midia la Constanţa pleca abia după ora cinci. Gara era la circa o jumătate de kilometru de lagăr şi cum nu mai aveam dedît de trecut prin percheziţia de plecare, eram liniştiţi, ştiind că nu era nici o grabă. Stînd pe jos la intrarea în colonie aşteptam ca ofiţerul politic, cel care era de serviciu în ziua aceea şi cei cîţiva gardieni care trebuiau să facă această operaţie de rutină să ne facă semn să ne apropiem. Erau toţi acolo, fumînd, făcînd glume grosolane şi ignorîndu-ne total. Timpul trecea: ora trei şi jumătate, ora patru. Am început să ne pierdem răbdarea, căci era evident că ofiţerii şi miliţienii nu voiau să piardă o ultimă ocazie de a ne face mizerii, şi vom pierde trenul.

În fine, ne-au făcut semn să ne apropiem şi în mai puţin de un sfert de oră totul se terminase. Dar era prea tîrziu să mai prindem trenul, care pleca din gară chiar cînd primul dintre noi ieşea pe poarta lagărului.

Acest tren prăpădit cu numai patru vagoane, avea nevoie de aproape două ore să străbată, printr-un ocol, cei 50 km dintre Midia şi Constanţa. Deci o primă întrebare pentru noi: cum să ajungem la Constanţa? Dar ce importanţă mai avea, din moment ce plecam spre libertate! Poarta de la intrare era larg deschisă şi, în grupuri de doi sau trei, pe măsură ce se termina percheziţia, oamenii plecau. A venit şi rîndul meu, am ieşit pentru ultima oară pe această poartă pe care ieşisem de atîtea ori mergînd spre lungile ore de suferinţă sau întorcîndu- mă epuizat de zilele şi nopţile de coşmar. Cînd am trecut de cele două rînduri de sîrmă ghimpată m-am

gîndit la atâţia camarazi, la atîţia prieteni care visaseră ani de-a rîndul la acest moment şi care plecaseră în acea dimineaţă de la Midia, dar într-un camion care urma să le îngroape rămăşiţele pămînteşti pe platourile învecinate. Odată ieşit pe poartă, în faţa ochilor s-a deschis imensa plajă, ca un simbol al libertăţii. M-am oprit ca să-l aştept pe comandorul Niculescu şi pe un alt prieten, avocatul „R.", care mergea şi el la Bucureşti.

Au venit şi între ei doi am făcut primii paşi de om din nou liber. Am traversat plaja ca să ajungem la drumeagul prăfuit, paralel cu ţărmul. Era o vreme superbă, excepţională pentru acest anotimp. Soarele care cobora încet strălucea, era plăcut şi marea uşor vălurită, mîngîia nisipul fin de pe plajă. Toată splendoarea unei naturi ce părea că renaşte se oferea privirilor mele şi deodată m-a invadat o fericire imensă. La aceasta se adăuga o senzaţie literalmente fizică de libertate regăsită: să pot, după mai bine de patru ani, să merg, să mă opresc, să mă întorc, să plec din nou, să schimb direcţia şi să ajung unde vreau, fără să am în spate pe cineva care mă terorizează, care îmi ordonă, mă brutalizează verbal! Să nu mai simţi acea legătură invizibilă, dar atît de reală, care te leagă ca o lesă de gardianul, de torţionarul tău, jă nu mai trebuiască să asculţi în fiecare clipă de un ordin! Ce senzaţie extraordinară!

Prietenul meu Niculescu deborda de un entuziasm mediteranean; la urma urmelor, nu făcuse el şcoala de marină la Brescia? Cu braţele îndepărtate, la doi paşi de ţărm, cu faţa strălucind de bucurie sub soarele ce stătea să apună, îşi striga fericirea: libertatea, marea, ce minune să-mi regăsesc în acelaşi timp cele două pasiuni!

Am stat toţi trei nemişcaţi cîteva minute, trăind intens acele clipe minunate, simţind cum fericirea ne pătrunde în toate fibrele corpului. În cele din urmă a trebuit să plecăm, şi trei vagabonzi, căci aşa arătam în zdrenţele cu care eram îmbrăcaţi, atât de peticite şi de rupte că nu mai păstrau nici amintirea a ceea ce fuseseră, au pornit pe drumeagul prăfuit aflat la vreo douăzeci de metri de ţărmul mării. Voiam să ajungem la o intersecţie care era la circa un kilometru, în speranţa că vom găsi un camion care să ne ia. Aşa am şi făcut şi curînd a apărut un camion. Şoferul a înţeles imediat, după înfăţişarea noastră, cine eram, a oprit fără să-i fi făcut semn, şi ne-a luat.

Era un tînăr şi ne-a arătat multă simpatie:

— Nu merg la Constanţa, ne-a spus, dar amsă fac cumva ca să prindeţi trenul la staţia următoare.

Am ajuns din urmă micile grupuri de camarazi plecaţi înaintea noastră. Şoferul a oprit la fiecare şi i-a luat pe toţi. Curînd eram aproape treizeci, se întunecase şi pe drumul plin de hîrtoape camionul gonea cu farurile toate aprinse spre mica staţie.

Cînd am ajuns, trenul era în gară şi numai cîţiva dintre noi au avut timp să-şi ia bilet. Dar faptul n-a avut urmări, căci atunci cînd controlorul şi şeful trenului au venit în vagonul nostru, au înţeles şi ne-au spus:

— Cînd veniţi de unde veniţi şi cînd aţi îndurat ce aţi îndurat, cine ar îndrăzni să vă ceară să plătiţi biletul?

Apoi, în şoaptă, au început să ne întrebe despre viaţa „de acolo", dacă am întîlnit acolo rude sau prieteni de-ai lor despre care nu ştiau nimic de multă vreme.

Trenul abia se tîra şi ne temeam că o să ajungem la Constanţa după închiderea CEC-ului şi n-o să ne putem ridica banii decît a doua zi. Or, toţi doream să sărbătorim evenimentul măcar cu un pachet de ţigări bune sau cu un pahar de vin.

Nici nu se oprise bine trenul şi am sărit toţi, pornind în fugă spre CEC-ul de lîngă gară. Cînd am ajuns, funcţionarii erau pe punctul de a închide. Cînd şi-au dat seama că eram deţinuţi politici atunci eliberaţi, au revenit la ghişeu şi ne-au înmînat banii. Luminile fiind din nou aprinse şi uşa deschisă în cinstea noastră, la ghişee s-au prezentat şi alţi solicitanţi, dar funcţionarii le-au spus:

— La ora asta este închis. Am deschis doar pentru deţinuţii politici.

Da, acest prim contact cu populaţia liberă a ţării era emoţionant, dar nu ne surprindea, căci ştiam că nu exista în România o singură familie care să nu aibă pe unul sau mai mulţi în închisoare.

Comandorul Niculescu s-a despărţit de noi. Nu ştia dacă soţia lui mai locuia în casa lor din Constanţa sau fusese alungată, şi atunci ar fi trebuit să meargă s-o caute la rudele ei din Bucureşti. Ne-am înţeles ca „R." şi cu mine să-i ţinem un loc în trenul de Bucureşti. Dacă la ora plecării trenului nu va veni, înseamnă că îşi găsise soţia.

Aşa am şi făcut. Aşezaţi pe locurile noastre, „R." şi cu mine vorbeam puţin, fiecare cufundat în gîndurile lui, încercînd să-şi reprezinte ce va găsi acasă. Eu unul nici măcar nu ştiam unde locuia soţia mea cu cele două fetiţe ale noastre, una de opt şi una de cinci ani. Puseseră scoase din apartamentul nostru şi mutate într-un subsol dintr-un cartier de prostituate din Bucureşti, „Crucea de Piatră". Li s-a dat o singură cameră, fără fereastră directă, doar cu un vasistas ce dădea pe o mică sală unde era şi W.C.-ul. Pe jos era o pardoseală uzată, prin care din cînd în cînd apăreau şoareci. Ele nu putuseră găsi altă locuinţă, deoarece la acea dată regimul naţionalizase casele şi îi evacuase pe proprietari. Din fericire, cumnata mea avusese un dram de noroc: pentru ea, soţul ei şi cei doi copii primise două camere. Ea o primise pe sora ei şi locuiau toţi şapte în aceste două camere. Şi acolo veneam acum şi eu, al optulea. Aveam adresa, dar habar n-aveam unde era strada respectivă. Deci mergeam spre necunoscut.

Trenul trebuia să plece, aşa că am deschis geamul compartimentului ca să văd dacă vine comandorul Nicu- lescu. Peronul era prost luminat, oamenii erau trişti şi îngrijoraţi, sărăcăcios îmbrăcaţi şi, cu toate că trecuseră opt ani de la terminarea războiului, mizeria mi se părea mai mare decît atunci. Unde erau veselia, eleganţa de odinioară a românilor? Cum de regimul îi schimbase într-atît?

Trenul s-a pus în mişcare. Am închis geamul. Deci Niculescu îşi găsise soţia acasă şi îmi imaginam fericirea lor. Nu-l voi mai revedea, căci chiar dincolo de zidurile şi reţelele de sîrmă ghimpată ale închisorilor şi lagărelor – şi cele de la Midia mai mult decît altele – rănile profunde pe care le-ai primit pot fi mortale. La cincisprezece zile de la eliberare, dragul meu Mikado, epuizat de suferinţele îndurate în lagărul de la Midia, nu mai era printre noi.

Nu vreau să închei această mărturie asupra primilor mei patru ani şi jumătate de detenţie fără a relata două fapte petrecute curînd după eliberarea mea şi care, poate, se datorau morţii lui Stalin, la începutul lui martie 1953.

În ultimele zile ale lunii februarie s-a prezentat la lagărul de la Midia o comisie militară prezidată de un procuror, în faţa căreia comandantul Borcea a fost convocat şi acuzat de „crime împotriva umanităţii". Prima anchetă a durat mai multe ore, după care Borcea s-a retras în biroul lui şi a înghiţit o mare cantitate de barbi- turice, dar evident a ratat tentativa de sinucidere.

Nu încape îndoială că Ministerul de Interne ştia foarte bine ce se petrecea în închisori şi în lagăre, unde totul era regizat de el. Dar Borcea depăşise orice limită şi, ca şi „studenţii de la Piteşti", activitatea lui incomoda proiectele guvernului în noua conjunctură internaţională. Aşadar, autorităţile au dat impresia că abia atunci descopereau ce se petrecea la Midia şi au acţionat. După anchetă şi după proces, Borcea a fost condamnat, dacă îmi amintesc bine, la cinci sau opt ani de închisoare.

Se pare că a fost bătut zdravăn de deţinuţi în închisorile prin care a trecut, căci toţi îi cunoşteau fărădelegile. Din păcate, a fost eliberat după numai trei ani şi după cîte mi-au spus condamnaţii politici pe care i-am întîlnit în cursul celei de-a doua detenţii, în 1958 era directorul închisorii de la Galaţi. Este însă o informaţie pe care nu am putut-o verifica.

Al doilea eveniment s-a petrecut la începutul verii aceluiaşi an. Într-o dimineaţă, cînd toate brigăzile din numeroasele „colonii" de la Canalul Dunăre – Marea Neagră erau aliniate şi se pregăteau să plece pe şantiere, o sonerie i-a convocat pe brigadieri la ofiţerul de serviciu şi acesta le-a dat un ordin scurt: toate brigăzile se întorc în barăci.

Surpriza a fost generală, căci era o vreme superbă şi nimic nu părea să justifice acest ordin. Apoi, pe măsură ce orele treceau, au început supoziţiile, dar nu pentru mult timp, căci, brusc, cu o instantaneitate care m-a uluit întotdeauna, s^a răspîndit vestea: construirea Canalului a fost oprită. Într-adevăr, din acel moment nimeni n-a mai fost scos la muncă, în afară de cîteva brigăzi a căror misiune a fost să recupereze materialele de pe şantiere.

Peste cîţiva ani am străbătut cu trenul locurile atît de bine cunoscute. Ploaia, infiltraţiile de apă transforma

seră ceea ce trebuia să fie opera capitală a regimului în smîrcuri şi bălţi, pline de mormoloci, de broaşte şi de păsări acvatice.

Rămîne însă întrebarea: de ce? De ce s-a întreprins, construirea Canalului Dunăre—Marea Neagră, a cărui inutilitate era evidentă şi de ce toate aceste atrocităţi? Răspunsul este evident: aceste lacrimi, acest sînge, aceşti morţi care zac în pămîntul Dobrogei, toate suferinţele impuse sutelor de mii de oameni din România, acesta era scopul adevărat, raţiunea construirii acestui Canal de tristă memorie. Abandonarea lui nu a însemnat oprirea sau reducerea arestărilor şi nici ameliorarea regimului aplicat deţinuţilor politici, a însemnat doar începutul unei noi etape, căreia, după cîţiva ani de libertate, aveam să-i cunosc timp de aproape încă cinci ani, atrocităţile.

Cuprins

Salvat din infern 2

Salvat din inferni 3

Cuvînt înainte **9**
Introducere **13**
Jilava (1049). Sosirea mea **19**
0 zi înir-o încăpere de sub pămînt **29**
Se strînge şurM. Regimul se înăspreşte **65**
Sfîrşitul primei mele detenţii !a Jilava **89**
Reîntoarcerea şi Securitatea din Timişoara **102**
Alte închisori (1949-1958) **139**
Canalul; Columbia şi SaSigny **166**
Poarta Albă **190**

I) Studenţii de Ia Piteşti 290

Capul Midia **309**

Cuprins **397**

sub comanda lui
Tiparul executat la
S.C. Tipocart Braşovia S.A.

[1] **Legionarii erau membrii „Legiunii", partid politic român care iniţial s-a numit „Garda de Fier" şi care fusese înfiinţat de Corneliu Zelea Codreanu. Partid de extremă dreaptă, naţionalist, antisemit, preconizînd un corporatism „românesc", el asocia în chip paradoxal sentimente religioase profunde cu teoria utilităţii crimei politice. Ajunşi la putere în septembrie 1940, legionarii s-au răsculat împotriva şefului**

statului român, generalul Anto- iimscu, **dar au fost înfrînți şi o parte din ei s-au refugiat în Germania iar alţii au fost arestaţi. Ajunşi la putere, comuniştii**